ANTON HOLBAN

Jocurile Daniei
O moarte care nu dovedeşte nimic
Ioana

Editura Eminescu

Coperta colecției : Wanda Mihuleac
Ilustrația copertei : Rodica Sora

Ediția de față reproduce textul după Anton Holban, Romane, I, II, București, Editura Minerva, 1982, seria „Patrimoniu".

ANTON HOLBAN

Jocurile Daniei

•

O moarte care nu dovedește nimic

•

Ioana

1985

EDITURA EMINESCU

București, Piața Scinteii 1

LECTOR : ARISTIDE POPESCU
TEHNOREDACTOR : MARTA FOIAŞ
APĂRUT : 1985. BUN DE TIPAR : 15.05.1985.
COLI TIPAR : 27,50.
TIPARUL EXECUTAT SUB COMANDA NR. 93 LA
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ GALAŢI
B-DUL GEORGE COŞBUC NR. 223 A
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

JOCURILE DANIEI

TESTAMENT LITERAR

DISCUŢIA ASUPRA CĂRŢILOR ME*le s-a încheiat cu multă vreme. Dar am pus în ele, în Ioana mai ales, tot ce am gîndit asupra literaturii, de totdeauna, de cînd am început să citesc, copil, neobosit, tot ce-mi cădea în mînă, şi pînă m-am obicinuit să judec, să compar, să combin lecţii venite din diferite părţi. Sînt probleme care m-au preocupat în timp ce scriam cartea ultimă, ascunse, desigur, căci nu puteam face aluzii la ele, dar la care mă conformam. Nu totdeauna am parvenit la o siguranţă. Poate altcineva va fi în stare să mă clarifice. Transcriu unele observaţii făcute cu ocazia celor ce am scris, voind să aduc unele lumini unor locuri care pot părea obscure, şi pentru a discuta cîteva chestiuni de artă.*

O moarte care nu dovedeşte nimic *este un roman dinamic,* Ioana *este un roman static. Iată prima distincţie dintre ele. Bineînţeles, a doua oară voi avea mai multe calităţi de amănunt, profunzime, rezultatul experienţelor. Dar altceva mă interesează : ce e superior în literatură, dinamicul sau staticul ? În prima carte : ce se întîmplă cu eroina ? A murit ? Îl înşeală pe Sandu ? Oscilaţia între două bănuieli. Curiozitatea lectorului va fi susţinută pînă la ultimul rînd. Şi mai departe dacă se poate In* Ioana *se cunoaşte intriga de la început. Nici o surpriză O temă care trebuie să capete, în diferite pasagii, cît mai multe*

forme. După cum Brahms, pe o temă a lui Händel, inventează o serie de variații. Subiectul nu mai are nici o valoare, numai lucrul. Pe care să aleg din cele două forme de artă? Lectorul mediocru va prefera dinamicul. Curiozitatea lui va fi satisfăcută. Staticul este obositor Trebuie un efort pentru a observa că ai renunțat de bunăvoie la orice spectacol, că te mulțumește numai jocul amănuntelor. Staticul are și un înțeles mai adînc pentru acei care nu socotesc literatura numai ca un divertisment, și cred că este expresia vieții celei mai intime. Nu mai inventezi nimic, căci orice evoluție, combinare de fapte, presupune o invenție. Jocul transformărilor noastre interioare este prea ascuns ca să-l sesizăm, după cum știm cu toții că îmbătrînim dar numai la distanță observăm schimbarea, și nu vom sesiza clipă cu clipă cum se îndeplinește această schimbare. Cînd acțiunea este statică, avem o enumerare de observații de care sîntem absolut siguri, că sînt înțepenite și nu în devenire. Deci este o artă care prezintă garanții de adevăr. Modele celebre se găsesc: în romanele lui Balzac, de la primele rînduri, de la descrierea orașului, a străzii, a casei în care va trăi personagiul central știm că vrea să ne dea un sentiment precis conturat: baron Hulot, Père Goriot, Grandet. La fel, în piesele lui Molière: Harpagon, Tartuffe, Mr. Jourdain. Intriga este întîmplătoare, menită numai să dea relief unui sentiment. Grandet, în toate scenele, în discuțiile cu fiica sa, sau cu cunoscuții, înainte de moarte, va rămîne un avar. Și Julien Sorel trăiește o serie de aventuri, numai ca să-și desăvîrșească temperamentul lui de ambițios. Adnotațiile lui La Bruyère sînt făcute ca și cum oamenii ar rămîne identici, oricît timp ar trece peste ei. Și Proust studiază apropiat oameni care rămîn cu aceleași caracteristice. Se descoperă deodată bătrîni, dar nu asistăm la clipele cînd se petrece această îmbătrînire. Mai limpede: o carte dinamică presupune că te ocupi numai de lucrurile exterioare oamenilor, căci numai întîmplările se pot petrece în salturi. O carte statică te obligă a rămîne înăuntrul oamenilor.

Am spus: am vrut să mă prezint cît mai adevărat. Nu mai cred în artă pentru artă. *Viața este prea scurtă și prea grea pentru ca să faci astfel de sacrificii. A căuta să te exprimi perfect, retrăgîndu-te apoi din esența operei tale: iată un gest greu de făcut. Intr-o carte de istorie literară, scriitorii se înșiră ca mărgelele pe sfoară, se încadrează în cîteva date, dar se omite faptul că au fost oameni. Viețele romanțate vor să suplinească această omisiune. Dar viețele romanțate inventează, sînt artificiale, și vor să ajute numai pe lectorul grăbit.*

E mai normal să profiți de literatură pentru a-ți face portretul interior și a căuta să-ți prelungești existența. Așa se explică opera lui Marcel Proust. Bineînțeles, poți să te ocupi de tine fără să fii romantic de proastă calitate. La Proust, persoana întîia nu presupune un lirism pueril. Tot ce am scris (chiar dacă am văzut mai puțin clar la început) este rezultatul propriilor mele experiențe. Clasicii credeau că o producție literară trebuie să pornească de la observație, dar renunțau să se arăte pe ei. Proust mă învață că la observația celor de primprejur, pot să adaug și observația asupra mea. Sandu din ultimele două romane există adolescent sub numele de Mirel în Romanul lui Mirel, *sau copil, numit Coca, în* Oameni feluriți *(d-l Șerban Cioculescu a observat în parte). Și alte personagii se pot recunoaște. Există Ortansa în* Oameni feluriți *și în* Romanul lui Mirel. *Cu toate că la început am crezut că e bine să ascund aceste lucruri. Stratagema: am dat același nume unor personagii diferite (Irina din* Oameni feluriți *și Irina din* O moarte care nu dovedește nimic; *Ioana din* Romanul lui Mirel *și Ioana din romanul cu același nume.)*

Cărțile aceluiași autor se influențează între ele. Recunoaștem pe același meșter care desăvîrșește, mai bine sau mai rău, aceleași preocupări. E suficient un roman al lui Balzac, ca să-i cunoști și celelalte romane. O poveste de dragoste impresionează, iai parte la toate peripețiile ei, te doare cînd autorul este îndurerat. Dar încă o poveste de dragoste! Și încă una! Cum se poate! Nu mai poți crede nici în cea dintîi. O moarte care nu dovedește nimic *și* Ioana, *pentru cineva care le-ar citi împreună, ar avea accente mai puțin chinuite. Și acum, cînd mă căznesc să înfățișez* Jocurile Daniei, *un prieten mi-a spus: „O femeie pentru o carte! Ai putea întrebuința mai multe femei pen-*

tru o singură carte !“ Dacă toate cărțile ar fi apărut deodată, și ar fi fost, ca la Proust, rezultatul unei vieți care s-a terminat dureros, și tot timpul cît ai trăit facil este răscumpărat (orice moarte răscumpără, dealtfel), poate că pentru cititor ai fi mai serios. Căci și la Proust au fost prinse, în lungul timpului, diferite siluete care nu s-au amestecat între ele, n-au fost comparate, o amintire n-a folosit la chinurile noi. Povești de sine stătătoare, colorate diferit, avînd însă pe același erou : Gilberte, duchesse de Guermantes, Albertine. Odette e lăsată pe seama lui Swann, dar unele accente ne asigură că Marcel n-a fost numai un strein care a aflat o istorie a altuia. Și apoi celelalte fete „en fleur“.

Și poeții au mai multe muze. Ronsard :, Cassandre, Marie, Hélène.

Cred în valoarea observației, ca primă sursă a literaturii, așa cum preconiza Boileau. Nu încerc numai să refac evenimente, anecdote, ci gesturi care pot caracteriza. Un exemplu : eram la operă, la un spectacol cu Parsifal. De-abia se ridicase cortina, și, lîngă mine, un domn desfăcea un pachețel cu bomboane ca să mănînce el, și să servească pe două doamne care-l întovărășeau. Eram dezolat, căci trebuia să înceapă foșnitul hîrtiei și rontăitul bomboanelor. Dar, printr-o mișcare greșită, o bomboană a căzut jos. Și atunci domnul, în întunericul sălii, a căutat să găsească bomboana, aplecîndu-se și cercetînd cu mîna podeaua. Cu o mînă, cu cealaltă, cu amîndouă. Renunțare, și apoi din nou cercetare. Bomboana — o caramelă — rămînea de negăsit. In dreapta scaunului, în stînga, pe dedesubt, prin față, în timp ce ochii domnului continuau să urmărească spectacolul. Așa s-a întîmplat în tot lungul actului întîi din Parsifal, care durează vreo oră și jumătate.

Uitasem de muzică, urmăream cu aviditate starea lăuntrică a vecinului meu. Era grotesc și tragic, ca Charlie Chaplin. Cînd s-a aprins lumina, în timp ce se aplauda, primul gest al domnului a fost să se ridice și să-și caute bine bomboana, pe care, în sfîrșit, a găsit-o.

Iată o observație. Pornind de aici, creezi un om. Cam caricatural poate, reduci pe om la o singură facultate, cum a făcut Molière sau cum cerea Taine. Nu se face astfel un om, ci numai un personagiu literar. Adică, un simbol. Dîndu-i încă o însușire (Harpagon, avar și îndrăgostit), iarăși e prea puțin, chiar dacă admiți unele contradicții în erou. Trebuiesc cît mai multe aspecte. Nu te teme de confuzii. Nelămurirea ajută la profunzime (superbul Jude L'Obscur al lui Hardy). Din pricina simplificării, modelele memoriilor lui E. Lovinescu au putut să protesteze (lăsînd la o parte puerilitatea vanității jignite).

Din dorința de a surprinde pe oameni a ieșit Oameni feluriți, și mai tîrziu Parada dascălilor. Dealtfel, siluete s-au găsit și în celelalte două cărți. Proust, cînd se ocupă de alții, nu creează. Găsește o caracteristică nu totdeauna esențială și insistă pe dînsa la nesfîrșire, ca și cum un om ar avea o singură caracteristică. (La Caragiale se reduce pînă la „Aveți puțintică răbdare“.) Andrée e darnică, dar îi place să facă ea darul. Imediat ce altul face generozitatea, ea e nemulțumită. Atîta tot, și de o sută de ori se repetă această trăsătură.

Am renunțat la cei dimprejur, și m-am ocupat de persoana întîia. De ce ar fi persoana întîia mai obositoare decît persoana a treia ? Și de ce persoana întîia presupune neapărat romanesc ? Dealtfel, nu utilizam o contrafacere, vreun caiet găsit. Eram mulțumit să mi se dea un prilej să mă ocup de mine, căci cu mine sînt obligat să trăiesc tot timpul, pînă ce comedia vieții mele se va termina definitiv. Aveam și putința să mă cunosc mai bine în felul acesta. Pe Sandu puteam să-l fac cît mai complicat. Trăsăturile cele mai potrivnice puteau exista în el. Deoarece luciditatea joacă un rol important, el își va permite toate confesiunile. Sînt contradicții, n-are nici o importanță. Tot ce se găsește în sufletul lui pe care o intrigă întîmplătoare [o] pune în mișcare. Nu trebuie însă să se creadă că autorul și Sandu se suprapun perfect. (Nici Marcel și Marcel Proust.) Autorul a rămas stăpîn pe destinele lui Sandu. El a lucrat să proporționeze diferitele instincte ale lui Sandu. Și poate s-a priceput uneori să inducă pe lector în eroare. Un om care este lucid tot timpul și care exclamă pe neașteptate impresionează, este neapărat crezut. Pentru ca Sandu să nu-și facă mărturisirile la întîmplare, a fost munca mea cea mai grea, dar și cea mai subtilă. Cred că numai printr-o cercetare minuțioasă a textului aș putea

arăta toate aceste intenții. Dar cum nu mi-a pus nimeni nici o întrebare, e suficient numai să sugerez chestiunea.

Mi s-a atras atenția verbal de cei care mă știu de aproape, și recunosc personagiile transcrise de mine, că arta la care aspir este lipsită de fantezie. Desigur, dar Lilli și Mary din Romanul lui Mirel sînt complect inventate, și sînt amatori de intrigă acei care caută persoane îndărătul acestor nume. (Indiferent dacă alte personagii din aceeași carte sînt apropiate de realitate.) Totuși din Romanul lui Mirel trebuie reținut mai ales Tololoi, ieșit numai din observație. Cred în el și acum.

Pentru un străin lipsa mea de fantezie nu poate constitui un defect. Și dacă trăiești lîngă scriitori ilustri? Și Orgon din Tartuffe, în secolul unei arte abstracte, a avut un model... Termin cu o întrebare, care poate rezolvă multe nelămuriri: Proust, exemplul meu veșnic, are fantezie sau nu?... Important este numai să alegi ceea ce este caracteristic din bogăția de fapte care ți se oferă. Fantezia constă să combini aceste detalii pregnante. Căci prin observație nu înțeleg fotografie. Și Jean, eroul din Oameni feluriți, poate fi recunoscut în amănunte. Dar prin îndepărtarea a tot ceea ce e de prisos, el poate să-și aibe viața lui proprie.

Trăim, în literatură, sub semnul dificultății. Rezultatul concentrării, al meșteșugului care trebuie să joace primul rol. Sînt impregnat de această atmosferă. Lectura mea asiduă a spiritului francez, clasic prin excelență, m-a ajutat să-mi alcătuiesc această personalitate. Poate că există și ceva organic în noi, căci mi-aduc aminte că-l savuram pe La Fontaine înainte de a-l înțelege. Nu sînt sigur nici acum că pot să prind toate armoniile pe care le desfășoară versurile lui Racine, sensibile numai pentru o ureche franceză, și totuși am citit de prea multe ori fiecare piesă, cu emoție, ca să cred că Racine a fost pentru mine numai o sugestie. De la clasici, la moderni care vor să continue pe clasici. Mallarmé și Paul Valéry. Nu m-au iritat ei decît văzîndu-i prefăcîndu-se spontani într-o operă care era rezultatul celor mai ascuțite combinații. Pe romantici, în schimb, i-am citit cu greutate. N-am reușit să admir o poezie în întregime de Victor Hugo. Și am avut bunăvoință. Cu atenție am citit unele volume de el, dar fără nici

un rezultat. Aceasta poate pentru că nu trebuie să examinezi fiecare vers al lui Hugo, ci să te lași cuprins de mișcarea ansamblului. Dar nu pot fi un lector care nu ține seama de amănunte, după cum savurez prospețimea unui rîu, dar mă depășește un fluviu și nu pot găsi puțină apă ca să-mi răcoresc fața. Nu-mi place Booz endormi.

Am prea mulți potrivnici, ca să socot că am eu dreptate. Dar am parvenit și am destulă siguranță în mine, ca să-mi mărturisesc gusturile. Mă supără platitudinile (Oh! Acel „C'est l'heure quand les lions vont boire" !) și mai ales pentru că fiecare idee are nevoie de atîtea versuri ca să fie exprimată.

Marcel Proust nu mi se pare că este diluat. Bogăția nu însemnează diluare. Fiecare pagină conține observații prețioase. Iar dacă sînt repetiri (ex.: suferința lui Marcel, dacă mamă-sa nu-l sărută înainte de culcare), la fel nu le suport. (Studiul meu asupra lui Proust arată că admirația nu-mi este deplină.) Aceleași preferințe le am și în literatura românească. Poate pentru asta mai ales îmi place H. Bonciu. El îmi arată că valoarea primă a cărților lui este experiența umană, pe care cîțiva nepricepuți o consideră drept proză. Și îmi explică cum sub fiecare eveniment literar se ascunde cîte o întîmplare adevărată, iar scriitorul n-a făcut decît să combine întîmplările și să aleagă cuvintele. (Propun să se facă paralela între H. Bonciu și capitolul Înmormîntare cu armăsari din Icoane de lemn de Arghezi.) Pentru această concentrare prețuiesc unele versuri de Eugen Jebeleanu. Distincția între restrîngere ca o necesitate organică, și numai ca un joc de om deștept, mă pricep să o fac, după cum știu că o coardă la un instrument sună fals sau adevărat.

Personal, nu sînt în stare să lungesc scenele. Observațiile cele mai pline de sens le transcriu numai într-o singură mașină. Am frică de imagini, căci cred că o imagine escamotează adevărul, aplică false ornamente. Dialogul mi se pare pueril, de aceea Medelenii, a fost pentru mine o carte ilizibilă. În tot ceea ce am scris, se observă o colecție de fragmente, care la un loc trebuie să facă o atmosferă, dar care se pot cunoaște și separat. Căci fiecare brodează pe o altă nuanță sufletească.

De la clasicii francezi am învățat că decorul este ceva suplimentar, și deci el trebuie cît de mult simplificat. Numai cei mediocri alcargă după evenimente, adică vor ca lucrul care li se oferă să aibe relief, pe care să-l vadă fără osteneală. De fapt, și diversele jocuri sufletești cu ocazia acelorași sentimente, sînt tot așa de bogate în evenimente, dar sînt mai subtile și ca să le notezi ți se cere o privire mai pătrunzătoare. Racine în prefața piesei Bérénice *spune că a vrut să facă o piesă din nimic. Așa am aspirat să fac întotdeauna.* Bérénice *se poate povesti în cîteva cuvinte : doi oameni care se iubesc, dar care trebuiesc să se separe.* Ioana *este la fel de simplă : doi oameni care nu pot trăi nici împreună, nici separați. Un scriitor român care și-a dat osteneala ca să-l asculte pe clasicul francez.*

Aș vrea să scriu numai secrete personale. Totuși a trebuit să fac multe concesii literaturii. Chiar și un jurnal intim, scris pe cînd nu te gîndeai să-l publici, trebuie refăcut. Căci nu poți oferi lectorului o sută de pagini și pe fiecare să scrie același lucru : am așteptat o scrisoare de la iubita mea. Combini, dai la o parte, subliniezi o serie de procedee care pentru cei ce caută o oglindă exactă a vieții poartă numele de trișare. E plictisitoare o înșirare cronologică a faptelor, o oarecare confuzie nu strică. Și Mallarmé adaogă umbre la o poezie pe care o făcea la început limpede Deci, să încurcăm capitolele. Să nu dăm niciodată toate explicațiile, să sugerăm numai. Bineînțeles, procedeul trebuie să nu se observe. Sînt și unele trăsături ale aceluiași personagiu care se vor repeta, sub diferite forme, pentru caracterizare. Și semnele grafice au rolul lor. Semnul exclamării e impresionant, cînd e întrebuințat rar. Cîteva puncte produc poezie.

Pentru a alcătui sufletul Ioanei, dau mereu definiții noi. Dar dacă aș spune „Ioana e inteligentă", aș fi didactic. Iar dacă spun „Ioana mea inteligentă"... definesc la fel, dar în același timp mărturisesc dragostea mea pentru ea și poetizez atmosfera. Romanul care se încheie, se desface de cititor cu ultimul rînd. Deci nu trebuie să facă impresia de terminat. Acel ultim rînd trebuie să fie usor confuz, să lase impresia că acțiunea continuă și mai departe, să obsedeze și după lectura cărții Așa făcea și Hérédia cu ultimul vers, ca să prelungească sonetul cu

forma rigidă. „Poate a lunecat" continuă la nesfîrșire pe „O moarte care nu dovedește nimic". La Romanul lui Mirel, *la fel. La* Ioana *m-am temut să întrebuințez același mijloc căci mi s-ar fi putut surprinde, și n-aș mai fi impresionat. Dar îmi aparține temperamental, și l-am folosit încă o dată, cu orice risc. „Am visat pe Ahmed..." Ahmed, o pisică, apărînd la diferite distanțe, nu ca un decor cum s-a crezut, ci ca un simbol al vieții chinuite între cei doi eroi. În momentul cînd Sandu speră că fericirea între ei se poate face, Ioana visează un pisic mort ; nimic nu se poate schimba, chiar dacă înlocuiesc decorul. Dealtfel, chiar slab psiholog, îți poți da seama că nu se pot vindeca Ioana și Sandu imediat ce vor părăsi Cavarna. Dar cu surprindere am văzut că a fost neobservat efectul ultim, și nu s-a dat nici o importanță deosebită lui Ahmed pe care-l preparasem cu atîta migală.*

A amesteca trecutul cu prezentul, iată un nou mijloc de poezie. În practică, a alterna timpul trecut cu timpul prezent. În Ioana *se găsește acest joc răspîndit pretutindeni. Gîndul la Ioana de altădată, aventura Ioanei cu celălalt (anume fără nume propriu), prezentul vieții de la Cavarna, și momentul cînd Sandu scrie toată povestea. În Proust se găsește acest mijloc de artă, dar nu de la Proust am învățat acum. Cu delicii am observat mai întîi jocul timpurilor în fabula lui La Fontaine* La laitière et le pot au lait

Poate părea ciudat faptul că scriu cu atîta băgare de seamă și îmi scapă totuși atîtea neglijențe. Dar nu mă pot deprinde cu gîndul că tipograful român nu ajută deloc și că ar trebui să vezi textul de zece ori ca să iasă ireproșabil. (Nu cunosc carte românească tipărită ireproșabil.) Poate uneori e numai vina mea că n-am răbdare pînă la capăt. Dar voi face o observație : mi s-a reproșat, cu ocazia Ioanei, *abundența de termeni bombastici, ca* dezastru, cataclism, nefericire *etc. Se poate ca efectul să fie prost, ceea ce eu nu mai sesizez, cunoscînd prea bine fiecare amănunt. Dar cu luciditate am preparat acești termeni de-a lungul romanului. Voiam să redau sunetul unei dezolări care plana pe întreaga carte ca într-o tragedie grea-*

că. Marea, gelozia, singurătatea, o moarte posibilă formau cadrul cel mai vast posibil, cred

Deci mi-am urmărit cu luciditate traiectoria cărților. Și Proust a avut veleitatea aceasta. Chiar în primul volum din Du coté de chez Swann se începe și se termină cu somnul, semn că a vrut să alcătuiască o armonie Ciclul întreg trebuie să aibe limite precise, A la recherche du temps perdu și Le temps retrouvé. Dar Proust întîrzie oricît de mult, la întîmplare, la fiecare amănunt pe care-l descoperă în cale. Sîntem departe de proporțiile geometrice ale lui Racine

Am spus totdeauna că socot nuvela drept un gen superior romanului. Din ceea ce am scris, aleg mai întîi cîteva nuvele Dar cuvîntul nuvelă este greșit ales. El presupune prea multe combinații, ca pentru un sonet. Spațiul fiind mic, de data aceasta se vor vedea prea clar acele combinații, vom avea impresia de artificiu. Aș spune: fragmente. Adică, a-ți îndrepta toate puterile tale de iscodire asupra unui singur punct, fără să fii nevoit să combini mai multe puncte împreună, ca la un roman.

Toate observațiile acestea pot servi de prefață romanului pe care îl prepar, Jocurile Daniei.

Mărturisesc că nu mă gîndeam să-l scriu. Era inutil să fac o nouă încercare de același fel, înainte de a-mi fi schimbat vreun punct de vedere. O întîmplare m-a făcut s-o cunosc pe Dania a cărei psihologie am găsit-o interesantă Timpul liber m-a ajutat să înregistrez cîteva observații. Dar dacă aș fi avut ocazia să fac schi în vreun orășel din Tirol, sau să vagabondez pe străzile Londrei, aș fi renunțat la astfel de ocupații...

CU FRENEZIE M-AM APROPIAT DE Dania. În definitiv, a trecut foarte puțin timp de cînd o cunosc, abia cîteva luni, și sînt între noi intimități foarte înaintate. Sînt întreprinzător. Mai ales, ținînd seama că întîlnirile noastre sînt rare. Totodată, ea este timidă, n-are nici o îndrăzneală ; lasă timpul să treacă. Temperament oriental. Orele și zilele lunecă peste ea fără să facă vreo reflecție despre trecerea lor. Cînd îi atrag atenția, o cuprinde o grabă, binefăcătoare pentru mine, dar nenaturală. Totuși, pare ciudat, la început ea a avut curajul să se apropie de mine. Mă aștepta de prea multă vreme ca să mai fie timidă, aproape a pus mîna pe mine și mi-a spus pe nume chiar la începutul cunoașterii, atît de repede că am rămas pe gînduri, oricît ar fi părut ea de curată. M-a așteptat înainte de a-mi cunoaște chipul. Este fantastic ce lipsită de orice realitate e mintea ei. Existam pentru ea ca o fantomă. O impresionase cele ce scrisesem, cu toate că porneam de la o experiență pe care n-o avea. De cîte ori era liberă, rar, mă imagina. Odată a ieșit pe stradă... ca să mă întîlnească ! La un concert, la fel. Bineînțeles, numai locul unde m-ar fi putut găsi îi era suficient, sau locul unde presupunea că m-ar putea găsi. Cred că aceste avalanșe sentimentale către mine aveau epoci. O obseda altceva un timp sau pleca în străinătate : atunci uita complect. Cine știe ce eveniment neînsemnat mă readucea în mintea ei.

Cunoștința noastră se făcu straniu. Amicul Conitz îmi spuse : „Vrei să te duc în vizită la o duduie ? Te admiră foarte mult, și, fii fără grijă, nu-ți va cere nici un volum.“

„Este amuzant !“

Peste două zile, la ora cinci. Conitz a fost exact, la întîlnire. Am luat un taxi care ne-a dus pe străzi necunoscute, dar am ajuns repede. Cine, la ce casă ? Indiferent, nu-mi puneam prea multe întrebări

Dania trăiește într-o lume abstractă, inaccesibilă, și realitatea o deziluzionează. O întîmplare mă va face mai explicit. A trebuit să plece la Brașov pentru două zile. Bineînțeles, despărțirea între noi, la *telefon,* s-a făcut cu multă tristețe. Niciciînd, prin spațiu, n-au plutit cuvinte mai tragice. De la Brașov, Dania nu mi-a telefonat, căci „n-a putut rămîne deloc singură“. S-a întors cu trenul cel dintîi posibil. La întoarcere (Mady mi-a povestit, erau împreună), trepida ca să ajungă mai repede. La fiecare stație întreba : „Voi putea oare să-l văd astăzi ?“ Ceea ce era destul de complicat. Seara putea să mă primească, căci se găsea singură, dar era prea tîrziu. Nu știa dacă o să mă găsească acasă cînd o să mă cheme la telefon, și nici dacă telefonul meu va fi liber, ca să-mi vorbească. Așteptare înfrigurată de fiecare moment. Imediat ce am fost chemat, am plecat la casa ei, fără să țin seama dacă eram îmbrăcat bine sau bărbierit. Am găsit-o așteptîndu-mă la fereastră, de nerăbdare, niciodată nu mi-a mai apărut atît de frenetică. Dar neînțelegerea creștea între noi pe fiecare clipă. Gîndea probabil, chiar dacă nu era lucidă de acest gînd : „Numai ăsta ești tu ?“ Îmi dam seama de ora tîrzie și voiam să plec. Dania mă reținea, dar parcă numai pentru că știa că trebuie să mă reție. Gîndisem : singurul mijloc de a-mi ține prestigiul în ochii Danieі e de a nu apare deloc. Puteam să mă mulțumesc cu atît de puțin ? Și cît timp ar fi durat starea ei de așteptare a mea ? Pricepeam că-i produsesem o deziluzie. Nu din cauza mea, oricît de puțină încredere aș fi avut în mine ; din cauza structurii ei, care nu suporta realitatea. Eram rușinat de ce neînsemnat îi apărusem. Aveam un gînd consolator : poate că era obosită.

Tocmai pe cînd am cunoscut-o, Dania era pregătită să plece în străinătate. Astfel, a trebuit să ne împrietenim repede, nu aveam timp. Chiar de la prima întîlnire erau fire invizibile între noi. Fiecare cuvînt avea un sens. Dania a avut curajul să puie pîna pe mine, într-un fel care mi s-a părut surprinzător cînd am reflectat de ce puțin timp ne cunoaștem. S-a scuzat, o secundă după ce a făcut gestul : „Dar eu te aștept de o eternitate !“ Este aceasta o scuză ? Înțelegerea noastră s-a făcut imediat. Gîndeam în același fel. Sau n-o surprindeau gîndurile mele. Am descoperit imediat că avem poftă unul de altul. Și a plecat. Au dus-o mulți la gară. Eu singur n-am putut-o duce. Am reflectat chiar de atunci : „Parcă sînt o rudă săracă pe care o primești numai pe scara de serviciu“. A protestat, dar mai tîrziu am înțeles că nu trebuie să cred în această protestare : „Nu e adevărat ! Dar ce puteam face ?“ După ce a plecat (eu am cerut adresa din Tirol. Cum nu s-a gîndit să-mi dea ea însăși adresa ?) i-am scris scrisori frenetice. Nu mă sfiam să-i fac declarațiile cele mai aprinse. Nici un răspuns. Îi purtam ranchiun pentru ușurința cu care putea face o călătorie atît de frumoasă. Atunci concertul simfonic de la București a fost condus de Molinari. I-am spus : „Orchestra devenise diafană, undutoasă, făcusem din sunete o rochie pentru tine“. Îmbrăcasem *une jeune fille.* (Observasem ce însemnătate aveau pentru viața ei rochiile.) Nici un răspuns. I-am trimis imediat prima scrisoare, și alta după cîteva zile, și alta după o săptămînă. Nimic. Eram disperat și umilit. O văzusem amețită de bucurie că mă cunoscuse. La despărțire îmi dase o sărutare, ca ceva care nu îi este în obicei, arăta că totul va fi durabil. În lipsa Danieі am cunoscut-o bine pe vară-sa, Mady. Ne întîlneam la întîmplare, pe străzi umbre, fără să ținem seama de vreme, călcînd uneori prin noroi. Îmi spuneam toată indignarea pe Dania. Mady mă încuraja cum putea mai bine : „Așa este ea, nu trebuie să te superi. N-are obiceiul să scrie, este prea complicat pentru dînsa așa ceva. Își iubește familia, totuși, uneori este plecată pentru foarte multă vreme și nu scrie un rînd. Trebuie să te deprinzi cu sufletul curios al oamenilor. Asta nu împiedică pe Dania să fie fidelă.“ Mă consolau pentru ziua aceea vorbele lui Mady. Dar a doua zi neliniștele reîncepeau. Nu mai aveam curajul să mai scriu. Parcă aș fi adresat scrisoarea lui Dumnezeu.

Și totuși, aveam expansiuni către ea, eram gata să-i accept orice scuză. Am fost la un magazin de muzică și am luat cîntecul lui Brahms, *Gute Nacht, mein Kind*. I l-am trimis fără să scriu vreun cuvînt. Cît poate face pînă în Tirol ? Cînd îl ia poșta de la cutia mea ? Cînd va fi în mîinile ei ? Aceeași hîrtie care fusese la dispoziția mea o invidiam văzînd ce simplu, numai cu niște timbre, poate face o călătorie atît de complicată. Azi o are ! La ce oră ? Se întreabă Dania de la cine poate să fie ? Bănuiește, desigur. Poate poșta merge mai încet ? Să las să treacă mult timp. O vedeam pe Mady, căreia îi spuneam isprava ce mă calmase pentru cîteva zile. Dar Mady mă anunță : „Știi că Dania nu mai este în Tirol. A plecat la Nisa de cîteva zile." Și notele mele muzicale ? Ce s-a întîmplat oare cu ele ?

Și mult timp între noi, aproape două luni. Numai de la Mady puteam afla cîte o noutate, pe care și ea o știa printr-o a treia persoană, nu de la vară-sa personal. Mă întîlneam de cîte ori era posibil cu Mady. Ce admirabilă fată este Mady ! Numai de 16 ani, și atît de înțeleaptă, știind atît de multe lucruri ! În stare să privească viața în față, fără nici o asemănare cu Dania. Cînd îi va da iubitul ei o întîlnire, desigur că nimic pe fața pămîntului n-o s-o oprească să meargă. Cu orice risc ! Ce minunat este acest curaj la o femeie : pentru o dragoste, cu orice risc. Avînd de pe acum sentimente cărora le rămîne credincioasă, oricît de mult timp ar trece. Dar, bineînțeles, scuza și ea, ca toată familia ei, firea Daniei, prințesa care poate pretinde orice, poti să-i dai oricît fără să-i ceri nimic în schimb.

Dania trebuia, în sfîrșit, să se întoarcă. Dacă aș fi știut ce va urma, aș fi putut cu ușurință să mă consolez în timpul lipsei. Căutam mereu o explicație pentru tăcerea Daniei, dar, după ce am revăzut-o, am știut că era normal să se întîmple așa. Un telefon neașteptat : „Eu sînt, Dania, m-am întors !" Nu știam ce să spun și nu se potrivea să fiu la telefon atît de încurcat. M-am scuzat mai tîrziu : „În momentul acela nu mă gîndeam decît că sînt nebărbierit și că nu pot să-ți vorbesc așa". Prețiozitate nepotrivită între doi iubiți care nu s-au văzut de atîta vreme. A răspuns bine : „Asta e tot ce-ai gîndit cînd

te-am chemat !" Dar reflecția mea se potrivea cu felul ei fals de a duce viața, cu parfumul mereu schimbat, cu toaletele nenumărate. Și altădată, cînd am cunoscut-o mai de-aproape, prima oară cînd un bărbat s-a încumetat să se strecoare printre secretele ei cele mai ascunse, cînd s-a zbătut în prada celei mai puternice senzualități care îi acoperea orice sfială, după ce ne-am desprins unul de celălalt, ea a reflectat : „Și tocmai astăzi nu ești bărbierit !"

Dar povestea cîntecului lui Brahms nu s-a terminat încă Mai tîrziu Elisabeth Schumann a dat un concert la noi. Eram amîndoi în sală La urmă s-a aplaudat, s-a cerut „bis". Eram în grupul care aștepta în picioare să se mai cînte o bucată, iar Dania era lîngă mine. Și Elisabeth Schumann a bisat *Gute Nacht*. Credeam că o astfel de întîmplare trebuia să ne lege pentru totdeauna..

O așteptam fără încetare în tot timpul absenței ei. Și nici un semn. După cîteva zile, cînd făcusem socoteala că trebuie să-mi scrie, m-am dus fără de nici o bănuială, surîzător de succesul meu sigur, la cutia de scrisori. Apoi la factorul următor și la al treilea. Am început să-mi dau singur explicații : poate că numărasem eu greșit. Să cerem informații. Din prima zi nu-mi scrie, sînt prea pretențios. Poate că nu mi-a reținut bine adresa. Sau s-a pierdut scrisoarea... Sau... Nu înțelegeam. Plecase cu o nespusă părere de rău. N-avea nici o curiozitate ? Florile pe care mi le lăsase ca o mîngîiere nu se uscaseră încă de tot, și eu eram neliniștit, căutînd să pricep uneori indignat. Mady a spus : „Așa e ea !" Cum așa ? Adică este inutil să aștept un semn ? În fiecare zi, inutil ? Voi vedea factorul venind și nu-i voi ieși în întîmpinare ?

Grămezi de zile. Ce făcea ea în momentul acela, cînd eu mă plimbam sub ploaie, în frig, prea zăpăcit pentru ca să-mi fi încheiat toți nasturii de la palton ? La un teatru ? La un ceai ? Invitată ? În orice caz, nu chinuindu-se singură... Ceva elegant : are Dania destule rochii ca să se îmbrace pentru fiecare recepție. Să poți asista, cum numai la cinematograf se poate face, la două scene aproape în același timp. Viața mea și viața Daniei. Ce rușine ! Obsedat în această măsură de o păpușă ! Și iar o întîlnire cu Mady. Mergeam la întîmplare, fără frică să ne vadă ci-

neva, orice timp ar fi fost. Mady se preta la frenezia mea, la întrebările care nu mai conteneau. Totuși, suportam. Era miezul iernii, treceau zile scurte, întunecoase, meschine. Dar cînd a fost prima zi de primăvară, cînd soarele a strălucit pe frunze, pe drumuri și pe oameni, atunci am socotit că tăcerea Daniei este haină, că denotă cea mai deplină uscăciune sufletească și că mă voi răzbuna. Eu nu uit niciodată nimic. Oricît am fost mai pe urmă de prieteni, oricît de bine ne-am simțit împreună, țineam minte că Dania mă umilise odinioară. Și deseori, ca s-o pedepsesc, îmi treceam timpul cu o altă femeie, imediat ce ne sărutasem împreună (știam ce greu ar suporta așa ceva), dar nu îndrăzneam să mă răzbun decît în ascuns, pentru satisfacerea mea. Apoi, Milly...

Uneori, chiar în fața mea, Dania își organizează ziua următoare : să facă o excursie sau o vizită, sau să se întîlnească cu cine știe care cunoscuți. Era vădit că eu nu puteam face parte, ca strein, între prietenii ei vechi, sau între rudele ei. Dar Dania nici nu se gîndea la mine. Discuta planul cu aprindere, își propunea toate bucuriile. Chiar dacă planul nu se îndeplinea mai tîrziu... Am făcut și eu o excursie în munți, iarna, ca să semăn puțin cu Dania. Eram numai eu, cu galoși și cu palton, observînd pe ceilalți, invidios, căci îmi examinam neputința, neîntrerupîndu-mi nici un moment gîndurile, ridicol. Dar la întoarcere Mady mi-a spus : „Dania nu mai e în Tirol. E la Nisa !“

Dania face sport, din cauza asta o duc iarna în Tirol. În localități de care eu nu am auzit, dar care trebuie să fie celebre pentru lumea elegantă care vine acolo. Această ființă delicată, fără energie, în voia tuturor influențelor, este în stare să stea vreme lungă în aerul rece, cu urechile și nările înghețate. Și trebuie să mi-o închipui scoborînd pe schi pante periculoase cu multă dexteritate. Sporturile, sporturile de iarnă acum ! Poate fi un dușman mai periculos pentru dragostea mea ? Căci eu mă plimbam torturat, învîrtindu-mă de o mie de ori împrejurul mesei, schimînd nenumărate discuri de patefon, dar fără să le ascult decît foarte vag muzica, sau schimbînd noaptea posturile de radio, fără de nici o alegere ; mergeam pe afară fără să știu dacă e cald sau dacă plouă, nu mai recunoș-

team oameni, sau îi priveam cu un surîs absent care-i ofensa ; și adormeam fără să bag de seamă dacă am mîncat, numai mestecînd niște bomboane sau niște sîmburi de dovleac, o coajă de pîine, nu pentru că mi-a fost foame sau mi-au plăcut, ci pentru că erau la dispoziție, îi găseam după ce făceam un ocol prin cameră. Și schimbam gînduri, presupuneri, mă obseda cîte o idee, renunțam la ea. Și dincolo, Dania, în aerul sănătos, simplificîndu-și preocupările, căci n-are rost în frig și în peisagiul magnific să ai obsesii, nostalgii, să construiești o amintire depărtată. Nu mai există nimic pe lume decît Dania pe drumuri halucinante, mereu în altă parte, cu alți oameni, toți prieteni buni, dar printre ei și cu un același om care se întîmplă să nu lipsească. Și apoi mîncările suculente, din care Dania mănîncă din toată inima (tocmai așa !), vinul ; și gluma simplă a celor care se simt foarte bine, și pe care o primești fără de nici o reflecție și fără de nici o sfială. Totul cu bani mulți, fără de nici o economie. Atunci am fost la Noua, lîngă Brașov. În excursia aceea am priceput viața pe care o duce Dania, fără de nici o legătură cu mine, și că nici măcar nu-i pot face un reproș, și ar fi fără sens să intre în camera ei și să-mi scrie. Pe colinele de la Noua lunecau pe lîngă mine, îmbujorați de sănătate și de fericire, cu gurile întredeschise, perechi de sași, și continuau să stea de vorbă în mers. La cabana de la Noua lumea intra și ieșea, apărînd pentru prima oară în viața mea și dispărînd pentru totdeauna. Am auzit cîteva nume proprii, dar cine mai are răbdare să se gîndească la ele ? Sănătoși, roșii, punînd fără ezitare mîna goală pe zăpadă. Și Dania ?...

Un fluierat de tren. Dania pleacă. Așa cum face ea, nefiind gata la timp, neștiind cum să-și facă bagajele și cu o lume de necunoscuți care o conduc la gară, printre care eu nu am dreptul să fiu. I-am dat cu o zi înainte o carte la care țin foarte mult, *Dominique*. Cu foarte multă greutate am găsit această carte la librăriile din București. Din timpul ei de petrecere în străinătate, trebuia să păstreze puțin și pentru mine. Mi-a spus mai tîrziu : „Am început pe *Dominique* într-un *Palace* de la Nisa. Îți închipui ce înseamnă aceasta, ce atmosferă prodigioasă ?“ Dar nu știu cît timp a avut Dania să-și continue lectura atît de intimă acolo,

căci cartea aceasta pretinde un decor mai firav. Am pus cartea într-un pachet și am rugat-o să deschidă pachetul numai după plecarea trenului. Știam că o s-o facă curiozitatea să deschidă neapărat pachetul și că va găsi și cîteva rînduri de la mine, un ultim rămas bun... „În momentul cînd citești, ești mereu tot mai departe, auzi zgomotul trenului. Localitățile aleargă pe lîngă tine, eu rămîn tot mai în urmă. Dar nu fi de tot supărată, privește alături : m-am ascuns printre obiectele tale"... Pe atunci eram destul de naiv ca să cred că Dania trăia această plecare cu mare dispersare și că eu trebuie s-o consolez. (Cît a lipsit, Dania n-a dat nici o veste. O dată a vorbit cu Mady la telefon, dar cred că o impresiona mai ales distanța de la care putea vorbi atît de ușor. N-a pus nici o întrebare care să mă privească. Mă consolam : poate că era cineva lîngă dînsa și nu putea să întrebe. Și o carte poștală pentru Mady : „Inima mea tuturor acelora care-mi sînt dragi"... Mă plîngeam lui Mady că aceste cuvinte se puteau adresa la prea multă lume. Mady mă consola : „Ești un prost dacă nu pricepi că numai pentru tine au fost scrise !")

Pe cînd era Dania în Tirol, am încercat să fac schi. M-am grăbit să cumpăr costum și schiuri pe cînd nu ningea încă, și multă vreme, spre amuzamentul tuturor vizitatorilor, aparatele de lemn inutile tronau în camera mea. Și soarele mereu cald, în timp ce în Tirol zăpada acoperea spațiul. Milly mi-a adus în glumă o păpușă mică de pom de Crăciun, un Moș Crăciun aranjat pe niște schiuri de chibrit. Dar la el totul se rezolva mai ușor. Barba albă imensă putea să-i servească drept zăpadă. Mi-am atîrnat jucăria de lampă și acum Moș Crăciun oscilează perpetuu, patinînd pe aer. În timp ce schiurile masive de om mare continuă să fie rezimate de dulap.

În sfîrșit, am putut pleca la Predeal. Cîțiva prieteni pe care i-am întîlnit au vrut să mă învețe, dar eram prea intimidat ca să accept pe cineva. Pe locul cel mai singuratec încercam să fac de o sută de ori același drum. Căzături la fiecare pas și lașități cînd te înspăimîntă de cel mai mic obstacol. Unul dintre schiuri mi s-a desprins de la picior și m-am căznit o mulțime ca să-l prind. Mă așezam pe zăpadă, dar mă încurcam în cele două lemne. Îmi scoteam

mănușile, dar îmi înghețau degetele. Împrejur, oameni mulți, toți mai pricepuți decît mine. Iată ce organizasem ca să nu fiu de tot inferior Daniei ! Hotărît, sufletul meu e prost construit. Cred că eram singurul care, cu tot frigul și zăpada, continua să se examineze. Teama de a nu importuna pe cineva. Și dacă veneam la vale, mereu găseam în drum o trăsură sau un om, căruia n-aveam curajul să-i țip să se dea la o parte, în timp ce eu, asemeni unei gelatine, aș fi continuat să cobor. Experiența mea de sportiv... Iar renunțarea a fost tragică, parcă ar fi fost vorba de un fapt important. Și avusesem răbdare, întîrziasem destul pe colinele de la Predeal. Abia la București, în drumul de la gară acasă, pe cînd lumea mă privea cu curiozitate, am redevenit sportiv. Dar încercarea mea a fost un faliment. Știam că nu mai trebuia să fac astfel de eforturi de care eu nu eram capabil. În cameră mi-am regăsit pe Moș Crăciun atîrnat de lampă, care schia neobosit prin aer...

Are Dania în valiză rochi destule și pentru Tirol, și pentru Nisa. În grupul de schiori, un domn tocmai se pregătea să-și dea drumul pe pantă, sigur de el, parcă neavînd altă preocupare pe lume decît schiul. Tocmai pe cînd îșl privea drumul pe care avea să coboare, complect neatent la altceva, fluiera o temă din Beethoven. Temă rafinată, care m-a făcut să cred că n-a fost reținută din întîmplare ; domnul cunoștea muzică bună. Deci, chiar în toiul sportului, mai sînt reminiscențe din viața noastră trecută ? Aș vrea ca înainte de a porni cu schiul Dania să pronunțe involuntar numele meu.

Chiar înainte de plecarea Daniei în străinătate, am știut ziua și ora cînd voi vorbi la radio. Un mijloc prodigios de a corespunde. Dania să-mi audă vocea, suflul, ideile, de la distanță, din locul unde se afla, despre care nu știam aproape nimic, nici numele bine. Într-o cameră necunoscută, cu obiecte care pentru închipuirea mea luau în fiecare clipă altă înfățișare, Dania avea să fie atentă la radio București. Eu aveam numai să mă bucur că ea mă ascultă undeva, în timp ce ea putea să mă audă chiar, să discute cu surdul care va sosi pe unde în viața ei de de-

parte. Dădeam eu mai mult, dar n-avea importanță. Mijlocul acesta se potrivea cu temperamentul Danici. În seara hotărîtă am vorbit cu mare emoție, căci o simțeam pe Dania ascultînd. Fiecare vorbă, fiecare intonație. Am făcut chiar, în timpul vorbei, un semn, pe care Dania ar fi trebuit să-l înțeleagă negreșit, un dar prețios trimis prin aer. Dar am aflat tîrziu de tot, cînd Dania s-a întors și cînd chestiunea radioului își pierduse orice actualitate, că ea nu m-a ascultat. Nu i-am cerut explicații, căci m-au durut motivele pentru care n-a fost în stare să mă asculte. Pentru că tocmai atunci n-a avut radio. Sau era cu alții la un loc, și s-a intimidat să caute postul București. Sau tocmai atunci a trebuit să meargă într-o excursie. Sau n-a fost exactă la oră. Semănam cu un om care se gătește îndelung pentru un bal, se bărbierește cu nespusă băgare de seamă, își așează ficcare fir de păr și fiecare cută la haină, își face chiar, ca niciodată, unghiile cu oja. Și, sosind la locul întîlnirii, constată că luminile sînt stinse, camerile pustii, balul amînat.

Dania are plicuri și scrisori foarte elegante, aduse desigur din străinătate de la magazinul cel mai la modă și cel mai scump. Hîrtia este prețioasă, poartă un nume rar, pe care nu-l mai țin minte, iar inițialele (trei, căci Dania nu poate renunța la numele din mijloc, scris cu un *y*) sînt lucrate cu mare artă. Scrisul ei este mare, cu litere ascuțite ocupă loc mult și încape foarte puțin pe foaia de hîrtie De fapt, i-am văzut puțin scrisul, căci a ezitat chiar de la început, cînd trebuia să-mi dea o adresă, și apoi rîndurile pe care mi le-a trimis au fost rare, și s-au terminat repede. Nu din prudență, căci nu șovăie să-mi trimită cele mai mari declarații. Un „iubite", începe. Din incapacitatea de a găsi hîrtia, tocul, marca sau cuvintele, întîrzie să scrie, cum întîrzie să-și aranjeze părul în oglindă, și cînd, în sfîrșit, se hotărăște, o întrerupe cineva, și hotărîrea e lăsată pe o altă zi. Aceste domnișoare cu scrisorile foarte elegante scriu foarte greu. Și niciodată nu s-a priceput Dania să-mi trimită cîteva rînduri întîmplătoare, scrise pe prima hîrtie care-i iese la îndemînă, cu adresa incompletă și cu vorbele confuze, numai pentru că îi e dor și nu mai are răbdare să aștepte. Mă plîng : „Niciodată n-ai

fost frenetică la fel cu mine, și a trecut timpul peste tine fără să observi". Azi, mîine, poimîine, nici o diferență. Și totuși, cînd stă lîngă mine n-are nici un moment de repaos. Fruntea i se încruntă de mai multe ori, își agită mîinile, balansează picioarele. Dar altul este motivul : sîngele curge, carnea strigă, adolescența Danici s-a terminat, acum are nevoie de bărbat.

Dania este evreică și eu sînt creștin ; iată o problemă între noi. Am fost totdeauna incapabil să fac astfel de diferențe. Mi-au displăcut evreii murdari, fricoși, tulburi. Dar mi-au displăcut la fel și românii superficiali, șmecheri. Dar n-am știut că la anumite momente se pune chestiunea și pentru acei care nu se interesează deloc de ea. În casa Danici nu se observă deloc că ea e evreică, și aș fi observat imediat asta, căci mă dureau orice distanțe aș fi găsit între noi. Numai din pricina aceasta am căutat să-mi spun cîteva păreri intime, la care dealtfel nu țineam prea mult. „Ce nu-mi place la evrei este că sînt ascunși, incapabili să se dăruiască total, cu naivitate. Cunosc explicația : au avut atîtea dezamăgiri, încît nu mai au nici o încredere, sînt prudenți. Ar trebui totuși, față de mine personal, de pildă, să nu aibe nici o teamă. Procedînd altfel, demonstrează că sînt proști psihologi." Am pornit să discut așa, numai ca să nu ne separe nici un subiect însemnat, pentru ca să mă conving că sîntem destul de buni prieteni ca să n-avem îngrădiri în conversație. Dania nu m-a contrazis. A tăcut după obicei. Am renunțat eu la teoria mea, cum fac de cîte ori Dania tace. Subiecte întunecate rămîn astfel între noi. Dar Dania nu are nici o părere, căci ea este incapabilă să aibe ceva fix în mintea ei. Odată, cînd era îndrăgostită, m-a dus într-o biserică și mi-a jurat sentimente eterne. Nu i-am cerut eu nimic, nu puteam avea astfel de pretenții. Era atît de emoționată, încît nu puteam presupune că își bate joc de mine. Nu înțelegeam nimic. Și în orice loc considerat sfînt, oricît de strein ar fi cel ce-l consideră, nu poți face jurăminte mincinoase. Asta s-a întîmplat de două ori, și nepregătit, numai pentru că ne ieșise o biserică înainte tocmai cînd Dania se simțea mai invadată de mine. Nu am avut numai bucurie, mă intriga ușurința cu care face astfel de gesturi, infidelitatea pen-

tru religia ei. Astfel, nu puteam să am nici o încredere pentru tot ceea ce-mi promitea. Avuseseră loc transformări în ea? Lucruri importante, pe care nu le știam? Am descoperit-o într-o zi făcînd o cruce catolică. Îmi povestise despre un prieten catolic. Era, pe cînd l-a cunoscut, foarte deznădăjduită, căci se făcea tocmai separația dintre părinții ei. O îndepărtaseră, era la Viena. Petrecea în neștire, dansa, glumea, în voia ultimului care o ținea de aproape (mereu cu succes la tineri). S-ar fi putut întîmpla orice. Și atunci, un domn, un neamț catolic, mai în vîrstă, a înțeles-o fără vorbe și i-a spus autoritar: „Du-te și te culcă. Mîine vom sta de vorbă." A doua zi neamțul a ascultat-o și i-a devenit un perfect prieten. Numai grația lui Dania mi-a rămas întreagă. Odată, chiar în preajma mea, la sfîrșitul unei scene de dragoste între noi, a primit Dania o scrisoare de la dînsul. A mîngîiat scrisoarea, o sărută, parcă îi mulțumea trimițătorului. Primele rînduri începeau: „Nu mi-ai scris de foarte multă vreme"... Obiceiul Danici... Dar Dania a promis că va răspunde neapărat a doua zi. Normal ar fi fost s-o facă chiar mai înainte. A făcut-o a doua zi? Bineînțeles, n-a mai fost vorba de aceasta între noi. Dealtfel, probabil că n-am revăzut-o pe Dania decît după cîteva zile, după o săptămînă poate. Poate cu gîndul la acel neamț a făcut Dania crucea catolică. Eu am fost nemulțumit, am găsit o probă de ușurință.

Pe Dania am simțit-o rareori evreică. Odată, a vorbit de niște cunoștințe cu Mady și a pronunțat numai nume evreiești. Sau în felul cum pronunță cîteva cuvinte (foarte puține), sau în cei cîțiva pistrui de pe nas. Aș fi vrut s-o descopăr pe Dania rugîndu-se cu fervoare într-o sinagogă. Aș fi crezut că iubirea ei pentru mine e temeinică.

Un alt prilej de a descoperi diferențe între noi este vîrsta. Nimeni nu poate să mă socotească bătrîn, dar Dania are numai 19 ani. Ce va fi mîine? Dar ce mă interesează, cînd nu cred că aș putea construi din această dragoste ceva solid pentru mai tîrziu? Acum sîntem egali. Daniei nu-i trece prin minte să mă creadă prea mare. Dar care este limita peste care distanța între un băiat și o fată nu poate trece? Deodată, gîndul acesta mă neliniștește, ca și cum n-ar mai fi alte motive de dezordine viitoare între noi. Mă plîng Daniei, ca s-o fac să protesteze și să mă calmeze. Și ea a găsit o vorbă minunată de consolare, care conține în ea toată dragostea pe care o are pentru mine: „Tu n-ai să îmbătrînești niciodată!"

Dania este o fată foarte bogată. Prilej ca să mă consider mereu în inferioritate. Nu ține nici o socoteală de banii pe care-i are mereu la îndemînă. Trebuind să facă unele calcule, mă cred meschin. Mi se pare că sînt mereu ofensat. Sau găsesc la Dania ineleganțe. Caută ceva în poșetă și observ o grămadă de o mie de lei. Mă gîndesc cu deprimare că [ea] ar constitui leafa mea pe o jumătate de an. Nu-mi mai găsesc nici o valoare, mă doboară bogăția ei, față de care mă simt atît de neînsemnat. Căci nu pot admite ca ea să fie fata de împărat amorezată de un om de rînd, eu. Cu toate că m-a amuzat odinioară o istorie în felul acesta. O ceruse pe Dania, în străinătate, cu prilejul ultimei călătorii, un prinț adevărat (are mulți amatori). A refuzat și a cîntat toată ziua cu gîndul la mine: *Iubitul meu nu este prinț...*

Dania este cu ușurință generoasă. Uneori îmi sosește de la ea un om cu un enorm buchet de flori sau cu bomboane. A pregătit această surpriză; aș putea să refuz? Dar aș putea să fac la fel? Mă simt umilit. Cum ar trebui să procedez? Odată, eram amîndoi în Parcul Carol. Mi-a arătat poșeta, elegantă, de care era foarte mulțumită. Scotocind-o, a găsit în ea mai multe monede de 100 franci francezi. Mi-a spus pe tonul cel mai simplu: „Nu vrei să iei și tu?" Am refuzat de data asta (de ce acum?), dar prin oferta ei nu se gîndea să-și găsească o superioritate. O știu că intră în magazine și nu-și face nici o limită pentru cheltuieli. Rochiile nu-i mai ajung. Acasă la ea tratațiile sînt bogate și nu lipsesc icrele negre sau înghețata, iarna. Nu refuză pe nici un cerșetor. Odată, din automobil (eram cu dînsa), pe timpul unei ploi teribile, a văzut cîțiva copii săraci care se adăposteau lîngă o fîntînă. Le-a aruncat bani, cu toate că nu-i cerea nimeni, și copiii nici n-au priceput la început ce vrea această duduie elegantă cu ei. Eu trebuie să mă fac că nu observ nimic, după cum te faci că nu observi

cînd ești cu o domnișoară pe stradă și îți iese în calea ta o murdărie. Pe mine nu mă lasă să plătesc nimic. Mă simt tot timpul iritat, invidios, cu chef de răzbunare.

Mereu are o rochie nouă. Dimineața nici nu pot sta de vorbă cu ea (prin telefon). Este la croitoreasă. Mai ales, cu prilejul îmbrăcămintii, face impresia de parvenită. Te întreabă dacă îți place haina ei și-ți trage atenția de la ce casă e, chiar de la una din marile case din Paris. Cînd îi fac reproșuri că prea multă vreme își pierde cu hainele, ripostează : „Numai pentru tine, iubite!“ Poate că așa crede. Dar e sigur că nu și-ar întrerupe obiceiul dacă ne-am despărți, dacă ar putea ști precis că nu-i voi vedea ultima toaletă. De altminteri, numai cu gîndul la mine, și-a mobilat camera, în care eu nu voi intra niciodată. Mîine, poimîine, la anul... Îi admir rochiile, toate făcute cu o simplitate de bun gust, dar din pricina lor simt distanța între noi. Cînd o găsesc îmbrăcată la întîmplare, îi sînt recunoscător. (A fost asta de două ori ?) Cînd o descopăr în aceeași rochie sînt mulțumit că pot s-o recunosc. Este îngrozitor pentru mine că de cîte ori mă gîndesc la ea, vreau s-o reconstituiesc, imaginea ei se tulbură, că nu știu cum s-o îmbrac. Din infidelitatea ei față de rochii pot să cred în infidelitatea ei față de oameni. Ea se mai scuză : „Dacă ei vor '“ Este atît de incapabilă să se împotrivească ? Mereu va fi așa, nimic nu se va schimba ? Dar, desigur, asta îi face și ei plăcere, și găsește scuze numai pentru neseriozitatea acestei plăceri. (Ea, care pretinde că e pasionată de idei oricît de grave) Cînd îi spun bună dimineața la telefon, o întreb în ce fel e îmbrăcată ca să pot vedea ceva, și nu numai auzi, și atunci ea întîrzie, să-mi dea cît mai multe detalii. Și dacă îmbrăcămintea ei nu este pusă la punct, și s-ar mai putea vedea unele dedesubturi, colțuri de piele fierbinte, mi-o spune. Își face iluzia unei orgii între noi. Bineînțeles, cînd ajung acolo, trebuie să învinge fiecare nasture

Odată m-am dus chiar dimineața ca s-o văd. Era în pijama, picioarele erau goale în pantofi. Cît și-o fi pregătit ca această îmbrăcăminte ! Am vrut să mă apropii, dar m-a tinut la distanță Cu atît mai departe, cu cît s-a pregătit să stea mai aproape. Nu m-a lăsat să pun

mîna pe piciorul ei gol. Bineînțeles, după plecarea mea, o fi fost dezamăgită că am ascultat-o prea fidel. N-am fost în stare să iau ceva cu forța, oricîtă poftă aș fi avut. Și s-o mai fi gîndit că n-am nici un simț de observație : n-am făcut nici o remarcă despre unghiile ei de la picior, făcute cu oja...

Cazul Danici : toată familia ei se ocupă ca s-o facă cît mai elegantă, mai ispititoare. Sînt atît de mulțumiti de opera lor, că mă întreb cum se vor decide să-i aleagă un bărbat. Dania e mulțumită să se știe frumoasă și nu rezistă la tot ceea ce se face dintr-însa. Daniei i-a plăcut să citească. Știe că noile ei îndeletniciri de fată elegantă nu-i fac cinste. Și atunci se scuză : nu eu sînt de vină, ceilalți. Ca și cum lipsa ei de împotrivire n-ar constitui o greșeală tot așa de mare. Îi place să se știe admirată, cu toate că timiditatea o face să se îndoiască asupra ei. Toată ziua e ocupată cu rochiile. Capitolul croitoreselor nu este niciodată terminat. Familia ei poate fi încîntată că au făcut din ea o minunată păpușă. Dar, numai o păpușă [!]

Chiar de la ușă m-a întîmpinat într-o zi :

„Sînt dezolată, mai este cineva la noi. Nu pot face nimic. Dar, te rog, vino. Pentru mine să cauți să nu te simți prea prost “

Cuvinte care încurajează. Dar mai pe urmă, cîteva ceasuri cît am stat împreună, Dania s-a purtat la fel cu mine și cu tînărul care mai era în salon. Și timpul trecea. Au dispărut chiar o bucată de vreme, și mă întrebam dacă nu era mai bine să plec, dar dam în public necazul meu. Seara ne-am dus cu toții în grădina din spatele casei. Am discutat mai mult cu Dania, și eram încîntat că rămăsesem numai cu ea, deoarece tovarășul, deși prezent, nu se amesteca (probabil că nu-l persecutau astfel de preocupări) în discuția noastră. Numai atunci am avut ocazia să vorbesc cu Dania cîteva chestiuni mai importante. Era o lună superbă, dar Dania parcă nici nu-și da seama de ea. La un patefon se auzea *Ave Maria* de Schubert. (Dania m-a întrebat : „Auzi că acum se cîntă *Ave Maria ?*“ ...„Bucată proastă, Da-

nia“ ..) Dar rămîneam un strein. La plecare, în fața tuturor, Dania mă ruga : „Spune-mi un cuvînt“. (Adică „un cuvînt bun“, o declarație.) Eram stingherit și am plecat fără să răspund. Puteam să spun „fereastră“, sau „balustradă“. M-aș fi răzbunat pentru ziua aceea stearpă. Dar efectele răzbunării mele ar fi durat multă vreme ?

Dania este lipsită de realitate. Urmărește un vis, apoi altul, după cum are timp să viseze. Lectura a făcut asupra ei ravagii. Versurile tuturor poeților, din toate țările, îi urmăresc plimbările. Rilke este un poet mare, cel mai mare [!] Dar știi, Dania, că Rilke a fost un om nefericit ? Singuratec ? Lipsit de agremente ? Crezi că l-ai observa în viața artificială pe care o duci ? Cum s-ar potrivi singurătatea lui Rilke cu telefonul [la] care te cheamă în fiecare minut vreun admirator ? Și atunci ce înțeles are vorba pe care o spui cu atîta emoție : „Rilke este cel mai mare poet“ ?

O ! Dreptul de a te apropia în voie de orice om, oricît de profund ar fi, numai pentru că a avut naivitatea să-și publice stările sufletești... Ireal ai trăit cu imaginea mea. Îmi știai fizicul ? Vîrsta ? Un nume propriu, care te obseda, și unele cărți de ale mele. Dar nu o judecată lucidă asupra lor, ci hipnotizată de vreun rînd întîmplător.

Obsesiile mele, pornite de la realitate, erau tot atît de prezente și pentru ea chiar dacă anecdota le-o inventa pe de-a-ntregul. Telefonul era astfel foarte potrivit pentru firea ei. Seara, înainte de culcare, putea să-mi trimită toate neliniștile pe care dorințele încă nu bine precizate n-o lăsau să doarmă. „Te aștept, iubite. Las ușa anume deschisă pentru tine. Toată lumea doarme, nu vom fi tulburați. Buzele mele sînt uscate pentru că nu ești tu aici să le săruți. Mă vei găsi goală în întuneric. Vino... Vei vedea ce sîni minunați am. Și șolduri calde, și coapse. Și cu ce frenezie mă voi apropia de tine.“

Spune astfel de vorbe cu exaltare și oricît de mult timp Minutele treceau peste telefon cum ar trece peste doi oameni alăturați. Odată, eram în grădina casei ei. Mi-a arătat o fereastră: „Aici e fereastra camerei mele ! De cîte ori nu te-am așteptat să vii“... Cum s-ar fi putut face

așa ceva ? Eram poate vulgar, voind ca visările ei să poată fi construite. Dar cînd trăiam în obsesia cărnii ei, a sărutărilor ei, a tresăririlor pe care le-aș putea găsi în ea, puteam să fiu fericit că mi se dă un rol de fantomă ? Poate că această lipsă de realitate o face pe Dania să nu dea nici o importanță gesturilor și vorbelor. Au fost înțelegeri între noi care trebuiau să lege pentru totdeauna. Sau despărțirea ar trebui să se facă greu și să lase în urmă cea mai amară deziluzie. Trebuie ca unele clipe să conteze mereu, să risipească melancolia de cîte ori îți aduci aminte de ele. Poate că susținînd aceasta, dezvălui mai ales o trăsătură a caracterului meu, imposibilitatea de a mă desprinde de întîmplările prin care trec. Poate că nici nu e nevoie de pretexte puternice, orice amintire e suficientă pentru a produce nostalgii. Fapte mici, dar care mi se par pline de însemnătate. Odată, ne-am dat întîlnire la Parcul Carol. Dar era imposibil de vagabondat pe alei, căci se pregătea nu știu ce petrecere. Am pornit-o la întîmplare, am înconjurat parcul și ne-am rătăcit pe străzi obscure, printre pietre rău aranjate, prin gropi și noroaie. La urmă ne-am așezat la o cîrciumă umilă de periferie. Peisagiu strein pentru Dania, căci nu mai asistase la așa ceva decît din automobil sau la cinematograf. Și era desigur de văzut această fată frumoasă, îmbrăcată după ultima modă, rătăcind printr-un cartier obscur. Bineînțeles, Dania savura atmosfera, cu delicii asista la această viață nouă, peste care nedeprinderea ei și cerul limpede lăsau cea mai nuanțată poezie. Mai tîrziu nu va reconstitui această plimbare unică, nu va retrăi aceleași emoții numai aducîndu-și aminte ?

Dar ce minunată apariție a avut odată ! Venisem la dînsa și o așteptam după obicei în salon. Ea era în grădinița ei. (O grădină chiar mică are proporții într-un oraș mare.) A sosit îmbujorată de aerul proaspăt și cu două cireșe în mînă. Nu apăruseră încă cireșele în oraș, ea făcuse această descoperire în grădina ei. Le-a cules pentru mine, amîndouă pentru mine. (Căci n-a primit să împartă frățește.) Cu ce transfigurare mă privea, întinzîndu-mi cireșele... Din pricina acestor două cireșe, am socotit, Dania, că sentimentele tale pentru mine sînt eterne. Clipe minunate, dar care au dispărut fără să mai lase vreo urmă.

Nici o sărutare, nici o vorbă nu contează. Cum, după ce te-ai deprins cu unele sărutări, poți să renunți la ele? Îi plăcea gura mea, nu se putea schimba prea ușor. Și vorbe calde, nespus de calde. Odată, m-a chemat la telefon. I-a răspuns portarul meu, Nicu. I-a fost recunoscătoare lui Nicu pentru că i-a răspuns politicos, pentru timbrul cu care i-a răspuns. Fără să-l cunoască, i-a promis un post bun, la prima ocazie. Acum Nicu este tuberculos, pentru că telefonul casei mele, lîngă care sta douăsprezece ore pe zi de pază, e în curent. I-am explicat eu că n-ar avea nici un rost să amintească domnișoarei de promisiune...

Orice fac cu Dania capătă o culoare de artificiu poate tocmai din cauza mea. Dacă îi iau brațul, o fac cu atîtea ezitări, cu panici, că ea are timp să presupuie că gestul meu este prea îndrăzneț și să se împotrivească. Nu sînt în stare să cînt fără să observ că e fals cîntecul meu și că sînt ridicol dacă îl continui. Nu rîd niciodată din toată inima. Sau glumesc mai mult decît trebuie, numai pentru că sînt intimidat că am tăcut prea multă vreme. Nu spun cuvinte inofensive, căci ele conțin, cu toate că foarte ascuns, un vaiet, un reproș, o întrebare. Iar rîsetul Daniei cu alții nu ascunde nimic dedesubt.

Așa sînt de încurcat că, dacă reușesc în sfîrșit s-o tutuiesc pe Dania, e destul să vie un strein între noi, să se schimbe decorul, camera numai, ca să reîncep să-i spun „dumneata". Pentru că telefonul a început să sune tocmai cînd am vrut eu să-i vorbesc. Sau Dania și-a adus aminte că e frig în odaie și a deschis portița sobei și s-a uitat la foc. Glasul unui strein s-a auzit în camera alăturată... A apărut cîinele... Am descoperit că în vasul de flori una dintre flori s-a uscat. Dania mă întrerupe nepotrivit... O mie de posibilități care-mi alungă curajul. (Îmi amintesc nepotrivit, fără de nici o legătură, de un cuvînt vechi, de un oraș, de o casă. Într-un tren nemțesc, în Austria, în perfect întuneric, am auzit: *„Hilda, du bist da?" „Ja Vater!" „Gut!"* Atît, și de atunci au trecut 20 de ani...) Pentru că afară plouă sau pentru că e senin. Pentru că nu pot să uit lista morților necunoscuți pe care am citit-o în ziua aceea în rubrica unui ziar. Pentru că înainte de a adormi aud pe cineva care rîde, aud tot, de pe străzile îndepărtate, lătratul unui cîne, fluieratul unui gardist, niște apă care curge, mobilele din jurul meu care dorm, aerul chiar, și nu mă mișc decît cu infinită băgare de seamă, căci cel mai mic gest ia proporții înspăimîntătoare. Și astfel, spațiul dintre mine și Dania nu se poate umple niciodată, mereu o iau de la capăt, și nu pornesc mai departe de unde am rămas, truda lui Tantal în infernul care se numește „viața mea" (Luminile care se aprind sau se sting!).

La început, Dania a ezitat să-mi spuie pe nume. Erau familiarități între noi și, totuși, ea întîrzia să mă numească. Desigur, timiditatea ei împărțea prost ceea ce trebuie și ceea ce nu trebuie. Dar ea, ca să amîne, mi-a dat o explicație bună: „Numele este o cameră în care dorm și mănîncă toată lumea. Toți ți-l întrebuințează. Cele care au mai fost în viața ta înainte de mine s-au jucat cu el, l-au transformat cum au crezut ele că e mai grațios, l-au repetat la infinit, ca să arăte că le aparține și au dreptul să facă orice cu el".

— Inventează tu un nume pentru mine!

— Atunci n-ai mai fi tu. Și aș avea impresia că te umilesc. Ai semăna cu cucoana care s-a plictisit de părul ei veritabil și și-l oxigenează.

Motive bune, dar constatam că eu sînt omul fără nume, cel pe care îl aștepta ca să se urce pe scara de mătase, la miezul nopții, în timp ce ezita să-l primească în salon la ore potrivite din zi. Trebuia să mă bucur.

De cîte ori mă plîng de caracterul confuz al Daniei cuiva care ar putea să-mi explice ceva, unui evreu de pildă, (unei evreice mai ales, lui Renée), mi se răspunde: „Nu cunoști anumite medii sociale unde se procedează totdeauna așa". Adică se confundă sentimentele, se lasă timpul să treacă și nu există nimic prea profund. Totul artificial. Dealtfel, i-am îndreptat Daniei cuvîntul „artificial" chiar de la începutul cunoștintei. A căutat să-mi demonstreze că nu-i adevărat. Dania nu se cunoaște deloc. Aruncă de la ea orice cuvînt care nu e convenabil, după cum aruncă o rochie care nu mai e la modă. Cred că sînt omul care și-a permis să-i spuie mai multe adevăruri crude. Dar n-am transformat nimic, nici măcar n-am pu-

s-o pe gînduri. N-am schimbat deloc temperamentul ei. După cum Dania nu cunoaște oamenii și lucrurile din jur, așa nu se cunoaște nici pe ea. Reacționează la ultimul fapt, fără să facă vreo legătură cu ceea ce s-a petrecut mai înainte. Și, dacă îi spun vreun adevăr neplăcut, văzînd că nu-i produc decît supărare, o împac. Truda mea ar fi inutilă. „Nu ești supărată pe mine ?“ „Pe tine n-aș putea fi niciodată supărată !“ Vorbă încîntătoare, dar nimic mai mult. Căci Dania ar proceda la fel cu toată lumea E incapabilă să aibe același sentiment multă vreme, nu-și face un plan cum să procedeze cu cineva, nu știe bine ceea e trecător și ceea ce trebuie să fie permanent

Nu spune nimic despre viața ei trecută, ca și cum n-ar avea nici o nostalgie. Numai întîmplător a intercalat, între două vorbe : „Pe cînd eram la Londra“... Așa aflu că a fost la Londra. Cînd, cît timp, de mai multe ori ? Cu cine, ce a făcut acolo ? A avut la Londra mai multă îndrăzneală ? Căci aici se înspăimîntă să traverseze singură o stradă. Pentru cea mai mică distanță ia automobilul. Cum apare „Londra“, apar și alte orașe... „Eram la Viena“ .. „Ai fost la Viena ?“... „De nouă ori“... „La Paris [?]“ ...„Și la Paris“... „Ți-a plăcut Parisul ? Dar Viena ?“ „Nu“... Gîndesc : Dacă a văzut Parisul și Viena numai din trăsură ! Să fi mers, ca mine, pe sub copaci, pășind peste frunze, între Kahlenberg și Leopoldsberg. Să stai de vorbă cu oamenii umili. Dar, desigur, ar trebui să scriu o carte fără sfîrșit : de ce voi iubi pînă la moarte Viena și Parisul.

„În schimb, îmi place enorm Londra !“

Vorbește cald, dar nu-mi dă prea multe explicații. Nici n-am încredere în seriozitatea acestei admirații Ar trebui ca ea să fie obicinuită să trăiască altminteri. mai natural, fără artificii, fără geamul translucid prin care e obicinuită să privească realitatea. Și trecutul ei sentimental ?

„Cu tine încep toate !“ Apărea cîte un nume propriu în conversații, și mă întrebam dacă el nu înseamnă ceva. Vedeam pe Dania ce influențată este, mi se părea imposibil ca pînă acum să nu mai fi fost nici o ocazie ca cineva să aibe asupra ei puterea pe care o aveam eu. N-o cred atît de pricepută să mintă. Se consideră că e bună

pentru că crede că bunătatea și slăbiciunea înseamnă același lucru. Se amuză cîteodată crezîndu-se perversă, dar e joaca unui copil. Mai bine închipuie o poveste de dragoste. O să vadă mai tîrziu cum o să se termine. Acum declarațiile pot fi orîcît de mari. Cunoaște cuvinte cuprinzătoare de prin cărți sau poate imaginează și ea cîte ceva. Dania este așa de mică [!]...

Totuși, cînd te sărut, sau cînd îmi strecor mîna pe sub bluză, pe carne, tot mai jos, te simt înfiorîndu-te ca o femeie deplină. S-a dus copilăria, Dania... Un om te așteaptă ca să-ți spuie treburile lui de peste zi. Să-ți dea cheile casei. Să-ți ceară părerea. Iar seara să-și satureze poftele pe trupul tău, să te facă să amețești, și tocmai acolo, în fund, unde [te] ascunzi tu de toată lumea, să primești rod.

Nu mai au rost jocurile, Dania..

La telefon ne sfătuiam să ne punem cînd ne vom vedea o mulțime de întrebări care ar fi făcut să ne cunoaștem mai bine. Dar apoi nu mă pricepeam cu ce să încep. Doi streini. Aveam dreptul s-o sărut, țineam minte ce superbe fuseseră sărutările dintre noi, voiam să refac vechea atmosferă. Dar sărutarea mea era acum uscată, nu-i producea emoție, n-o apropia. Îmi alegeam numai vorbele care puteau să alunge frigul dintre noi, dar eram mereu întrerupt : intra servitoarea, care servea ceaiul sau aducea vreo veste ; soneria unui musafir (musafirul trebuia neapărat primit) ; sau cineva care aducea vreo vorbă pentru domnișoara, flori de la vreun admirator ; mai ales ne întrerupea telefonul. Eram deprimat, sătul să mai continui. Pînă la urmă atmosfera se încălzea între noi. În ce fel, n-aș putea spune, n-aș putea explica exact momentul Munca mea nu fusese inutilă. Înlănțuirea noastră era deplină.

Speteaza canapelei, peretele, orice era bun să-și sprijine capul, pentru ca sărutările noastre să fie mai adînci. Momente superbe. Atunci fugea timpul. Constatam, în sfîrșit, că trebuie să plec, trebuie s-o las pe Dania încă o sărutare, din drum, spre ușă. La cealaltă ușă, în antret, lîngă ușa de intrare. Nu mai exista nici o sfială de nimeni, putea să intre oricine. Dania se ruga, pierdută : „Încă

o minută !“ N-avea nici o importanță cît arăta ceasul, încă o minută ! O lăsam dezolată, nici nu cred că mai putea face un pas ca să se uite după mine pe fereastră. Fusese dureroasă despărțirea, dar constatam că, mergînd prin răcoarea serii, strecurîndu-mă printre trecători, mă refăceam. Căutam un telefon, să-i spun bună seara înaintea nopții care se așternea peste noi. Eram fericit, exultant, mîndru de povestea mea. Dar un gînd se strecura, îmi alunga calmul : „Cum nu s-a priceput să se gîndească la o nouă întîlnire ? Și mîine va fi o zi stearpă ca și cea de ieri, și tot ce se întîmplă între noi nu ne leagă deloc ?“

Dania nu minte niciodată : una din mîndriile ei. Are, un alt obicei. La o întrebare mai precisă tace, sau răspunde printr-o altă întrebare, ca să depărteze discuția. Și aceste obiceiuri nu vor purta numele de minciuni ? Cunosc stratagema. La început luam tăcerile ei drept aprobare, sau minunată sfiiciune. Savuram răspunsurile ei șirete. Conțineau grație, vocea proaspătă a unei *„jeune fille“*. Mai tîrziu am priceput că din pricina acestor mijloace, pe care Dania le întrebuința fără îndoială instinctiv, nu putea înainta prietenia noastră. Atmosfera în care trăia era foarte împodobită, dar artificială. Sentimentele Daniei rămîneau la suprafață, era imposibilă o adîncire. Zîmbete, cuvinte fermecătoare, dar nimic venit deodată, fără nici un aranjament. O rochie cu foarte multe ornamente parcă. Mătase, fără îndoială. Dar mătasa presupune luciu. Dealtfel, nu puteai pune greutate pe nici o vorbă de a Danici. Din ce spunea, puteai să extragi numai bucurie pentru momentul acela. Mi-a dat jurăminte pe care nu i le-am cerut. Promisiuni, planuri. Ce s-a ales din toate acestea ? Îmi aduc [aminte] de vorbe calde de la ea, și au fost trimise cu atîta emoție, că mă mir că n-au avut nici o durată. Acum îmi apar la întîmplare, ca cerul într-o noapte întunecoasă. Mi-a spus, de pildă : „Te iubesc mai mult decît orice pe lume, mai mult decît pe tatăl meu !“ Daruri pe care n-aș fi avut curajul să le pretind eu. Nu se pot admite glume sau perversități pe această temă. Dar colecția de vorbe pe care mi-a dat-o Dania este foarte mare, am ales la întîmplare. Și o fată

de 19 ani este prea mică pentru ca să priceapă că astfel de jocuri nu sînt permise ?

Dania parcă avea chiar frică de anumite vorbe. Nu pricep cum era în stare să citească unele cărți mai crude. Nu erau elegante, nu se potriveau cu rochiile ei frumoase, pe care și le schimba în fiecare zi. I-am spus : „Am impresia că ți-e teamă să vorbești. Trebuie să te învăț să vorbești. Spune după mine : copac... copac... masă... masă... fereastră... fereastră.“ „Ce rost are asta ?“ Nu înțelegea ce vreau de la ea. Dar nici eu n-aveam mai multă îndrăzneală. „Copac“, pe care o făceam să-l repete, era complect inofensiv. Și regretam că ea nu este în stare să spună unele cuvinte pe care nici eu nu le spuneam tare.

Erau unele lucruri grave între noi, pe care le făceam pe ascuns, hoțește, ca să nu știe nimeni, nici chiar noi. În conversații, nu făceam nici o aluzie la unele înțelegeri pasionate, pe care le trăisem, și pe care ne pregăteam să le trăim din nou. Nu este obiceiul să exprimi, tot ceea ce faci, dar pentru Dania e caracteristic, trebuie să ții seama de asta dacă vrei s-o definești.

Întîlnirile noastre obicinuite de la casa ei se petrec cam la fel. Mai întîi, la telefon : „Iubite, vrei să vii la mine ?“ Mă întreabă după o ezitare. Răspund : „Da ? În cît timp ? Într-o oră ?“ „Mai curînd, cît mai curînd posibil. Acum cît e ceasul ?“ Dania nu știe niciodată cît e ora, cu toate că are un ceas la brățară și altul în fața ochilor, pe perete. Vra să zică, ea nu se uită de o mie de ori la ceas, ca să vadă cît mai are de așteptat pînă ce să poată vorbi cu mine ! „E ora cinci. Voi fi acolo la ora șase.“ „Mai repede, iubite, mai repede !“

Ajungeam cît puteam mai repede. Eram primit în salonul de mijloc. Dar aveam mult de așteptat, aproape o jumătate de oră. Scriam sau luam o carte și citeam. Mă deprinsesem cu aceste așteptări. Numai la început m-am întrebat cu îngrijorare, dar și cu curiozitate, ce putea să facă ea în timpul acesta. Mă chemase cît mai repede, și acum întîrzia. În sfîrșit, sosea. Se scuza convențional de întîrziere. Dar nu-i făceam nici o obiecție, era inutil. Trebuia s-o primesc cum se prezintă, așa absurdă, să nu mă

împotrivesc cu argumente. Numai acceptînd gesturile Daniei ca naturale nu eram umilit.

Începea conversația noastră stîngaci, Dania nu mai păstra nimic din febrilitatea cu care mă chemase la telefon. Orice vorbă apărea de sine stătătoare, nu atrăgea nimic după ea. Dania nu mă întreba ce făcusem de cînd nu mă văzuse. Dar nu spunea nimic nici despre dînsa, ca și cum n-aș fi avut nici un drept asupra vieții ei de fiecare zi. Eu nu întrebam, căci mă jignea tăcerea ei. Sau, cînd întrebam, îmi răspundea ceva atît de ciudat, fără de nici o legătură cu închipuirile mele, încît renunțam să continui. În unele zile mi-era nespus de dor de ea. Îmi imaginam viața ei în camerele pe care le știam, între oamenii pe care îi cunoșteam puțin. Îmi făceam iluzia că e disperată că are mereu pe cineva în preajmă și nu-mi poate telefona, nu se poate apropia de mine deloc, nici măcar pe calea aceasta aeriană. Casa ei călătorea în spațiu, părea acum la o distanță imensă. Părea neverosimil că aș putea ajunge pe strada aceea într-un timp foarte scurt. Eram nefericit. Îmi făceam iluzia că se petrecea cu Diana o nefericire asemănătoare. Dar aflam : „Am fost cu niște prieteni la cinema". Cine erau acei prieteni ? Cum s-a întîmplat ? Căci cinematograful este rar în viața Daniei. Eu nu i-aș fi putut propune așa ceva.

Plecările Daniei mai cu seamă mă deznădăjduiesc. Deodată, Dania plecată în lume ! Locul unde merge capătă un semn pentru eternitate. Îi imaginez trenul ei și, ajunsă acolo, casa ei, camera, oamenii. Vestea plecării ei îmi vine pe neașteptate, fie că ezită să mă anunțe dintr-o dată, fie că nu și-a adus aminte să mă deprindă. Acum m-am obicinuit să aflu așa ceva, oricînd, cu toate că nu fusese vorba cu o [clipă mai] înainte. Pe ce baze șubrede este rezimată fericirea mea... Și așa trebuie să urmeze la infinit ? Pînă cînd ? De ce aștept ziua de mîine, care nu poate să aducă nimic nou ? Se va transforma Dania ? Căci de transformarea ei depinde totul. Trebuie să-i pun o condiție : dacă nu, să ne despărțim ! Riscul ar fi mare, căci Dania nu s-ar opune nici în cazul unei despărțiri. O veste proaspătă : „Trebuie să plec la Vîlcov !" Trenul, pînă la Galați, și apoi vaporul. Valurile Dunării. Și orășelul acela atît de pitoresc, cu drumurile lui de apă. Semințe de floarea-soarelui. Dania ! Îți vei aminti de plimbarea noastră de la Șoseaua. Vei cere semințe, și, în gestul tău, vei vedea un semn de fidelitate pentru mine. Această plecare a plutit în întreaga noastră întîlnire, chiar dacă, sfios, îi vorbeam despre altceva. În sfîrșit, în ziua plecării m-am întărit :

— În definitiv, la ce oră pleci ?

— Ori la ce oră ți-aș spune, tot ai fi nefericit, ai broda...

Avea dreptate, n-am mai insistat. De ce atît de repede ? De ce atît de tîrziu ? N-are timpul să mă mai vadă... Pentru orice oră de plecare aș găsi motive să mă necăjesc. Să las mai bine să treacă timpul la întîmplare. Poate pleacă acum. Sau peste o oră. Sau deseară. Sau a amînat plecarea. Și cu cine pleacă ? N-o mai întreb. Își va lua o carte să citească pe drum ca să poată rămîne singură ? Cum să mă plîng : „Dania, atît de puțin depind plecările tale de mine !"

Nici o asemănare între Dania și fratele ei, Raul. Dania rămîne delicată, fragilă, surîzînd nevinovat. (Și cu uimire constați la ea o oarecare forță fizică. Mîna i-o deschizi cu greutate Mi s-a spus că doarme perfect și suportă oboseala Sporturile, începute poate ca modă — pentru că are costume elegante, iar instrumentele trebuit[oare] sînt aduse tocmai de la Londra, și de ultimul sistem, — i-au și folosit. O ! Geanta de vînătoare îmbrăcată în piele de focă, pe care voia neapărat să mi-o dea !) Raul este numai de 12 ani, dar bondoc, bine înfipt în pămînt și cu o voce care mereu se aude pretinzînd, de pe acum cu toane Cu tendințe de a se îngrășa, de a deveni mare, cu gropițe în obraz, cu dinții albi și mititei Un adevărat e[goist] fericit Lăsat în voie, se mișcă, ocupă loc, terorizează. Îndată ce sînt la Dania, în camera lor de primire, soseste, și apoi începe o lungă discuție între el și Dania, care îmi distruge din timpul pe care l-am așteptat atîta ca să stau numai cu fata Dania îl imploră s-o lase, și totul ei vrea să fie de poruncă, de soră mai mare, dar nu poate impresiona pe nimeni : „Du-te de acum ! Îți ordon să te duci !" Și el : „Lasă-mă să mai stau... Mai stau încă

cinci minute!“ Îl obsedează tratațiile pe care servitoarea le-a pus pentru mine, pe masa din mijloc, în servici elegant de porțelan. Prăjituri, înghețată, bomboane, orangeadă în pahare speciale, în care un tub de sticlă delicat ține locul paiului. La cea mai mică neatenție din partea Daniei, Raul ia ceva de mîncare și înghite deodată, ca să nu fie văzut (nu e lăsat să mănînce ca să nu se îngrașe), orice se găsește, și are timpul să puie pînă pe mai multe bucăți de brînză, sau de șuncă, sau chiar pe pîine goală. Deșartă paharul de orangeadă fără să mai întrebuințeze paiul de sticlă. Apucă un pumn de bomboane de șocolată și îmi închipui că-i rămînea toată ziua mîna murdară, cleioasă Pleca după o discuție de o jumătate de oră, dar curînd revenea, căci uitase să spuie „ceva foarte important“. Și apoi, aceeași poveste : „Încă cinci minute!“ Trebuia Dania să întrebuințeze ultimul argument : „Te voi spune lui papa!“ Numai așa îl putea alunga. Dar erau necesare aceste mijloace ca să se facă Dania ascultată? La plecare constatam că toate bunătățile aduse pentru mine fuseseră mîncate, că toate farfurioarele erau goale, cu toate că fuseseră încărcate mai mult decît trebuia, și mă temeam să nu-și închipuie Dania că eu făcusem jaful care n-ar fi fost prea elegant.

Raul se agita pretutindeni, era mereu așa de pretențios. O scenă de la un concert se poate reține pentru grotescul ei și pentru explicația sufletului Daniei Nu știu cîtă impresie producea asupra ei muzica, nu știu dacă avea gust muzical. După prima noastră cunoștință, i-am trimis cîteva discuri (și *Malagueña* adus de Milly de la Barcelona). Cît le-a cîntat? Și valsul lui Debussy, care este totodată rafinat și ușor de înțeles. Odată, cînd a trebuit să plec, am venit la ea cu brațele pline de flori, cărți, discuri. Discuri multe, întreaga *Missa în si* a lui Bach. Mai tîrziu avea remușcări că întîrzia să mi le înapoieze, dar nu cred să le fi cîntat pe toate. Pentru așa ceva trebuie să trăiești în singurătate și să nu fii întreruptă la fiecare moment de oameni surzi pentru muzică... Dania avînd răbdare și timp ca să asculte muzica gravă din 17 discuri, puțin probabil. Nu mi-a dat nici o părere Dar i-am spus : „Cînd nu ne vom mai vedea, și de-ți va fi totuși dor de tinerețea ta, vino la un concert. Mă vei găsi

cu siguranță. Mă vei simți fără să stai pe scaunul de alături.“ Trecuse mai multă vreme, și am găsit-o la un concert. Nu găsise pe nimeni mai însemnat care s-o conducă și luase cu ea pe Raul, junele. Îi zăream : ea, cu surîsul ei obicinuit, care o făcea să pară totdeauna emoționată ; iar Raul, grăsuț ca de obicei, uitîndu-se la cei dimprejurul lui, făcînd impresia că nici un sunet nu parvine pînă la dînsul, punînd o întrebare sorii sale în mijlocul frazei muzicale celei mai fragile, stînd cu greu locului pe scaunul său de la stalul întîi (Raul la stal întîi, la Ateneu!), plictisit după cinci minute, fără rost în sala de concert. Îmi făceam socoteala : Dania a luat pe acest însoțitor numai pentru că a voit neapărat să vie. Nu mă văzuse de două săptămîni, poate că a voit să mă întîlnească. Dealtfel, la pauză, Dania s-a sculat ca din întîmplare, ca și cum ar fi vrut să-și aranjeze haina, și a privit îndărăt, căutîndu-mă în sală. Totul a durat o minută, bineînțeles ea nu-și permitea mai mult, dar sînt convins că acesta este înțelesul gestului ei. Neînchipuit de ușor am putut ajunge lîngă dînsa, ceea ce, de obicei în public, se întîmplă anevoie. Raul mi-a spus, și simplu mi-a alungat ezitările : „Ce? Nu vrei să stai lîngă noi?“ Dar lîngă ei nu mi s-a pus nici o întrebare deosebită. Dania nu avea nici o curiozitate. Și atunci am început să aud vorbele lui Raul, care nu tăcuse în tot lungul concertului : „Vreau apă!“ E greu să găsești în sala Ateneului un pahar cu apă. Dar era inutil să explici. Raul cerea mereu același lucru. Și deodată Dania s-a sculat, trăgînd pe Raul după dînsa, fără să se scuze față de mine, care abia mă așezasem lîngă ea, fără să se gîndească nici o clipă că cheltuiește un timp care putea să-l treacă alături de mine. Am rămas caraghios pe locul unde fusesem invitat.

Cînd m-am scoborît și eu, am găsit pe Raul bînd apă cu nesaț, pe Dania dînd diferite bacșișuri tuturor oamenilor care alergaseră s-o servească. Apoi, întorcîndu-se spre mine, Dania mi-a spus, mîndră, ca și cum și-ar fi îndeplinit o înaltă datorie : „Îi era sete copilului!“

Sentimente false, fără durată, devenite importante din capriciu. Am părăsit sala concertului pe o ușă dosnică, fără să-mi iau rămas bun, nenorocit pentru că Dania n-a avut mai multă pătrundere pentru cazul meu, umilit.

Dar, uneori, cînd mă duc la Dania și-o aștept, în camera de primire, sosește Raul și-mi ține de urît. Ne considerăm buni prieteni și jucăm țintar. Punem amîndoi cea mai mare băgare de seamă. Căci gîndesc că dacă voi bate pe Raul la țintar, întîlnirea cu Dania va calma atîtea neliniști, mă va face fericit pentru cîtăva vreme.

Într-o zi, Dania m-a dus în camera ei. Întîmplare rară, căci ea pretindea că nici un strein nu-i calcă pragul acelei camere. Exagera desigur, totuși, intrarea mea acolo a fost excepțională, și nici acum nu pricep cum s-a hotărît Dania la aventura asta. Dar voia să aibe toate îndrăznelile; abia ajunși, fără amînările obicinuite, a început ea însăși sărutările. A fost o scenă nebună. Rochia Daniei se desfăcuse, ciorapii îi căzuseră, îmbrățișările nu se mai opreau pe patul acela neînchipuit de moale. Dar brusc ușa se deschise (fără nici un zgomot de pași înainte), și își făcu apariția Raul, cu silueta lui caraghioasă, dar grav, serios, om mare. Am găsit o scuză stupidă. Dania, după obiceiul ei, surîdea nevinovat, cu toate că genunchii îi erau goi. După cîteva minute de nemișcare, a plecat Raul la fel de neprevăzut. Fără îndoială că meditase îndelung cum să ne surprindă. Un instinct de apărare a sorei sale, cu toate că nu știa bine ce înseamnă o profanare. Dar, mai ales, curiozitate. Cînd i-am vorbit, după cîteva clipe, în odaia de alături, n-am avut impresia că-mi păstrează vreo dușmănie.

Mă umilește și mă deprimă. Nici un plan nu pot face cu Dania care să-mi reușească. „Te voi face să cunoști cărți minunate" sau „muzică bună". Este încîntată, va asculta ce-i voi spune. Dar niciodată nu se poate începe ceea ce am hotărît cu entuziasm. Niciodată! Nu o întîmplare fără noroc. În fiecare zi cîte o deziluzie. Și lupta mea naivă de a voi să schimb ceva. „E minunat, Dania, programul la radio București peste două zile. Muzică veche italienească. Și ce minunate sînt miniaturile italienești din secolul al XVII-lea. Și ce necunoscută! Mereu ai surpriza să asculți o bucată extraordinară pe care n-o știai. Vei asculta și tu!" „Ce bun ești că-mi spui și mie!" „Și ce minunată va fi tovărășia noastră, prin spațiu, vibrînd

la aceleași sunete. Vom izbuti să alungăm distanța dintre noi. Streinii care ne înconjoară, și pe care sîntem obligați să-i suportăm, vor dispare. Numai noi doi!" „Ce frumos va fi!" A doua zi îi reaminteam, chiar dacă mă durea că trebuie să-i reamintesc așa ceva. „O, da! Concertul despre care mi-ai vorbit tu!" Chiar în ziua concertului nu-i mai spuneam nimic. Vorbeam împreună o oră la telefon, dar Dania nu-mi făcea nici o aluzie despre sărbătoarea care ni se pregătea. Seara, eram, firește, fidel lîngă radio. Ce face Dania, se pregătește să asculte și ea în momentul acesta și amestecă bucuria pentru muzica prețioasă cu dorul de mine? Să-mi închipui că în camera mea pustie nu sînt cu totul singur? Ce umilință, mai tîrziu, cînd voi vedea că m-am înșelat... A doua zi, așteptam cu emoție telefonul. Dar conversația începea ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Nu știam și n-aveam curajul s-o întreb ce făcuse ea în timpul acela. O dată numai mi-a spus (s-au repetat de mai multe ori asemenea situații, pînă cînd am văzut că trebuie să renunț la ele, oricît de îndrăgostită ar fi părut Dania), dar întîmplător, fără să-și închipuie că trebuie să se scuze, fără să arăte regretul că a trebuit să renunțe la un plan drag: „A vrut tatăl meu să meargă la cinematograf". Și iubitoare: „Mi-am adus aminte de o întrebare de a ta, pe care mi-o pui adeseori: *«Est-ce un reproche?»* Am repetat-o de nenumărate ori, amuzată că nimeni dintre cei care erau cu mine nu mă putea înțelege." Deci, altceva. Mă bucuram, totuși. Dealtfel, Dania vorbea cu mine cald, îndrăgostită, — aș fi putut să fiu supărat multă vreme? Îi spuneam cuvinte entuziaste despre o carte, iar Dania se emoționa odată cu mine. Dar nu mai aveam curajul s-o întreb dacă, după plecarea mea, a căutat ca s-o citească. Și discuția despre cartea aceea trecea complect, ca discuția despre o țară îndepărtată, pe care n-ai putea-o vizita cu ușurință. Mai ales planuri de întîlnire. Aveam curajul să-i mărturisesc: „Mi-e dor de tine". „Da!" „Nu te-am văzut de o săptămînă!" „A trecut o săptămînă! Mîine trebuie să facem ceva, să ne întîlnim." (Îmi spunea „mîine", dar ar fi fost normal să-mi răspundă: „Mîine e prea tîrziu! Azi!") „Fără îndoială că mîine!" Așteptam ziua de mîine în fiecare minută. Dar cînd, în sfîrșit, era timpul să-i vor-

besc la telefon, aflam că nu puteam să ne întîlnim. Tocmai pentru ora aceea i se anunțase o vizită. Sau trebuia să plece. Sau... Sau... O mie de motive potrivnice, pe care Dania n-ar fi știut să le înlăture. Nici nu-și închipuia că dîndu-mi explicații aș putea fi liniștit puțin. Mă simțeam umilit, în luptă cu morile de vînt. Nu mă pricepeam să imaginez singur ceea ce o oprea. Obiceiurile ei difereau complect de ceea ce știam. „A venit un cunoscut de la Viena!" „A trebuit să merg cu tatăl meu la o fermă de lîngă București." „M-am dus la curse." Nu-mi sosesc cunoscuți de la Viena, n-am vizitat nici o fermă și nu mai țin minte de cînd nu m-am dus la curse. În felul acesta, orice în viața Daniei era posibil. „A trebuit să scriu o scrisoare unor prieteni de la Danzig!" Și eu am fost la Danzig. Cunosc orașul, cu împrejurimile, și Marea Nordului, și pe cîțiva oameni de acolo. Cuvintele Daniei, mai simple, „am scris la Danzig", căpătau un prestigiu mai mare decît faptele mele. Și Dania nu se pricepea să-mi explice puțin din ceea ce îmi rămînea necunoscut, să alunge distanțele. „Și mi se pare intolerabil că nu știu dacă dimineața tu iei ceai, cafea cu lapte sau șocolată" Planurile mele de fiecare zi, puteam să renunț la ele? Să-mi prepar o bucurie mare și să nu încerc s-o împărtășesc și ei? Viața noastră începea numai din clipa cînd ne întîlneam și se termina cînd trebuia să ne despărțim? Tantal, în încercarea lui de a umple cu apă un butoi gol. Și azi, și mîine, și poimîine, în fiecare zi, pentru totdeauna?...

„Ce nostim trebuie să fie cînd te trezești cu părul tot încurcat!

Una din rarele împrejurări cînd Dania arată că se gîndește la viața mea intimă. „Îți voi aranja eu părul!" Dania, cînd ți-e drag cineva, îi ștergi transpirația de pe frunte dacă vine obosit. Îl cauți, orice boală ar avea. Și faci haz de vorbele lui cele mai banale. Și dacă spune *a*, de o mie de ori *a*, tu găsești un semn de inteligență, și rîzi, îți pierzi capul de atîta rîset. Nu e nevoie de cunoștințe multe, de talente deosebite, de sforțări. Tu îl accepți așa cum e și găsești prilej să te bucuri de orice nimic ți-ar trimite. Dacă fumează: „Ce nostim fumează!"

Și îți place mirosul de tutun care se desprinde din ființa lui. Și dacă nu fumează ești mîndră: „Nici măcar nu se pricepe să ție o țigară în gură!" Odată Raul a oferit țigări celor mulți care erau în camera ta. Ți-a oferit și ție, dar ai refuzat. Ți-a oferit, semn că uneori primești (cu cine ești?), și-ți permiți și această eleganță. Dacă el bea, te amuză vinul pe care îl soarbe, și dacă nu bea, iarăși faci haz. Dacă este bine îmbrăcat, reflectezi: „Nu iese niciodată din casă fără să-și aranjeze perfect hainele." Iar dacă e neglijent la îmbrăcăminte, iarăși exclami fericită: „Nici nu observă cum e îmbrăcat. O să trebuiască să iau eu seama de hainele lui!" Dar Dania e preocupată de îmbrăcămintea ei, nu știe cît aș dori s-o găsesc îmbrăcată la întîmplare, numai ca să fie mai repede gata să mă întîlnească. S-o văd în același costum de mai multe ori aș socoti-o mai apropiată, aș putea reconstitui în absență. Într-o zi am surprins-o uitîndu-se la ciorapii mei: „Întotdeauna tu ai ciorapi foarte frumoși". Observase de mai demult asta? În orice caz, cu toate că i-am primit lauda cu satisfacție, știam că nu pusesem nici o trudă în alegerea ciorapilor. A vrut numai să-mi arate că viața mea nu trece pentru ea neobservată, chiar dacă nu avea curajul să facă multe mărturisiri. Sau un fel de a-și exprima gîndurile ei ascunse de fată senzuală, cu toate că încă nu știe bine ce înseamnă senzualitatea. Să poată să se uite în voie (tot cîteva minute) la glezna piciorului, care o obsedează, sub pretextul ciorapului. Dar n-ar fi îndrăznit să-și mărturisească faptul că ciorapul meu nu durează numai mica porțiune care se vede, ci se întinde și sub pantof, cuprinde cele cinci degete. Și ciorapii ei. Am trăit cu ocazia lor o scenă fermecătoare. Eram amîndoi, singuri în lume. Bineînțeles, evoluase de mai multe ori servitoarea, servind ceaiul cu diferite prăjituri, dar asta era obicinuit. Nu fuseseră prea multe întreruperi. Se lăsase seara. Și atunci a venit Mady, întoarsă din oraș. Purta un pachet: „Ți-am cumpărat ce m-ai rugat!" Cu un instinct minunat Dania mi-a întins mie pachetul. „Desfă-l tu!" Devenisem omul care avea dreptul să-i cunoască intimitățile. Am desfăcut hîrtia și am găsit o pereche de ciorapi noi. Ciorapul Daniei! Care-i va cuprinde piciorul întreg! Degetele, pe care n-am putut pune încă mîna, arcul

tălpii, călcîiul, gleznele strînse, pulpa, genunchii, genunchii ei... Jocul lor rafinat o dată cu fiecare mișcare... Și mai sus, acolo unde încep secretele !... M-am jucat mult cu ciorapii Daniei, îi mîngîiam, îi mototoleam, îi lăsam întinși în întregime, ca să construiască piciorul tot, iar mătasea curgea ca o apă printre degetele mele ; îi auzeam susurul. Așa cum curge sîngele în carnea Daniei, cînd îmi apropii piciorul de piciorul ei.

Este de neînchipuit de ce puțină libertate se bucură Dania Orice gest, pe care l-ar face mai liber, se interpretează. Nu face un pas singură, pe trotuar, orice oră ar fi. Pretutindeni cu automobilul. A se opri la o cofetărie (alta decît aceea de la care cumpără ea de obicei) este ceva prea complicat pentru dînsa. Probabil că are magazinele ei de la care cumpără, elegante totdeauna, nu din fidelitate, cum îi place să creadă, ci pentru că n-are curajul să intre într-un loc necunoscut, cel mai inofensiv. A porni cu o prietenă pe jos e prea greu. A se duce la cinematograf cu acea prietenă sau a se așeza cu ea la masa unei cofetării constituie o supremă voluptate. Anumite întîlniri, pe care mi le dă, cu oricîte ezitări s-ar face ele, o îndreptățesc să creadă că venirea mea a transformat-o complect. Desigur că, în această frică de faptele cele mai simple ale vieții, ea este prima vinovată... Observațiile familiei, de care ea vorbește cu ușurință de multe ori, n-ar putea-o opri să ia cîteodată un tramvai, și nu un taxi, sau să facă o bucată de drum pe jos. Odată ne-am hotărît să mergem la un cinematograf. Bineînțeles, un cinematograf obscur, spre care se merge numai pe străzi secundare, dar unde se ajunge imediat. Părea că e fericită de gestul ei eroic pe care îl făcea pentru mine. La plecare, am văzut că șoptește ceva lui Mady, care era în casa lor, de unde voiam s-o iau. O ruga s-o întovărășească pînă la cinematograf, căci numai cu mine n-avea curajul Mady, din aceeași familie și mult mai mică, nu se gîndea că e un păcat făcînd așa ceva, și cei din familie protestaseră la început, dar se deprinseseră, și acum nici măcar nu mai bîrfeau prea mult. M-am plîns lui Mady de firea Daniei, care mă umilea la fiecare moment. Mady

m-a încurajat : „Trebuie s-o consideri pe Dania de altă esență decît noi. Farmecul ei este cu atît mai mare "

Sînt cu Dania întîlniri excepționale, dar niciodată în același loc, cu toate că timiditatea ei ar trebui să nu admită schimbările. O aud la telefon : „Vrei să vii la conferința X ?" O conferință ciudată, pe care abia o observasem mai înainte, la care nici nu mă gîndisem că aș putea să merg. Semn că preocupările ei aveau un alt drum decît al meu. În schimb, pentru un film de artă, pe care îl credeam absolut necesar, inutil insistam să-l vadă. Rugămintea mea rămînea neascultată, cu toate că fusese primită cu emoție. O dată la un parc, o dată la altul. Ne-am întîlnit și la grădinile de la Șosea. Minunată a fost acea întîlnire. Și neprevăzută. Trebuia s-o vizitez, și un telefon : „Știi, că n-o să poți veni la mine. Nu e nimeni acasă și n-am voie să primesc." Am fost atîta de necăjit, că n-am mai păstrat nici o mîndrie să mă plîng. Am impresionat-o, am făcut-o cu ușurință și pe dînsa să creadă că mi s-a întîmplat o mare nenorocire. Și a hotărît singură : „Să ne vedem undeva !" „Unde ?" „La Șosea, lîngă pavilionul muzicii." Am așteptat-o, dar nu eram sigur că va veni. Se putea totuși ca în ultima minută Dania să fie reținută de cineva. Sau să nu ne fi înțeles bine asupra locului întîlnirii. Sau ora întîlnirii. Poate că exageram temerile mele. Dar Dania putea să procedeze astfel, mă convinsesem de mult de aceasta. Din moment ce nu știa niciodată ce oră era, ce zi era, ce promisese să facă, era natural să nu mă nimerească. Îmi mai dăduse odată o întîlnire Așteptasem o jumătate de oră zadarnic. Mi-a spus apoi : așteptase la cîțiva pași de mine, deprimată că eu nu soseam. Un grup de cerșetori îi făcuse cortegiu, căci nu se pricepea să refuze pe nimeni ! Chiar aceiași oameni mereu, — țigăncile tînguitoare, cerîndu-i de mai multe ori. „Și ce tristă eram că n-ai venit !"

Așteptările, Dania, cu speranțele și deprimările lor, le cunoști tu ?

La întîlnirea de la Șosea, totuși Dania a venit. Am pornit pe alei, ne-am așezat pe o bancă mai singuratecă, am mîncat semințe de floarea-soarelui și ne-am drăgostit ; îmbrățișări fără de nici o frică de oamenii care ne puteau vedea, de lumina care cădea pe noi. A observat deo-

dată Dania ce mult timp trecuse, și am alergat amîndoi pe alei, în stradă. Cea mai mică întîmplare avea rezonanțe nesfîrșite în noi, întîlnirea din ziua aceea a fost nebunească ; o zi din viața ta, pe care trebuie s-o păstrezi veșnic. Dar a fost o singură zi, ca și cum ar fi avut un preț prea mare ca să se poată repeta. Un exemplar de artă.

Cîteodată o luam și pe Mady la întîlnirile noastre. (A fost greu să-mi dea prima sărutare în fața lui Mady, mai pe urmă se deprinsese.) Rolul lui Mady era trist : să se prefacă străină de ce se petrecea alături, de îmbrățișările noastre atît de pasionate. Un anunț : „Știi că am putea să ne întîlnim în astă-seară ?“ „Admirabil ! Unde ?“. „Unde zici tu.“ „În parcul Ioanid.“ „Nu, în altă parte.“ „La Șosea.“ „Nu acolo.“ Orice loc aș fi ales o înspăimînta pe Dania, căci căpăta contur un plan care trăia numai în închipuire. Am insistat deci pe prima mea alegere. „În parcul Ioanid, neapărat !“ „Da, dar mai trebuie ceva. Să rogi și pe Mady să vie cu mine... S-o rogi tu... Eu nu pot“... Am rugat pe Mady la telefon, care, bună, a acceptat imediat. Ce minunate au fost umbrele noastre pe aleile parcului Ioanid, în timp ce pe cerul senin luna întreagă evolua. A trebuit să suporte biata Mady toate capriciile gurilor și mîinilor noastre. Ceea ce n-a împiedecat-o pe Dania ca la o ocazie, cînd i s-a părut că Mady nu este destul de ascultătoare, cum ar trebui să fie o fată mică asupra căreia ai dreptul să ai autoritate, s-o certe, să se supere pe ea, și chiar s-o amenințe că o s-o spuie la cei mai mari. Niciodată Mady nu s-a gîndit să atragă atenția Daniei că ar putea fi mai prudentă în amenințările ei... Dania e obicinuită să creadă că-și poate permite toate glumele. Mady o admiră total, cum face toată familia, și pentru fiecare slăbiciune găsește o scuză. Socoate că Dania are toate drepturile, că gesturile ei, oricît de capricioase ar fi, sînt necesare, deoarece ea e cea mai frumoasă, cea mai inteligentă... Mai ales, o crede de o logică superbă, fără greș. Niciodată nu poți discuta cu Dania, căci descoperi că are dreptate.

Mă îndoiesc de logica Danici. Are poate intuiții, șiretenii, nu spune unele observații decît mai tîrziu, uimind pe cei care socoteau că ea n-a observat nimic, cîte o vorbă

impresionantă luată din vreo carte. Și despotismul ei instinctiv o face să-și găsească argumente favorabile. Mady, dulce, suportă și se lasă convinsă. Dealtfel o vede pe Dania chinuită ca să aibe dreptate, și se grăbește s-o aprobe. Dar cînd judeci limpede, vezi că Dania este o răsfățată, care își permite toate capriciile și că trăiește domol această viață, nici nu se întreabă dacă cumva nu este o privilegiată și dacă viața lui Mady, mult mai umilă prin comparație, nu este destul de tristă. Dimpotrivă, eu pe Dania o consider foarte încurcată în gesturi, în fapte, în vorbe. Numai astfel se pot scuza atîtea umilințe pe care mă obligă să le suport.

Va telefona Dania astăzi ? Căci telefonul e mereu semnul cel mai sigur dintre noi. La o anumită oră. Aștept să treacă restul timpului. Cînd se apropie această oră, nervii mei tremură cu fiecare clipă mai mult. Sînt atîtea încurcături ! La ea acasă, lume multă. Nu poate să-mi vorbească avînd lume în preajmă. N-are curaj să-mi pronunțe numele în fața lor. Dealtfel, ce voce indiferentă ar trebui să aibe în fața altora ! Nu poate să-mi spuie nici un cuvînt cald, prin care să recunoască că este încă a mea. Am încercat s-o învăț un limbaj anumit, neînțeles de alții, dar poate să servească numele unei cărți, de exemplu să zicem : *Le livre de la jungle*, drept „mi-ești drag“ ? „Nespus de drag ?“ Sau micile mărturisiri de timbru le-aș socoti identice cu ceea ce trebuie să facă o fată binecrescută cu toată lumea. Am avut ocazia să vorbesc cu Dania fiind de față și un strein. Am constatat-o la fel de politicoasă cu noi amîndoi. Prin ce aș pricepe că vorba către mine „mai ia o prăjitură“ conține nu numai o invitație pe care o adresează oricărui alt invitat, invitatului de atunci de lîngă mine în cazul acela, ci și „iubite, îmi place cînd te văd mîncînd“. Dar eu i-am sugerat : „Vorbind la telefon în fața altora, ești o străină Mă întreb dacă nu e mai dureros decît dacă nu vorbești deloc, căci, auzindu-te străină și nevăzînd nimic, presupun că de ieri, de cînd erai nespus de îndrăgostită, te-ai schimbat, ai uitat, preocupări noi mi-au luat locul.“

I-am întins acest argument, mai ales pentru mine, ca să mă consolez, cînd, după o așteptare de fiecare minută, timp de 24 de ore, telefonul nu mă mai cheamă. Vorbin-

du-i de această posibilitate, mi-am alungat în parte bănuielile ascunse. După cum aș spune : „Știi că mîine n-o să ne vedem pentru că trebuie să fac o vizită la domnul X". Și sîntem de acord, iar eu nu mai aștept. (Mai bine să moară cineva decît să se chinuie la infinit...) Dar e teribil cînd tu trebuie să faci o astfel de vizită și nu te-ai gîndit să mi-o anunți mai dinainte. Astfel că nici la ora hotărîtă se poate să nu-mi telefonezi. Și mai sînt cazuri cînd ești singură de vină ! Tocmai atunci ți-a sosit un musafir, și nu te pricepi să-l întrerupi, să mă cauți pe mine pentru oricît de puțin. Sau, tu trebuie să te duci undeva. Și n-ai avut curajul să amîni cu o jumătate de oră, ca să poți vorbi mai înainte cu mine. Sau, cînd te-ai înțeles asupra vizitei pe care trebuie s-o faci sau să ți se facă, ai uitat că tocmai atunci puteai vorbi cu mine, și trebuia să imaginezi o amînare. Nu știu, toate sînt de vină, nu pot trage nici o concluzie. Întrevăd telefonul tău, într-o cameră imensă, cu toate ușile deschise.

Și telefonul meu e nepractic. Adică, telefonul hotelului meu. Toată lumea vorbește la el și îl ocupă tot timpul. Este foarte rar să-l găsești neocupat. Iar după ce ești chemat, portarul trebuie să te caute în camera ta, de la cine știe care etaj. Ascensorul nu merge nici el bine. Dania trebuie să-mi caute de multe ori telefonul meu liber, și apoi să mă aștepte îndelung. Deci nu mă poate chema decît fiind sigură că n-o s-o întrerupă nimeni o bucată de timp. Cînd cobor, găsesc aproape totdeauna lume care s-a strîns la telefon cu treabă, pînă ce am putut eu să sosesc. Nu pot vorbi limpede în fața lor. Chiar dacă am o cabină, mi se aud vorbele. Și apoi am impresia că ceilalți mă așteaptă nerăbdători (așa și este) și se enervează. Cu atît mai mult cu cît fragmentele conversației mele, pe care ei le aud, îi face să li se pară că le ocup locul în chip neînsemnat, cu nimicuri, cu toate că aceste nimicuri constituie viața mea, și le-am așteptat o zi și o noapte. Dar am știut precis că nu voi auzi nimic neobicinuit, și mă voi găsi, după aceea, în fața nopții, la fel de singur și deprimat. La ora telefonului (dacă ar fi măcar acea oră sigură, după atîta așteptare !) am tot timpul urechea ațintită, așteptînd uruitul ascensorului, care să aducă pe portarul ce trebuie să mă cheme. Dar ascensorul nu se aude.

Sau se oprește la alt etaj. Sînt atîtea etaje la care s-ar putea opri ! În fine, un pas la etajul meu. Se oprește a mine ? Se îndreaptă spre camera mea ? Sau mi se pare ? Eu și cu pisica de lîngă mine ciulim urechile Dar poate să treacă mai departe de camera mea, pe culoar. (Asta în cazul cel mai bun, — ce dureros ! — cînd ascensorul s-a oprit la etajul meu. Dar se poate să nu vie nimeni pînă aici.) Bate cineva ! Eu, în același timp, fac pasiență, ca să văd dacă voi fi chemat. O ! Pasienta cea mai usoară, care nu vrea să iasă !

Ce superstițios m-au făcut aceste neliniști ! Mă simt cu atît mai ridicol cu cît nici eu, nici familia mea (bunicii mei de 80 de ani) n-am avut niciodată nici o superstiție. Sînt zile în care trebuie să-mi meargă prost, altele bune, altele amestecate. Aceste zile nu corespund cu ceea ce se crede de obicei despre ele, și nu țin minte de ce am făcut eu alegerea asta la început. Astfel, lumea e bună, dar pe jumătate (o văd pe Dania, dar puțin, prost, pe stradă și cu alți oameni), marțea este o zi foarte bună, trebuie să mă satur din această zi pentru o săptămînă (de cîte ori am așteptat zădarnic, marțea, cel mai mic semn !) miercuri, zi fără sens, joi, mai bună, vineri și sîmbătă, neînsemnate, duminică, o zi goală, pot să plec într-o excursie ca să treacă mai repede. Cu unele haine n-am noroc, cu altele, da. Trebuie să pun și vesta la hainele cu noroc ? Și uneori este atît de cald ! Trebuie, tot atunci, să ascund bine hainele cele vechi (nici măcar ele să nu se vadă prin cameră ?). Mă voi îmbrăca la anumite ore numai. Și la anumite ore voi încerca pasiența. (La ora 4,13 neapărat.) Sînt comice aceste mărturisiri și aș putea să mai aduc o mie de amănunte. Dania, nu scoate din ele decît un semn de nefericire, pe care tu ai putea-o limpezi !

„Et pleurons jusqu'à l'aube, ma petite fougueuse !"

N-am fost niciodată așa. Desigur că, dacă ai vrea tu, aș redeveni acel de odinioară. Un om întreg, de care nu poate să roșească nimeni. Și dacă totuși mă găsești numai amuzant să-mi iau un model ilustru, ca să-mi salvez vanitatea și mărturisirile : și Cromwell a fost superstițios !

Și cînd, în sfîrșit, mi se bate în ușă, apare altcineva! Și Dania poate să se distreze în același moment. I s-a furnizat o distracție. În cazuri de acestea, Dania spune: „Ce importanță are, n-am putut să mă sustrag. Dar am fost tot timpul cu gîndul la tine." Este aceasta o consolare? Căci te poți consola la gîndul că celălalt a luat parte la o distracție, de care tu nici n-ai știut? Să-ți descoperi iubita mîncînd, la un restaurant, lîngă niște necunoscuți. Nimic rău, chiar vezi și niște membri ai familiei ei. Totuși, oricît ai ști că nu se petrece nimic grav, și că e sigur că ea mănîncă în fiecare zi fără tine, te chinuie fiecare înghițitură a ei. Sparanghelul pe care îl ține în furculiță capătă un sens adînc, toată viața te va impresiona mîncarea aceasta. (Eu, care n-am văzut pe Dania mîncînd.) Deci, pretențiile mele sînt foarte mari. Atît despotism? Dar aș vrea să știu: atît de rar este cazul meu? Uneori, eu renunț la o distracție de a mea ca să fiu la ora telefonului. Și tocmai atunci ea lipsește din pricina unei distracții de a ei. Ce umilință! Cu toate că e normal: eu sînt băiat, deci nu dau seamă nimănui de timpul meu, pe cînd ea, fată, trebuie să asculte de cei de prin-prejur. Totuși, ce umilință!

Minutele în care pot vorbi cu ea, cît le-am așteptat! Ce chinuitoare sînt așteptările! Să te uiți de o sută de ori la ceas (vai, nici o exagerare), și uneori să constați că, între două uitături, abia a trecut o minută! Ce lungi apar cinci minute! Te ocupi cu lucruri care nu te interesează, numai ca să treacă timpul, dar ele se termină îndată, căci nu ești în stare să imaginezi ceva care să dureze mai mult. Și nici nu ai avea răbdarea. Îți înțepenești ochii pe aceeași mobilă, numeri arcurile unui scaun. În clipa cînd scriu acestea, mai am șase ore de așteptat. (Cînd voi reciti, după ce vor trece cîțiva ani!) Nu, mai puțin cu zece minute. Voi putea să-i vorbesc la 9 și jumătate dimineața. Să vedem ce parcurge trenul în timpul acesta, ca să am impresia că fac o călătorie. Voi socoti pe la ce oră ar trebui să se oprească trenul în diferite stații. Cu astfel de împărțiri, trecerea timpului va fi mai ușoară. Dar a început să plouă. Dacă va ploua peste șase ore, și nu vor mai pleca ai ei de-acasă, cum au obiceiul? Va trebui să aștept iar? Căci atunci așteptarea nu

se va mai sprijini pe nimic, și orice oră, care se întinde în față, va fi la fel de nesigură. Poate că n-or să mai plece ei... Sau poate s-a dus ea... Sau poate...

Telefonul hotelului meu are și un defect: se aude slab. Uneori, nici de acele puține cuvinte, pe care vrea să mi le trimită Dania, nu sînt absolut sigur. De multe ori interpretez în rău vorbe de-ale ei care nu vor să fie rele, dar nu le-am auzit bine, le-am schimbat înțelesul prin escamotarea unei nuanțe. Ea îmi arată mai tîrziu că chinul meu a fost zădarnic. Am interpretat rău, din instinctul meu de a vedea rău pretutindeni, sau ea mă calmează din instinctul ei de fată bună, de a nu lăsa multă vreme un om chinuit din pricina ei. Orice vorbă spune Dania mai ales cînd nu se poate desluși bine, capătă o importanță capitală, parcă depinde de acea vorbă toată fericirea mea. După încetarea convorbirii, orice calm este alungat pînă la o nouă convorbire, chiar dacă am reținut unele semne binefăcătoare. (De fapt, în nici un caz calmul nu poate dura multă vreme.) Ah, cu ce vaiet trebuia să spun Daniei: „Nu se aude!" Și vorbele noastre, reproș sau declarații, mărturisiri dureroase, nu se pot spune de două ori. Nu e posibil:

— Mi-a fost dor!

— Nu se aude.

— Spun că mi-a fost dor!

Tandrețea acestor vorbe s-ar irosi. Și atunci, schimbi mersul conversației, tu te rogi zădarnic să ți se spună aceleași cuvinte, celălalt te pedepsește că nu i-ai auzit declarația (chiar dacă nu ești de vină). Continui despre ceva indiferent prin comparație, despre o carte, și acest subiect fără legătură cu neliniștele tale lungi, te doboară.

Cum să construiesc pe Dania din auz? Nu-i văd figura și mîinile cînd mă ascultă. Cum s-o refac întreagă, numai după vorbe? Poate că ea are altă treabă și nu se pricepe cum să încheie cu mine. Eu îi mărturisesc că ea este singura mea preocupare, iar dînsa (chiar dacă îi plac cele ce-i spun) se gîndește cum poate să termine. Poate că a venit cineva în camera din care telefonează, sau trebuie să vină și aude chiar pași alături. Ce durere pentru mine, dacă va fi necesar să întrerup brusc, și ea îmi va spune: „Știi că trebuie să mă duc", tocmai cînd eu îi trimit vorbele

meie cele mai calde. Alături de mine pisica doarme. S-a trezit, s-a plimbat prin odaie, şi s-a culcat iarăşi pe plapuma mea. S-a făcut ora patru şi un sfert dimineaţa. Adică, şi 14. Ca să treacă o minută trebuie să numeri 60, şi destul de rar. La radio (de la căpătîi), nu se mai aude nimic pe tot cuprinsul lumii. Un automobil care trece. De ce? Cine o fi în el? Se întoarce cineva de la o petrecere. Dania uneori tace la telefon, ca şi cum ar avea nevoie de tăcere ca să reflecteze la cele ce-i spun, iar ce-i spun produce prea mare impresie asupra ei ca să mă întrerupă Cu toate că tăcerile ei mă încîntă, îmi demonstrează seriozitatea cu care sînt ascultat, ce tragice sînt ele! Ce pot să scot eu prin telefon din aceste tăceri? Mă descopăr monologînd comic. Îmi dau seama că, închizînd telefonul, eu nu voi rămîne decît cu propriile mele cuvinte, şi cu nici o consolare din partea Daniei. Şi cîteodată, după ce-i mărturisesc mult timp dragostea mea imensă, fără leac, ca o boală, mă dezmorţesc şi o întreb cu disperare :

— Dania, eşti acolo?

Vine aproape sigur :

— Da!

De fapt, eu sînt aproape sigur că ea este acolo. (Un telefon întrerupt răsună altminteri). O întreb numai ca s-o fac să spuie şi ea un cuvînt la toate jeluirile mele, e un fel de a-i reproşa că mă lasă să vorbesc singur. Voi păstra de la ea pe acest „da", ca să am impresia că am vorbit împreună şi n-am monologat, cum fac cu disperare, toată ziua.

De obicei, oricît de ciudat ar părea, închid eu telefonul. Atîta spaimă am ca Dania să nu se hotărască să-l închidă înaintea mea! Asta n-o face decît rareori, mai ales cînd este nevoită s-o facă. Am văzut bine, ea singură nu face aşa ceva Să mă consolez cu ideea aceasta? Gînd binefăcător. Dar ea este atît de binecrescută, că ar face la fel cu orişicine. (Am impresia că sînt în tren, care mă duce sigur la ţel, dar din care nu pot să ies şi nu-l pot face să depindă de mine. Poate că dacă trenul şi-ar încetini mersul, aş porni pe jos, să fug, să ajung mai repede, cum mi se întîmplă cînd sînt într-o trăsură).

Într-o zi, am trăit o întîmplare ce mă va urmări întotdeauna. Am coborît la telefon cu emoţia obicinuită. Mi-era atît de dor de Dania, că am început febril să-i vorbesc, fără să mă gîndesc că s-ar putea întîmpla să fie altcineva. Telefonul se auzea prost, cea care mă chemase nu avusese timp să se identifice. Era Mady, deci o persoană prietenă, discretă, de care nu puteam avea nici un fel de teamă şi cu ea ar fi fost fără rost să roşesc prea multă vreme. Dar am spus : „Dania, îmi eşti dragă, nu mai pot trăi fără tine, despărţirile dintre noi sînt un sacrilegiu. Mi-e atît de dor de gura ta, că aş vrea să sărut receptorul. Sînt pustiu, asist la trecerea orelor, chinuit, nerăbdător, variind între speranţă şi deznădejde."

Şi mereu astfel de vorbe, disperate, viaţa unui om singur. Un rîset la celălalt capăt al telefonului. (Cum ar fi procedat cineva mai subtil?)

— Mă confunzi...

Cum am trăit clipa aceea, şi ce ridicol mă simţeam... Indiferent dacă Mady este o fată foarte bună. Dar nu păream eu un om care plînge în faţa unei oglinzi? A trebuit să schimb conversaţia şi timbrul vocii, să rîd chiar de vehemenţa declaraţiilor mele elegiace de odinioară. (Mady mi-a spus mai tîrziu : „Eu am fost mai nenorocită".) Dar de ce nu mi-a telefonat Dania în clipa aceea? După plecarea lui Mady, am aşteptat iarăşi în van. Şi cum aveam să-i vorbesc? Nu subzista chinul de o zi şi o noapte care mă făcuse să încep astfel? Şi ruşinea nereuşitei mele, în plus. Sînt emoţii care nu se pot uita niciodată, şi desigur că o minută [înainte] de a închide ochii pentru totdeauna, în timp ce nu voi mai putea vorbi şi nici recunoaşte pe cei de primprejur (Cine va fi atunci în preajma mea? Alţi oameni decît acum? Dar Dania?), îmi va trece prin minte iarăşi scena oribilă, fie că mă voi deprinde cu ea şi voi accepta-o, fie că mă voi înfiora din nou.

Să deschid geamul, aerul rece îmi va face bine. A început dimineaţa de vară, e lumină afară. Păsările cîntă în copacii răspîndiţi în faţa hotelului meu. Să încerc să dorm. Cu aceste gînduri nu voi adormi niciodată. Trebuie să-mi aleg alte imagini, călătorii vechi, alţi oameni şi întîmplări, nişte flori de la Caen, primul liliac dintr-o călătorie de la Caen, pe care l-am descoperit în primăva-

ra aceea. Dania, cîți ani aveai pe atunci ? Gîndurile pentru lucruri care nu mă interesează, cu toate că mă bucurasem atît pentru ele odinioară. Cum le voi susține, pînă voi adormi, și nu-mi va sosi, la fiecare minut, chipul Daniei, cu toate neliniștele pe care le aduce el ? E dimineață de tot, nici măcar ora cinci...

Întrebuințez și alte telefoane decît cel de la hotelul meu. Vorbesc de la prietenii mei X, dar în preajmă e foarte multă lume. Cu toate că ei sînt discreți, și, pe cît pot, nu mă ascultă, cum pot fi îndrăgostit în fața lor ? Dar nu fac atîtea socoteli. Cînd nu trebuie să-i explic nimic Daniei, n-am nici o nedumerire, și nu mă dor prea mult grijile pe care le-am avut de cînd n-am văzut-o, vorbesc degajat, stăpîn pe mine, fac glume, insist pe întîmplări indiferente, și-i fac declarații deghizat, ca să nu mă înțeleagă decît ea. (Atunci vocea Daniei, dezolată : „De ce ești un strein ?“) Dar cînd sînt nenorocit, nu-mi aleg cuvintele, spun tot ceea ce mă doare. Îmi este egal orice ar gîndi alții de mine, după cum, pe un prieten bolnav, fără pudoare îl îngrijești, orice boală ar avea, la locuri cît de acoperite de obicei, cu toate că altădată roșeai numai cînd vorbeai prea limpede cu el.

De obicei, vorbesc de la Poștă. O întreb pe Dania dacă are timp să mai aștepte ca să schimb telefonul meu incomod, și fug la Poștă. Așa cum sînt, cu capul gol, fără guler — ascunzîndu-mi gîtul gol cu mîna — nebărbierit, cu șireturile de la ghete desfăcute și pocnind pe trotuar. (Nu eram îmbrăcat perfect, pentru că mi-era teamă să nu spuie Dania : „N-o să am timpul să mai aștept“. Și atunci aranjamentul meu ar fi tragic. După cinci minute, să mă întorc în cameră, să mă dezbrac !) Telefonistele mă cunosc. Și eu le cunosc pe ele. Oricît nu m-ar interesa, prea de multe ori le-am văzut. Știu cum mă va primi fiecare. Nu spun nici o vorbă, dar unele zîmbesc, altele sînt iritate, nu mă încurajează. Probabil că îmi știu numărul telefonului, înainte de a-l cere eu. Desigur că mințile lor simple nu pot broda prea multă vreme, dar ce hipnoză ar trebui să exercite asupra lor necunoscuta pe care o caut cu atîta perseverență !

„Est-elle brune, blonde ou rousse ? Je l'ignore...“

Și în timp ce telefonista construiește o mie de fețe ca să vadă cum arată iubita mea, eu, la fel, pun iarăși toată truda ca să-mi amintesc cum arată ea exact. Oricît ai cunoaște pe cineva, nu poți să-l construiești exact, din memorie. Cei mai vechi prieteni pictori au nevoie, ca să te picteze, să se uite de o mie de ori la tine. Realitatea Daniei și, în același timp, existența ei fluidă formează cel mai mare chin al meu. Cu toate că cunosc sărutarea Daniei, tocmai cînd sînt mai fericit de existența ei, mă scutur cu o imensă tristețe de a fi fericit numai în imaginație. La fel după ce ai iubit pe eroina vreunei cărți, ți-aduci aminte că totul nu este decît literatură și că trebuie să știi că nici o minune nu se poate întîmpla cu tine.

Telefonul mărește această impresie. A fi, în același timp, alături și la distanță. A auzi o vorbă, declarația de dragoste care palpită pe urechea ta, și a întinde mîna, zădarnic, în aer. Ar trebui să închizi ochii ca să uiți că ești singur. A-ți atinge mîna ta, obrazul, ochii, ca să simți carnea iubitei. Dar poți să uiți complect ? Poți să fii destul de bun ? Să fii mîndru că ești lucid ? Ce prost poate fi mîndru cu așa ceva și nu-i pare rău că nu se întunecă niciodată de tot ?

De la Poștă pot vorbi mai multă vreme. Conversațiile noastre diferă și se aseamănă în același timp. Diferă, căci mereu improvizez o altă temă. Se aseamănă, căci sînt la fel de neliniștit și de trepidant. În singurătate, mi-aduc aminte de o vorbă de a ei tulbure și vreau s-o clarific, sau de o tăcere de a ei cînd nu trebuia să tacă, sau de un răspuns al ei întîrziat, un minut după întrebarea mea, ca și cum n-ar fi fost pregătită pentru răspuns, cu toate că eu îl socoteam esențial, ca pe un semn care ne leagă pentru totdeauna... Și aștept explicații. Închizitorial, aștept explicații. Aș rămîne neconsolat dacă nu ar apare o nouă curiozitate, la fel de crispantă, care o înlocuiește pe cea veche. Nici un moment de calm nu am. Și mereu sentimentul că viața va trece imediat și că n-am vreme de pierdut.

— De ce ieri ai început o discuție și n-ai vrut s-o continui ? Mai bine nu începeai deloc. E incomparabil

mai tristă o chestiune nelămurită decît cel mai crud adevăr

— N-am vrut să tulbur atmosfera dintre noi.

— Atmosfera a fost tulburată cînd m-ai făcut să pricep că ai un gînd ascuns. Şi obiceiul tău care mă umileşte : nu vrei să răspunzi la întrebările mele atît de calde, ci schimbi conversaţia. Crezi că sînt atît de copil ca să nu sesizez intenţia ta, oricît de abilă ai fi ? (Dar de ce tace Dania ? Gîndeşte la fel oare ? Măcar în timpul plîngerii mele ?) În clipa cînd sîntem împreună, uit, şi mă interesează la fel şi noul subiect care începe. Într-adevăr, mă socoţi un copil pe care îl conduci. Ce umilinţă ! Şi cum pot să mai ştiu care vorbe de ale tale sînt complect sincere ? Apoi însă — eu nu uit nimic — refac scena, şi stratagema ta devine o catastrofă. Nu mai pot să am nici un plan pentru viitor. Tu te gîndeşti la ziua de mîine ?

Îndepărtez eu însumi ceea ce reproşasem la început. Dar aş putea face altfel, la telefon, unde n-am timp de pierdut ? Trebuie să concentrez, să încerc să uit o mie de gînduri pe care le-am avut între timp. (Şi în întîlnirile cu Dania, atît de rare, se petrece la fel). Astfel, subiectele se schimbă repede, înainte de a fi epuizate, şi cele mai diferite se alătură. O morală, o întrebare, o glumă, o întîmplare veche, toate alături, *de coq a l'âne*.

O ! Clipa în care trebuie închis telefonul ! Niciodată nu ne vom despărţi perfect buni prieteni din pricina acelei clipe. Cine ştie cine vine şi trebuie să ne grăbim rămasul bun. Curajul de a pune la locul lui receptorul, şi fuga iubitei în lume, a fiinţei scumpe cu care ai vorbit ! Cu cîteva minute înainte pluteşte în aer : se. termină convorbirea. Vorbele nu ne mai sînt naturale. Eşti fals, spui lucruri neînsemnate, ca atunci cînd cineva drag trebuie să plece şi nu te pricepi ca să-i vorbeşti cinci minute înainte de plecarea trenului. Şi eşti încurcat dacă trenul îşi întîrzie plecarea. După ce rămîi singur, eşti deznădăjduit că ai uitat să spui unele lucruri importante. Fac socoteala, şi nu sînt mulţumit cu cele ce mi-a spus iubita. Port mînie, ca şi cum aş fi fost înşelat. Şi zgomotul închiderii aparatului, cu pustiul care

se leagă de el, dezolîndu-te pentru multă vreme. Ce simgur mă găsesc atunci ! Dania, cum pot să mă conving că tu exişti undeva şi mă iubeşti ? Nu înţeleg asta, vreau să te ţin în braţe şi să-ţi aud inima. Şi palpitarea întregii tale fiinţe îndrăgostite. De unde să capăt puţin calm ?

Dar uneori, înainte de culcare, se aude glasul tău minunat :

— Noapte bună, iubitul meu. Numai pentru asta te-am chemat. Ca să-ţi spun noapte bună.

Atunci un înger coboară la patul meu ca să-mi închidă pleoapele pentru somn. Iar cerul intră în întregime pe fereastră.

Prietenia noastră nu poate dura multă vreme, ştiam asta de la început. Socot că sînt între noi motive mai puternice decît că unul este evreu şi altul creştin. Firea ei mă umileşte, nu voi suporta asta mult. Gîndul de fugă nu mă părăseşte. Sînt obicinuit să mi se dea ; în inferioritate nu voi accepta să trăiesc. Dar nu ştiu felul în care o să se termine aventura mea. Nu sînt în stare să iau o hotărîre definitivă. N-aş găsi un motiv pe [care] să nu-l fi avut şi cu o zi înainte. Ar trebui o discuţie limpede între noi, şi noi preferăm să rămînem tulburi, să amînăm. Nu-mi imaginez felul în care ne vom despărţi. Am la mine, totdeauna, mai multe tichete, semne rotunde de tinichea, pentru conversaţiile de la telefonul Postii. Constat că un ultim tichet îmi rămîne mai multe zile, amestecat printre bani. Îl voi întrebuinţa ? Cu Dania mă înţeleg tot mai puţin. A trecut un timp mare de cînd ea nu s-a priceput să-mi dea un semn, cu toate că ne-am despărţit supăraţi. Tichetul neîntrebuinţat mă obsedează. Găsesc în el simbolul unei istorii întrerupte, fără sens. Cu melancolie îl privesc, mă joc cu el. Îl arunc în aer, mă întreb dacă îl voi utiliza vreodată, şi mă găsesc mediocru pentru că l-am cumpărat de puţină vreme, fără să bănuiesc măcar că-mi va fi inutil. Şi cînd mă aştept mai puţin, mă cheamă Dania la telefon, şi-mi vorbeşte cald, îndrăgostită, fără nici o bănuială de gîndurile mele de despărţire, în care credeam.

La telefon : „Azi vrei să ne întîlnim ?“ Fără să mă aștept : „Unde ?“ „În Grădina botanică.“ Prima noastră întîlnire acolo. Dacă nu se va pricepe să mă aștepte la locul din centru ? Mai fusesem amîndoi în Grădina botanică, dar Mady ne întovărășea. Automobilul Daniei ne așteptase la poarta grădinii. Ne-am îmbrățișat fără sfială de Mady, de alături. Am spus : „Banca aceasta va fi legată pentru totdeauna de noi, după ce ne vom despărți, și unul dintre noi va nimeri la banca aceasta“... „Dar de ce să ne despărțim ?“ Reflecta Dania. Acum iarăși, numai noi, și deci fără nici o stîngăcie, în Grădina botanică La ora șase. La 5 și jumătate mă gîndeam să mă duc. Tot atunci a trecut pe lîngă mine un june, unul dintre mulții admiratori ai Daniei. (Cu gîndul poate la Dania). „Să se petreacă în clipa asta o atît de mare grozăvie lîngă tine și tu să nu știi nimic“. Căci purtam în mine : peste o jumătate de oră mă întîlnesc cu Dania. Am întrebat la telefon pe Dania dacă se pregătește să plece. Ar fi fost în stare să nu vie, pentru că are musafiri, sau a chemat-o cineva, sau, simplu, pentru că nu știe cît e ceasul. Bineînțeles, eu am fost la locul întîlnirii cel dintîi. Era normal să fie așa. (Dar admiratorii mulți ai Daniei ar fi crezut că mi se face mie o favoare, și suportam cu greu să fiu umilit, adică să nu protestez, deoarece mi se dă mai mult decît merit.) Dar, chiar dacă vorbisem la telefon, și Dania era de acord cu mine, se putea totuși să nu vie, reținută în ultimul moment. Poate un telefon al cuiva care are mult de vorbă. O treabă pe care i-o pretinde fratele său, vreo temă pentru a doua zi. Sau rochia pe care o îmbracă și nu se potrivește. Și, așteptînd în Grădina botanică, mă întreb dacă aș găsi un telefon să mă mai interesez încă o dată. În sfîrșit, poate a plecat. Dar dacă nu ne-am înțeles bine asupra grădinii, sau Dania a pronunțat numele grădinii, dar s-a gîndit la alta, și așteaptă în același timp la Parcul Ioanid sau la Șosea. Cum Grădina botanică n-a fost în obiceiul întîlnirilor noastre, poate că am crezut greșit că a ales-o. Dealtfel, am și fost surprins cînd am auzit acest nume. „Unde ?“ „La Grădina botanică.“ Poate că nu ne-am înțeles bine asupra locului din grădină. Sînt atîtea alei pe care ar putea să fie Dania. Să intru puțin în grădină,

căci am așteptat chiar la poartă Dar văzînd că nu sînt chiar la poartă, Dania nu va avea curajul să mă caute. Două fete. Dania și cu Mady ? Așa merge Dania ? A apărut chiar Dania, într-o rochie minunată de mătase subțire, roz (de la Paris), care o face și mai tînără. O pălărie mare. Un surîs pe ochi și pe buze, fără frică, apropiindu-se candid de mine. Dar la început nu ne-am înțeles. Îi spuneam că mi-a fost dor de dînsa, că sînt fericit că ne-am întîlnit printre copacii frumoși. Dar n-aveau vorbele mele nici o influență asupra ei. Mă întrerupea cu o glumă, cu o reflecție puerilă, cu o jumătate de cuvînt fără importanță. Îi spuneam : „Îmi ești dragă !“ „Atunci să te urci pînă în vîrful copacului acesta.“ S-o întreb cînd vine iarăși, cînd ea nu reflecta că nu ne văzusem de multă vreme ? Ne-am așezat pe o bancă, după ezitări, căci mereu Dania avea impresia că ne vede un cunoscut. Dar țînțarii ne-au distrus Nu se mai putea continua nimic din pricina înțepăturilor. Ce scenă grotescă ! Eu îndrăgostit, Dania elegantă, iar țînțarii care nu ne mai dau pace ! Apoi Dania a spus : „Trebuie să mă duc acasă !“ Ce nenorocit mă simțeam ! (Și admiratorul Daniei de pe stradă fusese atît de ridicol ?) În definitiv, putea să se ducă, starea noastră nu mai trebuia să continue.

Cum s-a schimbat atmosfera ? O sărutare, și încă una, și încă una. Oricîtă lume ar fi Uitasem cuvintele care sunaseră atît de prost. Nu mai observam țînțarii. Au mai trecut două ore. Pe drumul de întoarcere o țineam strîns la braț. Au trecut o mulțime de cunoscuți, dar Dania n-a fost înspăimîntată. Și cînd s-a urcat în taxi, m-a sărutat din nou, în fața șoferului. „Erai să pleci !“ „Nu m-ar fi lăsat inima !“ Cum face totdeauna, după ce a plecat, m-a mai privit o dată prin geamul din spatele taxiului, surîzătoare, îndrăgostită, schițînd o sărutare în aer

O surpriză. O plimbare aseară cu mașina, cu Dania, cu junele Raul și cu doi tineri nemți, cunoscuții Daniei. O conversație generală la care luam cît mai puțin parte posibil, mă făceam cît mai mic în întuneric, numai uneori mă descoperea fumul de la țigarea unuia dintre nemți. Departe de oraș, am descoperit un restaurant umil lîngă

care așteptau totuși cîteva automobile. Un neamț reflectă : „Ce-ar fi să intrăm puțin aici ?“ Dania ar fi fost incapabilă să facă un astfel de plan, dar îl acceptă cu multă usurință. În camera dreptunghiulară destul de mare, u mese și muzică într-un colț, lume multă. La mijloc un loc liber pentru dans. Trecea timpul, a trecut o oră și mă simțeam mereu un străin. Vorbeau tovarășii mei cu aprindere, și eu rămîneam un străin, sau, ca să nu incomodez, surîdeam idiot la tot ce spuneau ei. Dania se simțea minunat de bine, orice întîmplare căpăta pentru ea un înțeles prodigios. Și muzica sentimentală, vin ungar. Ne aduse o friptură imensă, din care a mîncat și Dania cu delicii. Rîde Dania, se amuză, e mai importantă escapada ei decît prezența mea. Nu spune nici o vorbă pentru mine. Timp mult, dar care trece minută cu minută. Planuri de excursii în care nu voi fi, întîmplări de odinioară din Tirol, în care n-am fost și unde toți ceilalți au petrecut de minune. Trebuia să am și eu o sensibilitate specială ca să mă simt un străin și ca să mă chinuie gîndul acesta ? La altă masă erau cunoscuți, m-am dus la ei ca să le vorbesc, poate spre surprinderea lor, căci de obicei numai îi salutam, din instinctul de a arăta că nu sînt cu totul singur : dar cred că gestul meu a trecut neobservat. Dania a continuat să asculte pe cei doi nemți cu aceeași mulțumire, să nu fie atentă că eu nu participam. Sau cînd mă întreba ceva, destul de rar, era și mai umilitor : făcea impresia că își aducea aminte că pe mine, musafirul, trebuie să mă amestece în grupul lor. Renunța repede, căci eu n-o ajutam deloc, iar unul dintre nemți continua să povestească ; celălalt a început un cîntec tirolez, ascuțit, fără să mai bage de seamă publicul care mai era în sală. Să-i spun acestuia Fritz, pentru ușurința explicațiilor, cu toate că nu voi ști niciodată cum îl cheamă. Dealtminteri, nici nu l-aș recunoaște pe stradă, oricît m-ar fi obosit. Și Dania mereu departe. Uneori își rezima ușor mîna de scaunul meu, mă atingea și-mi făceam iluzii : poate că totuși nu mi-a uitat prezența. Se jenează numai să facă un gest de dragoste prea limpede în fața altor oameni. Dar Dania își depărtă brațul în mijlocul unui cuvînt, la întîmplare, risipind puțina bucurie pe care o adunasem cu atîta osteneală

și arătînd că gestul ei fusese o întîmplare. Și de ce din mijlocul acestor rînduri nu se poate auzi melodia banală, cîntată fals, a lăutarilor, căci o port în ureche scriind această întîmplare, și mă tortura aseară, avea puterea să facă să vibreze toate coardele din mine ? Și la fiecare început al muzicii, chinul : acum Dania va dansa. La sfîrșitul muzicii, calmat pentru o clipă : am scăpat ! Dar muzica începea din nou, în curînd. Ce simplă era bucuria prietenilor mei, și cum nu mă pricepeam să iau parte la ea ! Îi priveam pe fiecare. Numai monologuri. Se simțeau bine și le era indiferent dacă îi asculta cineva. Se putea glumi, cînta, agita, fără să te intereseze vecinul. Nu făcea nimeni reflecția : sînt un caraghios amuzîndu-mă singur. De fapt, amuzamente paralele fără legătură între ele. Și nu mai puțin sincere, cu dăruiri complete.

Bineînțeles, pînă la urmă Fritz a invitat-o pe Dania la dans. Linia piciorului care trebuia să se îmbine, a lui cu a ei... Și melodii între ei doi. El spunea nu știu ce, Dania rîdea. Se strecurau printre alți dansatori, și cîteodată dispăreau. Cînd or să se vadă ? Aceștia sînt, care nu se văd decît foarte puțin, ascunși de alții ? Și apăreau iarăși. Uneori, deodată, cînd mă așteptam mai puțin, îi presupuneam că sînt la o cotitură mai îndepărtată a locului de dans. Un oarecare a aruncat o serpentină de hîrtie roz, ca să-și arăte abilitatea de a nimeri pe cine vrea, sau ca să ne convingă că se distrează minunat. Volutele serpentinei — cine a făcut această invenție ? — a prins tocmai pe Dania și pe Fritz, iar legătura pe care o făcea hîrtia mi s-a părut indestructibilă. În același timp privirea îmi fugea la toată lumea, observam tot ce se petrece în jurul meu. Pe peretele sălii erau niște desene roșii, pe care nu le voi mai uita. Bineînțeles, păstram pentru neamțul care rămăsese lîngă mine surîsul etern al Giocondei. Apoi Dania a încercat un dans tirolez, căci muzica se preta la aceasta. Un joc care-i diferența și mai mult de ceilalți ! Li se făcuse chiar un loc special... La un moment dat, lumina din sală s-a micșorat, a căpătat reflexe albastre. Anume pentru voluptatea vizitatorilor ? Chinul cel mai mare ? Nu, dimpotrivă, puțin calm. Nu mai puteam sesiza bine care era grupul Daniei cu

Fritz, mi se puseseră ochelari albaștri. Nu mai puteam distinge bine. În sfîrșit, renunțarea mea era deplină.

Dania de obicei nu e curioasă de cele ce se întîmplă, atunci cînd nu i se întîmplă nimic ei personal ; cînd, de pildă, gelozia n-o face să vrea să ghicească, și să rămîie cu gîndul numai asupra unui fapt. Mady vine la noi, aducînd între noi o atmosferă de oraș, de magazine, străzi, oameni. Niciodată Dania n-o întreabă ce s-a mai întîmplat sau pe cine a mai văzut. Nici nu-și închipuie că Mady ar putea aduce cu ea o noutate. Astfel, cînd am descoperit că Dania citește ziarele și cunoaște notele cele mai ascunse, vreo conferință importantă, dar fără reclamă mare, vreun concert sau o veste politică, mi s-a părut uimitor... Sau cînd e în curent cu un ziar pe [care] nu-l citește oricine. Pe Mady n-o întreabă nimic, cu toate că această fată, care își trăiește viața fără frică, ar putea limpezi aerul de seră în care trăiește Dania. Dar nu totdeauna Dania este la fel. Eram odată cu toții în automobil, și Dania cerea lui Mady relații despre anumite persoane, de ocupațiile lor, de mici cancanuri. Eu eram uitat complect. Ca și cum niște vecini ar începe să vorbească o limbă streină fără să fie atenți dacă tu pricepi ceva, atît sînt ei grăbiți să-și schimbe impresiile în limba lor familiară. Dar toate numele de care era curioasă Dania erau pur evreiești : Grünberg, Rabinovici, Iacobsohn. Ce să cred ? Că Dania nu se mai gîndea la mine ? Sau că mă socotea din familie și nu se mai păzea la vorbă ? Mă simțeam un strein.

Acoperim adevărul. Escamotăm, alegem interpretări agreabile, întrebăm, dar avem grija să dăm prilejul să nu ni se răspundă complect. Îți place o fată. Te simți bine cu ea. Discuția curge limpede. De ce n-o întrebi de la început : ai fost a cuiva pînă acum ? Poate ar răspunde. Ai știi de unde să pornești aventura ta, la ce trebuie să renunți și pe ce trebuie să construiești. Aflînd adevărul în clipa cînd încă nu te doare nimic, te deprinzi pentru cînd te-ar putea durea. Altfel nu cunoști bine pe partenera lîngă care ai trăit. Niciodată nu răspunde Dania la o întrebare, după cum n-o surprind cu dorințe de a pune o întrebare. Jumătăți de vorbă. „Ce s-a întîmplat cu tine

pînă ce te-am găsit ?“ „Au fost sărutări între noi... Nu știu cine a început întîi“... Mă pot calma aceste mărturisiri ? Ca și cum faptul ar fi de minimă importanță, primele sărutări ale unei fete. „Odată eram trîntiți pe un pat, în joacă. El a pus mîna la sînul meu. Ce ciudat mi s-a părut !“ Și ce s-a mai întîmplat ? Poate absențe, căci temperamentul Daniei are, comparînd-o în glumă cu un radio, *fading*. Nimic nu se poate continua cu dînsa. După scena cea mai caldă, un motiv pueril a doua zi o împiedică să mă caute. Parcă ar fi ora cînd se face seară, și în cameră obiectele nu mai au formă precisă, plutesc, se amestecă printre umbrele lor, trasează între ele pete de negru sau numai de cenușiu, devin fantome. „La Predeal am fost foarte buni prieteni.“ În ce fel ? Nu mi-a explicat Dania niciodată. Dar nici eu n-am avut curajul s-o întreb. Mă asemăn și eu cu Dania, cu toate că din alte motive. Ea nu spune, pentru că a uitat, pentru că nici o remușcare sau spirit de a pedepsi sau a produce gelozii n-o împinge cu prea multă violență, pentru că nu știe cum să înceapă mărturisirile, și pe urmă, cu mine, pierde timpul. Eu, pentru că n-am îndrăzneala. Doi cameni care cred că se iubesc, și totuși nu-și spun nici o întrebare esențială. Las cîte o preocupare fără răspuns, grăbit să primesc sărutările. Cînd rămîn singur, observ ce depărtați am rămas unul față de celălalt, și că, după ce am stat de ziua pînă noaptea împreună, am rămas la fel de nelămurit. Neliniștele reîncep, regret, timpul pierdut, și, ca să mai refac ceva, o chem la telefon cu toată ora tîrzie, ca s-o rog ca măcar un amănunt să mi-l explice. Îi aud vocea emoționată, nu-mi mai continui gîndul, mă mulțumesc să-i spun bună seara, chiar dacă știu că mă voi găsi din nou singur și nefericit. „Îți închipui ce însemnează să închizi ochii cînd săruți, nu de plăcere, ci ca să nu vezi pe celălalt ?“ Ea știe ? Uneori mă socot laș, pentru că n-am curajul să pun întrebări și să aflu ceea ce mă interesează. Dar alteori, cu complezență, numesc atmosfera pe care o trăiesc „poetică“, și sînt mîndru de ea.

O întreb la telefon : „Ce mult aș vrea să știu cum ești acum îmbrăcată ?...“ Totdeauna întrebarea mea este luată în serios. Îmi descrie rochiile cu cît mai multe detalii. Și

nici o glumă, dacă este încă în cămașa de noapte cu toată ora tîrzie, numai gîndul unei voluptăți posibile. Și piciorul încă în pantofii de casă. Îi văd, rozi, și cu un imens puf pe ei, ca de pudră. Dar ce puțin pot eu presupune! Aș vrea să știu perfect pieptănătura și numărul firelor de păr care au rămas încă pe frunte. Ce poate să mă ajute un telefon pentru astfel de curiozități?

Cred că sînt singurul om care cunoaște anumite secrete ale temperamentului Daniei. Legăturile ei cu realitatea: senzualitate. Cine ar îndrăzni s-o atingă? Pe această ființă care surîde tot timpul fermecător, pare că a fost păzită de orice aspect prea aspru al vieții și are la dispoziție o mulțime de cuvinte cu rezonanțe adînci... Cea mai mică încercare de a-i spune o întîmplare o îndurerează. Toți exclamă: „Este atît de bună!" Iartă tot, uită tot, e incapabilă să dea multă vreme importanță unui fapt. Te întrebi uneori: Ce cunoaște ea din păcatele omenești? Această fată deșteaptă, care citește sau a citit atît de mult... Cum a priceput unele amănunte? Desigur că pudoarea o face mai ales să pară neștiutoare. Dar despre chestiunile acestea n-am vorbit împreună. Și eu am făcut descoperirea: atracția pe care o degajează este de ordin senzual. Sărutările ei încep din aer, cu mult înainte de apropierea buzelor. Curentul care ne străbate numai ținîndu-ne de mînă. Instinctele ei, care o îndeamnă să facă gesturi pe care nu le-ar îndrăzni o femeie versată în practicele dragostei. Unele lucruri nici nu pot să le povestesc, atît sînt de surprinzătoare, cu toate că gratuite. O sărutare, într-un fel la care nici nu mă gîndisem. Eu știu atît de multe lucruri! Despărțirea: 16 iulie. Eu, care n-am știut niciodată să dansez din timiditate! „Eu nu voi fi niciodată ca mama mea!" Vei fi, scumpă Dania. Depășești pe fetele de vîrsta ta. Și dacă bărbatul tău, după ce se va sătura de tine, o să te viziteze mai rar, tu n-o să-l aștepți cu aceeași frenezie? Și dacă vor mai fi și alți oameni în casa ta? Nu vei fi apărată mereu, ca acum, de o cameră cu toate ușile deschise. Și mă amuz cînd văd cu cîtă sfială are curajul un cavaler să-ți facă curte. Am aflat atîtea secrete ale tale! De la orice distanță eu știu ce ți se întîmplă.

Am căutat să înțeleg care este motivul impresiunii puternice pe care o are lectorul la cartea lui Radiguet, *Le diable du corps*. Te înlănțuie mai întîi febrilitatea cu care e scrisă întîmplarea. Dar mai ales unele detalii, de care ești sigur că n-au putut fi inventate, că simpla literatură este depășită: cum face amantul ca soțul să nu bănuiască aventura soției și să creadă că copilul care se va naște este al lui. Soțul este absent, noroc că sosește pentru o zi, parcă anume ca stratagema să reușească. Dar Radiguet nu se gîndește că ar trebui să fie gelos.

Am fost la filmul *L'équipage* al lui Kessel. Prin această carte Kessel va continua să trăiască mai departe, căci e uimitor că s-a gîndit că doi bărbați pot vorbi, cu emoție, de aceeași femeie, fără să se bănuiască între ei, într-atît afecțiunea poate să fie de diferită la cei doi bărbați. (Femeia ar fi trebuit să se simtă bine cu fiecare, să nu aibe nici o preferință.) Dar pentru a exprima acest magnific subiect, era nevoie de penița rafinată a lui Huxley. Filmul era complicat cu elemente neverosimile: eroina vine pe front, la locul unde se aflau cei doi bărbați, soțul și amantul. Amantul e prada celui mai mare chin: a aflat că însală tocmai pe cel mai bun prieten, că tovarășul lui de aeroplan este tocmai soțul iubitei sale. Alta ar trebui să fie obsesia lui: soția se va culca alături de soț, care o dorește după o atît de lungă despărțire, și căruia nu i se poate refuza nimic. Se vor culca împreună, în aceeași cameră, în același pat. Ea mai întîi va trebui să se dezbrace, rochia, ciorapii, tot... O noapte întreagă. Să socotim din cîte secunde este făcută o noapte întreagă. Dania este făcută din carne... Sînt unii care nu vor să creadă...

În camera de baie, acolo se petrec toate secretele Daniei. Ce străin a intrat acolo? Ca să cunoască decorul în care se petrec aceste secrete. Toți admiratorii rîvnesc să-i cunoască patul în care doarme. Scaunul pe care își pune îmbrăcămintea de zi. Așternutul. Lampa de căpătîi la care citește înainte de a adormi, cu butonul spre care întinde brațul gol ca să stingă lumina. Patul ei de fecioară, la care fiecare se gîndește cu gîndul profanării. Dar camera de baie? În care Dania își permite toate liber-

tăţile, căci nu-şi închipuie că face vreun păcat. Hainele pe care Dania le aruncă, pe rînd, pînă ce poate să intre în apă. De fapt, e aproape goală, a sosit din camera ei de dormit, de alături, aşa cum s-a sculat, în pijamaua elegantă, cu picioarele goale în papuci. Dar chiar puţinile pînze care o acoperă pot fi date la o parte, fără grabă. Cînd rămîne un picior în întregime gol, ne putem uita cu de-amănuntul la el, la forma lui, cum se arcuieşte, se strînge, se schimbă, dacă îl ţinem drept sau îl îndoim. Facem aceeaşi mişcare din glezne, repede, rar, după un cîntec, care ne sună în ureche. Pe toţi pereţii, oglinzi. Întîi în apă, contururi neprecise, şi apoi în oglindă, exact. Dania a fost mereu comparată de vreun admirator, care, şi-a arătat astfel emoţia, cu vreo femeie celebră, vreo artistă de cinematograf. Şi acum vrea să vadă întrucît comparaţia e bună, iar dacă i-a plăcut, se priveşte în aşa fel ; mai bine anumite umbre sau trăsături, mai slab altele : ca asemănarea să fie întocmai. Atingem apa din baie. Nu dintr-o dată, ca să nu renunţăm prea iute la atîtea senzaţii. Încet, încet, şi temperatura se ridică în lungul cărnii pînă la creier. În sfîrşit, Dania a intrat în apă. Îşi schimbă emoţiile după cum dă drumul la apă caldă sau rece. Fiecare robinet cu misterul lui, corpul gol al fetei are cîte o vibraţie pentru fiecare. A turnat şi un parfum scump, care să intre prin toţi porii în fiinţa ei augustă. Apa fierbinte, cît mai fierbinte, sau rece de tot. Să curgă din abundenţă, sau cîte o picătură. Picătura să se prelingă pe corp, să-i simtă drumul, să vadă pînă unde poate ajunge fără să se distrame. Şi dacă porneşte spre mijloc — singură, căci n-are nimeni curajul s-o forţeze să ia această cale — cu atît mai bine. Ce senzaţii sînt cînd ajunge acolo ? Toate jocurile cu apa. Cîteodată oprim cu mîna robinetul şi dăm drumul brusc, ca s-o vedem violentă, voind să cîştige timpul pierdut. Sau luăm apa în pumn şi o lăsăm să se prelingă cît mai încet între degete. Cîte o picătură merge pînă la cot, căci braţul este îndoit. E atentă la toate zgomotele care se aud în camera de baie, focul din sobă, aburii, apa. Şi dacă e posibil, Dania închipuie paşi care se apropie. Acum se priveşte bine Pielea ei puţin aburită, cu forme indecise, după adîncimea la care se cufundă în apă. Diferite glume. Mîna care se apropie de suprafaţa apei, sau piciorul, sau burta, sau sînii. Totul înăuntru şi numai sfîrcurile sînilor în aer. În apa aceasta care poate să intre pretutindeni, cum nici un iubit n-ar putea să intre. Sub braţ, în cele mai mici cute. În toţi porii trupului. Şi în mijloc. Cît pătrunde în mijloc ? „Aşa sînt eu ! Sandu nu m-a văzut niciodată în întregime". A întîrziat prea mult la fiecare descoperire, ca să termine ! Întîi pe o parte. Linia piciorului, tremurătoare, sinuoasă, profilîndu-se la genunchi şi apoi alergînd pînă la gleznă, lărgindu-se la urmă. Şi pe cealaltă parte. Cea mai mică mişcare schimbă luminile. „Sînt frumoasă ! Apropierea de mine se face cu frenezie, ca un însetat care s-ar apropia de un pahar de apă rece." Şi pe faţă, liniile celor două picioare care pornesc de o parte şi de alta a burţii, după ce se adună. Se poate privi oricît de mult. Şi cînd o aştept pe Dania prea mult în salon, şi nici un motiv n-ar mai putea explica această întîrziere, cred că ea pierde timpul în camera de baie. Acolo poate să treacă oricît timp ca să-şi privească fiecare mişcare. Cunosc secretele tale, Dania ! Chiar şi pe cele pe care le ascunzi de toată lumea. Toaleta ta cea mai intimă. Specială, potrivită cu firea ta. Dacă aş avea îndrăzneala, ţi-aş înşira toate amănuntele, pe care tu n-ai avut curajul să ţi le spui singură prea lămurit. Cu toate că mărturisirea ta, „m-am spălat bine", dovedeşte că nu ţi-e frică tot timpul de cuvinte. Eu ştiu chiar ce vei face tu mai tîrziu, cînd te vei mărita. Nu vei avea îndrăzneala chiar de la început să întrebi tot ce se întîmplă cu tine. Vei savura noile obiceiuri, fără să te gîndeşti la consecinţe. Vei descoperi că nu mai eşti ca odinioară, te vei mira, dar nu vei spune nimic şi vei continua noile bucurii. Şi prima oară cînd vei descoperi plăcerea senzuală, nu pe grăbite, cum o cunoşti acum, după ce instinctele tale atît au aşteptat-o, iar gîndurile au format atîtea închipuiri, şi vei vedea că poţi să ai încîntări şi mai mari decît acelea pe care numai le începeai ! Şi cînd te vei găsi, în sfîrşit, sătulă, cu cheful de a fi lăsată în pace (pentru puţină vreme), tu, care rămîneai enervată la culme, dezolată că trebuie să te opreşti prea curînd... Abia mai tîrziu, cînd va veni un doctor, chemat din grija celorlalţi, care observă că nu eşti sănătoasă, vei afla că

ești însărcinată. O nouă preocupare frenetică pentru un timp. Dar la urmă vei avea curajul să ceri toate relațiile, vei ști precis tot ce trebuie să faci. Vei lăsa copilul prim, căci ai fost obicinuită să te temi și de umbre, să te crezi bună, și deci să te înspăimînți de gîndul că ai putea să omori o ființă, oricît de neînsemnată ar fi ea. Dar vei vedea și tu că o persoană elegantă ca tine nu se poate să aibe copii fără număr. Curînd vei fi mai prudentă : cîte o intervenție a medicului. Și cîte o privire caldă către soț, care așteaptă rezultatul operației, căci emoțiile se pot presăra oricînd. Odată, cînd am făcut aluzie la sărutarea aceea, Dania mi-a spus : „Nu mi-aș fi închipuit mai înainte pentru nimic în lume așa ceva. Dar mai pe urmă am socotit că așa trebuie să fie.“ Rămasă singură, ea avea obiceiul să se gîndească la ce se întîmplă cu dînsa ? Iar chestiunea senzuală o obseda și o recapitula într-o mie de feluri ?

Eu știu cum o să fie Dania în ziua nunții. O să trăiască grav acea zi. O s-o pregătească cu multe gînduri profunde, o să fie emoționată tot timpul, cum are ea obiceiul să se emoționeze : căldura dintr-un tren, puternică, dar dispărînd repede, fără urme. În același timp i se vor prezinta cele mai elegante găteli. Totul va fi scump și de cea mai bună calitate. Nici un detaliu nu va fi omis. Cuvintele care leagă definitiv vor fi spuse delicat, abia se vor auzi. Dar nu va fi nici o împotrivire. Totul se va petrece exact cum au prescris ceilalți. În fiecare moment se aude soneria casei : se aduc flori. Dania este emoționată de atîtea ofrande. Pe mese, toate bunătățile, nimic nu lipsește. Eu știu cum o să fie Dania în noaptea nunții. S-a gîndit din vreme la clipele acestea. Va avea multe treburi, va vorbi despre alte subiecte, dar gîndul acesta va fi prezent în ea, fără nici o pauză. Din prima noapte se va da cu spasm. Mai tîrziu, după ce posesia va deveni deprindere și va putea să vorbească liber despre ea, va spune : „Nu știam că se întîmplă chiar așa !“ Poate că va fi adevărată vorba ei, sau poate că va fi un pretext ca să mai vorbească despre acte pe care partenerul nu le poate prelungi. Exact cît știa Dania mai dinainte nu va afla nimeni niciodată. Dania are telefon în camera de baie. Nu cheamă dînsa. E prea timidă sau prea orgolioasă

ca să facă asta. De fapt, n-are obiceiul ea să cheme. Altă dată, pentru că ea uită, pentru că e mereu chemată de alții la telefon. Dar acum, cînd atîtea planuri și-a făcut cu conversația telefonică în baie, voit nu cheamă. Poate că dacă în timpul acesta n-ar căuta-o altcineva, ar căuta ea, ar avea acest curaj, ca să nu renunțe la un plan la care se gîndește de atîta vreme cu delicii. Dar nici o grije, se găsește cineva care s-o întrebe. Cine știe ce mișcare face ea în clipa cînd sună telefonul, ea singură în camera de baie. Nu face un gest, — dezbrăcîndu-se încet — ca să nu-și imagineze cum ar surprinde-o sunetul telefonului. E încîntată că poate să se dezgolească tot mai mult, dacă se poate să fie intrată în apă pînă ce vine apelul. Dar nu se grăbește, căci e prea timidă ca să-și mărturisească aceste gesturi, sau nu este în stare să se grăbească. Telefonul e pus drept lîngă baie, poate ajunge la el cu ușurință. Alo ! Vorbește numai lucruri neînsemnate, dar are mereu gîndul (nu precis, mai mult o stare sufletească) : „Cînd ar ști că acum sînt goală ! Că se poate vedea tot trupul meu, tot !“ Toți îi cercetează numai hainele, nu îndrăznesc să-și imagineze carnea de dedesubt. Și acum e goală ! „Sînt frumoasă ! Sînt tînără ! Curată !“ Și continuă să vorbească la telefon chestiuni neînsemnate. Își întrebuințează toată șirctenia pentru ca celălalt să nu bănuiască, după emoția ei, cum se află ea. Dar dacă celălalt e prea nepriceput, printr-o vorbă îl poți pune pe gînduri. Dacă ghicește ceva, schimbăm conversația periculoasă. Altfel, continuăm cît mai mult să-l neliniștim. Pentru imaginația Danici se întîmplă aventura cea mai îndrăzneață : ea goală, alături de el îmbrăcat ! E așa de impresionată, că nici nu observă cine e acela. Poate că un admirator neînsemnat, pe care nici fata cea mai modestă nu s-ar gîndi să-l ia în seamă. Telefonul în baie, o idee senzațională. Se poate vorbi cu cineva fiind goală. Poți să închipui mai ușor pe un strein în locurile acelea unde nu pătrunde nimeni.

Sînt și alte mijloace prin care Dania își închipuie aventuri. Fotografiile din perete. La un loc, tablouri de diferite calități. De obicei natură, ținuturi poetice, răsărit, lacuri. Dacă însă se poate desprinde vreo siluetă de bărbat — chiar numai o alegorie — mintea Danici cre-

ează. La loc de cinste... Charles Boyer. În picioare, cu pălăria și pardesiul, ținute neglijent, cu picioarele desfăcute mult și dunga pantalonilor reliefată bine, surîzînd șiret... (șiragul de dinți ; buzele lui cum trebuie să sărute !) și uitîndu-se cu coada ochiului. Tînăr neobosit. *Tragedia de la Meyerling.* (Dania se crede poate Danielle Darieux.) Și chiar în fața lui Charles Boyer, Dania goală!

Pare neverosimil că Dania are aceeași conformație ca orice om, că aceleași carate îi formează structura. Că trebuie să depindă de o mulțime de cerințe omenești, somn, mîncare... Ea, atît de timidă, înfricoșîndu-se să spună un cuvînt mai aspru, cum s-a obicinuit cu anumite cerințe ? Dealtfel, ea încă se sfiește să mănînce în fața unui strein. A trebuit să descopere într-o zi că între o copilă și o fată care ar putea fi mamă este o deosebire. De la cine o fi avut atunci curajul să ceară o povață ? Era poate pregătită de lectură — căci n-a vorbit cu nimeni de fapte mai importante, dar desigur că nu se aștepta la așa ceva. Acum are pretextul de noi voluptăți, de gînduri sumedenie, de *ajutoare,* de ultima eleganță. Căci, odată, într-un elan, mîndră de virtuțile ei de femeie m-a făcut să înțeleg...

Dar, Dania se roșește... Brusc, nu mai are curajul să se uite. I-a spus tatăl său să fie gata în jumătate de oră. Sau vară-sa. Trebuie s-o chem eu la telefon. Sau trebuie să vie cineva. Dar nimic n-o face să se grăbească. La ușa băii a încercat cineva de mai multe ori. Cineva o cheamă. Inutil. Dar pe unele locuri pielea începe să se încrețească, pentru că a stat prea mult în apă. Abia atunci Dania se decide și iese din baie. Și noi voluptăți, cînd șervetul aspru (cu monogramă) șterge apăsat pielea udă. Peste tot !

Apoi se întoarce în camera de toaletă de alături. O așteaptă femeia, care trebuie să-i facă unghiile de la picior cu ojă, s-o îmbrace, să-i aranjeze părul. Și după ce își scoate plasa, care a apărat-o de apă, părul se desprinde, îi încadrează fața, se repauzează capricios pe umeri, șerpuiește, căci coafatul, vechi, abia de o zi, mai rezistă încă. Dania își va lăsa părul (castaniu) să crească, va putea atîtea jocuri să închipuie cu el cînd va fi mare ! Părul — există nebune care îl oxigenează ! După cum își colorează unghiile mîinilor. Dania este atît de mîndră de dînsa, atît de mult își admiră fiecare amănunt, că n-ar admite nici o transformare cu ea. Își închipuie că se păstrează naturală. Oglinda, în față. Dania se poate examina în voie. Dacă ar cînta dintre culise o muzică ! (Ca în *Rosencavalier,* cum l-a văzut din lojă, la Opera de stat din Viena.) Femeia care o îngrijește îi laudă frumusețea ; Dania e roșie de emoție. Dacă femeia își spune vreun necaz, Dania e și mai mulțumită, căci se apelează astfel la inima ei. Cineva strigă : „Telefonul !“ „Nu pot, sînt ocupată !“ Și femeia continuă istorisirea. Truda ei durează cît mai mult, ca să arate că nu-și precupețește timpul cu o duduie atît de frumoasă (și de bogată, plătește bine !). Și hainele... Cu ce haine se va îmbrăca Dania astăzi ? Dar înainte, puțin repaos pe canapeaua nesfîrșit de moale. Dania se întinde moleșită, vrea să citească într-o carte cu scoarțe scumpe, dar nu este în stare, încearcă să sune, dar brațul îi cade înainte de a ajunge la sonerie. E așa de bine !

Cît trebuie să mă chinui ca să inventez aceste istorii, poate lipsite complect, sau numai în parte, de adevăr. S-ar putea să fie totul la fel de tragic, cu toate că puțin schimbat..

Itic, de mulți ani cizmarul familiei, cîrpaciul, mai bine-zis, evreu păcătos, parcă vîrît în boală, cu hainele murdare, cu vorba cu un accent tărăgănat, îmi povestește cum este o înmormîntare la evrei. Ascult fiecare amănunt, dar reții mai ales că la urmă toți sînt înfășurați numai într-o pînză și sînt așezați de-a dreptul pe pămînt, semn de egalitate în fața eternității. Dania va avea o înmormîntare scumpă, dar în pămînt va odihni ca și Itic.

Stau alături de Dania, ne uităm la niște fotografii abia aduse de la fotograf. Pe hîrtie, eu cu Dania. Într-un loc, eu îi fac în glumă o declarație de dragoste. Sînt aplecat, nu mi se vede fața bine, n-aș putea fi recunoscut, și cu mîna la inimă. Ea rîde fără nici o umbră de neliniște, atentă totuși ca să rămîie nemișcată. Un rîset care voiește să fie înțepenit. Parcă o apă care curge, și totuși înghețată. Prietenul care ne fotografia, rîdea și el de figura noastră. Și nimeni n-a bănuit că eu nu glumeam, că fă-

ceam numai un gest caraghios ca să-mi ascund secretele, să nu mă bănuiască nimeni, amicul fotograf mai cu seamă. Dania n-a făcut nici un semn ca să-mi dovedească dacă m-a înțeles. În altă fotografie, stăm cuminți unul lîngă altul și foarte potriviți. Aceeași lumină ne luminează, zîmbetul unuia se prelungește pe buzele celuilalt. Dar acum Dania reflectează : „Ce bine ești tu !“ sau : „Și eu sînt bine !“ Nu se gîndește să ne amestece. Și, în altă fotografie, noi cu mai mulți oameni. Sîntem la distanță, ca să nu se observe dorința noastră de a ne desface de ceilalți din grup. Dania n-ar avea prea mult curaj în lume multă. Te uiți la fotografie, și iai oamenii cum vrei, cum unești cuvintele încrucișate. Tovarășul acesta i s-ar potrivi Daniei... Sau acesta... Toți ar vrea să fie aleși. Și o fată pentru mine. Sînt atît de obsedat de Dania, că nici o fată nu s-ar gîndi să mă aleagă. Băieții ghicesc mai greu, căci sînt prea orgolioși ca să admită că unul dintre ei ar fi preferatul. Dar fetele discern imediat, oricît te-ai ascunde. Ar citi cineva prea limpede în mine : semn că sînt caraghios. Și în același timp, regret că Dania se ascunde atît de bine și socot că o face fără nici o osteneală.

Și Dania, fotografiată cu alții, în peisagii și în întîmplări pe care nu le cunosc. Rîde la fel și acolo ! Este perfect mulțumită ! Conversația pe care o are o pasionează probabil. Rîde, rîde. Are cîțiva pistrui pe nas, dar nici nu-i pasă. Unde eram eu atunci ? (Chiar dacă nu ne cunoșteam.) Fotografiile înregistrează o secundă din viața unui om, și aceea aranjată și totuși tu te forțezi să construiești sufletul acelui om de atunci...

Altă fotografie e luată pe plaje. Dania, și marea pătrunzînd peste picioare, tot mai sus, peste mîini. Dar pe această fotografie Dania n-a vrut să mi-o arăte bine, sfiindu-se subit de goliciunea ei, cu toate că pe fotografie mai erau tovarăși în apropiere, și cu toate că lîngă mine, în camera în care cădea seara, în pasiunea cu care privea fotografiile, uitase să-și mai tragă rochia, cum face de obicei, iar genunchii ei creșteau ca două mîini, se agitau mereu, turburîndu-mă, neîndrăznind să-i ating, ca să nu atrag atenția ei, și dîndu-mi seama că mi-e poftă să-i strîng, și cît de depărtați mi-au rămas, oricît aș pune

mîna pe ei uneori, atunci cînd ne căutăm unul pe altul, prea aprinși ca să mai avem vreo frică

Se aude din camera vecină vocea lui Raul. Niciodată nu mi s-a părut mai vulgară, mai stridentă decît acum, vorbind pe neașteptate, conținînd în ea toată indiferența unui om mititel, care vrea mai ales să mănînce și să-și facă gusturile, alungînd atmosfera dintre noi, în care chinurile se amestecă cu deliciile. Dania reflectează : „Ce urît se aude cineva vorbind în camera alăturată !“ Raul repetă plîngăreț către o persoană care nu se aude : „De ce nu mă lași ?“ Și telefonul Daniei, care pornește mereu, sau de care am panică mereu să nu pornească, să-mi strice înțelegerea cu Dania...

De fapt, prea pripit s-a petrecut [totul] între noi ca să poată fi durabil. Întîlnirea mea cu Dania pare o invenție de cinematograf. Și aviditatea Daniei de a mă cunoaște. Se uita la mine în extaz ! Îmbrățișările s-au făcut în cîteva zile, și vorbe de prietenie. Deodată, ne-am ținut de mînă și ne-am alipit unul de altul. Numai în cîteva zile. Plecarea Daniei era hotărîtă, se cumpăraseră bilete. Și, în lipsa ei, credeam că pot să-i pretind orice, că are toate obligațiile față de mine. Mi se părea curios că nu-mi scrie („în fiecare zi“, gîndeam la început). Și, la urmă, ca să explic repeziciunea cu care s-au făcut toate între noi, ceea ce părea neverosimil pentru o fată atît de tînără, crescută cu atîta băgare de seamă, îmi spuneam : „Știam că o să ne despărțim în cîteva zile și eram grăbiți Dacă am fi avut mai mult timp la îndemînă, desigur că am fi avut ezitări.“ O fi acesta motivul ? Eu însumi trăiam cu frenezie aceste sentimente, și nu m-am crezut facil.

Și astăzi mi-a spus pe neașteptate : „În definitiv, tu mă tragi pe sfoară !“ Vorbe între noi care nu prind, care nu schimbă nimic, glume care alungă seriozitatea. Tot timpul impresie de joacă, și căzînd deodată aceste cuvinte ale Daniei. Conțin destulă vulgaritate, ca să știu că sînt adevărate, sincere. În sfîrșit, nici o glumă. Dania discută cu mine serios, are neliniști care o împiedică să nu discute serios Și îmi mai demonstrează ceva. Că ea, rămasă singură, continuă să se gîndească la cazul nostru, nu se

mulțumește numai cu semnele grațioase dintre noi. Dar nu-mi explic exact ce-a gîndit. Ce-a vrut să spuie ? Că declarațiile mele sînt exagerate, poate nu corespund cu ceea ce aș fi în stare să fac pentru ea ? Îi vorbesc de eternitatea sentimentelor noastre, și în fond ne-am consola destul de bine, în cazul unei neînțelegeri între noi. Că o mint uneori, și mă arăt sub un aspect favorabil, ca să-i întrețin imaginea bună pe care și-a format-o despre mine ? Că nu-i spun nimic din ceea ce ar putea să-i aprindă gelozia, care îi aparține intim ? Dar dacă examinezi pe oameni cu atenție oricînd există o „tragere pe sfoară". Unul va trăi mai mult decît celălalt, oricît de legați ar fi între ei. Sînt o mie de motive ; chiar eu rămînînd cinstit, dar eu vreau să știu exact motivul la care s-a gîndit Dania. Dar dacă îi cer să se explice, dînsa neagă că a vrut să spuie ceva deosebit, și vrea să-mi demonstreze că, după obicei, dau importanță unor cuvinte întîmplătoare, și mă chinui degeaba.

Mi s-au transmis cuvintele pe care Dania le-ar fi spus unui tînăr : „Eu n-aș putea să iubesc pe cineva care nu știe englezește !" Dania nu este în stare să spuie prostia asta. Dar eu totuși mă gîndesc ca și cum ar fi posibil așa ceva, pentru că orice aud rău despre Dania mă liniștește.

Dania este foarte geloasă. Cea mai mică bănuială — dacă mă vede salutînd o fată — o chinuie, și dacă renunță să mă iscodească e nu că se convinge că s-a înșelat, dar fiindcă iartă. E destulă privirea mea cea mai inofensivă către o femeie, ca ea să observe și să combine. Cîteodată nu spune nimic în primul moment, dar mai tîrziu mărturisește că a continuat să vorbească, a zîmbit la fel, dar a suferit și n-a uitat nimic, oricîte zile ar fi trecut. Și astfel, prietenia mea cu Mady, în afară de dînsa, de care a aflat cîte ceva, o torturează. Toate explicațiile mele nu folosesc. „Eu nu-ți ajung, nu trebuie să-mi spui mie ce te doare ?" Nu se poate. Pe Dania o văd rar, la ore aranjate cu multă socoteală. Pe Mady o pot întîlni oricînd. Este destul un telefon ca să fixez orice oră, orice loc, și Mady va veni, va renunța la orice alte treburi, și nu se impresionează de ceea ce crede familia ei despre ea. Și se va plimba cu mine pe străzi oricît de obscure, cu trotuarul oricît de stricat, fără frică de noroi. Putem discuta

orice, ceea ce nu mi [se] întîmplă cu Dania, cînd ocolesc, sînt prudent, fac mărturisiri care sînt răsplătite cu o caldă îmbrățișare, dar uneori cu o glumă rece, care mă convinge că sînt deplasat și mă umilește. Cu Mady discut despre Dania, îmi spun neliniștele. Și cu durere constat că nu pot să creez această atmosferă de perfectă camaradenie care face durabilă o dragoste. Dar o aud pe Dania protestînd : „Dragostea e altceva !" De aceea tovărășia mea cu Mady se petrece pe ascuns. Mady nu se neliniștește dacă cineva ne vede împreună, dar n-ar vrea ca Dania să afle ceva. Atît e de impresionată de chinul Daniei. Dania nu-și poate închipui că ar putea să fie încîntată de această prietenie, astfel m-ar avea în apropiere măcar printr-o a treia persoană din imediata ei intimitate. Dar poate că e normal să fie așa, și părerile mele demonstrează că am o înțelepciune de om bătrîn. Acum Dania ne suspectează, pe mine și pe Mady, în fiecare clipă. Nu se plînge totdeauna, dar observ bănuielile ei. Eu nu pot să renunț la Mady, oricît ar supăra-o lucrul acesta pe Dania. Mi-e dragă Mady pentru realitatea ei, atît de diferită de Dania, care rămîne fantomatică. O admir, pentru că are curaj, atît de tînără, să-și susție sentimentele Apoi Mady mă ține la curent cu viața Daniei, cu întîmplările ei, cu ocupațiile ei, ceea ce n-aș cunoaște altfel. Și în același timp, sînt încîntat să fac un lucru nepermis de Dania și mă răzbun pe firea ei neprecisă, care mă înjosește de atîtea ori. Dania [nu] mărturisește că e geloasă. Găsește alte pretexte : „Nu vreau să mint ! E un obicei nedemn de tine !" Dar o spune cu un scîncet, și se vede că este altceva decît grija pentru caracterul meu. Și cîteodată scapă cîte o vorbă relativă la trecutul meu, pe cît a putut ea să-l cunoască : „N-o să pot uita niciodată !" Dar uneori o văd atît de geloasă pe toți din jurul ei, și pentru motivele cele mai inofensive, că mă întreb dacă pot să mă bucur de acest sentiment, ca și cum ar fi numai pentru mine. Dania este un copil foarte răsfățat, care, deprins să i se facă toate voile, nu admite să se petreacă nimic fără să fie luat în seamă. A vorbi despre dragoste în cazul acesta însemnează a nu cunoaște bine noțiunile.

O văd de două ori în aceeași zi, foarte rar După prima întîlnire, mi-a spus : „Atunci, pe deseară '“

Cînd deseară ? Sînt atîtea ore pînă atunci . Se poate întîmpla să nu ne vedem din pricina unei încurcături de cinci minute

Sînt minunate, primăvara, florile în Cișmigiu. Ar trebui descrisă toată varietatea lor, și cum cade soarele pe ele. Mă duc în Cișmigiu de cîte ori pot, bucuros că am la dispoziție, simplu, un spectacol superb. Dar e o grădină totdeauna plină de oameni. Cu Dania nu voi putea veni niciodată aici

Și dacă mai tîrziu va citi Dania aceste rînduri, nu se va recunoaște. Își va aduce aminte de întîmplări, dar va socoti că nu interpretez exact. Este obicinuită ca oglinda s-o arate frumos, ca lumea să se poarte politicos cu ea, s-o admire, să-i prețuiască nenumăratele haine. Va protesta de la titlu, căci ar prefera · simfonie, farmece 're prețioase, mătase Adică ceva scump și artificial. Are destui cunoscuți care or să fie împotriva mea, și care să socoată că o obligă, luîndu-i apărarea.

Să privești clar în sufletul ei ! Dania e obicinuită cu jocurile de lumini și umbre... Mă consolez : sînt portrete făcute de pictori celebri, în care eroinele n-au vrut să se recunoască

Sînt un om complicat, sau ca să spun mai puțin favorabil despre mine, încurcat. Nimic nu se rezolvă simplu. Pentru o chestiune neînsemnată, am nesfîrșite ezitări Nu mă pricep să merg pe drumul drept, ocolesc. Găsesc mai multe mijloace posibile și nu mă pricep ce să aleg Sînt politicos mai mult decît trebuie, mulțumesc, dacă se ocupă cineva de mine, atît de mult că incomodez Mă ascult cînd vorbesc și nu sînt încîntat de vorba pe care o spun. Îmi acopăr timiditatea cu unele isteții nepotrivite Nu știu cum să mă port cu vecinul, sînt prea umilit sau prea pretențios. Monologhez pe ascuns, și cineva mai pretențios poate să mă învinuiască de lipsă de sinceritate. Multe artificii pentru cel mai mic gest. Nu mă pricep să limpezesc „da“ sau „nu“. Fac o paranteză, căci un gînd nou s-a

intercalat, totdeauna conținînd în el un chin ; povestind ceea ce s-a întîmplat odinioară, eu fac constatări de ceea ce se întîmplă chiar în momentul povestirii. Sînt gelos, ridicol de pretențios. Mă doare dacă iubita mea, vorbind cu mine, nu mă ascultă atent, dacă mă întrerupe cu o preocupare streină, dacă privește mai multă vreme pe un al treilea care vorbește cu noi. Nu e nevoie de fapte însemnate, o nuanță care nu-mi convine mă distruge. Dar sînt orgolios, nu mă plîng, mă fac că nu observ. Mă retrag în mine și las să creadă ceilalți orice, dealtfel cu destulă modestie, ca să nu-mi închipui că ceilalti s-ar ocupa de cazul meu. Dacă iubita mea ar avea aceeași psihologie, ce mult ar trebui să sufere din pricina mea ! Căci nu vreau să fiu părăsit nici o clipă, dar nu vreau să mărturisesc pretenția mea, dimpotrivă, mă prefac că asta n-are nici o importanță pentru mine. Aș vrea să pun Daniei cîteva întrebări : „Cine a mai fost în viața [ta] înainte de a mă cunoaște, și cît a fost ?“ Dar n-am curajul să întreb direct, scot concluzii nesigure din vreo vorbă întîmplătoare, rămîn mereu în același loc dureros. Dania, cu gusturile ei nesigure, îmi întreține temperamentul meu. Ea nu se pricepe să răspundă întreg.

Dania mi-a dat de 1 martie un telefon mic cît un degetar, un mărțișor. Are și receptorul, și chiar loc pentru numere. De el e legată o ață roșie împletită cu alb. la capăt cu o fundă. Mi-am atîrnat mărțișorul pe covorul de lîngă divan. Iată că am și eu un telefon în camera mea. Veche dorință ! Căci văd cartea de telefon atît de încărcată, și totuși numele meu nu încape acolo. În fiecare zi trebuie să vorbesc de la un telefon strein. Sînt ore cînd nu mă cheamă Dania și cînd nici eu nu pot s-o chem. Atunci pot întreba jucăria mea : „Alo, Dania, ce faci ? Ți-e dor de mine ? Ți-s drag ?“ Trebuie să mă deprind cu ideea că nu-mi va răspunde nimeni. Chiar și la telefonul mare mi se întîmplă să vorbesc singur .. „Alo, Dania ? Ți-s drag ?“, Și cînd se va termina povestea între mine și Dania, mărțișorul din perete mă va îndemna să vorbesc mai departe.

Atunci lumea se va face și mai mare, distanțele dintre oameni se vor lungi cu un mers prodigios, n-aș putea

ajunge niciodată în unele străzi care îmi sînt acum atît de familiare, și între mine și casa Daniei ar fi aceeași distanță ca între un viu și un mort.

Iată ziua mea de azi, duminică. M-am îmbrăcat cît mai tîrziu, cu toate că m-am trezit de dimineață. Și, singur în odaie, am așteptat să treacă timpul. Nimeni nu m-a căutat. Am deschis radio, dar din cauza subiectului complect neinteresant, ora sătenilor, l-am închis la loc. Am căutat în bibliotecă, dar nici o carte nu m-a atras s-o recitesc. Le citisem odinioară cu frenezie, dar de ce le mai păstrez acum ? Am deschis un sertar cu amintiri vechi, dar viața mea e atît de schimbată, că sînt un strein față de ele. Din colecția mea de discuri nu știam ce să aleg, cunoșteam totul pînă la saturație. M-am plimbat de o mie de ori prin cameră, de la fereastră la ușă. Ce făcea oare Dania în timpul acesta ? Nu voi încerca să mă răzbun pentru singurătatea în care am trăit o zi întreagă ?

Am coborît la telefon. Aparatul, ca niciodată, era liber, căci duminica oamenii au alte treburi. M-am gîndit mult cu cine să vorbesc, căci deodată toată lumea îmi devenise indiferentă, și nu m-aș fi priceput de ce am deschis receptorul. Am vorbit cu un domn, la întîmplare, numai pentru că de multă vreme nu mai auzisem pe nimeni care să-mi adreseze o vorbă

Cîteodată îi pun Daniei întrebări care sînt foarte importante pentru liniștirea mea. Vorbele nu sînt poate clare. Dar de la răspunsul ei aștept o limpezire. Nu trebuie să-mi scape nimic, nici o mișcare a feței, nici o clipire a ochilor. Fără rușine, mă uit la Dania, ca să aflu. Figura mea exprimă, în același timp, o întrebare și o rugăciune ca să-mi vie un răspuns favorabil. Depind de hotărîrile Daniei, sînt deci în inferioritate. Ce umil mă simt ! Fără îndoială că arăt la față ca un cerșetor.

Am în fața mea o evreică ! Niciodată n-am făcut astfel de împărțiri. Separația între noi este deplină. Cu gîndul acesta a fost Dania crescută, așa cred toți cei care o înconjoară. Românii, găsesc cuvintele cele mai rele ca să numească pe evrei. Amicul meu, evreul B., îmi spune :

„Ce-ți pasă ? Tu ești stăpînitorul. Orice ai face, în țara aceasta tu vei avea dreptate !". Dar n-am nici o încredere în mine. Cînd Dania este în mijlocul semenilor ei, eu mă chinui găsindu-mă un strein. „Va veni odată revoluția !" Nu pricep nimic. Oamenii. Si la urmă moartea, pămînt pentru totdeauna

La Paris vedeam la toate concertele, în fiecare seară, un domn, numit, după cum am aflat mai tîrziu, M. Bramson. Un amic comun mi-a povestit despre acest Bramson

— Te miri de el, pentru că este un om în vîrstă, și nu scapă nici un concert, îl vezi ascultînd muzica neobosit. O patimă, ca și cărțile sau vinul. Dar trebuie să-l cunoști întreg, ca să nu-ți faci din el o imagine falsă. El este singur pe lume. Își face dimineața laptele la spirt, își cîrpește ciorapii sau își coase un nasture, trebuie să se bărbierească, dar nu-și găsește lama sau săpunul, îi e sete, dar n-are pahar, sau paharul e murdar de cîteva zile. Uneori paharul e cu flori ; atunci face altceva : scoate florile, clătește puțin paharul, bea, apoi pune florile la loc. Se repede la ziarele noi ca să vadă dacă mai este vreo noutate muzicală. (Nu vreun război !) Treburi meschine, de pustnic

Mai lasă cîteva firimituri de pîine pe masă, vreo coajă de măr pe scaun, pantofii scîlciați sînt aruncați la întîmplare pe covor, cîteva picături de apă se preling de pe chiuvetă pînă jos. Iată, asta este splendoarea unui singuratec !

Asa ceva vreau să-i ofer eu Daniei

Întîlnirile noastre se fac foarte greu. Chiar și o discuție la telefon este ceva complicat : numai anumite ore am la îndemînă, și nu în fiecare zi Pentru ca să am impresia că există totuși o legătură între noi, îi trimit diferite semne printr-un comisionar Uneori, cîte o scrisoare, cu toate că Dania nu are obiceiul să răspundă, dar socot că este ceva tulbure între noi (totdeauna...) și vreau să explic. Sau îi trimit lucruri neînsemnate, dar, mi se pare, conținînd un sens adînc. Două portocale, cu toate că are la îndemînă portocale acasă, numai pentru că mi-au apărut superbe în vitrina unui magazin de fructe, și pentru că

le-am cumpărat cu ultimii bani pe care îi aveam în buzunar. O carte numai pentru că îi vorbisem de ea cu cîteva zile înainte. Cîteva versuri pe care le-am copiat la masina de scris. Astfel, am făcut ceva pentru Dania, preocuparea mea vecinică a găsit o aplicare, şi n-a mai brodat numai pe aer. *L'amour mouillé* a lui La Fontaine, de pildă, pe care o găsesc de o graţie uimitoare şi se potriveşte cu graţioasa Dania

J'étais couché mollement
Et, contre mon ordinaire,
Je dormais tranquillement,
Quant un enfant s'en vint faire
A ma porte quelque bruit.
Il pleuvait fort cette nuit
... (Era Cupidon...)
— *Mon arc est en bon état,*
Mais ton coeur est bien malade

Într-o zi, un băiat din clasa întîia mi-a făcut o teză fără greşală. I-am pus nota zece şi am trimis-o Daniei. Cîteodată îi trimit diferite ofrande la distanţe mici, comisionarii se urmează, pentru că imediat ce am trimis pe unul, m-am descoperit tot atît de plin de Dania, deloc calmat, iar soarta mea n-a fost îmbunătăţită cu nimic. Trimit comisionarul, astfel ca el să ajungă tocmai în momentul cînd eu vorbesc cu Dania la telefon, să pot savura, cu toată distanţa, surpriza ei Îi vorbesc la telefon ca şi cum nimic nu se va întîmpla, şi o aud : „Aşteaptă puţin, căci mă caută cineva !“ Şi, după un minut vorba ei emoţionată : „Eşti extraordinar !“ Şi flori, cît mai multe flori. Nu buchete elegante, aşa cum primeşte Dania de obicei. Dar violete multe sau trandafiri, tot ce-mi iese în întîmpinare la un colţ de stradă. Lîngă şcoala mea este un magazin de flori. Combinam, uitîndu-mă la vitrină : Voi putea vorbi aici să-i trimită buchete în fiecare zi. Dar mai aveam un plan. Vedeam uneori cîte o ţigancă cu două coşuri mari încărcate cu toate florile pămîntului. Să urc pe ţigancă într-un taxi, cu florile ei, şi să dau adresa Daniei „Pentru domnişoara Dania“... Tot !

Florile au jucat un rol mare între noi. Mai întîi, florile pe care i le trimit zilnic admiratorii... Zilnic cîte un

buchet mare, şi, dacă e iarnă, apariţia lui pare miraculoasă. Sînt atras să miros, să îmbrăţişez, să-mi înfig dinţii ca în carnea proaspătă a unui copil, oricît aş şti că acele flori îmi sînt streine, au fost trimise de un necunoscut şi au alte scopuri. Dar se poate rezista unei tufe întregi de liliac alb ? Florile acelea îmi punctează conversaţia, îmi atrag privirile, îmi întrerup elanul, presară poezie. Cînd se aduc flori, chiar în timpul vizitei mele, le urăsc, cu toate că Dania le primeşte destul de prost. Ea nu vede decît mîna celui care le-a trimis, şi se simte prea bine cu mine ca să aibe timpul pentru un al treilea Şi dacă, totuşi, cînd rămîne între flori, Dania se emoţionează uneori, nu trebuie să-şi găsească un motiv de mîndrie, deoarece capacitatea ei de a se emoţiona n-are limite. Dania îmi trimite şi mie flori, e obicinuită cu acest gînd. În ziua plecării ei în streinătate, în miezul iernii, un om de serviciu mi-a adus un buchet imens de liliac alb. Dar, nici un rînd alături. Surpriza a fost mare, dar m-am căznit inutil să prefac petalele de liliac în litere, de fiecare dată îmi ieşeau alte înţelesuri Am căutat să conserv viaţa acelor flori cît mai mult. Am întrebuinţat toate expedientele care mi s-au spus că ar fi folositoare. Am înmormîntat fiecare creangă. Am plîns de cîte ori o petală albă se îngălbenea, întîi nuanţat, apoi ca tutunul. Şi după o săptămînă vasul meu a rămas gol !

Şi eu am vrut să-i trimit flori în ziua plecării ei Mi-a ieşit în cale o ţigancă cu ghiocei mulţi, şi am socotit aceasta drept un semn divin. Minunaţi sînt ghioceii care apar cînd ninsoarea acoperă încă pămîntul. I-am cumpărat pe toţi, şi voiam să-i trimit Daniei. Dar putea ea să preţuiască gîndul meu ? Ce rost aveau aceste flori umile în casa ei, unde trandafirii abia veniţi — mai mulţi, căci erau de plecare — umpleau toate vazele ? Şi apoi, mi se pare penibil să scoţi un înţeles dintr-un fapt care în acelaşi timp este şi convenabil : n-aş fi fost în stare să cumpăr flori mai scumpe. Ce ar fi făcut Dania cu ghioceii mei în momentul plecării ? Ar fi rămas şi ei prin lumea rămasă, alături cu hîrtiile care au servit la împachetat şi care nu mai erau toate necesare. Entuziasmul meu nu s-a risipit îndată. Am împodobit aparatul de telefon cînd i-am vorbit Daniei pentru ultima oară ca să-i urez drum

bun. Credeam că astfel vorbele mele vor fi înaripate, urările vor fi mai adevărate. Iar Dania nu va mai fi atît de departe. Bineînțeles, bucuria [era] numai pentru mine, căci pe Dania n-am inițiat-o în secretul meu.

După întoarcere, Dania mi-a trimis de multe ori flori. Ca să mă împace, ca să repare, pentru că îi era deodată dor, sau avea timp liber și voia să facă ceva excepțional. Sau poate că socotea că florile nu sînt nepotrivite cu temperamentul meu și cu povestea dintre noi.

Odată am găsit pe masa mea gladiole superbe. Numai tîrziu am aflat că erau de la Milv

De multe combinații a trebuit să mă folosesc ca să ascund prezența lui Milly de lîngă mine. Odată am făcut pe servitoarea Daniei să aștepte pe culoar. Cum lucrurile se aranjaseră foarte bine, mai pe urmă am chemat-o pe Iulia chiar în camera mea. S-a priceput servitoarea că este ceva necurat la mijloc, și și-a spus părerile Daniei, care s-a chinuit. „Ai chemat-o pe Iulia ca să-i arăți că nu este nimic neprevăzut tocmai pentru că era ceva" Am găsit o scuză . „Am chemat-o ca să-mi vadă camera și să-ți povestească. Știam cît ești de curioasă ca să-mi cunoști fiecare lucru, dar singură n-ai curajul să vii." Am convins-o ? În orice caz, nu poate ști nimic cu certitudine. Pleca omul care putuse să descopere viața mea ascunsă și rămîneau florile superbe să mă vegheze pe tot restul nopții

Odată i-am dus violete, mănunchiuri multe de violete. Le-am împachetat într-un ziar, ca să pot duce cu bine o cantitate atît de mare, și cînd le-am desfăcut la Dania, am acoperit toată masa. Acolo Iulia le-a strîns pe toate cu băgare de seamă și le-a pus într-un vaz mare, (copii de rege bine ținuți). Dar cînd m-am întors acasă, am găsit pe covor cîteva violete care îmi căzuseră din mînă. M-a cuprins o milă mare pentru ele, pentru soarta lor umilă, în decorul camerei mele de tînăr fără căpătîi. Le-am pus într-un pahar — vaza mea — le-am turnat apă, și apoi, ca să nu fie prea depărtate de aerul de afară, ca să nu le ofilească prea repede căldura caloriferului, le-am așezat între ferestre. Vioaie, agitate, parcă vorbărețe. Și peste noapte a viscolit puternic și a intrat zăpada între ferestre

și peste flori. Așa le-am găsit dimineața : încă aprinse, colorate puternic, sprintene, dar cu fulgi de zăpadă pe petale. Apa din pahar era înghețată, și n-am putut desprinde tulpinele lor firave, căci s-ar fi rupt. Dar nu păreau deloc nenorocite, și pe cînd le examinam de aproape, cu infinită milă, continuau să parfumeze. Cînd m-am dus din nou la Dania, am luat o violetă din buchetul imens care se desfăta în vazul elegant și am presat-o între două pagini ale unui carnet ce stă totdeauna în portofoliul meu. A trecut multă vreme de la povestea violetelor, dar pe cea presată o port încă la mine.

Dania a fost la mine ! Pare de neînchipuit, dar a fost. Erau cu ea Mady și Raul, cu automobilul. Trebuia să facem o excursie. Excursia aceea ! De dimineață, la telefon : „Să mergem împreună, unde vei vrea tu. Venim la prînz să te luăm. Să nu mănînci nimic înainte." Ora unu, două, nici un semn. Poate că și-a schimbat gîndul, căci cu dînsa nici un plan nu iese întreg. O întreb la telefon. „Așteaptă, venim într-un sfert de oră !" Norii amenințau, în fiecare minut se puteau întrerupe planurile noastre de călătorie. N-ar mai fi fost rost să mergem la cîmp. La început am așteptat chiar în stradă, așa mi se păruse că totul se va petrece imediat. Mai pe urmă am intrat în camera mea. Am avut o vizită de care am căutat să scap, dar nu era nici o grabă. Am pus o placă la patefon, dar puteam pune o operă întreagă. Am început, în glumă, să citesc o carte simplă, la lectura căreia poți totuși să te gîndești la altceva și să nu te superi dacă fraza e întreruptă la jumătate, și am descoperit că am terminat un capitol neturburat de nimeni, capitol care avea pagini multe. Și iarăși la fereastră, spre cer, ca să nu ploaie, la ceasul de la mînă, în stradă, în cameră. Pe la ora trei au sosit. Ploua tare : ridicolă excursia noastră prin ploaie.

— Stați la mine cîteva minute pînă ce trece ploaia.

Mady a aprobat :

— Desigur, rămînem la el !

Dania nu s-a mai speriat, și a făcut ceea ce i s-ar fi părut imposibil să gîndească măcar. Ne-am urcat cu ascensorul.

— Uite telefonul de la care îți vorbesc. Și aici camera. Plăcile. Vezi ce multe plăci? Radio. Cărțile. Divanul cu pernele. „Ce frumos e la tine!“ Adică ce bine se simte Dania la mine... Să privească... Uite, pe fereastră restaurantul unde iei masa și unde te-aș putea privi. Dania se așază pe divanul meu, orice gest o emoționează. Are nevoie de atîta timp ca să vadă totul! Căci pentru fiecare amănunt e nevoie de gînduri multe... Și cărți multe pretutindeni, în bibliotecă, pe masă, pe scaune, pe jos. Așa își închipuia... A trecut ploaia și e tîrziu. Putem merge! Încă o privire.

Mă grăbeam ca să nu sosească Milly pe neașteptate.

Sînt profesor, și a fost un timp cînd cu pasiune conduceam mulțimea de copii. Mă bucuram că pot să le conduc după plac curiozitatea, ambiția, inteligența, produceam la ei clipe de mare atenție sau de entuziasm. Dar acum, din pricina Daniei, ei nu mă mai interesează. În dimineața cînd sînt la școală, Dania mă caută la telefon, de n-o împiedică nimic. În recreație, la ora zece. Atunci e singură acasă. Sau, în cel mai rău caz, pe la 11. Tot mai crispat aștept ora zece. Pînă atunci, în clasă, sînt neatent, grăbit, mă uit de o sută de ori la ceasul-brățară. Mă hotărăsc să le explic ceva elevilor, dar n-am răbdare să termin. Și în momentul cînd un elev își spune lecția și se căznește să fie cît mai priceput ca să mă mulțumească, și pîndește aprobarea din ochii mei, eu mă gîndesc la Dania. La recreația a doua începe calvarul meu. Dacă totuși nu mă caută la telefon? Mă plimb febril prin cancelarie, mă uit pe fereastră cîte o minută, iau un catalog sau un ziar. Întreb pe vreun coleg ceva, dar mă depărtez înainte de a primi răspunsul. Și cu ochii la ceas, de infinite ori. Poate că încă nu-i prea tîrziu. Ceasul școlii merge înainte. Sau al Daniei întîrzie. Dar dacă în acest moment altcineva are treabă la telefon? Urmăresc cu atenție fiecare intonație a vorbitorului, ca să înțeleg cînd conversația lui merge spre sfîrșit. Cu toate că o conversație a altuia îmi dă un anumit calm. Poate că în același moment mă caută Dania, dar găsește telefonul ocupat Mai bine această iluzie decît să văd aparatul telefonic cuminte, fără mișcare. Dar un sunet! Poate că sînt eu chemat. Mă uit în

altă parte, preocupat parcă pentru altceva, pentru ca nimeni să nu observe emoția cu care am auzit soneria telefonului, în sfîrșit. Dar uneori altcineva sună, și stratagema mea rămîne ridicolă. (Bine că a sunat și acest altul, care voia să vorbească la școala mea... S-au epuizat amatorii...) În sfîrșit, conversația celui chemat se termină. Pot să aștept chemarea Daniei. Dar de unde poate ea sti că firul este în sfîrșit liber? Poate că m-a căutat pentru a nu știu cîta oară, ultima dată numai cu o secundă înainte ca firul telefonic să devină liber și, cum a trecut timp mult, Dania nu-și închipuie că poate să mă cheme. S-o caut eu atunci, cu toate că nu mai este timp să vorbim mare lucru, și dealtfel nici nu știu ce trebuie să vorbim și de ce am așteptat această conversație cu atîta febrilitate. Dar poate că Dania nu m-a chemat deloc pentru că n-a putut să mă cheme, iar apelul meu ar încurca-o. Ce se petrece în preajma Daniei, în casa aceea cu camerele atît de mari? Ce se petrece acum acolo? Dar mai este o speranță, recreația de la ora 11. Prima parte a așteptării se petrece cu destul calm, dar curînd redevin torturat. Deznădăjduit, ca și cum nenorocirea este complectă și nu e posibilă nici o împotrivire La 11 și cîteva minute, dacă tot nu sînt chemat, caut eu. Aud pe Dania: „Tocmai vream să te chem“. De ce așa de tîrziu, nu-mi mai explică Dania. Ea nu spune niciodată ce se petrece cu dînsa în absența mea, și eu sînt prea mîndru ca s-o întreb. Mă prefac că socot că lucrurile s-au petrecut normal, că n-am nici o curiozitate, că nu m-am chinuit. Vorbesc, glumesc, povestesc ceva neînsemnat

Poate că găsesc telefonul ei ocupat. Atunci sînt victima tuturor presupunerilor. Chem din nou, înainte ca să am răbdare să treacă o minută. Și încă o dată. De zece ori, violent, chinuind aparatul din fața mea, și cu panică aștept să găsesc firul liber. Ocolesc camera, ca să mai treacă timpul. Și iarăși la telefon. Uit că am treabă, că trebuie să intru în clasă Mi se pare că întrebarea pe care voiam s-o pun este capitală. Și dacă, după prea multă așteptare, mă hotărăsc să intru în clasă, voi fi neatent, ridicol.

Profesorul de fizică ocupă mai mult telefonul, de el mă încurc mai ales. Dumitriu e politician, și are o mie de

ocupații politice. Să afle detailat o alegere, și crede că chestiunea e destul de importantă ca să întrebuințeze oricît telefonul, iar eu n-am rost să-l incomodez cu fleacurile mele sentimentale. („Însoară-te !“...) Cu ce rîs gras, încrezător în viitor, află vești politice ! „Alo ? Țărăniștii cîte voturi au avut ? Exact ?“ Iar eu spun numai : „Dania, mi-e dor de tine !“ Ce vorbesc cu Dania ? Uneori îi povestesc ce am făcut ieri și ce voi face mai tîrziu. „Am făcut elevilor o comparație între Esop și La Fontaine.“ Vreau să-i demonstrez că există un loc unde sînt puternic, priceput, chiar dacă în discuțiile noastre mă arăt umil, în voia capriciilor ei. Dar mai ales vreau s-o fac să ia puțin parte la viața mea. Dar alteori îi vorbesc de dragoste, îi spun neliniștele mele, dorul, planurile. Îmi răspunde atît de cald, încît oricine de lîngă mine ar putea să-i bănuiască vorbele după emoția cu care le primesc. Sînt atît de febril, că oamenii din jurul meu, care asistă la conversație, nu mă incomodează, parcă dispar. Dar și ei se prefac că au treabă în altă parte. Discreție ? Mai degrabă stîngăcie, lipsa din viața lor a unor asemenea conversații. Secretarul, dacă ridică el mai întîi receptorul, mă cheamă : „Vă cată o damă !“ Fără nici o ironie : nu știe să se exprime în cazurile acestea. Fragila Dania, numită „o damă“ ! Într-o zi a venit un suplinitor, prieten, băiat deștept. M-a întrebat simplu, după ce am închis receptorul : „Ți-e dragă mult ?“ „Da !“ I-am fost recunoscător pentru că a simplificat situația, pe care o complicam inutil pentru toată lumea

Orice aș face, rămîne o distanță între noi. Găsești într-o carte vreun rînd care ți se potrivește perfect, care pornește parcă de la cele mai intime experiențe ale tale, și totuși autorul lui este departe, în cine știe care țară și casă, ocupat la o treabă pe care n-ai făcut-o niciodată, atent la oameni care te-ar enerva. Sau poate, mort, vagabondează prin spațiu, nemaiinteresîndu-se de necazuri care i-au amărît altădată viața și care vibrează în tine. Te duci la teatru, vezi o actriță care îți place, îți surîde parcă, îți sună vocea ei, parcă fiecare vorbă e spusă ca s-o auzi tu, s-a făcut frumoasă ca să te încînte, și totuși, în zadar o aștepți, căci nu te cunoaște, pe stradă nu ți-ar

ghici prezența și între tine și ea, cu toate [că] sînt numai cîțiva metri, este un spațiu nemărginit. La cinematograf iai parte la jocul artiștilor, te bucuri și te întristezi o dată cu ei, și totuși, n-ai în față decît niște imagini, fantome ale unor oameni, iar dacă se aprinde lumina, descoperi ecranul gol. Aceleași impresii culeg și eu din prietenia mea cu Dania. O țin în brațe, vibrează la strîngerea mea, dacă dau puțin la o parte haina ei, descopăr urmele îmbrățișărilor, care n-au dispărut, cu toate că trecuse o săptămînă de cînd n-o mai văzusem. Și totuși, distanța rămîne, nu mă pot juca în voie cu sufletul ei, cum fac copiii cu nisipul de la mare. Și dacă sînt cu dînsa, oricît am fi de emoționați de îmbrățișările noastre, avem frica de a nu fi surprinși, de a face un lucru nepermis, de a ști că bucuria nu poate dura multă vreme. Iar imediat ce nu mai sîntem împreună, mă simt singur, cu o mie de întrebări, la care n-am primit nici un răspuns, cu neîncrederi care nu pot fi calmate, și Dania rămîne ca o imagine fermecătoare, dar fără realitate, ca un vis, ca un film la cinematograf.

Mady a observat într-o zi cînd eram mai deprimat din pricina Daniei : „Dar, în definitiv, cum or să se termine toate acestea ? E fatal ca într-o zi să vă despărțiți !“ Vra să zică, însăși [Mady], care este eliberată de orice prejudecăți, și care n-are nici o frică de părerile celor care o cresc și de care depinde, nu socoate că aventura noastră poate să continue. Sărutările nu cunosc separație după naționalitate. Un creștin și o evreică : motivul. Se poate glumi, chiar face dragoste. Dar nici un plan de durată. Poate că savoarea sărutărilor este minunată între doi oameni de alte credințe. Dar pe ascuns numai, ca hoții. Desigur că Dania n-are dreptate. Se teme prea mult. Dar nici eu n-am multe drepturi la tovărășia noastră. Cu temperamentul meu chinuit de îndoieli, îmi pun mereu astfel de întrebări. Să te întovărășești cu o ființă pentru care trebuie să păstrezi secrete, s-o conduci, s-o distrezi, după un plan chibzuit la întuneric. Cum aș accepta o astfel de situație, eu, care n-am admis nici o îngrădire, sau m-am răzbunat îndată ce am putut ? Dania măritată ? Căci acesta este destinul ei. Își va continua viața ei de păpușă. Cîteva curiozități la început, cuvin-

tele grave pe care i le sugerează vreo carte, și dacă soțul ei va fi înțelept, va lăsa-o în voia ei, fără bătaie de cap, bucurîndu-se că în casă are un punct de atracție de calitate superbă. Dar dacă nu va fi atent mai tîrziu, se vor produce unile transformări. Dania va urma calea mamei sale. Am avut un vis, fără legătură cu imaginea pe care o am despre Dania, poate corespondînd cu unile observații asupra ei pe care n-am vrut să mi le mărturisesc. Era lîngă un leagăn și cînta încetișor: „Nani, nani!" Dania, mamă! Cuminte, ocupată să păzească făptura mică de lîngă dînsa. În sfîrșit, Dania avînd un rost, un punct de sprijin, nemaifiind în voia părerilor celor dimprejur. Puiul mamei! M-am apropiat de leagăn și am avut îndrăzneala să privesc. Dar copilul nu se putea vedea bine, era acoperit de dantele și de trandafiri albi. Am întins emoționat mîna, am încercat să dau la o parte florile, am scotocit. Dar n-am fost în stare să găsesc copilul. La urmă am priceput: leagănul pe care-l balansa Dania fără răgaz, cu atîta dragoste, era încărcat cu trandafiri, conținea numai flori.

Pentru sărutările Daniei trebuiește un loc special. Cred că n-ar putea cineva să le închipuie, și un act atît de cunoscut, de banalizat, devine excepțional. Dania este caldă, cînd te apropii s-o săruți ființa ei vibrează fără de nici o intenție de împotrivire, ametită. Gura mea cuprinde numai una din buzele ei, umedă mereu, tremurătoare, și nu este nevoie de nici o apăsare, numai senzualitatea care se naște din această apropiere. Un sărut fără mișcare, fără încheiere, căci nu te înduri să-l termini, oricît de multă voluptate ar aduce împerecherea buzelor. Ochii se închid, respirația nu mai există. Oare dacă ar fi intrat cineva în acest minut, ne-am fi priceput să ne întrerupem? Și la desfacere rămîne pe gură un strop de salivă. Uneori îmi petrec limba pînă în fund, în misterele gurii ei. De-a lungul dinților, pe limba ei, aproape o posesie, căci ne schimbăm sucurile cele mai intime. Mă împing fără nici o stavilă pe buzele ei.

Corpul meu este peste corpul ei, nu-mi mai ascund nici o dorință, sînt impudic, mă ghicește în întregime, cu toate hainele ce ne separă. E în voia mea. Se lasă să-i

aranjez corpul și mîinile oricum. Tremură în locurile ei cele mai intime, ca și cum ar fi de mult învățată cu orice îmbrățișare. O sprijin incomod de canapeaua mică, și cele două broderii care ornamentează această canapea se amestecă mereu printre noi, de scaunul de piele. Ciorapii îi cad, rochia i se mototolește, părul se desprinde. Și pentru ca sărutarea să fie și mai apăsată, îi rezim capul de zid. Și cred că o doare ceafa de atîta violență, dar nu este în stare să se desprindă. Acceptă cu delicii toate sărutările, oricît de multe ar fi ele. Iar orele trec, trebuie să mă duc acasă. Cu orice risc, încă o secundă. Încă o secundă: rugămintea ei disperată, cu toate că la început mă primise așa de rece. Plec emoționat de spectacolul care se petrecuse cu mine. Și cu o certitudine. La vîrsta ei, dacă nu ești fidel acestor scene, le poți considera drept o profanare. Căci Dania ar putea și mai tîrziu să-și poarte surîsul de fată nevinovată?

Nimeni n-ar bănui ce se petrece cu Dania. Aduce o imagine perfect castă, pe care n-a turburat-o nici un sacrilegiu. Orice s-ar întîmpla între noi, face impresia de o persoană cu conștiința curată. O fată pentru un roman de altădată. Așa i-ar place lui M-me de Lafayette. Nimeni nu este în stare s-o bănuiască. Orice minciună spune acasă, e crezută. Dealtfel, ea nici nu e obligată să spuie minciuni: o clipă de tăcere, o roșcală a obrajilor, o privire disperată ajung. Nici cu o floare să n-o lovești, atît de pură. Toată lumea își închipuie asta. Căci are de pe acum o artă care va induce în eroare pe toată lumea: impresia de nevinovăție. Oricine ar fi înșelat. Neg că ar putea cineva desprinde adevărul din fizicul ei. Neg că ar putea cineva ghici: se sărută cu Sandu cînd are ocazia, și îi plac nebunește aceste sărutări. Sau: s-a sărutat cu altcineva. Căci știu eu ce s-a întîmplat în trecutul ei? Ea, care uită atît de ușor... Pe care nici un fapt n-o poate schimba prea mult.. Mă întreb ce a cunoscut despre relațiile dintre un bărbat și o femeie. Mi-a spus vorbe atît de semnificative, chiar de la început, că asta m-a pus pe gînduri. De pildă, mi-a spus: „Aș vrea să am un mic Sandu de la tine. Cînd ai pleca tu, aș avea cu cine rămîne." Este o chemare precisă, la care eu, neghiobul, nu m-am priceput să răspund? Și știam că în casa ei, cu

toate ușele deschise, cu întreruperi la fiecare clipă, nimic prea grav nu se poate petrece. Dar mai știam că nu trebuie să dau mare însemnătate acestor cuvinte căci ele vor fi uitate la prima ocazie, că nu echivalează cu un jurămînt de fidelitate. Am surprins-o atentă dacă făceam vreo aluzie cu două înțelesuri — indiferent dacă îmi alegeam cuvinte — [la] vreo carte cu amănunte crude. Era însă destul de șireată să observe că eu îi analizam cunoștințele sexuale, să fie prudentă și să schimbe subiectul. Ceea ce era normal. Fusese crescută ca o plantă în seră, nu avusese ocazia să vorbească fără sfială nimănui de aceste curiozități. Dar cum de citise pînă la capăt pe Rabelais? Nu pricepeam. Pentru că și eu, cu toate că-i simțeam coapsele tresărind, sînii aprinși, toată carnea frămîntîndu-se, eram victima surîsului ei nevinovat, care n-o părăsea niciodată.

Se rușinează și acum, la întîmplare, pentru un gest sau pentru altul; mă lasă să mă joc în voie cu sînii ei, dar s-a rușinat cînd i-am cerut să-și ridice puțin părul ca să-i văd urechea...

Dania are mereu panica să nu fie descoperită de cineva de tot ceea ce dragostea o împinge să facă. De neînchipuit ce fricoasă este, ca și cum n-ar fi destul de mare ca să braveze. Din pricina asta voi fi mereu umilit. Întîlnirile mi le dă numai după o lungă chibzuială. „În societatea mea totul se discută și se interpretează." „Și?" „Ce rumoare am stîrnit cînd am condus pe un domn musafir pînă la portița din stradă!" „Dar de data aceasta sînt eu! Ei pot să critice la fel, dar ce-ți pasă ție de critica lor?" Să nu se știe... Pe ascuns telefoanele, întîlnirile; dacă i-am trimis o carte, sau o scrisoare, sau cîteva flori, pe ascuns. Mă simt umilit. „Tata mi-a spus să invităm pe un tînăr la masă cu noi. Am spus un nume strein, ca să-l induc în eroare!" Să-i explic cît mă pot durea astfel de vorbe? „O! Dacă ne-am întîlni în străinătate, cît de deseori ne-am putea vedea!" Deci trebuie să mergem în streinătate ca să ne vedem? „Știi că nu ne-am mai întîlnit de o săptămînă?" „Așa de mult?" „Spuneai că pentru tine, cînd sîntem despărțiți, timpul trece tot atît de greu." „Dar ce pot să fac?" Fiecare

vorbă de a ei poate atrage o mie de reproșuri. Dar ce pot folosi argumentele mele împotriva firii ei, care nu se poate schimba, oricîtă îndîrjire aș pune? „Dacă ai ști cît m-am schimbat de cînd sîntem împreună!" Dacă ai ști cît m-am schimbat de cînd sîntem împreună!" Dacă spune ea cu atîta convingere... Dar eu o găsesc la o imensă distanță. Motive...

„Astăzi nu te pot vedea căci a spus tata să merg cu el să cumpăr niște mobile." Sau: „Și-a anunțat vizita tocmai astăzi o prietenă!" Sau: „Nu e nimeni acasă și n-am dreptul să te primesc fiind singură!" Deci motivele cele mai neprevăzute. Sînt incapabil să mă bucur de o întîlnire a noastră, deoarece din partea ei poate veni un pretext la care eram incapabil să mă gîndesc mai dinainte. Parcă doi oameni din țări diferite — complet diferiți — fiecare cu alte obiceiuri. Cînd treci cu automobilul frontiera Austriei, trebuie să fii atent: la noi se ține dreapta și acolo stînga. „E vorba să luăm o casă afară de oraș. Atunci ne vom putea vedea mai deseori." „De ce?" „Voi avea mai puțini mosafiri." „Dar telefonul care te cheamă la fiecare zece minute și care tulbură atmosfera dintre noi? Aș vrea să nu ai telefon." Dania rîde. Vom putea să fim mai mult împreună. Cum, nu voi înțelege niciodată. „Acum se fac reparații la casa noastră. Mi-am aranjat odaia numai cu gîndul la tine. N-am așezat un obiect fără să nu mă întreb cum vei fi tu lîngă el." Viața ei fantastică. „Știi că avem o cameră liberă? Ce-ar fi să locuiești acolo?" În ce fel, o dați cu chirie? Nu pricep. Dar parcă Dania ar putea să explice, dacă aș avea curajul s-o întreb? „De cîte ori tatăl meu n-ar fi acasă, aș veni la tine." E ceea ce construiește ea pentru noi doi: să vină la mine, în camera aceea suplimentară, de cîte ori tatăl ei n-o fi acasă.

Frica ei de a nu fi văzută n-o împiedică pe Dania să facă gesturi necugetate, mai multe decît i-aș pretinde eu. Are spaimă să-mi dea o întîlnire, dar după ce sîntem împreună nici nu mai observă oamenii care trec prin preajmă, atît de periculoși. Mă sărută în public, fără să se gîndească deloc că în țara noastră sărutările în public nu sînt obicinuite. Ne despărțim mult mai tîrziu decît ar fi voit, după cum venise mai tîrziu decît ar fi voit.

Lua seara un automobil ca să plece. Din mers, se mai uita la mine, pe geamul din spate. Dar prudența reîncepuse : stinsese lumina din mașină !

Dania, atît de tînără și atît de abilă. Primele tale aripi pentru aventuri. N-avea nici o grijă. Mai tîrziu vei fi mai pricepută.

Mă plîng prietenului meu, evreul B., de distanța dintre mine și Dania, pe care mi-e imposibil s-o apropii.

— Dania nu este în stare să dea un răspuns precis. N-are nevoie de nici o lămurire, oricît timp ar fi de cînd nu ne-am văzut. Desigur, asta o face fermecătoare, îi dă acel aspect de delicatețe, de lipsă de realitate. Dar eu sînt chinuit văzînd-o că poate să mă iubească fără să fie curioasă ce se întîmplă cu mine, fără să-mi povestească ceva din viața ei. Niciodată nu este în stare să-mi răspundă exact la o întrebare pe care o socot importantă, continînd în ea neliniștele mele. De pildă, dacă o întreb „mă iubești ?", ea nu spune „da" sau „nu" ci „parcă tu nu știi ?"

B. spune că este psihologic evreiască de a nu da un răspuns direct, de a răspunde cu o contraîntrebare.

Sînt la un concert foarte bun al unui polonez, în sala „Dalles", și prin nu știu ce întîmplare locul meu e chiar lîngă Dania Chopin. Sunetele sosesc catifelate, se joacă între ele, și formează dantele împrejurul meu, mă ametesc. Am rezimat capul în mîini, ca și cum aș fi complet în vraja muzicii, dar de fapt ca să examinez pe ascuns [mîna] Daniei. Subțire, delicată, roză, rezimată de poșetă. Uneori schițează un gest, parcă ar vrea să deschidă poșeta, dar renunță, și mîna se odihnește din nou pe poșetă, fără să bănuiască examenul meu, căci atunci s-ar retrage. Nu privesc deodată mîna întreagă, ci întîrzii la fiecare milimetru, cercetez culoarea și nuanțele din care e făcută, porii, care, dacă n-aș privi atît de atent, n-ar putea fi văzuți. Fiecare semn, fiecare creț. Tîrziu renunț la locul examinat și trec mai departe. Am muncă multă, mai ales că cea mai mică mișcare a Daniei schimbă tot, trebuie să reîncep examenul. Am terminat. Și dacă aș repeta munca mea, aș fi mai puțin curios ? Sau pot să-mi

închipui tot ce-ar putea face această mînă ? Cum netezește părul după ce se piaptănă în oglindă. Abilitatea cu care ține furculița la mîncare. Cum se adîncește cînd vrea să privească ceva. Cum se îndreaptă cînd vrea să întîmpine pe un prieten. Cum devine nesigură, parcă ar vrea să fugă, cînd Dania e intimidată. Și cum arată cînd Dania e singură și se mîngîie ? Mîna ei atît de pură, ca și cum n-ar cunoaște atîtea secrete. Ce îndemînatecă va fi cînd streinul, pe care nu-l cunosc și care există undeva, se va apropia cu toate drepturile. Iar Dania mai pe urmă va luat precauțiuni, ca o adevărată femeie... O durere atît de atroce m-a străbătut, că am închis ochii și mi-am risipit imaginea. Și atunci din nou sunetele pianului au sosit și au început să danseze la ureche.

Un dar al ei : un toc rezervor. Cu tocul ei scriu aceste însemnări, care o privesc atît de aproape.

Tentativa de a face mărturisiri... Am avut mereu gîndul acesta. Căci credeam că numai așa vom depinde mai adînc între noi. Fiecare are amintirile lui, cu forme mai grave la mine, la ea mai puțin, pentru că este tînără, duce o viață foarte păzită, este fată. Tot ce a fost în viața ei trebuie să-mi rămînă strein. Călătorii, familie, învățătură, nu știam aproape nimic. Dar viața ei intimă ? Toate visurile ei, pe care eram gelos ? A mai fost sărutată ? Mi-a spus cîteva lucruri. Asta e tot ? O ființă caldă ca dînsa n-a avut nevoie de mai mult ? Dar dacă numai a imaginat unele situații cu oameni pe care îi cunosc, cu scriitori, căci aceștia au un prestigiu nesfîrșit pentru ea, pot fi mai mulțumit ? Căci în relațiile ei cu mine, fantezia joacă un rol important. Eu mă socotesc impur din pricina vieții mele din trecut. Cu orice risc voiam să mă destăinuiesc. N-am vorbit prea mult timp, am fost întrerupți ca de obicei. Un telefon, o vizită, servitoarea întrebînd un amănunt, și era inutil să continuăm după aceea, atmosfera pe care o înfăptuisem amîndoi cu osteneală devenea ridicolă. Dania m-a ascultat cu capul aplecat, parcă fără nici o curiozitate. Știu eu ce se petrecea în sufletul ei ? Știu eu dacă s-a mai gîndit la cele ce-i spusesem cu atîta greutate ? Necazurile mele. Am regre-

tat că am făcut atîtea mărturisiri. Dania nu era persoana care putea să le primească. Fusese atît de păzită, că nimic grav nu putea pricepe. Prima noastră oră de confidențe a ieșit prost. Am încercat să reiau aceste conversații. Nu acceptam să fim doi oameni care se interesează de ei numai de cînd se întîlnesc și pînă ce se despart. Căci nici măcar despre viața ei de fiecare zi nu știam nimic. Și cînd i-am spus cîteva din supărările mele, a reflectat tocmai cînd o bănuiam înduioșată : „Tu povestești totul pe același ton !“ Ce umilit m-am simțit de a fi voit să fiu serios ! Am trebuit să glumesc imediat și să mă prefac că glumisem mai înainte. Dar am găsit-o pe Dania foarte uscată. Tonul pe care îl întrebuințam nu avea nici o importanță, se putuse vedea cu ușurință că fusesem sincer. Numai o dată am reușit s-o impresionez cu adevărat. (Nu s-o emoționez, căci asta era foarte ușor). În vorbă, îmi cursese cîteva picături de sînge de-a lungul buzei. De la o gingie, lucrul nu avea nici o importanță, am explicat bine asta. Dar, indiferent de explicațiile mele, Dania și-a întrerupt vorba, și cîteva minute n-a fost preocupată decît de sîngele pe care-l surprinsese. Și, mai tîrziu, mi-a spus : „Cînd ai ști ce emoție mi-a produs sîngele acela !“ Într-o dimineață m-a anunțat la telefon : „Voi trece cu automobilul pe la prînz pe Calea Victoriei. (Adică în două ore). Poți să fii atunci pe stradă ? Să ne vedem, oricît de puțin ?“ La prînz mă plimbam febril pe stradă, cercetam toate automobilele, eram atent la saluturile și la vorbele pe care mi le adresau cunoscuții, voiam să scap cît mai repede de cel care rămînea chiar cu mine. Făceam trotuarul ! Ca și altădată, îmi curgea sînge pe colțul buzei. Descoperisem că n-am nici o batistă ca să mi-l șterg. Gîndeam : „Desigur că Dania va opri pentru o clipă automobilul, cum a mai făcut. Îi voi cere ei o batistă. Va vedea iarăși sîngele meu, va vibra iarăși. Gestul va fi fermecător.“ Pregăteam deci cu delicii acea întîlnire. Și continuam să mă plimb pe Calea Victoriei. Încă cinci minute, și încă cinci, o jumătate de oră. Nici nu mai putea fi vorba de ceea ce închipuisem, am uitat că am avut trebuință de batistă, și acum nu mai așteptam. Umilit de tot ce mi se întîmplase, chiar dacă știam că Dania nu voise să mă umilească, ea

era numai victima temperamentului ei, care depindea de orice influență. Am căutat-o la telefon ; poate că trecuse fără să ne observăm, cu toate că eu am fost atent la fiecare automobil. Am găsit-o la telefon. Mi-a vorbit ca și cum n-ar fi fost vorba să iasă în oraș, și se arăta tot atît de îndrăgostită. Desigur că nu fusese de vină. Poate că n-a avut automobilul la dispoziție sau primise o vizită neașteptată. Sau trebuise să termine o treabă care durase mai mult decît s-ar fi așteptat. Singura ei greșeală e că nu-mi explica motivul nevenirii și că nu m-a bănuit nenorocit așteptînd-o în zădar. Motivele ei i se păruseră prea meschine ca să mi le dea, cu toate că din pricina lor ea nu venise la întîlnire. „Și apoi nu cred să fi suferit atît de mult pre cît pretinzi“, a spus ea altădată. Dacă i-aș fi spus tot chinul care s-a petrecut în mine, aș fi fost și mai pedepsit. „Sînt atît de neîncrezătoare, iubite !“ Sînt întîmplări rele pentru care nu este ea de vină. Totuși, ele nu se pot ierta niciodată.

Ce se mai întîmplă cu amicul Conitz ? De la început, Conitz a devenit inutil. (El m-a dus la Dania.) Chiar de la prima vizită, am plecat cu Dania în camera de alături Un om care o cunoștea pe Dania cu mult înaintea mea, care-i știa secrete familiale pe care eu nu le voi afla niciodată, care m-a dus acolo, în casa aceea necunoscută, unde am găsit o admiratoare de care nu știam, cu un roi de îndrăgostiți primprejur. Acuma, Conitz îmi e de prisos. Știam să ne întîlnim, să ne sărutăm, să judecăm lumea, fără să ne mai folosim de el. Dar cîteodată, cînd sînt foarte amărît din pricina temperamentului de neînțeles al Daniei, îmi vine să-l iau pe Conitz drept confident. Cu toate că Dania mi-a atras atenția să nu fac asta. Spune că el n-are nici o putere și deci nu poți să te sprijini pe dînsul. Atît de puțină recunoștință îi păstrează Dania pentru că a făcut să ne cunoaștem ? Dar ar fi normal ca la sfîrșitul legăturii noastre Conitz să apară din nou, să încheie ceea ce au început. Ultimul rînd egal cu primul : principiu de artă. De cînd tovărășia noastră merge din ce în ce mai rău, am impresia că întîmplările au început să semene cu cele de la început. Azi, cu toate

C-da 93 coala 7

că de obicei sînt servit cu ceai, mi s-a adus șocolată, ca în prima zi a cunoștinței noastre.

Lucrurile merg din ce în ce mai rău. Prietenia noastră nu se adîncește. Sînt familiarități neașteptate, îmbrățișări pe care Dania nu le-a cunoscut pînă acum. Dar cînd ne reîntîlnim, parcă nu s-a întîmplat nimic între noi. Nimic nu ne leagă. Dania a căpătat o cunoaștere a mea, o deprindere cu mine, dar n-are impresia că mi-ar aparține și că are unele obligații. Cu toate că ea pretinde că nu s-a obosit deloc: „Cînd te văd, sînt emoționată ca la început!“

Am văzut un film rusesc. M-a impresionat un detaliu: un soldat, ostenit de muncă multă, adoarme îmbrăcat pe un scaun. O fată care îl iubește, dar nu i-a mărturisit încă nimic, îl descalță, ca să-i fie somnul mai puțin incomod. Un soldat făcut din linii aspre, lîngă o fată fragilă. Ce ar imagina Dania dacă m-ar găsi dormind? Dacă ar fi posibilă o astfel de scenă. Și ușile închise bine, nimeni care ar putea s-o tulbure. Se gîndește poate la așa ceva. Mi-a spus: „Cum trebuie să-ți fie părul cînd te trezești!“ Cu tonul: „Ce mult aș vrea să te văd atunci... Să te pieptăn“... Și a mai spus altădată: „Să te îngrijesc... Să-ți pui în fiecare dimineață un guler nou.“ Are curajul să mă îngrijească și mai mult decît a spus? Ce ar face dacă m-ar descoperi dormind? Bineînțeles, în urma unei munci însemnate, pentru ca somnul meu să aibe un prestigiu. Ar fi ametită de emoție că are la dispoziție un om întreg, drag, pentru care făcea planuri îndelungate. Să pună mîna pe frunte, pe urechi, pe obraz, pe buze. Pe ochii închiși... Somnul e greu, nici un pericol. Totuși, apropierea se face în etape. Unele locuri cunoscute, dar care pot fi vizitate pe îndelete. Omul acesta scump, atît de obosit. Să-l legănăm ca să doarmă și mai bine, să- îngînăm un cîntec. Să-i potrivim perna mai bine sub cap, să-l învelim mai bine. Toate instinctele Daniei de mamă viitoare. Ar constata că sînt mic, că poate să mă cuprindă în întregime. O neglijență a îmbrăcămintii mele ar apropia-o și mai mult. Pantofii trebuie să fie incomozi, să-i scoatem. În sfîrșit, Dania se simte puternică, fapta ei îi demonstrează că este puternică. A lăsat piciorul iubitului numai în ciorap, se poate un exemplu mai bun? (Ciorapi cu găuri — așa este în superbul roman al lui Lawrence, *Păunul alb.)* Fără nici un zgomot. Și dacă Dania s-ar culca în patul de alături, veghind ca nimic rău să nu se întîmple? Și Dania s-ar culca chiar alături de iubit și ar încerca să doarmă? Minutele trec, liniște. Și dacă ar deschide puțin gulerul iubitului, cu toate că ea n-a știut niciodată cum se deschide un guler de bărbat? Ce minune! Și dacă Dania ar trece, după o jumătate de oră de ezitări, mîna de pe gît pe piept? Și un elan: mai jos încă! Și acum, din Dania cu duioșii de mamă care vrea să vegheze somnul unui mititel n-a mai rămas nimic..

De tot ce mă doare din pricina Daniei mă plîng tot ei. Iar alteori tac, căci m-aș simți umilit protestînd. [De] ce tac și pentru ce protestez nu știu bine. De exemplu, nu i-aș spune pentru nimic în lume că e ridicol s-o aștept cîte o jumătate de oră, cînd o vizitez, în camera de primire. Sau că am observat că de mă ia cu automobilul, înconjoară străzile importante, ca să nu fie văzută, ca și cum acest lucru trebuie ținut ascuns. N-are curajul să mă susție, să fie destul de mîndră de mine ca să braveze, iar dragostea nu i-a transformat caracterul ei fricos. Dar mă plîng dacă trece prea multă vreme fără să inventeze vreun mijloc să ne vedem. Îi spun observațiile mele asupra ei, ca și cum, atrăgîndu-i atenția, aș preface-o. „Ce viață artificială duci!... Ce influențabilă ești!“ Ea protestează, căci nu suportă nici un calificativ care ar scoborî-o. Uneori îmi atrage atenția: „Am fost atît de nesigură de mine totdeauna, că tu ar trebui să mă încurajezi“.

Într-adevăr, n-aș putea-o schimba atrăgîndu-i atenția asupra defectelor ei care mă nefericesc de atîtea ori. Sau să caut să remediez și să le netezesc pe ascuns pe cele pe care ea nici nu le bănuiește, iar vanitatea ei să n-o facă să se împotrivească. De fapt, eu fac constatările tare, numai ca ea să protesteze, să spuie că nu-i adevărat și să mă convingă măcar pentru clipa aceea.

Camera mea e puțin ciudată, trebuie să urc cu ascensorul casei șapte etaje ca să ajung la ea. Un fel de hotel; fiecare cu apartamentul lui, într-o clădire imensă. Nu-mi cunosc vecinii, fiecare cu treburile lui. Un oraș transformat într-o casă. Telefonul, care joacă un rol important între mine și Dania, e tocmai jos, și pentru serviciul tuturor locatarilor. Acei care cheamă sau cei care sînt chemați; deci aproape tot timpul ocupat. Și chiar cînd parvii să-l ai la dispoziția ta sînt oameni care își așteaptă rîndul, și deci trebuie să ții socoteală de ei. Camera mea are un balcon spre străzi și acoperișuri, perspectivă minunată. Alături este un restaurant la modă. Muzica jazului intră la mine toată seara. Îmi alungă sunetele superbe ale radioului sau ale patefonului și îmi întoarășește ultimele gînduri înainte de a adormi. Restaurantul are lume multă, iar în sezonul cald se mănîncă afară. La mese stau nemișcați cei care joacă bridge. Am început să-i cunosc, cu toată distanța. Sînt mereu aceiași, și nu fac nici un gest în lungul orelor. Am o mulțime de ocupații, mă duc în oraș, mă întorc, citesc o sută de pagini dintr-o carte și-i găsesc tot acolo. Seara aduce viață restaurantului. Mesele sînt așezate sub copaci. Aici vine deseori Dania să mănînce cu tatăl ei și cu alți cunoscuți. Atît de aproape de mine. De la balconul camerei mele aș putea-o vedea. De la înălțimea de unde stau oamenii apar mici, și nu i-aș putea recunoaște. Cîte o pereche dansează în locul liber de la mijloc. În fiecare seară mă uit la spectacolul de jos. S-ar putea să fie și Dania în lumea aceea. Văd o cuconiță îmbrăcată în negru, culoare discretă, s-ar putea să fie Dania. Sau aceea cu pardesiul bleumarin. Sau poate sînt persoane mai mari decît ar putea să arăte Dania. La una este pălăria prea complicată pentru o fată. Dania își schimbă în fiecare zi rochiile, e greu s-o recunoști după o rochie. Persoane care țin capul aplecat și care nu par preocupate să mănînce. Dania este prea timidă ca să privească multă vreme oamenii. Nici nu mi-o închipui mîncînd prea multă vreme. Și apoi, la o așa apropiere de mine, asta îi încurcă orice gest și-i oprește orice îndrăzneală. Cu cine e la masă fata pe care o privesc? Trebuie să fie cu ea un domn mai bătrîn, tatăl ei. Domnul de la masă e bătrîn? E cu

capul gol, aș putea să-i descopăr și fire de păr alb. Parcă... E însă departe.

Căci nu însemnează nimic dacă Dania nu m-a anunțat că ia masa în oraș, la restaurantul de alături, ca astfel s-o pot urmări din camera mea; aceste hotărîri apar des în viața ei neprevăzută, și, chiar dacă le-ar ști mai demult, nu i-ar trece prin minte să mă anunțe și pe mine, și uneori stăm chiar în ziua aceea cîteva ceasuri împreună. Utilizez un binoclu, dar nu-mi folosește mult. Figurile se apropie, dar rămîn tot așa de confuze. Poate că Dania este la masa la care mai sînt doi domni. Dealtfel, este și natural. Tatăl ei n-a luat inițiativa să vie la restaurant dacă n-a avut cîțiva invitați. Dania trebuie să facă pe patroana casei, deoarece lipsește cea veritabilă. Dintre invitați nu este nici unul mai tînăr care are veleitatea să placă Daniei? Pe care îl socoate tatăl că ar fi bun pentru fată, deoarece ea n-are destul curaj ca să aleagă? Fata pe care am ales-o să fie Dania stă la masa pătrată pe laturea de unde se poate vedea camera mea, luminată bine ca să-i facă semn. Anume ca să se uite înspre mine, chiar dacă n-ar putea vedea mare lucru. E drept că ea ține capul aplecat pe farfurie și nu ridică niciodată privirea spre camera mea. Dar asta se potrivește cu Dania. După ce a acceptat să vie la restaurant, cu imensă emoție că va fi aproape de mine, după ce a avut curajul să-și aleagă un loc tocmai în fața mea, nu se mai încumetă să privească. Amînă, știind că totdeauna îi este la îndemînă să privească și nu vrea să grăbească o așteptare care provoacă atîtea voluptăți. Este în stare să plece înainte de a ridica ochii. Sau poate este fata care stă cu profilul la mine, căci n-a putut să se așeze drept în față. I s-a părut că vecinii ar descoperi motivul pentru care își alege un loc anumit. Stînd [în] profil, încă este destul de aproape de mine și ar putea să mă descopere. Sau poate că a avut atît de puțină îndrăzneală, că s-a așezat chiar cu spatele. N-are decît o preocupare: cum ar putea să-și îndrepte ochii spre locul meu. Se va uita o dată, mai tîrziu, în oglinda de la poșetă. Și va putea să vadă în oglinda mică și înălțimea casei din spate. Cîteva clipe numai, dar gestul este atît de greu de îndeplinit! Sau cînd va fi să plece — peste o oră, două, trei

— se va întoarce. Dar cine știe dacă nu exagerez crezînd-o pe Dania atît de fricoasă. N-a știut unde să se așeze, căci între atîtea camere identice, n-a știut exact locul camerei mele. Și o fi luat un loc la întîmplare, din greșeală, sau pentru că vreun tovarăș o fi ales acea masă și ea n-a avut curajul să protesteze; sînt așezați după un arbore și nu se vede de la mine. Sau poate că Dania este fata cu rochie *mauve* care dansează cu nu știu cine. Ca să mă vadă, sau ca să mă impresioneze dansînd, făcînd o acțiune neobicinuită, după cum căutase să mă impresioneze conducînd un automobil. Și pentru dînsa dansul e rar și deci o impresionează. Sau, cum crede că nu l-a făcut niciodată în fața mea, el îi devine deodată ceva rar, deoarece *poate* că o privesc. Dansul ei, se poate chin mai mare decît privind-o dansînd cu cineva? Detaliile mișcărilor, cutele rochiei. Apropierea lor. Cum eu nu știu să dansez, umilința mea e și mai mare. Și mă torturează ideea că dansatoarea ar putea fi Dania, iar muzica pe care [o] aștept să înceteze repetă tema. (Și au trecut două ore cu aceste reflecții...) Situația este umilitoare pentru mine, ea jos, între oameni bogați, care cheltuiesc fără de nici o socoteală, distrîndu-se, iar eu, de la un balcon de la etajul al șaptelea, căutînd s-o descopăr prin binoclu. Să-mi fac o cafea cu lapte la mașina de spirt.

Dar într-o seară, numai într-o singură seară, căci orice trebuie să se petreacă între mine și Dania numai cîte o singură dată, am avut o veste. Mady m-a rechemat la telefon: „Dania avea lume la dînsa care nu mai pleca («...mai stai...») și nu știa cum să-ți vorbească la telefon. Astfel, m-a rugat pe mine să o fac. Ia masa lîngă tine și te roagă să nu pleci de acasă.“ Am aflat că nici acest semn de la Mady nu s-a făcut ușor. Din pricina streinilor, Dania a luat-o pe Mady cu dînsa fără explicații și a lăsat-o în fața unui telefon public, ca să-mi spuie vestea. Totodată, să-mi repete cît e de îndrăgostită de mine. Cînd Dania vrea cu tot dinadinsul, se pricepe să-mi alunge neliniștele. De obicei, mă plîng: „Poți scrie, poți trimite un taxi, poți ruga pe Mady — mult mai liberă — să-mi spui o veste, și nimeni nu te va opri să-i explici ceva lui Mady la ureche dacă nu poți scăpa de lume“. Uneori, incapacitatea ei de a avea vreo obligație față de mine mergea fără de limită. Într-o zi m-a chemat la ora cinci. Cînd, la ora șase soseam, am găsit pe Dania plecată. Servitoarea a scuzat-o: „Domnișoara vă roagă să veniți mîine dimineață, acum a fost obligată să plece“. Așa ceva nu mi se întîmplase încă. Niciodată nu m-am simțit mai ridicol decît atunci, întorcîndu-mă acasă proaspăt bărbierit, căci între timp mă bărbierisem, ca să-i plac, și degajîndu-se din haina mea parfumul pe care îl pusesem. Dar a doua zi, dimineața, eram la ea. (De dimineața, cînd se putea sta mai puțin și fără intimitate?) Se aude prin preajmă servitoarea care grijește. După-amiaza aceea iarăși avea treabă? Nu era în stare să-mi spuie singura vorbă care m-ar fi potolit: pentru ca să vii și după-amiaza și dimineața, toată ziua. Și, de-i vorbeam lui Mady despre întîmplarea aceasta nenorocită (mă simțeam umilit să-i vorbesc Daniei), dînsa mă consola (deprinsă să scuze pe Dania): „Nu trebuie să fii supărat. Te-a considerat ca din familie, scump, apropiat, n-a crezut că trebuie să se poarte oficial cu tine.“ Am bănuit motivul: o fi venit vreun caraghios de admirator, care i-a făcut scene văzînd-o că mă așteaptă, și l-a luat cu dînsa, ca să nu complice situația întîlnindu-ne împreună. E penibil că nu s-a priceput să rămînă stăpînă pe hotărîrile ei. Nu avea de dat socoteală nimănui, numai din slăbiciune permisese altora să creadă că au anumite drepturi. Această scenă întrecea atît de mult puterile mele de a înțelege tot ce trăisem pînă atunci, că nici nu mă puteam indigna complect. Un detaliu am putut pricepe mai usor, l-am resimțit fără replică posibilă, și mi-a lăsat un vecinic motiv de nefericire: că a plecat pe neașteptate, să o scuz. Dar cum nu s-a priceput să-mi lase cîteva vorbe pe hîrtie în care, fără să-mi explice ceva, căci ar fi durat prea mult, mi-ar fi spus cîteva vorbe calde? Era suficient ca o servitoare să prezinte scuzele Daniei?

Cu toate că eram anunțat de Mady, n-am putut s-o descopăr pe Dania în grădina de la restaurantul din față. Mady a fost în ziua aceea foarte nenorocită și a plîns pînă noaptea tîrziu, singură, fără să mă cheme, să mă întrebe, să-mi reproșeze ceva. Sta în balconul camerei mele, tocmai de unde aș fi putut vedea pe Dania. Ca să nu se observe ceva de jos, am lăsat camera tot timpul în întune-

ric. Și poate că Dania a așteptat cu dezndejde să se facă vreo lumină

Uneori, vorbele Daniei par atît de lipsite de realitate, că nu mă pricep întrucît trebuie să am încredere în ele. Seamăn cu omul pus în situația de a nu ști dacă îl iei în rîs sau îi vorbești serios. (Poate nu este prost. Dacă, de exemplu, îndură cea mai grea sărăcie, și-i oferi un post, poate să nu nădăjduiască?) Surîde, vrînd să arăte două lucruri inverse în același timp: că te crede și că nu te crede. Într-o seară cuvintele Daniei mi-au sosit neînchipuit de calde.

— Te aștept, iubite, vino! Nu voi mai avea nici o sfială ca să te primesc. Vreau să te sărut cum încă nu bănuiești că sînt în stare s-o fac. Să te îmbrățișez cum nu te-a îmbrățișat încă nimeni. Și te voi aștepta numai cu o pînză ușoară pe mine, ca să-mi fie corpul în voia ta, să faci ce vrei cu mine. Nu am moleculă de carne care să nu te aștepte.

Vorbea convinsă, fremătătoare. Îmi sosea o chemare de o febrilitate cum nu mai cunoscusem. Puteam să nu cred în tonul ei arzător? Nu-mi închipuiam totuși că această chemare putea fi pusă în practică. Spuneam: „Cum să viu la ora asta? Casa ta e plină de lume!" Găsea răspuns: „Cu toții sînt plecați pentru toată noaptea". Ce să cred? Din ce motiv să fie toți plecați pentru toată noaptea? „Dar mătușa ta, Anny?" „Dînsa s-a retras în camera ei și acum doarme. Dealtminteri, nu e primejdioasă: e surdă." Veneau chemări emoționante. Darul sosea prea pe neașteptate ca să mi se pară posibil. Dania continua să mă dorească la telefon, în timp ce minute multe treceau peste noi. O singură vorbă nu-mi spunea și era necesară: „Să închidem receptorul, și să vii într-o jumătate de oră. La ușă te voi aștepta eu" Adică nu exista nici un plan de realizare a fanteziei Daniei. Tonul Daniei se menținea la aceeași temperatură, dar după ce trecuse o oră de conversație în felul acesta, știam că nu pot să am speranțe mari și că totul nu era decît o poveste a unei fete înainte de a se culca, o fecioară care păcătuiește rămînînd totuși curată. I-am amintit din nou de imposibilitatea de a pune în practică planurile ei.

„Dacă mă vor lătra cîinii și-mi vor face alai pînă la intrare?" Entuziasmul ei a căzut brusc. Într-adevăr, ce puteam face în cazul acesta? Abia acum ne-am luat rămas bun.

A doua zi m-am scuzat: „Ți-am dat un argument ridicol, numai ca să te readuc la realitate". Îmi îndulceam vorbele neroade. Prudență zădarnică! Dania nu mai păstra nimic din freamătul de noaptea trecută. Dar sînt convins că am avut dreptate. Dania are o viață imaginară, și-și poate permite toate îndrăznelele numai cu imaginea mea, nu cu realitatea existenței mele. Încerc s-o schimb, să-i explic că uneori mă doare capul și că ar fi minunat să mă vindece ea. „Aș vrea să fii o îngrijitoare de răniți în timpul războiului. Astfel ai vedea mai clar pe oameni."

N-am fost în stare s-o schimb

Există întîmplări, destul de mărunte, dar apărînd atît de neașteptat, că par prodigioase. De pildă, cînd sosesc acasă și exact în același moment sună telefonul și Dania mă cheamă. Dacă întîrziam un singur minut, soseam prea tîrziu. Atunci văd în această coincidență semnul lui Dumnezeu, și cred în seriozitatea sentimentelor dintre mine și Dania. Dar alteori se întîmplă tocmai pe dos. Un minut după plecarea mea mă caută Dania. Mă vaiet: Soarta mea!

Vorbe minunate care calmează. Care e miracolul lor, de rămîn atît de obsedante în mine? Printr-o întîmplare rară am putut să vorbesc la telefon cu Dania la miezul nopții. Întuneric primprejur, nici un om în apropiere, liniște, și noi stînd de vorbă. Impresionantă atmosferă. Dar Dania găsea prilej să glumească, orice i-aș fi spus. Mă simțeam grav, și nu eram înțeles. Eram disperat, și cum conversația nu-și schimba tonul cu toate încercările mele, am preferat să închid receptorul. Îmi făceam iluzia că graba cu care am părăsit-o o va pune pe gînduri pe Dania, îi va alunga bucuria deplasată, și a doua zi o voi regăsi-o serioasă. Dar, spre dezolarea mea, și a doua zi cînd o chemai, îmi răspunse, tot atît de vesel. I-am făcut cîteva imputări mai aspre. Dar ea mi-a spus: „Îți pare rău că sînt atît de veselă... Nu pricepi, rîd pentru că sînt mul-

ţumită.“ Şi tot necazul meu („Am impresia că ai început să rîzi de astă-noapte, de cînd am vorbit, şi n-ai încetat încă...“) a dispărut dintr-odată.

Cîteodată îi reproşez că nu-mi mai face o declaraţie, că nu-mi spune nici o vorbă caldă. Mă întrerupe : „Parcă tu nu ştii !“ Şi eu cred atunci în puterea ei de a iubi.

Am vorbit de nenumărate ori despre timiditatea Daniei, de incapacitatea ei de a face un gest mai însemnat. Asta nu însemnează că nu venea uneori din partea ei cîte o mişcare nepreväzută. Teama de oameni, şi apoi o sărutare în mijlocul străzii, de pildă. Mady numeşte aceste mişcări „elanuri“. Găseam titlul frumos, dar mă durea că aceste izbucniri se întîmplau cînd lipsea orice control. Şi apoi, Dania e încîntată să se opuie vieţii ei calculate de fiecare zi. Cel puţin să aibe impresia că se poate opune. Primeşte astfel o invitaţie la o oră ciudată, de la o persoană cu care ar avea voie — o dată o englezoaică bătrînă. Şi o descoperi pe Dania într-un loc unde nu te-ai fi aşteptat, la o oră neaşteptată. Cineva îmi spune : „Am văzut-o pe Dania la patru după-amiază pe Calea Victoriei“. Pe jos, Dania ? Şi tocmai pe Calea Victoriei ? La o oră cînd oamenii stau acasă ? Pare extraordinar. Şi totuşi, s-a întîmplat aşa. Pot să-i reconstituiesc viaţa în afară de mine ? Orice e posibil şi imposibil. I-am spus odată că vreau s-o văd. Unde ? S-a chinuit Dania, orice loc îi propuneam i se părea periculos, în văzul tuturor. I-am cerut să aleagă. A spus : „În faţa cinematografului Capitol“. Tocmai acolo ! Nu mai puteam înţelege nimic. Am aşteptat puţin în faţa cinematografului Capitol. Dania a apărut cum nu mă aşteptam. Un automobil s-a oprit lîngă mine. Dania conducea. Numai ea. Mi-a făcut semn să mă urc lîngă dînsa. „Unde pornim ?“ am întrebat. „Unde vrei tu.“ Fermecătoare vorbe se pricepe Dania să spuie uneori. Desigur, aş fi putut să fiu indivios atunci. Dania apărea făcînd un gest de care eu nu eram în stare. În voia ei, un automobil. Fată bogată. Şi apoi ea ştia să-l conducă, vra să zică îşi trecuse multă vreme să înveţe, şi acum cunoştea ceva strein pentru mine. Te doare cînd iubita vorbeşte o limbă streină, pe care n-o cunoşti. La cinematograf se vede de multe ori : soţul caraghios lîngă artista celebră, soţia. Puteam eu accepta aşa ceva ? Dar Dania apărea foarte caldă, dulce, apropiată. Încîntată că îmi poate face o plăcere şi că poate căpăta un prestigiu în ochii mei. Orînduise cu multă bătaie de cap această apariţie. Nu era în obiceiul casei ei să pornească singură cu automobilul. Insistase. Îşi învinsese timiditatea.

Am pornit spre Cotroceni, pe străzi pe care nici nu le cunoşteam. Avea o frică : să nu murdărească maşina, căci aşa o rugase şoferul. Noroi tot mai mare. Ne-am întors. Şi Dania, atît de sfioasă de obicei, a pornit fără de nici o ezitare pe Şoseaua Kiselef, mai departe. Îmi treceam mîna pe gîtul ei, o sărutam pe obraz. Părea că nici nu observă, că trebuie să fie atentă la drum, nu era decît emoţionată simţindu-mă alături. I-am sărutat chiar gura, complect indiferent de pericolele care puteau surveni. Nu cunoşteam nici unul teama. Gîndul la un accident posibil ne făcea să glumim : „E atît de bună sărutarea noastră, că dacă ni s-ar întîmpla ceva grav, n-am băga de seamă că am murit“. Propuneam amîndoi : „Să profităm de ocazie şi să murim“. „Încă nu ! Prea e frumos ! Sîntem amîndoi siguri că nu glumim. Să oprim totuşi automobilul sub un copac. Unde vom vedea luna.“ „Chiar sub lună, dacă vrei !“ Lăsasem oraşul în urmă. Am oprit motorul, la marginea drumului. Puteam să ne îmbrăţişăm fără teamă. Sărutările care nu se mai terminau... Eram ameţiţi, pleoapele ni se închideau. Numai uneori observam că automobile streine goneau pe lîngă noi, iar farurile lor luminau în întregime scena noastră, pe care o începusem cu prudenţă în întuneric, iar călătorii ne priveau curios. Dar Dania nici nu se gîndea că face lucruri nepermise. Balsamul sărutării acoperea orice prudenţă.

E uimitoare Mady cîtă sensibilitate are. Şi maturitate. Nici o asemănare cu Dania. Îmi vorbea de Dania : în vara aceasta se duce la Sinaia. (Acum aflam.) „Tu nu mergi cu dînsa ?“ „Nu !“ „Nu te iau cu ei ?“ „Nu vreau eu să merg.“ Simplu : nu vrea să meargă ! Cine ar putea s-o oblige ? Aşa e normal : Dania e incapabilă să facă cea mai mică împotrivire. „Şi cum ai să rămîi tu în Bucureşti, vara, în timpul căldurilor ?“ „Şi Mircea rămîne

aici !“ „Dar ce are a face, tu nu-l vezi niciodată aproape, el nu te caută, nu te vrea, e aranjat în altă parte.“ „Dar cum aș putea să stau în alt oraș decît el ?“ Nu se poate explica de ce, dar vorbele acestea erau minunate. Și altă dată îmi spune : „Nu trebuie să afle nimeni nimic. Familia mea e în stare să mă trimită la capătul lumii ca să mă vindece. La Londra, de exemplu, unde avem prieteni. Ce dezastru ar fi ! Moartea !“ și Mady este terorizată de ideea că s-ar putea s-o trimită la Londra. Renée îmi spune : „De fapt, tu complici o istorie simplă. Din pricina asta găsești atîta confuzie. Aplică pe silueta Daniei înțelesul cuvîntului «ușurică» și vei vedea că totul se explică “ Odată am numit-o *artificială*, și s-a împotrivit acestui cuvînt în tot timpul unei conversații. Poate să nu fie încîntată de acest cuvînt, dar asta schimbă ceva ? Ea își trăiește viața ei nesigură cu deplină sinceritate. O persoană ușuratecă e sinceră. Ușurința nu însemnează perversitate. „Știi de multă vreme că Dania e ușuratecă. Dacă ai înțelege perfect aceasta te-ai vindeca, deoarece cazul nu prezintă mare importanță.“

Dania mi-a telefonat pe la zece dimineața : „Vreau să te văd puțin și aș avea posibilitatea s-o fac. Poți să fii la librăria M ?“ „La ora ?“ „La... 11.“ Dania își alege cărțile de la familiara librărie M... „Eu sînt fidelă !“ Dar de cîte ori apare la M, librarul reflectează : „De cîte luni nu te-am mai văzut, domnișoară !“ Asta nu înseamnă că se duce în ale părți după cărți. Lasă, după obiceiul ei, să treacă timpul, și apoi în mintea ei alătură două fapte, oricîtă distanță ar fi între ele.

La 11 eram la M, care a zîmbit drăguț, după obicei, căci ai timpul să zîmbești unui om în cele cinci minute cît va sta cu tine. Am cercetat iarăși fiecare carte de pe tejghea, am vorbit la telefon cu o persoană căreia nu avem nimic să-i spun, am asistat la cumpărători, cum intrau și ieșeau, la ce cereau ei, am vorbit cu volubilitate, ca să nu se observe că aștept, cîte unui prieten, mereu altul, căci fiecare pleca pînă la urmă, m-am instalat pe un scaun, cu toate că în viața mea n-am stat pe un scaun într-o librărie, am luat parte la viața librăriei din timpul acela. Și de cîte ori intra cineva pe care Dania

l-ar fi putut cunoaște, așteptam cu nerăbdare să plece, ca să nu-mi întrerupă tovărășia pe care mă pregăteam s-o am. Trecuse o oră și nici un semn. Am telefonat la casa Daniei. Mi-a răspuns Mady : „Dania te roagă s-o ierți că a întîrziat atît. Mai poate să vie acum ? Repede, căci e gata. Într-un sfert de oră cel mult“. „Voi aștepta.“

La 12 și jumătate intra Dania. Imediat s-a strîns în jurul ei tinerii care o cunoșteau. Treceau minutele și Dania nu se pricepea să facă vreun gest, să arate că mă preferă pe mine. Eram dezolat. I-am propus cu curaj Daniei să plece cu mine. „Nu se poate !“ „Atunci eu mă duc !“ Un bună ziua politicos. Am pornit năuc pe stradă și m-am oprit la restaurantul obicinuit. N-am putut să mănînc, m-am ridicat după cîteva linguri de supă. Credeam că va veni și Dania la restaurant — căci știa unde mănînc — ca să alunge atmosfera rea dintre noi. N-a venit nimeni ; m-am ridicat de la masă nemîncat, spre surpriza chelnerului. Acasă m-am urcat în cameră, ca să mă acopăr cu singurătate, și să nu mă poată nimeni descoperi. Dar n-am putut să mă liniștesc. Am coborît la telefon să caut pe Dania. A răspuns chiar ea : „Tocmai am sosit, și voiam neapărat să te chem“. Minunat Dar a adăugat : „X (unul dintre amicii cu care ne-am întîlnit în librărie) a avut să-mi spuie ceva foarte important A trebuit să traversez cu el la librăria de peste drum, ca să-mi poată vorbi nestingherit.“ (Cu mine n-a fost în stare să facă un pas pe stradă !) Dar nu trebuie să mă supăr. Așa e Dania Nu cunoaște importanța faptelor Refuză să facă ceea ce alteori acceptă imediat, fără să reflecteze că se contrazice De ce a refuzat la început ceea ce a admis mai tîrziu ? La întîmplare, după cum îi vine propunerea. E bine ca o propunere să vie neașteptat, și pe un ton obicinuit, ca și cum n-ar putea fi nimic nepermis. Ezitările mele poate o fac să dea importanță unor fapte mărunte. Ce umilit mă simțisem de toată seara pe care o trăisem. N-aveam decît o consolare : că Dania nici nu se gîndise să mă disprețuiască, nici nu bănuia această umilință, totul corespundea traiului ei obicinuit, celălalți se descurcă după cum pot. Mady mi-a spus : „Nu se umilește nimeni, dacă nu te umilești singur“. Dar poți să fii tare cînd ți-e drag cineva ?

O dată, o singură dată, am condus-o pe Dania de la librăria M pînă acasă pe jos. S-a întîmplat așa ceva între noi : mi se pare de neînchipuit. Fiecare piatră pe care am călcat mi s-a părut prodigioasă. Casele pe lîngă care am trecut, oamenii din drum. Și soarele, care curgea pe jos, și umbrele, care înfloreau asfaltul. Dania a reflectat : „Ce noroc că ai venit ! N-aș fi avut curajul să te chem după mine". Ce emoție pentru întîmplarea aceea unică în viața Danici ! Mi-a făcut chiar o mărturisire neprevăzută : „N-am mîncat nimic și mi-e foame". Dar îndrăzneală să-i cumpăr un covrig n-am avut Dania se sfiește să mănînce în fața mea. Cînd sînt la ei, se aduc tratații pentru amîndoi, dar ea nu vrea să ia nimic O singură dată am văzut-o luînd un măr. S-a ascuns ca să-și înfiga dinții în el. Și, ca și cum gestul ei ar fi fost prea dificil, a renunțat să mai mănînce restul mărului. L-a ascuns bine, ca să nu rămîie pe masă, pe el cu urmele dinților ei.

Oricît de încet mergeam, totuși, ajungeam. Am mai înconjurat, ne-am mai întors pe aceeași stradă Și cînd i-am spus Danici ce oră era (două după prînz), descoperind că e atît de tîrziu, s-a speriat deodată. Dar și-a uitat spaima după un minut, și nu se mai sătura de plimbarea noastră neprevăzută. Ți-aduci aminte, Dania, de ziua aceea ? Pe drum ai voit să intri la slujba care se ținea la biserica rusească. Erai transfigurată, n-a fost nici o prefăcătorie.

Întreaga scenă a dispărut pentru totdeauna, ca un concert superb care încetează cu ultima notă, nemailăsîndu-ți decît o amintire.

Sînt oameni ironici perpetuu, cu prilejul întîmplărilor celor mai neînsemnate. Nu trebuie să scoți concluzii proaste pentru tine, vorbesc ei așa ca să-și ascundă timiditatea, sau pentru că li se pare tonul mai elegant, sau n-au nici o credință mai puternică (numai credințe aproximative) și, pentru ca vorba lor să nu parvie prea săracă, o nuanțează, o complică prin ironie. Tonul Danici oscilează între ironie ușoară și între emoție. Astfel că niciodată nu pot continua cu ea o discuție în care fiecare

cuvînt să aibe sensul lui hotărît și s-o pot vedea mai limpede, să-mi alung neliniștele

Dania a avut un gînd minunat pentru mine, și i-am fost multă vreme recunoscător.

— Tatăl meu a cumpărt un automobil. Vrei să facem o mică plimbare ? Aș vrea să fii primul care să mergi cu el.

— Cînd, cum ?

— Deseară mă aștepți în fața casei tale (ar fi prea complicat să te chem dinăuntru), la ora șase voi trece să te iau.

La șase exact eram în fața casei. Șase și un sfert, șase jumătate... Întîi făcînd numai cîțiva pași în dreapta și în stînga, ca să fiu văzut repede. Apoi mereu mărindu-mi drumul, cu gîndul : să merg pînă la stîlpul de telegraf, sau pînă la oprirea de tramvai, ca să aibe timpul să vie Dania, și să nu mai fiu atent, fără sens, la fiecare automobil care trece. Un prieten trece pe lîngă mine, ar vrea să-mi vorbească. Dacă ai ști tu ce fată frumoasă aștept eu aici ! Necunoscînd automobilul Danici, mereu fac presupuneri, speranțe care se risipesc la prima privire mai atentă și care îmi chinuie nervii. Ora șapte Ce ridicol eram așteptînd în stradă, chiar dacă vremea era admirabilă ! Am încercat telefonul (cu teama ca nu cumva chiar atunci cînd eu sînt ocupat în cabina telefonică să treacă Dania). Nu mă așteptam să găsesc pe Dania acasă, am telefonat numai să mă interesez ce s-a întîmplat. Am crezut că-mi răspunde Mady (Vocea celor două vere semăna la telefon perfect, și se puteau face încurcături. Fizicul lor însă diferea atît de mult că împreună cu una dintre ele, niciodată nu m-am gîndit să le compar, și timbrul vocii, atît de important, la telefon, deveneam necaracteristic, nu-l observam.) Dania nu se pricepuse să-mi spuie: voi veni cu Mady și cu Raul să te luăm, căci singură n-aș avea curajul s-o fac. Am întrebat :

— Mady, ce s-a întîmplat ?

— O, aici e Dania ! Ai vrut să fie Mady !

A întîrziat Dania pentru că n-a fost șoferul gata. sau automobilul, sau cine știe ce altă complicație. Dar ea a

uitat că am așteptat în stradă o oră. Era important numai faptul că o confundasem cu Mady.

În sfîrșit a venit automobilul, cu Dania, Mady și Raul. Apoi Dania nici o clipă n-a uitat ca să arăte șoferului străzi tot mai obscure pe unde s-o ia. Pentru ca nu cumva să ne vadă vreuna din cunoștințele ei.

Nu sărutările pe gură, care o emoționează într-o așa de mare măsură, mă conving de puterea dragostei ei, ci cînd îmi ia mîna în fugă și mi-o sărută, înainte ca să bag de seamă și să mă împotrivesc. Cu toată umilința, ca și cum n-ar fi o fată după care se țin admiratorii, vedetă de cinematograf. Și cu delicii, căci nu-și închipuie că gestul ei ar fi cu totul nepermis. Cînd îmi ține mîna în mîna ei, am impresia că legătura dintre noi nu s-ar putea întrerupe.

Rareori, foarte rareori, am văzut-o pe Dania tristă cu adevărat, și surîsul ei, chiar dacă îl continua, era forțat, prins stîngaci pe buze. Fața îi bătea atunci în negru, trăsăturile i se adînceau, iar ochii căpătau o lucire de animal care se pregătește să fugă. Atunci îmi plăcea Dania cel mai mult. Tristețea, scumpă Dania, durează și azi, și mîine, și poimîine. Pentru că e ploaie sau pentru că e soare, pentru că pisica de alături e trează sau pentru că doarme, pentru că a trecut atîta timp în urma ta, iar viața se duce, pentru că la fiecare pas ai avut cîte o deziluzie și a trebuit să renunți la cîte un plan, căci ai fost destul de pueril ca să crezi în el. Și uneori îți vine să jelești de dimineața pînă seara, nu observi cum ești îmbrăcat, dacă ai mîncat, dacă trebuie să vezi pe cineva. Dar tu, grăbește-te, căci te așteaptă croitoreasa cu o rochie nouă și iarăși o să întîrzii...

Gîndurile mele cele mai intime — în seriozitatea cărora am avut încredere — mă aureolează în fața Daniei, și mă falsifică. Vreo confidență de-a mea a făcut pe unii să spuie: „Iată un om care se gîndește la moarte". Dania a prins cuvintele, și poate din pricina aceasta m-a așteptat chiar înainte de a mă cunoaște. Ca și cum s-ar spune că am talente la fotbal sau la box. O surprind admirîn-

cu-mă din acest motiv, și eu nu pot s-o contrazic și să-i spun că în orice caz prezența ei, viața așa cum o duc din pricina ei, fac ridicol acest gînd. Atunci cînd eram singur, necăjit, bolnav, aveam poate dreptate. Cînd trecea o zi întreagă peste mine, de dimineața pînă seara, fără să-mi bată cineva în ușă, fără să observ că nici nu mîncasem, ocolind de o mie de ori covorul poate că așa se întîmplă. Dar acum aștept un telefon, mă indignez, sper, sărut. Și de ce pentru Dania să capăt prestigiu din pricina gîndurilor mele negre? Între mîine și fata schimbînd rochiile și invitații de mai multe ori pe zi ce legătură ar putea fi? „Și cînd nu vom mai fi în stare să ne continuăm dragostea, mă vei lua cu automobilul și ne vom arunca într-un șanț! Da, așa vom face!"

Crede Dania că așa va face. Mi-a povestit un prieten că a văzut-o pe Dania mai demult conducînd un automobil. A făcut o mișcare greșită și a lovit cu automobilul un tramvai, fără să atingă pe nimeni, dar aducînd puțină panică printre oameni. Dania a coborît și a început să alerge pe stradă, de frică să nu i se întîmple ceva. Și cînd Dania mă anunță cu toată seriozitatea că ar fi în stare să se omoare pentru mine, eu o văd fugind după micul ei accident.

„Cum trebuie să arate Sandu într-un cimitir?" așa gîndește Dania. Niciodată nu voi putea povesti îndeajuns ce mare rol au jucat cimitirile în viața mea. De cîte ori m-am dus să vizitez morții, cîtă vreme am petrecut printre ei! O cruce pusă pe o ridicătură de pămînt m-a emoționat fără să mă întreb cui ar aparține. Am fost în multe orașe, și prima mea curiozitate era cimitirul. Am fost la Varșovia (pentru o zi) și, după o oră, eram în cimitir. Morții sub soare și sub ploaie, la cald și la frig. M-am ținut după orice înmormîntare mi-a ieșit în cale, și asta de o mie de ori. Am fost cu Dania, printr-o fantastică întîmplare, în cimitirul de la Cernica (pe care l-am vizitat singur de nenumărate ori). Tot timpul gîndeam: Acum Dania își face socoteala că nu sînt chiar așa de interesant, printre morți. Ar fi trebuit să mă emoționez imediat, să-i uit prezența și sărutările pe care abia le întrerupsesem, ca să corespund imaginației ei, care

dealtfel nu-mi da nici un contur precis. Căci, pentru imaginația Daniei, viața printre morți avea o realitate.

E ciudat ce admiratori caraghioși are Dania. Numai juni urîți și cu examenele nedate. Dania este incapabilă să refuze, și de aceea fiecare și-a permis diferite drepturi. Într-o zi eram la Dania și a sosit unul dintre ei. A aprins lumina mare (între noi era aproape întuneric) cu un drept indiscutabil. (Settembrini din *Zauberberg...).* Probabil că voia s-o facă să înțeleagă, în afară de mine, că numai cu el se potrivesc umbrele. Apoi, de cîte ori întorceam spatele, junele dădea semne de enervare. (Sărman june! S-a uitat vreodată în oglindă?) Dania surîdea constrînsă la scena care se desfășura în fața ei. Scara mi-a trimis un buchet enorm de flori.

Am revăzut Istanbulul, obsedat de Dania. Iată cîteva pagini pe care m-am priceput să le scriu despre Istanbul

«Ce minunați sînt pescărușii! Plutind domol, odată cu vaporul. Ce grație au aripele lor întinse, albe, cu cenușiul de la margeni!

Privirea ta, Dania, lunecînd spre mine, încadrată de sprîncenele subțiri...

Ce subtil, fumul, care se răspîndește de la vapor, transparent, capricios, bătut încet de vînt, răspîndindu-se pe cer. Părul tău, Dania, care se rostogolește și alunecă la mîngîieri. Și apa de dedesubt, cu reflexe misterioase de un verde ciudat, pe care le surprind în întinderea albastrului limpede: jocuri turburi în sufletul tău imens și pur, Dania..

Ce numiri frumoase au stațiunile dintre Galata și Therapia, unde mă duc în fiecare seară să mă culc... Istinye, Köprü, Kadilli, Vaniköğu... Așa o să-ți spun și ție, Dania... Dania, vrei să te numesc Istinye?...

Spre Eyub. Pe apa cu o mie de feluri de lumini, tot mai subțiri. Ajuns acolo pe străzile pitorești, pe lîngă cimitire. Chiparoșii plîng pînă la cer.

Dania, să fim numai noi doi pe aici... Să ne prindă noaptea. Străzile pe care mergem cu spaima să nu ne rătăcim pe aceste locuri pustii. Să așteptăm pe o bancă vaporașul care să ne ducă înapoi. Acum e lume, lume multă. Într-o curte, lîngă o dgiamie, o mulțime de porumbei, cumințI, ca în Piața San Marco, gungurind cu aprindere. Mi s-a spus: dacă le dai de mîncare, ți se întîmplă ce dorești. Și cu panică văd că n-am monedă turcească să cumpăr o bucățică de pîine pentru ei. Cred cu toată seriozitatea că, dacă aș avea un piastru, te-aș găsi lîngă mine...

Cornul-de-Aur la dispoziție. Vreau să-mi explic unele lucruri. Ultimele cuvinte ale Daniei înainte de despărțire au fost „Să nu mă uiți!“ Ce rost au avut aceste vorbe? Depinde de mine să-mi țin cuvîntul pe care mi l-a cerut? Nu rămîn același, oricare ar fi peisagiul? Ea trebuie să scoată concluzii numai din firea mea, în afară de orice i-aș promite. Uitînd-o, aș demonstra că sînt superficial. Cu toate că la fel demonstrez aducînd-o alături de prespectivele fabuloase. Natura cea mai spectaculoasă pe care o privesc prin imaginea unei femei. „Să nu mă uiți!“ În momentul despărțirii nu știi ce să dăruiești mai scump. Vorbele astea le-a spus chiar cu riscul de a se umili, dar nu s-a gîndit la înțelesul lor! O durea, și le-a aruncat fără socoteală. Eu știu logica lor șubredă, imposibilă, numai din pricină că n-au sunat decît pe jumătate jalnic. Pun urechea și ascult fiecare sunet venit de la ea. Apoi îl cîntăresc îndelung. Sînt un ceasornicar pentru sufletul Daniei.

Nu-mi plac muzeele, chiar dacă mă simt obligat să le vizitez imediat ce sosesc într-un loc nou. Ci cu toate că nu știu cum s-ar putea face mai bine o colecție de lucruri prețioase. Adunate, lucruri, fiecare cu o poveste proprie. A accepta această adunare amestecată, înseamnă a accepta un grup imens de oameni, fiecare cu secretul lui. Și am și scrupule, căci îmi trebuie un timp îndelungat, și fuga prin săli este ridicolă. Iar dacă aș alege un singur obiect din atîtea mii, l-aș privi zilnic, aș lega de el toate aspirațiile, l-as auzi respirînd Mu-

zeul de antichități din Istanbul este extraordinar. Fără nici o legătură cu turcii, dar obligîndu-te să trăiești lumea lui, opusă Bosforului învecinat. În fiecare sală cîte un desemn grecesc de o grație și o naturaletă fără defect : Zeus, Poseidon, Nimfă, Efeb...

Uneori, Dania, te vizitez, ca pe muzeul acesta prodigios. Obiecte scumpe, dar de ce mă lasi să mă rătăcesc printre ele ?

Dania, floare scumpă, am părăsit prietenii care mă consideră un om ciudat și am venit în grădina Gilhane, anume ca să te caut. Cornul-de-Aur odihnește ca un animal fioros, acum lenes, repauzîndu-se cu pielea strălucind la soare. Niste turci tineri se interpelează strident, lîngă mine, și îmi turbură calmul. Se poate acest spectacol fără tine ? Trei perechi trec, pline de viață, pe care nu le voi mai vedea niciodată. Cum ne putem obicinui cu gîndul acesta ca să considerăm pe toți tovarășii drept vizitatori.

Je viens seul m'asseoir sur cette pierre...

Dania, floare scumpă, abia aici, deasupra Cornului-de-Aur, în acest oraș, prin care trec numai la mari distanțe, am priceput perfect că pentru mine ești o străină.

Aș vrea să mă întorc ?

Sînt amețit de bucurie. Această bucurie pe care n-o să poată nimeni s-o priceapă, oricît m-aș căzni s-o evoc, și pe care n-o s-o înțeleg nici eu însumi, atunci cînd aceste rînduri vor apărea tipărite, adică după un timp, cînd n-o să mai fiu aici, iar viața zilnică își va relua cursul. Sînt iarăși în grădina Seraiului vechi. Orice devine important, nu-i nevoie să mă uit la mare. Banca pe care stau, înțepenită în acest peisagiu. Cîteva crengi pe care calc și pe care, dacă aș avea răbdare, le-aș strînge, căci întors în țară ele vor avea însemnătate, din pricina locului prodigios de unde le-am luat. Gardul de fier care înconjoară grădina. Platanii tăiați la vîrf. Și fiecare om. Doi soldați, complect neînsemnați, care coboară

pe aleea principală cu aerul cel mai simplu din lume, căci pot să facă această plimbare în fiecare zi. Un domn cu sprîncenile împreunate citește un ziar. Două fete rîd și ronțăie alune. Mi-ai spus, Dania, înainte de plecare : „Ce departe te duci !“ Îți spusesem altădată : „Întotdeauna cel care pleacă e vinovat față de cel care rămîne“. Reflecția ta ultimă mă doare totuși. Înseamnă o resemnare. Oricît de tragică ar fi ea, nu poate să însemne mai mult. Și alte concluzii : la fel va trebui să se întîmple și cu mine altădată. În povestea noastră, împotrivirile n-au rost ? Iarăși bănuielile mele dureroase, obicinuite, pe care numai tu izbutești să le calmezi. Dar nici nu știu dacă găsești cuvintele trebuitoare. Prezența ta mi-e suficientă ca să mă potolesc. Trebuie să mă întorc mai iute ca să-ți vorbesc.

Cum să fac să-mi răstorn sufletul pe această hîrtie ? În drum spre Prinkipo. Lîngă mine, vecini anonimi rîd, glumesc. Sînt mulți, îngrozitor de mulți. Pun fruntea la geam și văd insule, cu case aruncate pe coline sterpe. Cine locuiește aici, Dania, cine locuiește aici pentru totdeauna ? Nu vrei să vii cu mine, în acest loc cu nume necunoscut ? Să renunțăm la oameni și obiceiuri ? Cîntă o muzică pe vapor, cîntece proaste, dar totuși obsedante. Cum să fac ca, o dată cu vorbele mele, de pe această pagină să se înalțe sunetele acestc, care nu-mi lasă o moleculă în repaos ? Mă simt ca apa și cerul, tot atît de mobil și tot atît de deznădăjduit. O insulă întreagă în fața mea, pe care o privesc și o întîmpim ca pe un om. Acum se cîntă *Carioca*. Nu există nici un sunet vesel, cu oricîtă trepidație l-ai întîmpina. O călătoare se saltă cu un început de dans. Un domn în vîrstă fotografiază. Aș vrea să scot un țipăt din care să iasă, în același timp, atîtea emoții care se suprapun. Cerul, apa, insula, muzica, Dania... Și dezastrul de a asista la acest spectacol. Sînt suplimentar, ca într-o sală de dans, în care toată lumea petrece, și tu singur nu te pricepi să te amuzi. Și ai impresia că nu te cunoaște nimeni. Extaz... Nu-l poți cuprinde. Cine îți poate reproșa tentația de a te gîndi la moarte ? Bossuet spune bine : „Piesa se poate juca și fără tine“... Dania, mă auzi ?

. . . . . .

Acum, în vaporul care trebuie să mă ducă la Scutari. Împrejur, priveliștele extraordinare, și în mine, așteptare. Să plec, să treacă timpul... Fac socoteala și nu-mi vine a crede : de-abia am plecat de două zile !

Drept în fața Istanbulului, Scutari. Parcă în fața unui sertar, unde descoperi amintiri scumpe și vechi. Cu tramvaiul la Bulgurlu, și apoi pe jos pînă la micul restaurant de la Ciamligea. Vedere splendidă asupra Bosforului. Turcii vor să-mi vîndă rahat și cafea neagră. Îmi laudă apa curată, atît de proastă la Istanbul. Văzîndu-mă strein, îmi cer un preț dublu. Ce imens e pinul de care mă sprijin ! Culeg flori de cîmp pentru tine, Dania ! Flori obicinuite, pe care le știu din țară, dar aici, în Asia, parcă altele. Sînt în Asia și culeg flori pentru tine, Dania !

Și astăzi povestea se termină. Stau acum, la șapte dimineața, în patul meu din hotelul „Tokatlian" din Therapia și scriu. Ușa balconului e deschisă drept în fața mea. Cerul, apa, cîteva coline. Întotdeauna despărțirile se petrec prost. Îmi spun : „Mereu mă voi gîndi la această călătorie". Totuși, mă simt cu tot sufletul plecat, incapabil să mă bucur, clipă cu clipă, de peisagiul miraculos. De ce îmi pregătesc conversațiile de la întoarcere ca un actor care și-ar pregăti o scenă ? Și gesturile pe care le voi face. E drept că nu-mi voi ține făgăduielile. Am de pe acum un mijloc de a mă consola : „Asta depinde de..." Și pentru fiecare nelămurire și chin voi aștepta un răspuns. Instinctul mă va face să ocolesc adevăruri dureroase. Și la urmă, ca supremă consolare, voi monologa și voi accepta propriile mele argumente. Un sunet de vapor, cîțiva călători care se aud îmbrăcîndu-se în camerele vecine. Cerul acoperit cu un nor subțire. Masa, scaunul, oglinda, care au luat parte la viața mea cîteva zile. Au fost ultimile imagini înainte de a stinge lumina, înainte de a mă culca obosit de o atît de intensă trăire. Parcă mi-au pus mîna pe frunte să-mi ureze bună-seara. Pe masă, adusă din țară, o carte pe care n-am deschis-o încă. Trebuie să-mi fac bagajul, ocupație meschină care

întovărășește totdeauna o despărțire. Se împiedecă astfel orice melancolie.

Dania mă așteaptă ?...

. . . . . .

Știu, Dania, că ai fost învățată să nu prețuiești viața decît sub forma ei artificială ; aș vrea să te simt perfect mulțumită mergînd pe străzile acestea și observînd să nu te calce tramvaiul. Ți-aduci aminte plimbarea noastră pe sub ploaie ? Să mergi pe sub ploaie și să fii fericit...

Pe vapor, la plecare. Înghesuiala obicinuită. Formalitățile. O duduie lîngă mine plînge, în timp ce un turc îi face semne de pe țărm. Probă că fiecare și-a petrecut plimbarea în altfel, și poate nu mai puțin dureros.

Pe mare, într-un cortegiu de pescărușI...

Din valuri, o rochie pentru tine, Dania...»

Un puternic cutremur de pămînt. Camera mea de la etaj dansa. S-ar fi putut să fie moartea atît de aproape ?... Ce făcea Dania în acea clipă ? Același fenomen al naturii pentru amîndoi. Întrevăzînd o clipă din viața ei înceată, de orientală. Cu toate că era ora nepotrivită, am chemat-o la telefon. Am nimerit bine. (Cum nu i-a venit în minte să mă cheme ea întîi ?) Am crezut la început că este Mady :

— Tu ești, Mady ?

— Iarăși mă confunzi. Ce groaznic pentru mine !

— Faptele se petrec atît de încet cu tine, că nu-mi închipuiam să fii tocmai lîngă telefon.

— Cauți o scuză și n-ai găsit ceva mai bun decît să mă ofensezi.

— Dar nu te supăra atît de iute. Ai avea dreptul acesta numai dacă am sta multă vreme împreună. Dar nu te-am mai văzut de atîtea zile.

— Ai dreptate, de atîta vreme !

— Și astăzi a fost o zi proastă pentru noi. Ce-ai făcut tu azi ? M-am simțit singur.

— Sperați că m-am simțit altminteri, oricîtă lume ar fi fost în preajma mea ?

— Te pricepi să spui cuvinte minunate. Cred în ele, îmi fac atîta bine!

— Asta n-o mai cred!

— Te îndoiești de vorbele mele?

— Prea aș fi fericită.

— Și ce faci tu acum?

— Aștept pe tatăl meu să vie la masă.

— Cu ce rochie ești îmbrăcată? (O rochie pe care eu n-o cunosc, desigur)

Închidem aparatul, și am uitat complect motivul pentru care am început conversația: cutremurul de pămînt!

M-am întîlnit cu Nutzi, nepoata fostei mele gazde de acum zece ani, dintr-un oraș de provincie. O revedere după atîta vreme aduce emoție. M-a rugat să trec s-o văd, aici la București, unde s-a mutat acum, pe ea și pe bunică-sa, proprietăreasa mea de odinioară. Am hotărît o zi și am pornit la adresa dată, pe la cinci după prînz. Aveam și planuri: nu mai așteptam în ziua aceea, clipă cu clipă, telefon de la Dania. Vizita mea îmi arăta că am și o oarecare independență, că făceam și eu ceva de care Dania nu avea nici o bănuială. Drumul a fost complicat de făcut, departe, a trebuit să schimb un tramvai și un autobuz. Dar Nutzi și cu bunică-sa m-au primit cu mare bucurie. Nutzi fusese o fetiță de vreo 18 ani, și, cu toate că vorbea perfect românește, își păstrase genul nemțesc: blondă, cu ochi visători, sentimentală. Glumeam cu ea odinioară, căci o găseam mereu prin camerele vecine, îi spuneam vești, luam parte puțin la viața ei. Lucra pălării, și pălăriile stăteau atîrnate de toate cuiele casei. Odată chiar am decis-o să joace cu școlari[i] într-o piesă de teatru. Îi arătam o altă viață posibilă, în afară de aranjamentele de mică modistă. Casa avea un subsol. Ca să merg spre camerele lui Nutzi, trebuia să cobor cîteva trepte înconjurate cu o balustradă. Eram îndărătul balustradei, iar Nutzi se cobora pe trepte. Am convins-o să-mi întindă mîinile, și apoi am ridicat-o prin aer pînă sus la mine. Cînd am simțit-o în voia mea, am sărutat-o pe gură. Dar n-am continuat nimic, și n-am vorbit de asta nici atunci, nici mai tîrziu. Am reînceput jocurile, cu supărările inofensive, lîngă bunică-sa, mereu prezentă. Acum, la vizita mea, aduceam aminte de trecut, și căutam, la întîmplare, să înșirăm cuprinsul celor zece ani care s-au scurs peste noi. „Eu n-am uitat nimic!“ mă asigura Nutzi. Curiozitatea memoriei: țin minte unele întîmplări în toate amănuntele, și pe altele mi le spune Nutzi, ca și cum le-aș afla abia acum. Vești care nu mă privesc; mă amuz ca de faptele unui strein, nu mă mai jenez că uneori am fost ridicol. „Într-o seară mă culcasem, era tîrziu, și ai bătut în ușa mea cu pretenția ca să deschid, căci ai ceva important să-mi comunici. Am refuzat, dar m-ai amenințat că-mi strici pălăriile. Argumentul a fost hotărîtor; am ieșit. Eram numai în cămașă, cu un palton pe mine, cu picioarele goale în pantofi. Mi-ai spus: «Am vrut numai să-ți spun bunăseara». Mi-ai întors spatele și ai plecat.“ „S-a întîmplat așa ceva cu mine?“ „Altă dată era o paradă militară pe stradă. Ai venit și ai spus că trebuie să asist neapărat și eu. Eram cu Tantzi. (Cine o fi Tantzi?) Ne-ai luat pe amîndouă. Așa prost cum eram îmbrăcate, fără pălării. Am defilat și noi, ținîndu-ne de braț, înapoia unui steag!“ Țin minte întîmplarea aceasta, dar mă mir că trebuie s-o pun pe socoteala mea, așa nu mi se potrivește. „Știi că Mahmud mai trăiește!“ Un turc bătrîn, pitoresc, dar incapabil să spună vreo vorbă. Mahmud mai trăiește încă! Cu toate că de pe atunci era atît de bătrîn! Dar ceva mai important: de atunci nu m-am mai gîndit niciodată la Mahmud, cu toate că dasem altădată peste el de atîtea ori, și [acum] îmi apare dintr-o dată chipul lui familiar. „Mai aveați și alte camere date cu chirie...“ În cea din colț locuia pictorul Rigo. Pictorul acesta îmi dase adresa locuinței sale. Nu l-am admirat niciodată, îl socoteam naiv, dar am împărțit cu el necazurile unei ierni, cu sobe proaste și cu electricitate capricioasă. Și ce comic povestea: „M-am întîlnit cu un prieten care mi-a spus: «Pictore, ce mai faci?»“ S-a aprins el după o profesoară. Pentru că a fost respins, s-a răzbunat făcîndu-i portretul într-o poziție obscenă, pe care îl arăta oricui, unor cucoane amatoare să bîrfească. Am privit și eu desemnul, dar nu semăna deloc cu profesoara. N-avea nici o importanță. Efectul în provincia aceea era tot atît de mare. Păstrez cîteva scene cu Rigo foarte bine întipă-

rite : cum își peria zilnic hainele. Am o fotografie în care amîndoi ne ținem foarte amical de braț, pe o stradă a Balcicului, unde eram amîndoi în excursie. Ce mai e cu Rigo ? „Era în ziare : a înnebunit și a murit nu demult.“ „A înnebunit !“ Nutzi spune : „Da, în ultimul timp !“ Dar eu îmi dam seama de asta mai de demult. De cîte ori îl întîlneam îmi spunea o poveste cu niște cravate. „Pictorul“ fusese odinioară, ca orice pictor, în Italia. Acum călătoria lui era mai mare... Îmi amintesc de prima noastră cunoștință. Mi-a spus ce vîrstă avea atunci. Ce mare mi s-a părut ! Acum eu am exact vîrsta lui de atunci.

„Mai era la dumneavoastră și un dentist tinerel, care își făcea armata.“ „Da, e însurat cu o femeie mai bine ca el. Acum e la București, dar nu l-am mai văzut de atunci. A plecat lăsînd datorii la bunica.“ „Vreo 4.000 de lei“, se vaietă bunica. Trebuie să fiu de acord cu indignarea vecinilor mei : „Mie mi-a pus prost niște dinți de aur !“ „Mie mi-a lucrat foarte bine !“ [îi] ia apărarea Nutzi. Nutzi, pe rînd, oricît timp ar fi trecut și oricîte necazuri ar fi revăsit-o, îl apără și îl poncgrește. Dar parcă n-ar fi trecut atîta timp, și Ionel ar trebui să apară între noi. La fel, cu ochi șireți, cu mustăcioara de crai de mahala. O fi fost ceva între Nutzi și Ionel ? Și ce-am mai făcut între timp ? Căci sînt întîmplări care trebuiesc povestite în cele două ceasuri pe care le avem de stat de vorbă. Acum Nutzi e măritată de mai mulți ani. A avut o fetiță, frumoasă, că toată lumea se oprea s-o admire, care a murit în cîteva zile de gastroenterită. Bunica își aduce aminte de acea nenorocire și începe să plîngă. Nutzi e acum de 28 ani, nu, nu mai are nici o plăcere să trăiască. Cîteodată, un cinematograf ; dar poți cu amuzamentul pe care ți-l dă un cinematograf să trăiești mai departe ? Bărbatul lui Nutzi e om de treabă, cuminte, o iubește. Dar Nutzi a iubit pe altcineva. E și ea dintre aceia care nu pot suporta ca un vis să se transforme în realitate. Nutzi a iubit pe un aviator. Ce minunat om !... A trebuit să renunțe la el, căci viața lui era în vecinică primejdie. Și el a iubit-o, și dacă îl întîlnea cîteodată, foarte rar, din salutul lui se vedea că nu era în stare s-o uite. Într-o zi, Nutzi a citit într-un ziar că aviatorul s-a prăbușit cu aeroplanul. Pentru totdeauna.

„Acum sînt convinsă că nu-l voi mai vedea niciodată. Eu, care odinioară aveam spaimă să nu-l întîlnesc !“ A suferit moartea aceea zi cu zi, vreme multă. Apoi suferința a fost înlocuită : a murit fetița ! În conversația mea cu Nutzi, punctată de exclamările bunicii, amestecăm prezentul cu trecutul, tragedia prezentului cu puerilitatea trecutului. Atunci adolescenți, și acum oameni mari. Și iar scîncetul lui Nutzi cu ochii triști : „Aș vrea să mor ! Cu teroare mă trezesc dimineața și văd că am înaintea mea o zi întreagă în care trebuie să trăiesc.“ Nutzi aduce prăjituri să mă trateze : „Tot așa îți plac prăjiturile ?“ „Da, dar de ce ?“ „În fiecare buzunar aveai cîte un pachețel cu ceva dulce ! După ce terminai, scotoceai firimiturile !“ (Un chin acum : pe ea o serveam ? N-am curajul s-o întreb.) Nutzi, cu ce frenezie visam atunci să merg la Paris, să-mi continui studiile ! Toate s-au întîmplat așa cum am vrut. Dar acum nu mai doresc nimic cu înverșunare. Ce se va mai întîmpla cu mine ? Atmosfera de acum, în care fusesem primit și în care mi se arătase cea mai caldă prietenie, mă liniștise complect. Întîrziasem mai mult decît trebuia și eram încîntat că termin o zi fără crisparea mea obicinuită. Ajuns acasă, după o absență care mi se păruse atît de lungă, portarul mă anunță că nu m-a căutat nimeni la telefon.

Spre disperarea mea, sentimentele Daniei nu sînt niciodată fără pretenții, ca în acea modestă familie. Nu voi ști bine ce îi place Daniei și ce nu, într-atît de artificial este obicinuită să trăiască, de politicos față de toți oamenii. Desigur că va trebui să ne despărțim într-o zi. Pentru a împerechea o evreică și un creștin trebuiesc trecute anumite stavile, și ea nu este în stare de nici un gest mai curagios. Rămîne o distanță între noi, oricît m-aș căzni să încălzesc atmosfera. Dar și eu sînt prea orgolios ca să pretind ceva, să iau vreo hotărîre. Astfel, din pricina mea sau din pricina ei, cu Dania nu se poate face nimic. Cum ne vom despărți ? Asta e mai greu de știut. Dania este distantă, dar aceeași ; nu pot avea o supărare pe care să n-o fi prevăzut. Cum va avea ea îndrăzneala să hotărască ceva pentru noi doi ? Un al treilea va dispune, căci nici eu n-aș putea fi mai îndrăzneț. Ce aș face cu Milly ? (Chiar dacă sîntem certați acum.)

Și dacă mă voi întîlni peste mult timp cu Dania, peste zece ani? Dania măritată, ca acum Nutzi. Va fi Dania bucuroasă că m-a văzut? Un prieten bun de odinioară. Va căuta să-și amintească poveștile vechi ale adolescenții ei, cînd voia să afle, dar era prea timidă ca să pună întrebări — acum, cînd știe demult toate și nu mai are nici o curiozitate? Știu cum va proceda peste zece ani. Va ține capul plecat cu multă abilitate ca să mă vadă, dar ca să facă impresia că nu mă vede și să nu fie obligată să răspundă la salut. Și apoi iarăși, între noi, zile, luni, ani, moarte...

Frumusețea Danielei... Un zîmbet veșnic pe buze, o lumină pe față, frunte mare de fată deșteaptă, ochii gris se închid șireți, dar fără falsitate; și emoționată pentru cel mai mic eveniment. Dar buna creștere o face politicoasă față de toți și o ascunde. Am văzut-o vorbind cu cîte un străin și nu dădea nici cel mai mic semn că ar fi plictisită sau că ar avea vreo preferință. Aveam timp pentru noi rar și măsurat, și totuși nu putea să se degajeze de vreun străin. Nici nu-mi dam seama dacă e de părerea mea că ne-am ratat întîlnirea. La urmă, după ce mă frămîntasem singur, fără de nici o sfială, cu febrilitate, se apropia de mine să mă îmbrățișeze și arăta că tot timpul așteptase clipa aceasta. Îi purtam însă ranchiun, căci nu se pricepuse să grăbească această clipă, că nici măcar nu făcuse impresia că o aștepta. Dimpotrivă, cînd vizitatorul anunța că vrea să plece, Dania se ruga, așa cum este politicos: „Mai stai!“ Mă uitam pe furiș la ceasul de la mînă și observam că și eu însumi am întîrziat. Spuneam: „Trebuie să plec și eu“, mai ales ca să-i atrag atenția că tovărășia noastră se termina neghiob. Vocea ei se îndrepta spre mine la fel de caldă: „Mai stai!“ Odată, după ce am plecat, a venit servitoarea ei cu un buchet de flori. N-am înțeles bine: a simțit tot timpul necazul meu sau l-a înțeles imediat ce m-am dus? Dania nu se pricepea să-mi ia apărarea în nici un fel. Conversații ascunse are ea în special cu mama ei (la telefon) Odată a vorbit la telefon cu mama ei, ținîndu-mă de mînă Era fermecător! Vocea ei deplin emoționată. Continua pe ascuns să întreție legăturile cu

mama ei, pe care o iertase și încerca să uite tot chinul ce i-l făcuse, căci Dania nu era obicinuită să se schimbe [ceva] în preajmă fără ca ea să fie întrebată. Îmi spuse unele lucruri grave despre mama ei, și vedeam că socoate acele lucruri drept grave. Și dacă uneori mă înspăimîntam bănuind-o pe Dania drept ușurică și mă plîngeam tot ei, ea se împotrivea: „Eu nu seamăn cu mama!“ Asta nu însemna neapărat că trebuie să-i dau dreptate și să am încredere. Conversația la care am asistat, între ele, la telefon, era atît de intimă, încît i-am sugerat Daniel: „De ce nu-i vorbești mamei tale despre mine? Ea și-a trăit viața pe drumuri cotite, ar fi singura în stare să mă încurajeze. Este dureros pentru mine că trebuie mereu să ne ascundem. Impresia că sînt un amant care intră pe fereastră mă umilește. Chiar dacă ai fi măritată, aș avea aceleași pretenții cu tine. Cu atît mai mult acum, cînd nu trebuie să dai nici o socoteală nimănui. «Îl iubesc.» Cine ar putea să se împotrivească multă vreme?“

Dar Dania îmi alungă încrederea: „Mama nu poate să înțeleagă așa ceva“. Adică: mama nu poate să înțeleagă un astfel de sentiment. Răspuns destul de vag, și semănînd iarăși cu o escamotare a situației, cu o amînare inutilă Se joacă Dania cu rochiile, cu cărțile, cu dragostea. Nu pune nici o bănuială că acest joc nu-i face nici o cinste, se emoționează chiar, crezîndu-se profundă

Conversația Danielei cu mamă-sa la telefon se prelungea, prezența mea nu avea rost alături. Pe neașteptate i-am scos pantoful. (Dania sta pe măsuța telefonului.) M-am instalat pe covor și am început să mă joc cu pantoful. Să încerc să închipui piciorul Danielei, pasul ei, ezitările. Și sîngele care circulă. Țineam pantoful în toate felurile, utilizam toate gesturile pe care le socoteam elegante, și nicicînd un pantofar nu s-a priceput să-l prezinte cu mai multă îndemînare. Dania nu-mi mai era necesară, putea să se ocupe cum credea de cuviință. Cînd m-am uitat la dînsa, ea continua să fie tot așa de emoționată vorbind la telefon. Însă își ascunsese piciorul rămas numai în ciorap, cu pudoare, sub rochie

Mai ales, cînd vine noaptea, mi se pare că sînt departe de Dania. Cu toate că uneori zilele trec fără nici un semn, și în lungul unei zile ar putea veni un semn. Și ziua se petrec mai ales trădările. O conversație în care tu n-ai jucat nici un rol. O petrecere, o călătorie. În orice caz, uitare. Acum s-a dus la modistă. Acum are invitați. Acum se duce cu familia la un restaurant De noapte ești sigur : doarme ! Mă pot strecura printre visurile ei. Pot s-o sărut în voie, s-o strîng, să-i ating locurile cele mai ascunse. Mă urc pe fereastră pe scări de mătase, ca Romeo. Dania îmi arată misterele ei, cămășile de noapte, așternutul. Decorul de la fereastră îmi folosește : stelele și luna. Zgomotul vîntului este un farmec mai mult. Și totuși, noaptea simt că sînt separat iremediabil de Dania. Sînt eu mai realist decît s-ar crede ? Căci mi se pare intolerabil : fiecare singur, și despărțiți de toată lumea.

Astfel, oricît de atent aș fi fost, nu înțelegeam resorturile sufletești ale Daniei Se deosibea de tot ce cunoscusem pînă atunci, de tot ce citisem. Nu existau cîteva procedee cu care să mă deprind, oricît de ciudate ar fi ele, să le pot prevedea. Numai capriciu. Poți să te deprinzi cu gîndul că iubita ta depinde numai de capricii ? Eram iritat că nu înțelegeam nimic. Trebuiam să fiu atent la orice vorbeam sau plănuiam. Și încercarea de a drege ceea ce greșisem mă umilea. Dania, ușuratecă. Deplin ușuratecă, adică fără perversități, fără vreo teorie, la întîmplare, în voia vieții. Existența ei se petrecea mereu neprevăzut, nu-mi povestea niciodată ce făcea în timpul despărțirii noastre. Ocupațiile ei zilnice îmi rămîneau necunoscute. Ea explica, dacă mă plîngeam : „Pentru că viața mea începe din clipa cînd te văd !“ Erau binecuvîntate aceste vorbe. Nu puteam continua discuția. Rămas singur, vedeam că sînt mereu în întuneric. Am surprins două scene ; ele nu pot explica mare lucru, dar sînt caracteristice. Tocmai venisem la Dania. Servitoarea, care mă văzuse, mi-a deschis fără să mai sun. Eram în antret, unde îmi puneam în cuier pardesiul și pălăria. Am fost surprins de vorbele din camera alăturată. Prin ușa de sticlă am putut privi. Era Dania

cu Raul. Dania povestea la istorie capitolul pe care-l avea Raul pentru a doua zi la școală. Era interesantă de urmărit Dania cum vorbește, ea, care niciodată în public nu putea să ducă o frază pînă la urmă. Era atentă și punea cea mai mare seriozitate pentru ocupația ei. Raul deschisese ochii mari ca s-o înțeleagă, îi repeta din cînd în cînd cîte un cuvînt, ca să arate că a înțeles, dar nu se putea abține să nu agite, cu creionul, canafurile de la canapeaua pe care stăteau. Intrînd, am risipit atmosfera. A început scena insuportabilă în care Dania îi spunea lui Raul să plece, iar acesta se ruga : „Încă un minut !“ Minunată a fost Dania atunci. Dar Mady mi-a spus mai tîrziu : „Așa face Dania în fiecare zi !“ Mama-Dania... Și apoi, pleacă Dania în streinătate și stă acolo o lună, două, trei, și nici nu se gîndește să scrie cîteva rînduri, să întrebe ce se mai întîmplă pe acasă. Am mai surprins o scenă sinceră, căci prezența mea nu era bănuită. Fără să-mi dau seama, nimerisem în camera părinților Daniei, în care tatăl Daniei doarme, acum, singur în patul lui din cele două paturi. (Prima oară cînd te culci singur, după ce ani te-ai culcat cu femeia ta. Patul alăturea de el care rămîne nedesfăcut toată noaptea !) Dania era acolo, se privea în oglindă. Fără nici un gest, preocupată de imaginea ei, dar fără să vrea să schimbe ceva. Părea că stă de mult acolo și n-avea vreun gînd să plece. Nu puteam întîrzia prea lungă vreme, m-am dus. Imagini rare, la care nu puteam asista decît din întîmplare. Puteam să văd în ele imaginea Daniei, eu, care mă ocup atît de avid s-o cunosc ?

„Ai văzut [pe] Moissi ?“ Niciodată n-o să mă pot consola de moartea lui. Desigur, te cuprindea mai întîi tristețea. lui. Orice vorbă ar fi spus, aducea o vibrație. Și îmi va suna întotdeauna în ureche tonul cu care a întrebat în *Cadavrul viu* : *„Wass habe ich gethan ?“* Nimeni nu are ochi mai profunzi, mîini mai delicate : îl urmărești cu delicii arcul picioarelor. Dar m-a impresionat mai ales la el simplicitatea lui. Nimic nu te făcea să presupui că el știe că este un artist celebru în lume. Îți părea normal să meargă pe jos, pe o stradă umilă, să-i fie frig și să-și ție bine la gît gulerul pardesiului, să se

îmbrace cu hainele pe care le-a găsit lîngă el fără să mai aleagă, să bea cafea într-o ceașcă oarecare. L-ai fi putut primi la tine fără să te jenezi, ia-i arăta albumele tale cu fotografii, și el ar privi cu curiozitate, și chiar ar fi încîntat să descopere o ilustrată cu o vedere din București, căci ar zice : „Am fost și eu pe acolo". Dania își aduce aminte : „L-am văzut și eu la Londra"...

Ce rochie scumpă și elegantă trebuie să fi avut Dania cînd, în seara aceea, la Londra, asista la un spectacol cu Moissi. Moissi trebuie să fi jucat pe Fedia din *Cadavrul viu*

Și Alfred Cortot, marele pianist, apare mititel, umil, fără legătură cu pianul, transformat într-o notă muzicală. Și ce îmbătrînit e acum ! S-a terminat povestea lui, asta o știe el bine. Nu-l mai interesează bravadele (ca Rubinstein), ca să emoționeze sala. Lumea lui, numai nuanțe și melancolii. Versuri transformate în sunete. Sala de la Ateneu era arhiîncărcată, aplauzele cădeau ca o apă, de la oameni care aveau poate nevoie de un clar de lună. Atingea succesul acesta pe Alfred Cortot ? Dania n-a fost la concert, căci n-a mai găsit bilete. Dar s-a consolat cu vorba : „L-am mai auzit altădată, în streinătate !" Ca și cum aceleași bucăți n-ar putea fi auzite de oricîte ori, căci atmosfera de atunci s-a risipit ca vîntul și nu mai păstrezi decît o amintire uscată. Ca și cum ar mai ști ea programul în care l-a auzit odinioară pe Cortot ! Iar decorul n-are nici o importanță. Sau dimpotrivă, muzica lui Cortot se pretează să fie executată în cadrul cel mai umil. Să nu vezi oameni, să nu te tulbure nici un zgomot. Să poți avea visurile cele mai fluide. Și apoi „altădată" are o importanță extraordinară : pe atunci Alfred Cortot avea altă vîrstă !

Am văzut-o în pauză la un concert. Dar la ieșire era lume multă, n-am știut ce-a devenit. În stradă, i-am recunoscut automobilul, iar ea îmi făcea semne de prietenie prin geamul din fund. (Era numai cu Mady.) Socoteam că tovărășia noastră este completă. Apoi, două zile nici un semn, nici o chemare la telefon. Am chemat-o eu de cîteva ori, dar mi s-a răspuns invariabil : „Nu e acasă !"

Căutam să-mi schimb vocea ca să nu par că numai eu o caut. (Și nu-mi spuneam numele.) Dar cred că n-am înșelat pe nimeni, chiar dacă Dania este căutată toată ziua de oameni diferiți.

Într-o zi am vorbit cu Dania de la un telefon din familie. Cineva mi-a auzit cuvintele și timbrul și a spus la urmă : „Ce cîrpă ești !" Vorbele acestea mă obsedează, căci niciodată nu m-am gîndit să mă judec așa de rău. La restaurantul unde mănînc vine în fiecare zi un țigan pipernicit și murdar și cîntă fals și ridicol la o vioară stricată, cu o voce plîngăreață, *Ești o cîrpă în amor !* Dar eu îl ascult cu seriozitate, căci am impresia că face portretul meu

Ascensorul va urca pînă la mine, la etajul al șaptelea, să-mi aducă cineva vreo veste ? Îi aud zgomotul, dar nu știu dacă urcă sau coboară cu cineva care vrea să plece. De cîte ori trece pe la un etaj, zgomotul acesta capătă alt sunet, pot să urmăresc drumul ascensorului și să număr cele șapte etaje. Dar dacă se oprește în mers ? Sau am numărat greșit ? Sau n-a pornit exact de la parter și atunci e inutil să număr de șapte ori ? La etajul meu sînt douăzeci de camere, deci foarte multe persoane, uneori mai mulți într-o cameră : chiar dacă ar urca cineva pînă aici, s-ar putea să nu fie pentru mine. S-ar mai putea să vie cineva tocmai la mine, dar care nu mă interesează. Și asta se întîmplă de dimineața pînă seara!

Despărțirile sînt oribile, mă mir cum avem tăria să le trăim. Pentru totdeauna ! Ca o moarte ! Mai impresionant decît o moarte, căci după o despărțire celălalt trăieste undeva, mănîncă și doarme, are ocupații. Te poți întîlni, oricît de mare ar fi lumea aceasta, sau cel putin crezi că te-ai putea întîlni. Îți faci iluzia că fata care merge în fața ta e iubita. Cu toate că totdeauna te înșeli. Nu există un noroc de felul acesta. În același oraș, străzile se măresc, se multiplică, casele se înstreinează, iar iubita se găsește undeva, dar nu poți închipui unde... Poate în cinematograful în care intri, tocmai la ora aceea, și cînd se face lumină privești cu aviditate pe toți spectatorii și regreți că s-a făcut întuneric înainte de a-ți

termina examinarea. Se cîntă o reclamă în semiobscuritatea sălii, iar tu îți cauți iubita. Sau poate la teatrul la care te duci o dată la trei luni. Sau la un concert. Și asculți multe sunete, cu impresia că și ea ascultă același lucru. Și dacă ascultăm amîndoi, în același timp, la radio, același post îndepărtat ?... Pentru totdeauna... Erai atent ca iubita să nu răcească, să n-o ploaie, să aibă aceleași bucurii. O făceai neapărat să citească o carte care ți-a plăcut, să se îmbrace după gustul tău (Dania, ți-am pretins o rochie de *taffetas*...), să prefere o anumită expoziție de pictură. Totul zădarnic. Atîtea preocupări pe care le-ai avut odinioară și acum, fără sens. Par ridicole planurile tale vechi. Și, mai ales, dacă planul tău pretindea un oarecare timp și ai fost întrerupt, acum te găsești nebun. Doreai să știi cel mai mic lucru din viața iubitei. Te durea dacă descopereai că iubita uitase să-ți spuie ceva, inofensiv, chiar, un spectacol, de exemplu. Satisfacția pe care a avut-o asistînd la un spectacol. Acum poate veni primăvara, zădarnic constați primele flori, căci nu mai poți să i le trimeți ei. Ți-aduci aminte, Dania : am venit cu violete multe la tine, și făceam mare gimnastică a mîinilor ca să nu-mi scape nici una. Vara... Atunci ești tu infidelă... „Eu nu pot suferi căldura", mi-ai spus. Totuși, ai plecat numai cînd am hotărît eu plecarea mea. „Cum voi putea trăi în orașul acesta fără tine !" Și unde te-ai dus ai descoperit o societate veselă, elegantă, unde ai putut să joci rolul prim. Toamna, cu ploile Cu Dania n-am trecut nici o toamnă împreună. Iarna, cu zilele negre. Zile făcute pentru dragoste. Te-a impresionat această reflecție a mea, și mi-o aminteai de cîte ori era o zi mai întunecată. Acum telefonul de alături pare un cadavru. Nu se desprinde nici o emoție din el. A redevenit o mașină uscată, fără mișcare Poți să te uiți, înțepenit, ceasuri, la el, nu se desprinde nici un semn. Și dacă totuși te cheamă cineva, sunetul lui îți face rău, căci oricine te dorește îți este indiferent, și te doare că același mijloc poate fi întrebuințat de persoane streine, la fel cum te doare că un colț de natură îți este nespus de drag, de familiar, și constați că aparține cu aceeași intensitate altuia. Și telefonul devine simbolul viu al despărțirii tale, și te înfiori cînd din atîtea cuvinte

calde, de întrebări febrile, de deznădejde sau de speranțe, nu mai rămîne decît un umil aparat negru, strein, tare Pentru totdeauna. Orice aș face. Mă doare capul acum, și ție nu-ți pot spune nimic. Dacă ai pune mîna pe fruntea mea, m-aș simți bine. Am o carte nouă, s-o citim împreună. Să-i ghicim conținutul numai cercetîndu-i paginele. Am aflat o observație subtilă, vreau să ți-o spun. Am descoperit un prieten, ce părere poți avea tu de el ? Am stat treaz o noapte întreagă ca să scriu cîteva rînduri. Sînt mulțumit de ele, am impresia că depășesc tot ce am făcut pînă acum. Nu vrei să le cunoști și tu ?.. Pentru totdeauna... Și dacă m-aș despărți de Dania, aș ține calea tuturor automobilelor ca s-o descopăr. Nu văd bine. Odată a trecut pe lîngă mine un automobil, cu mai multe persoane în el. Și deodată am descoperit pe cineva care se uita atent spre mine pe geamul din spate. Era Dania, care mă văzuse pe stradă, și cum întîmplarea era neprevăzută, a avut curajul să mă privească, fără sfială de vecinii ei. Dar mă înșelasem. Nu era decît o păpușă atîrnată acolo, pentru încîntarea călătorilor

Cea mai stupidă melodie îți sugerează dezastre. O flașnetă cîntă *De-acuma nu te-oi mai vedea*, iar eu jelesc despărțirea de Dania. Pentru totdeauna. Va trebui să suport așa ceva și să trăiesc mai departe. Căci traiul cu Dania a devenit foarte complicat. Viața aceasta de tensiune continuă mă umilește, aruncă în mine toate incertitudinile. Și odată, în loc să-ți vorbesc : „Ce mai faci, Dania, ce-ai mai făcut în ultima jumătate de cias ?" îți voi spune „adio". Dacă aș fi în stare, ți-aș cînta un cîntec : *Gute Nacht, mein Kind*. Ca și cum, de-acum, tu ai trebui să dormi totdeauna, iar eu să te veghez.

Fiecare om are atîrnat de buze cîte un surîs, după cum sălbatecii își atîrnă cîte o bijuterie. Surîsul acesta are diferite forme, este prelungit sau de scurtă durată, pregătit sau bruscat, grațios sau crispat, nenatural uneori, întreg sau numai schițat. Dania are totdeauna surîsul pe buze, și de cîte ori întîlnește pe un cunoscut, oricare ar fi el, înflorește ca o floare. Fiecare se bucură de acest surîs, ca și cum numai pentru el a fost făcut, dar

eu știu ce artificial este. Iar odată am surprins-o pe Dania așa: a văzut pe un cunoscut și a început să-i surîdă. Apoi, imediat, a apărut alt cunoscut. Iar Dania a surîs mai departe, la fel, celuilalt. Același surîs pentru două persoane.

Uneori îmi place să-i amintesc Daniei că nu sînt un om de rînd și că în tovărășia noastră nimeni nu dă mai mult. Și atunci îi spun versurile lui Ronsard, transformate puțin, ca să mi se potrivească:

Quand vous serez bien vieille, au soir, à la chandelle,
Assise auprès du feu, dévidant et filant,
Direz, chantant mes vers, en vous émerveillant:
Ronsard, tu m'as loué quand j'étais belle".

Dar recitîndu-i aceste versuri, arăt că în nici un caz aventura noastră nu poate dura multă vreme.

Înainte de a o cunoaște, am fost rugat să pun un autograf pentru „o duduie", pentru Dania chiar. I-am scris la întîmplare, oferindu-i „o fantomă".

„Știi cît m-au obsedat rîndurile tale?" Sînt foarte potrivite pentru Dania.

M-a căutat prin săli de spectacol, pe străzi, pe cînd nu mă putea recunoaște, căci nu-mi știa fizicul. A citit tot ce am scris, părîndu-i-se că la fiecare rînd fac aluzie la ea. Și de cînd ne-am întîlnit, ea își continuă visul de lunatecă. I se pare posibil orice plan, dar se sperie să-l îndeplinească. Mă așteaptă noaptea la fereastră, dar nu are curajul să mă primească la orele normale. Face din mine, în absența mea, imagini fantastice, dar are dezamăgiri cînd mă vede. Gesturile îi sînt nesocotite, timiditatea alternează cu îndrăzneala, de amîndouă dăți le fel de stridente. Uitări complecte din pricini vagi, din pricina unei vizite mediocre și, deodată, frenetice aduceri-aminte. Cuvintele cele mai pasionate, spuse numai la telefon.

— De fapt, Dania, pentru tine aș putea fi chiar mort. Obsesiile tale n-au nevoie să mă mișc, să mînînc, să pretind ceva. Poate că mort m-ai iubi chiar mai mult, m-aș

potrivi cu imaginația ta. Bineînțeles, carnea ta ar accepta îmbrățișările cele mai puternice, sărutarea cea mai amețitoare, sensualitate nebună, dar la urmă, singură, lenevoasă, m-ai chema pe mine. Prestigiul și dezolarea mea...

Este Dania deșteaptă? Cu toată grația figurii de păpușă de lux, are fruntea mare, de persoană care gîndește. Familia e impresionată de inteligența ei. Face unele observații la care nimeni nu se așteaptă. Unele comparații minunate. Și apoi a citit imens, a devorat cărți. „Citesc pînă și programele de cinematograf." Aceasta nu este un semn de deșteptăciune, dar te impresionează cineva care are patima cititului. Orice spui, ai impresia că ești ascultat și înțeles. Dar n-am surprins-o niciodată pe Dania susținîndu-și multă vreme o părere și motivînd-o... „Rilke e cel mai mare poet din lume"... Cu ce emoție face această declarație! Ce este mai frumos în el? Dania nu mi-a spus ce crede. Îi vorbesc cu entuziasm de unele cărți. I le ofer. Și nici nu știu dacă i-au plăcut. Cu ce emoție i-am trimis *Deux ou trois Grâces*, capodopera lui Huxley. Am căutat în toate librăriile pînă ce am găsit-o. Grațioasa Grâce, explicabilă ca o temă muzicală care se repetă, și atît de influențabilă, încît îi recunoști fiecare amant după cuvintele pe care le întrebuințează. Dania, nu ți-ai recunoscut portretul tău și nu ai avut ocazia să privești în cartea aceea ca într-o oglindă? (Ultima dată cînd te-am întîlnit, mi-ai vorbit de Spinoza.) Dar Dania nu se compară decît cu ce este perfect favorabil. Cunoaște foarte multe versuri pe de rost, este asta un semn de inteligență? Nu i se poate ascunde ceva, căci ghicește. Are momente de reflecție? Are, mai ales, timpul să reflecteze, cu vizitatorii, care vin mereu, cu ocupațiile de modă, care nu se mai termină? N-am auzit-o niciodată spunînd: „Această este o carte bună, pentru că"... Nici eu, dealtfel, nu-i dau dovezi de inteligență. Mă mărginesc să interpretez, cînd sînt cu ea, sentimente, totdeauna cu pasiune, căci totdeauna sînt în joc relațiile dintre noi. Și cînd ne simțim perfect tovarăși, glumesc, fac spirite proaste sau chiar mă amuz scoțînd sunete fără înțeles. Repet aceeași frază idioată și ne amuzăm amîndoi. Dania mi-a spus: „Ce mult mai țineam la inteligența ta înainte de a te cu-

noaște! Și acum descopăr că pot să te urmăresc.“ De fapt, vorbele trebuiesc astfel înțelese: acum mă intimidez mai puțin de tine! Căci n-a avut niciodată ocazia să constate în ce fel gîndesc. Nu mi-a pus întrebări.

Întotdeauna am privit cu emoție o poșetă, căci am considerat-o legată intim de doamna care o poartă. O mărturisire care se face în public și totuși rămîne ascunsă. Fiecare compartiment este important. Roșul de buze, pudra, parfumul, pieptenele, fiecare cu secretul lui. În poșetă n-ai voie să cauți niciodată, oricît de avid ai fi s-o cunoști. Firea feminină, curioasă, de neînțeles, transformată în pînză și zorzoane. Dania își schimbă de multe ori poșetele. Desigur, toate sînt de calitatea cea mai bună, aduse din străinătate, model. Așteptam într-o zi pe Dania în salonul ei. Citisem dintr-o carte pe care o găsisem pe masă, mă uitam la fotografii, dar Dania nu sosea. Nu mai știam ce trebuie să fac. Și pe scaun, lăsată la întîmplare, una din poșctele Daniei. O purta în ziua aceea, era plină de lucrurile trebuitoare. Am privit-o îndelung, vrînd să închipui mîna care o ține de obicei. Și un gînd mi-a venit. Am scris cîteva rînduri de prietenie și le-am strecurat în poșetă. A doua zi am așteptat efectul. Dar nimic. Nici în zilele următoare. Nu pricepeam. S-a putut să nu observe? Sau rîndurile mele s-au rătăcit? Dania nu-mi spune nimic din timiditate sau din șiretenie? Nu era o chestiune prea gravă; am întrebat-o pe Dania de întîmplarea cu biletul meu. Ea a rămas surprinsă: „N-am știut!“... A adăugat: „Eu niciodată nu mă ocup singură de poșetă. Altii îmi aranjează lucrurile din ea“....

Și *portfeuille*-ul meu a constituit un miragiu pentru Dania. Cînd l-a ținut în mîini! Să poată scotoci pretutindeni! Întîrzia la fiecare descoperire. Și fiecare lucru, cît de umil, o impresiona. Un carnet de cale ferată. Cum e fotografia mea, cine a scris pe el, cine l-a iscălit? O floare presată, ce floare e, și de unde o am? Cîteva pagini scrise: trebuiesc publicate? Un bilet vechi de tramvai; ce călătorie am făcut? Și cheia camerii mele! De orice era Dania curioasă, voia să știe tot. Dar am luat *portefeuille*-ul înainte ca Dania să știe tot. Mai la o parte era fotografia unei fetițe nostime, surîzătoare, cu

pălăria mică pe ureche și foarte încîntată de acea pălărie: Milly!

Dania, ai intrat în camera mea și totuși n-ai observat ceva important, care de obicei nu-ți scapă cînd este gelozia ta în joc. Eu eram stăpînul, căci eu dispuneam de situații, lucid, nu la întîmplare, cum ceri tu. Și glasul meu rugător, pe care ai socotit că poți să-l conduci după plac, ascundea cele mai conștiente planuri. În camera mea este o ușă ascunsă după perdea, pe care n-am curajul s-o încui. Pe acolo se poate merge în camera lui Milly. Milly, de cînd ai venit tu în viața mea, nu vine decît foarte rar, cînd sînt bolnav și crede că e obligată să se ocupe de mine. Tot eu merg dimineața la Milly, cu dorința s-o împac, dar atent ca nu cumva să mă caute în lipsă cineva la telefon din partea ta. Fijija, pisica, circulă mai mult între noi, ea toarce înainte, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, și doarme fie rezimată de mine, fie de Milly. Mai ales de Milly, dar nu dintr-o preferință. Eu sînt nervos, nu pot sta locului, mereu în așteptare; nu pot fi comod pentru somnul unei pisici. Pe Milly, în schimb, supărarea a doborît-o, stă ceasuri întregi pe divanul ei, cu capul în mîini, nepricepîndu-se să ia vreo hotărîre. Fijija e pisica lui Milly mai cu seamă. Ea mi-a adus-o, ea o îngrijește zilnic, și de la restaurant ea îi aduce pachetul de mîncare. Și acum, cînd Milly este prea întristată, încearcă să se consoleze cu Fijija. „Tot ce mi-a rămas pe lume!“ Mi-e așa de milă! Dar ce pot face? Și cînd a fost Dania la mine, am inventat motive să plecăm cît mai repede. Mă temeam să nu vie Milly. Desigur, Milly este discretă și mîndră, ar fi rămas în camera ei dacă ar fi simțit (ar fi simțit imediat) musafiri la mine. Dealtfel, nu vine la mine decît rareori, intră la ea liniștit, și numai întîmplător îmi dau seama că e acasă. Cîteodată mai are pretenția să lupte cu mine. Încuie ușa și nu răspunde cînd îi bat să intru. Dar alteori lasă ușa deschisă, și n-are nici o tresărire dacă vin s-o văd. Și trebuie s-o întreb de două ori același lucru dacă vreau un răspuns. Dar am plecat cu Dania cît mai repede din camera mea. De ce s-o îndurerez inutil? Și mai ales: dacă Dania ar observa ceva? Mi-a

fost frică mare să nu fiu surprins într-o situație ridicolă N-aș fi fost în stare s-o umilesc pe Milly prefăcîndu-mă că o consider o ființă întîmplătoare. N-aș fi putut să ascund pe Dania. Aș fi surîs constrîns și stupid Și Milly și Dania s-ar fi sesizat. Ce teamă îmi era pe culoar, cu Dania așteptînd ascensorul care nu mai sosea, mereu ocupat, ocupat poate tocmai de Milly, care sosea în același moment! (Chiar dacă Milly îmi spusese că în ziua aceea — sărbătoare — va fi absentă. Îmi spunea lucruri precise.) Ce emoție, trecînd prin fața diferitilor portari, chiar dacă ei nu-mi puteau face nici o complicație! În alte zile pot să nu mă tem prea mult de venirea lui Milly, are birou. Și, de atîta vreme de cînd o cunosc, niciodată nu și-a părăsit orele biroului. Asist la viata ei tristă de fiecare zi, de funcționară. Conștiincioasă, fie că așa este temperamentul ei, sau poate că se teme să n-o dea afară, cum se poate oricînd întîmpla la un birou particular, și să rămîie pe drumuri. Căci trăieste din leafa biroului și n-are pe nimeni care să-i poarte de grijă. În fiecare seară îmi da raportul. Ce vulgarități îi mai spunea șeful imediat, sau cel mai mare, sau cel mare de tot, care nu-si închipuia că funcționarii lui au nevoie de somn și de mîncare și, de e posibil, chiar să meargă la un teatru. Pentru el, orele nu contează Vine oricînd și dorește să găsească pe funcționari. Și noaptea, dacă are poftă. Nu știe ora prînzului. Ghiftuit, căci el poate să mănînce cînd vrea, odihnit, căci el se poate scula cînd vrea. Nu spune bună-ziua, pretinde, se supără, rămînînd tot timpul distant și imbecil. Imposibil de contrazis, oricîtă dreptate ai avea. La o oră neobicinuită, n-a găsit-o pe Milly la birou. Avea de scris la masină cîteva rînduri politice, și nu s-a priceput să găsească o altă dactilografă. O mie de lei amendă! „Tocmai îmi făcusem socoteala că iarna aceasta îmi pot cumpăra blănită, ca să nu-mi fie atît de frig la gît.“ Șeful crede că totul îi este permis și face din banii societății ce vrea, nimeni n-ar putea să se opuie fără riscul de a fi dat afară. „Noroc că nu-l văd totdeauna. Cînd ar ști el că am fost foarte fericită aseară la un concert la care m-ai dus tu!“ A fost el vreodată la un concert? Șefii mai mici sînt mitocani, scuipă pe jos, fumează țigări

proaste „atît de mult, că poți să tai aerul cu cuțitul“, spun prostii pe care trebuie să le accepți fără împotrivire. Iar numerele din registre se ridică pe ei ca furnicele, pe mîni, pe barbă și mustăți, pe haine, pe toată ființa lor. Uneori pe fereastră se vede cum plouă sau cum strălucește soarele, dar nimeni nu face astfel de observații. Trec anii peste Milly ca funcționară de birou, dar ea rămîne la fel de sensibilă, și cea mai mică vulgaritate o distruge. Biroul, viața ei, ce tragedie!

Cum să pot face mai explicit, și pentru alții, și pentru mine, ceea ce presupune cuvîntul „birou“? În fiecare zi, de ani și pentru totdeauna, în cel mai bun caz. În fiecare zi! Să scriu cîte o pagină pentru fiecare zi, și sub titlul *birou* să punem peripețiile, încurcăturile, obrăzniciile superiorilor, munca stupidă și istovitoare, fără scop. Numai deziluzii. Indiferent de tot ce se petrece în lume, că oamenii trăiesc și mor, unii se chinuie, alții sînt îndrăgostiți, geloși, tragici, indiferent. Numai să iasă exact cifrele. Aș aduna mii de pagini care ar părea identice, dar fiecare ar conține o zi din viața unui om. Viața lui Milly. Cine ar avea răbdare să citească numai ceea ce a fost trăit clipă cu clipă? Duminica funcționarul se scoală tîrziu, se uită pe fereastră și asistă la trecerea timpului nefăcînd nimic. Din cînd în cînd, din viața lui Milly se desprinde cîte o tragedie: a murit tata... sau mama... a rămas singură pe lume. Dar n-a avut o îngăduință prea mare. Numai zilele de înmormîntare. Și, apoi, din nou biroul. Și uneori Milly își dă seama că n-are pe nimeni, că n-are unde să se ducă, că fiecare își are petrecerea lui, nimeni nu se gîndește să-i facă vreo bucurie. Și atunci îmbrățișează pe prietena ei pisica și e satisfăcută cînd o privește mîncînd. O găsește înțeleaptă, inteligentă, grațioasă, atîtea adjective care ar fi vrut să i se adreseze ei, să le poată ea adresa altcuiva. Așa se explică atașamentul ei pentru mine. Sărutări, senzualități n-au nici un rost între noi. Oricît de ciudat ar părea, un bărbat și o femeie împreună, care se pricep numai să-și poarte de grijă reciproc. Milly bagă de seamă ca viața mea să se petreacă fără de neglijențele pe care eu sînt înclinat să le trăiesc, să mă îmbrac cum trebuie, să mănînc, să dorm. Eu o încurajez în viața ei

grea, o ascult cu interes, îi explic ceea ce nu pricep clar, îi fac promisiuni care ar putea să-i calmeze necazul. Anumite lucruri le las în întuneric. N-o întreb despre trecutul ei. Poate pentru că n-aș vrea nici eu să fiu întrebat. Și n-o întreb niciodată de trecerea unei ore de a ei pentru care nu se gîndește să-mi dea explicații, căci nu vreau nici ea să creadă că are vreun drept în viața mea sentimentală. Cele mai calde strîngeri de mînă, dar nimic altceva. Putem dormi pe același divan, fără să mă gîndesc la rău. Astfel, prea multe n-am vrut să iscodesc în ființa lui Milly. Dar am fost cu dînsa punctual, exact în promisiunile date. Milly mă privea citind, scriind, era măgulită cînd eu îi ceream vreo explicație, căutam s-o pun în curent cu preocupările mele. Asta îi readucea încrederea în puterile ei, pe care biroul făcea tot ce era posibil să i le distrugă. Tovărășiile noastre minunate, în preajma radioului, fără vorbe, încercînd să prindem posturi pînă noaptea tîrziu. Milly era fată deșteaptă, avidă să învețe, prudentă ca să nu spuie niciodată ceva deplasat. O găsisem în muzică încurcînd bucățile cele mai familiare, și acum o deprinsesem să recunoască fraza intimă din vreun cvartet. Și cu delicii observam progresele elevii mele. Dania a putut să sosească în viața mea, fără să-mi închipui că această aventură ar putea aduce vreo transformare în viața dintre mine și Milly. Nu vorbeam despre Dania, căci găseam inutil să vorbesc cu Milly despre escapadele mele, dar nu aveam intenția să ascund nimic. Și dacă îmi veneau cîteva rînduri, îi spuneam portarului să mi le dea pe ascuns, dar le lăsam fără precauții printre hîrtiile mele, căci nu-mi închipuiam că ar putea să le citească cineva. Și într-o zi am făcut descoperirea că Milly este geloasă!

Au început între doi discuții făcute din jumătăți de cuvinte, învinovățiri, ofense, pe care fiecare se prefăcea că numai întîmplător le făcea și nici unul nu spunea limpede ceea ce crede. „Iarăși o scrisoare!“ „Întrucît te supără?“ „Constat numai!“ „Vrei poate să mă socot vinovat?“ „Nu vinovat, numai tulbure.“ „Nu dau socoteală nimănui.“ „Credeam că pentru o chestiune atît de importantă poți să dai socoteală.“ Am uneori ieșiri violente. „Dar, în definitiv, nu permit la nimeni să mă tor-

tureze.“ „Dar n-am spus mare lucru.“ Avea dreptate, nu spusese mare lucru, dar cuvîntul ei cădea pe preocupările mele: Dania mă chinuia fără să-și dea seama. Uneori aveam cheful să-i mărturisesc necazurile mele lui Milly, cea mai apropiată prietenă, dar acum discuțiile noastre ajunseseră prea ascuțite ca să-i cer tocmai lui Milly o povață. Mințeam din ce în ce mai mult, în timp ce pretindeam că Milly n-are dreptate să mă examineze. Milly observa anumite situații comice pe care le trăiam și se răzbuna subliniindu-le cu voce tare. În febrilitatea cu care așteptam o veste, n-aveam astîmpăr, în cameră mă mutam de pe un loc pe altul, puneam la patefon un disc pe care nu-l ascultam pînă la sfîrșit, deschideam o carte pe care o închideam înainte de a putea citi prima pagină, puneam o întrebare și nu așteptam răspunsul, sau îmi găseam o treabă ca să ies în oraș, ca să mai rup din timpul așteptărilor, dar mă întorceam imediat cu spaima ca nu cumva tocmai atunci să fiu așteptat. Milly nu spunea nimic, fără mișcare sta într-un colț, cu capul în mîini, ca să nu-i văd măcar fața sau ochii, dar o simțeam tot timpul examinîndu-mă, pricepînd tot, și imobilitatea ei tăcută mă exaspera. O iscodeam și o obligam, prin jurăminți, prin mitocănii, prin abilități, să vorbească. Dar uneori, orice aș fi imaginat, nu-mi auzeam decît vocea mea, și sunetele vorbei mele cădeau peste mine chinuitoare. Cîteodată mă cuprindea o imensă milă de tristețea lui Milly, de obicei cînd vedeam că eu însumi sînt fără noroc, și atunci repetam fără sfîrșit: „Dar ce sînt eu de vină!“ Poate că dacă aș fi fost fericit, aș fi fost mai impresionat de necazul lui Milly. Nu eram bine hrănit pentru un om care n-a mîncat încă. Darnic, aș fi răspîndit cuvinte de îmbărbătare, glume, chiar și cîte o distracție, un cinematograf. Dar găseam că duc o viață intolerabilă, nu mă simțeam obligat să mă ocup și de alții. Mă simțeam în stare să mor curînd, deci nu-mi păstram pentru mine partea cea mai bună. Milly sta dezolată lîngă pisică, și cu această tovărășie ea se simțea și mai singură încă. Dar și eu mă simțeam singur, ocolind ca un năuc camera, în așteptarea unei vești. Și trebuia să tac, un chin care îmi era răspîndit pe ochi, pe buze, pe toată carnea. Și pentru că nu puteam să mă răzbun

pe Dania, care cine știe ce făcea în momentul acela, acolo, departe, mă uitam la Milly, la ceafa ei, căci fața și-o ținea între perne, și-i spuneam — în gînd, căci îmi dam seama că dacă i-aș fi spus tare, n-ar fi liniștit cu nimic supărarea mea din pricina Danielei : „Ce să-ți fac ! Fiecare cu soarta lui !“

Cunoștința cu Milly s-a făcut senzațional, după cum senzațională mi s-a părut și cunoștința cu Dania de mai tîrziu De fapt, oricum s-ar face prima întîlnire cu cineva, care va juca un rol în viața ta, pare extraordinar. O recomandație la colțul unei străzi... Reflectezi : ce întîmplare că eram tocmai acolo în momentul acela, iar un amic comun, pe care-l văd foarte rar, se găsea în același loc ! Duceam o viață prea monotonă, lipsită de orice farmec M-am hotărît să plec într-o excursie cu niște oameni pe care nu-i cunoșteam, de care numai întîmplător am aflat. Obicinuit să trăiesc singur, și deodată în grupul necunoscuților. Milly a plecat și ea cu aceeași excursie. tot pentru prima dată. Spre Mănăstirea Cheia, cu automobilul, și apoi pe jos, tot mai departe. La început nici n-am observat pe cine aveam în preajmă, mă mulțumeam să surîd amabil dacă mi se punea vreo întrebare, să mă arăt mulțumit. De la Cheia ne-am despărțit la întîmplare, în grupuri, preocupat fiecare să urce potecile. Pe muntele Ciucaș m-am odihnit, cu cei cîțiva tovarăși de care mă ținusem. Unul s-a hotărît să mănînce. Așezînd o bucățică de brînză pe o bucată de pîine, am descoperit lîngă mine o fată delicată, necăjită, stranie puțin, sensibilă la fiecare trăsătură, Milly. Și mititică, ai fi putut s-o porți cu ușurință în brațe. Ce jucărie ciudată ! La întoarcerea spre Cheia, i-am spus : „Ce minunat este aici. Ar trebui să rămînem cît mai mult “ „Mie mi-ar fi imposibil, căci am birou.“ Ce mult m-au impresionat vorbele acestea ! Ce conținea timbrul vocii ei ?! Dar era deprinsă cu această viață. Atîtea grozăvii pe care le-am închipuit dintr-o dată, pe care numai le bănuiam, dar nu puteam să le știu în repetarea lor zilnică. Mi-a dat adresa biroului Ajuns acasă, i-am trimis un buchet imens de gladiole. „Îți dai seama cum se prezintă un buchet de flori într-un birou ? Nu știam unde să le ascund Le pitisem înapoia scaunului pe care stau toată

ziua la mașina de scris. Le striveam, era o profanare. Să nu le descopere camarazii mei, căci ar fi reflectat : O socoteam cuminte, dar are și ea tipul ei !“

Fuseseră destul de deplasate gladiolele mele. Eu, care le cercetasem la cumpărare pe fiecare, după ce examinasem îndelung cîteva magazine cu flori, ca un om care nu e grăbit, care nu are nici o treabă. Dar am continuat să-i trimit flori, mai umile, mai însemnate, după anotimp, cît mai multe. Și eram încîntat cînd n-avea vaze destule ca să adăpostească tot ceea ce îi trimiteam. O păraseam dimineața de tot de la casa unde sta pe atunci. Ea deschidea fereastra ca să intre aerul curat. Găseam în stradă țigănci care-și aranjau florile pentru vînzarea de peste zi. Cumpăram un buchet, mă întorceam, și-l aruncam lui Milly pe fereastra de la etaj. „Acum nu-mi mai aduci nici o floare !“ Cînd o văd prea supărată, mă hotărăsc să reîncep istoria florilor. Dar ajuns afară, uit, mi se pare prea complicat să mă mai întorc

Treceam pe la biroul ei, îi spuneam o veste nouă, ca să-i dau o preocupare agreabilă, îi dam cîte o carte sau cîte o revistă, cu toate că era prea ocupată și prea ținută din scurt ca să poată citi la birou ceva. Sau pe la ora 11, pe cînd trebuia să-i fie puțin foame, îi aduceam o bomboană Treceam pe la ea numai ca să-i dau o bomboană — se putea să nu fie emoționată ? Căpătam cheia de la camera ei. Acolo, cea mai perfectă ordine, căci Milly era chibzuită și nu-i plăcea să-și lase lucrurile la întîmplare Cred că ar fi observat în orice caz trecerea mea, din pricina vreunei neglijențe pe care aș fi făcut-o, oricît de precaut aș fi fost. Dar îi făceam un semn anume. Răsturnam scaunele, schimbam locul unor păpuși care atîrnau de o etajeră, atîrnam de lampă pijamaua ei, [pe] care o descopeream unde era ascunsă, și o închipuiam astfel pe Milly încă acasă conducîndu-și mica gospodărie. Sau luam cărțile de joc, și pe covor scriam ceva cu ele. Odată am scris : *„Chérie !“* (Bineînțeles, n-am uitat să pun accentul a cutit...) Milly primea jocurile mele pe jumătate amuzată, pe jumătate duioasă : „Profesorule !“ (La școală, cînd elevii mei se grăbesc să termine teza de limba franceză, le atrag atenția : „Mai examinați-o o dată... Mai puneți cîte un accent“...) Îmi

place să vin în camera lui Milly, găsesc totul aranjat, nimic nu e lăsat la întîmplare. Cînd mai are Milly timpul să se ocupe de lucrurile ei? Milly mi-a observat imediat neglijența mea, și a voit să mă îndrepte. Nu băgam seama ce se întîmpla împrejurul meu, și ea îmi atrăgea atenția ce trebuie să fac, cum să mă îmbrac, cum să primesc vizitele. Nu se puteau face mari transformări cu mine. Dar Milly nu obosea, niciodată nu-și pierdea răbdarea. Mereu de la capăt Uneori eram plictisit de observațiile ei vecinice și răspundeam mai aspru Dar eram recunoscător acestei ființe mititele, care se ocupa tot timpul de mine. Dar nu cred să-i fi convenit vizitele mele în absența ei, chiar dacă îmi dase generoasă cheia de la intrare. Oricît aș fi băgat de seamă, încurcam lucrurile, iar ea, cînd era de față, îmi atrăgea atenția la ce făcusem.

Găseam tolănită pe divan și dormind fără grijă pe Fijija, superba pisică *gris*. Fijija avea toate voile, să iasă sau să intre după capriciul ei, să trezească pe vecinii indignați, să-i fie tot timpul foame. Cînd începea seara, părăseam camera lui Milly. Lăsam în urmă pe Fijija dormind mai departe, și un covor întors, fata de masă atîrnînd strîmb, și cărți pe mese, pe scaune, pe jos, pretutindeni. Cînd reveneam mai tîrziu, o găseam pe Milly întoarsă de la birou, și totul în ordine. Milly mă aștepta. Aduceam cu mine două felii de cozonac, și Milly prepara masa de seară, cafeaua cu lapte. Dam drumul la radio, și Milly căuta să uite atmosfera biroului, unde lucrase toată ziua. O dată cu muzica de departe, încercam să închipuim pe desemnele covorului Parisul sau Berlinul. Somnul.. Stingi lumina și amorțești în căldura patului și a întunericului. Și uiți gîndurile rele Nu socoteam că am vreo obligație față de Milly Dar ea îmi purta de grije în fiecare clipă. Grație ei devenisem un om, eu, care în ultimul timp nu mai știam să mă strecor printre oameni. Dania m-a cunoscut îngrijit, cu hainele puse la punct, stăpîn pe mișcări. Și dacă mă găsea Dania plăcut — pe o femeie o impresionează aspectul — e pentru că Milly veghea asupra mea, și că înainte de a-i face o vizită, Milly, fără să bănuiască nimic, mă inspecta o ultimă oară cum mă prezint.

Dar și eu eram folositor pentru Milly. Îi alungasem singurătatea. Eram un tovarăș care o învățase, îi aduceam bucurii, îi dam încredere că ea este mai mult decît o funcționară de birou. Își construia o fericire, avea zilnic preocupări, timpul la birou putea fi suportat mai ușor. Ce pretenții să mai aibe? Căci făceam o socoteală de negustor: dam și mi se da! N-avea dreptul să-mi ceară mai mult!...

Scena aceea trebuie povestită. Mă pregăteam într-o seară să merg la un cinematograf de cartier, să văd un film despre care se vorbea de bine și care îmi scăpase. Spusesem Daniei despre acest plan la întîmplare, fără să fiu convins dacă o să mă duc, la ce oră o să mă duc, dacă ea va ține minte planul meu. Era într-o duminică, zi în care nu fac nici un fel de corespondență cu Dania. Ziua trecuse pustie și nesfîrșit de lungă. Alături, Milly, nemișcată, cu capul în mîini, și pisica. Sărbătoarea pentru care muncește toată ziua! Seara i-am propus să meargă cu mine la cinematograf. Mi-era milă de ea și mă simțeam prea singur. A acceptat. Și, surpriză extraordinară! în antreul cinematografului mă așteptau Dania, Mady și Raul. O întîmplare neașteptată, și au vrut să-mi facă o surpriză! Ce clipe... Ce puteam face... Dania la început m-a văzut numai pe mine, și ochii ei licăreau de dragoste și de bucurie. Și apoi a descoperit-o pe Milly. Toată figura i s-a înnegrit deodată, a fugit îndărătul pălăriei. Am salutat, am luat bilete și am trecut cu Milly în sala de cinematograf. Ce voi face? Aveam frica geloziei Daniei. Un sentiment care putea strica toată jucăria dintre noi. Cei trei aveau să stea, aveam impresia, la infinit în antreul cinematografului. Am pretextat că mi-e rău și am părăsit-o pe Milly. În sfîrșit, eram liber! Trecuseră totuși zece minute, și eu căutam grupul Daniei, pe scaunele unde îl găsisem, printre umbrele din sală, în stradă, pe străzile apropiate. Am intrat într-o farmacie și am căutat, prin telefon, pe Dania acasă. N-avusese încă timpul să vie... S-a auzit sunetul telefonului chemînd îndelung, ca într-o casă pustie, și apoi vocea servitoarei. Poate că mă căuta Dania acasă la mine, închipuindu-și, cu intuiția oamenilor disperați, că poate totuși m-am

întors sau că totul n-a fost decît halucinație și n-am plecat deloc. La fel, cînd îți moare cineva scump, o bucată de vreme cauți să te sugestionezi că l-ai putea găsi prin locurile obicinuite. Am așteptat zădarnic. I-am scris o scrisoare Daniei și am trimis-o cu o trăsură. Ce încet merge o trăsură! Am plecat eu însumi la casa Daniei, ca să văd dacă de afară nu observ ceva neobicinuit. Casa Daniei era complect în întuneric, iar birjarul meu se căznea să descopere pe cineva căruia să-i dea scrisoarea. M-am ascuns după un copac, ca să nu mă vadă birjarul. Poate că Dania s-a culcat... Sau n-a sosit încă. De ce n-a sosit? A fost în stare totuși să intre în cinematograful acela? Din spirit de bravare sau de inconștiență. Sau pentru că o impresionase prea mult gestul de a se duce la un cinematograf de cartier și nu putuse renunța la el. Sau poate că s-a dus la alt cinematograf. Sau o fi împins curajul și mai mult, ca tovarășii săi să nu bănuiască nimic, sau să se arăte slabă în fața lor și-o fi intrat într-un cafeu cît de cunoscut? Sau într-o cafenea obscură, ca să n-o vadă cineva, pentru că savurează lucrurile umile, deprinsă cu gîndul cinematografului umil la care trebuia să meargă. Să o mai caut încă o dată la telefon. Unde o fi un telefon pe aici? Unde aș putea întreba? Să luăm cele cîteva magazine care mai sînt încă luminate. Dar dacă între timp sînt căutat acasă? Merg acasă cu un taxi, ca să ajung mai repede. Dar dacă între timp Dania sosește acasă? Înapoi, tot cu un taxi. Casa ei mereu în întuneric. Iar eu voi aștepta în stradă întoarcerea Daniei, o oră, două ore, cît va fi nevoie. Ce am să-i spun? Ce ridicol eram! Mecanismul meu interior era definitiv stricat. Nu puteam hotărî nimic, nu știam pe ce drum să apuc. Poate că a plecat să se plimbe, să-și ascundă supărarea. La Șosea... Trebuie să aștept la Șosea pîndind pe toți trecătorii și lumea din automobil? Dacă vor trece într-un automobil, ce voi face? Cum voi opri? Cum voi gesticula? Și dacă, supărată, Dania nu va voi să oprească? Posibilitățile cele mai nebune se perindau, le acceptam pentru un timp, căci logica mea nu mai avea nici o măsură, și poate că socoteam că numai o întîmplare fantastică ar putea să limpezească situația mea complicată. La miezul nopții, am parvenit să

presupun situația — asemănătoare morții — în care totul s-ar fi terminat între mine și Dania. Abia atunci m-am hotărît să plec definitiv acasă, să mă dezbrac, să mă culc, să nu mai combin nimic. Dealtfel, era prea tîrziu, Dania ar fi avut timpul să se întoarcă, la ora asta nu s-ar mai fi putut s-o mai caut la telefon. De o mie de ori am adormit și m-am trezit, am văzut cum începează la radio toate posturile din lume, am băut apă, am încercat să citesc, și oasele nu-și mai aveau loc. A doua zi, printr-un plan delicat, am căutat s-o liniștesc pe Dania. Dar prima oară cînd am căutat-o la telefon! Și pînă ce s-a făcut ora cînd o puteam căuta! Dacă n-aș fi găsit-o? Dacă avea lume în preajmă? Dacă n-ar fi vrut să-mi răspundă? Cum se pot trimite explicații prin telefon? Cum te poți împăca prin telefon? Dar necazul meu a fost și mai mare: a trebuit să telefonez dintr-o cofetărie streină, cu clienți și vînzători necunoscuți, priviri ostile. Cu Milly n-am mai vorbit despre întîmplarea de la cinematograf. Ea este prea fină, prea îndureratā, ca să nu fi observat că s-a petrecut cu mine ceva anormal, iar explicația mea, că nu mă simțeam bine, era nesatisfăcătoare. Cu Dania, n-am avut o explicație mai lungă. Uneori doar cîteva vorbe: „Nu voi putea uita niciodată așa ceva!"... „Dacă ai ști ce miraculoasă a fost venirea mea la acel cinematograf!" Într-adevăr gestul ei unic semăna cu o aventură Convingere, așteptare, și era încîntată să-mi facă surpriza. (Dar putea să nu iasă nimic. Nu eram sigur că o să merg la acel cinematograf și nu hotărîsem ora.) Iar eu cu altcineva, în acest oraș imens, în care nu poți găsi niciodată pe cel ce-l cauți cu aviditate. Și altădată: „Și cu ce fată urîtă mă înșelai!" O scuză la dispoziție, ca să acopăr faptul că nu iau apărarea lui Milly: „Aș fi meschin dacă te-aș aproba, oricum ar fi persoana aceea". Astfel, nu mi-am spus exact părerea. Dar acum o pot spune, Dania... Milly nu are pretenția să-și schimbe rochiile în fiecare zi. Nu se gîndește dacă e frumoasă, și la biroul ei n-are cine să i-o spuie. Dar dacă ai ști ce grațioasă e, evoluînd prin cameră, mititică și sprintenă, numai în pijama. Și cel mai mic necaz trece pe[ste] ea, în valuri mici și nervoase, parcă ar fi valurile unei ape. Milly nu-și poate cumpăra

în fiecare zi cîte o haină nouă, trebuie să se mulțumească și să se bucure pe rînd, cu o pălărie, mănuși, ciorapi, pantofi. Ce mulți pantofi are! Într-adevăr, are cinci perechi, cu toate că darnica Milly a dat și altora. Și cînd își face o rochie nouă, discută cu mult timp înainte planul ei și modelul, merge la croitoreasă (de care e încîntată, pentru că îi spune „drăguță" și se poartă politicos cu ea, ca și cum ar fi bogată și ar putea să-și facă oricît de multe costume), de multe ori mă ia și pe mine la ultima probă, și vreo prietenă dacă se poate, decide fiecare amănunt și face mereu schimbări (nu prea însemnate, ca să nu supere pe croitoreasă). Și, în camera ei, e încîntată, se mai îmbracă încă o dată, se privește în fața oglinzii și așteaptă cu emoție aprobarea mea. Mă gîndesc la o scenă din *Bourgeois gentilhomme* și dau drumul la radio, susținînd că cutele unei rochii trebuiesc aranjate în sunetul muzicii. Milly adoarme mulțumită, și probabil că în visurile ei se vede admirată și elegantă, fără nici o treabă sau grijă, de-a lungul mării, la Nisa. Nisa nu este pentru Milly numai o imagine de carte poștală. A fost acolo. I-am făcut eu rost pentru călătoria asta. Concediul și-l petrecea mediocru, și cu bani mulți, în vreo localitate de la noi. De ce nu s-ar duce cu vaporul într-o croazieră pe Mediterana? Multe complicații. Concediul ei, dar capricios, nesigur pînă în ultima clipă, să corespundă cu plecarea vaporului. Altfel, ar fi pierdut călătoria și banii pe care a trebuit să-i dea înainte pentru bilet. În ultimele zile Prefectura poliției, care refuză să-i dea pasport. Banii schimbați. Greutăți în fiecare zi. Călătoria trebuia să se termine cîteva zile după expirarea concediului. Ce griji pentru atunci, căci Milly n-avea curajul să lipsească măcar o singură zi. „Voi spune că sînt bolnavă, dar cum mă vor crede cînd eu voi fi arsă de soarele mării?" Milly, pentru prima oară în streinătate.. Eu rămîneam stăpîn în camera ei... Puteam să încurc lucrurile după plac, tot era nevoie la urmă de o curățenie serioasă. Alături de Fijija, de care trebuia să am grijă zilnic. Pe programul de călătorie al lui Milly, eu îi urmăream drumul. Acum e la Istanbul (atît cunosc), acum la Smirna (cum este oare aici?), acum la Malta. Urmăream planul acesta ca punct de sprijin

pentru așteptarea mea. Am timpul să-i trimit o scrisoare s-o ajungă la Marsilia. Adresa. vaporul! Salutări din țară și asigurări că nu e singură, iar la biroul ei nu bănuiește nimeni nimic. Alger. Barcelona. La Barcelona o luptă cu tauri. Singură pe străzile Nisei. „Eram zăpăcită!" În ziua întoarcerii era frig, toamna începuse de mult. Am venit din vreme să-i fac foc în sobă.

Dania face astfel de călătorii în cabină de lux. La Nisa stă vreme multă în fiecare iarnă și locuiește la cel mai elegant hotel.

Milly are și ea bagajul ei de amintiri. Deziluzii, morți. Niciodată n-am întrebat-o prea multe amănunte. Era zădarnic să descos ce fusese înainte. Știam că înainte nu fusese nici o glumă. Acesta era și motivul tovărășiei mele cu Milly. Cînd ne întîlnisem, știam că e prea tîrziu ca să mai am vreo pretenție asupra trecutului ei. Dacă aș fi aflat prea multe, poate că m-aș fi chinuit fără să pot repara nimic. Dealtfel, luînd parte la necazurile ei, m-aș fi făcut părtaș la ele, mi-aș fi luat, chiar tacit, angajamentul să veghez să nu se mai repete. Nu voiam să suport nici o constrîngere. Milly spunea: „Înseamnă că nu ții la mine!" Poate asta însemna. Totuși, făceam orice pe lume ca să-i ușurez existența. Dar să fiu gelos din pricina lui Milly? Nu eram în stare să presupun tot ce se întîmplase cu dînsa. Așa simplificăm noi chestiunile care nu se interesează.

Am în sertar o colecție de amintiri, fotografii, scrisori, petale uscate, lucruri umile, dar care au jucat un rol în viața mea. Le-a aranjat Milly în ordine și le-a făcut să ocupe cît mai puțin loc. Și a adăugat Milly, surîzînd: „Am și eu un pachet!" Și și-a pus și ea amintirile ei lîngă ale mele, în locul liber al sertarului. Tovărășia scrisorilor noastre simbolizează tovărășia noastră.

Nu mi-am ascuns amintirile de Milly. N-am crezut că Milly ar fi în stare să citească vreun rînd. Gestul mi-ar fi părut odios. Și dacă primesc încă vreo scrisoare, o las la întîmplare în vreun buzunar, sau pe masă, chiar dacă știu că Milly vede tot. Și într-o zi, am descoperit că lui Milly nu-i era indiferentă corespondența mea secretă.

Într-un moment de iritare, cînd ne certam fără să mărturisim clar motivul certei, Milly mi-a repetat un cuvînt de pe o scrisoare a Daniei, pe care-l credeam cunoscut numai de mine („iubite, îți plac fructele ?“...). M-am înfuriat : „Dar n-ai nici un drept să citești scrisorile mele !“ „De ce nu ? E așa de amuzant !... «Iubite, îți plac fructele ?» Auzi cum sună !“ Spunea de o sută de ori aceleași cuvinte, făcîndu-le ridicole. „Te socoate cineva serios ! Tu, care te preocupi de tot felul de fleacuri !“ Eram exasperat și m-am răzbunat prin vorbele cele mai grave. Dar scenele noastre nu pot dura multă vreme. Milly trebuie să plece la birou la oră fixă.

Milly este neobosită. Toată ziua este ocupată la birou și, întoarsă acasă, găsește timpul să se ocupe deplin de mica ei gospodărie, să facă transformări, să vadă totul. Caracteristica ei : nu poate sta o clipă locului ! O numesc în glumă „agitație permanentă“. Parcă nici nu există somnul pentru ea. Dar acum eu sînt alături, iar ea doarme ascunsă între perne. Ce mititică e... Un nas subțire, o gură puțin cam mare, în sfîrșit, imobilă. Și părul castaniu, care o acoperă. Mîini, picioare, corp, totul în miniatură. Este într-o pijama care o prinde de minune și care o face și mai copil încă : de pînză proastă, albastru-deschis cu desene, un cățel, un iepure, o gîscă. Deseori mă amuz s-o consider pe Milly drept un copil. Îi spun o noutate cu ezitări caraghioase, glumesc, încurc cuvintele, mă supăr sau rîd exagerat. Azi am găsit-o îmbrăcată în rochia ei cea mai bună și cu pălăria în cap Își examina o umbreluță de soare roșie. Am început un joc : „Ne vom plimba prin Nisa !“ Covorul a închipuit marea, chenarul lui e cheiul, iar pernele, hotelurile Am deschis umbrela și ne-am plimbat pe desenele covorului. Milly și-a întrerupt plimbarea ca să-mi explice un detaliu foarte interesant de la Nisa. Fac haz, ca și cum eu n-aș fi fost niciodată pe acolo și aflu noutăți. Pe Milly o emoționează amintirile. Mi-e recunoscătoare pentru că am trimis-o la Nisa. Eu îmi păstrez luciditatea și știu că totul nu este decît o jucărie bună pentru copii.

Milly se plînge : „Tu profiți de ocazia că poți să-mi spui orice“.

Îmi spune Milly : Uite o situație foarte tristă : sosesc fără de nici o frică, nici nu vreau să știu că anumite gînduri ar putea-o durea. Desigur, despre aventura cu Dania nu vorbesc. Dar tăcerile mele sînt atît de puțin combinate, că nu pot ascunde nimic unei bănuitoare. Arăt cu purtarea mea că nu sînt prea fin, dar mă scuz : „Dacă nu mă interesează !“ Sau : „Sînt liber să fac ce-mi place !“ Nu pot să admit nici o schimbare în progresul meu de înțelegere cu Dania. Cu Dania, care mă preocupă în fiecare clipă, nu pot vorbi orice. Aleg cuvintele, mint, sînt prudent, sînt fals. „Dania, spune după mine : copac !“

Îmi spune Milly : „Uite o situație foarte tristă : sosesc acasă și nu te găsesc. Te aștept minută cu minută, două, trei ore. Mi-e foame, dar tu nu vii să-mi aduci ceva de mîncat, ca altădată. Deoarece așteptarea mă distruge, mi-aduc aminte de o treabă în oraș și mă duc s-o execut, gîndindu-mă că voi lipsi un ceas și vei veni în timpul acesta. Îți scriu cîteva rînduri, ca să mă aștepți și ca nu cumva să pleci îndată supărat. Pentru ca să nu-ți motivez plecarea prin rîndurile mele nervoase caut să nu-ți scriu nici o mustrare, dimpotrivă, te asigur de simpatia mea. Întîrzii cît mai mult în oraș, ca să te întorci între timp, dar sosesc înapoi, la fiecare minut cu mai multă frică să nu găsesc geamul de la camera ta neluminat, semn că nu ești acasă. Intru nelămurită, și găsesc pe masă biletelul meu pentru tine ! Cu ce băgare de seamă combinasem cuvintele din el“...

Mi-a telefonat Dania : „Voi trece să te iau la plimbare cu mașina“. De fapt, „vom trece“, căci Dania trebuie să mai aibe pe cineva cu ea. Acum aștept. Milly e dezolată, plînge pe divan. Caut s-o consolez, dar sînt atent ca să nu vie cineva să mă cheme. Mai ales nu vreau să fiu descoperit în camera lui Milly. Pentru durerea lui Milly găsesc cuvinte convenționale, dar îmi dau seama ce meschin sînt. Îi ofer să meargă la cinematograf. Este un film bun chiar la cinematograful de la clădirea mea. (Aproape nu se va obosi pînă acolo). Nu l-am văzut, dar mi s-a spus că e bun de cineva în care

am încredere. Eu nu pot merge. (Aștept doar pe Dania!) Mă doare capul și nu pot suporta o atmosferă închisă. Dar pentru Milly ar fi o recreație agreabilă... Aștept enervat, mergînd mereu din camera mea într-a lui Milly. Deschid radio, îl închid și socotesc cît timp Dania poate să întîrzie, fără să mă interesez la telefon. În sfîrșit, îmi bate cineva în ușă, Raul mă cheamă. Mă opresc din sfaturile pe care i le dau lui Milly, din monologul meu, căci n-am primit nici un răspuns. Plec, spunînd o minciună oarecare. Nu știu dacă Milly a auzit glasul lui Raul. Sînt trei: Dania, Mady, Raul. Nu pot să am nici o înțelegere cu Dania din pricina celorlalți. De ce am așteptat cu atîta nervozitate aceste clipe dacă bucuria e așa de mică? La întoarcere o găsesc pe Milly la fel de necăjită. Stă la fel, ca o statuie, parcă în timpul acesta nu s-a schimbat cu nici o mișcare. Pretextez: „Am întîrziat, căci am mîncat ceva. Am adus și pentru tine.“ Și îi întind un pachețel cu fructe și prăjituri.

E duminică, sînt mai calm, căci am convingerea că azi nu-mi poate veni nici o chemare de la Dania, și așa nu mai sînt victima tuturor speranțelor și deprimărilor. Am putut să citesc cîtva timp. Am scris. Lîngă mine, întinsă pe divan, e Milly. E nenorocită, dar mai resemnată, se poate vorbi cu ea. Bineînțeles, nu face nici o aluzie la motivele de încordare dintre noi. Milly a acceptat tragedia ei, nu crede că poate să mai aibe vreo speranță. Este convinsă că mi-am aranjat o nouă viață, durabilă, că nimic nu m-ar putea face să mă întorc la ceea ce a fost. Acum spune: „Totdeauna mă întreb cum pot să-și treacă ziua oamenii fără ocupație. Și acum văd că trece ziua, și eu nu sînt în stare să fac nimic. Să trăiești fără să faci nimic. Ce minune!“

Despărțirea noastră s-a făcut prost. Venise vara de mult, și nici unul din noi nu se gîndea să plece de vacanță. Căldura ne apăsa tot mai violent. Mă întîlneam cu Dania, și ea nu-mi spunea nici o vorbă de ce are de gînd să facă vara și despre planul ei ca să nu fim cu totul despărțiți. Eu mi-am fixat mai întîi ziua plecării ca să nu fiu acela care să afle dintr-odată că voi fi acel care

rămîne. Dania mi-a ascultat hotărîrea de plecare fără prea multă atenție. Nici în ultima zi nu pricepea golul pe care putea să-l lase absența mea. Se întreba, ca și cum ar fi vrut să se lămurească: „Ce-o să mă fac fără tine?“ Sau: „Cum o să stau în București fără tine?“ „Dar sîntem în București, și trec zile fără să ne vedem.“ „Ce-are a face, nu ești departe, și în fiecare clipă știu că, dacă aș vrea, te-aș putea întîlni.“

Am lăsat-o pe un scaun, în camera ei de primire. De la ușă m-am mai întors o dată s-o sărut. Ultima sărutare! Ca ultimul cuvînt al unui om înainte de moarte. I-am mai vorbit la telefon, ca să-mi iau încă o dată rămas bun. I-am spus și o vorbă de prietenie pentru Mady, dar Dania a primit-o prost: „Despre Mady îmi vorbești acum?“ Discuția noastră se aprindea. Dania uitase complect că trebuia să plec peste cîteva ore. Am închis telefonul pe această neînțelegere. Seara am luat masa la Lafayette, sus, cu Milly, ca s-o împac puțin. Și de [la] Milly îmi luam rămas bun. Pentru Milly fusesem mult mai folositor, luînd parte la fiecare clipă a ei. Ce puteam să-i spun? Ce să-i promit, cum s-o consolez? Am căutat să-i explic că plecarea mea n-are nici o importanță, că e inutil să ne înduioșăm. Cuvintele ultime pot fi cît de neînsemnate, nu e nevoie să-mi dea sfaturi pentru drum, să fie prea atentă ca să nu duc lipsă de nimic sau valiza să fie bine aranjată. Nu e nevoie să mă ducă pînă la gară, și nici măcar pînă la taxi. Va mai rămîne ea în camera mea — îi dau și cheia — ca să facă puțină ordine. Milly m-a condus pînă la ascensor. O sărutare fără nici o căldură; am închis ușa ascensorului și am coborît. Gîndul că am lăsat-o pe Milly între lucrurile mele mă consola puțin, mi se părea că n-am lăsat-o singură pe lume. La gară, cu trenurile care se duc peste tot pămîntul. Placarde pe care scrie călătoriile fabuloase. Paris... De cînd n-am fost la Paris? Cunosc tot, acolo, fiecare colț de stradă, restaurantele, hotelurile. Bomboanele pe care le scoteam de la automatele de la stațiile de metrou. S-a schimbat prețul biletului de metrou acum? Roma; n-am fost niciodată la Roma. Dania a fost, dar nu mi-a povestit multe din acest voiaj. Acum Milly îmi aranjează prin cameră. A deschis radio. Cir-

culă prin toată lumea, singură, cu toate că totdeauna a ascultat radio alături de mine, și îi dam explicații, o învățam. Stații superbe, orașe în care oricînd Dania ar putea să se ducă, iar eu pornesc într-un mic oraș de provincie. Berlin... Acolo n-ar merge Dania, acolo nu pot merge evreii. Împrejurul meu, negustorii cîntă : „Ziare !“ Sau : „Mere, șocolată !“ Dar dacă Dania mi-ar face surpriza să vie la gară... Însoțită de Mady, de pildă. Îmi dau seama : ăsta e motivul că am făcut atîtea teorii ca Milly să nu vie la gară. Este o oră cînd Dania ar putea să lipsească de acasă. Știu că e imposibil ca Dania să ia astfel de hotărîri, să organizeze un plan așa de complicat pentru dînsa. Dar dacă totuși, într-un moment de entuziasm, i-a trecut prin cap așa ceva ! Mintea îmi spune că sînt ridicol dacă nu renunț la ideea mea. Totuși, mă uit în lungul peronului dacă nu vine de departe vreo fată care seamănă cu Dania, chiar Dania. Trenul pleacă, mă duce, și eu aplec capul pe fereastră cît pot mai mult. Dacă n-a socotit ea exact ora plecării mele, și vine totuși puțin mai tîrziu ? N-am și alt tren pentru același drum, ca să schimb, să mai aștept o bucată de timp pe peron ? Sau să-i telefonez, cu toate că telefonul ei ar putea să fie ocupat tocmai cînd o caut eu. Zgomotul trenului, care mă duce mai departe, mereu mai mulți kilometri, 10 kilometri, 100... Distanța a fost totdeauna mare între noi, și nu sînt măsurători pentru ea.

Unul din farmecele vieții de aici [îl] constituie pomii. Este de neînchipuit cîți pomi frumoși sînt în gospodăria bunicii, și ce bogate fructe au. În fiecare săptămînă alt copac care capătă importanță, și în fiecare dimineață culegi mere sau pere coapte căzute pe jos, făcînd coroană la rădăcina pomului. Te apleci și ridici fructul care îți place... Îl arunci apoi, fără să te străduiești să-l mănînci în întregime. Am descoperit un comisionar care face cursa între București și orășelul meu de trei ori pe săptămînă. Trimit de multe ori lui Milly pachete cu fructe. Cred că asta îi face mare bucurie. Un om care îi aduce fructe parfumate la cîteva zile. Gestul meu, și bunătățile pe care nu le are la București. Și astfel, Milly este obligată să-mi răspundă, și știu ce se mai întîmplă cu dînsa. Dacă e sănătoasă. În timp ce acolo e vară pu-

ternică, iar praful se urcă în aer. Dar comisionarului îi dau și altă treabă : să telefoneze la casa Daniei și să întrebe ce se mai întîmplă pe acolo. Două treburi de sine stătătoare. Am dat explicații ample comisionarului ca să nu facă vreo confuzie...

Pentru Milly am închipuit și alte bucurii, căci mă doare viața ei necăjită. Am lăsat vorbă la o florărie ca să-i trimită flori în fiecare săptămînă. (Eu absent, si florile care totuși vin...) Și încă ceva : am abonat-o la o revistă franțuzească. Ce surpriză va avea acea ființă mică și inteligentă, cu dorința de a se cultiva și care este obligată să lucreze la un birou meschin ! Numele ei pe o revistă franțuzească !

Cîteodată cred că vindecarea este posibilă. Caut să mă gîndesc cît mai puțin la întîmplările care au fost între noi, sau le interpretez rău, ca să mă doară mai puțin că s-au terminat și că trebuie să renunț de tot la ele, ca și cum între ele și mine s-ar fi interpus moartea. Trebuie să renunț la amintiri pe care le-am trăit odinioară cu nesfîrșite emoții. Dar, cîteodată, mi-e atît de dor de ceea ce a fost, că aș vrea să refac o imagină a vieții mele vechi. După cum după ce ai făcut o călătorie superbă, întors acasă și incapabil să reîncepi, cu ochii pe o fotografie sau pe o carte poștală ilustrată, cauți să reconstruiești ceea ce a fost, ca să uiți că ești înconjurat de pereții camerei tale, de obiectele familiare, că ești legat de pămînt și ai rădăcini ca un copac.

Un nou peisagiu. Un orășel așezat pe coline, cu perspective la fiecare colț, străzi liniștite și oameni puțini. Casa mea este mare, bătrînească, înconjurată cu o superbă grădină de brazi și de pomi cu fructe. Mai mare, bunica bătrînă, care are curiozități puține și a lăsat să treacă anii fără să schimbe vreun lucru de la locul lui sau să-i pară rău că nu se întîmplă cu dînsa nici o schimbare. Orele se înlocuiesc identice. Aerul e limpede. Calm deplin pe viața zilnică, și par neverosimile veștile de agitație pe care ni le aduc ziarele. Aici îmi voi petrece vacanța. „Loc bun de odihnă“, mi s-a spus. Am ascultat această povață. Febrilitatea în care trăisem devenise insuportabilă. În atmosfera aceasta mă refac, îmi aduc a-

minte de cel care făcuse planuri, care în ultima vreme nu mai era bun de nimic. Voi scrie, voi citi, cărțile pot fi oricît de mari, oricît de complicate. Voi putea aici să redevin omul muncitor de odinioară, ambițios să-și înmulțească știința. Timpul va trece mai ușor, nu mă va chinui fiecare minută și nu voi face presupuneri. A doua zi, dimineața, am văzut un personagiu care trebuie să joace un rol important în viața mea de provincie: factorul. Dar deocamdată nu e rost să mă neliniștesc. Îl pot lăsa în voie să treacă prin fața casei, sau chiar să intre în curte pentru *altcineva*. Ziua întîia, a doua. În a treia mă uit totuși la factor, să văd dacă nu-mi face vreo surpriză. Dar Dania nu este în stare să se grăbească. Sau e prea mîndră ca să scrie înainte de a primi ceva de la mine. Cît timp face o scrisoare de la mine la ea? Să socotesc pe la ce oră trece s-o ridice de la cutia de scrisori de lîngă poarta casei mele, unde am pus-o. Și în cît timp poate să-mi vie o scrisoare de la dînsa. La ce cutie a pus-o oare? Și trebuie să las un spațiu, după ce a primit rîndurile mele, nu s-a priceput sau n-a avut posibilitatea să-mi răspundă imediat. O zi? Două? Trei? După cinci zile încercarea de a mă liniști se dovedea inutilă. Factorul marca existența mea de fiecare zi.

La șapte dimineața mă trezeam. Pînă la opt n-aveam griji multe, dar mai pe urmă eram tot mai îngrijorat (factorul vine *pe la nouă*). Ieșeam din casă la fiecare minut, să mă uit înspre stradă. Mă temeam să nu vie tocmai cînd îmi iau cafeaua cu lapte; sorbeam în fugă laptele, iar pîinea o luam cu mine, fără să fi avut timp să aștern pe ea puțin unt. Veneam pînă la poartă și mă uitam în lungul străzii. Cîteodată vedeam cîte un om care semăna cu factorul și-l lăsam să se apropie, ca să văd dacă mă înșelasem sau nu. Desigur, dacă n-aș fi fost de față, factorul ar fi putut să-mi lase scrisoarea la altcineva. Dar dacă scrisoarea s-ar fi rătăcit? Sîntem atîția în casă, pe cine trebuia să întreb? Căci s-ar fi putut ca altcineva să mi-o ia și s-o puie la întîmplare în vreun loc, să uite să mă anunțe și pe mine. N-aveam curajul să întreb în clipa cînd sînt mai mulți de față: „A venit factorul?“ Și: „N-a adus nimic pentru mine?“ Într-o secundă cînd pot fi ascultat, cînd nu sînt distrați

de cine știe care discuție. Poți să găsești zece oameni la un loc, toți atenți la cele ce spui? (N-aș spune nimic senzațional.) E preferabil să mă îngrijesc singur de chestiunea mea. În sfîrșit, zăresc factorul. Mai întîi intră la dentistul de peste drum. Dentistul îl ține totdeauna de vorbă. Apoi se duce la o casă cu domnișoare bătrîne. Au cîine rău, trebuie să aștepte. Și apoi se aude portița casei noastre. Vine. Stau înțepenit la locul meu așa ca să fiu văzut, dar vrînd să fac impresia că nu sînt interesat, că mă preocupă cartea pe care o țin în mînă. Totdeauna intră la noi, căci totdeauna are cineva o scrisoare, și este ziarul la care sîntem abonați. Caut să ghicesc pe chipul factorului dacă are ceva pentru mine pe cînd traversează curtea noastră. Constat că nici nu mă bagă în seamă, că ar găsi oricînd pe altcineva căruia să-i lase corespondența. Mă mișc eu, mă ofer să fac eu serviciul acesta. De fapt, mai sper că totuși se va găsi ceva pentru mine și că factorul imbecil nu s-a priceput să fie mai explicit, sau că meseria i-a netezit orice expresie. Inutil, nimic pentru mine. Uneori factorul se uită în grămada de scrisori, să vadă bine dacă nu cumva mai este ceva pentru noi. Atunci aștept, chinul meu este deplin. „Nu e nimic!“ Sau: „Ba da!“ O scrisoare pentru altcineva. Voi trebui să aștept iarăși o zi întreagă. Combin toate probabilitățile, de ce nu mi-a scris Dania nimic, caut să mă consolez și să trag speranțe pentru a doua zi, fac pasiențe, ca să văd ce-o să se mai întîmple cu mine, fac o serie de lucruri — întîlnire cu un prieten, excursie, un joc de cărți — ca să mai rup din timp. De fapt, acum suport mai ușor lipsa veștilor. Prima oară mi s-a părut intolerabil, acum sînt obicinuit cu Dania și știu că așa procedează ea. Înainte de plecare, mi-a dat toate asigurările, mi-a jurat chiar că n-o să se mai petreacă tăcerea veche. N-am crezut-o complect, chiar dacă ea vorbea sincer. Asta e Dania, firea ei nu se poate schimba, este tot așa de definitivă ca și un om care s-ar fi născut surd sau șchiop. Trebuie să accept realitatea așa cum se prezintă și să cred că aceste tăceri, incapacitatea de a scrie o scrisoare, a pune mărci, a merge la poștă e răscumpărată de emoția de care e cuprinsă cînd mă vede. Astfel, după cîteva zile

de așteptare febrilă a factorului, încerc să mă consolez cu vorbele : nu-mi va scrie niciodată. Era inutil să discut motivele. Ne despărțisem tragic, o lăsasem îndrăgostită. La toamnă vom reîncepe povestea noastră. Trebuia să trec spațiul verii fără să încerc să-mi explic ceva Trebuia să-mi schimb firea și să trăiesc în prezent, fără să mai fiu victima nostalgiilor pentru trecut sau a panicilor pentru viitor. Teorii care mă făceau să suport goliciunea unei zile. Bunica mea, bună patriotă, prefera să nu știe cînd vreun oraș cădea în mîna nemților. (Cu ce răutate o căutam să-i dau astfel de vești și îi întrerupeam treaba de gospodărie ! Țin minte, se cîntăreau merele : „A căzut Buzăul !“) La fel făceam și eu. Ca să am oarecare liniște, mă forțam să nu mă mai gîndesc și să nu mai am o mie de bănuieli. Dar, dimineața, așteptam factorul cu aceeași înfrigurare și mă găseam tot atît de bolnav sufletește, incapabil să mă deprind cu o idee În restul zilei, dacă luam parte la vreo distracție, mă socoteam un strein, și dacă vorbeam cu vreo fată care era bucuroasă să mă cunoască mai de aproape, eu știam că numai întîmplător continui un rol, dar că aparțin în altă parte, viața mea interioară are alte preocupări, chiar dacă nu mărturiseam nimic. Mă simțeam ridicol că existența mea este legată de o imagine de la care nu primeam nici o veste, și nimic nu proba că era ceva între noi. Cîteodată reflectam. În definitiv, o mai fi ceva ? Poate că nimic nu s-a schimbat ? Sau s-a schimbat totul ? Dania, cu care am stat alături de atîtea ori — acum undeva, pe fața pămîntului, între oameni pe care nu-i cunosc, cu treburi pe care nu le știu.

Factorul îmi aduce scrisori, dar de la alții. Se bănuiește că viața mea este normală, pot răspunde, mă pot interesa de faptele zilnice Mi se pun întrebări, mi se atrage atenția că viața mea în această climă de munte, fără griji mărunte. trebuie să fie admirabilă Se vorbește cu mine despre vreun articol publicat, despre care eu nu știu nimic. Se face aluzie la o întîmplare veche din viața mea. care mi-e acum indiferentă De la Milly, cîteva rînduri si fără nici o însemnătate, ca și cum ar fi vrut să scape de o obligație, deoarece eu i-am scris de mai multe ori. Am mult timp la îndămînă și pot să mă gîndesc la

viața necăjită a lui Milly. În orice clipă m-aș gîndi, eu știu cu precizie ce face ea : e la birou, face calcule. Acum e la masă, îi cunosc restaurantul și obicinuita listă de mîncare, libertatea ei abia acum începe. Dar cît poate să dureze o seară ? În timp ce Dania e liberă, ocupațiile ei se petrec la întîmplare, gusturile unei fete bogate. Adevărata tovarășe este Milly. Cu toate că rîndurile ei pun mă fac să simt și mai mult că sînt părăsit, uitat de... Dania, și cînd le-am primit și am recunoscut scrisul de pe adresă am fost deprimat că nu veneau de la cine aș fi vrut. De la Mady am primit veste chiar după două zile. Mady îmi scria chiar din casa Daniei, din atmosfera aceea îndepărtată. „Ca să fiu sigură că nu mă va întrerupe nimeni cînd îți scriu, m-am urcat pe acoperișul casei.“ Soarele căzînd în întregime peste Mady, și ea scriindu-mi. În timp ce Dania, iubita mea, lenevea în fața unei oglinzi, probabil. Mady îmi scrie o mie de întîmplări din viața ei de fetiță îndrăgostită. Dar toate rîndurile nu mă interesau, voiam să știu ce face Dania. Eram un prieten nesincer, așadar. Mady îmi scrie despre ea, și nu ca să mă ție în curent. La urmă : „Dania este foarte necăjită de plecarea ta“. Cum ? Aș vrea să știu amănunte. Scrisoarea următoare de la Mady a venit repede. Începea cu o nuvstrare : „Atît timp îți trebuie ca să-mi răspunzi !“ Deci logica mea era dreaptă, cînd credeam că nu trebuie să treacă prea multă vreme între două vești. În cîteva rînduri, ca și cum ar fi ceva fără importanță, că a fost cu Dania la Sinaia, că pe Dania a lăsat-o acolo și ea s-a întors, și că Dania se amuză făcînd sporturi. Citeam scrisoarea lui Mady în grădină, pe o alee, pe unde știam că n-o să vie nimeni. Am rupt scrisoarea lui Mady, și am aruncat hîrtiile pe iarbă, în voia vîntului. A fost ziua mea cea mai rea. M-am hotărît să n-o mai întreb nimic pe Mady despre Dania, să-i vorbesc numai de atmosfera de aici, de ocupații, de planuri. Dar în scrisorile următoare n-am avut impresia că Mady s-ar fi mirat prea mult de gestul meu. Ce puteam înțelege ? Mady era prea copilă ca să-și dea seama de gravitatea sentimentului meu. Sau poate că socotea că trebuia să profit că eram departe, liniștit, într-un loc minunat, și să încerc să mă vindec.

Încerc să fac parte din viața care mă înconjoară : verișoarele mele sînt tinere, se amuză de micile petreceri din orășel, de oamenii de aici. Tineri provinciali, cu care la București n-ai putea vorbi mare lucru, acum sînt mereu în existența noastră, îi întîlnesc de cîte ori ies pe strada principală, vin la noi ca să preparăm petrecerea de seară : o plimbare, o sindrofie într-o bodegă mereu goală sau la cofetăria centrală. Cu bunăvoință îmi conduc verișoarele, caut să mă amuz, să nu fiu un strein, un bătrîn. Dar nu știu să dansez, să beau. Ceilalți petrec, eu le surîd cu prietenie și sînt bucuros dacă sînt lăsat în pace, dacă nu se crede nimeni obligat să-mi dea un rol, și astfel să se vadă cît de singur sînt. Și totuși, cu mine se întîmplă aventura care poartă în ea atîta tinerețe. Prin jurul meu camarazii dansează, rîd, beau, o muzică suspină fals, iar eu mă gîndesc că Dania există undeva, nu știu unde, pentru mine. Ne întoarcem tîrziu noaptea, în parfumul brazilor. Luna a fost așa de mare, de apropiată, vibra cu atîta forță, că aveam impresia că o auzeam respirînd. Scene în care trebuiește să-mi învîng antipatia pentru oameni. Sănătatea mea e șubredă, mă simt prost în tot lungul zilei, nu sînt în stare să fac plimbări mai lungi. Am zile în care sînt țintuit pe scaun. Iar Dania există undeva.

De fapt, n-am decît un plan : să treacă timpul. Cît mai mult, să arunc zilele cu lopata. Tot ce se petrece cu mine nu mă interesează. Un bătrîn mi-a spus : „Și mai tîrziu cum ai să vrei să trăiești o singură zi dintre acestea !“ Pentru ca să treacă timpul, joc cărți, sau fac pasiențe, sau discut susținînd o idee care nu mă interesează. Fac vizite, primesc, citesc. Dacă hotărăști ce ai de făcut pentru fiecare oră din zi, timpul trece mai ușor. Ai chiar și satisfacția să te vezi desăvîrșind o treabă. Împart vremea. Cît voi sta aici, trebuie să mă bărbieresc de 30 de ori. Deci număr fiecare bărbierit și socot mereu cît am făcut și cît mai am. Uneori fac excursii. Atunci pot să arunc mai multe zile deodată. Mi-am făcut ordine, pentru ca o zi să treacă mai iute, după cum în tren îți aranjezi orele după stațiile pe unde treci, ca să ți se pară că mergi mai iute. Dimineața de la șapte la nouă, de cînd mă scol pînă vine factorul, trece cel mai greu, căci sînt

prea emotionat ca să fac ceva. Atunci vin ziarele, sînt în curent cu ultimele vești ale lumii și amestec vreo noutate din Paris sau Londra cu preocuparea mea pentru Dania. Rudele mele se scoală pe rînd, după cum seara adormiseră pe rînd posturile la radio. Pentru fiecare, bună-dimineața, și o mică discuție asupra nopții trecute. Ies de o mie de ori în grădină, și asist la toate peripețiile cartierului. La dentistul de peste drum e închis, apoi se deschide o fereastră, cealaltă, se scutură, apare servitoarea cu mătura, primul client care se grăbește ca să aibe primul loc. În sfîrșit, vine factorul. Nimic. Și pentru restul timpului, ore de scris, de citit, de mers în grădină. Pe la șase consider ziua trecută, nimic nu se mai poate întîmpla. Factorul nu poate trece din nou, nici vreo chemare la telefon. Masa de seară se apropie, lumea se întoarce acasă. Pot să mă bucur de miracolul crepusculului, în acest loc mic, cu aerul proaspăt, cu pomii răspîndiți peste tot. Luna se vede tot mai puternic pe cer. Dar sănătatea mea atît de zdruncinată pune în aceste planuri toate surprizele. Zilnic am dureri. Prefer să rămîn la locul meu, să renunț la plimbările care se fac în aceste locuri minunate. Atunci rămîn pe balcon de vorbă cu bunica, în timp ce toți ceilalți, generația dintre mine și bunica, se duc să se plimbe. O pun în curent pe bunica cu ultimele întîmplări internaționale, care o interesează cu toate că are 80 de ani, și care pentru mine nu au nici o importanță. Am impresia că peste mine se așternd ani mulți, tot ce mă desparte de bunica. Bunica îmi spune : „Ești tînăr, viața se întinde în fața ta. Orice poți să plănuiești, căci nu e prea tîrziu. Eu am terminat, groapa este lîngă mine.“ Dar eu pot să cred asta, cînd mă chinui toată ziua (bunica îmi spune : „eu n-am fost niciodată bolnavă“), cu băgare de seamă la ce mănînc, la locul unde stau, și neliniștit, fără nici o hotărîre pentru ziua de mîine ?

Tot de la Mady aflu noutăți despre Dania „A plecat la Sinaia !“ Și apoi : „Se va întoarce vineri !“ Imediat o și văd întoarsă ; imaginez ce se întîmplă cu dînsa într-o atmosferă pe care o cunosc. Vra să zică, aș putea s-o găsesc, dacă aș chema-o la telefon sîmbătă, căci nu știu la ce oră din vineri se întoarce, și, apoi, în ziua întoarcerii,

trebuie să fie multă lume în preajmă, care o primește, Poate că mă va chema chiar ea, căci din Sinaia nu s-a priceput să mă cheme la telefon. Dar să mai aștept o zi. Nu prea mult, căci s-ar putea întîmpla ca Dania să plece din nou și în altă parte. (Sau în același loc. Mi-a spus că anul trecut mergea la Sinaia în fiecare săptămînă.) Poate că e mai bine s-o caute la telefon comisionarul meu. Dar o nouă scrisoare de la Mady îmi încurcă și mai mult gîndurile. Întîmplător, printre rînduri : „Dania nu s-a întors încă". Rămîne ca eu să combin : De ce ? Ce a mai imaginat ? Poate că se amuză acolo ? Sau, după cum pretindea, ezită să se întoarcă într-un peisagiu din care eu lipsesc ? Dar de ce nu se gîndește că din Sinaia nu se poate face nici o corespondență cu mine ? Sau preferă să lase să treacă timpul, căci știe că orice veste este zădarnică și despărțirea dintre noi va rămîne aceeași ? Cînd se va întoarce atunci ?

Ce se va mai întîmpla între mine și Mady cînd povestea dintre mine și Dania se va fi terminat ? Mady mi-a spus într-o zi, cu multă prietenie : „Aș vrea ca orice se va întîmpla între tine și Dania, noi să continuăm să fim prieteni". I-am fost recunoscător pentru vorbele acestea. Pe o alee din Parcul Ioanid. Dar poate că m-au impresionat și pentru alt motiv. Ele sugerau posibilitatea unei despărțiri de Dania. Și după ce Dania nu va mai fi nimic pentru mine, voi putea s-o văd pe Mady, să-i vorbesc, să ne continuăm prietenia. Am o întîlnire cu Mady, care, din cine știe care motiv, se amînă în ultimul moment. Nu sînt nenorocit, nu socot că i s-a întîmplat un accident. Amîn cu ușurință pe a doua zi, pe a treia zi, pe oricînd. O lună, sau un an, dacă va fi nevoie. Iar dacă telefonul Danielei întîrzie să mă cheme cu cinci minute față de ora obicinuită, sînt dezolat, trag concluziile cele mai funeste. Totuși, mai tîrziu, cu Dania nu mă voi mai întîlni niciodată, iar pe Mady o voi avea mai departe tovarășă. La ore bine chibzuite o voi chema la același telefon la care o căutam pe Dania. Poate că în prietenia cu Mady nu sînt perfect sincer. O iscodesc mereu de ce se întîmplă cu Dania. Caut să mă consolez prin ea, să discut cu ea ceea ce nu pot discuta cu cealaltă. Mă bucur că Dania nu este atît de departe, căci am atît de aproape o rudă a ei, sînge din sîngele ei. Și dacă o las pe Mady să vorbească de dragostea ei, de tristețile ei sentimentale (cît mai puțin), e numai ca să-i demonstrez că-i sînt prieten, că mă interesează cazul ei, că pot să-i fiu necesar, și astfel să nu renunțe la mine. Nu-mi scrie despre Dania, dar caut să descifrez în scrisorile ei cea mai mică aluzie la Dania. Un cuvînt care privește pe Dania, „a plecat", sau „învață italienește", capătă o valoare deosebită pentru mine și îl interpretez într-o mie de feluri, în plimbările mele nesfîrșite prin curte. O vecină franțuzită, care mă vede plimbîndu-mă preocupat, într-un monolog inepuizabil, mă numește *L'âme en peine*. Dar, mai tîrziu, poate Mady îmi va deveni indiferentă, căci nu-mi va putea aduce nici o noutate, și va trebui să mă ocup numai de necazul ei Sau chiar mă va durea o întîlnire cu dînsa Mă voi teme să nu-mi amintească, pe Dania. Îmi va aminti de o mie de amănunte dintr-o casă în care intram familiar, altădată și pe care o ocolesc acum cu spaimă, de unele obiecte care știu cum sînt aranjate. Mă voi teme să nu-mi spuie vreo veste care ar desprinde vechi dureri în mine, după ce cu multă osteneală am parvenit să am puțin calm și să pot să nu mă mai gîndesc, sau gîndul să se netezească, să nu mai ardă ca un fier roșu Și Mady ar putea face unele imprudențe, prea preocupată de necazul ei ca să fie atentă față de mine, sau înșelată de aerul meu ipocrit de indiferență. Și după ce odată făceam toate tentativele ca să aflu de la Mady ceva nou în ceea ce privește pe Dania, mai tîrziu voi face tot posibilul ca Mady să nu-mi mai spuie nimic. Și gîndul că oricînd ea ar putea să-mi spuie ceva, m-ar chinui. N-o voi întreba nimic ? Nici măcar dacă mai există ciinele care se instala totdeauna între mine și Dania ? Sau poate că prietenia lui Mady depinde de frenezia mea ? Mă întîlnește, mă caută, pentru că așa am deprins-o eu și pentru că îi fac mustrări cînd ne vedem prea rar. Dînsa s-a obicinuit să-și ocupe o parte din timp cu mine Dar atunci cînd n-o voi mai căuta prea descori se va deprinde cu felul meu nou de a fi. Va lăsa să treacă zilele fără să mai stăm de vorbă. Va fi mai greu atunci s-o caut la

telefon, căci mă voi teme să nu dau peste altcineva. Nici ea nu mă va mai întîlni cu ușurință, pentru că Dania s-ar supăra rău. Dacă se va îmbolnăvi Mady, eu nu voi ști nimic, va trece timpul fără să am vreo știre. De prima sărbătoare mare — Anul nou — îmi va trimite vreun semn, dar pe urmă iarăși voi fi în întuneric. Cea mai mică neînțelegere va fi un motiv de despărțire, căci nu va mai fi nici o ocazie să te explici. Amenințări ca „nu ți-o voi ierta" devin posibile de aplicat, căci sîntem de multă vreme deprinși să nu ne mai vedem. Fiecare cu calea lui, ca și odinioară, pe cînd nu ne cunoșteam. Și într-o zi o voi vedea. Dar nu ne vom putea vorbi multă vreme, căci orice ar spune ea, aș socoti să e prea neînsemnat față de prietenia noastră veche. Ea va spune: „Mă vede cineva care mă va spune acasă". Eu gîndesc: „Ce e atît de grav? În definitiv, nu poate să-ți facă decît cinste că tu, o fată neînsemnată, mă cunoști, iar eu îți arăt o oarecare prietenie. Exact mentalitatea Daniei!" Mi-aduc aminte cînd Dania mi-a lăsat brațul pentru că a trecut pe lîngă o casă de unde ar fi putut să fie recunoscută. Și, supărat, voi pleca, răzbunîndu-mă acum pentru că n-am plecat altădată, imediat ce Dania mi-a făcut așa ceva. Și după ce ne vom despărți, cu toate că n-am văzut-o pe Mady de cîteva luni, ca și pe Dania, voi reflecta: „Ce teribil s-a îngrășat!"

Mady nu este frumoasă, are tendințe de a se îngrășa, nici o trăsătură fină, rîde gras, cu crețuri în jurul ochilor, nu seamănă deloc cu Dania, mai degrabă cu Raul, are sîni abundenți, gîtul scurt și pistrui mulți: o perfectă evreică de provincie, care pare mereu mulțumită că are tot ce-i trebuie. Familia ei nu-și pierde timpul ca s-o facă elegantă, cu toții convinși că ea nu merită această osteneală și pentru că toți sînt preocupați numai de Dania. Astfel că o văd mereu cu aceleași haine, puse parcă la întîmplare pe dînsa. Dar uneori apare gătită, are un taior gri (totdeauna același taior), care o face pompoasă și-i alungă calitatea ei principală: naturalul.

Poate îmi va telefona! Urmăresc pe un om care poate semăna cu un funcționar de poștă (nu chiar factorul familiar care vine zilnic la casa mea, aducîndu-mi scrisori

ce nu mă interesează), care s-ar putea îndrepta spre casa mea, să-mi aducă un aviz telefonic. L-am văzut pe acest om chiar în mijlocul orașului. Acum el trebuie să se strecoare exact pe străzile care duc la casa mea, să intre pe poarta casei, să mă caute tocmai pe mine, să-mi aducă un aviz telefonic, și acel aviz să fie tocmai de la Dania. Deci vreo sută de întîmplări norocoase; trebuie să mă rog lui Dumnezeu pentru fiecare, și abia una împlinită, trebuie cu panică să aștept să se întîmple și cea viitoare. Nimic, absolut nimic, parcă s-a pus între noi o lume întreagă să ne separe. La întoarcere voi găsi o scuză oarecare: „Am vrut! Dar a fost imposibil. Tocmai la ora proiectată a fost cineva la mine." Va fi deznădăjduită. Dar va avea dreptate. A doua zi, o vizită. Și apoi altă vizită. Și apoi o excursie cu automobilul. Mady mi-a spus, cînd m-am întors de la Constantinopol, după o absență de cinci zile: „Tot timpul te-a așteptat, în fiecare minută, nu putea face nici o mișcare de atîta așteptare". Într-adevăr, cîteva minute după ce am sosit, la o oră cînd de obicei nu poate să-mi facă nici un semn, căci este acasă tatăl ei, mă chema la telefon și îmi spunea să viu neîntîrziat la ea, căci nu mai poate de dor. „Și de unde ai știut exact la ce oră voi fi înapoi, chiar ajuns acasă?" „Am calculat cît stai acolo, m-am informat cînd sosește vaporul la Constanța, cînd pleacă trenul de la Constanța, cînd sosește la București. Am făcut socoteala în cît timp poți să fii de la gară acasă." Cum a putut face Dania așa ceva?

Și astfel trec zilele aici. Fiecare minută este obositoare, mă uit la ceasul de la mînă de o mie de ori pe zi, și eu nu pot să scriu pe aceste pagini decît un rezumat. Ar trebui să am un caiet cu numărul foilor cît numărul zilelor și să scriu pe fiecare pagină ce mi se întîmplă. Dar paginile ar semăna între ele și ar fi indiferente pentru un lector strein. Tot ce fac se poate reduce la cîteva vorbe. Merg la cimitirul tîrgului, din pietate pentru morții pe care i-am cunoscut, dar mai ales ca să treacă timpul. Astăzi am fost în fundul grădinilor bunicii. Adică, odinioară a bunicii, căci acum sînt alți proprietari. M-am dus pe drumuri pe care odinioară hoinăream ca un stă-

pîn. De cîte ori am privit pe oameni la muncă... Știu unde a fost căpița sub care mă odihneam într-o vară acum 20 de ani. Pîrîul de pe marginile căruia culegeam flori, margarete. Lanurile de grîu, mai mari decît mine. Caut să refac propria mea copilărie, întrebuințînd locurile altuia. Așa se va întîmpla mai tîrziu și cu casa bunicii. Dentistul de peste drum îmi spune : „Singura mea distracție e să vă văd în grădina voastră. Primul care sosește primăvara și deschide porțile ca să intre trăsura cu care vine de la gară, și toamna cînd se închid porțile după ultimul dintre voi.“ În fiecare an fac cîte o plimbare în fostele „domenii“ ale bunicului. Azi, la fel. Astfel a trecut o dimineață întreagă.

În grădina din față există un pavilion în care ne petreceam o mare parte din zi. Scaune comode, masă și aerul curat. Pe un perete al pavilionului scriu cîteodată diferite glume, versuri, numai iscălitura, și le datez. În fiecare vară cînd vin aici constat timpul care trece după data care devine tot mai veche. Găsesc scrise și mărturisiri impresionante : „Am suportat vacanța aceasta foarte greu“ Care o fi fost motivul atunci ? Căci vacanța de acum mi se pare greu de suportat. Acum am scris o singură literă, ca să nu priceapă nimeni, *D*, și cu un semn de întrebare. Căci față de existența actuală a Daniei sînt un strein, ca și cum aș vrea să știu ce se petrece în altă planetă. Nici rău, nici bine. Asta e Dania. Se lasă să trăiască la întîmplare. Am întrebat-o în ultima scrisoare pe Mady : „Ce mai face Raul ?“ Ăsta e un fel ca s-o întreb de viața pe care o duc ei, fără s-o întreb fățiș pe Dania. Dar Mady nici nu s-a gîndit să-mi spuie ce mai face Raul.

În tot timpul despărțirii am văzut că nu mai poate continua nimic între mine și Dania. Iarăși telefoane întîmplătoare ? Și viața ei de păpușe, care nu este în stare să ia o hotărîre ? Iar eu așteptînd, suportînd ridicolul așteptărilor. Totul trebuie să se întrerupă, ceea ce a fost nu se poate prelungi, Dania mi-a arătat totdeauna că este incapabilă să se schimbe. Curajul acestei întreruperi e greu de avut. Dar acum am prilejul, fără nici o scenă care m-ar înduioșa prea mult și ar risipi orice

decizie, să desfac. Vor fi cîteva zile foarte rele pentru mine, dar n-am de ales. Voi păstra o experiență în plus. Voi ști mai precis cum să privești pe oameni și că nu trebuie să ai nici o încredere în ei, să nu ții seama de jurăminte și de lacrimi. Voi fi mai puțin naiv. Căci Dania își va continua viața ei de ființă tulburătoare și irresponsabilă

Oamenii nu rămîn aceiași, nu se poate conta pe ei. În primele zile Mady mi-a scris de multe ori, factorul îmi aducea mereu scrisori de la dînsa. Și acum primesc tot mai rar. Îmi spune că e foarte necăjită, dar nu-mi dă nici o explicație. Despre Dania, numai cîteva cuvinte. A plecat de la Sinaia. Acum e la Constanța. Cînd și-a schimbat locul ? A trecut prin București ? Cît a stat la București ? N-a avut timp să-mi trimită un semn cît a stat în București ? În orice caz, atunci a găsit ea scrisorile mele, căci la început îi scriam. (Nu s-a priceput să-i spuie lui Mady să-i trimită scrisorile mele la Sinaia, iar pe mine nu m-a anunțat că și-a schimbat adresa). Scrisori în care eram prietenos, îi spuneam mici evenimente din viața mea de aici, ca unei surori, ca unei iubite și îi puneam întrebări pentru lucruri mici, fără s-o las să bănuiască măcar că nu sînt sigur că voi primi vreun răspuns. În ce zi exact s-a făcut schimbarea Daniei ? Și Mady, care nu s-a priceput să mă ție în curent... Dar îmi aduc aminte de o sîmbătă după-amiază (sărbătoarea evreiască) foarte rea, cînd am suferit mai mult ca de obicei, m-am torturat plimbîndu-mă la nesfîrșit prin grădină. În ziua aceea trebuie să fi hotărît Dania să ne despărțim. Și acum, alt peisagiu. Alți *cavaleri* împrejurul Daniei. Odată munți, acum marea. Haine de munte, acum costum de plajă. Sporturi de munte, acum sporturi de mare. Gelozia poate construi toate amănuntele lor. Zilele la casa bunicii au devenit tot mai greu de trecut. Voi pleca, nu se poate admite ca Dania să se distreze, iar eu să număr minutele într-un loc neînsemnat. Bineînțeles, nu unde este Dania, ca să nu fac impresia că o urmăresc. Dar tot la mare, la Balcic. Dar prin Constanța. La Constanța, numai streini în preajmă ; mă așteptam să găsesc pe Dania prin-

tre ei. Toamna a sosit de multă vreme, în fiecare zi e mai frig. La Balcic, aproape pustiu. În fiecare zi alți oameni pleacă. Am găsit cîțiva cunoscuți, care s-au dus unul cîte unul. Pe plaje, dimineața, sînt aproape singur. Dania trebuie să se fi întors, dar e inutil să părăsesc Balcicul. Sînt atît de trist, că nu mă pot bucura de culorile minunate ale mării. Dar ce aș face la București? În cel mai bun caz, aș începe cu Dania viața de odinioară. Iarăși așteptări, deziluzii și speranțe, necazuri în fiecare clipă. Amicul B. a fost cîtăva vreme aici; în fiecare seară vorbea cu nevastă-sa la București. Vra să zică e așa ușor de vorbit cu Dania! S-o caut? Și ce să-i explic în cîteva minute? Și dacă voi găsi telefonul ei ocupat, ca altădată? Boala mea e mai insuportabilă ca totdeauna, cu atît mai bine. Nu fac nici o sforțare ca să mă scutur din nefericirea mea. Spun: sînt bolnav. Dar e inutil să dau prea multe explicații despre boala mea. Cu toate că din pricina asta neliniștile cu Dania capătă o și mai mare intensitate. Mă simt și mai singur și mai nedreptățit. Nici un doctor nu se pricepe să mă vindece, nici măcar nu știe bine ce am. Cei care mă văd necăjit din pricina bolii simplifică și-mi spun: „Exagerezi, te complaci în starea asta". Dacă n-aș avea dureri zilnice, aș crede că au dreptate.

Și, în sfîrșit, în ziua hotărîtă la întîmplare, dar pe care n-am vrut s-o schimb, ca să mă asigur că sînt încă stăpîn pe faptele mele, am venit la București. Am sosit seara, a doua zi era întreagă înaintea mea. Dar pînă atunci aveam să aștept o noapte. Cînd plecasem, renunțasem la camera mea, acum n-aveam unde să stau. La rudele mele n-am parvenit să am atîta îndrăzneală, să spun: „Dorm la voi în noaptea asta". Am tras la hotel, cum nu mi s-a mai întîmplat la București, și mi-am simțit singurătatea și mai deplină. Mobile streine și fără stăpîn, o mie de oameni s-au perindat înaintea mea pe aici. Nu voi găsi cea mai mică amintire din viața mea de odinioară. De la 7 seara la 8 dimineața. Adică pînă la șapte și jumătate dimineața, căci ultima jumătate de oră trece mai ușor, trebuie să mă îmbrac. Ultimele automobile care trec seara... mai multe, trei, două, unu. (Zgomotul unuia care încă se aude, cînd trece altul.) Apoi o bucată de tăcere. Și apoi iarăși automobilele, care pornesc o dată cu zorile, unul, două trei, mai multe. Am auzit fiecare pas care a trecut. S-au deșteptat păsările (există păsări în București!), s-au deschis vitrinele, au venit lucrătorii pentru o casă care se construia peste drum, (am asistat la construirea ei) și o mulțime de zgomote mici, pe care le-am identificat, cu toate că nu știam mare lucru despre ele pînă acum. Viața în provincie îmi dase un oarecare calm, care credeam că va continua. Și, întors la București, m-am regăsit chinuit, incapabil să mă stăpînesc. Mă îmbrac și încerc să încetinez gesturile. Ies în stradă la o oră la care nu-mi aduc aminte să mai fi fost. Cumpăr un ziar, apoi altul. Sînt primul client într-o cofetărie. Privesc fotografiile din fața cinematografelor. Mă duc la vechea mea adresă și întreb emoționat dacă m-a căutat cineva la telefon sau dacă am vreo scrisoare. Căci Dania nu știe că nu voi mai sta în casa aceea, și trebuie să-și închipuie că e timpul să sosesc. Nici o scrisoare, nu m-a căutat nimeni! Vra să zică, povestea mea cu Dania trece printr-o criză mai gravă decît îmi închipuiam. Căci nu credeam că Dania a tăcut cu voință, a decis despărțirea dintre noi, ci numai a lăsat să treacă timpul, cu firea ei tembelă. Socoteam că în toamnă mă așteaptă exact viața de odinioară. Dar voiam să fac transformări. Cum, nu știam. Voiam să plec de acasă, dar un al doilea portar îmi spuse: „V-a căutat ieri, la telefon, o duduie". Tocmai ieri, ce coincidență! O singură dată. Și eu, care credeam că am fost căutat în ultima vreme de mai multe ori pe zi. Dar dacă m-a căutat *altcineva*? Poate că Mady? Ce să mă fac în București pînă la ora cînd îi voi putea telefona Daniei? Milly nu este aici, a plecat în concediu. Încă o cofetărie. Să văd ce case noi s-au mai construit. Ora zece. La 10 și jumătate ar fi mai bine. Pînă atunci voi trăi fiecare minută. Am un noroc. Tînărul Raul e la școală dimineața. El îmi răspunde de obicei cînd o chem pe Dania, și mi-ar fi greu să suport vocea lui stridentă, de copil isteț și sănătos. Ar trebui să spun cine sînt (m-ar recunoaște dealtfel), să mă prefac că sînt încîntat că stau de vorbă cu el, și n-aș avea nici

un chef să-i vorbesc. Și el nici nu s-ar gîndi să plece de la telefon prea repede, ar socoti că după o atît de mare despărțire trebuie să-mi vorbească mult. Iar Dania, cînd va veni la telefon, va ști de prezența mea, nu o voi mai putea surprinde sinceră. Apoi nu va putea să îndepărteze pe Raul și va vorbi cu mine convențional, ca în fața unui al treilea. O secundă înainte de a face numărul de la telefonul Daniei. 3.46.22! Poate că Dania nu s-a întors încă la București. E în streinătate. Poate că a murit. Sau s-a măritat. Poate că nu e acasă. Raul o fi rămas acasă. Sau vorbesc cu Mady. „Ce-o să fac atîta vreme fără tine?“ Și apoi, după luni de întuneric. Numai vagile vești de la Mady, care anunțau cîteva fapte, dar care nu transmiteau starea sufletească a Daniei. Poate că e telefonul ocupat. Un sfert de secundă după ce am făcut numărul, cînd nu se știe dacă e telefonul liber sau ocupat. Telefonul sună în casa Daniei, o dată, de două ori, de trei ori. Ce tragic sună. Cine îmi va răspunde? Poate servitoarea, poate... Aud: „Cine e acolo?“ Mady sau Dania, căci seamănă între ele la voce. „Caut pe Dania!“ „Eu sînt!“ „Și aici e Sandu!“ Ce vorbă să spun mai întîi? Imputare? Declarație? Vocea Daniei: „De ce taci?“ Nici o vorbă n-ar fi potrivită. Și iarăși Dania: „O să te rog mult să mă ierți, dar uite ce se întîmplă: chiar acum e la mine profesoara de italiană“... „Atunci altădată!“ Am închis telefonul brusc. Asta e tot? Avea lecție, dar cum n-a imaginat ceva mai bun să-mi spuie? Trebuia să mă caute îndată, sau să iasă ea pe stradă, spre mine (Elisabeth Bergner, în *Ariane*, aflînd că iubitul ei a sosit!...) Trebuia să uite că are profesoară. Trebuia să-mi spuie: „Mai cheamă-mă peste jumătate de oră, cînd termin lecția. Atunci ne vom explica.“ Asta e tot! Ce trebuia să fac? S-o caut peste cîtva timp, cînd nu va mai avea lectia? Ar fi prea umilitor să fac așa ceva... Dacă aș putea să fiu indiferent, cum îmi promiteam de la distanță, de la Balcic. Voi aștepta eu la telefonul meu După ce va termina lecția, mă va căuta ea fără îndoială Să aștept. Cît putea să mai ție lecția? 10 minute, 15 minute, sau, poate că abia începuse, o oră întreagă Sau, poate profesoara n-are oră fixă, rămîne mai mult de-

cît trebuie. (Mulțumită că dă lecții unei fete deștepte și bogate.) Telefonul meu e mereu ocupat, poate că mă caută Dania și nu găsește liber. Dar dacă Dania, expasperată de a mă fi căutat de prea multe ori, renunță tocmai cînd telefonul meu e liber? A trecut o oră, dacă aș chema-o eu? A trecut destul timp ca să nu mă umilesc prea mult căutînd-o. Numărul ei; cine îmi va răspunde? Raul. E acasă. Și eu, care credeam că am scăpat de el, că e la școală! Mă primește cu o explozie de vorbe prietenești. Îi răspund la tot, mă bucur la fel, ca să nu las să se cunoască gîndurile mele ascunse. În sfîrșit, plasez întrebarea care era unica mea preocupare: „Dar Dania ce face?“ „S-a dus la școala de șoferi!“

Am trecut ziua aceasta penibil. Și zilele următoare. Am căutat-o pe Dania la telefon. De cîteva ori. N-am găsit-o. Sau vorbeam fără să ne înțelegem, și nu se gîndea Dania să-mi trimită singurul cuvînt normal: „Vreau să te văd!“ Cîteodată îi auzeam glasul emoționat ca și odinioară: „Te-am așteptat atîta vreme, și acum parcă n-ai venit“... „Tu!“... „Am vrut să te uit, dar văd că n-a fost posibil.“ De ce a vrut să mă uite? „Credeam că o să continuăm viața noastră minunată de odinioară!“ Nu înțelegeam nimic. I-am spus: „Dar pentru prietenia noastră veche trebuie să-mi explici. Misterul acesta este intolerabil.“ „Ai dreptate, dar acum am lume la mine.“ „Cînd?“ „Mîine!“ „Mîine dimineață neapărat. Orice ar fi.“ „Promit.“ Cum am așteptat! La telefon. Dar Raul mi-a spus: „Dania a plecat chiar acum în oraș.“ N-a avut curajul să vorbească răspicat. Mady mă căuta, am putut în sfîrșit să-mi dau o întîlnire cu dînsa. Aveam să aflu ceva. M-am prezintat rece, indiferent pentru existența lui Mady, dorind numai să ascund panica în care trăiam din pricina Daniei. Mady a fost îndurerată. „Cum te-am așteptat, și ce rece ai venit! Asta nu se va putea uita niciodată.“ Mady mai spune, ca și cum lucrul acesta n-ar avea mare importanță: „Acum, că v-ați hotărît să vă despărțiți, tu și Dania!“ „Mărturisesc că n-am priceput nimic din purtarea Daniei“. „E mai bine să nu mai vorbim. Tot ce trebuie să știi e că eu am rămas aceeași“. Și apoi: „Cînd mi-a spus astăzi Dania

hotărîrea voastră, am rămas înmărmurită“ Mă mira ce motiv avea Dania, dar și eu hotărîsem același lucru, văzusem clar că nu trebuia să continuăm viața veche Mă durea mai puțin ? În dimineața aceea am căutat-o pe Dania de mai multe ori la telefon, am cercetat toate automobilele care treceau pe lîngă mine, ca să văd dacă n-o pot descoperi. Și după-amiază am căutat să vorbesc limpede cu mine însumi, căci nu găseam nici un prieten ca să-mi vorbească.

Am văzut-o, prima oară, la intrarea Ateneului. Ce trebuia să fac ? Să salut ? Să zîmbesc ? Să arăt că mă bucur ? Să continui scena de prietenie pe care am avut-o cu Dania, cînd ne-am despărțit cu atîta vreme înainte ? În pauză a venit cu Mady la mine și mi-a dat mîna. Am vorbit lucruri neînsemnate. La ieșire, am căutat s-o mai văd o dată. Am văzut-o cum întîrzia să vie spre ieșire, căci mereu o întîmpina cîte un admirator care voia s-o salute cu toată ceremonia. Dar socoteam că am dreptul să-i spun încă o dată bună seara Dania venise mai înainte la mine, deci aveam dreptul să mă apropii Scena aceasta, cum să fac să dispară din viața mea ? Dania i-a spus lui Mady (care mi-a transmis mai pe urmă) : „Sandu vrea să se împace !“ Mady mi-a adăugat : „Nu trebuie să te umilești !“

Odată a venit Dania chiar la un concert mai mic, la care nu credeam s-o văd. Dar numai o dată. La concertul viitor, de felul acesta, n-am mai văzut-o. Am întrebat-o pe Mady „De ce ? Măcar tu, Mady“... „Mi-a spus Dania să nu viu, căci evreii vor fi alungați.“

N-am mai căutat-o la telefon pe Dania, n-am mai mers prin preajma străzii ei (Dealtfel, lua automobilul chiar din poartă, și n-aș fi putut s-o întîlnesc pe strada ei.) Speram totuși că o întîmplare extraordinară va termina neînțelegerea. Auzisem că Dania se plimbă la Șosea cu mașina. În fiecare zi ? Pe la ce oră ? Spre seară am fost la Șosea, departe. Stam singur pe o bancă și reflectam asupra aventurii mele, care se încheiase fără de nici un sens. Priveam toate masinile care trec au prin fața mea cu nădejdea nebună că va apare Dania. Va fi singură ? Se va coborî la mine ? Mă va înțelege îndată ? Așteptam totuși. Am plecat numai cînd s-a lăsat noaptea complect și cînd Dania nu m-ar fi putut recunoaste în întuneric

Despărțirea definitivă dintre noi s-a făcut fără de nici o explicație, încurcat cum fusese și dragostea noastră. Ultimele noastre discuții fuseseră turburi. Dania îmi trimisese, pe rînd, cuvinte de dragoste și răutăți. Eu îi făceam reproșuri sau îi vorbeam cu același elan ca și odinioară. De ce n-am fi vorbit încă o zi la telefon ? Și încă un an ? Ne întîlnisem numai din pricina unor întîmplări care n-aveau să se mai repete. Știam că s-a terminat totul între noi, dar voiam o scenă ultimă, căci așa se încheie orice poveste. Cu Dania nu se întîmplase ceva nou, nu se măritase, nu începuse dragoste cu altul, ca să nu mai aibe timp să se ocupe de mine o ultimă oară. Credeam că după cîteva zile, văzînd că nu-i mai dau nici un semn, Dania, știindu-mă că sînt la București, în aceeași casă și deci așa de ușor de găsit, mă va chema. La ora cînd mă căuta la telefon odinioară n-are musafiri, deci e liberă să nu se poată opune dorului. Multe zile am așteptat frenetic. Voiam s-o sugestionez pe Dania de la distanță și s-o fac să desăvîrșească minunea. Dar ar fi putut avea loc între noi o conversație de adio ? Una ar fi atras pe a doua și așa mai departe, și nu s-ar fi încheiat nimic. Lipsa de inițiativă a Daniei era de data aceasta folositoare. Sau cînd mă găseam eu în fața telefonului, și oscilam între hotărîrea mea și tentația de a o chema. Dar nu încercam și din frica să nu fiu primit prost : telefonul Daniei ocupat, altcineva care-mi va spune că nu e acasă, sau vreo vorbă aspră. Dania chiar, care nu se va pricepe să mă liniștească. Eram în fața telefonului la un metru, și totuși, distanța pînă la Dania rămînea imensă, pînă la urmă.

Pentru ultima oară, o conversație la telefon cu Dania ! Pentru ultima oară să-i combin numărul telefonului, gest atît de familiar odinioară. Ce cuvinte să aleg ? Despre ce să-i vorbesc ? Ce să reții și la ce să renunț ? Nu voi putea să vorbesc tocmai de ce e mai important între noi : pricina despărțirii noastre. Iar alegînd alte subiecte,

sînt neserios. La ce să mă refer din viața noastră veche? Ce cuvinte să repet, știind că pentru ultima oară mai pot face așa ceva? Dar nici nu știu dacă trebuie să-i spun „tu" sau „dumneata", căci ea s-a desfăcut în două, prezente amîndouă totuși : aceea cu care încercam să schimb gîndurile cele mai intime (aceea care se bucura văzîndu-mă mîncînd), și aceea streină, cu alte preocupări, fără de nici o atenție pentru chinul meu. Pentru ultima dată ! M-a întrebat o voce streină, poate servitoarea. Mi-am spus numele întreg, și chiar la telefon am înțeles că asta a pricinuit mirare. Servitoarea mi-a cerut, cu o voce nefirească, să-mi repet numele. Altădată eram recunoscut imediat numai după timbru și pleca s-o anunțe pe Dania fără să mai fie nevoie să mă întrebe cine sînt. (Și acum poate că m-au recunoscut, dar nu le venea a crede că sînt eu.) Și am auzit de la Dania un „alo" mai ferm ca de obicei, semn că socotea și ea că trebuie să-mi vorbească fără șovăiri. I-am spus la întîmplare : „Plec într-o călătorie din care nu mă mai întorc niciodată. Cred că trebuie să-mi iau rămas bun. Și să-ți dau felicitări pentru tot ce ți se va întîmpla de acum înainte, căci nu voi mai avea nici un prilej să le transmit. Pentru Anul nou, pentru anul celălalt, pentru peste zece ani, pentru fiecare onomastică a ta, pentru fiecare rochie pe care o îmbraci, tu, care pretindeai că-ți faci rochiile numai ca să-mi placi mie, pentru orice se întîmplă cu tine la care eu nu voi lua parte." Nu știam ce să-i mai spun. Și așa prost cum am putut, am cîntat : *Gute Nacht, mein Kind.* După ultima notă, am închis receptorul. Dania a vorbit ceva? „Nu adio, numai la revedere !" Și din partea ei cîteva vorbe la întîmplare, căci nu mai putea continua nimic.

De abia acum povestea mea se terminase pe deplin. Cum a fost întîia zi după aceea, și a doua zi, și mai tîrziu ? Uneori dam cîte un telefon la casa Daniei numai ca să mă apropii de acel peisagiu așa de cunoscut. Auzeam cum sună telefonul, chemînd pe cineva. Știam unde e așezat telefonul ei, ce lucruri sînt prin preajmă, cum arată camera, celelalte camere prin care străbate

sunetul soneriei puse de mine în mișcare. Imediat ce cineva ridica acolo receptorul, închideam eu, mai înainte de a auzi vreun glas. Dar toate aceste amănunte nu mai vreau să le spun...

București, 17 decembrie 1935

O MOARTE CARE NU DOVEDEȘTE NIMIC

FERICIREA A FOST MARE CÎND MI s-a dat prilejul să plec la Paris! Scopul copilăriei mele se realiza. Aveam să străbat în fine eu însumi toate ungherile prin care mă orientam cu ușurință cu mintea și unde plasasem numai cu imaginația sute de romane a căror acțiune se petrecea acolo. Palpitînd de bucurie, studiam, alături de Irina, ghidurile, hărțile, cărțile explicative. O purtam cu mine prin magazine, pe la legații, pe la birouri de bilete de tren, perorîndu-mi toate planurile. Ziua plecării sosi, și mă conduse la gară. Trenul mai avea 20 de minute pînă la plecare, mă instalasem bine și acum nu știam ce să-i vorbesc. (Poate pentru că mă obseda ideea că despărțirile trebuiesc întovărășite de suspine și de vorbe.) Și am schițat o teorie: „Întotdeauna înainte de a te despărți de cineva drag nu te pricepi să-i vorbești, tocmai pentru că ai prea multe de spus". Îmi scuzam astfel uscăciunea din momentul acela? Sau era un mijloc să mă liniștesc, văzînd-o indiferentă? În orice caz, sarbezi eram amîndoi (poate că din cauza lumii care ne împiedeca) și despărțirea n-avea nimic din tragediile de odinioară, din fiecare seară. Pe obrazul rece pusei o sărutare scurtă, iar gura ei nici nu mă atinse. Apoi trenul porni.

Am uitat repede motivele de griji pe care le lăsasem. Trăiesc din surprize, și seara adorm istovit de atîta goană prin muzee și pe străzi. De la Irina îmi vin scri-

sorile la dată fixă, așa cum hotărîsem acasă Îi răspund conștiincios, dar grăbit, cu gîndul în altă parte, vorbindu-i de lucruri care probabil n-o interesează. De pildă, într-o scrisoare nu i-am spus decît de Sainte-Chapelle. Despre mine și despre dînsa nimic, doar un „dragă" la început, și „sărutări" la urmă. Așa își scriu îndrăgostiții și acestea sînt mijloacele de a întreține focul nestins?

. A trecut o lună și mă găsesc într-un amurg în Jardin du Luxembourg. E minunat, soarele abia a apus, seara coboară armonios, pe pomi, pe flori, pe bazinurile cu apa cu reflexe roșcate. Singur, împreun mîinile, îndrept ochii spre cer și mă rog :

„Doamne, te vizitez rar, dar sînt acum așa de fericit că vizita mea e obligatorie, oricît de neatent ai fi tu față de toți, sau numai fată de mine. Grație ție, poate, viața mea este în perpetuă transformare. Surprizele îmi împodobesc orice moment cu noi prilejuri de îmbătare... Îmi simt corpul sănătos și sprinten, nici un defect la mașinăria complicată, iar mintea o pot îndrepta după voie, înspre descoperirile cele mai subtile. Ai îmbogățit lumea ca ochii și urechile să fie în veșnică încîntare. Sînt aproape complect fericit. Toate nemulțumirile de odinioară au dispărut, poate pentru că am exagerat crezîndu-mă iremediabil bolnav, indiferent de motive

Numai o singură nemulțumire. Am lăsat acasă o fată care mă iubește. Nu e frumoasă, și ochii mei au obosit repede îndreptîndu-se spre silueta ei bicisnică. Nu e savantă, și am ostenit vorbind singur, inutil și ridicol. Nu e bogată, și mi-ar îngreuia mersul purtînd-o pe umerii mei, ca melcul cocioaba. Dar e îndrăgostită, căci pentru dragoste nu e nevoie de minte, de frumusețe sau de bani. Am simțit-o că trăiește numai din gîndul la mine, că singură s-ar usca întocmai ca o floare neudată.

Doamne, fă să-mi recapăt libertatea... Cum, nu ai putea pricepe decît tu, cu priceperea ta savantă. Eu nu sînt în stare de nici o hotărîre."

Cum au trecut trei zile, și cum n-am primit scrisoare de la Irina, după obicei, am telegrafiat : *„Écrivez. Comprends pas votre silence."*

Telegrama mea a rămas, după o săptămînă, fără răspuns. O neliniște bruscă mi-a alungat calmul și mi-a uscat curiozitatea pentru frumos, pe care o socoteam inepuizabilă Rugăciunea mea de acum cîteva zile mi se pare fără sens, sau eu acum sînt fără sens, căci neașteptată era tulburarea care mă stăpînește Încerc să mă gîndesc precis la Irina, ca să pot găsi explicația probabilă (lăsînd la o parte vreo fatalitate a naturii extravagante). Poate că mă enervează mai mult faptul neputinței logicii mele decît motivul însuși al întîrzierii scrisorii Cum ? Să nu pot deduce ce ar fi în stare să facă Irina în lipsa mea, după ce am trăit atîtia ani în preajma ei și, chiar dacă nu m-am ocupat special s-o analizez, totuși o cunosc, fatal, destul de bine ? Să mă gîndesc la sărutările disperate din fiecare seară dar și la sărutul rece de la urmă... A evoluat poate ? Însă mi-aduc aminte de mărturisiri tandre care s-au petrecut în ultimul timp. Și apoi mai sînt atîtea probe care se contrazic în timp, sau, chiar cu înțelesuri inverse, se suprapun ca să fiu sincer, nu pot afirma nimic Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît se multiplică detaliile și văd mai puțin clar. E dureros că sufletul omenesc este așa de lipsit de consistență Și cu groază văd că se poate ca Irina să-și fi luat hotărîri exagerate sau atîtea altele intermediare Se poate, admițînd posibilitățile cele mai extreme, *să se fi omorît pentru mine* sau *să se fi măritat pentru un altul*

Cînd am cunoscut-o, eram tînăr de tot, abia intrasem la Facultatea de litere Aveam toate defectele tinereții Mă credeam frumos și întîrziam bucuros la oglindă, unde îmi variam mereu pozele, printre care buza ra frîntă mi se părea un semn sigur de distincție Îmi schimbam cravatele de mai multe ori pe zi, mă pudram și dădeam chiar cu roșu. Mă comparam cu ceilalți studenți, mă găseam cel mai bine și, în dragoste, succesele mele mi se păreau indiscutabile. Totuși, pînă atunci, aventurile mele fuseseră foarte vagi. O timiditate dezastruoasă mă oprea să fac primul pas, să îndrăznesc să mă apropii de o fată Îmi recomandație prealabilă și îndelungi preliminarii, timiditate care — vedeam cu ciudă — îmi întîrzia planurile, însă în același timp mă și consola : puneam pe seama ei

singurătatea mea. Dar am izbutit cu încetul să am cunoștințe. Vorbeam cu toate fetele urîte. Curios, ca să intru în vorbă cu ele, nu simțeam nici o emoție Voiam să fiu încîntat cu orice preț, și la început n-am băgat de seamă că, în definitiv, eram tot așa de singur. Față de o urîtă eram incapabil să mă angajez în vreun fel. Priveam însă din fundul amfiteatrului și mă felicitam că lipsea încă puțin ca să cunosc pe toată lumea

Un grup de trei fete, îndeosebi, mi se părea intangibil.

Erau mereu împreună, fără amestec printre ceilalți, vioaie, grăbite, surizătoare, pricepîndu-se, mi se părea, să fie politicoase față de toți și în același timp distante. Usurința cu care se strecurau prin lumea multă, siguranța gesturilor și totuși singurătatea lor mă impresionau, și atunci o ambiție m-a străbătut : cunoștința lor — nu mergeam mai departe — ar fi o dovadă a importanței mele. Dar nu știam cum să încep. Începutul mi se părea totdeauna extrem de dificil. Mă temeam ca prima mea mișcare să nu fie ridicolă. Înclinat de pe atunci la neurastenie, găseam un motiv bun de chin. Și exclamam ridicol — ridicol pe care-l credeam atenuat, deoarece îmi dam seama de prezența lui : „Nu voi fi niciodată un don Juan !“

Le examinam tot timpul pe cele trei muze, în grup și, uneori, pe cîte una, fără să le disting la început bine și fără să am vreo preferință. Pe atunci mi se părea că semănau între ele. Dădeam fiecăreia aceeași importanță generală de culoare, mișcare și zgomot. Din imaginea tuturor trei se întregea o singură ființă nouă. Decît să aleg în parte, preferam jucăria întreagă.

Cu vremea am auzit cum le cheamă. Maia era mai blajină, mai umilă. Dudu surîdea fără întrerupere cunoscuților și necunoscuților, strecurîndu-se grațios prin mulțimea care se grăbea întotdeauna să-i facă loc Irina era mai greu de definit. Odată s-a așezat, singură, în apropierea mea. Gătită într-o rochie de mătase scurtă, îi ieșeau picioarele subțiri, interminabile, pe care și le legăna pe rînd, fără sfială, ca o persoană care n-ar simți nici cea mai mică nedumerire printre streini, cu mîinile

fără mîneci în mînuși lungi, cu fața pudrată prea mult. A fost întrebată ceva de profesor și a răspuns cu un glas melodios, cu un timbru ușor, tremurător, franțuzesc. Răspunsul, cu toate că încetișor, era dat fără ezitare, întreg, explicit. Însă cu tot glasul franțuzesc și sigur, picioarele dezvelite și fardul mi se păruseră exagerate.

Și în altă sală, în aceeași zi, impresie diferită. Pe neașteptate o zării la spatele meu. Într-o bluză albă, capul ei mi se păru mic, cu părul, din cauza căldurii, ud de transpirație și căzînd în lațe sărace, fața umflată și moale, genele aproape inexistente, nasul cîrn, dinții subțiri și interminabili.

În fața neînsemnătății ei am fost satisfăcut ca de un cîștig personal. Vioiciunea și prestanța ei de odinioară mă umilise. Și, într-adevăr, la o întîlnire pe scara mare a Universității — ea urca, eu coboram — cu tot aerul ei semeț, înfoindu-mă în hainele mele noi, i-am aruncat o privire încrezătoare în acele ce vor urma. Curaj mare pentru sfiiciunea mea obișnuită.

Cunoștința se făcu într-o zi întîmplător, din nimic.

O excursiune studențească la Curtea-de-Argeș cu niște camarazi neprietenoși și abia cunoscuți ne-a apropiat. Acolo, în fața mămăliguței cu brînză și a cepei, ne descoperirăm amîndoi mofturoși (sau că făcea pe mofturoasa ca să-mi placă). Amîndoi nu reușirăm, ca ceilalți, să ne culcăm imediat. După o ezitare, în urma propunerii mele, se hotărî să meargă cu mine prin noapte. Din urmă, o amică ne vesti stupid : „Bine, o să vă spun mîine domnului profesor !“

Pornirăm în întuneric și coborîrăm la Argeș. Era liniște, aerul curat, copacii lăsau umbre lichide. Argeșul tremura sprinten, luminînd argintiu pietricelele. Atmosfera poetică, amîndoi singuri, abia scoțînd cîte o vorbă. Ne simțeam aproape. Și atunci un regret m-a chinuit; n-o cunoșteam mai bine ca să am curajul unei sărutări. După cum se vede, pe atunci aveam gustul armoniei oricărui fapt.

Preliminările amorului trebuiau să aibă o durată hotărîtă.

Oricît de neașteptată ar fi fost o sărutare atunci, după un așa de puțin timp de cunoștință (era tînără și, cu tot

fardul, nu-i bănuiam experiențe sentimentale), cred că ar fi fost bine primită. O exclamare acolo, în noapte, în singurătatea noastră, departe de tîrg, ar fi fost ridicolă. Dar am preferat să ne întoarcem, nu prea tîrziu, ca să nu ne speriem complect vecinii, trecînd pe lîngă o prăvălie luminată, fără să am curajul să cumpăr ceva de mîncare, de frică să nu par greoi, tulburîndu-mă o foame teribilă, la care, cu tot amorul și poezia Argeșului, mă gîndeam tot timpul, și astfel mi-o exageram. Pe drum, aducîndu-mi aminte de amenințarea camaradei, o învătai o minciună (ca și cum ar fi fost nevoie să ne scuzăm față de cineva !) : „Mîine vei spune singură domnului S. de plimbarea noastră nocturnă. Astfel paralizezi orice aluzie răutăcioasă."

În trenul care ne întorcea mai tîrziu acasă, amîndoi, lîngă fereastră, ne întreceam să prindem din fugă frunzele copacilor apropiați, cu exclamații, bucurii și regrete copilărești, și ca din întîmplare ne atingeam mîinile. De pe banca din față, profesorul S. deschidea vag pleoapele lăsate greoi, și ne zîmbea amuzat de vreun vis scurt sau de aventura ce se înnoda, în fața lui, tot mai puternic la fiecare stîlp de telegraf.

Am continuat la București conversațiile lungi și neînsemnate fără să ne fi făcut vreo mărturisire anume, dar simțindu-ne complici. Găseam între noi asemănări care ne apropiau : eram pripiți și dezordonați. Observația o făcu Dudu : „Ce nostimi și identici sînteți cînd vă vede cineva de departe !"

Părerile asupra ei mi se schimbaseră mult. O priveam cu un aer de ușoară superioritate. Nu mai eram impresionat de vreun aspect de-al ei. Odată o fată o întrerupse cu o voce răgușită și întrebuințînd mulți „la dracu" în vorbă. „Sora mea Elena", prezintă Irina fără să încerce cu timbrul vocii să o scuze.

Altădată, Irina făcea planuri pentru viitorul nostru, fără să mă numească pe față. „O să mă scol tîrziu, să mi se aducă la pat cafeaua cu lapte."

Orice socoteală de viață tihnită mi s-a părut totdeauna ridicolă, burgheză, cu toate că personal am fost un burghez care se înspăimînta la prima noapte nedormită.

Totuși, n-am protestat, probabil dintr-o mică perversitate : mă apropiam mai mult de ea, aveam mai multe drepturi, fără ca în schimb să-i făgăduiesc ceva anume. Conștiința era liniștită. Dar poate că mă ponegresc acum și nu-mi mai aduc bine aminte. În orice caz, Irina poate că a luat totul ca o aprobare.

Vacanța mare venise. Toate aceste se întîmplaseră foarte repede, și după atîtea nedumeriri de o iarnă întreagă, explicațiile asupra caracterului și a aspectului Irinei se rezolviseră de îndată. Nu mai aveam curiozități. Dudu și Maia nu mă mai interesau. Tot grupul mi se clarificase de îndată ce cunoșteam bine o parte din el. Eram, de fapt, foarte încurcat, neîncrezător într-o legătură definitivă. În schimb, îmi pierdeam timpul și-mi limitam inutil probabilitățile de succes pentru mai tîrziu. Crezîndu-mă „aranjat" nimeni nu s-ar mai fi gîndit la mine. Se făceau și glume, iar camarazii mei — mi se părea — nu mă invidiau prea mult. Aveam și remușcări. Mă simțeam vinovat față de speranțele pe care o lăsam să și le puie în mine.

Tragic început pentru un don Juan...

Dar era prea tîrziu să mă opresc în drum. N-aș fi avut curajul — și mi-ar fi părut prea umil — să provoc o explicație sinceră. Ca să fiu drept, mă obișnuisem cu viața mea nouă și-mi era frică să nu rămîn iar singur.

Acum, Irina nu se mai sfia să rămînă tot timpul cu mine, inventînd amîndoi minciunile cu care trebuia să-și explice întîrzierile acasă. Dar mereu nimic între noi. Rude, cunoștințe, profesori, examene... Cîteodată, într-o aglomerație o strîngeam puțin de mînă, acesta îmi era tot curajul. Într-o zi îmi spuse : „Să înconjurăm strada. S-ar putea să văd pe cineva de acasă."

Atmosferă periculoasă, care însă nu se înregistra prin nici un semn. Nu mai știu, de-atunci e vreme multă, să reconstitui fiecare zi în parte, acum mi se par toate la fel, probabil însă că era o adîncire perpetuă. Obișnuința ne ajuta fără voia noastră.

Vacanța veni tot atunci. Trebuia să plec în străinătate pentru cîteva luni, și acolo aveam timpul tuturor reflexiilor. Aveam prilejul de a înceta aventura mea.

Prea pierdusem timpul... Nasul scurt al Irinei mă persecuta. Îmi aduceam aminte de drumurile lungi pe străzile mărginașe, apoi de toate descoperirile asupra cunoștințelor ei simple ; mai ales o vorbă de a tatălui meu mă convinsese : „Cine era urîtica ceea cu care te-am văzut pe stradă ?“

De ar fi zis „urîta“ nu m-ar fi impresionat așa, l-aș fi numit numai răutăcios. „Urîțica“ avea o impresie de adevăr care mă umilea. Încercai astfel de la Berlin să răspund tot mai rar (totuși răspundeam !) la scrisorile Irinei, care veneau tot mai dese. Scria la întîmplare, fără virgule și puncte (o ironizam mai tîrziu că scrie *„genre Mallarmé“*), înșeilînd laolaltă tot felul de idei care-i alergau prin cap. Din înțelesul lor general, trăgeam concluzia că mă iubește la nebunie și că se plictisește singură.

E ușor de închipuit, găseam toată istoria stupidă. La întoarcere, nu am căutat s-o văd la început. M-a zărit într-o seară de la plafonul Operei. Era cu familia, pe care n-o văzusem în complectul ei pînă atunci.

„Domnule Sandu, mă așteptați la ieșire, nu-i așa ?“ Am dispărut la ieșire, dar am întîlnit-o mai tîrziu. Era fatal în tîrgul Bucureștilor, mă mir cum nu prevăzusem de la început. Și după cîteva reproșuri și după scuze de ale mele pocăite (mă scuzam față de mine, interpretînd îndoielnic morala „nu vreau s-o fac să sufere“, cu toate că nu-mi luam nici o obligație pentru mai tîrziu : de fapt, eram laș și foarte plictisit de singurătate), plimbările începură — mai întîi pe strada principală și apoi pe din dos — și discuțiile despre familie și despre rochii ; și apoi, într-o seară de lună plină, sărutările nebune cu tot felul de demonstrații din partea ei. Și apoi zilele identice : întîrzieri pe uliță, sărutări la întuneric... Despărțirile zilnice se făceau tot mai greu. Trebuia multă imaginație ca să-și explice acasă întîrzierile.

Începuse să plîngă în fața tramvaiului, și asta în fiecare seară. Lumea se uita curios la noi și mie îmi era rușine. Acasă din pricina întîrzierilor, dădeam naștere la ironii, și eu nu puteam suferi ironii pe seama mea. Și timpul trecu la fel, plictisindu-mă, dezgustat de mine, regretînd succesele la care renunțasem și deseori avînd

remușcări. Mă obicinuisem însă, și astfel eram zilnic cu ea. Nu mai căutam minciuna cu care să mă sustrag. Văzîndu-mă incapabil să iau vreo hotărîre, eram și mai nenorocit. Ca să nu pierd timpul, încercai să vorbesc cu ea de pictură sau literatură, subiecte care mă interesau orișicînd. Îi dam să citească volumele pe care le studiam în același timp, și discutam mai pe urmă impresiile. De fapt, eu îmi spuneam părerile, iar Irina aproba. Aproba însă cu așa vioiciune, că nu-i mai simțeam rolul subordonat. Între timp, la vacanța Crăciunului, am mai încercat o despărțire definitivă. Într-o scrisoare am avut curajul să-i spun multe. Îi arătam că nu-i pot promite nimic pentru viitor, că aveam de gînd să-mi păstrez toată viața independența. Am găsit-o la scoborîrea mea din tren, mititică, înfrigurată în paltonul subțire, neavînd curajul să-mi iasă înainte, cerșind cu privirea o vorbă bună. Ce milă am avut de dînsa atunci ! Cum mă socoteam o brută pentru toate planurile mele viclene ! O luai strîns de mînă și merserăm kilometri fără să ne spunem nici o vorbă. Și mă chinuiam : „Ce trebuie să fac, Doamne, ce trebuie să fac ?“ Mă durea acum supărarea ei, frigul care o răzbea și nu știam cum s-o liniștesc. „Voi fi iubind-o !“ Privind-o întreagă, simțeam că mi-e dragă. Am promis la urmă ca s-o îmbun : „Fac tot ce vrei !“ Și apoi iar plictiseală și îndoieli. I-am repetat : — „Nu mă voi însura, dar voi fi prietena mea cea mai bună !“

Cînd o simțeam prea mîhnită, căutam s-o entuziasmez asupra frumuseții naturii cu teorii fantastic de naive : „Ești o intelectuală, vom citi, vom discuta !“

Cu toate că nu vedeam nici un sfîrșit pentru mai tîrziu, nu-mi mai făceam iluzia că e posibilă o întrerupere bruscă. Îmi dam seama, în sfîrșit, că nu eram în stare de nici o hotărîre definitivă.

Mă resemnam cu gîndul că nu mi-am sacrificat decît prezentul (cu toate că nu vedeam nimic pentru viitor, și încetarea iubirii ei sau renunțarea mea mi se păreau oribile). Prezentul, însă, vedeam, era cu desăvîrșire sacrificat. Nu mai puteam spune nici un cuvînt altei fete fără să întîmpin lacrămile Irinei. Dealtfel, nu mă mai lua nimeni în serios. La școală cu toții mă osîndiseră

printre „aranjații definitiv". Totul era așa de limpede, încît nu mai încasam nici măcar ironii.

Incercai cel puțin ca acest prezent să fie cît mai copios · citeam împreună tot timpul, vizitam expozițiile și respiram melancolia parfumului de tei pe bulevarde, îi dam sfaturi cum să se îmbrace, cum să rîdă, cum să-și ție capul, cum să se coafeze.

Sfaturi binevoitoare de „prieten bun", de fapt indelicatețe. Mult am arătat-o, sărmana!

Am dat examene, am făcut excursii, am discutat, a trecut multă vreme în felul acesta; am simțit emoții mari, și, mereu cu ea, a trebuit să i le împărtășesc. Căutam deseori consolarea în ființa ei; uneori lăcrimam, alteori mă exaltam în fața vreunui apus de soare.

In ce fel aș putea descrie această viață cu mici obiceiuri zilnice și alteori cu surprize vaste! Cum nu mai făceam planuri de eliberare, nu mai aveam remușcări. Din pricina teoriilor pe care le peroram mă credeam darnic : o educam!

Intr-o zi n-a venit : a fost la nunta unei prietene. Mi-a povestit a doua zi toată petrecerea, cu entuziasm pentru dans, invitați și muzică.

La toate reflexiile mele nu mai era așa de atentă ca de obicei. Citisem o carte, nu m-a întrebat de impresiile pe care le-am avut. Numai rochii, glume, mirele și mireasa. Fusese domnișoară de onoare și avusese cavaler. M-am enervat că nu mai eram luat în seamă și prefera, în locul discuțiilor intelectuale, flecărelile mahalalei. Ca să fiu sincer, m-a durut mai ales petrecerea la care se amuzase fără mine. Eram gelos, îmi dam seama, și mă supăram, căci mă găseam ridicol. Sentimentul geloziei nu pretinde neapărat dragostea. Eu nu iubeam, eram convins de asta. Nu făceam nici un sacrificiu, aveam veșnic necazul de a fi legat fără voie, și, în genere, mă plictiseam. Și totuși, atunci, lîngă Irina povestind vioi petrecerea, am suferit. Îmi trebuia o răzbunare imediată. Am urcat-o într-un automobil închis și am tras perdelele. Pe drum îmi vorbea despre nuntă.

Am ajuns la o casă de petreceri cunoscută și obscură în același timp.

Am cerut de mîncare și-mi aduc perfect aminte de niște varză roșie.

Apoi am dezbrăcat-o pe încetul, întîrziind la sînii goi, pe care îi cunoșteam mai demult. N-a protestat o clipă, nu s-a revoltat și n-a făcut nici gestul cedării amoroase.

A scîncit doar, și în întunericul care se lăsa, îi vedeam ochii mari deschiși, sforțîndu-se să vadă tot ce se petrecea cu dînsa. Probabil că nu era curiozitatea, ci mai mult frica. La întoarcere mi-am exagerat răul pe care mi-l făcuse vinul băut ca să mă pot duce de-a dreptul acasă, căci bănuiam că după un act asa de mare erau necesare tot felul de mulțumiri și de efuzii sentimentale care m-ar fi întîrziat pe drumuri. Irina mi-a dat astfel drumul, încercîndu-se să nu plîngă și trimețindu-mă singură ca să mă îngrijesc. Plin de milă pentru gestul ei — știam cît plînge la despărțirile obicinuite — am lăsat-o totuși. Probabil că par grozav de hain. Cred că oricine de și-ar exprima sincer vagile impresii, ar ajunge la aceleași rezultate. De obicei sînt cu toții de rea-credință și nu-și recunosc slăbiciunile. Pentru mine, însăși această sinceritate scrupuloasă, și încercare de analiză lucidă nu este o scuză? Vina mea depinde de punctul de vedere din care era privită. Irina era destul de mare ca să-și dea seama de actele comise și nu protestase în nici un fel. N-o mințisem niciodată asupra viitorului: voiam să-mi păstrez libertatea. Ca prieten îi făgăduisem totdeauna ajutorul. Eram în tovărășia ei pe cît puteam și nu mă gîndeam să mă sustrag vreodată.

Nu aveam nici o pretenție de nici un fel, și mărturisesc că nu fără plăcere am dat legăturii noastre o nouă putință de împrospătare. Dacă nu eram încă peste măsură de înfierbîntat, nu eram eu de vină. Sînt vinovat, dar a mea este singura aventură din lume? Aventura nu mai revoltă pe nimeni acum.

Probabil că mă iubea și nu-și precupețea darurile. Trebuia imediat să mă sacrific? Dealtfel, nu renunțasem la orice planuri pentru mai tîrziu?

Odată îmi spuse: „Cum sîntem văzuți tot timpul împreună, de ce nu vii acasă la mine să faci o vizită? Asta i-ar asigura pe toți. Ești un copil și n-or să te creadă periculos."

M-am dus cu toată timiditatea mea, din curiozitate. O casă cu trei etaje, subțire și înaltă ca un joben, cu o scară învîrtindu-se în loc, păsări și oameni peste tot.

Voci care întrebau de la acoperiș la pivniță: „Cine-i acolo?" Apoi un tril de pian și apoi o ocară care n-avea înțeles. Însoțit de Irina, am intrat într-un salonaș, și la intrarea mea am auzit cele patru uși ale camerei închizîndu-se în grabă.

Am început conversația, jenat. Irina mă încuraja. „Nu te speria, așa e la noi!" Apoi, pe rînd, au intrat membrii familiei. *Madame* Lisa, cu o rochie *beige* cu trenă, cu *évantail* și coafată „Pompadour", cu obrazul de 60 de ani vopsit gros, mereu cu vorba „Noi femeile"... Apoi *madame* Cléo, încorsetată și cu sînii pepeni, examinîndu-mă cu *pince-nez*-ul; apoi *madame* Aspasie, subțire și nesfîrșită, întoarsă ca un cinci. Se vorbea: *„Mon Dieu!"* — *„C'est épatant!"* „Noi femeile!" — „Vai, cum zici!"... „Ți-aduci aminte!"... „Asta nu se cade!"

M-a privit fiecare în felul ei: *madame* Aspasie se subția, *madame* Cléo se îngroșa, *madame* Lise zîmbea grațios. Apoi apăru și Michel, tatăl Irinei, căpitan pensionar.

Era gros, cu cărarea în mijloc, cu gușa proeminentă prin gulerul tare răsfrînt. Rîdea și făcea pe glumețul, și cucoanele întrerupeau ciripind: „Vai, cum spui, Michel! Uiți că sîntem și noi de față! Noi, femeile!" Totul era ridicol și amuzant. Nu înțelegeam nimic, zîmbeam și aprobam. Toți vorbeau laolaltă și nimeni nu înțelegea ce spune celălalt. Păreau mai multe gramofoane puse în mișcare deodată, cu plăci diferite.

Michel deveni impudic, și cum femeile se revoltau, se enerva că i se strică efectul povestirii. Vocile se ridicau. Am fost luat ca martor. În același timp, la ușă începură lătrături diferite.

Tînărul Grégoire, galben și unsuros ca un sparanghel fiert, își făcu apariția.

Tante Eliza scuză: „Grégoire adoră animalele!" Nu puteam pricepe gradele de rudenie ale fiecăruia. Aveam impresia că stau cu toții în camera aceea. Grégoire întrerupse cu un aer autoritar: „Năprasnic zgomot!" Apoi, ca și cum i s-ar fi înmuiat enervarea, căzu ca o haină pe un scaun.

Convorbirea continuă, suvenirurile circulau, reflexiile melancolice fumegau. Rîsul gros al lui Michel reîncepu. La fiecare izbucnire i se zguduia tot stomacul. Picioarele umflate stau depărtate unul de altul și i se vedea coada jachetei pe scaun bălăbănindu-se.

Apărură atunci două grații tinere. Domnișoarele Riri și Coca, în *rose* și *bleu*. „Porumbițele noastre!"

„Războiul de la 77." „Lasă, Michel, s-a terminat cu eroismul!" Riri începu la piano o romanță, cu mîna stîngă trecînd peste mîna dreaptă. Ce oi fi gîndit eu atunci? Nu mai țiu minte. La un moment dat, știu că socoteam, măsurînd din ochi pulpele rotunde ale lui Michel, dacă ar putea pune un picior peste celălalt. Grégoire numai din cînd în cînd spunea cîte o vorbă: „Fantastic!" „Năprasnic!" „Bombastic!" Își întărea astfel moliciunea galbenă prin cuvinte energice.

Am plecat cu frica să nu strivesc păsările și oamenii, ametit, învîrtindu-mă pe scara învîrtită, pe cînd, pe deasupra capului meu, reîncepuseră conversațiile dintre pod și pivniță. În poartă, Irina îmi spuse: „A apărut luna!". Vorba mi se păru fără nici o noimă.

Irina vorbea deseori de rudele ei și totdeauna le critica sau se amuza pe socoteala lor. Nu o dată punea în mișcare scene hazlii. Am avut nedelicatețea, în fața complectei îngăduințe, să rîd din ce în ce mai tare.

„Ce curios lucru: toți ai tăi au ceva strîmb în ei. Poartă haine demodate și sclipitoare, amestecă românească cu franțuzească într-un mod caraghios. Tu singură din toți ești precisă, ai simțul proporțiunilor, n-ai fost influențată de casă, de oameni și de păsări!"

Irina surîse măgulită și primi vorbele mele ca pe un compliment.

Timpul trecea, scenele se repetau întocmai. Irina îmi suporta firea. Nici una din speranțele sau din deziluziile

mele n-aveam delicatețea sau n-aveam tăria să i le ascund. Nu eram nici copil, nici om întreg, și transformarea aceasta aducea cu sine o stare nesigură, entuziasm, planuri, petreceri și apoi șovăială, neîncredere, disperare. Prezumțios peste măsură, fiecare insucces mă istovea. Era pe timpul cînd începea să mă tulbure înțelesul morții, la care nu mă gîndisem pînă atunci decît cu ușurință, și mă deprindeam cu greu cu această idee. Irina suferea toate toanele mele. O pedepseam amarnic de orice mi se întîmpla, o umileam, o disprețuiam. Găseam cuvinte savant combinate care s-o doară. De la tatăl meu, care înjura birjărește, și pînă la mine, care căutam și în mînie să mă exprim interesant, era un progres mare. Cînd o vedeam așa de abătută, mă cuprindea mila, și o trăram cu aceeași frenezie spre camera unde ne întîlneam de obicei, și acolo ne grăbeam să ne îmbrățișăm pătimaș, ca să nu mai avem vreme să ne gîndim la ceea ce a fost. La urmă plîngeam încetișor, și Irina mă mîngîia ca o soră. Atunci mă recunoșteam incapabil de a duce viața singur, și nimeni altul nu mă putea potoli mai bine ca Irina. Și bucuria, tot așa de intensă, mi-o revărsam tot asupra ei. Rîdeam copilărește, fugeam fără să-mi pese de nimeni pe stradă, făceam planuri, pline de fantezie, și fata se lăsa în voia fericirii mele. Aveam încredere în mine atunci, și, la braț cu Irina, visam succese cu altele..

Cu toate lacrimile Irinei, care izbucneau zilnic înaintea celei mai scurte despărțiri, cu toate îmbrățișările ei înfrigurate, uneori eram nefericit din cauza ei chiar. Astfel de întîmplări erau însă rare, fie că ea le prevenia numai uneori, fie că eu, ținînd-o tot timpul lîngă mine, nu-i dam prilejul. M-am indignat într-o zi că a putut prelungi o discuție cu mediocrul X. Irina, la argumentele mele, spuse: „Ai dreptate, eu nu-mi dădeam seama!" Cu un astfel de răspuns de femeie — și deseori veneau astfel de răspunsuri din partea Irinei — nu erai sigur de nimic. Aveam vag intuiția că toate teoriile mele asupra vieții, a naturii sau a artei, aprobate cu atîta grabă și împămîntenite imediat, nu fuseseră decît

niște monologuri, Irina neavînd decît rolul să-mi întrețină elocința, rolul confidentelor din tragediile clasice.

Am făcut o excursie de elevi, și am avut multe peripetii și nedumeriri. Amicii erau, unii, de cea mai proastă calitate. Fete cu vorbe greoaie și gesturi la fel. Schimbau între ele zilnic cele cîteva rochii și cei cîțiva ciorapi pe care-i aveau. E ridicol să vezi aceeași bluză roșie cu panglicuțe colorate, ornamentate pretențios, apărînd în fiecare zi pe alt trup. Mă indignam cînd vedeam că Irina lasă să i se schimbe hainele în felul acesta. „Dacă mi le iau ele, ce vrei să fac!" Băieții se îmbătau, glumeau gr solan și țineau la mese interminabile discursuri. Unul din ei păruse Irinei bine. „Cel mai bine după tine!" Iar deoarece eu, la început, mă jenasem să stau numai cu dînsa, Irina se împrietenise cu celălalt. A trebuit să-i arăt cum avea betia vorbelor, cum adăuga spume și floricele la fiecare cuvînt și cum, la masa oficială care ni se dădea, aruncă în mijlocul peroratiei un „cu vîrf și *strălucit* îndesat!"

Toate acestea îmi arătau gustul prost al Irinei și că, de nu m-ar fi întîlnit întîmplător pe mine, ar fi găsit cu ușurință pe altcineva pe care l-ar fi admirat. La fel gust prost a arătat și cînd am cîntat la pian mai mult ca mediocru, spre admirația celorlalți nepricepuți, și apoi cînd, rămași singuri, Irina avu o criză de lacrămi nebune de umilință și de admirație pentru priceperea mea vastă. Cunoșteam destul de bine muzica, ca să știu ce prost cîntasem, dar laudele ei îmi făcură plăcere și nu am tras imediat concluzii rele. De atunci, Irina spunea despre mine, ca și despre toți cei care îi erau simpatici: „Sandu cîntă drăguț la piano!" După atîtea cărți citite și comentate împreună, se mulțumea cu astfel de formulări rudimentare, care nu însemnau nimic și care demonstrau nepriceperea ei completă.

În preajma tuturor — și toți răuvoitori — făcusem cele mai mari imprudențe. Curios, dorința de a-mi păstra independența persista totuși în mine și îmi era tot așa de urît să-mi leg existența într-o aventură mică. Ridicolul de a mă vedea suspectat de alții pe care-i socoteam inofensivi și mai ales ironizat mă chinuia. Dar

groaza de a rămîne singur și de a vedea pe Irina cu alții mă făcea să suport orice ridicol. Astfel, la braț cu dînsa, făceam un colț separat, căutînd doar să-l mai atenuez, aducînd între noi pe inofensivul Niki Mihail. Trio caraghios, la care ne pretam cu toții — Niki și Irina, din inconștiență, eu din nemernicie.

Deseori mi se întîmpla să mă plictisesc cu Irina, dar asta nu ne oprea să fim mereu împreună și să ne părăsim cu greu. Neputința de a o avea în voia mea îmi îmboldea dorințele. De îndată ce nervii se discordau, temerile de a nu fi descoperiți veneau, și mai ales plictiseala de a rămîne cu ea cînd nimic nu mă mai tenta, cu tot trupul fraged și gol de lîngă mine. Atunci nu știam ce să-i mai vorbesc și mă simțeam rău în camera străină.

Cu perversitate îmi pregăteam plecarea, ca ea să nu simtă plictiseala și indiferența mea, cînd voiam să părăsesc camera după o oră, eu, care înainte de a intra, dorind o, îi promisesem că vom sta patru ore împreună. Cugetam minciuna pe îndelete, și printr-o jumătate de vorbă reflectam că ceasul meu întîrzie, că timpul trece fără să ne dăm seama, că aveam presupunerea că cineva ne pîndește intrarea. Plîngînd, Irina întîrzia pe cît putea plecarea. Cînd se hotăra să se îmbrace, era încovoiată ca la o veste rea. Îmi părea rău, și în stradă nu știam ce să fac ca să-i readuc veselia.

Irina nu a fost niciodată convinsă că eu țin la ea. Nu făceam nici un sacrificiu, nu renunțam la nici un spectacol numai pentru a rămîne cu dînsa și nu puteam minti cu totul. Îi și spuneam răspicat că nu o voi lua de nevastă. Pretextam, pentru ca s-o îmblînzesc, o teorie asupra temperamentelor artistice, din care voiam s-o conving că făceam parte. Un astfel de temperament trebuia lăsat în voie și nu trebuia înlănțuit cu obiceiuri burgheze. Ea izbucnea în lacrămi : „Dar dacă eu nu mă pot lipsi de tine!“ Atunci tot așa de pervers, dar cu sufletul în același timp plin de părere de rău pentru durerea ei, o povățuiam să aibă voința să mă uite și să se distreze cu alții. Imediat ce s-ar fi distrat, aș fi suferit. O dată, familia Irinei i-a găsit chiar un candidat, la țară, la o mătușă. Cînd mi-a spus Irina, rîzînd, isto-

ria, am trimes-o să-l vadă și, dacă se poate, să-l accepte. La întoarcere mi-a povestit toată prostia candidatului și eu m-am amuzat cel dintîi.

(Am trimis-o ca să încerc să găsesc o modalitate de a scăpa de ea, în același timp, să-i văd repulsia față de alții și întoarcerea ei și mai nebună spre mine.)

În imposibilitatea de a găsi vreo scăpare Irina se gîndea deseori la moarte. În momentele despărțirii mărturisea scîncit, făcîndu-mă să lăcrămez eu însumi : „Știi cum aș vrea să mor, Sandule!“ Nu mai știu cînd a spus pentru prima oară Irina astfel de vorbe și nici cînd le-a transformat, dîndu-le un sens nou : „Eu o să mă omor!“ Îmi dau seama că de la cuvinte la fapt distanța era enormă, dar astfel de evenimente, oricît de rare, se întîmplă totuși, și uneori era așa de complectă tragedia ei întipărită pe toată ființa, că o simțeam în stare de orice. Această stare i-o producea neîncrederea pe care o avea în viitor. (Eu nu-i promiteam nimic, dimpotrivă, o consolam doar spunîndu-i că întotdeauna voi trece pe la ea, și aș fi făcut-o, căci n-aș fi avut curajul s-o părăsesc cînd aș fi știut-o nenorocită.) Această neîncredere era o hrană veșnică și un veșnic motiv de explozie la despărțirile noastre de fiecare seară. Nu știam cum s-o conving că însăși dragostea ei pentru mine o oprea să facă așa ceva, deoarece știa ce nevoie aveam de ea. Eram deseori trist, și atunci o chemam să mă consoleze. Atunci Irina nu mă mai amenința că se omoară. Vorbea despre viitorul ei cu o oarecare liniște.

Adăuga doar — însă ca ceva normal : „Nu mă omor, fiindcă nu mă lași tu!“ Și de cîte ori eram împreună lîngă vreun pericol — deasupra unei stînci în excursii — o simțeam mișcată, își uita vorba și privea în spațiu. Pricepeam că se petrecea ceva anormal în ea. De cele mai multe ori vedeam clar ce o zbuciuma pe Irina, uneori însă nu înțelegeam bine, fie că în ea se petreceau lucruri neobișnuite, fie că firea mea curioasă, nesuprapunîndu-se pe starea ei normală, o făceau să mi se pară ciudată (căci eu nu puteam părea față de mine ciudat, fiind deprins cu sinuozitățile mele, care mi se păreau normale).

Astfel, poate din pricina mea, apărea Irina tulbure și neînțeleasă. Zbuciumul ei era așa de spontan că nu-l bănuiesc nesincer.

Într-o zi vorbeam, bătîndu-mi joc de fetele bătrîne și, ca s-o chinui, am adăugat, fără vreo schimbare a vocii, ca să creadă că glumesc sau că sînt numai răutăcios și astfel să-și pregătească un răspuns: „Tu ai să rămîi fată bătrînă!“ — „Asta pentru nimic în lume!“

La o nouă întrebare, de data asta sinceră, căci eram prea îndurerat ca să nu fiu sincer: „Dar ce o să faci?“, nu-mi răspunse nimic, dar nici nu fu în stare să repare ceva. Ce rost a avut vorba aceea (sau ce rost a avut întrebarea mea)? Și asta dacă nu la începutul dragostei, totuși, pe cînd mai plîngea încă cu aceeași deznădejde.

Se gîndea că în cele din urmă tot o s-o iau? Sau dragostea ei pentru mine n-o împiedeca să-și facă, măcar uneori, și mici socoteli pentru mai tîrziu?

În ce constau mai tîrziu ușurințele Irinei? Într-o vorbă pe care i-o spuneam deseori, fără să bănuiasc ce adevărată era: în a nu conta niciodată pe dînsa. Cu toate că aceasta privea numai lucrurile neînsemnate, totuși, îndoielile mele subsistau.

Un exemplu: una din pretențiile mele era să vie exact la întîlniri (ceea ce era destul de greu pentru ea, care sta departe). Reușeam s-o fac să fie exactă, dar întotdeauna aveam impresia că are grije de a nu întîrzia numai spre a nu provoca mînia mea. Scuzele ei umile la cea mai mică inexactitate nevoită îmi făceau milă. Nu puteam însă renunța la pretenția mea: simțeam că imediat ce nu s-ar teme, ar veni fără nici o ordine, m-ar face să aștept ridicol, și nu mi-ar face plăcere decît în cazuri cu totul speciale, cînd m-aș fi plîns, și numai puțină vreme după plîngerea mea, înainte de a uita din nou.

Nu contam pe dînsa, mai ales cînd o rugam de ceva care nu i se părea că mi-e neapărat necesar. Îmi plăcea să discut cu ea literatură sau artă, chiar dacă nu făcea decît să-mi repete părerile, și asistam, ascultînd-o, la propriile mele gînduri. Îmi plăcea să se ocupe și ea singură, fie că aș fi voit o dezvoltare a personalității ei, fie că aș fi voit să adîncească vreun autor pe care-l cunoșteam superficial, și la care, ocupat aiurea, nu puteam să întîrzii. Ea mi-ar fi întregit cunoștințele, fără să fiu nevoit să mă ocup special.

Dar observațiile ei erau așa de disparate, încît nu puteam armoniza nimic. Cînd plecam undeva, îi lăsam un plan de studii, ea trebuia să-mi scrie observațiile și nu-mi scria niciodată despre asta în fierbințeala rîndurilor pasionate sau numai oarecare, iar la întrebările mele repetate se mulțumea numai cu generalități („foarte interesant“ sau „nu-mi prea place“), care mă enervau.

La întoarcere, constatam că nu lucrase aproape nimic, că în fiecare zi i se întîmplase cîte un accident care s-o oprească, și că ceea ce citise fusese în fugă, fără de nici un sistem.

Nu-mi plăcea la Irina nici ușurința cu care vorbea despre oameni, împărțind repede acel „e drăguț“ sau „e antipatic“ sau „e bine, vorbește franțuzește“, care arătau cît de superficială și cît de egală tuturor fetelor era în judecățile ei. Uneori, cîte o exclamare de a ei venea așa de pe neașteptate și în așa contradicție cu temperamentul meu, pe care presupuneam că-l cunoaște cel puțin în trăsăturile lui generale, încît rămîneam uimit. Unul din cele mai puternice sentimente pe care le aveam era acel al cinstei (excepție în dragoste), pe care-l împingeam la exces, și pentru care aveam toate scrupulele. De aci, o veșnică persiflare a moravurilor celorlalți și de cele mai multe ori dezgust. Poate că totul pornea din același instinct de a mă diferența și de a avea motivele unor noi mîndrii personale. Nu admiteam deci nu numai necinstea fățișă, dar nici aranjamentele cele mai nuanțate care sînt în obiceiul celor mai cinstiți dintre noi. Irina, bineînțeles, ca oricînd, îmi împărtășea părerile. Fuseseră sute de discuții și totdeauna rîsese și ea, batjocorise și ea, disprețuise și ea. Asta n-o împiedecase odată să mă întrebe fără de nici o îndoială: „Prietena mea Florica (o prietenă oarecare, pe care abia o suportam) e amenințată la profesorul X, camaradul tău de școală. Insistă tu s-o treacă!“

Și, în momentul cînd îmi arătam indignarea și mîhnirea adîncă, văzînd că atîtea discuții fuseseră zadarnice

și atîtea momente de înțelegere între noi, o farsă — căci ea nu făcuse decît să mă aprobe și să mă repete fără vreo convingere proprie, că mai ales mă lăsasem prins de această glumă — ea adăugă și mai inconștient: „Bine, știu că nu trebuie să faci de astea *pentru nimic în lume*, dar credeam că pentru mine e altceva!"... Răspuns de femeiușcă...

Mi-aduc aminte că i-am făcut o morală lungă de un ceas, și în momentul cînd i-o făceam simțeam ce inutilă e această morală, ce ridicolă, nu numai pentru că era imposibil de schimbat ceva din ființa Irinei, dar și pentru vorbele mele înseși, care nu se mai isprăveau, repetau aceleași lucruri, eram banal ca cele mai banale pagini de morală de prin clasele primare; nu aveam nici o convingere de a schimba ceva ca să dau o viață vorbelor, sau poate aveam chiar indiferența după unul din instinctele mele ciudate de a-mi fi brusc indiferent un fapt pentru care lucrasem și la care visasem ani de zile, de a mă persecuta brusc, în mijlocul unor gînduri, pe care le crezusem primordiale, o prăjitură colorată pe care n-o puteam s-o alung din minte cu cît mă încăpățînam mai mult s-o uit, conștient în același timp că mă amuz, neputînd-o s-o alung. Și totuși, continuam cu persecuția spre Irina, pe care mi-o închipuiam distrată, plictisită, enervată, doritoare s-o las mai iute în pace, cu plăcerea de a mă simți și a apărea caraghios, plăcere egală cu aceea cînd, fiind de obicei bun, faci fără nici o pricină rău unui animal la care ții, numai ca să te simți rău, să te disprețuiești și să-ți strici o reputație la care lucrași cu trudă și de care te simțeai mîndru.

Mereu nici o scrisoare.

Un vis. Mă găsii deodată într-o bisericuță de mahala. Acolo, o nuntă umilă și tot lume cunoscută, ocupată toată ca să dea impresia unei nunți mari. Într-un colț Niki Mihail își rezimase capul pe gîtul de cocostîrc și, în mijloc, mirii: domnul, rotofei, făcut cu peniță rondă; alături, Irina, dizgrațioasă în vălurile albe, gesticulînd dizgrațios, vopsită cu roșu pe fața ei roșie. O simțeam că joacă un rol și că-și permite chiar să facă exclamări sau gesturi ridicole ca să impresioneze pe cei care gă-

seau prezența ei acolo nefirească. După ce acceptase totul, nu numai faptul, dar și exhibiția lui în toate detaliile, acum i se părea, din scrupul pentru trecut, că n-ar trebui să rămînă calmă. Din cînd în cînd arunca chiar cîte un răspuns nervos vecinului conciliant. Rudele toate în preajmă, cu demnitate. Cărarea impecabilă a lui Michel se prelungea, lată și albă prin părul negru, sticlos de pomadă. Apoi un popă pițigăiat a început *Isaia dănțuiește*, și au început cu toții să se învîrtească după vocea lui. Tot mai repede și mai dizgrațios. Irina șoptea mereu vecinului: „Ah, cum mă enervează!" În mers, voalurile i se deranjaseră. Mă gîndeam cum să mă răzbun. Să-mi fac apariția brusc acolo. Dar cum?.

Sufeream îngrozitor, dar preferam orice, numai să nu fiu ridicol. Tot atunci atenția îmi fu atrasă în altă parte, pe obiectul din mijloc, în jurul căruia se dănțuia. Mi se păruse la început o masă, dar era un catafalc. (Vis melodramatic, stupid, însă care mă face și acum să tremur.) Și pe el, printre cîteva flori, cu ochii închiși, cu gura deschisă, cu nasul cîrn, iarăși Irina. Vînătă, umilă, și mică, tocmai ca atunci cînd o alungam acasă și ea se ținea după mine. Fără mișcare, acolo, din pricina mea... Nu puteam s-o văd decît uneori, ceilalți treceau mereu primprejur și-mi împiedecau vederea. Treceau tot mai repede și mă miram cum de nu amețesc. De la o vreme au început să țopăie. Și, la un moment dat — și mă asigur că asta e nemaipomenit chiar și în vis, — *le-am văzut pe amîndouă deodată*. Una roșie, dizgrațioasă, cealaltă neagră, înțepenită.

M-am trezit țipînd. Imaginile erau așa de puternice, că le-am văzut încă și treaz. A trebuit să-mi întăresc toată judecata ca să mă potolesc. Nu se poate să fie așa. Aceeași persoană de două ori deodată, asta nu se poate. Aș înțelege să se fi măritat, chiar din motive usuratice. S-a deprins cu altul, speră să înceapă altă viață, cu toate că repede s-au mai petrecut toate. Dar să fi făcut nuntă la biserică, adică să dea amploare unor lucruri pe care trebuia să le lase în cît mai mare obscuritate pentru ea și pentru alții, asta nu cred. O cred astfel în stare de vicii fundamentale și mi se par imposibile anumite chestiuni de detaliu. Nu pot să mă explic bine, dar sînt

convins că toți care ar cunoaște perfect situația ar judeca la fel.

Fac sforțări s-o reconstituiesc ca să pricep ce a făcut. Caut acum din memorie să refac scenele dintre noi, în toate nuanțele — căci mai cu seamă nuanțele pot trăda adevărul. Să dau exactă însemnătate unor vorbe pe care nu le-am adîncit atunci decît vag, pentru că atunci nu mă interesau decît rareori, cînd aveam vreo nemulțumire sau cînd nervii mei mă chinuiau mai ascuțit. Să aflu adevărul după niște frînturi de adevăr care pot fi interpretate în atîtea feluri. Greutatea vine mai ales din neputința de a putea clasa toate amintirile. Sînt doar vorbe, priviri, interjecții care nu se leagă de nici un eveniment. Nu știu în ce ordine s-au produs ele, și astfel nu voi izbuti să dau o consistență precisă descoperirilor mele. Voi forma o ființă statică compusă din sute de exclamări trădătoare, care s-au petrecut în timp.

În definitiv, Irina poate a evoluat. M-a iubit la început mult, și apoi gîndul că trebuie să se aranjeze într-un fel i-a încolțit, i-a înmuiat dragostea și la urmă a invadat-o complect. Deci sentimentele ei au fost în veșnică mișcare. Și nici evoluția nu s-a făcut mecanic.

Au fost reveniri, remușcări, apoi din nou hotărîri de eliberare. Ezitările perpetue complică extrem chestiunea. Memoria mea nu poate să aranjeze trecutul. (Opera lui Proust e o dovadă de memorie prodigioasă. Cu cît mai complicată ar fi fost din punct de vedere psihologic dacă memoria lui ar fi fost defectuoasă! Dar n-ar fi putut ști adevărul, și numai adevărul interesează în anumite ocazii.) Aruncînd la întîmplare tot ce-mi aduc aminte despre dînsa, formez o ființă stranie din cauza prea multor apucături contradictorii și suprapuse. Nu imposibilă, căci în viață toate sînt posibile. Oamenii sînt făcuți din pămînt netrecut prin sită, au fost lucrați în grabă. Nu mi se pare că rezultatul la care voi ajunge va fi lipsit de viață.

Aud respirația Irinei, nu știu numai dacă aceasta va fi Irina adevărată, și asta aș vrea s-o știu. Și mereu încep cercetările mele de la capăt, cercetări zadarnice, care nu vor duce la nici un rezultat, dar la care nu am tăria să renunț. Cum să știu adevărul asupra ei cînd nu știu adevărul asupra mea? Și eu mă am la îndemînă, mă știu sincer față de mine, și în același timp mă analizez pasionat și fără întrerupere de cînd mă cunosc. Cînd mă gîndesc, văd ce gusturi mereu contrarii am avut întotdeauna. De-mi citesc jurnalul de zi al cîtorva clipe din viața mea, văd că uneori sînt mulțumit și alteori disperat, uneori mi-e silă de ea și alteori o urăsc și alteori nu mă interesează. Cum să disting din tot ce a spus ea ce e sincer, cînd eu nu sînt sigur dacă reflexiile mele nu sînt pornite din ciudă sau din remușcare, și că n-o judec pe rînd, sau cu excesivă îngăduință sau cu excesivă severitate. Nu știu dacă tot chinul meu se numește dragoste sau amor propriu... Dacă mi-ar părea rău să aflu că a murit... Nu știu în cît timp m-aș consola dacă a murit și în cît dacă m-a înșelat. Cred însă că dacă aș afla că totul n-a fost decît o glumă, aș fi fericit pentru o clipă. Mi-aș destinde nervii, m-aș odihni. Apoi, cu dînsa, iar aș începe să mă plictisesc groaznic, cum m-am plictisit tot timpul. Sau poate între doi care se cunosc total, care au terminat de a gunguri amorul și care îl practică la ore fixe, ca într-un menaj autentic, plictiseala este inevitabilă? Sau port cu mine această plictiseală? Sau numai sînt sugestionat de ideea asta? Sînt incapabil de dragoste proaspătă mereu reîncepută, cu toate că mintea mea o viscează întotdeauna. Mă duc cu mine și nu mă cunosc, cu toate că mă observ cu o grijă migăloasă și trudă inutilă. Vreau să pricep pe alții! Mă mir cum pot suporta să tîrîi cu *mine*, pretutindeni, pe *mine* străinul. Și uneori acel străin e blînd, agreabil, dar alteori e odios cu egoismul lui. Și eu îl port mereu cu mine...

Sfinxul înțepenit pe nisipuri (cîrn ca și Irina), încruntat, cu buza atîrnînd, pare că păstrează un secret din pricina tăcerii lui îndelungate. Oamenii vorbesc tot timpul. Dacă ar fi înregistrat pe discuri tot ce spun zilnic, te-ai îngrozi de atîta pierdere de vreme, și mai ales de atîtea contraziceri. Legînd toate vorbele din timp de o lună te-ai crede într-un haos. Te-ai îndoi de pretenția noastră de a te crede organic și de a-ți da limite. Ar trebui să degajezi — imensă dificultate — ceea ce-ți aparține personal de ceea ce e omenesc. O muncă inversă de

cea pe care o faci în artă. Acolo cauți generalități și aci le dai la o parte. Nu mă interesează prin ce semăn cu altii, ci prin ceea ce difer. Aș găsi pe discul gramofonului meu imaginar tot felul de exclamări momentane, mereu contrare și idioate: „mi-e foame, mi-e sete, mi-e frig, mi-e cald", sau „supa te încălzește, friptura e prea arsă, prăjitura prea dulce", mici exclamații necesare, se va zice, totuși, numărul lor mare e sinistru. Unul făcea socoteală asupra bunicii lui, bună menajeră, cît a dormit în viață și cît a mîncat. Chiar cîteva zile în șir n-a făcut decît să sune pe slugi. Cu toții spunem fraze goale și inutile de milioane de ori. Căci e inutil să spui că ți-e foame cînd ai mîncarea gata regulat la aceeași oră. Să căutăm să degajăm din acest lest ce e caracteristic unui anumit om care ne interesează și îi aparține în mod special. Dealtminteri, chiar și acele exclamații pot servi. Numărindu-le și comparîndu-le, vei putea zice: A e mai mîncăcios ca B. A e cel mai mîncăcios din toți cei o sută pe care i-am cercetat. Cu toate că concluziile pot fi defectuoase. Într-adevăr, un om poate să mănînce mult și să nu spuie la fiecare moment „mi-e foame". Și invers, altul se poate tîngui toată ziua, tocmai pentru că nu are ce mînca. Oricum, un om e tot așa de misterios ca și Sfinxul. Unul pentru că tace, celalt pentru că vorbește.

Am fost într-o seară într-o tavernă lîngă Saint-Julien le Pauvre. Era distractiv. Sub pămînt, într-o veche închisoare a Revoluției, se cîntau cîntece vechi franceze, tandre sau cu o savoare galică. Cornemusa acompania. A cîntat romanțe sentimentale și o mică babă vopsită exagerat, sforțîndu-se să pară tînără. M-a străfulgerat o idee: așa va fi Irina la bătrînețe! Într-adevăr, cu toată carnea botită, avea mult din aspectul Irinei.

Silueta, culoarea feții și a părului, ochii, nasul scurt, dinții lungi, buza inferioară strivită. Apoi gesturile aveau, ca și la Irina, ceva strident în ele.

Așa va fi Irina bătrînă! Ce satisfacție am avut! Simțeam că descoperirea asta are să mă bucure întotdeauna, chiar cînd totul îmi va fi egal.

Aveam o răzbunare pentru a mă potoli puțin. Consolare imbecilă, îmi dădeam seama, dar mă bucuram totuși.

Sînt talente speciale ca să pricepi o operă literară, bucată muzicală, o statuie sau un copac, oricît ar părea că aceste lucruri sînt la îndemîna oricui. Într-adevăr, deși fiecare mărturisește fără jenă că nu poate pricepe o problemă de matematică, își va permite să-și dea părerile asupra chestiunilor literare (mai ales în Franța), se va ofensa de nu le vei lua în serios și nu va crede că pentru asta trebuie pricepere înnăscută pe care s-o educi apoi prin ani de zile de muncă migăloasă. În orice caz, nimeni nu va mărturisi (afară de cei care vor să fie originali) că nu gustă natura. Pot să nu facă nici cea mai mică sforțare să fie în preajma ei, pot să trăiască ani de zile fără să se gîndească la ea, pretenția lor nu este mai mică. Ca și cum a nu pricepe farmecul naturii ar însemna ceva pentru inteligența cuiva. Genialul Kant a putut să transforme judecata lumii fără să facă mica distanță dintre Königsberg și mare ca să vadă valurile. Fiecare poate să aibă alte competințe, să scrie un act judecătoresc caligrafic, de pildă. Poate că fiind așa de legați de schimbările cerului ale anului, de raze și de trunze, [illegible] de mărturisit că n-am învățat nimic de la ele.

Există lucruri și mai strîns legate de noi și nu le observăm: *moartea*. Nici măcar groaza că voni suporta-o nu ne dezmorțește. Unii dau o interpretare: preferăm să nu ne gîndim. N-au dreptate. Nu renunțăm la gîndul ei din stoicism sau din lașitate mascată, ci din incapacitatea de a o gusta. A gusta moartea (cu spaimă sau cu delicii, în orice caz a fi impregnat de ea) este un talent special, și oamenii talentați sînt rari. De aceea vedem atîtea înmormîntări, și nu facem nici o reflexie, după cum vedem atîtea apusuri de soare, și nu le observăm. (Bineînțeles, sînt unii care observă toate apusurile și alții care freamătă la fiecare mort, iar amintirea lor continuă apoi să-i tulbure.) Facem doar o socoteală de tarabă, „s-ar putea să mai trăim, deoarece sînt oameni mai bătrîni ca noi". Și ne punem din nou la micile noastre

treburi zilnice. Amînăm cu ușurință pe anul viitor un plan mai neobicinuit, fără de nici o grabă ne sorbim cafeaua și ne facem siesta, și nici în momentul cînd, în sfîrșit, facem pasul sacru, nu ne tulburăm, căci sîntem mediocri și atunci. Mă gîndeam odată că ar fi interesant de studiat un om mediocru fiind obligat să facă un gest mare. De pildă, un general prost, trebuind să ia o hotărîre mare într-o luptă, cu riscul că de va greși sau de se va sustrage va fi împușcat. Ar fi interesant de văzut storcîndu-și creierul și mișcîndu-și fruntea cum nu mai obicinuise să facă, încruntîndu-și trăsăturile, de obicei moi și lenește. La fel și un om care este silit să moară și nu pricepe ce e moartea. Un viteaz dă o ultimă comandă de luptă, ceea ce se admiră, dar mie, care nu pricep regulele militare, și care nu mă preocup decît de cadavre, mi se pare fără rost această admirație. E tot așa de enervant ca și pentru un muzician, căruia în momentul interpretării unei sonate a lui Beethoven i-ai povesti despre o importantă teoremă algebrică. Un gramatic va face în timpul morții o observație gramaticală (în genul lui Félix d'Arvers), un funcționar își va clasa actele, un avar își va aranja banii, unul care a avut impresia că a fost un tată exemplar va da povețe. Nu vor savura clipă cu clipă toată amplitudinea morții decît acei care au trăit tot timpul cu sufletul și toate gîndurile în preajma ei și au pus-o în toată meseria lor zilnică, la care, deși nepriceputi, trebuiau să ia parte. Cel ales va fi agasat de vecinii care îl tulbură, de doctorul care-l pipăie, de rudele care țipă după el. Are o unică ocazie să simtă în toată plenitudinea un vis pe care l-a urmărit atîta vreme și acela îi este ratat din neghiobia celorlalți. Căci ceilalți nu-i pot pricepe gustul, talentul morții, fiind rai de tot.

Fără rost a fost, de pildă, moartea lui Bonbonel. Subțirel, în haina perfect periată, cu pantalonii pe dungă. De vreo 24 ani. Avea trăsăturile fine, complect bărbierit, nasul subțire ușor arcuit, buzele abia conturate, sprîncenile abia vizibile, fața alb-galbenă, pe care cea mai mică bubuliță era cu ingrijire ascunsă sub pudră. Gesturile îi erau întotdeauna „interesante", și la discuții spin-

teca ușurel aerul cu două degete alipite la vîrf. Vocea îi era subțirică, discretă, dînd impresia că face reflexii subtile. Eu eram copil pe atunci, și tot îmi dădeam seama de farsa neîntreruptă a lui Bonbonel. Asta nu mă împiedica să-l iau de model, dar nu-l salutam, căci înțelegeam că ar fi fost ridicol să-l saluți. Veșnic îl vedeam în tovărășia domnișoarelor, care, mi se spunea, nu-l luau niciodată în serios. Le oferea servicii. Astfel, o dată a promis să le facă fotografii. Le-a dat întîlnire în grădina publică, le-a aranjat în grupe și în parte, pe alei, pe bănci, printre flori, a montat aparatul, l-a apropiat și l-a depărtat, a cerut de zece ori imobilitate perfectă, și cînd, peste o săptămînă, i s-au cerut fotografiile, a mărturisit cu rîsul lui subțirel că „totul n-a fost decît o glumă". Pe la serbările orășelului, care se făceau la grădină, era bătut de toți cu confeti, pe jumătate ironic, el răspundea tuturor grațios *merci*, și își lăsa confetile pe haine, pe pălărie, și în urechi. Cînd cineva îi atrăgea atenția să se scuture, schița un gest de supremă plictiseală, se peria vag cu mîna de cîteva ori și adăuga :

— Închipuiește-ți *mon cher*, nu știu ce să mă mai fac ! Și apoi, la prima ocazie, iarăși *merci !*

Acest „fleac" purta în el o tragedie autentică. Inima lui mică, probabil și ea grațioasă și parfumată, bătea capricios, mai tare și mai încet, amenințînd la fiecare moment să se oprească de tot.

Părea imposibil ca fluturatecul de Bonbonel să aibă ascuns în el un secret așa de grav. Orice mișcare de a lui te făcea să crezi că totul nu este decît o nouă „poză", cu toate că, de data aceasta, toți doctorii atestau adevărul. Într-adevăr, la vreo sincopă, își lungea degetele în stînga pieptului cu atîta eleganță, își închidea pe jumătate ochii cu atîta falsitate, murmura un *mon cher* așa de delicat, că nu puteai fi impresionat. Moartea i-a venit după două zile de boală în pat. Mi s-a spus că nu și-a schimbat deloc obiceiurile nici atunci. A rugat să fie ridicat ca să i se puie sub saltea pantalonii pentru dungă. În pantaloni ireproșabili l-au dus la cimitir și din Cîmpiile Elizee trebuie să se fi privit încîntat. Ce rost are moartea să vie la astfel de oameni ?

La Ivonne Segal, vecina mea din tîrgul X, a întrat moartea la fel. Ovreica purta vreo 50 de ani, dar era încă frumoasă, elegantă, zdravănă. Bărbatul său, avocatul Segal, avea ochii subțiați și buzele lungite de satisfacția de a avea o astfel de nevastă Băiatul lor, subțirel, și cochet, tocmai venise de la Paris, unde-și terminase studiile. Seara făcuseră petrecere, și casa lor din mijlocul grădinii înflorite fusese singura luminată pînă tîrziu în strada neagră și calmă. Au stins apoi luminile, pe rînd, în salon, în camera băiatului și în ietac. A doua zi dimineață am fost trezit de niște țipete sfîșietoare și curînd am văzut pe băiat fugind prin grădină, rupînd cîțiva trandafiri și intrînd în casă, lăsînd ușa deschisă Apoi au început lumini, palide din pricina zilei, întîi în ietac și apoi în salonaș.

Mi s-a spus că Ivonne se trezise cu o durere de piept și murise înainte de a veni doctorul de o anghină pectorală pe care o ignorase. La ușa din față, un om a așezat draperii negre, în timp ce altul ținea scara. Pe o ușă din dreapta au început vizitatorii. După o zi a pornit coșciugul S-au coborît draperiile, s-au deschis ferestrele, și totul a reintrat în normal. Lîngă gard o mică bătrînă făcea reflexia :

— Săraca ! Cu o zi înainte era fericită, cîntase la piano, mîncase bine. Cine s-ar fi așteptat !

Într-adevăr, așa am văzut și pe bărbatul ei mai pe urmă Nu împovărat de o grozăvie precisă, ci subțiat ca un semn de întrebare, căutînd să priceapă un eveniment care nu avea rost în casă la el.

În schimb, spălătoreasa familiei noastre, Dumitra, avea despre moarte, cu toată neghiobia ei, idei mai precise Nu doară că pricepuse cine știe ce sisteme filosofice complicate în legătură cu ea, nici că o persecutau curiozități metafizice și nici măcar nu închipuia, pentru folosul ei, vreo poveste copilărească, în care îngerii ar cînta fără grije Numai cînd freca rufele de dimineață pînă seara, îndoindu-și corpul schilod deasupra albiei, reflecta cu toată sinceritatea : „De-as muri odată, să mă odihnesc și eu !“

Atîta a înțeles Dumitra : un loc de repaos. Și cîți sînt oamenii mai deștepți decît ea care să înțeleagă măcar atîta ?

Cum a simțit Dumitra cea schiloadă că e pe ducă, s-a îmbrăcat cu haina ei de sărbătoare, și-a întins trupul mic cît a putut mai bine, fără să economisească din spațiul dintre cele patru scînduri. N-a renunțat nici la o părticică din dreptul ei, dar n-a luat o poză prea impertinentă, ca și cum nu s-ar mai teme de dojană. Fața ei era sfioasă, așa cum se cade să fie la o ocazie atît de solemnă.

Boierul Barbu Pandele, dimpotrivă, a iubit cu furie viața. N-a făcut teorii, dar a sorbit din ea cum sorbi apă proaspătă după o zi de muncă pe căldură, cu violență și cu zgomot. Copil, slugile se îndoiau de pe atunci sub ordinele lui despote. În războiul de la 77 s-a jucat cu viața altora fără nici o considerație, ca și cum numai pentru distracția lui s-ar fi început un joc boieresc. A vîrît groaza și în inamici, și în amici, și era convins că un glonte n-ar îndrăzni să-l lovească. Ca și cum ar fi avut dreptate, gloanțele nu omorau decît pe vecinii lui. Nici patriotism, nici instinctul datoriei, numai satisfacția de a porunci și de a-și cheltui energia.

Făcea impresia unei forțe imense : corp enorm, mușchii tresărind la orice mișcare. Fața roșie de sînge, vinele umflate, părul țepos. Avea gesturile scurte, iar vorba aspră, sacadată nu permitea nici o ezitare.

După luptă, dragostea. Femeile de pe moșie veneau la porunca lui, fete sau neveste, fără împotrivire, ca și cum ai găsi nerod să te împotrivești unui cataclism. Le ținea cîteva zile la dînsul, apoi le da drumul. Cine le cunoștea mai dinainte nu le mai recunoștea. Trupurile lor palpitînd de tinerețe, sînii puternici, coapsele vînjoase, rîsul sănătos, toate dispăreau. Ca niște umbre împovărate, mute, gălbui, își vedeau de treabă, parcă boierul le-ar fi stors în cîteva clipe, toată pofta de viață. Le furase fără milă și tinerețea, și frumusețea, și sănătatea. Pandele, în schimb, neistovit, apărea imediat pe calul vînjos ca un taur, în căutarea unor noi succese. Umili, țăranii îl salutau, iar el nu răspundea în nici un

fel. Nu se supăra nimeni și-l acceptau cum accepți neputincios o forță de a naturii.

Ospețele de la conac erau celebre în țară.

Avea Pandele o imensă satisfacție de a primi bine. Aștepta pe musafiri în capul scării, încercînd chiar să surîdă grațios. În antreul enorm era aranjată o armată de lăutari. Apoi începeau jocul. Pandele privea din jelț, indulgent și disprețuitor, cum ai privi o jucărie pe care, de învîrtești de manivelă, dansează cîteva păpuși într-o melodie de cîteva sunete. Mosafirii se amețeau de dansul și de veselia la care erau siliți negreșit, și mai ales de teama care plutea în aer. Se începea, mai tîrziu, mîncarea. Păsările nenumărate erau aduse pe masă, vinul clocotea în sticle. În bucătărie, pe un cuptor mare cît un rug, se frigea boul întreg. Cu toții mîncau și beau ca smintiții, pe nerăsuflate, și la urmă, ghiftuiți, umflați, înveniții, cu bale la gură, cu sos pe haine, beți complect, adormeau pe mese, și de sforăiturile lor tremura casa. Boierul, care mîncase și băuse mai mult decît toți, rămînea însă neschimbat. Impunător, de pe jelț patrona pe adormiți, după cum un păzitor și-ar păzi porcii. Cînd se convingea că nimeni nu-l mai stingherește, chema un lăutar și punea să-i cînte la ureche cîntecul lui favorit, *La deal la Anișoara!...*

Cu o mînă își ținea necontenit paharul la gură, cu toate că nu sorbea tot timpul, iar cu cealaltă bătea în masă tactul.

Cînd se lumina de ziuă, pleca la culcare, fără să se mai îngrijească de cei rămași. În lipsa lui totul reintra în ordine.

Își iubea pămîntul cum ai iubi un om. Privea lanurile de grîu cu ochii sclipind, cum s-ar fi uitat la carnea de femeie albă, proaspătă, neacoperită. Își îngrijea pomii fructiferi cum și-ar îngriji o mamă copilul. Cu artă desprindea un măr pîrguit, și-l întorcea ca să-l arăte cum ai întoarce un vas prețios. Și cînd apărea în vîrful deaiului de unde coborau grădinăriile, și cînd se apleca asupra sufletelor de pomi, asupra straturilor fără număr unde legumele cele mai felurite sorbeau pămîntul, făcea impresia unui muzician inspirat, dirijînd la o imensă orchestră o simfonie extrem de complicată, dar săltînd

de viață Căci pentru boierul Pandele ramurile copacilor erau brațe fierbinți, trunchiurile umede corpuri prin care curge sîngele, iar merele rotunde sîni de femeie împlinită.

A murit deodată, doborît ca un stejar într-o pădure. Oamenii s-au minunat de această veste și și-au făcut cruce. Erau deprinși ca în fiecare an să conducă pe cineva la cimitir, dar boierul li se părea etern. Toți repetau știrea, nedumeriți. Și dacă Pandele s-ar fi sculat din sicriul enorm în care încăpuse cu greu, nu s-ar fi mirat nimeni

I s-a făcut o înmormîntare magnifică, așa cum hotărîse el prin testament și cum se și cădea să se facă. Era tocmai în zi de Paște. Se strînsese lume multă și, ceea ce nu hotărîse boierul mai dinainte, mulți erau sincer emoționați. Femeile pe care le terorizase odinioară acum jeluiau din toată inima. Au venit domni de la oraș care au adus coroane multe, muzica militară și au ținut discursuri Ca și cum natura ar fi fost părtașă la această sărbătorire, cireșii toți erau în floare. Pe dedesubtul florii albă-roz au apărut opt țărani asudînd trupul de plumb. Cînd a atins sicriul pămîntul din fundul gropii, zgomotul a avut o nuanță ciudată : un plescăit special, prelungit și forte, ca o sărutare pe care ar fi dat-o Wotan Ende

Preoții au continuat multă vreme cîntecile lor tînguitoare și nepotrivite pentru bătrînul Pandele. Ar fi fost mai bine, în loc de flori, să dea drumul unui butoi de vin pe țărîna răscolită și, în preajmă, să se întindă un praznic monstru unde să se ghiftuiască mosafirii, căci boierului nu-i plăcea să plece nimeni de la el flămînd. Să se aducă haita de vînătoare care să se bată netulburată pe sub masă după ciolanele întregi, să se rîdă, să se facă glume suculente. Cine-l cunostea pe boier și-ar fi dat seama că e singura petrecere demnă de el ; țipetele beților ar fi părut sacre, iar sindrofia întreagă ciudată, dar corespunzătoare. Iar la urmă, cînd ar fi căzut pe jos, neputînd să se miște din pricina stomacului prea plin si ar fi adormit sforăind, un lăutar să se aplece la capul lui Pandele și să-i cînte prelung — *În sat la Anișoara...*

Căci n-ar fi fost nici un sacrilegiu...

Ce-o fi crezut Irina despre moarte?

Odată, de pildă — dar amîndoi eram în ocazia aceea identici — intrasem dispuși, vorbăreți, flămînzi într-o cofetărie mică.

În momentul cînd Irina își îndesa cu chef dinții într-o prăjitură de șocolată, privirea îi alunecă pe fereastră și exclamă: „Ah! Ce întîmplare!“

Mă uit: la masa de pe pavaj a cofetăriei ședea, domol, domnul Cornea, o cunoștință destul de vagă de a noastră. Știam că domnului Cornea îi murise cu cîteva zile înainte nevasta; îl cunoșteam destul de puțin și ne simțeam destul de tineri ca să trebuiască să-i fi scris cîteva rînduri de condoleanță, dar de obicei, cînd îl întîlneam, vorbeam cu el. Era imposibil să plecăm fără să ne oprim în calea noastră la el. Era complicat, văzîndu-l abătut, să ne prefacem că nu știm nimic despre nenorocirea lui și că nici măcar nu-i observam răspunsurile anevoioase. Eram prea grăbiți, prea dornici de plimbare ca să-l așteptăm să plece, și domnul Cornea sta cu răbdare, mînca încet, ca un om care nu mai prețuia timpul. Eram prea bine dispuși ca să fim triști și să-i spunem cuvinte de consolare. Am fi fost comici, hipocriți, și — cine știe? — ne-ar fi cuprins un rîs nervos și ridicol în momentul acela. Am ieșit și am vorbit cu el ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, ne-am arătat mai veseli ca de obicei, am făcut și mai mult scandal, ca să facă impresia că nu-i observăm deloc nici figura, nici doliul de la mînă, am debitat spirite unul lîngă altul, stupide toate, pe un ton strident, și l-am lăsat brusc fără să știm dacă el a spus vreo vorbă tot timpul.

Oricum ar fi luat domnul Cornea scena aceasta — sau de-i va fi sunat falsitatea ei, sau de va fi crezut-o adevărată — această explozie căzîndu-i deodată într-un moment cînd se credea mai singur trebuie să-i fi părut dezgustătoare și totdeauna îi vom apare în mintea lui ca niște personagii grotești.

Am avut remușcări, dar de ce se vor fi produs ele? Rușinea de a fi fost comic? Gelozia de a fi dat domnului Cornea o ocazie de superioritate? Sau gîndul morții, care, ca de obicei, a început curînd să mă tulbure? Sau

bucuria de a-mi găsi o scuză și de a arunca, laș, numai pe Irina tot disprețul pe care-l meritam amîndoi? Și acum, după atîția ani, cînd a pornit să mă frămînte gîndul micimii mele de atunci — totul n-o fi decît încercarea de a o ponegri pe Irina și astfel a mă consola?

Dar o altă ocazie îmi precizează sensibilitatea ei față de moarte. În absența mea, murise tatăl unui bun prieten comun. Prietenul fusese deseori cu noi, arătase un suflet ales și ne era drag. Mi-a părut rău desigur, acea părere de rău obișnuită la oameni (timp de zece minute, după noutate, discuții asupra prietenului, asupra durerii lui, asupra ultimei clipe cînd l-am văzut, supoziții, apoi discuția trece asupra altui obiect, asupra vremii, a prăjiturilor uneori, ca să revie din timp în timp și tot mai rar, prin cîte un „săracul“).

Cînd asiști personal la toată desfășurarea morții și a durerii celor dimprejur, atunci discuțiile și chiar părerea de rău durează mai mult. Totul e în raport cu cantitatea peripețiilor. Moartea, singura importantă, ține mai puțin atenția decît detaliile ei fără importanță. Unei mame căreia i s-ar aduce vestea morții pe neașteptate a copilului ei, înainte de a țipa, de a plînge, de a leșina, de a se omorî chiar, ar întreba: „Cum?“

Irina părea și ea afectată de supărarea prietenului nostru. Mi-a spus: „I-am scris. Cum erai absent, te-am scuzat și pe tine!“ Gestul ei mi-a plăcut. Îl făcuse singură, fără să-i dau ideea, o știam leneșă la scris și eram mișcat. E drept că acel „te-am scuzat și pe tine“ suna oficial și demonstra că ea scrisese mai mult pentru că „trebuia“ decît pentru că simțise nevoia. Dar era inutil să interpretez în rău ceea ce făcuse.

Era zadarnic și imposibil să reconstituiesc starea ei sufletească din momentul acela, și faptul „de a mă fi scuzat și pe mine“ nu era poate decît o expresie greșită. Se gîndise să mă amintească, fie că orice emoție de a ei venea spre mine, fie că știuse supărarea pe care aveam s-o împărtășesc și eu. Dar asta nu este totul. Curînd după aceea, abia după două săptămîni, bietul prieten își pierdu și pe mama, și tot așa, din cauza lipsei mele, am aflat vestea mai tîrziu de la Irina.

— Și i-ai scris ?
— Trebuia ?

O ! Acel „trebuia“, care arăta perfect ce stearpă sufletește era ! Crezuse de datoria ei să scrie întîi, dar printr-o interpretare ușor forțată putea să nu se mai căznească a doua oară (și ce caznă îți pricinuiesc scrisorile acestea cînd nu simți mare lucru !). Cum termenii primei scrisori erau vagi, mintea prietenului meu era destul de dezordonată acum ca să-și mai dea seama ; avea mai tîrziu să profileze scrisoarea unică pe suferința lui dublă și să ne păstreze recunoștință. În special, ușurință sufletească din partea ei. Îi păruse rău odată, era obositor să reînceapă părerea de rău. Prilejul unei îndoite morți era rar, și ea nu-și educase sensibilitatea decît pentru o singură moarte. Dar poate, din motive exact contrarii, în sufletul prietenului nostru se petrecuse o stare sufletească similară. Fusese răpus așa de mult prima oară, se simțea încă așa de extenuat, încît a doua lovitură o suportase calm (căci durerea nu se înmulțește cu numărul morților. Dimpotrivă, parcă se liniștește : capeți convingerea că nu mai ai nici un rost în viață și că totul poate să-ți fie egal). Cu toate că a doua lovitură era mult mai teribilă : prietenul nostru rămînea singur pe lume...

Moartea Irinei n-ar putea fi decît mediocră. E plictisitor cum natura silește pe toți oamenii să joace un rol la care nu se pricep. Te dezgusti de ei văzîndu-i așa de stîngaci. Îi auzi în momentul accla rostind cîte o vorbă goală, pe care aveau obiceiul s-o spuie și altădată, la masă sau la culcare, întreabă, și întrebările rămîn tot așa de neînsemnate, cer cu stăruință să li se povestească pentru a zecea oară spiritul unui copil al familiei sau descrierea unui eveniment care umple ultima pagină a unui ziar. Mor pentru o veșnicie și spun grav vreunui copil : „Să nu uiți și să asculți de mama ta !“, cînd copilul, în cîțiva ani doar, va fi mare. Trec hotare nemăsurate și măsură cu metrul. Irina n-ar putea înțelege un astfel de moment, ar vorbi tot timpul și chiar ar da din mîini. Ar spune ceva similar lui : „X cîntă drăguț la piano !“, cu toate că ea nu poate distinge decît un *tango* de un *schimmy*. Și-ar da un aer de

importanță ca să aibă ce povesti lumea, același aer pe care și l-ar da și dacă s-ar mărita

Mă recitesc : or fi adevărate observațiile mele, sau singurul lucru adevărat o fi numai ura mea împotriva ei, bănuind-o necredincioasă ? Cu ce drept trag concluzii pentru viitor cînd eu nu știu nimic precis despre trecut ? Sau pot fi sigur că eu, în momentul morții, voi fi mai puțin mediocru ? În orice caz, voi fi atît de curios să mă văd cum sînt, că sentimentele mele nu vor mai fi spontane. Cu tot gustul pentru adevărul pur, în momentul cel mai tragic voi fi artificial..

Un gînd nou mă interesează acum : ce credea Irina despre Dumnezeu ? Asta nu pentru că mă preocupă în mod special astfel de chestiuni, dar poate pentru că vreau să umplu cu tot dinadinsul cu vreun sentiment trupul Irinei, pe care, cu toată bicisnicia lui, nu pot să-l admit deșert, și aș vrea să-l știu interesîndu-se de ceva, chiar în afara gusturilor mele. Mi-aduc aminte de o figură convențională, cînd întîmplător intram prin vreo biserică. Continua, fără sfială, să-mi strîngă mîna și acolo. Apoi mi-aduc aminte cum își bătea joc de preotul care o spovedea, de copilă, în fiecare an, și care o mai întreba încă, chiar acum, cînd cunoștea toate păcatele, de nu fura din dulapul mamei vreo bucățică de zahăr La fel convențională era și față de vreo tragedie umană. Uneori chiar era rea. Mi-a povestit, astfel, că s-a dus cu mai multe camarade să-i prezinte condoleanțe unei profesoare la care ținea și căreia îi murise tatăl. Acolo, în momentul cînd profesoara, de obicei reținută, a izbucnit în lacrămi, ele s-au pornit pe un rîs nebun, suspect, pe care au trebuit să și-l ascundă cu batista, prefăcîndu-se că plîng, astfel că profesoara, îngrijorată, nu știa cum să le mai potolească. Situația era grotească și denota uscăciune sufletească. E drept însă că eu, cînd mi s-a spus întîmplarea, în loc să mă indignez, am găsit că nu e decît un interesant caz psihologic, cînd în momente grave, cu toate intențiile bune și emoția sinceră, te manifestezi invers de cum ar trebui.

Mă întreb iar dacă îi plăcea natura. O duceam, în entuziasmul meu, pretutindeni după mine, pe dealuri, prin păduri, pe munți, la mare, exclamam, țipam, tremuram de plăcere sau eram melancolic cînd, imperial, se cobora soarele să se culce. Îmi întrerupeam extazul numai pentru a întreba : „Nu e așa că e frumos ?“ Și mi se răspundea identic : „Da !“ Cum pot să știu, așadar, întrucît îi plăceau aceste lucruri cu adevărat sau numai mă repeta și dacă truda excursiei n-o suporta decît din dragoste pentru mine ? Dar pe atunci nu-mi puneam astfel de întrebări. Vedeam clar numai cu intermitențe, și aceste luciditâți nu cauzau frici zadarnice. Cînd eram asupra vreunei lecturi, mă mulțumeam de cele mai multe ori cu aproximații din partea ei, și eu continuam, ca un nebun, să-mi monologhez părerile și eram fericit. Cînd, deci, în fața unor chestiuni destul de precise, mă lăsam înșelat, cu atît mai mult nu puteam să-mi dau seama întrucît admirația Irinei pentru natură era profundă, aci, unde afirmațiile nu se pot face precis. Imaginile sau observațiile lăturalnice nu vădesc neapărat înțelegerea. Si apoi eu însumi, care sînt așa de mîndru în chestiunea aceasta, de cîte ori nu părăsesc o seară parfumată, cu stele sclipitoare, cu luna enormă, cu pomii foșnitori legănînd umbre, ca să mă duc să mă culc, înainte chiar de a-mi fi somn ? ! Cred, totuși, că acum nu-mi dau seama de credințile religioase ale Irinei pentru că nu mă interesează religia, și nu-mi dau seama de gustul ei pentru natură tocmai pentru că mă interesa prea mult natura. și vibrația mea proprie îmi era suficientă.

Erau însă și subiecte asupra cărora n-am discutat niciodată cu Irina, cu toate că mă preocupau mult. Muzica. la care mă gîndeam mereu, care mă urmărea prin vreo frază zile întregi, pentru care făceam toate sacrificiile și toate nebuniile, îi era complect necunoscută. Nu am lipsit timp de ani de la un singur concert, mergeam de zeci de ori la aceeași operă și nu mă văd o singură dată împreună cu ea. O părăseam seara oricît de disperată aș fi lăsat-o, fără să pot face sacrificiul vreunei ore de muzică. Să simți că te cuprinde în întregime vreun pasaj wagnerian, să te urmărească întocmai ca o ființă, să-ți pui în el toate gîndurile, toate voile, să-ți

răscolească toate puterile tale interioare, în momentele acelea să nu existe pentru tine altceva pe lume, și aceea cu care stai tot timpul împreună să nu poată pricepe nimic din toate acestea ! (Și nici nu poți să-i numești sufletul sterp, căci totul nu e decît un mic defect al urechii.) Mă mir că am putut crede în oarecare asemănări dintre noi. Irina era vorbăreață, spunea la întîmplare tot ce auzea, tot ce credea momentan, dar timp de ani, cît am fost împreună, nu-mi amintesc s-o fi auzit vreodată făcînd vreo reflexie asupra muzicii. Doar uneori o vorbă banală și proastă, pe care o zicea identic și cu aceleași intenții : „E un băiat foarte drăguț !“ și apoi „cîntă drăguț la piano !“ înlocuit cîteodată prin „vorbește drăguț franțuzește !“

Lipea pe același „drăguț“ de fraze enervant de banale.

În definitiv, nici nu știu cît era de dezinteresată. Nu că mici apucături de a primi și cheltui bani cu ușurință ar însemna ceva pentru o dragoste profundă. Amîndouă instinctele pot coexista, după cum un avar desăvîrșit poate avea ureche muzicală. Îmi pun întrebarea ca să încerc s-o înțeleg mai bine, și nu ca s-o critic neapărat sau s-o laud... Știu perfect că a avut mai puțin de la mine decît femeia cea mai nepretențioasă și nu primea decît cîteva bomboane, cîteodată ; își plătea de obicei toate excursiile, petrecerile și chiar biletele de teatru. Voi fi eu așa de pornit împotriva ei încît, cu atîtea dovezi mari, totuși să ezit de a fi concludent ? Și totuși, n-am încredere în absoluta ei scrupulozitate, după cum nu mi se pare nici un gust al ei absolut indiscutabil. Poate din pricină că mi-o închipui într-o atmosferă generală fluidă, care nu admite liniile bine trase, și amestec laolaltă ezitările și siguranțele ei, neținînd seama de motivele diferite care le cauzase. Știu că, prevăzător, îi spusesem răspicat : „N-aș vrea să-ți dau un ban niciodată, pentru că între noi totul trebuie să rămînă pur. Minciuna ta față de ai tăi nu numai că are toate scuzele din pricina dragostei, dar, prin sacrificiile zilnice, este și de admirat. Însă la cea mai mică nebăgare de seamă totul s-ar putea murdări. Atunci ai rămîne ca toate celelalte și ai fi o simplă femeie întreținută.“ Era un argument care abia masca frica de a nu fi obligat să fac prea multe sacrificii și care

poate fi ușor interpretat ca o simplă grosolănie de a mea. Am simțit însă că-i necesar să-l dau. Cu o altă ocazie, cu o altă femeie, nici nu m-am gîndit la un astfel de mijloc, nu fiindcă eram de data asta cu adevărat îndrăgostit, ci pentru că aveam încredere deplină. (Și unei alte femei, vizibil interesată, i-am dat ce a cerut.)

Fără să mă fi convins mai mult decît printr-un gest mic dar definitiv, simțeam că față de Irina trebuie să-mi susțin o teorie, ca să nu trebuiască să par meschin sau să nu fiu nevoit să fac sacrificii pe care nu le-as fi putut îndeplini tot timpul.

Irina era săracă și în același timp cheltuitoare. Cînd avea bani, cheltuia în modul cel mai nesocotit posibil. Veșnic se plîngea de sărăcia ei, dar numai pentru că-i plăcea să vorbească despre tot ce gîndea, și nu pentru a mă face să iau vreo hotărîre. Vorbele „nu vreau să fii întreținută" o amuzaseră puțin și făcuseră imposibile orice fel de intenții rele. Nu cred însă că pătrunseseră adînc în ființa ei, căci ar fi trebuit ca ființa ei să fie profundă, și atunci n-ar mai fi fost nevoie de ele. Însă cînd voiam s-o iau cu mine la vreo petrecere pentru care nu avea bani, și cînd voiam să-i dau eu, ea protesta identic: „Nu vreau să fiu întreținută!" Întrebuința propriul meu argument, și simțeam că dacă n-ar fi fost acela, ea nu ar fi avut nimic de spus. Dealtfel, aveam o putere așa de mare asupra ei, încît la prima rugăminte renunța și la el. Și nu vedeam atunci pe obrazul ei dezastrul resemnării, cum îl vedeam pentru motive mult mai mici, de pildă cînd trebuia să ne despărțim pentru o noapte.

Cred că s-ar putea dovedi destul de lămurit acestea. Un cadou de ziua ei, aceasta nu putea ridica riposta „ești întreținută". Deci, fără scrupule, putea anunța din vreme ziua ei de naștere și cele două de botez (o chema și Marie-Anne) și îmi spunea printr-un ton degajat cît de mult ținea la ele. Eu mă revoltam (cu durere, văzînd ce ușor o înțeleg, și cu perversitatea de a-i strica planurile), arătînd că mi se pare stupid obiceiul acesta. Ea atunci, cu un ton de copilă mică de tot, îmi explica, mîngîindu-se că „ o amuză" să primească daruri (ca și cum nu darul ar avea vreo importanță, ci gesturile ce-l întovărășesc). Irina, care atît de ușor renunța la păre-

rile ei literare sau la oricare alte credințe, aici insista. Într-o astfel de ocazie am avut o impresie care m-a cutremurat aproape. De dimineață îmi anunțase ziua ei, care trebuia să se întîmple peste două zile, și eu mă arătasem tot așa de contrar obiceiului. După masă mi-a venit cu noi argumente, ceea ce-mi sugera gînduri destul de curioase. După puțin timp sosi fratele ei, care spuse fără legătură: „Știi că poimîine e ziua Irinei!" Atunci am înțeles prin cuvîntul brusc ce venea stîngaci după cele două conversații că Irina își prevenise fratele în felul acesta. Mi s-a părut că-i aud vocea: „Cînd vezi pe Sandu după amiază, adu-i aminte de ziua mea". Deci nu numai înțelegeri cu mine asupra altora, ci și invers. Sînt convins că așa a fost înțelesul zilei aceleia. Numai doar de nu eram prada unei idei fixe, pe care cîteva întîmplări ridicole mi-o întrețineau.

Nu vreau să probez interesul ei, ci numai ușurința ei.

Întîmplător am găsit cîteva excepții într-o chestiune în care, în bloc, din indiferent ce motive, s-a arătat ireproșabilă. Cred că cea mai corespunzătoare caracteristică a Irinei era de a putea fi influențată imediat de mine, după cum voiam. (Mai tîrziu va trebui să mă conving că oricine putea face această operație asupra ei?)

Dacă n-avea calități intelectuale, nu cred să fi fost în stare nici de instincte puternice. N-o țin minte de minciuni grozave, de ură, de gelozie disperată, de sacrificii rare. Cuvintele ei, uneori mari, nu-mi făceau iluzii și nu le luam decît ca rezultatul unei logici șubrede. Cu toate acestea, era formată numai din instincte. Niciodată n-am văzut-o contrazicîndu-mă numai din pricina unei judecăți proprii.

Aceste instincte erau însă fără vreun relief, comune, înlocuindu-se unul pe altul la întîmplare, în voia ultimei impresii. Femeia momentului, una din acele femei obicinuite, care sînt în stare numai de mici răutăți sau generozități. A fost deseori geloasă, dar starea ei permanentă nu era gelozia. De îi dam vreo ocazie, se consola destul de iute, și raționamentul meu cel mai fals o liniștea.

Era senzuală? Iarăși încep ezitările înainte de a da un răspuns și văd cît de neprecis va trebui să fiu. Cum

senzualitatea — vădită sau cel puțin sub forma unei sărutări fugare — pricinuia cele mai multe scene dintre noi, nu poate fi cercetată cu ușurință.

Au fost strîngeri pătimașe, cînd făceam pentru ele, cu toate că fricoși, cele mai mari imprudențe. În case străine, în camere necunoscute, în mijlocul naturii sau profitînd de întuneric, în preajma cunoștințelor. N-a avut amorul nici o practică pe care Irina să n-o cunoască și la care să nu se preteze. N-am văzut-o numai umilită, ci tremurînd, plîngînd. În vreun tren, alături de mine, în noapte, tresărea cînd îmi luneca mîna pe toată pielea caldă. Dar cu toate momentele aceste ascuțite, n-aș fi renunțat pentru ele la vreun bilet de concert. Dînsa mărturisea că nu asta o făcea cea mai fericită, ci dragostea însăși, care începea cu mult înainte și dura infinit după împlinire. Să stea fără întrerupere lîngă mine, aceasta a fost fără îndoială satisfacția ei cea mai adevărată, mai ales cînd, întîlnindu-mă zilnic, această stare era întreținută. N-am văzut-o timp de ani niciodată grăbită să se întoarcă spre casă după oricîtă vreme petrecută împreună și după orice-aș fi făcut.

Totdeauna, despărțirile erau disperate. Pentru a și le întîrzia, făcea, fără ezitare, sacrificii zilnice.

Dar dacă separațiile dintre noi erau mai lungi, imediat se simțea o oarecare răceală din partea ei. Dacă se amuzase cu alții, nu mai contenea să povestească amuzamentul, și simțeam o atmosferă streină, cu toate că faptul de a-mi povesti tocmai mie toate detaliile mă făcea să nu mă impresionez prea mult.

Astfel, se duse într-o zi cu toată familia la logodna unei prietene de a ei, și numai cu greu putu să se hotărască să renunțe la un timp pe care l-ar fi putut petrece cu mine. A doua zi, însă, nu mai înceta să-mi povestească și să-mi critice, dar cu un ton în care se simțea că s-a distrat, chiar făcînd aceste critice. Îmi spuse apoi lămurit: „Am făcut cunoștință cu ziaristul X. M-am amuzat tot timpul cu el, e un băiat foarte inteligent" etc.

Nu m-am putut opri să nu-i spun: „După cum se vede, nu m-ai regretat prea mult!"

Cînd despărțirea era mai mare, se simțeau și mai mari schimbări în ea. O părăseam deznădăjduită și o regăseam discutînd cu alții, veselă, vorbăreață. Și atunci, imediat, cu toate că în lipsă o dorisem vag, voiam s-o supun iarăși, în loc să mă bucur de această desfacere liniștită a noastră, la care mă gîndisem atîta. O luam cu mine, mă tînguiam, o îmbrățișam, pînă ce o vedeam tot așa de subjugată ca și la început și spunînd ca o scuză: „Încercasem cu tot dinadinsul să mă vindec de tine, dar văd că nu se poate".

Bineînțeles, totul intra în normal, dînsa mereu îndrăgostită, iar eu din cînd în cînd dorind-o, iar restul timpului petrecîndu-l cu ea, uneori din afecție, alteori din milă sau din plictiseală și mereu cu impresia că-mi sacrific tinerețea în mod neinteresant.

Mintea ei capabilă de a uita imediat s-a trădat mai ales atunci cînd a trebuit să se mute cu familia ei în provincie. Cred că acest eveniment a produs, de fapt, tragedia de la urmă, și de am fi rămas împreună nu știu cum s-ar fi terminat legătura dintre noi. N-aș fi avut curajul nici s-o las pe dînsa, nici să încep cu alta și, fiind zilnic sub influența mea, s-ar fi crezut fericită așa.

A făcut tot posibilul și a mai rămas cîteva zile după plecarea alor ei. Apoi am condus-o pînă la o stație intermediară. Trenurînd toată de deznădejde, strîngîndu-se lîngă mine convulsiv, în întunericul vagonului îmi lua mîna și mi-o săruta în neștire. Și, la despărțire, sub lumina felinarului din gara umilă de provincie, am văzut-o cu obrazul ud de lacrimi, cu cearcăne adînci în jurul ochilor, cu privirea rătăcită și lucind nefiresc, cu dinții înțepeniți unii într-alții, lăsîndu-se la întîmplare împinsă de mine pînă la trenul de schimb pe care trebuia să-l ia. Scena aceasta m-a urmărit de multe ori, și cînd mi-o aduc aminte nu pot să nu scuz atîtea ușurințe pe care le-a făcut mai tîrziu și să nu cred că, indiferent de cele cîteva probe care mă convinseră că urmărea în ascuns si mici planuri egoiste, era învăluită întreagă în plasa dragostei pentru mine, tragică și dezinteresată. Desigur, nu trebuie căutat ceva rațional în această dragoste. Ea nu-și da seama de nimic din tot ce se întîmpla cu noi, și totul la ea, cu toate orele petrecute în preajma lectu-

rilor subtile, nu era întemeiat pe nici o convingere, pe nici o înțelegere a mea, pe nici o cunoaștere a ei, ca să-și poată da seama întrucît îi pot fi eu — și nu altul — indispensabil, și se lăsa în voia instinctelor care o făceau, capricios, să se sacrifice, să dispereze, să spere, să se amuze și să mă uite.

Ne-am făgăduit să ne vedem săptămînal, și s-a ținut multă vreme de făgăduială, făcînd drumul lung și obositor pînă la orășelul unde trebuia să ne întîlnim.

Atunci revederile erau pasionate, îmbrățișările, repezi și puternice, iar senzualitatea ne făcea să comitem cele mai mari imprudențe. Despărțirile, fără să semene cu nebunia primei despărțiri, erau totuși dureroase. Simțeam însă că multe se schimbaseră în ființa ei. E curios cu ce luciditate și fără să-mi fac nici o iluzie o judecam tot timpul. Asta nu m-a împiedicat poate din indiferența cu care primeam aceste noutăți, ca să adaug „poate mă înșel". Îmi povestea, după obicei, tot ce se petrecea în tîrgul mediocru — politica, hoțiile, amorurile. Acum, deoarece aceeași situație dura, personagiile pentru mine se conturau, se detailau, le știam cusururile și calitățile toate, clevetirile, existența lor umilă.

Observam că discuțiile noastre de odinioară asupra unor chestiuni mai înalte nu folosiseră la nimic și că, în loc să înceapă să-mi povestească tot ceea ce citise în lipsa mea, sau măcar tot ceea ce gîndise despre mine, își pierdea timpul în mod neînsemnat. Alături de critici trebuiau să vie și laudele Erau acei „drăguți", acei „buni" acei „care cîntau drăguț la piano". Îndeosebi calificativul de „bun" îl risipea cu multă dărnicie. De o întrebam „a citit ceva ?" sau „se pricepe în ceva ?" îmi riposta, ca o scuză suficientă : „Dar e așa de bun !", ca și cum bunătatea ar fi putut să-l caracterizeze în mod deosebit pe sublocotenentul X, zornăind de dimineața pînă seara sabia pe trotuarul străzii principale, ieșit ofițer numai cu cinci clase liceale, terminate si ele anevoie.

Așa și-a început Irina existența ei în afară de a mea.

Cum eram nemulțumit, ca să nu mă supere, trebuia să mă mintă deseori. De fapt, nu-mi dau seama întrucît a mințit, nu știu dacă obiceiul acesta nu l-a avut întotdeauna. Totuși, la început nu mi s-a părut că minte, poate

pentru că fiind tot timpul împreună cu mine, n-avea prilejul să ascundă ceva. Fiind fericită alături de mine, petrecînd din tot ce petreceam eu, nu avea motive. Am văzut-o deseori disperată, și nu cred ca această disperare să fi fost numai o înaltă comedie magnific jucată ca să mă facă să iau anumite hotărîri, cu toate că, după cum am mai spus, anumite socoteli nu-i lipseau. Se poate ca aceste minciuni care trebuiau să-mi liniștească îndoielile să fi fost pricinuite chiar de mine, bineînțeles, ea avînd instinctul, de pe cînd îi inventam cu un lux de detalii prevăzătoare scuzele pe care trebuia să le ducă la familie, despre tot ceea ce se întîmpla ciudat în viața ei de îndrăgostită. Mă întreba întotdeauna, cu neliniște, înainte de despărțirea de la miezul nopții, cum își va explica întîrzierea. Asta ar putea fi o probă că obiceiul nu-l avea de la început. Trebuia să-l învețe de la mine și apoi să-l mînuiască îndemînatec tocmai împotriva mea. Așa mi-am plătit vina. Acum nu-mi mai aduc aminte decît de o singură minciună înainte de despărțirea noastră : îi dădusem o întîlnire și ea întîrziase cu o oră. Ploua teribil și eu eram indignat, căutînd-o pe la toate colțurile străzii. În sfîrșit, o găsii, și ea pretextă că se adăpostise sub un balcon și se prefăcea mirată fiindcă nu mă văzuse. Eu, care o căutasem de mai multe ori în locul acela, am putut să-mi dau seama de neadevăr. Totuși, n-am mai insistat, nedînd nici o importanță faptului, indignat numai fiindcă o așteptasem în ploaie. Acum revăd așa de bine scena, că mă mir cum am fost așa de neatent atunci.

După plecarea Irinei, bănuielile mele aveau de ce să fie întețite.

Observasem toate stîngăciile ei, dar nu le cercetam cu de-amănuntul. Suferam pentru alte motive (sau fără motiv) și aveam nevoie să fiu mîngîiat cît mai iute. Încetam deci toate întrebările de îndată ce vedeam pe fața ei cea mai mică părere de rău. Poate și caracterul meu era înclinat, după atîtea dovezi de dragoste, să nu creadă într-o așa de mare transformare sufletească. Acum, cînd îmi închipui de tot ce a fost ea în stare, dau invers o interpretare rea tuturor gesturilor ei.

Sînt întotdeauna de o nervozitate extremă. Asta mă face ca să nu pot fi niciodată potolit. Fizicește nu-mi găsesc locul. Am ticuri. Îmi mișc mîinile și picioarele pînă cînd adorm. Ideea acestei nervozități mi-o accentuează încă. Intelectual, sar tot așa de la un gînd la altul. Cînd vorbesc, sînt deseori incoherent, fiindcă mintea mea, fugind prea repede, nu are timpul să întîrzie și să se explice față de ceilalți. Astfel, nu mă pot niciodată bucura de moment. Nu pot savura pe încetul developarea lui. N-am putut citi niciodată o carte pe îndelete. În muzică, trăiesc mai ales din așteptarea notei următoare. Este ca și cum la Luvru, în fața *Giocondei*, ai tresări pentru Crivelli. Gîndul e tot așa de puternic, emoția e mare și de calitate bună, dar ești ca în fața unei fotografii care ți-ar arăta că aparatul este bun, dar că n-a fost bine pus la punct. Această nervozitate place la femei la început. A fi nervos e pentru ele un atribut nobil. Denotă inteligență și mai ales vioiciune, iar o femeie poate suporta uneori oameni proști, dar îi sînt insuportabili cei blegi.

Place numai la început. De la o vreme, această mișcare veșnică obosește. Femeia, ca și pisica, e repede la mișcare, electrică, dar îi place să se și încălzească, să fie mîngîiată, să lîncezească. Mie nu mi-a plăcut niciodată langoarea. Mă plictiseam făcînd mereu aceleași lucruri. Momentele de dragoste începeau brusc și se terminau brusc, ca și răutățile sau suspinele tandre.

Nu eram însă superficial. Trăiam cu intensitate. Am o memorie sentimentală impecabilă, care leagă emoțiile mele disparate și le dă amploare.

Am brodat numai o dantelă mai fină, aceasta e diferența. Dar pentru un om normal aceste salturi sînt obositoare. Irina se simțea bine ameţită, goală, pe perne moi și calde, și eu plimbîndu-mi mîna în lungul trupului ei. Și vorbele bune să curgă abia auzite, abia înțelese, dar care făceau bine numai prin murmurul lor. Încet, pe frunte, pe obraz, pe sîni, pe șolduri, pe coapse. Plăcerea ei se ținea de mîna mea, în mișcarea care o făceam, ca prinsă cu clei.

„Și era bună, și cuminte, și deșteaptă, și îi era dragă... și o să se mîndrească de ce diferită o să fie de altele. Și o s-o facă bucuroasă, mereu bucuroasă“.

Calm, bine, dar ea ar fi voit ca farmecul să continue zile întregi, și eu mă plictiseam îndată. Simțeam cum sîngele îmi bate tot mai iute. Printr-o mișcare bruscă, îmi încleștam unghiile și îi făceam rău. Țipa și apoi se uita la mine, nepricepînd, iar eu rîdeam, ca și cum ar fi fost o glumă. Apoi îi vorbeam de planuri artistice. De-mi arăta părere de rău, o ambiționam : „Nu-ți plac astfel de conversații ? Dar înainte de toate tu ești o intelectuală !“ Cum putea să se mai împotrivească fără ca să pierd admirația pentru ea ?

Ce scenă de înalt ridicol ! În momentul cînd o femeie se dă cu toată carnea și sufletul, tu să-i vorbești despre Proust, „căci ești intelectuală !“ Și ea să trebuiască să spuie : „Desigur !“

Mă recitesc. Așa găsesc de identice unele motive cu ale lui Proust, că mi se pare inutilă această povestire, care nu poate fi decît o copie palidă a unui original magistral.

Dealtfel, nici nu știu dacă mirajul lui Proust nu mă face, din cauza unor asemănări exterioare, să-mi complic starea sufletească. Poate că dacă n-aș fi citit *Albertine disparue*, în altfel (mai bine sau mai rău), aș fi suportat dispariția Irinei. Proust ne îmbracă în o haină care nu ni se potrivește. Cînd te gîndești că în nopțile mele albe mototolesc perna și bîigui pînă la epuizare întrebarea „ce s-o fi făcut Irina“ poate numai din pricina unei influențe literare !

Irina a suportat, aprobînd, toate descoperirile mele artistice. Mîndria de a se ști zilnic mai bogată i-a întărit răbdarea. Dar, oricum, nu asta e o poveste de dragoste.

Am văzut odată o coniță uitîndu-se la mare prin *face-à-main*.

Apa nemărginită în veșnică legănare, cu imensele ei bogății de culoare, cîntece și parfumuri, dezgolindu-și întreaga ființă fără nici o pudoare meschină, arătîndu-și toată tulburătoarea ei nuditate și, în față, minuscul și artificial, tremurînd capricios deasupra unui nas strengar, două sticluțe pe un beţișor de abanos, la capăt cu un fundulet de mătase. Am rîs nebunește la imaginea

grotescă. Mă rezimasem de o stîncă, si de as fi fost Pantagruel, aș fi dărîmat dealul.

Conița s-a scuzat foarte normal.

— Oricît de ridicol ți s-ar părea gestul meu, nu văd bine !

Această imagine îmi sugerează acum felul cum mă folosesc de Irina, persoană inofensivă, cu ocazia unor chestiuni așa de importante ca moartea, viața, natura sau arta.

Alăturînd-o unor lucruri așa de mari, de care ea habar n-avea, sînt eu vinovatul. Și eu încă nu întrebuințez pe Irina — cum făcea conița odinioară cu *face-à-main*-ul — ca pe ceva din nefericire indispensabil pentru alte lucruri importante, dar chiar se pare că mă uit la acele lucruri numai ca să utilizez sticlușele cu bețișorul de abanos și cu fundulețul de mătase la capăt !...

Într-o zi, cînd eram mai grăbit ca altădată, și cînd arătam nerăbdare la mîngîierile ei încete, Irina îmi spuse :

— Ce nu-mi place la tine e că nu pot să am liniște mai îndelungată. Parcă ai fi o apă care curge !

Într-adevăr, observasem și eu la ea contrariul Nu-mi plăcea că stă pe loc. Ar fi stat lipită de mine la infinit, și eu nu puteam asta. Ar fi tăcut fără ca vreun gînd s-o zguduie brusc sau ar fi vorbit fără încetare lucruri mici, aceleași

— Mi-ești drag, mi-ești drag !...

Dorința și împlinirea ei nu erau pentru dînsa decît fapte neînsemnate, care nu tulburau șopotul ei dulce.

Un gest familiar de-al ei : cum scotea bluza, pe cap, apucînd-o cu mîinile cruciș, de cele două laturi.

Toți spuneau : „Cum s-o fi uitînd Sandu la ea ! Nu e nici prea cuminte !“

De fapt, cînd lipseam, își trecea timpul mereu cu alții. Uneori chiar era numai cu cîte unul, făcea haz de el, vorbea, citea cu el alături. Dar niciodată n-am crezut că asta înseamnă ceva periculos. Acei cu care rămînea nu-mi inspirau teamă N-aș fi fost convins că Irina și-ar fi dat seama de neînsemnătatea lor, dar nu-i credeam pe ei în stare să facă gestul isteț.

Irina era cu cineva, cu oricine, numai să nu rămînă singură. Văzîndu-i mișcările repezi, ai fi crezut-o foarte personală, dar depindea de cel care i-ar fi poruncit Singură nu avea forță. Oricine îi putea da o opinie. Cînd protestam, se scuza : „Ai dreptate ! Vezi că nu mă gîndisem !“ Dealtfel, imediat ce mă întorceam, îmi reluam toate drepturile. Sclavajul ei total reîncepea fără gîndul vreunei împotriviri.

O chinuiam mult, poate, dar nu numai din răutate. Mă simțeam umilit cu ea, dar n-aș fi vrut să se irosească dragostea. Mi se părea că prin răutăți i-o întrețineam. Cînd o vedeam calmă, mi se părea că s-a săturat de mine. Voiam o pildă evidentă că nu-i adevărat, și atunci aruncam vorba care trebuia să dezlănțuie furtuna. Ochii brusc în mișcare, fața galbenă și o mișcare a piciorului...

Aveam satisfacție momentană, apoi păreri de rău. Și o împăcam cu tot atîta grabă. Clipele de împăcare erau calde, mi-amintesc

Deci mă mulțumeam cu satisfacții imediate, fără să mă gîndesc că repetirea lor ar putea produce transformări mult mai profunde și iremediabile.

Găsesc cîteva pagini dintr-un jurnal de zi vechi. Vor explica ceva asupra noastră ?

E vorba de o plimbare făcută cu mai mulți camarazi la [illegible]

Luni. Timpul fuge printre oițe și maci. Culcarea de lut. Apoi marea. Ce-o fi făcînd Ela ? Cîțiva turci, cîțiva măgari, o goarnă încercînd sunete în mijlocul zilei, căsuțe albe, unele după altele, coborînd spre mare ca o turmă de oițe : Balcicul. Balcicul : impresia unei fetițe blonde care, cu gesturi grațioase din cap, din buze și din mîini, ți-ar spune : „Poftim la masă !“ Mi-e somn, sînt obosit, bună seara, Ela de departe.

Marți. O slugă mică, Hamiri, îmi deretică prin cameră. Ies și, singur, o pornesc. Pe drum, un cimitir mic ațipit. Pe deal, mormintele turcești. Apoi în grădina publică. Unul face un spirit local : „E așa de mică grădina, că dacă s-ar culca un măgar, i-ar rămîne coada afară !“

Miercuri. Pe stînci cu Irina. Am cățărat-o cu de-a sila. Pînă la mine s-au suit niște oițe bune și cuminți. Picioarele lor sînt țepene și neterminate parcă. De fug, poc-

nesc pămîntul ca niște bastoane de lemn. Pupilele și le țin în vîrful irisului : persoane încrezute.

Le privesc cumințenia și-mi dau lacrămile. Irina nu pricepe prostia mea, și eu a trebuit s-o liniștesc și a trebuit să-i explic ce simțeam La urmă face și ea : „Cum ai dreptate !“ și le privește cu simpatie.

Joi. Hamiri îmi aruncă un potop de vorbe. Are ochi frumoși și scînteiați. Pleoapele îi clipesc cu repeziciune și inegal, ai crede aripile unei păsări care ar vrea să-și ție echilibrul pe un băț prea subțire. Apoi se opresc și rămîn nemiscate pentru cîtăva vreme.

După prînz La poarta cimitirului creștin, un mormînt mic înconjurat cu un gard alb, înalt La capăt, o cruce mare, sub ea un felinar. Pe lemn, scris numele unui copil În preajmă, maci și melci

Vineri. Irina a izbutit să scape de privirile prietenilor și să vie la mine pentru o clipă Era și timpul...

Hamiri, măturîndu-mi camera, mă întreabă dacă sînt „*măritată*“. Ea este ! Are 15 ani și nu 12, cum credeam. Îmi istorisește scena din menajul ei, din care eu nu pricep decît foarte putin. Acum s-a vîrît sub pat cu măturatul, dar povestirea nu și-o curmă

Sîmbătă Și am plecat pe neprevăzute, fără să-mi iau rămas bun nici de la mare, nici de la oițe, nici de la Hamiri Și iarăsi trenul printre maci...

Toată ziua amărît îndelung, ca de obicei fără motiv. Aș spune că mă gîndesc la moarte dacă n-aș auzi riposta unui om sănătos, bine odihnit si ghiftuit : ești banal. Irina, cu toată prietenia ei, nu poate să-mi facă nimic, iar gîndul la Ela e ca ceva cum nu se mai potrivește pe ziua de azi

Duminică. Un popas la Constanța, și iar pe drum Ceilalți dorm, declamă, cîntă, fac dragoste. Eu îmi port melancolia la cele două capete ale vaporului. Irina, sărmana, păzește, pentru mine, curentele.

(Urmează o poezie de a lui Géraldy, copiată întreagă. Mi se păruse că se potrivește situatiei dintre noi, indiferent de versurile mediocre.)

Tu avais Jadis, lorsque je t'ai prise —
Il y a trois ans —

Des timidités, des pudeurs exquises,
Je te les ai désaprises
Je les regrette à présent.

(Știam că pagina va fi citită de Irina, astfel că poezia era socotită să fie o mică răutate și să-i facă un mare necaz. Reprezenta și un adevăr : plictiseala pe care o simțeam, cunoscînd-o prea bine. Dar, de fapt, la o judecată dreaptă, versurile erau o laudă pentru ea, însemnau că cel puțin o dată am prețuit viața noastră. Ceea ce nu e adevărat. Chiar înainte de a mă deprinde cu ea mi se păruse că mă sacrific. Apoi, la început, ea n-a arătat nici un fel de ezitare și nici o timiditate. Nu făcea vreun gest, dar mă lăsa să fac orice fără de nici o împotrivire.)

Măgărușii : pitici. Tot așa de mici, cu aceleași figuri de copii îmbătrîniți, cu aspectul lor comic și tragic în același timp.

Luni. La Constanța. Băieții toți la un loc. Seara la culcare zarvă mare, spirite cazone, rîsete suave, foc pe călcîie, cremă de ghete pe nasuri, curiozități indiscrete pe sub plăpumi. Se joacă printre paturi. Roll își lasă să i se vadă formele grațioase prin cămășuța trandafirie. Niki zîmbește mereu. Nelu rîde cu sughițuri, ecouri și rezonanțe. Dascălul aleargă iepurește într-un curcubeu de culori. Îmi place Dascălu... Are picioare de două ori mai lungi ca pantalonii și mîinile de două ori mai lungi decît mînecile. E cel mai înalt din toți și pare făcut numai din chibrituri. Apoi timbrul vocii îi este de „biserică“. Numai timbrul. Cuvintele îi sînt lumești. Minte cuprinzătoare, imaginează cu ușurință spiritele celorlalți.

Marți. Suport mai ușor pe Dascălu. Seara a venit la mine la pat cu o bomboană...

Irina, lîngă mine, citește ce scriu. O amuză. E bună, așa de bună cum nu se mai poate. O simt caldă. Dar sînt chinuit. Pe vapor mi-am găsit dezlegarea. Cu Irina alături, singuri în noapte, tremurînd sub frig, am plîns împreună. Și ne întrebam : „Nu e așa că sîntem fericiți ?“ Am plîns mult, pentru durerile de odinioară și pentru cele ce au să vină.

Pe cer, din toate părțile, cădeau stele...

I-am spus că mi-e dragă, și o credeam... și plîngeam.

De ce ? Ea spunea că eram atins în mîndria mea de om independent, că năzuințele mele au fost înfrînte. Cine știe de ce eram așa de deznădăjduit ! Mă simțeam slab ? sau ridicol ?

Și mă gîndesc, și-i măsor cuvintele și nu-mi iese măsurătoarea, și-i urmăresc gesturile, și sînt multe care nu-s pentru mine, și acum, cînd stă alături, ar vrea să se ducă pînă la ceilalți pentru puțin, iar de încep să-i vorbesc de dragoste, dînsa lasă vorba frîntă, fără curiozitatea sfîrșitului. Se încearcă să doarmă lîngă mine, iar eu mă stăpînesc, ca să n-o tulbur. Dar cînd o simt adormită, cu o mînă atîrnată și cu gura întredeschisă, nu mă mai opresc. Doarme ușor, sărăcuța, cu lacrimile încă pe ochi, a adormit de îndată. E obosită, tot păzindu-mi supărarea și oboselile mele. Singur privesc marea și cerul.

Miercuri. Aseară, pe mal, în așteptarea vaporului, s-a dus cu alții. Nu s-a întors decît tîrziu de tot. Priveam mereu în întunericc în unde plecase ea, dar nu vedeam nimic. A rîs, a țopăit între străini, aș fi vrut să urlu. „O să fim fericiți !“ Durerea mă frămîntă tot, dar respirația ei domoală continuă. De-ar ști Irina ce-am scris, mi-ar strînge mîna ca de obicei, apoi ar căuta să mă îmbune. Sau poate — cine știe ? — văzînd că este un mijloc ca să fiu mai aproape de ea, va căuta să se producă aceste scene cît mai des.

S-a trezit cu vorba : „Aș vrea să mor !“ De ce tocmai acum, cînd m-a văzut suferind pentru dînsa ? Pentru ce atunci ? Fără motiv... Și ea și-o fi dat seama de toate acestea, cînd eu, care mereu mă gîndesc la mine, nu pricep nimic ?

E atît de bizară viața...

Joi. Azi m-am distrat atît de bine, că aproape nu-mi venea a crede scena de ieri. Irina e din nou neînsemnată.

Ce-o fi făcînd Ela ?

Vineri. Am suferit zilele acestea cea mai puternică emoție din viața mea, și asta din pricina Irinei. Strîmba, cu picioarele sucite, cu părul lațe, cu nasul cîrn, cu rochia de 10 lei metru, cu locuința în mahalaua Dudeștilor, funcționară, mîine poate telegrafistă și viitoare soție de avocat mediocru de provincie, cu cunoștințe franceze de modistă, cu un sentimentalism de melodramă, la dispoziția mea cînd vreau și cînd nu vreau ! Să mă chinui eu din pricina ei

Sîmbătă. Sărmana ! Supărare după supărare. Ca s-o pedepsesc și mai mult, am lăsat anume să găsească o scrisoare de-a mea către Ela. Am făcut-o să nu mai poată și să vrea să se omoare. Lîngă mine, înțepenită, cu ochii uscați și cu gura întredeschisă, iar eu o rugam zadarnic să-și revie. Niciodată n-am văzut-o așa de hotărîtă. I-am vorbit, dar nici nu mă asculta, ca și cum aș fi fost un străin. Noroc că a fost la noi Dascălu, care prin prezența lui caraghioasă (și venirea lui la noi a fost curiozitate grosolană sau finețe desăvîrșită ?) a reușit s-o domolească. Dascălu, fără să știe, e un erou căruia îi datorez viața ei și fericirea mea.

Seara, a trebuit să țin o conferință și am avut un succes mare. Ea exalta de fericire. O întrebai :

— Nu era rău dacă nu erai în seara asta ?

Îmi răspunse cu o seriozitate bruscă :

— Nu !

...Trebuie s-o fac fericită, s-o împiedic să se mai gîndească la rău.

Duminică. Irina alături, împăcată, îmi citește ultimele rînduri, apoi la creionul ei adaugă :

Te iubesc mult, nemărginit, mult de tot, căci ești bun și drag, și de nu sînt de tot fericită, e că mi-e frică. Mi se pare că n-o să pot fi mă bucur mult de această fericire. Dar orice s-ar întîmpla de aci încolo, nu voi uita că ție îți datorez aceste clipe.

Luni. Trebuia să vie la hotel la 9 dimineața și a venit la 11 ; iar acum își aranjează părul și-și face buzele...

Timpul a trecut, trebuie să ne întoarcem la casele noastre

Marți. Ne-am întors, mi-e urît, mi-e dor de ea. Mîine avem întîlnire, oră convenabilă. Nu ne vom revedea prea devreme și nu ne vom despărți prea tîrziu. Împreună vom fi prudenți. De vom întîlni cunoștințe, vom rîde cu ei, ne vom împărți în grupuri, ea înainte și eu în urmă, și nu vom părea decît prieteni buni. Și apoi ne vom da o altă întîlnire, aleasă și ea cu chibzuială, ca să nu se bănuiască nimic.

Miercuri. Cum această situație mă îndispune, prefer o transformare radicală : plec la țară.

Joi. După atîta vreme de vorbă și scris, aș vrea acum, convins că nimeni nu se apleacă pe umăr să citească, să fiu complect sincer

Scrisorile Irinei sosesc tot mai alarmate și mie mi-e lene să răspund și stau mereu la îndoială cum or să se termine toate acestea. Îmi place variația și recurg la toate minciunile ca s-o văd mereu alta, plîngînd, rîzînd, nenorocită sau veselă, în veșnică trudă. Cînd două scrisori i se aseamănă, eu trebuie să-i pricinuiesc o nemulțumire sub aparențele celor mai bune intenții ca să am ceva nou, iar noutatea nu întîrzie mai mult decît de la un factor la altul. Și mereu e mai nemulțumită și deseori mi-e milă de ea, căci o știu de ce e în stare să facă. Apoi încep din nou

Am crezut întotdeauna că n-o iubesc. Nici cînd eram singur, nici cînd eram gelos, nici cînd era bună și nu știam ce să-i mai fac ca să fie fericită. Niciodată nu mi-am închipuit că o să mă însor cu ea și nici măcar că legătura noastră o să continue prea mult. De ce o chinui atunci ? O chinui pentru că nu sînt de un temperament egal, și, de o las calmă, ea se distrează inconștientă cu alții, uită, face ușurințe. Și sînt mîndru. Iar dacă aș ști-o disperată, mi-ar părea rău și aș chema-o înapoi. Tragicomedie...

(Urmează o sută de pagini unde ea nu mai are rol.)

Am căutat să analizez cu migală paginile acestea și n-am ajuns la nici un rezultat. Sînt desigur numeroase, pline de Irina, dar ce contează ele față de miile de impresii scrise, de pe timpul ei, dar printre care ea nici nu e amintită.

Apoi nici nu sînt totdeauna sincere, unele anume mai bune, altele anume mai rele, trebuind să fie multe din ele citite Nu-mi mai pot da seama care au fost scrise numai pentru ea și care pentru mine.

Dealtfel, cred eu, ele ar putea folosi la deslușirea (sau la complicarea) caracterului meu, și nu asta mă interesează acuma. *Cine este ea,* numai asta vreau să știu. Din

faptul că o îmbrac mereu cu altă haină, după cum o urăsc sau mi-e milă, nu pot trage o concluzie.

Mărturisesc, cu multă neplăcere am recitit notele mele. Îmi displăcea și naivitatea unor reflexii, și mai ales aspectul meu foarte dezagreabil. E aproape o scuză pentru ce va fi făcut ea mai tîrziu. Dar intenția mea este să reconstituiesc oameni întregi, și nu figuri convenționale. Întodeauna m-au enervat acei critici care, voind să complecteze un scriitor, insistă asupra tuturor vorbelor lui inteligente, a gesturilor lui elocvente și trec sub tăcere sau scuză unele slăbiciuni. Rezultatul : fantoșă.

Distinsul Alceste este viabil numai pentru că în același timp e și puțin ridicol. În ceea ce mă privește, știu că era astfel, că n-aveam încredere în ea. Nu recunosc că această neîncredere îmi aparține și o arunc și asupra altora. Deci, îmi dădea ocazii. Spunea vorbe mari și se contrazicea mereu. Dar dacă ai memoria vorbelor, cine nu se contrazice ?

E drept, la dînsa intervalele dintre două vorbe inverse erau mici, așa că memoria le putea observa ușor. Și dacă n-o stimasem, și o desconsideram, și o umileam, nu era ca de vină ? Niciodată nu și-a ținut prestigiul... Dar omul îndrăgostit e întotdeauna ridicol pentru cel calm. Cînd celălalt îți spune : „Te las", cum să fii mîndru și să nu te rogi : „Nu pleca !"

Știu ce vor spune cei imparțiali : „Amîndoi sînteți vinovați !", și nimic nu mă enervează mai mult. Ca și cum ar fi o comparație posibilă, o cîntărire precisă a celor două vini. Pretutindeni, vor fi amîndoi vinovați. Unul va fi violent, altul nervos, altul bleg. Auzi reflexiile : „O merită, căci nu s-a priceput să fie stăpîn în casă la el !" sau invers : „O merită, căci era prea despot !" Unul va fi înșelat pentru că a fost gelos, celălalt pentru că n-a fost. Avînd caracterul cel mai maleabil, nu este posibil ca să ai totdeauna dreptate. Și, cînd ai scrupule, amintirea unei mici izbucniri de-ale tale îți tulbură mintea și te face să ai remușcări. Căci ierți tot răul ce ți s-a făcut. Personal, în aceste mărturisiri, cu toată pasiunea pe care am pus-o, nu m-am cruțat deloc. Nici n-am amintit atîtea scene în care am fost bun, alergînd ca să-i produc bu-

curii, distrînd-o, învățînd-o, dezinteresat. Am căutat să-mi descopăr mici gusturi perverse din voința de a fi exact, pe care, de obicei, le crezi inerente ficărui om. Poate chiar, în parte, iscodindu-le, le-am creat. Am dat consistență unor vagi intenții și mi-am clădit apoi o personalitate sufletească falșă. Poate că de-ar citi Irina acestea, ea care, în definitiv, prin mine și-a trăit dragostea ei primă, și-ar aminti de atîtea satisfacții complecte și nu m-ar recunoaște. Sau, de m-ar crede în tot ceea ce spun, ar vedea că sînt altul decît m-a cunoscut ea. N-ar trage concluzii din voința mea de a spune tot adevărul, cu orice risc personal, și ar cugeta cu surprindere : „Ce hipocrit a fost fără să știu !"

Deci prefer ca în întregime vinovatul să fiu eu. Dar nu de mine depinde judecata unui om imparțial (adică a unui om care e mai aproape de adevăr). Mereu altele vor fi proporțiile greșelilor noastre, după cum a murit dintr-un accident, s-a omorît, s-a măritat sacrificîndu-se, sau numai ca să se aranjeze. Se va măsura și cît de mare a fost suferința mea față de fiecare din aceste gesturi. În caz că nervozitatea mea, de care a suferit Irina, îndeosebi, va produce ceva autentic în pictură sau literatură, va fi scuzată. De va produce ceva bun de tot, Irina va fi învinovățită că ființa ei mică a putut avea pretenții și m-a chinuit.

Eu știu însă ce la suprafață sînt astfel de judecăți. Adevărul sufletesc e așa de complicat că, neputincios, eu n-am nici o părere. Că în preajma mea și-a îmbogățit mintea, asta e adevărat. Dar dacă pentru ea această îmbogățire era ceva artificial, atunci de ce s-o numesc ingrată ! Și să-i cer recunoștință ! Cum voi putea ști eu dacă o puneam în curent cu toate observațiile mele ca s-o învăț pe ea sau numai ca să mă clarific pe mine ?

Poate însă că pentru dînsa n-a fost grea suportarea temperamentului meu.

Primea poate totul fiindcă era astfel construită și nu putea avea inițiativă singură. A stat cu mine fiindcă am reținut-o. apoi s-a dus cu altul fiindcă a luat-o cu el. E așa de greu de priceput ceva în toate acestea !...

Eram amîndoi într-un orășel ardelenesc, într-o micuță grădină publică, spre seară. Pe o bancă, nu departe

de noi, un soldat și o fetișcană se drăgosteau. El — uscățiv, cu mustățile atîrnate, cu ceva bătrînesc în înfățișare. Ea — frumușică, gătită, roză, rotofeie și cu gropițe. Vorbea tot timpul, se apleca spre el, nu-i da pace, făcea pe supărata, se alipea mîngîioasă. El o lăsa în voie, puțin încovoiat, ca un om care are alte treburi, cu gîndul în altă parte, fără pretenții, fie că și le îndeplinise, fie că nu se mai gîndea la ele, știind că ora e prea tîrzie ca să le mai ridice. Seara se lăsa încet, parfumată, ușor rece, și noi ne încălzeam unul de altul. După o vreme, el spuse ceva scurt, probabil „e tîrziu", ceva în orice caz concludent, căci ea a avut tot atunci o mișcare bruscă din cap. Apoi un semn de rugăminte pe buze și pe ochi. Dar el, bărbatul, nu avea obiceiul să ezite fără rost, se sculă, și-l văzurăm lung, subțire, mereu îndoit de spate. Fata rămase pe bancă, sperînd să mai întîrzie astfel despărțirea, îl ținea de mînă și-l ruga cu vorbe multe să mai rămîie. Ceasornicul de la biserica tîrgului îi veni lui în ajutor, cu bătăi tari, care căzeau dureroase pe capul fetii. El spuse ceva solemn, cu un deget în sus, desigur : „Vezi că am avut dreptate !" Și apoi o trase la el, prefăcîndu-se că se joacă, de fapt s-o hotărască. O strînse tare, o sărută pe gură, și fata acceptă cuminte strînsoarea. Apoi se depărtă de ea.

Ea rămase puțin descumpănită, apoi își recăpătă surîsul vesel și tinerețea, și o porni în altă direcție, printre pomi. Din drum mai întoarse capul după bărbatul care se depărta alene, neatent, și mai aplecat ca de obicei, ca să-și facă o țigară.

Ne uitasem la scenă și ne gîndeam la noi, apoi Irina începu să se jeluiască.

— Ai văzut ? Ea îl iubește și el nu ! Cum se uita la el, cum glumea cu el, cum se alipea de el, și el plictisit ! Și cum îi părea rău la despărțire ! Și ce încredere avea în vorbele lui ! Cum îi asculta puținele lui exclamări, căci el nici nu binevoia să vorbească pe de-a-ntregul ! Cum nu se îndura să-l lase, și cum întorcea capul să-l mai vadă, în timp ce el își făcea țigara ! Fără îndoială, el o va părăsi în curînd, peste o săptămînă, sau peste o lună ! Și ea, sărăcuța, nu știe nimic și e fericită !

Vocea Irinei era înăsprită, mînele dăduseră drumul mînilor mele, iar eu, ca un vinovat, nu spuneam nimic. Cine ar fi crezut...

Cînd acum mi-e așa de neprecisă imaginea Irinei, ce va trebui să fie mai tîrziu ! Dar poate că și în fața oamenilor, ca în fața unui tablou sau a unei simfonii, pentru a pricepe ceva, ai nevoie de o anumită distanță. Numai atunci se estompează anumite detalii ca să nu mai ai decît o impresie armonioasă de ansamblu. Mai tîrziu vor uita detaliile, nu mă vor mai interesa, sau nu le voi mai găsi interesante. Acum întîrzii mereu asupra lor, nu pot degaja nimic din mulțimea lor, și nu fac decît să-mi măresc suferința.

Oricine mi-ar putea spune remediul : „Evită, gîndește-te la altceva !“ Și totuși, mă complac în aceste analize.

Care va fi părerea mea generală asupra Irinei mai tîrziu ? Depinde de atîtea lucruri... De voi fi nenorocit, voi găsi că nu mi-am cunoscut odinioară fericirea. Dacă viitoarea dragoste va fi rea, Irina va fi bună ; de va fi bună, Irina va fi rea. Depinde de cum va fi viitoarea : inteligentă sau proastă, frumoasă sau urîtă, serioasă sau ușuratecă. De voi fi îndrăgostit vreodată cu adevărat, voi găsi viața trecută ca o pierdere de vreme copilărească. De nu voi fi îndrăgostit, fie că nu voi avea prilejul să întîlnesc pe cineva care să-mi placă, fie că sînt eu incapabil de așa ceva, voi crede că Irina a fost dragostea întreagă și eu nu mi-am dat seama... (La fel cu Fabrice del Dongo, care a asistat la lupta de la Waterloo fără să știe.)

În orice caz, oricît voi fi ocupat în altă parte, voi avea afecție pentru timpul acela, pentru că a fost — urît sau frumos — tinerețea mea, cu primele ei experiențe și dezamăgiri...

Din părerea altora, mai calmi, pot trage vreo concluzie asupra ei ? Nici unul din prietenii mei nu mă felicitau odinioară pentru Irina. Acei care n-o cunoșteau decît din vedere o găseau complect neînsemnată. Și spuneau termenul cel mai dureros, pentru că dădea impresia de perfectă imparțialitate : „urîțica“. Se mirau că-mi pierd atîta vreme cu ea. Le făcea și impresia că nu e prea cu-

minte. Mi-aduc aminte de un bătrîn care se ocupa cu analizele omenești, și care, văzînd-o odată lîngă mine nenorocită, cu o culoare străvezie în ochi, mi-a spus : „De ce n-o lași în pace ! O să-ți faci numai rău ! E periculoasă !“ Bătrînului îi făcea impresie de femeie fatală. Un domn, care ne vedea uneori la bibliotecă, mi-a spus : „Iată o femeie care te face fără îndoială fericit !“ Se întîmplase să ne vadă numai veseli. Am găsit pe stradă o cunoștință. L-am întrebat : Ce părere ai despre Irina ? S-a gîndit, apoi : „E foarte inteligentă și drăguță !“

Niki, odinioară, mărturisise că mă invidiază. Ce concluzie să trag ? Părerea vecinilor este grăbită și fragmentară. Uneori e interesată, după cum sînt răutăcioși sau indulgenți. Trebuiesc studiați acești vecini, întrucît au cunoscut pe Irina, cît de pătrunzătoare e priceperea lor de a judeca oamenii, cît sînt de dezinteresați în judecata lor. Deci complicații cumplite și fără rezultat !

Sînt în romane anumite ființe insesizabile din pricina unui mister voit, aruncat asupra lor de autor, a unor detalii neexplicate, a unor evenimente neașteptate, a unor vorbe stranii. În Hardy, de pildă.

Eroina mea e insesizabilă dintr-un motiv contrar : truda mea de a o explica în întregime și de a arunca asupra ei toată lumina de care sînt în stare.

Și literatura e de vină că nu ne împăcăm cu iubitele noastre. Trăim în iluzii și realitatea apoi nu ne place. Irina nu seamănă cu cinstita Andromaca, pentru care nu există slăbiciuni și care rezistă fără greutate imprecațiilor lui Pirus ; cu Esther, ce-și riscă viața ca să-și salveze neamul ; cu Monime, supusă hotărîrilor soartei, decisă să accepte dorința impetuoasă a lui Mitridate, renunțînd la propriile ei sentimente ; cu Bérénice, ce are curajul, oricît de tragic ar fi, să plece, lăsîndu-l pe Titus obligațiilor sale imperiale ; cu Junie, care, cu toată gravitatea evenimentelor, nu va ceda fără inelul de nuntă pe deget. Din pricina închipuirilor lui Racine, Irina, singura cu respirația veritabilă, mi se pare bicisnică și fadă.

A fost între noi și o încercare de menaj. Cîteva minciuni acasă, și Irina a putut merge cu mine într-un sat

mic în mijlocul munților, lîngă Sinaia. Casă țărănească, cu cerdac, cu patru camere și cu antretel la mijloc. Camera noastră cu oale pe pereți, cu perne multe cu broderie românească, cu mobile țărănești diferite. Cînd ne-am găsit acolo, exultam, ne amuzam pe socoteala camerii. Găseam colțuri stil „Louis XIV", „Louis XV" (un scăunaș cu trei picioare) sau „Empire", și ligheanul reprezenta epoca burgheză a lui Louis-Philippe.

Viața pașnică de studii. Seara, culcarea la ora nouă. Mă sculam cu soarele și citeam singur pe cerdac. Peste trei ore mă întorceam și o găseam încă adormită. O trezeam plimbîndu-mi mîna rece în lungul corpului ei fierbinte. Se alipea somnoroasă de mine, oferindu-se. Citeam sau pictam în grădină. O certam uneori că nu era exactă la nimic, lăsa să treacă timpul, întîrzia la muncă, nu se uita la ceas, vorbea o mulțime pentru nimica, dar încolo eram fericiți. Ne identificam și nu ne permiteam nici o inițiativă personală. Pretutindeni împreună și singuri.

Am avut și distracții. Din cerdac, printre pomii foșnitori, o lună enormă, anume pentru noi parcă, fără să fi știut dinainte, într-o eclipsă s-a acoperit și s-a descoperit, tulburînd culorile de alb și negru lăsate pe frunze și pe iarbă. A fost și hram la biserică, cu petrecere mare, cu țărani gătiți. Peisagiu bucolic.

Pe dracu, căruțele musafirilor. Hora. Cîte un țăran beat încerca să tulbure petrecerea, dar ceilalți făceau ordine. Lăutarii țigani erau neobosiți. Noi eram mari personagii acolo, salutați ceremonios, la biserică invitați în locul de onoare. În definitiv, nu prea îmi dau seama ce credeau ei despre noi. În seara hramului, chefliii ne surîdeau siret. Prevăzători, ne-am întors din vreme acasă. Noaptea veneau pe fereastra deschisă chiote de petrecere, uneori de la distanțe mari.

Dar cele mai mărete serbări tot natura ni le făcea. O ! Superbele plimbări pe munți, printre brazii parfumați ! Încovoiați de oboseală, și apoi odihna pe iarbă moale, cînd te simți una cu pămîntul ! Și adierea de mătasă care tremură pe obraz !

Odată ne-am urcat mai mult ca de obicei pe un deal anevoios. În urma mea, Irina nu mai putea, la fiecare pas mă amenința plîngător că rămîne pe loc, dar apoi o porni iar după mine. Și eu urcam mereu, extenuat, dar neabătut, pe un pisc mai înalt decît toate, gol, care mă îmbia cu mirajul lui. Am ajuns, și îndată a venit și Irina. Învinsesem. Îmbrățișați, suspendați în aer ! Prim-prejur copacii coborau în văluri. Umbrele nopții, care venea, și ale brazilor tremurau. Departe, în satul nostru, se aprindeau luminițe. Bisericuța se vedea distinct cu zugrăveala colorată pe pereți.

Parfum, culoare, melodii. I-am spus, cu tot trupul zvîcnind : „Sîntem fericiți, Irina ! Ce e mai minunat decît clipa aceasta ! Cine e în stare să facă la fel ? Ce dragoste seamănă cu a noastră ?"

O temps, suspends ton vol !

Menajul nostru a avut multă poezie, cel puțin eu simțeam astfel. În urmă însă o întîmplare a venit să arunce o îndoială, dacă nu asupra sentimentelor mele, în tot cazul asupra trăiniciei lor. Trebuia să plecăm într-o zi fixată de înainte. Ne trăisem descoperirile noastre în viața comună, mirajul acelei vieți și regretul sfîrșitului. Emoțiile evoluează. Eram la șapte kilometri de gară și trebuia să ne ducă acolo o trăsură.

Trăsura n-a venit la ora fixată și așteptarea m-a enervat. Am uitat că, de fapt, ne întîrzia despărțirea. Cîteva cuvinte au fulgerat împotriva birjarului. Disperată privea Irina neliniștea mea. Trebuia să mai rămînem o noapte. O simțeam fericită și a trebuit să mă răzbun : „Dar nu vezi că înnebunesc aci de plictiseală ?" S-a îndoit, ca și cum vorba mea ar fi fost de un material care ar fi lovit-o. Eram prea înfuriat ca s-o împac.

Dealtminteri, simțeam așa Îmi plăcuse timpul petrecut acolo, dar două săptămîni ajungeau și mi se părea intolerabil să mai prelungesc, mă iscodeau alte planuri, iar Irina mi se părea o închisoare. Mă știam în altă parte așteptat. Menajul nostru minunat îmi devenise brusc anost : mă credeam ridicol. În momentul plecării, în sfîrșit, am arătat o figură mai indulgentă. Tot timpul, în trăsură și în tren, Irina a plîns, cu lacrămi încete, subțiri și neîntrerupte. Am căutat s-o împac : iarăși teorii asupra stăpînirii de sine, indispensabile unei intelectuale. De atunci m-am întrebat întotdeauna cum se pot uni doi oameni pentru toată viața. Menajul meu nu

putuse duce mai mult de două săptămîni, cu toate condițiile excepționale în care fusese făcut.

Se lasă blînd noaptea, cuminte, ca să nu mă tulbure și să mă împace.

De mai departe se aude un piano. Sunete înăbușite, nedistincte, cu atît mai odihnitoare. Simt gîndul meu legănat de unduirea lor. N-am decît frică să nu înceteze.

E greu de trăit în mijlocul oamenilor, mai cu seamă pentru că nu poți fi niciodată absolut sigur de ei. Mereu cu alte gusturi, alte obiceiuri. Și cu atît mai dureros cu cît inspiră siguranță. Ca lutul întărit de pe marginea lacurilor pe care mergi fără frică, pentru ca deodată, la un loc identic cu cel de mai înainte, să ți se afunde piciorul. Și nu poți conta pe nimeni. I-aș prefera, pentru mai multă liniște, să fie mașini. Să le pui în mișcare anumite gînduri sau gesturi după butonul pe care-l apeși. Vezi un om ani de zile, spune mereu aceleași vorbe, cu aceleași tresăriri pe față, și deodată, face o mișcare care nu se potrivește deloc cu tot ceea ce a făcut. Cine știe ce cuvînt i s-a implîntat în minte și apoi gîndurile au năvălit într-un compartiment din creierul lui, pînă atunci ermetic închis. Deodată, după ani de viață împreună, plină de emoții împărtășite, o femeie îți spune: „Știi, mi-am dat seama, nu te mai iubesc!" Și așa e de distrată, că nici nu se gîndește să-și ia rămas bun. Tot ce a fost n-o mai interesează. Sacrifică ani din viață fără să observe măcar importanța sacrificiului.

Să fi vorbit ani cu Irina despre oameni și despre sentimente, să mă fi aprobat frenetic și să-și fi dat și ea însăși părerea în același sens, și pe neașteptate să facă la fel cu acei pe care îi disprețuia! Să i se pară că tot ce citise și simțise la aceste lecturi, ce discutase despre ele nu mai are nici o valoare, că tot ce văzuse nu meritase să fie văzut, și nici să nu-și mai puie astfel de întrebări; să înceapă cu ușurință, fără tranziție, o viață nouă; să nu mai fie mîndră de cunoștințele cu care am îmbogățit-o, să nu mai simtă nevoia de a le utiliza în nici o ocazie și să le lase fără de nici o remușcare să se părăginească, să admită oameni noi cu care de obicei nu poți vorbi decît lucruri umile (despre muzica de la grădina publică sau despre cofetăria centrală), și să suporte,

mai ales, omul care n-a mers poate niciodată pe drumul preocupărilor ei, care rîde poate cu un timbru prea greoi (căci nu era nimeni de care să nu ne batem joc, și mai mult ca sigur, de-aș fi fost de față la întîlnirile lor, aș fi sugerat Irinei vreun aspect de-al lui ridicol, ar fi rîs și ea și nici nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea să întîrzie la el), sau care repetă o anumită vorbă; ca și cum eu m-aș apuca de o altă meserie, renegîndu-mi pe cea veche și fără părere de rău de a fi pierdut timpul zadarnic. Să te gîndești pe neașteptate, dar cu insistență, la interesul tău, cînd erai dezinteresat, sau să iubești îndată pe altul, cînd te-ai despărțit de celălalt, plîngînd de disperare. În fiecare clipă, alte gusturi și alte perspective

A căzut noaptea. Și pianul care nu mai termină și mă înnebunește cu monotonia lui!

În restaurant, la masa mea, un orb. A trecut cîtăva vreme pînă să-l descopăr. Ținea capul plecat și fruntea încrețită, ca un om cu gîndurile aiurea. Găsise poziția aceea pentru că era o expresie a tragediei lui sufletești, sau că și a curmea defectul de curiozii milostivi, sau că așa îi era obiceiul de totdeauna. Perfect îmbrăcat în gri, fără de nici o neglijență, perfect bărbierit. Avea mîinile minunate, subțiri, transparente, îngrijite. În mîini își strunsese toată sensibilitatea. Le plimba cu repeziciune și cu finețe pe obiectele de pe masă și era uimitor cu ce îndemînare mînca fără să se murdărească și fără să se înșele. În același timp părea preocupat de chestiuni importante, în afara micilor nevoi zilnice. Precizia cu care mînca, singur, îți putea arăta că nu era așa de distrat cum lăsa să pară. Ca și cum ar fi fost o întîmplare, mîinile lui tremurau pe farfurie, pe pîine, pe furculiță, făceau cu repeziciune înconjurul mîncării din față I-am invidiat această precizie, eu, care văd, care pot așa de ușor uza de toate mijloacele de investigație, și care nu știu nimic!

Astăzi am făcut noi descoperiri asupra mea, și absolut surprinzătoare. Un *bleu*: *„Sosit ieri seara si plec azi la 5 spre Londra. Fii atunci la Gara de Nord.* Radu".

Radu era un prieten comun, deseori în tovărășia noastră. El trebuia să știe de tot ce se întîmplă în țară. Aveam, în sfîrșit, posibilitatea să aflu adevărul. Și acum au pornit în mine niște sentimente extrem de stranii. Nici o bucurie la veste, nici o grabă ca să fiu exact la întîlnire. Și apoi, brusc, o hotărîre, și hotărîrea m-a ușurat parcă de buimăceală : „Nu mă duc !"

Iar acum stau în fața mea, ca în fața misterului morții și al vieții și pun întrebarea la care nu pot răspunde : „De ce nu m-am dus ?" Știu că am gîndit limpede : „Adevărul cel mai crud e mai bun decît nesiguranța". Dealtfel, Radu, în fața durerii mele, ar mai fi rămas să mă îmbune, fără îndoială. Atunci ? Din lașitate, de frică de asprimea veștii, am preferat chinuitoarea existență ? După cum, invers, sînt oameni care, în război, se omoară de frica gloanțelor care lovesc la întîmplare primprejurul lor ?

Sau poate pentru că mă complac în disperarea mea și pentru că, pornind de la cîteva date reale, am întemeiat, sub pretenția adevărului, o atmosferă care nu corespunde realității ? Și am perversitatea de a mă hrăni din această bolnăvicioasă hrană după cum muștele se delectează pe hoituri ? Sau poate, neștiind încă adevărul, vreau să mai prelungesc, în închipuirea mea măcar, legătura cu Irina ? Dar toate aceste sînt presupuneri, și n-aș vrea, din pricina aranjării lor una după alta, să cadă greutatea pe vreuna din ele, pe ultima, de pildă, cum e obiceiul. Eu nu voi ști niciodată de ce nu m-am dus azi la întîlnire ca să aflu adevărul.

În balconașul de la clădirea de alături, la etajul al cincilea, și-a uitat un copil o mică jucărie : un bețișor, și legată la un capăt, o păsărică de vată galbenă. Bețișorul e înțepenit într-un ochi al balustradei, ața verde, scurtă, atîrnă în aer, iar păsărica se învîrtește încetișor la adiere. Pasăre maltratată. Ciocul rupt pe jumătate, aripile, una mai lungă ca cealaltă, așezate nesimetric. Una din aripi, cea mai lungă, se lovește uneori de bețișor : atunci păsărica se oprește pentru o clipă, apoi, după o mică sforțare, reîncepe să se învîrtă. Dedesubt, spațiul gol, imens pentru mititica jucărie. Și brusc, o

milă cumplită mă cuprinde pentru vata galbenă de la capătul bețișorului. O milă cum n-am simțit iarna trecută cînd o pasăre flămîndă și înfrigurată mi-a bătut în geam și cînd mi-a fost lene să deschid fereastra...

Revăd în curte un trunchi gros, pe el cîteva picături de sînge închegat, cîteva pene negre, și în el înfipt un topor. Împrejur, pe iarba grasă, sute de pui aleargă sprinten, ciugulesc, ciripind

Păsări nebune, oameni imbecili... În fiecare clipă avem prilejul să surprindem neantul, și totuși continuăm a trăi nepăsători, ne bucurăm sau ne supărăm pentru lucruri neînsemnate. Cei mai inteligenți își găsesc o scuză : cultul energiei.

La furnici se pare că înmormîntările se petrec cu mai multă grandoare și nu se trec cu vederea ca printre păsări. Cînd omori o furnică, vezi cum celelalte încep o mișcare neîntreruptă, se vestesc, se strîng în grupuri, vin la mort și pleacă, apoi iarăși vin. Mai tîrziu pornește un fel de cortegiu. Cîteva duc cadavrul și celelalte întovărășesc spre tainele unei deschizături. Convoi lugubru. Probabil că în ceată, fiecare își are rolul său. Unele jelesc, altele țin standardele furnicești, altele pronunță discursuri. Și parcurg distanța mișcînd harnic piciorușele. Ceea ce trebuie să fie anevoios și obositor. Din nenorocire, pentru uzul lor nu s-a înființat încă tramcare, să poată duce, comod și ieftin, toată familia deodată.

Am cunoscut un bătrîn armean, numit Garabet, de-abia tîrîndu-și picioarele după dînsul. Putea fi dat ca exemplu al veșnicei deșertăciuni omenești, căci tinerețea lui fusese amestecată în multe aventuri galante în care totdeauna jucase rol de prim amorez, chiar dacă succesul nu fusese întotdeauna deplin. Mai povestea el uneori amintiri sentimentale, pe cît îl mai ajuta memoria, și mărturisirile roze ieșind din gura fără dinți, pe limba groasă și nesigură în mișcări, erau tragicomice.

Odată, de pildă, trebuia să se însoare. S-a dus la țară ca să serbeze nunta cu căruța plină de bomboane și găteli, și și-a găsit mireasa, însă la brațul altui mire (pe

atunci nu erau atîtea formalități), care n-a mai crezut necesar să schimbe ziua anunțată, să contramandeze invitațiile, să mai complice socotelile, și chiar a făcut uz de pachetele aduse de primul candidat.

Și Garabet adăuga consolîndu-se : „Dar cel puțin tot eu am jucat cu ea cel dintîi !“ Ce mult s-a rîs și am rîs de această reflexie !

Ca și cum noi nu ne-am face zilnic consolări similare și uneori pentru motive și mai importante ! După ce-ți îngropi pe cine ai mai scump, îți mărturisești satisfacția : „slujba a fost importantă !“ Și apoi o bucată de vreme pornești spre cimitir cu buchețelul de flori...

S-a deschis ușa și a apărut, pe neașteptate, după obiceiul lui, amical Coco. Sprinten, zvelt, grațios. Coco este un tînăr agreabil, superficial, ușor paradoxal, serviabil cînd nu i se cer servicii prea complicate, compătimitor pentru durerile vizibile, spiritual și amuzant întotdeauna.

Poartă costume ultima modă, nu lipsește de la plajă vara, și la cazino este un punct luminos, de la ceaiuri dansante, iarna. Știe perfect toate dansurile noi, la nevoie chiar acompaniază la piano, improvizează cu dexteritate un jaz-band și gungurește fără istovire franțuzește. Față de mine a fost totdeauna atent, ceea ce era un merit pentru distracția lui obișnuită. Chiar, mi se spusese cînd în conversații se găsea că sînt ciudat și poate nelalocul meu, îmi lua partea cu vehemență.

— Ce pricepeți voi din Sandu !

Ca și cum el ar fi priceput ceva !

Nu-i ceream însă nimic, căci știam că ar fi promis imediat și apoi și-ar fi uitat promisiunea. Nici măcar nu-l invitam la mine, căci s-ar fi plictisit în sihăstria mea sau și-ar fi uitat invitația. Venea după gustul lui, cîteodată mai des și alteori mai rar, la ore întîmplătoare. Rămînea și la mine tot așa de superficial. Îmi vorbea de sporturi, de femei, de succese, cu toate că nu-l ascultam decît pe jumătate.

Da data aceasta, sprîncenele lui lăsate în jos demonstrau o preocupare.

Eram curios ce putuse să i se întîmple. Mi-a explicat îndată, cu expresiile lui proprii, de care nu se putea dezbăra nici cînd era grav :

— Știi, Suzanne „a filat“. Formidabil !

Suzanne, pe care mi-o prezentase la Operă, era o brună delicioasă, surîzătoare, cu fața mică și șireată de șoricel.

— Cu *maître Jack. Imaginez-vous* ! M-am dus ca de obicei azi-dimineață s-o iau la Bois. Făcusem rost de doi cai *pur-sang*. Și ea plecase. *Concierge*-ul mi-a rîs în nas. *C'est, en verité, formidable !*

Și începeam să fiu plictisit de această flecăreală dezagreabilă, cînd, spre mirarea mea, văzui în colțul ochiului lui o lacrimă.

Fui brusc cuprins de remușcări și îmi făcui mustrări. Mă găsii injust în gustul meu pentru forme, căci nu puteam descoperi o suferință reală numai din pricina expresiei caraghioase. Cu afecție i-am cerut să-și destăinuiască supărarea. A ezitat. Apoi a izbucnit într-o mulțime de exclamări stupide, ca să se sustragă întrebării mele. Mă mira această discreție, cînd îl crezusem incapabil să pună frîu vreodată reflexiilor lui imediate. Mă gîndeam că, în definitiv, în aventuri proceda cu eleganță, că nu i se știe nimic precis, cu toate că nu era lipsit niciodată din grupul de fete, că de se mîndrea în general cu succese, nu compromitea pe nimeni în special și că, în cazul Suzannei, lacrima revelatoare fusese spontană, fără voie, negată sau ascunsă după o clipă de reculegere. Necazul meu era mare, și nu știam cum să-mi îndrept greșeala de a-l fi tratat de obicei prea ușurel.

Ca să-l consolez fără să-l umilesc, i-am povestit cîteva frînturi din supărările mele proprii, cu toate că-mi displăceau mărturisirile. Îi spuneam ce ridicolă mi se părea închipuirea pe care și-o fac oamenii despre moarte — un schelet cu o coasă în mînă — cînd eu o vedeam ca pe o fecioară împlinită, capabilă să-mi inspire senzualitate. Apoi îi arătam imposibilitatea de a cunoaște pe oameni și nesiguranța pe care ne-o inspiră iubitele noastre, deoarece orice gest de-al lor poate avea dublu înțeles. El spuse :

— Ai dreptate, și am și eu un exemplu. Cînd eram student dam lecții de engleză unei domnișoare frumușele, *une véritable jeune fille*. După obiceiul meu, profitam de ocazie *pour lui faire la cour*. În mijlocul lecției venea o slugușiță cu apă și dulceață pentru mine și o lăsa în fața mea. Trebuia să găsesc eu, mai apoi, între două vorbe, prilejul ca să *avalez* șerbetul. Bineînțeles, nu înghițeam tot ce era în linguriță, după regulele politeții. O dată, după ce am plecat, îmi arunc ochii întîmplător pe fereastra casei elevei mele, și ce văd! domnișoara, binecrescută, dealtfel, *et d'une famille honorable*, mînca restul dulcețului. Și atunci mi-am pus întrebarea *de votre genre*:

— De ce? Mă iubea — *et j'étais sûr qu'elle avait de l'affection pour moi* — cu toată gravitatea mea profesorală, și avea gustul să mănînce după mine? Sau *tout simplement* îi plăcea dulcețul?

Mă uitai la el să văd dacă nu este un ironic, dar părea de bună-credință. Într-un picior, cu o țigară spînzurată de buză, cu vorbe franțuzești intercalate displăcut, Coco făcuse caricatura grotescă a întregei mele sensibilități.

Îmi căzu capul pe umăr. Fără să-și explice bine motivul, Coco pricepu că mă jignise. Vru s-o dreagă și făcu o reflexie profundă pentru capul lui mic și frizat:

— Eu nu te înțeleg. Pe de o parte te interesează chestiunile mari, ca moartea și viața, iar pe de altă parte detailezi la infinit o biată ființă umană, fără importanță. Numai cei care n-au curiozități metafizice găsesc pe oameni complicați.

O liniște, apoi adăugă:

— Eu, să-ți spun drept, nu fac distincții între suflete. În schimb, sînt foarte priceput la fizic. *Un grain de beauté* pus nepotrivit pe un obraz, fie el greșit numai cu un milimetru, îmi face insomnie.

N-am putut să ridic capul, a plecat fără să știu cînd și cum. L-am văzut pe stradă și a voit, cu un ton care nu trăda nici un gînd ascuns, să-mi explice neapărat un nou pas de dans. Pe la mine n-a mai venit.

1 octombrie. Uneori era drăguță Irina, ca atunci înainte de plecarea mea, la masa din Parcul Carol, cu Niki Mihail împreună. Lacul, negru și moale, tremura sub vreo lopată singuratecă, iar în spate muzica restaurantului, cu lumea colorată, cu o scenă ridicolă pe care dansau femei urîte. În fund, în clădire, dansuri moderne pe lîngă care trecusem mai înainte. Cînd mi-am adus aminte că și Irina are obiceiul să danseze... undeva, cu alții (eu n-am văzut-o niciodată), m-a durut gîndul. Ca s-o iscodesc, mă prefăceam că privesc cu interes.

Apoi, la masă, cu Niki înaintea noastră, Niki abia întors din străinătate, și noi îl întrebam repede de toate, sărind și apoi revenind la același subiect. Irina era vioaie, întreba mereu, rîdea, se apleca peste masă, cu gesturi sprintene din mîini, cu mișcări repezi din cap: „Și spune, Niki".

Apoi am plecat, și prin tot parcul a continuat vorba începută. Irina, între noi doi, îmi strîngea din cînd în cînd brațul, ca să mă convingă că, în plină veselie, nu mă uitase. După ce am lăsat-o acasă, Niki mi-a zis: „S-a făcut frumoasă Irina! Păcat că e ocupată cu tine! Aș fi fost în stare să mă îndrăgostesc."

Era rareori așa: de obicei o cunoșteam aplecată, primind toate ocările mele, toate teoriile mele, mulțumită și nemulțumită cu acest potpuriu.

2 octombrie. Răscolind prin geamantan, o carte poștală: *„Scrie-mi repede ce ai de gînd să faci și mai ales unde să-ți scriu"*. Acum, cînd de două săptămîni nu mai primesc nimic și cînd mă întreb dacă nu m-a părăsit! Aș prefera-o moartă!

3 octombrie. Și iarăși o zi, și iarăși aceeași întrebare mă frămîntă: se mărită sau s-a omorît? Am examinat-o atît, și acum nu știu de ce e în stare. Să se fi omorît repede, nemaifiind eu acolo ca s-o împiedic cu teoriile? Cum va fi fost moartă? Au văzut-o atîția, și eu să n-o fi văzut! Are genele mici și probabil că ochii nu puteau fi închiși de tot și s-o mai fi văzut vreo dîră de sticlă neacoperită. Părul trebuie să fi fost țepos pe carnea gălbenă, iar gura crispată. Avea dinții lungi, și vreun colț va fi apărut peste buza strivită. Fata veșnic mobilă, calitatea ei principală, s-o fi urîtit de imobilitate.

Trebuie să fi fost foarte urîtă. N-o pot închipui decît culcată pe o parte, astfel nu pot vedea decît jumătatea din față. De încerc să-i schimb poziția în minte, se turbură imaginea.

Nu s-a omorît. Fără un motiv nou, puternic, nu se putea. A trecut multă vreme de atunci de cînd era grăbită la moarte. Teoriile mele au convins-o pe deplin. Se mărită... pentru fericirea mea. Știe că nu mi-e de folos și, profitînd de depărtare, cînd nu pot face nimic, nedîndu-mi vești pentru mai multă siguranță, se mărită. Cu toate că sînt încredințat că face un sacrificiu, și de-aș vrea, oricînd m-ar prefera pe mine, poate că numai gelozia mă chinuie. Prea de multă vreme nu se mai gîndește decît că trec anii și că o fată nu trebuie să rămîie singură mereu. Mie mi-a spus-o, e drept, plîngînd, dar prea s-a gîndit de cîte ori prietenele îi dau părerea. Și apoi alegea. Nu-i era indiferent cu cine face sacrificiul. Dragostea mea! Am crezut-o mare măcar uneori. Am văzut-o de atîtea ori repetată prin parcuri, pe drumuri, prin camere, și totuși am crezut-o mare! Am văzut-o pe Irina plîngînd, ascultînd, aprobîndu-mă, făcînd scene nebune, si apoi îmblînzită, îndrăgostită. Și atunci îi luam toate faptele și le analizam. Nu eram mulțumit cu rezultatul analizei mele niciodată. Nu mă asculta decît de aproape. Puterea mea asupra ei se pierdea la depărtare și după un timp mai îndelungat.

Izbucnirile ei prea erau pe neașteptate ca să aibă o bază solidă, micile petreceri și cunoștințele ei cu care se simțea bine mă umileau Dansuri, spirite ieftine, puțin intelect, uneori conversații interminabile și multe slăbiciuni, care mă făceau să mă îndoiesc de trăinicia dragostei ei. Dar deprins cu viața familiei mele burgheze, nu trăgeam concluzii prea rele Cu toate că, gelos din fire, cu gînd iute spre toate supozițiile, veșnic bănuitor, sînt atît de burghez că aș putea fi ușor înșelat. Sînt credul, indiferent de scenele ghimpoase pe care le fac.

Trebuie puțin talent spre a fi mințit! Toată lumea, de pildă, protesta împotriva vieții mult prea vioaie pe care o ducea Irina față de toți. Toată lumea se gîndea la rău, numai eu, cu toate că veșnic cercetător, nu credeam nimic. Și am presupus dragostea ei mare!

De fapt, mă doare puțin supoziția dragostei ei netrainice decît gelozia că va aparține altuia. Că va fi îmbrățișată pe gură, pe tot corpul gol, că va fi a lui, că ea, după cîteva săptămîni (poate mai puțin) de primire servilă a mîngîierilor — obligată față de amintirea de altădată — după cîteva lacrimi de remușcare, simțind că totuși faptul brutal produce asupra simțurilor ei, acum învățate, aceeași voluptate, va lăsa slobodă firea ei, se va încolăci, va tremura, va geme, va obosi.

Așa de mult aș vrea să fi murit!...

4 octombrie. Prost amant am fost, fără îndoială! Nu eram niciodată mulțumit de nimic, spuneam toate gîndurile rele fără cruțare, și chiar îmi plăcea uneori să chinuiesc fără motiv. Voiam lacrimi din senin atunci cînd mă durea că nu mai plînsese de mult. Și umilințe la tot pasul. Mă roșeam cînd, cu dînsa, întîlneam pe cineva străin, pierdeam sau dam altora cadourile ei mici (mărturisindu-i apoi cu regret), o vorbeam de rău sau, și mai grav, lăsam să se vorbească de rău, iar eu surîdeam.

Unul a făcut-o într-o zi „moacă" și eu am făcut haz. Dealtfel, ca s-o chinuiesc, eram uneori brutal cum nu e în firea mea, căutam cuvinte grosolane care alunecau anevoie pe limbă, rîdeam sarcastic la vreo afirmație de a ei, o priveam îndelung cu dispreț pentru făptura ei mică, ceea ce o făcea să se îngălbenească. Tot timpul, de la început, m-a chinuit dragostea ei arătată fățiș, lacrimile și disperările, frămîntările care îmi împiedecau munca. Apoi, tot timpul de mai tîrziu, m-a durut că nu plînge destul, că nu se mai arată complect nenorocită, că nu se mai agață dureros de mine. Și acum mă tem ca lipsa mea să n-o fi dezobicinuit de puterea mea asupra ei și să nu se fi convins că nu se mai poate continua așa, să nu fi luat vreo hotărîre și, profitînd de depărtare, să aibă curajul acțiunii. Mintea mea nu se gîndește decît la răzbunarea teribilă de la urmă, decît la vorba care ar putea fi definitivă. Ca un actor care se gîndește în fața oglinzii la toate posibilitățile de a interpreta o scenă puternică, așa îmi strîmb gîndul după o formă unică de pedeapsă. Neștiind întrucît va avea efectul dorit răutatea mea, imaginația mi se zbate în van.

Cu vaga intenție de a o face să se reîntoarcă, îmi schimonosesc figura ca să-i arăt cît sînt de nenorocit

Sau arătîndu-mă indiferent va durea-o mai mult ? Dar sentimentul acesta este prea fin ca să-l simtă cu tăria cu care vreau. Și apoi, chinul meu are nevoie de o descărcare fizică. Indiferența presupune, dimpotrivă, un zîmbet patern față de ea și față de acela care a strîns în fiecare noapte în brate, si chiar o aprobare tacită. As fi în star

5 octombrie. Îi doresc moartea, așa am zis. Dacă vorba e sinceră, sînt un monstru, cu atît mai mult cînd faptele ei nu o merită. Irina a fost întotdeauna bună cu mine, m-a suferit, s-a umilit, mi-a știut toate slăbiciunile, și acum orice ar face și oricît de mîniat aș fi contra ei, în afară de a se aranja personal, se sacrifică puțin și pentru mine Se sacrifică poate, și în orice caz o doare pasul pe care-l face. Dealtfel, nici durerea mea nu e atît de grozavă ca să cer o răzbunare așa de cumplită. N-am făcut nici un gest niciodată pentru a o lega sigur de mine și nu-l fac nici acum. Aș putea să-i scriu și să-i făgăduiesc c-o iau eu, să-i spun sorei mele Vana să se ducă la dînsa, sau să iau primul tren și să mă întorc.

Nu voi face nimic din toate acestea. Chiar dacă față de mine recunoscîndu-mi suferința. mă umilesc, nu vreau să mă umilesc față de alții ! Scena din copilărie cînd plîngeam și ceream iertare unei fete care voia să mă părăsească. săturată de răutățile mele, nu vreau să se mai repete N-aș fi în stare s-o omor Sînt laș și mi-e frică pentru mine sau mi-e frică de sîngele care-l voi vedea curgînd

Dealtminteri, chiar de se va întoarce la mine sau se va dovedi că la mijloc n-a fost decît o nelămurire, bucuria și potolirea sufletului meu încordat nu mă vor îndemna să fac pasul pe care-l așteaptă mereu. Voi continua viața de la început, fără nici o convingere în viitor. nemulțumit de prezent, supărat că voi renunța din pricina ei la multe succese, roșind de prima glumă sau ocară a altuia asupra legăturii noastre. Totuși, sînt incapabil să-mi dau seama de durerea pe care o voi avea aflînd vreo veste rea. N-am presentimentul gradului de supărare. În aceeași zi, la diferite momente, mi se pare

că m-ar durea în diferite feluri, sau uneori că nu m-ar durea deloc. Mai ales, aci, de departe. De aproape, putința de a mă duce s-o văd desfigurată, înspăimîntîndu-mă de mîna galbenă (mîna mai ales m-ar înspăimînta) văzînd pe alții țipînd, sau măcar văzînd mormîntul proaspăt, aducător de amintiri, înainte de a mă fi deprins cu ideea morții — aș începe și eu poate să țip, să plîng, să mă cred fără de consolare. Nu trebuie să mă ponegresc, nu știu ce voi face de voi afla-o moartă...

Pentru că îmi arăt necazul cu mai puțin zgomot, mă cred mai puțin ridicol, iar mîndria mea, printr-o sumă de complezențe, se crede mai puțin atinsă. Azi-dimineață m-am surprins trimețînd Vanei o scrisoare, spunînd că poate mă voi întoarce la București. Aceasta e desigur o trecere pînă la o nouă scrisoare : mă voi întoarce imediat ! Într-adevăr, ce rost ar avea întoarcerea mea ? De sînt consecvent cu mine, moartea ei ar face prezența mea inutilă, iar măritișul, neîndeplinit încă, n-ar putea să schimbe nimic, deoarece nu vreau să opresc prin lacrimi și zgomot ceea ce-mi fuge. Să mă umilesc față de cineva de care, la glumele altora, am roșit de atîtea ori. Și totuși, de judec limpede, scrisoarea mea nu are decît un singur rost : prilejul de a o vedea, de a mă arăta nenorocit, de a blestema sau de a-i face reproșuri cu glas molatec și impresionant, de a o sili să se întoarcă plină de remușcări, de a o simți deznădăjduită, de a o chema fără să mă simt umilit, chiar de nu voi ști să limpezesc dacă durerea ei sub ploaia vorbelor mele e tot așa de mare ca și aceea pe care o simte în lipsa mea, și cînd se crede datoare să facă un gest tragic. De nu voi primi nici un răspuns la noile mele imprecații, mă voi întoarce, pretextînd acasă, ca să nu fiu ridicol, că sînt bolnav. În definitiv, cu toată fruntea mea încruntată, cu toți mușchii mei celebri, care mă fac să mă pot lupta cu ușurință cu trei oameni deodată, sînt laș, mic, nesigur de ce fac și de ce simt, și mai ales necăjit.

În ziua de toamnă, barca unde-mi scriu aceste note chinuite plutește lin pe Sena, vîntul abia bate, soarele se aruncă furios în apă — o ultimă bucurie înainte de a începe ploile și frigul...

Suresnes, în pădure. Dar poate — cine știe? — se va fi omorît. Cu toate că n-o cred în stare, cum o credeam în stare odinioară (reflexie dureroasă, căci e dureros să știi că dintre atîtea posibilități care pricinuiesc lipsa veștilor aceasta e cea mai puțin sigură), totuși se va fi omorît. Lucru îngrozitor. Să facem atîtea planuri, să ne chinuim, să muncim împreună, atîtea amintiri de la vîrsta noastră cea mai frumoasă, și totul să se termine, totul să fie inutil. Și atunci mă înfior: orice mai bine, orice se poate reface, chiar și gîndul că a fost a altuia se poate consola, însă asta nu...

În jurul meu copacii se întind aranjați cu artă, cu locuri goale, socotite măsurat, printre ei, melancolici, făcuți să mă doară și mai mult. Dar poate în cameră, pe o zi ploioasă, aș înnebuni, sau mai bine aș lua trenul îndată înapoi.

De i-aș ști adresa sigură, i-aș telegrafia să nu facă nimic rău, căci o iau eu...

Și poate că mi-as ține cuvîntul...

...În barcă, în noapte, și acum, la Comedia Franceză, înaintea spectacolului *A quoi revent les jeunes filles?*

Ce-a făcut oare? Sînt sigur că în urma rîndurilor mele a luat o hotărîre, dar care? Să scriu faptele ca să mă lămuresc mai bine. În mijlocul scrisorilor ei toate bune, pline de planuri, o alta cam neexplicită: *„Familia și-a pus un gînd ridicol cu mine"*. Am înțeles o proiecție de mariaj cu o partidă acceptabilă. Atunci, enervat, i-am trimis o scrisoare mică și rea, în care îi reproșam că mă ofensează, că dă vecinice ocazii la astfel de întîmplări, că de n-are pesemne un alt scop, eu îmi dam consimțămîntul. După o zi, o nouă scrisoare de la ea (înainte de a fi primit răutățile), în care-mi vorbește iarăși amical de noi planuri împreună. Apoi nimic de 20 de zile. A luat, se vede, o hotărîre, în urma rîndurilor mele. Care? Asta e întrebarea ce mă frămîntă. Prima ei înfățișare este de a nu-mi mai scrie nimic.

Procedeu crud și nedrept. E nedrept față de prietenia noastră veche, de faptele noastre laolaltă, de imposibilitatea de a întoarce în minte ultimii cinci ani fără să ne întîlnim, la orice moment, unul lîngă altul. Și noi întrebări mă iscodesc. După ce-mi spune de *„planurile ridicole ale familiei"*, adaugă: „Aș vrea să viu la tine imediat ca să mă sfătuiesc, și aș face nebunia asta, chiar de n-aș avea decît bani de ducere pînă acolo departe". Deci e un proiect. Un proiect care mă interesează. Are nevoie de sfatul meu, și eu, netrebnicul, i l-am dat. „Îți dau consimțămîntul!"

Totuși, ce o fi făcînd acum?

Spectacolul începe; după un act:

Teribil, să ai asupra unei femei toată puterea, să faci ce vrei cu ea, să o silești să facă orice ți-ar trece prin cap, s-o faci nenorocită sau fericită aproape în aceeași clipă și apoi să nu mai poți nimic. Din cauza depărtării, să te simți neputincios de a schimba cît de puțin mersul evenimentului. Și impresia că orice sforțare e vană. Cu ajutorul ației am mișcat paiața cum am vrut, în dansurile cele mai capricioase, și acum, ața rupîndu-se, paiața rămîne nemișcată, oricît m-aș strîmba, oricît aș întoarce în mînă firul rupt sau oricîtă artă aș pune.

6 octombrie. Nu știu, poate neputința de a mă considera un altul în împrejurări și mai rele, sau poate că de multă vreme n-am avut prilejul unei suferințe așa de lungi, dar mă simt foarte epuizat. În unele clipe sînt hotărît să plec imediat să văd ce s-a întîmplat acolo.

Știu că n-o să mai mă pot reîntoarce, că o să renunț la planuri la care mă gîndeam de atîta vreme, că hotărîrea asta e inutilă sau prea tîrzie, că acolo, în fața faptelor împlinite, durerea ar fi încă și mai mare și, mai ales, aș fi nevoit s-o port ridicol în fața tuturor. Dar nu mai pot. De mai continuă starea asta, simt că nu voi mai fi stăpîn pe mine, oricare ar fi regretul de mai tîrziu. De fapt, situația e foarte clară. E moartă — și atunci n-am ce căuta acolo; e măritată sau se mărită — și atunci sau e prea tîrziu, sau sînt ridicol de desfac ceva, și, în încercarea de a desface, mîndria rănită m-ar nenoroci și mai mult; sau totul a fost o glumă — și trebuie să am răbdare. Și totuși, cînd văd în fiecare dimineață cutia de scrisori goală, după ce o noapte întreagă m-am zbuciumat așteptînd; după ce, coborînd scara, mă închin lui Dumnezeu, la care nu m-am gîndit niciodată, cerîndu-i o veste — nu mai sînt stăpîn pe mine. Dealt-

minteri, nu mai primesc nimic de la nimeni, au complotat cu toții împotriva mea. Sentimentul care mă chinuie, oricare mi-ar fi judecata : teama de a fi a altuia, printr-o hotărîre în care intră nu numai un sacrificiu, dar și grija de a-și aranja o viață nesigură și mai ales, față de mine, cumplită uitare.

Voi povesti o scenă dintre noi caracteristică și din care s-ar putea vedea că multiplele interpretări ce dau tăcerii ei actuale nu sînt numai jocuri ale unei imaginații bolnave. Se mutase în orășelul de provincie, deci era în ultima epocă a legăturii noastre, pe timpul cînd, din pricina distanței și a vieții noi pe care o ducea, i se mai potolise dragostea, chiar dacă uneori declarațiile ei izbucneau tot așa de pasionat. A venit la București anume să mă întîlnească, și cum familia mea toată plecase la țară, am chemat-o la mine acasă. Eram curios s-o văd între obiectele mele familiare printre care trăiam, la care țineam, de care îi vorbisem adeseori și prevedeam cu emoție propria ei emoție, dar m-am înșelat (și dureroasă a fost pentru mine constatarea !). Preocupată de intenții străine, abia observă cum o așteptaseră florile din glastră, cărțile, plăcile de patefon cu muzică aleasă, portretele și focul voios din sobă. Acceptă îmbrățișarea mea, străină, rece, ca pe o obligație, și nu pricepeam în cel fel s-o refac, așa cum era de obicei, și cum mă părăsise cu o săptămînă înainte.

Pregătisem cu multă artă tartine și prăjituri, le alesesem numai pe cele care știam c-o să-i placă sau îi vor face mai mare efect, samovarul sclipitor nu astepta decît să-i pun jăratic, iar ea stătea cu brațele moi, cu paltonul pe dînsa, ca gata de plecare, cu privirea absentă. Am încercat să fiu tandru, apoi m-am pornit pe o bucurie factice, cu spirite de diferite calibre, înșirate unele după altele ca mărgelele, cu gesturi brusce și probabil caraghioase, și zgomotul meu accentua și mai mult liniștea ei. Hotărît, atmosfera dintre noi conținea ceva impur, pe care nu-l puteam descoperi, făcînd zadarnice și ridicole truda mea de atunci și toate preparativele dinainte. Am mai pus cîteva lemne în soba de fier, am așezat cărbuni în samovar, monologînd prin cameră și prefăcîndu-mă că nu observ răceala ei ; m-a lăsat să mă ostenesc jumătate de oră și, cînd i-am servit paharul cu ceai, a făcut un gest vag : „Nu beau, nu mi-e foame, mulțumesc".

Am pornit o rugăminte impetuoasă, pe care puneam ultima mea speranță de a-i destinde indiferența și, în fața tînguirilor mele, a adăugat : „Dacă vrei tu", pe un ton lipsit de orice căldură, și acceptarea nu putea să-mi producă nici o mulțumire. A muiat în apă un pesmete, l-a mușcat la un capăt, apoi l-a pus alături, a sorbit cîteva picături, și iarăși a rămas nemișcată. Am căutat s-o încălzesc, s-o îmbrățișez cu putere, să-i sărut mîinile, ochii, obrazul și gura, m-a lăsat o bucată, apoi s-a degajat ușurel și a spus :

— Stai, Sandu, liniștit și ascultă-mă. Am să-ți vorbesc.

Aveam să capăt, în sfîrșit, explicația purtării ei și-mi dam seama că acea explicație nu poate să-mi producă nici o bucurie. Mi-a pus întrebarea care, prin fermitate și prin neobicinuință că venea din partea ei, a despicat aerul și a izbit în ureche ca un ciocan.

— Ce ai de gînd să faci cu mine ?

Încercai o parantează care ar fi diminuat înțelesul vorbelor rostite, ar fi lungit conversația și ar fi creat atmosfera neprecisă ce nu i-ar fi explicat nimic, ar fi obosit-o și ar fi făcut-o să redevină așa cum o știam. „Cînd ?" Răspunsul sosi tot așa de dîrz : „De-acum înainte".

Reluai teoriile vechi : „Vom fi cei mai buni prieteni, ne vom vedea cît mai mult, mîndri de îmbogățirile spirituale care vor spori zilnic, disprețuind regulele moralei obicinuite"... „Și e potrivit pentru mine asta ?"

Într-adevăr, era potrivit pentru ea asta ? Ce să-i răspund ? O femeie, totdeauna fluidă în judecățile ei, își are precise ideile pentru aranjarea vieții (redusă la o singură formă : mariajul).

După o mică tăcere : „De ce nu mă iei tu ?" N-o luam pentru că nu puteam renunța definitiv la toate planurile mele copilărești, pentru că o găseam prea neînsemnată pentru mine, și în același timp, n-o părăseam căci mi-era milă de dînsa și groază de singurătatea mea. Cerc vitios în care nici o hotărîre nu știam să iau, și timpul curgea. Puteam să-i spun asta ? Să-i înșir iarăși ca de obicei :

„Nu sînt ca toți oamenii, ca să accept obligații“ ? La o întrebare răspicată, frazele acestea, broderie literară, ar fi sunat prea fals, și deci am preferat să păstrez tăcere, aplecînd capul puțin în jos. Tot ea a făcut diversiunea : „Știi că m-a cerut un locotenent !“...

De data aceasta căpătasem posibilitatea să răspund, cu toate că suferința pe care mi-o pricinui vorba ei mă împiedică să mai dau vreo importanță faptului că întrebările erau, cel puțin pentru moment, înlăturate. Am mers pe singurul drum ce-mi sta la dispoziție : sarcasmul.

— Tu cu un locotenent ! Pentru asta m-am căznit să te învăț, să te fac neprețuită printre camaradele tale, să poți descifra ideile cele mai subtile ?! Nu ți-ar fi milă de tine însăți ? Un locotenent, care ar spune în loc de Racine, *Racin !*

(Aluzie la o întîmplare anterioară de care rîseserăm cu chef amîndoi.)

— Ce are a face ! Nu va exista ! Are bani, rude la Florența, unde merge în fiecare an, acolo mă voi educa pe cont propriu !

Deci avea răspuns la toate exclamările mele, planul fusese bine cugetat. Ca și cum ar fi vrut să-mi arate că o hotărîre posibilă n-ar fi fost rezultatul unei ușurințe, îmi reaminti :

— Știi bine că am fost deseori decisă să mor și că m-ai împiedicat. Ar fi fost și acela un mijloc. Acum nu mi-a mai rămas decît aceasta.

— Și cu cine ?

— Cu X.

— Imbecilul acela ?!

— Dar e așa de bun !

Răspunsurile veneau formidabile, grave sau ușuratice, așa de caracteristice pentru ea, că lupta era zadarnică. Lupți atîta timp cît ești cu inamicul pe același plan, dar nu cînd te afli pe planuri paralele. Învins, nu mi-am mai ascuns deprimarea ; încercai mai bine să mi-o exploatez, s-o înduioșez și s-o fac să renunțe la gîndurile străine. Prevăzuse, și pentru a nu face vreo imprudență, și-a reluat mutismul și fața imobilă. Văzînd că nu eram în stare să încălzesc spațiul mic dintre noi, m-am alipit de dînsa, am încercat s-o mîngîi întîi numai pe obraz,

apoi mîna, ca din întîmplare, pătrundea tot mai adînc sub bluză. Mi-a simțit imediat intențiile (cu toate că era așa de obișnuită cu îmbrățișările mele, că ar fi putut să nu observe îndată) și a încercat să se desfacă. Atunci am riscat ultimul mijloc, neținînd seama de repulsia pe care o aveam pentru orice fel de brutalitate. I-am smucit hainele, i-am zvîrlit ghetele și ciorapii, în timp ce ea se înverșuna zadarnic să se apere, zbătîndu-se, încercînd să bată și să muște, aruncînd cuvintele cele mai dureroase pe care nu voiam să le aud :

— Te urăsc, brută ! M-auzi ? Te urăsc !

Am aruncat-o despuiată sub plapumă. Cînd m-am apropiat apoi, am găsit-o fără mișcare, rece, fără opunere, dar și fără să se ofere ca altădată, indiferentă de ce se va întîmpla cu dînsa. Pricepînd că împotrivirea ei nu putea să-i fie de folos, și deci era inutil s-o mai continue, întrebuința un alt procedeu, care astfel avea să mă copleșească mai sigur. Dar contase prea puțin pe nevoi și pe sînge : întîi doar cîteva vagi tresăriri, apoi respirația tot mai apăsată și mai inegală, și la urmă zbuciumul complect. Ne-am regăsit abătuți, stînjeniți unul față de altul. Am spus ca să încep într-un fel :

— S-a făcut frig în odaie !

M-am dus să mai pun lemne pe foc, apoi am reîncălzit apa de ceai și am reumplut paharul cu un capăt de pesmete rămas înăuntru, care, înmuindu-se, murdărea aspectul apei. I-am oferit din nou să bea și m-a refuzat iarăși. Cînd m-am apropiat, m-a întrebat cu aceeași voce aspră de mai înainte :

— De ce să nu iau pe locotenentul X ?

Așa a trecut toată noaptea ceea grozavă : cu succesive răciri și, după cîteva lemne, încălziri ale camerei, cu ceaiul de culoare murdară mereu repetat, cu îmbrățișările noastre fierbinți, și apoi cu întrebările reci și inchizitoriale.

Dimineața îi pleca trenul de cu vreme. S-a îmbrăcat în grabă și am fugit, ca să nu întîrziem, pînă la gară, prin troiene, amuzîndu-ne fără să vrem de echilibrul pe care trebuia să-l ținem pe gheață, mînă în mînă, dezmorțiți de goană și de vîntul sănătos ce ne plesnea peste față și ne înroșea pielea.

Din ce în ce ne-a revenit dispoziția de altă dată și rîsul fără constrîngere; s-au îndepărtat gîndurile neliniștitoare, iar la treapta trenului ne-am luat rămas bun, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat (doar fără melancolia despărțirilor). Chiar în momentul plecării, Irina mi-a zis:

— Să nu crezi nimic din tot ce ți-am spus astă-noapte. Totul n-a fost decît o stratagemă ca să te fac să mă iei tu!

Învinsesem, sau dezastrul meu era, în momentul acela, definitiv hotărît?

Mi-am simțit corpul și mi-am zis apoi: sînt întreg, sănătos, și orice s-ar fi întîmplat cu ceilalți, eu n-am pățit nimic, și orice tragedie aș avea, mă pot reface încă.

Slabă consolare și scurtă...

În durerea mea, mi se pare că acum, pentru prima oară, s-a întîmplat ceva real în viața mea. Tot ce a fost timp de cinci ani — lacrimi, scene, veselie, conversații interminabile — erau numai la suprafață, fără nici o profunzime în suflet.

7 octombrie. Azi m-am frămîntat mai puțin. Am avut tăria — și nu mă socoteam în stare de această tărie — să nu mă mai gîndesc. Sau mai bine, să nu mai întorc în toate felurile frazele ei și toate posibilitățile. Căci gîndurile, printre rîndurile cărților, printre replicele teatrului, se îndreptau numai acolo. Am început poate să mă obișnuiesc sau mă fortifică siguranța că săptămîna viitoare, de nu voi mai primi nici o explicație, mă voi întoarce. Din cînd în cînd, vag, îmi dau seama ce frumos e Parisul în zilele de toamnă calde și moi.

Ca să treacă timpul, merg la toate spectacolele și mă gîndesc cu groază la ziua de mîine, cînd n-o să fie nici un matineu. Orice ar fi, e vinovată. Orice ar crede despre mine, nu e frumos să plece, după ani de zile împreună, fără să-mi spuie un cuvînt! Nu e frumos să ia o hotărîre, oricît de generoasă ar fi, fără să mi-o trimită și mie. Altminteri, gestul ei ar semăna — exterior — cu al oricărei femei care, părăsindu-și amantul, fuge cu altul. Oricît de mult ar fi durut-o scrisoarea mea, nu trebuia să se răzbune, chiar dacă nu credea că aș putea suferi

prea mult. Fără îndoială, a făcut multe sacrificii pentru mine timp de cinci ani. A făcut toate nebuniile, și fără nici o siguranță că va fi răsplătită la urmă. Poate că a și profitat de pe urma prieteniei mele. A învățat, a văzut, a auzit. Chiar de nu va fi simțind valoarea acestor lucruri, n-ar trebui să le uite. Serviciile reciproce nu se compensează și deci nu pot fi șterse perfect fără ca să mai rămînă cineva dator. Orice s-ar fi întîmplat, rămîn cinci ani de amintiri comune care nu trebuie să aibă un sfîrșit așa de brutal sau așa de indiferent. Oricare ar fi scuza Irinei, procedeul este rău. Prin bănuieli pe care mi le produce, încrederea se va înlătura pentru totdeauna din conștiința mea. Personalitatea ei e simplă și nu merită poate atîtea întrebări. A fost îndrăgostită de mine, nu așa de teribil însă ca să nu se amuze cu alții în lipsa mea, să nu flecărească, să nu facă planuri în care nu aveam rol, să-mi asculte poveștele, să nu se gîndească că nu va putea rămîne fată bătrînă, cu frica vecinică de a o părăsi. Desigur, despărțirea de un om pe care te-ai obicinuit să-l iubești e grea, dar profitînd de lipsa lui, de un timp mai lung cînd n-ai mai fost mereu cu el și de puțină sforțare, cînd e și în binele lui... Mijloacele nu mai importă.

Discut mijloacele cînd pe mine mă doare faptul în sine.

8 octombrie. Aseară puțin vin m-a făcut mai rezonabil. Mi-am zis cu toată convingerea: atîta pagubă! E cea mai bună ocazie să scap de ea, așa cum aș fi vrut deseori. Ea mi-ar face numai încurcături: renunțări, clevetiri de ale publicului, greutatea de a mai continua sau de a mă ascunde. Și chiar uneori plictiseală. Atîta pagubă! N-are nici bani, nici frumusețe, inteligența ei este așa de puțin personală că se mulțumește numai să-mi repete observațiunile mele. E deseori comună și găsește plăcerea între cei comuni. Neîntreagă la minte, uită, se încurcă, greșește, nu pricepe, cu toată că aprobă, n-are intuiții...

Și astăzi mă gîndesc iar la ziua plecării, la un răspuns, la o veste, mă gîndesc ce să fac ca să nu mă mai gîndesc.

Ca să am impresia că nimic nu s-a întîmplat, să chibzuiesc ce dar îi voi duce la întoarcere.

In metropolitan, o fată drăguță se uită la mine. Mi-am zis : iată scăparea ! Să am numai curajul să încep vorba. Mi-ar răspunde. Ocupîndu-mă cu dînsa, voi uita pe cealaltă. Nu voi mai fi așa de singur și gîndul întîlnirilor va face să-mi treacă timpul.

Fără curaj, n-am început vorba. Fata a deschis o carte, iar eu am lăsat-o să plece mai departe. N-am avut îndrăzneala... și apoi la ce bun ?... Imediat ce voi izbuti, ce rost voi mai avea ? Am nevoie de dragoste adevărată, și asta nu vine decît încet, la ocazii mari, și nu la ochiade fugare Ce îi voi spune ei cînd Irinei îi făcusem educația intelectuală timp de cinci ani ? Ce încredere aveam ca să încep munca mea de la început, cînd Irina, după atîtea lacrimi și atîtea sacrificii, după atîta timp mai cu seamă, a știut să profite de primul moment de libertate după cîteva luni de despărțire ?

Zi mai calmă. Am ajuns uneori să-mi zic : ce puțin am suferit ! Credeam că o să fie mai grav ! Așa de puțin am ținut la ea ? Și mai cu seamă : sînt în stare să țiu la cineva ? Totuși, mereu mintea mea face o imagine : Irina, lîngă un om străin, care, cum nu-l cunosc, ia forme diferite. Irina dînd explicații asupra nunții, pregătindu-se, încercînd rochii, făcînd mici escapade în doi, sau mai mulți, și ei doi la o parte El vorbindu-i, făcînd socoteli, și ea ascultîndu-l Pe urmă, ziua nunții, felicitări. lumină, și Irina repezită prin odăi, privind, vorbind, și încordată lăuntric Căci, oricum, nu va putea să nu se gîndească și la mine. Apoi seara, rămași singuri, el isteț, ea puțin nenorocită și fără mișcare, el care o prinde în brațe, o strînge din ce în ce mai mult, îi spune c-o iartă de tot trecutul pe care-l bănuiește Ea rezistă ușor Apoi se culcă încet, fără zgomot, în întuneric, scoțînd lucrurile pe îndelete, iar el își repetă rugămintea, și într-o seară, în sfîrșit, ea va plînge, iar el o va strînge mereu. Și cu o mișcare repede își va strecura mîna sub cămasa ei. Fără gest, ea va primi dorința lui, apoi se va deprinde...

11 octombrie Brusc, rana mi s-a deschis I-am scris iar o scrisoare, în care fac toate concesiile. Nu mai am rost, nu cunosc pe nimeni ca să-mi treacă timpul Acum, pe o bancă în Bois aștept să treacă ziua. De cînd mă știu am încercat să citesc în mine. Mi-am analizat durerile în mijlocul lor, și acum, cu toate acestea, mă aflu în fața mea ca în fața unui străin. Nu știu cum sînt și nu știu cît e de mare suferința mea. Cred uneori că n-o simt și apoi mă cuprinde tot așa de tare. Gîndul la ea mă obsedează Aceasta-i dragostea ? Mai mult decît toate mă simt gelos. Așa e dragostea ? Sau gelozia este posibilă singură, fără dragoste ?

De atîtea ori m-am gîndit s-o termin cu ea, și acum i-am scris să vie neapărat, că fac tot ce va spune. Și dragostea ei ? A plîns și a vrut să se omoare. În orice caz, a fost convinsă că vrea să se omoare. De aș fi lăsat-o, ar fi avut curajul ultim în fața armei grozave ? A făcut sacrificii, dar acum a plecat, cu toate că nu eram acum mai rău decît atunci. M-a lăsat cu riscul de a mă nenoroci, fără o vorbă de părere de rău. Este o dovadă de curaj din partea ei sau un pretext de a termina fără zbucium ?

Cinci ani am examinat-o. Credeam că-i cunosc toate resorturile sufletești, și acum, după cîteva săptămîni de despărțire, mă întreb de nu m-am înșelat cu desăvîrșire. Tristă e experiența pe care o fac. Am crezut că deoarece îmi dau seama de toate gesturile și mimiile unui personagiu, de tot ce are exterior, îl cunosc perfect ; că deoarece plînge disperat, spunînd vorbe tragice și jurăminte, adevărul din adîncuri este același. Și acum văd că natura umană e mai complicată. Forța, oricît de sinceră, nu garantează și durata sentimentelor. Nu putem fi siguri de ce e înăuntrul nostru. Cunosc o doamnă care, la moartea bărbatului ei, a încercat de mai multe ori să se omoare. Împiedicată mereu, la urmă s-a remăritat. Acum rîde și are copii mari. Ce suflet va fi avînd, sau care e evoluția lui, pe care n-o pricep eu și n-o fi pricepînd-o nici ea ? Ce știm noi de vom muri, cine are să ne plîngă și cît o să fim plînși ? Sufletul omului... În fața lui, aproape de noi, mic de încape într-un corp șubred, stăm ca în fața infinitului.

Cînd vezi o mulțime — ca acum, de școlari care se joacă într-un luminiș din Bois — așa de la fel cu toții, îți dai seama ce ingenios și paradoxal a fost acela care s-a gîndit la personalitatea fiecărui individ în parte. Trebuie să fi suferit enorm și și-o fi simțit enorm existența. Și-a țipat-o, și atunci a fost nevoit să lase și pe alții să și-o țipe. Rezultate altruiste pornesc dintr-un temperament frămîntat de el, în el.

Copiii țipă, sar după o minge care alunecă repede în toate ungherele, sfărîmînd frunzele galbene. Culcat, într-un colț, privesc și scriu. Contemplu cu hîrtia înainte, ca un pictor cu paleta. De ce în jurul meu nu se strînge lume? Care din ei ar fi în stare, din joacă, să mă privească și să facă reflexia: uite unul care scrie uitîndu-se la noi...

Pe deasupra, mesteacănii își întind brațele săltîndu-le, grațioși și albi ca niște baletiste...

12 octombrie. Urmăresc firul durerii mele, și cu toate că mă simt amărît, totuși mă întreb dacă puțin nu am mințit plîngînd o iubită pierdută timp de atîtea pagini. Intensitatea durerii scade, oricare ar fi omul, așa e firea. E insuportabil să te vaieți întruna. Sau poate numai durerea se transformă? E mai puțin zgomotoasă, mai interioară? Nu cred. Desigur, pierderea unui copil roade continuu pe o mamă. Totuși, de nu înnebunește în primele zile, cu timpul își va ocupa trei sferturi din zi cu alte gînduri.

Între dragostea de mamă și dragostea de iubită este o prăpastie, nu numai ca formă, dar și ca trăinicie. Obligațiile, la mamă, au săpat într-atîta cămările sufletești și de atîta vreme, încît o trădare este rară. Iubita nu s-a dat decît din capriciu sentimental, convinsă, dealtfel, de adevărul dragostei. Este mai fără minte și mai grăbită să se omoare decît o mamă. O spumă fierbinte în veșnică fierbere. Tinerețea, simțirile proaspete, curiozitatea o îmbie să încerce. Lanțurile cu care i-a plăcut la început să se lege i se par curînd prea dure și nu se mai simte datoare să le suporte. Își va găsi cu ușurință o scuză. Și va iubi iarăși cu aceeași patimă, tremur, nervi, pîndiri perverse, amenințări. Și la o vreme, îmbrățișată prea strîns, își va nega dragostea dintîi. Pînă cînd se

va deprinde și cu dragostea nouă, se va potoli, se va simți prea încrețită la față ca să mai placă; săturată oarecum, nici nu va mai ține așa de mult să placă; în fața copilului care crește mereu frumos și drept, se va transforma (transformarea prodigioasă ale cărei momente scapă cercetărilor) și-și va aținti asupra lui privirea pentru prima dată constantă. De data aceasta nu va mai spune necontenit: „Te iubesc", dar dragostea, cu mai puține nuanțe, poate, va fi mai rezistentă.

Am văzut *L'ami des femmes* a lui Dumas. Ce nerozie! Ca și cum studiul asupra femeilor ar fi posibil. Ca și cum ar avea — chiar în aceeași clasă socială — același resort. Ar trebui să le cunoști pe toate, în cele mai variate exemplare. Și eu n-am fost în stare, cu toată atenția mea încordată, să cunosc una singură. Și cu ce interes! Eu nu pot fi cinic. Cinismul denotă lenevie mintală. Că din rîndurile mele se pot degaja generalități rezonabile asupra mea și asupra Irinei se poate! Dar capriciile deconcertează și pricinuiesc surprize. Și noi nu sîntem avizi decît de acele surprize. Atîta mișcare e în jocul lor nestatornic, încît bănuim în orice femeie nouă o excepție. În fața lacrimilor ei grozave ne înduioșăm și credem, noi, cei care nu putem plînge decît anevoie. Iar mai tîrziu deziluziile ne încovoaie. Cît timp, cum? Nu știm nimic. Aștept să văd. Căci eu însumi mă surprind zilnic sub forme care mă miră.

Vor mai veni două dureri teribile. Vestea în sfîrșit că se mărită în ziua de... Și apoi ziua aceea... Și apoi noaptea aceea... Și apoi: s-a măritat! Și mai tîrziu: un copil!

Copilul, idealul femeii care vrea să înceapă o viață nouă. Scuza ei față de alții și față de ea, ca să primească pretențiile noului-venit.

Noaptea am căutat o femeie străină, am întunecat odaia și mi-am ațintit gîndul la Irina, ca să-mi substitui vizitatoarea! Eu, care o prețuiam așa de puțin odinioară!

14 octombrie. Cu capul greu. Simt o picătură de apă care curge din susul capului înăuntru, mereu, monoton, cu același debit și zgomot.

Dragoste sau orgoliu ? Ce-mi pasă ? ! Mă doare... Orice reflecție asupra vreunei persoane o îndrept spre Irina și mă întreb de era așa. Încerc mereu s-o cunosc. Ieri am auzit : „e neînsemnată !“ (vorbindu-se de altcineva). Și mă întreb dacă era neînsemnată Mă gîndesc la toate împrejurările, la tot ce spunea, la felul cum pricepea. Cu toate că mă înțelegea perfect, totuși îmi dau seama că n-am fost niciodată surprins de vreo judecată dreaptă de a ei. Nu se interesa de chestiunile intelectuale decît ascultîndu-mă. Singură de o lăsam, vorbea de familie, de prieteni, de fapte cotidiane. Dar vorbea vioi. Mereu îi sclipeau ochii Acum se zbat în mine toate micile observațiuni dureroase care le făceam odinioară. Am priceput totdeauna că o făceam să meargă pe o cale care nu-i aparținea. Se rătăcea imediat ce nu-mi simțea mîna alături. Era neînsemnată.

Dar eu, care mi-am pierdut cinci ani cu dînsa, care am ascultat-o tot timpul vorbei, care n-am putut gîndi un rînd fără să nu i-l spun, fără să nu-i cer părerea, mereu aprobatoare, cum sînt ?

O dată, pentru prima oară, după lectura unui roman al lui Mauriac, care nu-mi plăcuse, spusese : „Nu e chiar așa de rău cum spui !“ Nu era o reflexie nouă, ci o concesie față de o părere străină de mine. La argumentele mele asupra romanului, dealtfel, nu a adus nici o împotrivire și nici o interpretare nouă.

Cu toate că-i dădusem planul lecturilor, în una din ultimele scrisori, vestise : *„Pentru variație am început o carte de istorie foarte interesantă“*. În momentul acela mi-am presimțit toate nenorocirile. Am bănuit prezența unui nou-venit.

Sper uneori că totul e o glumă ca să mă facă să mă pronunț, ca să-și rîste la întîmplare dragostea. Nebună speranță. Nu se încearcă un așa joc la o așa distanță. Deci ultima mea speranță e o situație în care m-aș simți ridicol ! Eu, care îmi băteam joc de bărbații care făceau concesii femeilor ! Pînă unde merge umilința mîndriei mele ! Sînt totuși lucruri pe care nu le-aș face... Poate... De aș sti că iubește pe altul sau se amuză cu altul, n-aș chema-o. Totuși... m-aș duce la dînsa, aș lăcrima, aș

spune vorbe tainice cu planul vag de a o redeștepta și a o întoarce. Știu eu de tot ce aș fi în stare ?

În armonia perfectă, o mică surpriză, imperceptibilă, care se întinde încet și fără să bagi de seamă, a cuprins și stricat totul.

În firea Irinei, într-o zi, am descoperit o mică undă neliniștitoare. „Nu e bine de rămas nemăritată toată viața !“ Vorbea în general. Altă dată a vorbit chiar de dînsa. Apoi s-a întrebat tare ce-ar putea face ca să mă uite. Iar altădată mi-a spus planuri matrimoniale : „Va fi mai bine pentru amîndoi !“ Și gîndul pătrundea și mai mult cînd, îndepărtați, se deprindea fără mine. Dar cînd mă întorceam se da toată, uita planurile infidele.

Dinard (după mai multă vreme).

Cum starea mea devenise intolerabilă, am sacrificat orice mîndrie personală și am trimes o scrisoare umilă, disperată, implorătoare.

Renunțasem la rolul meu dominator, pe care-l ținusem, fără șovăire, atîția ani. Mi-aduc aminte că nici chiar în momentul cînd scriam nu eram complect lipsit de luciditate. Plîngeam și am lăsat anume lacrimile să cadă pe scrisoare. Cum am terminat hîrtia și-mi venise o idee impresionantă, am adăugat-o pe un petec de hîrtie rupt la întîmplare de la marginea unui ziar, și am făcut reflexia, cu satisfacție, că această hîrtiuță ar putea să convingă și mai mult de dezordinea nervilor mei și să provoace mila. Am scris atunci rău, murdar și nu fără conștiență.

Cum toate scrisorile mele rămaseră fără răspuns, ca și cum le-aș fi adresat unui inexistent, am trimis scrisoarea aceasta unui amic sigur, ca să-i fie transmisă imediat în mînă.

Și, într-adevăr, de data aceasta izbutisem : după cinci zile, o telegramă : *„Attends lettres, baisers“*. Nervii mei se destinseră într-o clipă, cum ai desface corzile unei viori, am căzut pe pat și am dormit profund 24 de ore în șir. Dar scrisoarea pe care am primit-o după alte trei zile nu era așa de liniștitoare cum sperasem și nu mă convingea că „totul nu fusese decît o mică glumă rău-

tăcioasă". Scrisoare ambiguă, care dădea loc la interpretări și care mă făcu și mai chinuit decît fusesem. Iată pagina primă, singura care mi-a mai rămas printre hîrtiile mele:

„Dragul meu Sandu, disperarea ta m-a făcut nenorocită, dar în același timp m-a și bucurat: aveam dovada că te mai gîndești la mine. Și eu, care credeam că s-a terminat cu viața mea! Hotărîrea deznădăjduită pe care o luasem, împinsă mai ales de cei de primprejur, trebuia să pună capăt durerilor mele. Aveam, în sfîrșit, prilejul să mă duc la Sinaia, unde am fost fericită și unde îmi lăsasem viața toată, și apoi, de pe vîrful unei stînci unde ne îmbrățișasem odinioară s-ar fi terminat totul. Tu însă, dragul meu, mă îndemni la viață. Dar mă vei primi din casa altuia? Scrie-mi tot ce crezi (pe adresa prietenei mele Loulou) și voi face precum vrei. Aici va fi ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic cu mine, și de îndată ce fac rost de bani, de vrei, voi veni la tine, sclavă umilă..."

Mai intîi, scrisoarea citită de un indiferent, cu un accent abia liric, poate produce efecte comice. Însă nu valoarea ei estetică mă interesează, ci adevărurile ce le-ar putea conține.

Desigur, o reală părere de rău. Altfel nu mi-ar fi scris: dar „cei dimprejur" n-o putuseră sili la nimic, pe ea, fată de 22 de ani, totdeauna de capul ei. Apoi, ca să meargă la Sinaia, unde să se omoare (căci acesta era înțelesul aluziilor ei) nu era nevoie să se mărite. Însă nu trebuie să credem neapărat că ar fi din partea ei niște minciuni ridicole și că eram netot că le mai iau în consideratie

Ideile îi erau așa de vagi, lipsa de logică așa de completă, gîndul faptului ascuns și urît o tulburase în același timp, prezumția în superioritatea ei intelectuală, cu care o deprinsesem, îi sugera ideea că e o „sacrificată", încît era în stare de fapte pozitive, dar într-o atmosferă de tendințe neprecise. Scrisoarea mai arată că, măcar în parte, și lipsa banilor o hotărîse la pasul acesta. Banii, mai ales la urmă, nu-i ajungeau niciodată. Un lucru însă nu știam exact: se măritase sau numai era aproape?

Ridicolul „pe adresa lui Loulou" nu însemna neapărat ceva pozitiv. Spusese poate familiei ei că a rupt relațiile „amicale" cu mine și se jena să se dezmintă. Ceea ce mă făcea să cred că faptul nu se împlinise este că prea trecuse puțin timp. E drept, îmi spusese că un oarecare caraghios Marcu (originar din Sinaia) îi făcuse propuneri matrimoniale, dar ea îmi povestise faptul ca pe-o cerere ridicolă, și eu nici nu știam dacă nu e numai o glumă de a Irinei. În orice caz, avea o reală părere de rău pentru necazul meu, ceea ce în limbajul obișnuit s-ar putea traduce prin „avea inimă bună".

Sau poate totul nu era decît un plan, ca să mă facă pe mine, în sfîrșit, s-o accept oficial? Ceea ce iarăși era posibil.

I-am scris (pe adresa lui Loulou!) toate aceste observații ale mele, juste. După o zi, m-am simțit incapabil ca să aștept răspunsul cel puțin 8 zile, și într-o clipă m-am hotărît să mă întorc în țară. Cum n-aveam bani de drum imediat, m-am dus să cer prietenilor, eu, care nu cerusem niciodată. Am fost refuzat politicos. Atunci am căutat Muntele de pietate, cu paltonul de iarnă subțioară. Mi-era rușine să întreb sergenții unde se află. După cîteva ezitări, l-am găsit aproape vecin de hotelul meu. Am făcut coadă. Mai erau femei, numai femei, una cu linguriță de argint, alta cu lenjuri. Ce umilință! Cum aș putea să iert eu vreodată Irinei aceasta, chiar dacă ea nu era de vină! Ce monstru mă pregăteam să fiu la întoarcere! După vizele pe la legații, care, toate, erau în momentul de a se închide, m-am dus la prefectura poliției să-mi puie viza franceză. Acolo mi s-a spus: *„A demain!"* M-am plîns la ghișeu, m-am zbătut și am spus o minciună: *„Mon père est mort!"* Mi-era scîrbă de minciuna mea. Eram așa de deprimat, că m-au crezut, dar nu erau de vină, nu era șeful care trebuia să iscălească. În orice caz, să aștept... Am așteptat două ore, învîrtindu-mă năuc împrejurul unei bănci rotunde din mijlocul sălii. Pe la ghișeuri, funcționarele își șopteau între ele arătîndu-mă și invitîndu-mă milos să stau. Mă așezam pentru o clipă ca s-o pornesc iar. Și șeful, acel personagiu misterios care nu venea și pe care îl speram de cîte ori se deschidea vreo

ușă ! O cucoană, și ea cu necazuri, s-a dus să intervină pentru mine, ca să mi se dea drumul mai iute. Am lăsat-o și am suportat rușinea ca să se îngrijească străinii de mine !

Apoi a sunat clopotul de ieșire. Pe rînd plecau funcționarii. A venit atunci și șeful de la conferința pe care o avusese la etajul superior. M-am dus la el : „*A demain !*“ I-am spus tremurînd tot : „*Je dois partir ce soir ! C'est mon père qui est mort !*“ „*Et qu'est ce que cela me fait?*“

Primisem răsplata minciunii mele scîrboase. Față în față se aflau două excremente ale umanității !

S-a intervenit și am căpătat pașaportul în cîteva minute. Cu o jumătate de oră înainte de plecarea trenului eram la gară. M-am urcat în clasa treia, ca să-mi ajungă banii, și m-am plasat între doi negustori de zarzavat. Curînd am fost lăsat singur. Cum să descriu cele trei zile interminabile, învîrtindu-mă în compartimentul meu ca un lup într-o cușcă ! Mă uitam la fiecare zece minute la ceasul meu de la mînă. Mă clătinam la cea mai mică întîrziere. Vecinii mă priveau curioși. Elveția, Austria, Ungaria, România... Întîrzierile fatale din România, după ce venisem exact. Semnalele întreite de plecare de prin toate stațiile mici, din Ardeal, pînă ce trenul să se pună în mișcare greoi. Ce mizerie !

Am sosit la miezul nopții. Am luat un automobil și m-am dus la prietena mea Gina. Am găsit casa întunecată și am sunat lung, de mai multe ori, pînă s-au aprins luminile. A apărut servitoarea somnoroasă, și cînd i-am spus că vreau să vorbesc cu domnișoara, m-a crezut nebun. A trebuit s-o conving. Mă temeam să nu se scoale părinții Ginei, pe care-i cunoșteam destul de puțin, dar am avut noroc. În sfîrșit, a apărut la o fereastră la etaj, Gina, ținîndu-și o jachetă peste cămașă. S-a uitat buimăcită la mine. I-am țipat :

— Ce s-a întîmplat cu Irina ?

— Păi s-a măritat cu Marcu. Sînt la Sinaia.

Am avut tăria să întreb :

— Și s-a putut să nu-mi scrii nimic din vreme măcar tu?

— Credeam că nu te interesează !

M-am retras cîțiva metri în noapte. Am mai auzit de cîteva ori :

— Dar ce e cu tine, Sandule ? Te-ai dus ?

Apoi o fereastră s-a închis.

Eram sfărîmat și totuși mintea lucidă continua reflexiile asupra mea. Nu credea că mă interesează... Vrasăzică, nu-i făcusem impresia — nici ei, care trăise mai mult în preajma noastră — că Irina m-ar fi interesat cîtuși de puțin, atît fusesem de discret, atît părusem de indiferent și atît părusem de surîzător față de toate fetele. Și o idee nouă îmi fulgeră : cum să nu aibă dreptate, cînd eu însumi, cu o lună mai înainte, n-aș fi crezut că mă interesează ! Cînd apropiam cele două imagini ale mele de la o distanță așa de scurtă, nu mai pricepeam nimic. Și atunci mă întrebai șovăind : oare sînt normal ?

Prăpastia din fața mea era deci mult mai adîncă decît crezusem.

A doua zi, la 5 dimineața, soră-mea Vana pleca la Sinaia. În cinci minute îi spusesem tot ceea ce-i tăcusem ani de zile, și în alte cinci minute minunate Vana hotărîse ce are de făcut. Am așteptat două zile, făcînd kilometri în jurul curții noastre. Cînd știam că Vana trebuie să se întoarcă, i-am ieșit înainte cu trenul, la o stație intermediară. Cum m-a văzut dintr-un colț al vagonului, nedormit și galben, Vana mi-a făcut semn : „N-ai nici o grijă“. Și fără să mai aștept detalii, brusc liniștit, salutai o cunoștință din vagon, o domnișoară minunată de grație și căreia îi făcusem curte odinioară. Pînă la București ne-am întrecut în glume, în complimente, în aluzii sentimentale, în înțelegeri subtile și complice, iar eu păream (mi s-a spus mai pe urmă) extrem de nervos, dar extrem de fericit de succesul meu. Biata Vana nu știa ce să mai creadă...

Abia a doua zi Vana mi-a dat deslușirile (căci am adormit acasă imediat).

— De la hotel i-am trimes o carte de vizită. A venit imediat singură. A venit la mine și m-a sărutat. (Nu se cunoșteau decît din vedere.) E foarte dulce și prietenoasă. Părea un puișor de găină plouat. Prima întrebare i-a fost : „Unde e Sandu ?“ Nu pricepeau cum erai întors și n-ai venit s-o vezi. Parcă nu-și da seama de tot ce

i se întîmplase și de obligațiile ei noi. Mi s-a plîns că îi e urît printre străini și că se preface bolnavă ca să fie lăsată în pace, că toată lumea o întreabă ce are și că asta o enervează peste măsură. Cînd a auzit că trebuie să reiau trenul seara, a exclamat : „Eu plec cu mata !“ Mi-a repetat de mai multe ori fraza asta, cu toate că-i explicam de ce nu se poate. Era deznădăjduită cînd a trebuit s-o las. Peste o zi va găsi un pretext, va veni la București, va vorbi cu tine și veți vedea ce e de făcut.

Peste două zile, tocmai cînd mă nelinișteam din nou neavînd nici o veste, primii cîteva rînduri scrise pe o foiță de șocolată (fusese pusă în mijlocul altei scrisori adresate lui Loulou ; era o precauție ca să nu se observe nimic, deci acum era mai prevăzătoare decît se arătase în conversație cu Vana. Poate că Marcu bănuise ceva și pusese unele întrebări.)

N-am putut să nu fac reflexia că hîrtia de șocolată îi rămăsese de la nuntă

„N-am venit căci acum sînt bolnavă cu adevărat. Te rog mult așteaptă cu răbdare. Eu voi veni imediat ce voi putea. Nu mă gîndesc decît la asta.“

După alte două zile, cum nu mai știam nimic, ca să treacă timpul mai ușor, m-am hotărît să fac o mică excursie la mare. M-a căutat în lipsă. Mă gîndesc ce o fi crezut ea de plimbarea mea tocmai atunci ? În orice caz, dacă rolurile erau inverse, ce concluzii complicate aș fi tras eu ! Dar mie mi se părea firesc și nu știam de ce Vana mă privea mirată. I-am trimes veste să vie pe la mine și spre seară a sosit. Și acum, dacă aș putea povesti scena exactă dintre noi, dacă mi-aș mai aduce aminte de tot ce constatasem atunci, în timp ce conversația evolua ! Căci luam parte la scenă și în același timp observam, eram în același timp, după obiceiul meu, actor și public, actor cuprins de pasiunea rolului, și public prodigios de curios să audă toate vorbele, să vadă toate personagiile și chiar decorul. Aș vrea să transcriu cu fidelitate tot ce gîndeam atunci, cu toate că acum, cînd sînt calm, nu mai sînt absolut convins de perfecția supozițiilor mele de atunci. Să refac clipele acelea, chiar

dacă ar trebui să le neg mai apoi în tot ceea ce au ele intim.

Bineînțeles, am uitat multe lucruri, așa că nu voi transcrie decît cîteva momente care nu se leagă imediat, dar, care, în general, formează o atmosferă.

Mai întîi mi-am preparat intrarea. Cînd mă va vedea pe neașteptate, orice izbucnire de a ei va fi mai sinceră. Contam pe surprindere. Am spus servitoarei, care trebuia s-o introducă în cameră, să-i spuie că nu voi veni decît mai tîrziu, cu toate că eram acolo de mai-nainte.

Cum se făcuse noapte și lumina nu era aprinsă, nu m-ar fi văzut imediat. M-a găsit însă de îndată ce a intrat și n-a avut nici o tresărire. Efectul meu fusese ratat. Am sărutat-o ca pe o străină și nu știam ce să ne spunem. O simțeam transformată. Cum prevăzusem altfel întîlnirea noastră, rămăsei deconcertat și-[mi] simtii capul vîjîind. Totuși, făceam reflexia cu oarecare dispreț: „I-a făcut un palton nou, ridicol. Dar pălăria o cunosc.“

Voii să-mi spun gîndul ca un început al pedepselor ce trebuiau să vină, dar atenția îmi fu atrasă de altceva. Începu să-și scoată mănușile cu febrilitate, și știam precis că și le scoate ca să-mi arate că nu are verighetă. (O pusese probabil cu cinci minute înainte în poșeta de alături.) Atenția asta față de mine, arătată cu așa de puțină discreție, adusă ca un plocon, mi se păreа stîngace și stupidă, totuși, m-am crezut dator să-i mulțumesc cu efuzie. Mi-a primit mulțumirile fără tresărirea pe care ți-o pricinuiește trecerea de la un gînd la altul, probă că interpretasem bine gestul ei. La primele mele întrebări, a aprobat cu totul observațiile mele făcute în marginea scrisorii ei trimise la Paris. „Ai dreptate, nu putea să mă oblige nimeni să fac pasul acesta, dar trebuia să fac ceva cu mine. Acum e prea tîrziu.“ Repeta vorbele aspru, fără modulații, ca pe o lecție pe care și-o învățase din vreme. Am certat-o, i-am adus aminte de trecut, dar ea repeta tot cu aceeași voce răstită : „Acum, nu, dar poate mai tîrziu !“

Nu recunoșteam aluatul moale căruia îi putusem da orice formă. Mai ales nu semăna deloc cu aceea pe care mi-o descrisese Vana. Se întîmplase ceva între timp,

poate cîteva argumente venite bine. Care, niciodată nu voi ști...

Și atunci am țipat în ajutor, ca cineva în fața unui pericol. A sosit biata Vana, care veghea prin apropiere.

— Vana, nu vrea să rămînă cu mine!

Țipătul meu sună strident, și Vana nu pricepea transformarea Irinei.

Am început să plîng nenorocit într-un colț al camerei. Știu însă că în clipele acele groaznice îmi dam seama de mine și de ceilalți. Era perversitate. Dealtfel, luciditatea în astfel de clipe poartă numele de perversitate. Dar nu-mi caut scuze, vreau să mă cunosc întreg. Știu că gîndeam atunci, în același timp, că aș fi putut să-mi reținfirea de aș fi voit, dar mă lăsam în voia nervilor ca să impresionez. Știu apoi că de nu-mi alesesem locul unde căzusem istovit, mi-am dat seama imediat că așa, la o parte, singur, păream și mai de plîns. Vocea mea dezolată, tot pentru efect s-a adresat Vanei, peste capul Irinei: „O să mă omor!" Mulți spun la necaz vorba asta ce nu angajează la nimic, nimeni nu are timpul însă, în momentul acela, să se întrebe de e adevărată. Eu am reflectat limpede: „Asta, desigur, n-o voi face-o!" Căci eram mereu dublu. Și nu numai atît. În același timp aveam remușcări pentru această examinare continuă, care făcea ca emoțiile mele reale să fie oarecum falsificate. Nu-mi dam seama cum toate aceste puteau exista în mine deodată, dar împletitura lor era așa de strînsă, că păreau suprapuse. Întocmai ca la o orchestră unde viorile trebuiesc să fie acompaniate de fagoți și de contrabași.

Izbutisem. A venit nebună la mine, plîngînd în hohote, caldă, mîngîindu-mă, îmbărbătîndu-mă, fără nici o jenă față de Vana. Dealtfel, Vana părăsi discret și tragic camera.

— Nu fi supărat, căci stau cu tine! Mă auzi tu? Stau cu tine! Orice s-ar întîmpla, stau cu tine! Doar tu ești toată dragostea mea!

Pînă a plecat, a rămas așa. Am uitat ce-am mai vorbit. Mi-au rămas doar cîteva cuvinte de ale ei și gîndurile mele cu care le întovărășisem. Astfel, a izbucnit deodată disperată: „Știi, n-am mai citit nimic interesant cu nimeni!" Fusese mîndră de lecțiile ce i le dasem și acum se găsea sacrificată că trebuise să renunțe la ele. (Mă refer la părerea generală pe care și-o făcuse, grație mie, asupra ocupațiilor intelectuale. În practică zăbovea pe cît putea la treburi mărunte și n-avea curajul să se apuce singură de ceva serios.)

Am întrebat-o șovăind:

— Ai fost a lui?

— Nu, m-am prefăcut bolnavă. Acasă ceilalți îi făceau aluzii, și el, săracul, n-a spus nimic!...

Îmi închipuiam scena, regăseam conversațiile „strada Dudești" pentru care aveam repulsie. Acel „săracul", spus nu ironic, ci cu reală compătimire, mi-arătă că Irina începuse să-și examineze noul partener.

— Și cum te-ai măritat cu el așa? Ai făcut ceva?

Mi-a dat un răspuns artificial și grăbit:

— Nu, n-am făcut nimic! N-am vrut să știu de nimic!

Nu știu de era adevărat. În orice caz, tonul ei demonstra că o preocupase gîndul acesta. Ce departe eram, așadar, de muntele de la Sinaia de pe care trebuia să se arunce în spațiu!

Apoi, nenorocită:

— Dar în afară de aceasta, toată sînt murdară! Cum mă mai primești tu cînd toată sînt murdară!

— Cum ai putut să-ți dai gura lui?

— Nu, asta nu, tu știi că mie nu-mi place asta! (Aluzie la buza ei inferioară, care sîngera imediat.)

De ce spunea asta? Voia, cu toate îmbrățișările nebune ce-mi veneau acum, totuși să mă hotărască s-o las? Sau clocoteau remușcările și voia să ispășească?

— Și cum ai putut tu la primărie spune „da"?

— Nu, eram pe altă lume, n-am spus nimic!

Iarăși da impresia, pe care o dase de multe ori odinioară, că jucase rolul într-un anumit fel, ca să se vorbească de dînsa. S-ar fi spus cu maliție și curiozitate: „Se mai gîndește la celalt" și, în același timp, prin astfel de mici ezitări, își ușura conștiința.

— Și la biserică, Irina? (Adică cu lămîiță, cu flori și bomboane.)

— Dacă ei au vrut!

În fine, era răspunsul ce o cuprindea întreagă! Așa cred că era ea. Incapabilă să reziste unei rugăminți din partea altora. În voia tuturor, întocmai cutiei de bomboane cu floricele albe pe care o arunc în mare. Și apoi adăugă, ca și cum ar fi simțit că e nevoie de o reparație față de mine.

Dar a fost foarte simplu totul!

In credința că fraza asta m-ar fi putut consola nu se demonstrează toată ușurința ei? Dealtfel, în practică, cu resursele ei, nici n-ar fi putut face ceva complicat. Totuși cu toate aceste gînduri, mă liniștisem. Nu mi se mai părea că prezența Irinei mi-e absolut indispensabilă, cel puțin deocamdată Se făcuse de mult noapte și voiam să se ducă la dînsa. Avea a doua zi să-și spuie voința ei de a se despărți. Dar din nou, desperată, mă rugă.

— Nu mă lăsa acolo! Ia-mă cu tine!

Și în tonul ei nu era părerea de rău de a mă părăsi, pentru oricît de puțin timp, ci frica de a nu putea suporta discuțiile care o așteptau. De-aș fi vrut atunci, aș fi putut face orice cu dînsa. Dar redevenisem același pe care-l cunoscuse ea odinioară, nesigur de sentimentele mele ezitînd voind să amîn orice hotărîre definitivă. Încet, am coborît-o în stradă. Acolo i-am surprins o privire dosnică, parcă frica să n-o vadă cineva. Încă de cîteva ori: „Nu mă lăsa!“ Apoi a oprit un automobil.

— Acum cu automobilul!

Și iarăși un răspuns din acele care-i caracterizau toate slăbiciunile:

— Nu-i nimic. Acum el plătește!

...Sufletel moale! Ca nisipul dimprejur, cu care mă joc în voie ca să-mi mîngîi mîna. Dar cu toată observația mea, aveam o satisfacție imensă. Irina făcuse caricatura întregii ei afecții pentru acel Marcu. N-aveam să-i invidiez niciodată, chiar dacă, sărmanul, ar fi ignorat rolul pe care fusese silit să-l joace sau ar fi avut mai puțină perspicacitate ca mine, sau ar fi interpretat cu bunăvoință mici gesturi de ale Irinei neconvenabile pentru el, s-ar fi consolat filozofic zicînd că așa e lumea și s-ar fi agățat pentru mulțumirea lui proprie de mici gentilețe în care Irina ar fi fost sincer duioasă, dezinteresată, îndatoritoare sau gravă

La fel cu acel care, fericit de marea cu imensele ei bogății de culoare și de sunete, și-ar lungi trupul trîndav pe nisip, după ce l-ar netezi și ar îndepărta toate ierburile ude sau scoicile prea tari. Căci pe ce și-ar clădi Marcu construcția fidelității Irinei cînd ea a avut atîta ușurință față de mine, care-i fusesem o dragoste, și nu un expedient? Și ce fel de viață e aceea fără de nici o încredere? Ne-am despărțit stîngaci. Mi-a aruncat Irina o ultimă privire piezișă și eu mi-am fluturat mîna încetișor. Apoi a dispărut în noapte. A doua zi eram la Gina. Ființă încîntătoare, dar lipsită complect de judecată precisă (dar avea să arate mai tîrziu, în dragoste, o voință uimitoare).

— Am fost la biserică.

Părea cam zăpăcită. Cum m-a văzut, a lăsat pe toți și a venit la mine. Nu voia să mă părăsească. Nu știau ceilalți cum s-o întoarcă.

Desigur, faptele nu se petrecuseră fără oarecare tulburări nervoase pentru Irina. Va fi crezut și ea că face gestul imolării. Apoi Gina, prietena noastră comună, nu-i aducea o ultimă imagină a mea?

În ziua aceea, trimisă de mine, Gina s-a dus s-o vadă. I s-a povestit imediat unul din gesturile Irinei. Unul din ei critica o vorbă de a mea, într-adevăr urîtă, dar Irina mi-a luat apărarea. „E doar așa de copil încă!“ Și de aici concluzia. „Tot se mai gîndește la el!“ Rămase singure, Irina i-a povestit multe, despre dragostea noastră, despre gelozia ei

Vorbea duios și șoptit, ca de un mort căruia i-ai încerca pentru ultima dată portretul fizic și moral, în timp ce carnea i s-ar face, cu fiecare clipă, mai galbenă și mai tare.

Cum nu mai știam nimic, am trimes-o pe Gina după vești

Și atunci Gina a asistat la o scenă de un comic monstru și, desigur, păcat că n-am văzut-o ca s-o descriu. Cred că era așa de interesant, încît aș fi uitat că mă privește personal și m-aș fi amuzat ca la teatru. Irina în mijloc și toți ceilalți pe de lături. Secretul plesnise. Marcu întreba buimac: „S-a putut să ai un așa mare secret *sufletesc* și eu să nu știu nimic?“ Ceilalți țipau pe

diferite tonuri : „Rămîi aici !“ Gina întreba : „Ce facl, vii cu mine ?“ Şi Irina se zbătea : „Ce să fac ?“ Scena a durat, se pare, mai multe ore. La urmă a rămas cu ei, după cum cu două zile înainte, la imprecaţiile mele, rămînea cu mine. Depindea deci de moment. E greu de ştiut dacă în toate întîmplările ei avea şi ea vreo hotărire personală. Fiinţă uşurătecă şi iresponsabilă. După o zi, înainte de a pleca la Sinaia, a trecut pe la Gina. Remuşcările o frămîntau. Mi-a trimes veste că „se va gîndi toată viaţa ei frumos la mine“ şi că, „mă roagă să nu fac nici o prostie“ (să nu mă omor poate) Oamenii rămîn greoi sau uşurateci orice s-ar întîmpla cu ei. Căci ce rost aveau vorbele ultime ? Trebuiau să mă consoleze ! Ca şi cum ea nu m-ar fi învăţat că vorbele cu toată siguranţa tonului, cu toate lacrimile şi promisiunile n-au decît o valoare momentană.

Asta era într-o vineri Duminica plecam la Paris Şi cînd Vana m-a rugat să mai întîrzii ca să mă întremez :

— Imposibil, zisei, vreau să asist la deschiderea Salonului de toamnă '

Şi nu mînteam pe de-a-ntregul.

Porspoder, în Bretania, la ocean.

Ce va mai fi ? Şi acum să-mi continui romanul ? Sau să-mi încep altul ? Încă unele momente de durere ascuţită ? Şi altele de indiferenţă totală, cînd te îndoieşti că a existat ceva ? Şi alteori numai reverii poetice în preajmă ?... Gînduri care apar şi dispar sau numai se întrevăd, ca un înotător pe valuri.. Folosind, ca şi înotătorul, doar ca un detaliu de curiozitate şi de variatie în decorul multiplu...

Căci, sub soarele voalat, marea s-a unit perfect cu cerul. Şi în faţa imensităţii auguste, bietele mele gînduri sînt minuscule şi nepotrivite.

Totuşi, aventura mea va fi legată de mine, orice s-ar întîmpla. Mi-a luat o serie de prejudecăţi şi mi-a dat altele. O voi uita-o deseori, dar şi în momentele de uitare voi privi lumea altfel, numai din pricina ei. Lîngă mine, pe nisip, s-a întins Colette. Colette e fragilă şi vaporoasă, piciorul ei mititel abia atinge pămîntul, vorba

ei sună ca cristalul lovit încetişor cu un cuţitaş de argint. A ieşit abia din mare, apa scînteie pe dînsa şi pare o naiadă obosită. Respiră uşurel, ca şi cum s-ar prelinge pe corpul ei o adiere, şi sînii mititei îi tremură ca două frunze gemene. Cu braţele pe şolduri, pare un vas grecesc în care sînt închise mirodenii. Acum, cînd se încolăţăceşte în jurul trupului meu, e o iederă pe care a plouat.

Ne cunoşteam de mult, dar n-o găseam de nici o însemnătate. Mă preocupau alte gînduri. Şi-a trimis un an de zile de peste drum de mine, sclipirile ochilor, ca doi pescăruşi, în zadar. Şi o dată, cînd am văzut-o în plin soare, am fost uimit de apariţia ei minunată. Am chemat-o şi a venit umilă, despuiată de orice pretenţie personală, fără nici un gînd ascuns. O port acum pretutindeni cu mine şi pun în ea sau iau din ea, ca dintr-o casetă, toate gusturile mele. Viaţa dintre noi i se pare un miragiu, cea mai mică despărţire un chin. Ştie tot ce-mi place şi ce-mi displace şi mă păzeşte fără odihnă să nu mi se întîmple ceva. Lîngă mine, pe nisip, e amorţită de oboseală. Totuşi, de cîte ori îmi fuge mîna în lungul corpului ei, îi tremură carnea. Şi ochii ei enormi, negri cu străluciri albăstrii, mă privesc necontenit. E în stare să adoarmă cu ei deschişi, numai să mă vadă. Dar eu n-am linişte. Aplecat deasupra lor, mi se pare că au adîncuri aşa de vaste, ignorate de noi amîndoi, că mă cutremur. Asemenea călătorului care, pe vaporul cel mai sigur, se cutremură în faţa valurilor veşnic reîncepute.

Stau singur în seară, insulele s-au subţiat, au devenit transparente, au plutit pe valuri şi apoi au dispărut. Numai cerul şi apa, alburii şi ondulate, formînd împreună o imensă scoică deschisă. Un om mărunt vine la mine şi aud nisipul scîrţîind sub pasul lui. E factorul, care mă cunoaşte, îmi lasă o scrisoare, apoi pleacă după ce-mi aruncă amical :

— *Toujours pensif, mon petit ? Ça ne sert à rien !*

Rup anvelopa în bucăţele mici, pe care le arunc una cîte una, de cîte ori un val se subţiază pînă la mine. Apoi citesc cu greu din pricina nopţii. E de la Gina.

„Știi, dragul meu prieten, o veste mare: Irina a murit. Sărmana! Un accident. A căzut de pe vîrful unui munte, la Sinaia."

Pentru un moment am rămas fără de nici un gînd. Apoi, un tremur ciudat prin tot corpul. În sfîrșit, înțelegeam. Nu mai era nici o îndoială asupra bietei nenorocite. Toate interpretările mele asupra ușurinței ei au fost false. Sau așa sînt oamenii. Pot să urmărească un scop mare și să aibă momente de distracții și de mici plăceri inofensive. Acum înțelegeam totul. A fost convinsă că-mi este de prisos și dispăruse Și, supremă abnegație, preferase să-mi pară ușuratecă, numai să n-am remușcări. Nu-și închipuise că voi pricepe-o imediat. Bineînțeles, nu se putuse jertfi fără ezitări, dar la urmă învinsese. Așa cum mi-o spunea ea odinioară, și la supărare și la bucurii. Așa mică, a fost în stare de un gest mare! Ea, care se îndoia sub hotărîrile tuturora, a fost în stare de o hotărîre proprie grandioasă. Poate că a fost ademenită de spațiul de sub ea. Sau, dacă n-ar fi avut atunci ocazia, n-ar mai fi făcut nimic altă dată, s-ar fi obișnuit cu noua ei viață, cu vremea ar fi început chiar să-i placă și să se mire de vechile ei disperări, numindu-le „nebunii de copil". Dar, măcar pentru clipa aceea, a fost măreață. A stricat toată arhitectura presupunerilor mele.

A arătat că eu sînt cel ușuratec, căci n-am fost în stare decît să mă zbucium. Și noua mea durere de acum, nemîngîiată și poate eternă, totuși e limpede, netedă, ca a cuiva care nu mai are nici o nelămurire. Și aceasta numai grație ei.

Nu se mai vede nimic. Cerul s-a apropiat de mare, scoica uriașă s-a închis, cuprinzîndu-mă. Și dacă ar pune cineva urechea, ar auzi desigur accente elegiace, însă prinse în cadențe măsurate după regulele clasice, ordonate și cuminți:

POATE A LUNECAT...

Paris, 1926

Porspoder, 1929

IOANA

ÎN SFÎRȘIT, AUTOMOBILUL DE curse părăsi centrul Bazargicului, coborî pe ulițe chinuite, o porni pe pămîntul galben, neted, printre lanurile de grîu tremurînd și schimbînd culorile ca marea cea așa de apropiată, și, printre maci, urme de sînge ce duc la cine știe ce crimă petrecută în vreun ungher dosnic al acestei pustietăți. Apoi ne-am oprit pentru cîteva clipe la o moară arsă, unde ne-au părăsit cîțiva tovarăși de drum

Balcicul începea lîngă noi, miraculos, fermecat, invizibil, dar sugerîndu-ne aroma.

Automobilul meu, cu puținii pasageri rămași, s-a îndepărtat de moară, alunecînd spre Cavarna minusculă. Chiar la poarta casei, transfigurată de așteptare, mă întîmpină Ioana.

E supranatural cînd vezi pe cineva complect în voia unui sentiment puternic. Îi privești fața, și, fără nici o ezitare, oricît de neîncrezător ți-ar fi temperamentul, ai certitudinea că nu ți se ascunde nimic, că pentru clipa aceea, măcar, nu există nici o minciună dedesubt.

Ioana apăruse, fără gesturi, căci se apropiau și altii de noi, cu ochii, cu gura, cu mîinile, cu toată carnea către mine. Mă întreb dacă eu aș fi în stare de o asemenea dăruire totală, fermecătoare, ce face fericit și pe cel de unde pornește și pe cel către care pornește. Întotdeauna, sub orice inițiativă de a mea, cea mai spontană posibilă, surprind și instinctul de a mă analiza. Nu știu

cum mă prezentam în fața Ioanei, dar ea era prea turburată de fericirea ei ca să mă mai examineze. Totuși, luasem trenul cel dintîi ca s-o revăd, așteptasem cu nerăbdare fiecare minut să treacă și să ajung mai repede. Aveam în valiză daruri bine alese ca să-i facă bucurii ; am întors în minte, îndelung, toate aceste bucurii.

Acum eram în voia mai multor emoții : încîntat de primirea ce mi se făcea, de peisagiul gol din față, de marea de alături. Eram intimidat de atîția oameni primindu-mă cu exclamații, cu toate că pe unii nici nu-i cunoșteam. Ioana, abia sosită și ea la Cavarna, a și luat aerul provincial : arsă de soare, pe frunte cu cîțiva pistrui, îmbrăcată fără grijă, cu picioarele goale în pantofi. Rochia și-a lucrat-o singură, fără gust, cu toate că a vrut să o facă pretențioasă ; parcă și-a luat modelul nu de la o mare croitoreasă unde se îmbracă de obicei, ci din vitrina prăvăliei principale din Cavarna. Cîteva zorzoane inutile, și la spate chiar un început de trenă. Totul nepotrivit pentru atmosfera rustică de acolo, și, dealtfel, praful a bătut stofa și a făcut garniturile și mai caraghioase. Dar această haină dădea un farmec nou Ioanei, o arăta sinceră, îi bănuiam toate gîndurile ei pentru mine, căci voise să fie elegantă ca să-mi placă, gînduri naive și delicioase de copiliță zăpăcită. oricîte dezastre ar fi trecut peste dînsa, rămasă proaspătă orice ar fi învățat-o viața. O priveam acum cu dragoste, cu duioșie, milă, dar și cu reflecția : „Ce rochie urîtă ! E lipsită de logică după obicei, căci de atîtea ori a fost îmbrăcată cu gust "

Aveam remușcări de gîndul meu ascuns lîngă fata care mă primea cu tot sufletul...

E foarte frumoasă Ioana, dar numai cînd este fericită Ochii îi scînteie, fața se luminează, emoția îi inundă toată ființa. Oamenii au chipul frumos sau urît, indiferent de proporția perfectă, numai cînd oglindesc mistere venite din afund. Numai cei care au suferit sînt frumoși...

Tovărășia noastră fu iute întreruptă : gazdele, doamna și domnul Axente. Amîndoi spre 50 de ani. Doamna Zoe Axente, rotundă, galbenă, cu gropițe în obraz, cu gesturi mărunte, cu vocea subțire și vorbele îngrămădite. Domnul Costică Axente, mărunt, întunecat, cu mustățile atîrnate. Și unul și altul în clipa aceea numai preocupați să se arate gazde perfecte, să pară imediat că mă cunoșteau și că-mi erau prieteni. Îmi puneau o mie de întrebări, cu toate că nu m-au văzut niciodată, și aprobau orice părere aș fi avut despre lucruri ce le-au fost lor familiare, le-au discutat înainte zilnic, și era natural ca să fie ei mai competenți. Bineînțeles, păstrau și pentru ei un mic colț unde nu ai voie să intri, cînd eram ascultat numai cu bunăvoință, căci acolo domnul e specialist și a fost motivul de admirație al doamnei din prima zi a menajului. Astfel, domnul e cunoscător mare în agricultură. A trebuit să spun și eu cîteva vorbe despre grîu și despre ovăz și să ascult cu atenție toate explicațiile primite.

Dialogul a început cu inevitabilul :

— Te vei mulțumi cu tîrgul nostru mic, cu obiceiurile noastre vechi ?

— Da, desigur, mie îmi place singurătatea, și apoi, nu departe e marea.

Singurul răspuns pe care poți să-l dai, și mă simțeam umilit, căci aceste vorbe corespundeau unor adevăruri profunde ale temperamentului meu, pe care le port tot timpul cu tragedie și cu voluptate, și mă supără că trebuie să fac în clipele neserioase, unor oameni străini și din altă lume, mărturisiri esențiale (chiar dacă sînt sigur că ei nu pricep importanța lor), cum te-ai simți îndurerat să trebuiască să vorbești cuiva îndepărtat sau superficial despre o durere trăită îndelung.

Doamna și domnul Axente au primit cu satisfacție asigurarea mea, dar desigur că nu au priceput mare lucru. Un locuitor de lîngă mare nu scoate din minunea ce se desfășoară în fața lui decît posibilitatea de a face plajă sau de a mînca pește mai des și mai ieftin.

Odată cu menajul Axente au apărut și celelalte două nepoate ale lor, Viky și Roza. Pe Viky, sora Ioanei, o cunoaștem mai de mult : grațioasă, descurcîndu-se ușor printre oameni, plătind imediat băieților, întrebuințînd cu ușurință cîteva cunoștințe despre muzică sau literatură căpătate din conversațiile mele cu Ioana și impresionînd chiar și pe oamenii mai avertizați. Dealtfel bună,

ușor influențabilă, fără încăpățînări, prietenă cu toată lumea, știind să invite, să primească și să nu uite pe nimeni. Apă limpede pe care nu puteau să se întîmple furtuni, din cauza aceasta odihnitoare, dar nefiind în stare să te învețe ceva neașteptat.

Sînt oameni, și Viky este printre ei, ce nu-ți rezervă surprize, căci știi cu siguranță cum vor proceda, orice eveniment ai imagina pentru dînșii. Cu toate că Viky era expresia cea mai perfectă a fecioarei neprihănite, cu fruntea ei fără un cret, cu ochii luminoși, cu zîmbetul lilial, poate ar fi putut fi a unui bărbat (nu din senzualitate, ci numai fiindcă fusese cerută cu insistență și nu avusese tăria să refuze), fără ca cea mai mică transformare să se observe în ființa ei. Pe vara fetelor, Roza (adoptată de soții Axente, căci părinții ei muriseră) o vedeam pentru prima oară. Fugea de lume și nu se înțelegea nimeni cu ea, cu toate că nu începea nici o discuție. Era mică, grasă, cu părul roșu, și toată fața acoperită cu pistrui. Avea o mulțime de umilințe și de terori și o chinuia îndeosebi fizicul ei și gîndul că nu a avut ocazia să învețe mai multă carte. Ioana caracterizase imediat: „Viky e dulce și insuportabilă, Roza e singura profundă din toate fetele pe care le cunosc". Viky a primit recomandația cu un surîs grațios, iar Roza cu un început de mînie. Ioana adăugă mai tîrziu numai pentru mine: „Să fii drăguț cu Roza și să nu te impresioneze aparențele. Merită, săraca!" După dejun, într-o trăsură, cu Ioana și Viky, cu un pisoi mititel, numit în glumă pentru culoare locală Ahmed, am pornit spre mare.

Cavarna: o singură stradă, cu prăvălii neînsemnate ținute de bulgari și cîteva cafenele umile.

Trăsura a întors spre stînga, și după patru kilometri de mers pe un drum pustiu, ușor înclinat, în fund, de la un timp cu linia albastră a mării, o moară, și apoi mititelul Cavarna-Port.

Cîteva magazii, cîteva bordeie locuite de pescari vara. O mică piață la mijloc, pe o latură cu o casă pătrată, restaurantul „Mihali", și el, cu toată neînsemnătatea lui, deschis numai vara. Pămînt galben, case albe, marea în

culori deschise. La dreapta, un munte mic, Ciracmanul. Două pontoane de lemn, puțin nisip, o vilă roz — stranie apariție — pe o colină. Lîngă un ponton, o clădire care ar putea fi numită casă: locuința și biroul vameșului. În total, aspect de singurătate grandioasă.

Ne-am strecurat printre cîteva magazii și am ajuns la o cabană de pescari cu un etaj, locuința noastră. Într-una din cele două camere de jos locuiau fetele, cealaltă folosea drept bucătărie. În camera de sus trebuia să stau eu. Ioana se căznise mult timp să curețe și să împodobească pereții goi și scîndurile putrede, căci încăperile folosiseră numai ca adăpost pentru sacii de făină. Și izbutise admirabil. La mine pusese covoare pe jos și perdele aduse de la Cavarna, iar într-un colț alcătuise un pat moale. Fereastra da drept spre mare. Eram impresionat și de grija ei, și de deliciul vieții ce aveam să duc departe de lume. Ioana a fost încîntată de entuziasmul meu și mi-a spus cu toată seriozitatea: „Mi-era teamă că n-o să-ți placă". Și, alipindu-se de mine: „Să vezi ce fericiți o să fim aici!"

În clipa aceea așa credeam și eu...

Fețele mării. Vocile ei. N-am cunoscut obsesie mai cumplantă. Dacă aș fi poet, aș face o epopee în care n-ar apare nici un om. Numai valurile. Dar ce prodigios poet ar trebui să fiu, și, dealtfel, orice aș izbuti, s-ar dărîma la prima apariție a apei. Aș înșira o mie de emoții, și aici sînt emoții suprapuse. Orchestră gigantică cu nenumărate instrumente. Ar semăna construcția mea doar cît seamănă o păpușă, avînd un mecanism izbutit, cu un om. Îmbinare fantastică de culoare, zgomot, mișcare, miros. Nemărginire, și simți mereu impresia măruntei tale ființe. Te porți pios ca și cum ai fi într-o biserică. Puțin îți pasă de toată lumea și ai iluzia că poți să fii calm, că nici o nenorocire prea importantă nu se poate întîmpla. Nici o fantezie nu ți se pare prea romanțioasă, poți să spui de o sută de ori aceeași vorbă și nu se miră nimeni.

— Ioana, ce ne pasă de ce a fost! Te simt fremătătoare lîngă mine, știu cît m-ai iubit, și tot dezastrul s-a întîmplat dintr-o dragoste exagerată. În clipa aceasta, nu

suferim nici unul, și dacă vom vedea că nu putem altfel, vom lua o barcă și vom porni într-o noapte fermecată spre larg, vom da drumul lopeților și vom pluti în voia valurilor, asemeni lui Tristan. Apoi ne vom arunca îmbrățișați spre adîncuri. În pustiurile aceste nu va fi nimeni să ne scape.

Ioana se strînsese lîngă mine, accepta

Pe mulți din oamenii din port nici nu i-ai observa în altă parte. N-au nici un pitoresc, oricît i-ai întreba, îți răspund incolor, și din înfățișare nu le poți scoate nici o caracteristică. Bulgari sau turci ursuzi, fără imaginație, fără chef. Nici măcar revolte reținute, căci niciodată nu protestează și se poartă la fel cu toată lumea. Așa este Mihali, restauratorul, sau Cadîr, barcagiul, și totuși îi voi ține minte toată viața, căci s-au legat fără voia lor de amintirile mele, și apoi, în deșertul acesta, fiecare capătă o importanță mare.

La restaurantul lui Mihali nu se găsește niciodată nimic, nici măcar pește. Am încercat să-l conving să aducă de la Cavarna un pachet de șocolată, dar cum totdeauna la întrebările mele căuta cîte un pretext, am renunțat, și el nici măcar n-a băgat de seamă.

Duminica vin cîțiva vizitatori de la Cavarna, consumă la el limonadă, vin și sifon. Poate și puțină brînză și măsline. Are pe tejghea cîteva cutii cu sardele, care nu inspiră nici un fel de încredere ; e și ridicol să cumperi cutii cu sardele la mare. În fața cîrciumii lui sînt cîteva mese. La una din ele văd uneori pe un civil cu fes, jucînd șah cu multă răbdare, în ritmul peisagiului. Mi s-a spus că e un ofițer în armata română și că vila roz îi aparține. Dar niciodată n-am avut ocazia să-l cercetez mai de aproape și nici n-am voit să limpezesc misterul.

Prin fața casei noastre trece un rîuleț destul de murdar, care se lărgește brusc și se varsă în marea de aproape. Marea pe aici, strînsă bine în golf, este destul de cuminte, nu se înfurie niciodată, cel puțin în anotimpul acesta, așa că rîulețul rămîne în fiecare zi identic. Pe dînsul se agită, fără să le oprească nimeni, gîște și rațe. Le privesc deseori de pe o înălțime de lîngă casă ;

stau pe niște pietre mari și netede, așezate parcă anume să formeze o bancă. Sînt extrem de multe observațiile pe care le fac uitîndu-mă atent la aceste păsări, și e fatal să le observ, căci intru și ies mereu, și astfel în fiecare clipă dau peste ele. În agitația gîștelor din față am constatat îndeosebi o imensă bucurie de a avea apă în preajmă. Țipă, fac ocoluri, cufundă capul, marinari deplini, pentru care pămîntul nu contează. Cîteodată mă amuz zvîrlindu-le fărîmituri de pîine, și apoi le privesc cum mă observă de la distanță, cum se apropie cu băgare de seamă, iar se depărtează și, în sfîrșit, una mai curajoasă mănîncă. Reușesc, tot aruncînd pîinea mai aproape, să le aduc la doi pași de mine. Cîteodată nu mă remarcă ; se găsesc chiar la începutul mării, și albul penelor continuă albul spumelor. Am crezut că m-am obișnuit perfect cu obiceiurile lor, că cel puțin în peisagiul acela nu au nici un gust pe care să nu-l cunosc. Dar într-o zi s-a întîmplat ceva extraordinar, și nici acum nu pot da explicații. O gîscă s-a depărtat de tovarășe și a început, tot timpul cu strigăte stridente, să plutească spre orizont. Celelalte o priveau cu capul ridicat, încremenite toate, pricepînd se vede că se petrece în mijlocul lor ceva neobișnuit. M-am uitat cu binoclul pînă ce n-am mai văzut-o.

— Parcă erai tu, Ioana...

Ioana plînge desperată lîngă mine.

În pustiurile micului port, cu cîteva magazii și cîțiva oameni primitivi, s-a găsit loc pentru o aventură : vameșul, domnul Jianu, cu doamna Pitpalac.

Vameșul e un flăcău bătrîn, cu zîmbetul mereu pe buze, vorbind monosilabic și incapabil să pună o întrebare, de o timiditate cumplită, vizibilă de la primul moment de cînd l-ai cunoscut. Te întrebi cum poate să-și menție un post în care uneori are anumite inițiative de luat Dacă îl întîlnesc de multe ori, și e fatal să fie așa, căci la cea mai mică mișcare trec prin fața vămii, și am curajul să încep conversația, aflu că domnului Jianu îi place literatura, că în fiecare an se duce la Buzău la părinți și cumpără romane de vreo cinci sute de lei. Toate cărțile îl satisfac, pentru toți autorii are stimă, dar poate că preferă pe autorii tandri, ca firea lui bla-

jină să poată vagabonda fără cataclisme. Și dacă, înspăimîntat de singurătate (iarna, mai ales, trebuie să fie cumplită aici, căci atunci pleacă toată lumea la Cavarna, și pescarii și *madame* Pitpalac, iar Mihali închide restaurantul ; și astfel nu mai rămîn decît vameșul și cîțiva soldați, păzind cu rîndul, inutil — căci nu vine nici o corabie — pontonul), îl întrebi dacă cele cîteva cărți ajung pentru trecerea timpului, el îți răspunde afirmativ, căci citește rînd cu rînd, meditează la fiecare pagină, și după ce termină ia lectura de la început. De fapt, cum are panică de orice gest mai isteț, are panică și să cheltuiască bani. Viața lui necăjită l-a învățat de mult astfel, iar Cavarna-Port nu-i oferă nici o tentație. Cărțile cumpărate constituie în viața lui un eveniment important, îndelung cumpănit și savurat, o orgie ce-l face mîndru în sufletul lui, de care vrea să profite cît mai mult timp, în lungile nopți de iarnă, cînd nu vine cu săptămînile nici o veste din altă parte. În chipul acesta, orice erou al vreunui roman devine important, nu trebuie prea multă bătaie de cap din partea autorului ca pentru domnul Jianu el să trăiască ca un om veritabil, și cel mai mic gest, cea mai mică vorbă — mai ales aici, căci e întovărășită de vîjîitul valurilor — pentru sufletul lui potolit ia aspecte catastrofale. Despre amica lui, *madame* Pitpalac, am o impresie nelămurită. Cel puțin nu o poți cîntări de la prima vedere. Ioana mi-a reprezentat-o în două chipuri diferite. La București îmi vorbise despre ea, cînd îmi enumerase pe toți oamenii Cavarnei-Port, ca de o ființă umilă, dar plină de suflet, interesantă să o descoperi la capătul lumii. Însă poate că exagerase astfel numai ca să-mi facă localitatea cît mai plăcută și să mă hotărască să vin aici, cu toată teroarea mea de rudele ce trebuia să le suport. Mai tîrziu, la Cavarna chiar, Ioana mi-a spus că *madame* Pitpalac este foarte rea de gură și că acum, nemaiinvitînd-o tot timpul ca mai înainte, o dușmănește, cu toate că odinioară fuseseră prietene. Nu pricep ce e adevărat, căci Ioana se contrazice ușor, și ajunge vreo cauză neînsemnată pentru ca să-și schimbe părerea, fără măcar să dea o scuză. Mie mi-a apărut *madame* Pitpalac ca o persoană subțire, albă, agitată. Forate săracă, căci bărbatul

ei o lăsase după ce-i cheltuise toată zestrea, vrea să-și ascundă sărăcia și mizeriile (am aflat că lucrează toată ziua, în fundul unei magazii, covoare, ca să le vîndă) și pretinde să fie tratată cu tot respectul, de la egal la egal. Are păreri despre orice, a citit și ea cărțile domnului Jianu și lasă să se înțeleagă că asta nu e decît o parte din lecturile ei. Cunoaște pe toți cei mai importanți de la Cavarna și chiar din Bazargic și vorbește despre toți fără umilință, deseori judecîndu-i. O vezi de multe ori în tovărășia domnului Jianu, dar nu se poate ști cît au mers lucrurile de departe, așa e el de lipsit de inițiativă și ea fără răbdare și tact.

Și dacă consider totuși tovărășia lor drept idilă, o fac numai ca să repet clevetirea vecinilor și pentru că devine de o importanță considerabilă, în singurătatea locurilor, conversația lor. Îi întîlnesc uneori spre seară, cînd vagabondez pe coline, și e amuzant și duios în același timp văzînd perechea lor profilată pe mare.

De obicei stăm pe plajă toată dimineața. Acolo lîncezești sub soare, nu se pot începe discuții.

Ioana și Viky aduc umbrelele lor înflorite și mă adăpostesc și eu lîngă ele. Iau cîte o carte, creion și hîrtie, dar nu pot citi decît cîteva rînduri fără importanță. Curînd, cartea, creionul și caietul se pierd pe jos, se acoperă cu nisip.

Viky nu stă niciodată în tovărășia noastră. E o înotătoare pasionată și curînd intră în apă. E foarte grațioasă, are corpul împlinit, grație la rîs și la mers, pricepere cum să pui pe ea cea mai neînsemnată haină. În costumul ei de baie, *bleu-marin*, cu cîteva desene roșii, cu o mică pelerină pe care o lasă lîngă noi, cu o scufiță amuzantă, e o apariție fermecătoare. Ce plăcere să o privești pătrunzînd încet, scufundîndu-se, făcînd roate, pe o parte, pe spate, pe pîntec, îndepărtîndu-se sau jucîndu-se în preajmă, multă vreme, neobosită, parcă desen desprins dintr-o revistă de mode franțuzească. Apoi, cînd iese, se trîntește lîngă noi, udă, cu cîteva fire de nisip lipite de carne, care măresc aspectul ei senzual, cu soarele strălucind pe fiecare picătură, cu sînii care se ridică tineri, cu tricoul ce ia perfect forma trupului și dezvăluie formele în cele mai mici amănunte. Și atunci

am chef, cu orice risc, să rup tricoul, să-mi desfăt ochii pe corpul gol așa de proaspăt, să-i strîng sînii, să o posed, strivindu-i carnea. Dar zîmbetul ei fermecător mereu prezent și același, îmi întărește convingerea că poate ar accepta strînsoare din indolență, din lipsa oricărui principiu bine stabilit, dar că nici un fior n-ar străbate-o.

Dimineața, ne strecurăm cu rîndul la o cișmea să ne spălăm, cu prosopul, săpunul, peria de dinți și pasta. Trecem pe lîngă cîteva magazii, pe lîngă cele două pontoane, coborîm cîteva trepte și, chiar la începutul plajei femeilor, curge din stîncă de calcar un șipot limpede și rece. Această apă, neașteptată apariție, curgînd drept lîngă mare, este una din minunile portului. Sorbi apa, după ce te-ai lăsat în voia razelor soarelui, cu deliciu. Îți uzi fața, mîinile, trupul gol, niciodată nu te saturi de ea și nu încetezi să te miri de unde a venit.

La masa noastră e bucuria principală și nimeni nu se gîndește la vin, ca și cum ai fi în vîrful unui munte unde ai descoperit un izvor.

Puțin mai departe, la o sută de metri, drept în mijlocul plajei femeilor, curge o apă și mai perfectă. De aici, pe rînd, Ioana, Viky și eu aducem în cană apă pentru prînz.

Aici putem fi dezmățați în voie, orice rușine a dispărut, umblăm cum se întîmplă și ne simțim chiar încîntați de neglijența noastră.

Sîntem în tricou de plajă toată ziua și în picioare purtăm papuci, cărora repede le-a dispărut culoarea și șireturile.

Așa îl știu pe Hacik, cu pantaloni de baie cu sandale, cu restul corpului gol, corp negru, dogorit de soare și plin de păr. În cap poartă o pălărie specială de paie, mare cît o umbrelă, prinsă pe sub bărbie cu un elastic.

Stranie apariție și Hacik, așa de străin și totuși atît de apropiat de peisagiul acesta, că nu l-aș putea închipui în alt loc. Un om ridicol: mic, subțire, păros, cu sprîncenile împreunate, fără vîrstă. Limbaj amuzant, dar și mai amuzant e timbrul vocii, pe care nu-l pot reda prin scris. O caracteristică are că te salută ori de cîte ori

te-ar întîlni, și te întîlnește de o sută de ori pe zi. Prima dată l-am descoperit pe o bicicletă, cu o cutie de pălării în mînă. Era țanțoș, drept, cu o mînă abia sprijinind ghidonul. Ce rost o fi avut bicicleta între cele cîteva magazii, sau cutia de pălării, rămîne inexplicabil. E gata să facă servicii, și, dacă îl iscodești puțin, începe să-ți povestească despre dragostea lui fără speranțe pentru o fată tuberculoasă. Dacă l-ar accepta, ar lua-o de nevastă, cu orice risc.

Hacik are un suflet admirabil, exprimat ridicol, dar în cazul lui ridicolul ți-l face cu atît mai drag. Poartă pretutindeni vioara cu el, și e suficient să-l surprinzi noaptea în vreun colț de lîngă mare cîntîndu-și deznădejdile ca să-ți fie, măcar pentru clipa aceea, frate.

Ioana mi-a spus: „Cînd am fost la Cavarna, în timpul despărțirii noastre, numai cu Hacik mă simțeam mai bine, căci îmi amintea de tine". De ce? Căci între mine și Hacik nu e nici o asemănare. Poate că Hacik nu este decît eu, ușor caricaturizat sau simplificat, fără amănuntele care mă complică inutil? Sau poate că lîngă ființa tragică și ireală a lui Hacik orice deznădejde găsește un teren prielnic?

Ce ciudate contradicții în Ioana! Nu-i place decît literatura clasică, și totuși e victima celor mai romantice zbuciume. Pare neverosimil ca o fată să-și petreacă timpul numai în lectura lui Racine sau La Fontaine, și totuși așa este. Prin mine i-a cunoscut, e un gust pe care i l-am transmis eu. Cînd i-am fost recomandat, abia terminase școala secundară de provincie, cu o profesoară de franceză ce nu știa bine nici să traducă. I-am interpretat cu toată subtilitatea de care eram capabil o fabulă de La Fontaine, *Les animaux malades de la peste*, ce produsese odinioară atîta încîntare în mine. Am trecut apoi la *Les deux pigeons*. Am lăsat-o mai tîrziu să interpreteze singură, și eu numai îmi dam părerea, profesor și elevă. Dar curînd elucida perfect orice, fără ajutorul meu, și vedeam cu stupefacție că eu nu mai aveam nici un rol. Am trecut la Racine, i-am detailat cum din fiecare vers se desface o nouă definire psihologică, am căutat să reconstituiesc viața fiecărui personagiu. Curînd

toate piesele lui Racine îi erau familiare, și eu nu mai puteam contribui cu nimic. Dealtfel, după *Andromaca* am lăsat-o singură să găsească explicații și eram sigur că va reuși perfect. Iar mai tîrziu multe înțelesuri mi le-a clarificat ea mie. După ce analiza fiecare rînd, ținînd seama numai de realități, găsind concordanțe imediate între eroi și oameni, așa cum făcusem și eu, pornea la construcții lirice, trădîndu-și de-abia acum temperamentul feminin, dădea explicații neașteptate conflictelor, sugera fatalitățile, și, destăinuindu-și propria ei fire, cu frenezie explica torturile dragostei. Ioana e foarte inteligentă, și dacă i-o spun într-un moment de apropiere sufletească, se roșește de bucuria complimentului. Dar cînd există o mică distanță între noi, se îngălbenește de disperare, ca și cum complimentul implică lipsa dragostei mele, pentru care nu e nevoie de inteligență, și chiar îl făcusem ca să-i dau ceva în schimb, să o consolez. Inteligența ei constă în spirit critic cu ocazia cărților, ceea ce n-am mai întîlnit niciodată la altă femeie, de obicei mai subtilă, dar prea personală, și-și traduce impresiile numai prin „îmi place" sau „nu-mi place". Întotdeauna părerea Ioanei, spusă cu ample detalii, foarte serioase, e exactă, și n-am nici o ezitare cînd ea îmi recomandă o carte, explică pe eroi tot așa de bine ca și pe eroine, și nu o dată m-a învățat multe lucruri asupra lui Neron sau Mitridate ai lui Racine, personagii pentru mine așa de familiare. Inteligență virilă, fără memoria facilă a femeilor. A învățat limba franceză prin muncă și nu a prins-o cu urechea ; și singura învățătură ce i-am dat și pentru care îi trebuise mult timp a fost să o deprind să nu mai facă greșeli de ortografie. Chiar și în românește are unele incorectitudini repetate mereu, oricît aș corija-o, m-aș ruga sau aș ironiza. Cînd îmi scria, punea preocupări prea esențiale, ca să-și mai aducă aminte în clipa aceea învățătura mea sau poate totul pornea din instinctul ei de a se împotrivi oricărei rugăminți. Tot ca un bărbat, pentru a citi o carte serioasă, renunță la lume, vreme îndelungată, la toaletă, și nu e în stare să clevetească, nu din bunătate, ci pentru că vecinul nu o interesează decît atunci cînd poate scoate explicații pentru suferințele ei. Am mare regret că, vorbind de inteli-

gența excepțională a Ioanei, o reduc, punînd-o în funcțiune de a mea, o explic prin puterile judecății mele, cînd de fapt ea există în sine însăși, are gustul pe care [le-]am ajutat să se dezvolte (căci fatal sînt mai mare și am avut norocul să fiu învățat mai bine de alții), dar îmi preexistau mie și s-ar fi dezvoltat în același chip dacă alte ocazii s-ar fi oferit, vreun profesor bătrîn si priceput, de exemplu. Influența mea asupra ei s-a făcut numai indirect, fără voința mea precisă, numai întrucît un sentiment iscat din conflictele noastre zilnice s-a putut transforma într-o idee. Cred că întîmplarea care m-a făcut să o cunosc pe Ioana este excepțională, și n-am decît frica să nu mi se spuie că-mi supraevaluez prietena, căci numai după lungă cumpănire îmi aleg vorbele ca să o recomand. Cum toată omenirea n-a făcut nici o femeie critic de seamă, este drept ca să pricinuiesc neîncredere, sau asigurarea mea n-ar putea găsi decît o explicație : lipsa de feminitate. Ceea ce unui bărbat îi repugnă. Are însă temperamentul cel mai chinuit, bucuriile și tristețile se urmează neîncetat, obosind-o și păstrîndu-i o siluetă transparentă. Cîte o mică atingere cu realitatea ia proporții catastrofale, și atunci se întîmplă scene violente, nu lipsite de vulgaritate, și în momentul acela o urăsc, mi se pare că sînt pierdut fiindcă nu am curajul să plec, regret timpul irosit, uit toate clipele în care am fost fericit. Cearta se termină epuizînd pe Ioana, făcînd-o să cadă istovită pe un scaun, fără viață, și atunci ciuda mea se transformă în milă cumplită, căci, în definitiv, nenorocita se chinuise din dragoste și din cine știe ce deteriorări în interior, fizice sau morale. Oricît aș fi de nevinovat, trebuie să am remușcări că am intrat în viața ei și am pricinuit atîta dezordine. O mîngîi, îi vorbesc cît mă pricep mai bine, în timp ce o tristeță infinită mă învăluie pentru soarta noastră așa de desperată sau dacă ne-am despărți, sau dacă am rămîne împreună, și nu văd nici o posibilitate de ameliorare.

Deseori, Viky face impresia că este o ființă ușoară, dar cunosc viața ei modestă, familia burgheză în care a crescut. Are o specialitate deosebită de a face imediat prietenii. Cei cîțiva băieți, adăpostiți prin magazii, i-au

devenit imediat cunoscuți, și o văd înconjurată de ei tot timpul, cîte unul ales la întîmplare, sau mai mulți deodată, prietenă cu toți, la fel de cochetă și de zîmbitoare. Și cu fetele face la fel. Se tutuiesc, se joacă, fac escapade în mare

Cînd era la școală — mi s-a povestit — avea obiceiul să aducă cu ea o serie de prietene bune cu care învăța, vorbea, făcea și desfăcea același lucru, căci totul dura timp mult, oricît au încercat, la început, să o certe cei de acasă

Acum mă trezesc că aduce o mulțime de indivizi suspecți, dar puși la punct de surîsul ei egal, cu care nu știu ce să vorbesc și mă indignez că, dimpotrivă, Viky se simte foarte bine cu ei, înșiră banalitățile fără nici o dificultate, omoară timpul fără nici o părere de rău și fără să bănuiască plictiseala mea Cîte unul din companionii ei e și urît și imbecil, și totuși îl poartă după dînsa, îi vorbește cu același farmec și nu-l părăsește noaptea tîrziu înainte de a-și fi luat angajamente pentru a doua zi

Eu cu Ioana, fatal, mereu în preajma ei. Cum nu bănuie nimic din toate dezastrele noastre ?

Cu Roza, în schimb, cînd cobor la mare, nu pot vorbi prea mult, căci, extrem de sensibilă, orice vorbă amabilă i-ai spune, o și bănuiește că-i convențională, spusă numai ca să-i facă plăcere, ceea ce o face să sufere și să se închidă în ea. Mă port cu Roza cu multă băgare de seamă, căci o consider un exemplar rar al umanității, dar am spaime și nu pot să fac prea multe sacrificii ; hotărît, nu-mi place deloc aspectul ei, părul roșu, pistruii, silueta fără grații. Închid repede orice discuție și prefer să par superficial.

Dealtfel, are unele obiceiuri rustice, exasperante, învățate din mediul unde a trăit. E ciudat cum există în ea atîta sensibilitate, atîta jenă în fața fiecărei vorbe pe care o spune, atîta frică de ridicol și, în același timp, la masă, te servește cu ușurință cu furculița ei cu care mîncase

Nu mă miră gestul acesta și altele similare, căci așa o crescuse unchii ei (cu care, dealtfel, nu se împăca), dar mă miră că e întotdeauna așa de subtilă în nuanțele

sufletești. Sau enervant (dar și dubios) e obiceiul ei de a se îmbrăca imediat cu vreo rochie nouă a Ioanei și a nu o mai schimba toată ziua.

Ioana mi-a spus părerea Rozei despre mine : „E singurul om întreg pe care l-am întîlnit". Părerea aceasta denotă sau un fel de a-i face plăcere Ioanei, sau o părere grăbită asupra mea — căci de-abia îi vorbisem, și niciodată serios — sau o slăbiciune pentru mine, cînd nu-ți mai sînt controlate observațiile, sau mai ales singurătatea în care trăise și în care nu întîlnise decît oameni simpli. Totuși, și eu și Ioana am fost mîndri de părerea măgulitoare a Rozei, și-mi pare rău că nu știu să mă plătesc în vreun fel

Niciodată n-o să pricep exact ce se numește fericire, așa aspectul ei variază după om și după clipă. Parcă e valul superb care se întinde pînă la mine și se destramă înainte de a detaila toate farmecile din el. Pot numi fericire aceste extaze și torturi ce se succed mereu și aceste potoliri, pentru un scurt timp, în fața mării ? !

Scot din toate aceste atîtea emoții, atît orgoliu de a trăi intens, de a fi în mine un foc cu arșițele și palpitările lui ! De a se descoperi atîtea lucruri noi, în mine, în vecini și în natură, atîtea taine, nebănuite. De a avea intuiții în orișice moment. Simt fiecare nerv întins ca să vibreze la cea mai mică atingere. Dar de o mie de ori îmi simt corpul prea firav ca să suporte aceste zbuciume, și mă plîng că n-am avut noroc. Și în ora cînd mă strecor printre cele cîteva corăbii ce odihnesc pe plaja mică și mă ascund după o cotitură unde nu vin oameni de obicei și acolo mă întind pe nisip, cu marea și cerul în fața mea, și urlu de disperare și singurătate, nu pierd conștiința de importanța Cavarnei pentru mine în de-a lungul anilor, cum mă vor purta nostalgiile spre locurile aceste, și suferința că n-o să pot reîncepe identic această viață. Iar dacă voi reveni, voi jelui de cel mai mic lucru pe care îl voi găsi schimbat.

Într-un timp, noaptea, marea era superbă. Am asistat cu adorație la toate prefacerile lunii, care lumina toată apa, și fiecare părticică de val scînteia. Era o fe-

erie, și nu sînt cuvinte pentru a o descrie, nici culori pentru a o picta. Ce contează toate farmecile oferite de o creație omenească, o carte genială, un oraș fantastic față de minunea ce se desfășura lîngă umilul port...

Îmi simțeam tot sufletul în tresărire și-mi deveneau puerile toate credințele.

Uneori luam barca. Cadîr conducea și îmi ghicea dorințele pe tăcute. Lipsa lui de personalitate devenea de un mare folos, căci îl uitam imediat. Luam cu noi patefonul, iar Ioana învîrtea arcul și punea mult timp aceeași placă. Am folosit mai ales *Concertul al doilea pentru pian și orchestră* al lui Brahms, pianul fiind susținut de Rubinstein.

Cînd muzica te amețește, cînd ești unul din rarii fericiți care are un astfel de narcotic prețios la dispoziție pentru necazuri, cînd ai nevoie de sunete zilnic și asculți fără să observi trecerea orelor, atunci spiritul critic nu-ți mai împovărează emoțiile. Cred că o bucată muzicală își are decorul ei (întotdeauna însă în singurătate), și un concert public o despersonalizează, o abstractizează, o face să-și piardă din esența magică Poate din cauza aceasta concertele simfonice sau opera apar vulgare. În lume, măsori fragmentele, combini, critici, faci socoteli. Concertul lui Brahms e făcut să fie cîntat pe mare, ritmul temelor imită valurile și printre note se profilează luna. Reluat la București, desigur că-și va pierde farmecul, și voi constata chiar că e mediocru.

Cu Ioana alături, se desfășurau împrejurul nostru miracole, și, în același timp, simțeam palpitînd în noi tot ce a fost, tot ce va fi.

Dar uneori luam și pe Hacik, și atunci lăsam patefonul acasă. În inimă i se chinuiau toate dorurile, și de pe arcușul lui acceptam toate romanțele.

Așa, la lumina lunii, misterios, părea o apariție fantomatică. În clipele acele orice aș fi crezut posibil

Într-o seară am plecat cu barca fără să avem lună.

Alte impresii, alte triste ți, întunericul în straturi groase învăluia pămînt și apă. Seninul apărea sumbru, presărind frică. Pe țărm toată lumea dormea, numai o luminiță de la restaurantul lui Mihali mărea prin singurătatea ei spaima.

Barcagiu important, în afară de Cadîr, mai e și Ali.

Ioana îmi vorbise de el cu mult înainte, cu entuziasm.

— Este uimitor ce viață profundă se găsește în oamenii aceștia primitivi. Ali mă lua cu barca la prins pește și stam ceasuri întregi pe mare. Visam, uneori dormeam, mă gîndeam la tine. Sau vorbeam Putea să facă ce voia cu mine, eram în voia lui, n-aș fi avut de nicăieri nici un ajutor. N-a avut curajul, cu toate că i-am simțit tăria ochilor Îmi povestea scene din copilăria lui, planuri de dragoste, de moarte. Am vorbit ore întregi despre moarte cu el. La oras nu are nimeni astfel de preocupări

Cînd i-am făcut cunoștința, mie nu mi s-a părut un personaj grav. Poate pentru că prezența mea îl făcuse mai rezervat, sau pentru că mărturisirile nu se spun dintr-o dată. Părea un băietan șmecher, care știe să se negustorească cînd îi cer să ne plimbe pe mare sau să ne vîndă guvizi. Ioana nu minți se, dar transformase conversația lor după obiceiurile pe care le avusese cu mine, îl silise să vorbească într-un fel, și sînt chestiuni despre care orice om, cînd îl întrebi insistent, are de spus ceva. Crease involuntar o atmosferă dintre acele pe care le pricinuiam eu de obicei, după cum la fel încercase să facă și cu Hacik. Din moment ce erau oameni din alte condiții sociale, nu i se părea că, stînd astfel de vibrații, pericolul era mare, și ar putea să se opună întregii ei sforțări ce făcea să mă uite Dar viața pe care o ducea acolo pe mare cu un pescar, ore întregi, era exactă, căci aici nu sînt emoții de interpretat, ci fapte. După ce m-am întors, a redevenit palidă, anemică, obosind iute, adormind imediat ce punea capul pe un căpătîi, mereu bolnavă, incapabilă de o trudă prea mare. Ce crispații s-au petrecut în ea în timpul despărtirii ?!

— Cum ai putut să fii a lui ?

— Iar începi aceleași întrebări.

— Sînt evenimente cu care parcă te-ai deprins și apoi brusc reapar în minte cu aceeași intensitate. De pildă, acum îmi închipui cum ți-ai scos rochia, ciorapii, cămașa. În ce cameră, în ce stradă ? Nu îndrăznesc să te întreb niciodată. Desigur, într-un colț mai dosnic, căci pe străzile principale vă temeați să nu vă văd. Și eu,

care bănuiam totul, nu îndrăzneam să merg decît pe străzile principale, ca să nu vă întîlnesc. Dar cînd întîmplător mă aflam într-un loc mai singuratic, pe lîngă gară îndeosebi, căci veneam săptămînal la București, dacă nu găseam tramvai și mă trezeam în fața unui hotel misterios, încremeneam de groază să nu coborîți de acolo tocmai atunci. Dacă era noapte tîrziu, îmi spuneam că ați ales ora aceea ca să fiți mai siguri, imediat după prînz iar mă temeam, căci poate anume alegeați această oră neobișnuită la amanți. De era în timpul mesei, ziceam la fel. Închipuiri diferite, dar chinuri identice. Ce penibil îmi este să fac aceste mărturisiri! Un ungher din Bucuresti devenea pentru un timp oribil, și apoi, pentru cine știe ce motiv pueril, mă obseda alt ungher. Sau invers, excludeam fiecare stradă în parte, și totuși știam că und va trebuie să se întîmple întîlnirea voastră. Îți închipui ce tremur m-a cuprins cînd, pe neașteptate, cineva examina lîngă mine o hartă a orașului. Poate erai îmbrăcată cu una din hainele pe care le porți cu mine. E imposibil să fi aruncat toate cămășile, toți ciorapii de atunci. Cu toate că hainele nu erau prea importante, azvîrleai imediat totul ca să rămîi goală!

Ioana și-a lăsat capul pe umărul meu, fața i s-a tras, s-a îngălbenit. Marea ritmează funebru conversația.

— Nu ți-am ascuns nimic. Trebuie să mă crezi, căci sînt incapabilă să mint: nici nu-mi dam seama ce se întîmpla cu mine, îmi era egal. Voiam să mă vindec de tine.

— Și atunci de ce mergeai mereu? Te-a sărutat toată, ți-a strîns sînii, te-a mușcat, mai este vreun colț nemurdărit? Și-i spuneai vorbe de dragoste.

— Știa bine că nu-l iubesc.

— Și atunci? Ce rost aveau acestea? Ai continuat pînă ce m-ai întîlnit din nou, și acum îți găsești scuze! Ca și cum nu sînt indiferente detaliile, dacă îl iubeai sau nu, și singurul lucru important este că te dădeai lui. Mereu instinctul de a te scuza, chiar dacă nu poți răspunde nimic bun la argumentele mele.

Ioana, care era fără suflare, deveni brusc rea, cu ochii lucioși.

— Da! Ai rămas același. Ți-era egal de-l iubeam sau mă iubea. Toată chestiunea este să nu mă fi dat altuia. Egoism bărbătesc, numai amor propriu.

— E omenesc să te doară profanarea cărnii, oricît ai cugeta că alterarea sufletească are singură o importanță, că trupul este în voia cerințelor fiziologice. Dar toți ar proceda ca mine, indiferent dacă ar gîndi că procedeul este caraghios.

— Numai un bărbat are toate drepturile?!

— Cum să-ți explic asta?... La începutul unei legături de dragoste, bărbatul trebuie să găsească pe femeie fecioară, altfel încep chinurile și la urmă, poate, despărțirea. În schimb, un bărbat pur e ridicol și părăsit la prima ocazie...

— Stupid...

— Discutăm ca și cum am face generalități, și uiți că fapta ta mă chinuie zi și noapte. Tu poți fi calmă, ai găsit cîteva argumente...

— De n-aș găsi, măcar uneori, argumente, n-aș putea trăi mai departe.

Oh! Tristețea cu care a spus aceste vorbe ce m-au înfiorat! Avalanșe de păreri de rău au curs în mine: e drept că rarcori Ioana găsește cîte o explicație și încearcă pentru un timp să se apere cu ea. Cu atît mai impresionant, căci știe că încercarea e inutilă, parcă e cel din mijlocul oceanului ce se ține de o scîndură neînsemnată ca să se salveze.

Viky pleca la Cavarna; m-am decis să o întovărășesc. Ioana nu putea merge pe jos cei patru kilometri sub căldură și a rămas în port. La despărțire, era tristă, ca și cum ar fi cutremurat-o o prevestire, ca și cum făcea un mare sacrificiu rămînînd singură. Mă simțeam prea dornic de a schimba atmosfera și nu puteam renunța la drum. I-am spus o ultimă vorbă, pe care am căutat să o fac cît mai afectuoasă posibil și am plecat. La Cavarna am jucat cărți cu soții Axente, m-am plimbat pe ulița principală, prin lumea multă de la ora șase seara, am băut o cafea la o cafenea pitorească și la urmă, aducîndu-mi aminte de tristețea Ioanei, i-am cumpărat prăjituri și fructe. Cînd m-am întors în port se făcuse noapte.

În întuneric, magaziile apăreau sumbre și în tăcerea profundă aveai impresia că fantome fosnesc pe pietre. Ne grăbeam, căci abia acum ne dădeam seama cît întîrziasem și o lăsasem pe Ioana singură. Dar Ioana nu era acasă. Ne-am repezit pe plajă, pe pontoane, să o căutăm am întrebat pe Mihali de ea, pe Cadîr, mereu mai înfricoșați, chemînd-o în toate părțile, însă întunericul oprea orice posibilitate de a ne descurca. Și atunci, cînd Viky mi-a spus vorba așa de pașnică : „N-avem ce face. Să o așteptăm mai bine în casă", am început să țip la ea dezarticulat :

— Cum poți să fii așa de liniștită ?! Știi ce poate să însemne dispariția Ioanei ? Dar știi ce se petrece în sufletul ei ? Habar n-aveți, cu toate că o cunoașteți de totdeauna Și nu bănuiți tragedia ce s-a întîmplat între noi doi ? Și că Ioana îmi vorbește foarte des de moarte ?

Tot atunci, ca o stafie, a apărut Ioana. Am leșinat. Cînd m-am dezmeticit, Ioana a explicat :

— Am stat la mare mult timp, fără să-mi dau seama cum a trecut timpul. Nu v-am auzit strigătele din pricina valurilor.

Viky a început să povestească amuzată scena mea fără rost :

— Închipuiește-ți ce copil e !..

Ce-o fi gîndit Ioana la marginea mării ? Pe fața ei nici o lumină

Un măgăruș trist și caraghios face toate treburile oamenilor de aici. Îl vezi de dimineața pînă seara la lucru. Cîteodată un răcnet de al lui răscolește tot portul. E simpatizat de toți și e un veșnic motiv de distracție. Se povestește în glumă că face și alte servicii : răcnește numai la anumite ore și astfel poate fi întrebuințat [drept] ceas În orice caz, la miezul zilei, sînt sigur că o să-l aud și că o să-mi întrerupă, pentru o clipă, amuzîndu-mă întotdeauna, mereu o altă stare sufletească, cu prilejul unei discuții chinuite cu Ioana...

Ce caraghioasă servitoare avem ! Bătrînică, îndesată, scurtă, cu picioarele întotdeauna goale, imense și strîmbe.

Dar, cu toate hainele vechi și scîrnave ce atîrnă de ea, nu renunță la cochetărie, orice s-ar întîmpla, și nici aici, în micul port, unde e aproape pustiu, și unde noi înșine nu mai avem nici o toaletă, își vopsește și pudrează obrazul. Bineînțeles, aspectul ei se arată cu atît mai ridicol, căci vopseaua fusese pusă prost, nu ascunde nici o zbîrcitură și nu se potrivește cu mîinile și picioarele noduroase de muncă. O cheamă Ileana, și în bătaie de joc o numesc, și ceilalți după mine, Hélène. A fost în viață foarte sentimentală, doamna și domnul Axente povestesc de ea multe aventuri, căci au avut-o servitoare 30 [de] ani în șir, și cînd se găsea vreun regiment prin apropiere, soldații făceau cu rîndul — cu amor mare — prin bucătărie, unde întotdeauna Hélène păstrase un rest gustos de la masă și un pahar de vin. Într-o zi chiar, și asta nu de mult, la bătrînețe, domnul Axente a găsit ascuns sub pat un plutonier, și cînd l-a întrebat ce căuta, a mărturisit șoptind : „Venisem la domnișoara Ileana". Dar nici acum nu s-a cuminți de tot și întîrzie deseori prin magazii la vorbă cu vreun turc. Turcul oferă guvizi, iar Hélène furnizează farfurii de ale noastre, și masa se alcătuiește elegant. Astfel, Hélène a fost servitoarea cea mai cuviincioasă, uitînd cu lunile ce are de primit, căci e fără pretenții, muncind de dimineața pînă seara ca un animal și luînd parte la toate necazurile sau bucuriile familiei

Într-o zi, ca să mă amuz, am făcut cu Viky un plan : Viky a adus o căldare cu păcură caldă pe care o reîncălzea mereu. Urcat pe un scaun, cu un băț avînd la capăt legată o cîrpă, și înmuind în căldare, am scris negru deasupra cabinei noastre, spre mîndria servitoarei : „VILLA HÉLÈNE".

M-am căznit mai mult decît aș fi crezut, dar la urmă literile păreau etern împlîntate pe zid. Cît timp vor dura? N-am încercat oare această glumă neînsemnată numai să prelungesc importanța mea și după plecare ? Căci — orgoliu pueril — am impresia că marea miraculoasă, colinele, cabanele, cerul nu sînt decît creații ale imaginației mele, și mă tem că se va dărîma totul după plecarea mea.

Am urcat cu Viky pe Ciracman. Ioana n-a venit cu noi, căci o obosește cel mai mic drum anevoios. Și poate că-i era dor să rămîie măcar două ore singură sau poate că eu îmi închipuiam că îi era necesară această singurătate, căci mă atrăgea perspectiva din vîrful Ciracmanului, sau posibilitatea de a face o plimbare numai cu Viky, fără nici o intenție de flirt, numai cu satisfacția unui bărbat însurat făcînd o escapadă inofensivă (căci considerăm legătura dintre mine și Ioana ca ceva oficial). Ioana n-a avut curajul să mă reție. Urcatul l-am făcut fiecare după temperamentul său, eu agitat, prea în urmă sau prea înainte, cu momente de osteneală și de ambiții care învingeau osteneala, cu ochii lucioși, fața uscată, mîinile crispate. Viky, cu mersul egal, identic, orice piatră neașteptată sau ridicătură i-ar fi ieșit în cale, pornită parcă să facă înconjurul lumii, pe un drum simplu care nici nu merita să fie băgat în seamă, rămînînd mereu grațioasă, zîmbitoare, discutînd cu același farmec și ușurință, doar cu cîteva broboane de transpirație pe frunte și pe brațe. Ajunși sus, se desfășura înaintea noastră o magnifică panoramă asupra mării. Spațiul cam strîns în port din pricina golfului, se deschidea acum fără margini. Am căutat să întrețin o conversație „burgheză" cu Viky, ca să demonstrez că-i sînt prieten bun, că nu sînt omul ciudat pe care îl bănuiesc ceilalți, și poate din instinctul meu de a voi să scot la suprafață, în omul care pare cel mai superficial și mai preocupat de evenimentele neînsemnate ale zilei, cîteva spaime. (Cît e de mare perversitatea ? !).

— Și ți-e frică, Viky, de ce o să se întîmple cu tine mai tîrziu ?

— Fără îndoială.

— Și te gîndești des la asta ?

— Foarte des.

— Ești așa de zîmbitoare toată ziua, că n-ai bănui că ai și frici. Iartă-mă că-ți vorbesc fără înconjur, dar vreau să fiu sincer.

— Nu trebuie să iai omul după aparențe. Și apoi, aici îmi place să fac cît mai mult baie în mare, și orice tovarăș este bun. Dealtfel, sînt toți foarte drăguți cu mine. Altceva nu mă interesează.

— Într-adevăr, viitorul tău este neliniștitor. Nu văd de ce ești studentă în drept. Dreptul e destul de greu pentru băieți. Nu te sfătuiesc să-ți faci nici o iluzie, nu ești obișnuită să te lupți prin tribunale.

— Închipuiește-ți ! Ioana voia neapărat să mă fac doctor veterinar, căci acolo s-ar putea pătrunde mai ușor!

Am rîs amîndoi. Ioana prindea deseori din aer cîte o idee năstrușnică, fără nici o legătură cu realitatea, și apoi voia să o transmită altcuiva, cu orice preț, despotic. Vorbea atunci cu atîta flacără, aduna dintr-o dată cantități de argumente, o enerva orice replică, se chinuia, încît, din milă pentru frămîntarea ei, sau convins în clipa aceea prin convingerea ei, acceptai orice. (Și față de tine însuți nu voiai să admiți că nu ești în stare să-ți trăiești viața și în salturi mai forțate, fără prudența burgheză și logica mărunță a celor mediocri. În orice om se găsește o veleitate de a porni în lume și a descoperi un continent.) În cazul acesta planurile Ioanei luaseră o înfățișare amuzantă, căci era comic să-ți imaginezi pe grațioasa Viky, cu surîsul înflorit, cu hainele nostime de veritabilă pariziancă, cu silueta delicioasă, vindecînd o vacă sau un cal. Noroc că Ioana nu-și susține planurile ei multă vreme, și, dealtfel, dacă ești, într-adevăr, înțelept și ți-e milă de sufletul ei, trebuie să o lași să vorbească și să o aprobi, căci dacă nu e vreo hotărîre de luat imediat, renunță curînd singură la ea și uită chiar ce-a susținut cu atîta tărie sau rîde cu ceilalți de ridicolul planurilor. Din toată discuția rămăsese să o ironizăm pe Viky (cu atît mai mult, cu cît, nu prea personală, Viky se sugestionase cu adevărat la un moment dat), și, cum la București a rămas multă vreme neterminată Facultatea veterinară, să-i cerem mereu relații.

— În definitiv, e tristă soarta tuturor fetelor care cred într-o dragoste cinstită, educate în felul acesta. Cînd te gîndești că viitorul tău bărbat, adică acela care va fi mai important în viața ta, în toate obiceiurile tale, se găsește undeva... Acela care trebuie să te facă pe tine fericită ! Iar tu nu știi încotro să te îndrepți, pe cine să alegi, și se poate să te înșeli chiar dacă ai fi sfătuită de oameni pricepuți. Căci cum poți cunoaște un om în amănunt

cînd îi încredinţezi o fiinţă scumpă sau cum poţi să fii sigură de evoluţia lui viitoare ?

— Aş vrea să găsesc un bărbat pe care să-l iubesc şi să mă iubească, să se îngrijească de mine şi să mă înveţe, să-i fiu soră, amantă şi soţie...

— Bravo, Viky ! Şi un şirag de copii atunci...

Tonul serios se transformase într-un zîmbet.

— Nu m-am gîndit chiar aşa de departe...

Aşa gîndeşte Viky, căci aşa gîndise mama, bunica şi străbunica ei. Dar, desigur, dacă viitorul va fi puţin variat, nu se va întîmpla nici o nenorocire

Într-o zi, într-o magazie, şi-a făcut apariţia o nouă familie, compusă din mai mulţi tineri, care dimineaţa invadau plaja. Viky deveni curînd prietenă cu ei. Dintre toţi, am desprins două fete, şi te întrebai ce caută împreună, atît era deosebirea de mare. Una gravă, întunecată la faţă, fără un surîs, cu un profil bărbătesc, cu haina lipsită de orice ornament, vorbind puţin, despărţindu-se tot timpul de ceilalţi ; nici nu ştiu unde îşi petrece timpul, căci n-am văzut-o decît de două ori, noaptea, singură, la capătul unui ponton. Dau relaţii despre ea mai mult după explicaţiile lui Viky, subliniate de laudele Ioanei. Cealaltă are gura mărită de atîta rîs, vorbele ei se aud în tot portul ca un clopoţel de cinematograf, şi vorbeşte mereu cu gesturi insuportabile de copil răsfăţat, dînd impresia că e la dispoziţia oricui. Cîteodată rîsul ei strident şi vulgar străbate spaţiul ca o împuşcătură, e suficient să alunge toate emoţiile şi să anihileze puterile mării şi ale cerului. Are un nume de familie neobicinuit, inventat parcă anume pentru dînsa. O cheamă Ţurai !

Am primit o vizită de la Balcic, vărul fetelor, Charles. Foarte ciudat acest Charles, şi Ioana povestea despre el lucruri senzaţionale. Un om de vreo treizeci de ani, în care vezi mai ales sprîncenele îmbinate, ochii lucioşi şi dinţii mari, laţi, despărţiţi, apărînd la cel mai uşor zîmbet. Fusese prin Rusia chiar după venirea bolşevicilor, hoinărise prin Germania, avusese o mulţime de aventuri, încercase o mulţime de meserii, între măturător de stradă şi artist de varieteu. Ioana pretinde că Charles este de o

sexualitate extraordinară şi că toate istoriile ce le povesteşte, inepuizabil, s-au întîmplat cu adevărat, Femeile, cînd voia el, nu-i puteau rezista ; ştia să le decidă imediat şi să le lase apoi fără mari complicaţii. Era întotdeauna periculos să rămîie singur în tovărăşia unei fecioare, căci nu se putea conta pe el. Aceste lucruri puteau fi adevărate, dar puteau fi exagerate de Ioana, deoarece se potriveau perfect cu fantezia ei, ce ştie să mărească pînă la grandios un fapt puţin însemnat. O altă certitudine a Ioanei, pe care insista deseori, fără să admită îndoială, făcea din Charles un tuberculos. Nu se vedea deloc asta, trupul lui părea voinic, nu tuşea, nu se plîngea de nimic. Dar îmi spuneam că Ioana trebuie să cunoască mai bine secretele familiei, şi acesta nu putea fi decît un adevăr transmis direct de unde îl aflase. Sau poate că şi acum brodase numai ca să explice acea senzualitate extremă. Bineînţeles, Ioana era de bună-credinţă în tot ce pretindea, căci n-a mînţit niciodată şi nici nu se pricepe să mintă. E amuzant de văzut această femeie atît de inteligentă ce puerilă e cînd încearcă vreo minciună. Complică, se supără, argumentul ei pare tot mai neverosimil şi la urmă avem scandal. În orice caz, atîtea îmi povestise Ioana despre Charles, încît îl priveam cu curiozitatea cu care priveşti la iarmaroc un fenomen, vreun animal sălbatic, şi stăteam cu toţii în preajmă, îngrijaţi să nu se întîmple cine ştie ce nenorocire, cu toate că Charles povestea nevinovat, afabil, amestecînd graţios, în tot timpul discuţiei, cuvinte franţuzeşti, ceea ce îl făcea să samene mai mult a artificial june de salon de provincie. Charles a adus cu el atmosfera mondenă, falsă, a Balcicului, fie că Balcicul pe timpul acesta, cu lume multă, cu ţipete, cu agitaţii, cu diverse distracţii, e artificial, fie că Charles, cu temperamentul lui uşuratec, nu ştia să desprindă decît ce e frivol de acolo şi a împrumutat el însuşi frivolitate unui loc grav. La Balcic, la club, se dansa, şi veniseră cîteva dudui care se pricepeau foarte bine să danseze ; pe plajă se făceau tot felul de jocuri pînă noaptea tîrziu ; „Vila reginei“ era demnă de vizitat („Să am şi eu o astfel de vilă, *se serait une folie*“), *madame* Ionescu îi pune coarne bărbatului său şi el habar n-are... *c'est à se tordre*... a venit la Charles o feţiţă

de 15 ani și l-a rugat să-i ia fecioria... A avut cîteva succese monstre... să vezi..

— Și Arabella ?

Arabella era metresa lui de multă vreme și alcătuise cu dînsa aproape un menaj (dar cu despărțiri mari, semănînd aproape definitive). Ioana povestea despre ea lucruri uimitoare și, cu toată viața ei de cîine al nimănui și cu aparențe ușuratece, o socotea drept cea mai serioasă femeie din cîte a cunoscut.

— Arabella e drăguță, ne mai certăm, ne mai împăcăm, poate o să ne despărțim pînă la urmă. E ciudată. I-am pierdut toți banii pe care îi primește lunar, într-o seară, la cărți, fără măcar să o întreb, și n-a spus nimic. În schimb, îmi face scandal pentru chestiuni complect neînsemnate. De pildă, îmi place să mă scol dimineața de tot, să mă instalez la fereastră pentru cîteva ore și să mă uit la mare ; ea turbează în pat, nu mai doarme și începe o discuție stupidă, care îmi alungă toată liniștea.

Ce concluzie va scoate Ioana mai tîrziu din vorbele acestea ? Cu ce frenezie (reproș deghizat către mine) va face portretul femeii care acceptă orice sacrificiu pentru bărbatul iubit, dar îi este intolerabil să fie părăsită — și în cazul acesta, din culcușul cald unde ea se simțise atît de bine, cînd, prin somn, simțea corpul lui întins în lungul corpului ei, căldura pielii alăturate — și nu putea să fie fericită cînd el se ducea, pentru oricît de scurt timp, oricît de aproape, și pentru orice motiv inofensiv ! Dar pe mine în clipa aceea mă preocupa altceva, în legătură cu obsesiile mele. Făceam remarce asupra ciudățeniei omenești, căci Charles era capabil în același timp să povestească scene picante, să se amuze la nesfîrșit, să aibă o mie de întîmplări galante, să presare suferințe fără nici un regret, și totodată să simtă nevoia imperioasă de a privi îndelung, singur, odată cu răsăritul soarelui, neliniștele mării.

Cînd i-am spus mai tîrziu uimirea mea Ioanei, ea s-a revoltat.

— Îmi vezi și tu tragedia ! Mie mi-a sugerat imediat povestea lui viața noastră, și tu te-ai gîndit la preocupările tale, fără nici o legătură cu mine. Și, cu o infinită tristețe : Nu mă iubești.

— Mă chinui îngrozitor din pricina ta tot timpul, asta nu e dragoste ?

Dar Ioana arăta în clipa aceea așa de nenorocită, că n-am mai putut continua discuția gravă, în care nu voiam atît s-o conving pe dînsa, cît să mă clarific pe mine. Am utilizat consolări facile, jurăminte copilărești, glume și am izbutit, ca de obicei, să o calmez puțin, căci este în natura omenească instinctul de a te reface în orice chip, de a te consola de un motiv serios printr-un mijloc facil, de pildă, de a fi încîntat că de mortul tău scump lumea vorbește de bine. Știam însă amîndoi că discuția nu fusese decît suspendată pentru puțin și că, și unul și celălalt, împinși de fatalități interioare, vom reîncepe-o la prima ocazie, cu aceeași crispație și tot așa de zadarnic.

Uneori Charles se arăta uimitor, erou de legendă, parte abia ruptă din natură. Impresia a fost mare cînd într-o noapte feerică, cu lumina lunii împrăștiată pe toată marea, cum nu aveam barcă la țărm, s-a dezbrăcat și a înotat pînă la barca lăsată de Cadîr la 2 km în larg, a desprins-o, a adus-o la pontonul unde îl așteptam și, așa ud, cu toată răcoarea serii, cu toată boala care îl mina, ne-a plimbat pînă la prima rază de soare. Apoi, după ce ne-a lăsat din nou pe ponton, a dus barca la locul ei, ancorînd-o din nou, și s-a reîntors înotînd. În noaptea aceea, gol, strălucitor, sub razele lunii, Charles a apărut superb.

Cineva, citind aceste note, ar putea reflecta, că, în definitiv, pustiul acestei localități este destul de relativ și că eu însumi am înșirat, în afara celor două personagii principale, o serie de altele mai puțin însemnate, dar care înviorează singurătatea. Nu este adevărat. Aici sînt așa de puțini oameni, încît fiecare pare important, și cum, fatal, asiști la zilnicele lui ocupații și necazuri, mă socot obligat să-l înregistrez. Cei cîțiva oameni măresc pustiul, după cum lampa lui Mihali mărește întunericul și multiplică înfiorările.

Citeodată recurg la stratageme ca să aflu tot ce-a făcut Ioana. E ciudată această alegere de a afla anumite detalii și de a înconjura, ca să nu aflu, pe altele, chiar dacă toate sînt la fel de chinuitoare. Poate pentru că nu vreau să-mi scape nimic, totul mă interesează și deci nu schimb subiectul decît după ce-l epuizez. Pornesc a doua zi și mai departe, utilizînd materialul strîns, recapitulîndu-l, ca și cum ar fi o serie de lecții grele pe care trebuie să le înveți bine, și deseori rămînînd la aceleași detalii, fie că mai găsesc noutăți la care nu mă gîndisem, fie că niciodată nu-mi sînt indiferente întîmplările acestea, oricît de bine ar fi știute, căci suferința mea, întovărășindu-le, nu istovește să le împrospăteze. O singură vorbă schimbă totul, și într-o conversație e fatal ca vorbele să nu fie aceleași — și apar noi imagini. Amîn și din lașitate de a afla prea multe deodată. Dar temperamentul meu e incapabil să se apere, hotărîndu-se să nu mai reînceapă niciodată aceste chestiuni, căci numai așa poate veni vindecarea. Am putea afla orice, dacă ne-am arăta o vreme că nu sîntem geloși. O stratagemă mai este să nu-i întrerup destăinuirile prin nici un reproș sau ironie, dimpotrivă să mă arăt prieten bun cu ea, să o compătimesc, să nu știu cum s-o mîngîi (există și asta în mine) și să o las să vorbească, deoarece mărturisile usurează. Întrebările mele torturate avuseseră deci un efect asupra ei, chiar dacă păruseră inutile, făcute să o irite și nu să producă remușcări. Efectul fusese mai tîrziu vizibil în starea ei de veșnică tragedie în care se zbătea și prin trecutul ce-i persista tot timpul în suflet. Desigur că numai eu sînt de vină că acel trecut o chinuie și-i apare groaznic, căci în timp ce-l trăise, se obișnuise cu el, îl acceptase, indiferent de nostalgiile ei înspre mine și de încercările ca să mă uite. Acum, numai văzînd torturile mele, îi dă toată importanța și îl privește cu alți ochi. Dacă aș înceta toate iscodirile și pedepsile, ea s-ar transforma imediat, ar redeveni liniștită, dar eu sînt bolnav de gelozie și de dorința de răzbunare. Și apoi imediat ce aș înceta, presupunîndu-mi o voință excepțională (căci judecata așa mă învață : nimeni nu m-a obligat să-mi aleg viața aceasta, acum trebuie s-o suport), chinurile ar continua, căci eu aș rămîne în inferioritate și Ioana ar

începe să se jăluiască că n-am iubit-o niciodată. Mi-ar spune că gelozia și dragostea nu se suprapun decît în parte, și chiar din încetarea geloziei mele ar scoate un motiv în plus de a nega dragostea mea. Dar poate că aceste explicații nu sînt bune pentru durerile noastre prelungite, care sînt pricinuite, orice-aș face, așa cum au fost întotdeauna, și pe atunci cînd nu erau încă motive, de firile noastre mereu în contradicție, cu toate că perfect asemănătoare, de complacere în această atmosferă și de suportare a aceleiași fatalități

Ești bucuros uneori că oamenii îmbătrînesc, căci astfel sînt obligați la anumite transformări. Dacă n-ar fi așa, ar rămîne identici, oricîte dezastre ar trece peste capul lor. Și nici măcar nu văd exact în ei, nu-și pot aplica logica cea mai simplă. O femeie are în același timp un amant, înșelînd pe bărbat, pe copii, pe rude, se dă cu toți nervii, acceptă îmbrățișările cele mai intime, și totul îi devine așa de obicinuit, așa de normal, încît continuă să aibă, fără nici o falsitate, aceleași percepte învățate de acasă, să judece cu ele, indignată, pe toată lumea. Dacă amantul lucid o surprinde într-o astfel de judecată și-i atrage atenția : „Dar cu mine ce faci ?“, ea răspunde calin : „Cu tine e altceva“. Vorbă fără de nici un înțeles, dar caracterizînd așa de bine pe o femeie

Încep eu :

— Într-adevăr, nu știa nimic de ce se petrecea în jurul său. Inteligența lui mă covîrșea de multe ori, constatam cu precizie, oricîte indulgențe aș fi avut pentru mine, că are memorie mai bună, că sesizează mai ușor, logica e mai exactă. Lectura lui îmi apărea, oricît aș fi cetit și eu, prodigioasă, și totuși cu deplină bucurie constatam în discuțiile noastre despre viață că-i conduc gîndurile în voie, că-l pot minți oricînd, că eu știam în orice clipă exact tot ceea ce se petrecea într-însul (nu idei, ci sentimente), în timp ce îi rămîneam un străin. Deci aveam satisfacția că-i produc unele neliniști, pe cît putea el fi neliniștit, chiar dacă ele se cuminteau iute. Slabă consolare, și care nu-i făcea decît servicii (îl mai complica), dar nu puteam să mă opresc.

— De aceea nu-i de mirare că mi-a rămas un străin. Și apoi, aveam așa de puțin timp liber, tribunalul îmi lua tot timpul, cîte douăsprezece ore din zi eram ocupată Mîncam la prînz la ora două, trei, patru, în fiecare zi altfel, și puteam susține toată această oboseală ! Trebuie să presupun că în mine sînt focuri excepționale. Cînd am văzut că el nu mă poate calma, ca să-mi ocup timpul în mod obligatoriu — căci literatura îți permite toate libertățile, — am intrat la bancă. Se poate spune că am fost o funcționară exemplară. Păstrez de acolo, pînă la mormînt, imaginea șefului meu, un bătrîn cretin si murdar, care mă tortura zilnic, pufăia tot timpul o țigară proastă și scuipa pe jos. Aveam un mijloc fericit ca ocupațiile mele să mă scoată la aer : puneam sechestre. Nimeni nu va ști ce înseamnă a pune sechestre, cel puțin în primele timpuri fără să fii o brută, și oricît ți-aș explica n-o să ai decît o imagine teribilă, dar văzută pe gaura cheii. Ți-aduci aminte de trucul ingenios al lui Lesage în *Diable boiteux* ca să pătrundă în adîncul secretelor familiale ? Eu mergeam și mai adînc, în fiecare zi în altă parte, pe străzi de care nici [nu] auzisem, în case cu forme neînchipuite. Astfel, există în București o casă în formă de vapor, locuită de un fost marinar. Este o grozăvie cum trebuie să porți un om cu minciuni, în timp ce portărelul cercetează lucrurile. Dealtfel, faci progrese în psihologie. Mă pricepeam să profit de vanitatea fiecăruia, ca să sufere mai puțin, vorbind de lucruri cu totul fără legătură. La unul am găsit vizite si gazda a întrebuințat toate șireteniile ca să nu afle nimic musafirii de alături. Aiurea am găsit bolnavi și în altă parte amor ! Apoi obiectele pe care vor să le dosească, lacrimile ce curg ca să scape cîte un obiect devenit deodată pentru ei de o importanță extraordinară (poate că e o amintire scumpă, poate că numai își pierd orice rațiune în momentul acela). Desigur că mi-aș fi făcut capătul văzînd acestea, dacă n-ar fi fost în mine un sentiment mai important decît mila : curiozitatea de a cunoaște pe om Veneam acasă și găseam o bucățică de friptură uscată de atîta așteptare Pe atunci venea și el. Începeam conversația și, cît mă mai țineau puterile, voiam să profit. Aveam spaima mediocrității în care mă

cufundam și purtam chiar în servietă o carte. O citeam între două treburi, în tramvaie. El trebuia să-mi spuie ce citise, să-mi dea ample detalii despre ce nu mai aveam timpul ca să mă ocup personal. Îi plăcea să povestească și-l ascultam ceasuri întregi. Și dacă cîteodată mă lăsam în voia lui, asta nu se cheamă dragoste : plăteam cinstit ! Dar uneori, cînd eram obosită, adormeam brusc, cu toate că prin voință pricepusem clar tot ce mi se spusese pînă în momentul adormirii. Și atunci, fără să-mi întrerupă somnul, pleca. Viky, din camera ei, nemaiauzind vorbă, venea, mă lua ca pe un copil și mă punea în pat.

Și atunci, în pat, începea pentru mine o existență fantastică. Nu eram nici trează, nici adormită. Adică, aveam prezente în mine, în același timp, locul unde mă culcasem, mobilele, toate preocupările pentru a doua zi, dar și imaginam aventurile cele mai extraordinare, lucidă totuși că totul este ireal. Și ziua chiar consideram momentele acestea drept singurele clipe de fericire. Totdeauna jucai un rol, și dacă trează făceam tot ce puteam ca să te alung, noaptea te lăsam să sosești și să faci cu mine tot ce voiai. Dar nu tu întreg, așa cum te-am cunoscut ; acum nu mai exista nimic în tine din ceea ce am urît, egoismul, gîndurile fără legătură cu mine. Păstrai numai ceea ce m-a subjugat, tandrețea, neputința ta de copil ce trebuiește ocrotit (chiar dacă tot ceea ce îmi scăpa din tine mă legase mai mult) și o imagine dureroasă obsedantă : slab, imaterial, cu ochii triști, cu gura crispată. Atunci mintea mea te lăsa în voie să călătorești pe la ferestre, să te tîngui, chemîndu-mă, să te culci lîngă mine, să mă iei în brațe și să mă duci spre lună !

— Scumpă Ioana, nicicînd n-a fost un dezastru mai mare ca al nostru !

— El n-are nici un un contact cu realitatea, chiar dacă prin obiceiul de a-și satisface imediat apetitul nu apare deloc imaterial sau dacă fizicul îl arată ca pe un om bine înfipt pe pămînt : scurt și bondoc, cu surîsul jovial, care marchează o eternă bună dispoziție. Îți închipui că nu puteam să iubesc un astfel de om, căci în dragoste fizicul joacă un rol important. Îl persecutau tot

felul de probleme fantastice și le povestea oricînd cu un mare lux de amănunte. Avea o memorie admirabilă și nu uita nimic. Deseori îmi vorbea despre nemurirea sufletului, de viața viitoare, de păcat și ispășire ; în direcția aceasta ne înțelegeam perfect, și orice îmi spunea nu mi se părea imposibil. Scepticismul tău m-a înghețat întotdeauna, puteam acum face construcțiile cele mai fenomenale. Credea în sfinți și în Dumnezeu, și a fost un timp cînd mergeam săptămînal la biserică.

— Erai foarte păcătoasă, mă torturai și mergeai să te rogi ! Ce ridicol ! Și nici măcar nu încetai păcatul, ci treceai de la biserică la hotel. Tu îți poți găsi scuze, dar el știa precis că față de mine era vinovat !

În nevoia Ioanei de a merge la biserică se poate vedea ce ușor era influențată, femeie prin excelență, și toată cultura și inteligența nu serviseră la nimic. Dar se pot vedea și chinurile în care se zbătea și căuta, oricum, o consolare. Din ziua întîia a revederii noastre, oricît de greu s-ar fi făcut împăcarea, nici nu i-a trecut prin minte să mai facă o rugăciune.

— Într-o zi, vorbind despre ce se va întîmpla cu noi după moarte, a spus de tine : „Sandu va deveni strigoi !“ Cu toate că pînă în clipa aceea fusesem liniștită, am început să țip ! Așa lovise de exact — din greșeală sau înadins — în imaginea ta din subconștientul meu. Au venit cu toții, m-au calmat, m-au întrebat ce am și le-am dat o explicație oarecare. Apoi s-au dus, mai înainte de a avea curiozitatea să priceapă ceva. Iubitul meu era un strigoi !

— Să-l fi văzut cum mînca ! Se obișnuise să rămînă totdeauna la mine la masă, neinvitat. Dacă ne găseam în stradă, mă grăbea să nu pierdem mîncarea și atunci nu mai băga de seamă de ceilalți, lua bucata cea mai bună, porția cea mai mare. Cînd mai era cineva la masă la noi, surprindeam ochi ironici privindu-l, și el nu observa nimic, căci era ocupat să vorbească și să mănînce. Ce rușine pentru mine ! Vorbea tot timpul numai el, despre toate năzbîtiile din copilăria lui, ca și cum asta ar fi interesat pe cineva. Căldurică, mîncare, femeie, găsise de toate în casa noastră. Putea în voie să se îngrașe. Și totuși, pre-

tindea că pentru el realitatea nu există, că este prin excelență dezinteresat. Dar se califica la întîmplare, totdeauna cu complezențe, cu titluri luate de prin cărți, și mai ales se echivala cu vreun erou rusesc. De tine a spus că ești prea socotit, fricos, comod și-i faci impresia unui munte grațios cu flori la poale, apoi cu fagi și brazi spre capăt și cu zăpadă, iar după ce ai urcat cu anevoie și ești fericit de izbîndă, căci te simți puternic și singur, în timp ce înaintea ta se desfășoară minunile perspectivelor, descoperi, construit foarte confortabil, un restaurant.

— Și el este, în vîrful Jungfrau, *un pissoir*

— Era un personaj deștept, dar destul de vulgar.

— Cînd ai știi ce vulgar era ! Mi se crîncenă carnea cînd mă gîndesc ce descoperiri am făcut în primele noastre întîlniri. Poate dacă aș fi fost la prima cunoastere, m-aș fi consolat cu gîndul că așa sînt oamenii, dar te știam pe tine delicat, cum procedai într-o scenă, ce altfel devine oribilă. (De fapt, explicația era mai ales : pe dînsul Ioana nu-l iubea și o indignau toate gesturile, la mine orice i se părea perfect.) Ca un animal, credea că totul trebuie făcut simplu, un act de care trebuie să profiti cît mai copios. Și-a făcut cu mine educația, și acum, cu altă ocazie, se va prezenta învățat de mine !

Ce umilință pentru Ioana, așa de mîndră !

— Și de ce n-ai plecat de la prima oară ? (Aș fi suferit mai puțin ?)

— Era prea tîrziu și nu mai puteam da îndărăt ; pornisem pe calea aceasta și trebuia să o duc la capăt, altfel totul purta numele de aventură.

Și, orgolioasă dar alături de plîns :

— Și știi că eu nu sînt în stare de aventuri !

— Voiam să mă vindec de tine cu orice preț, am crezut că acesta este un mijloc. Tipul este inteligent și am socotit că asta îmi ajunge. Dar îi lipsește complect orice sensibilitate, habar n-are de ce se petrece în preajma lui. N-a priceput nimic din marea tragedie ce se desfășura lîngă el. Credea poate că sînt o midinetă care vrea să se dea. Într-o zi, la hotel, plănuind să se apropie de mine, m-a găsit înghețată, fără putere să fac un gest să-l pri-

mesc. S-a indignat cu o ridicare din umeri și a început să se încalțe. Oh! ce groază a fost pentru mine atunci! M-am îmbrăcat în goană și am pornit ca o nebună pe străzi, în timp ce el, transformat ca prin minune, se milogea după mine să-l iert. La urmă l-am iertat. Și-a ținut cuvîntul să nu mai facă astfel de gesturi: după cum vezi, eram educatoare!

Conversații lungi, inutile și care se termină cu epuizarea amîndorora. Caut, ridicol, să descopăr un colț din carnea ei neprofanat, căci ideea de „dragoste" e prea abstractă pentru chinurile mele, iar pe mine mă obsedează micile evenimente dintre ei și, vizual, reconstitui scene în toate detaliile. Cîteodată, sărutînd-o într-un fel neobisnuit, o iscodesc dacă celălalt o sărutase la fel, și răspunsurile ei evazive mă torturează. Dar nu poate să răspundă decît negînd, căci în brațele mele uită tot ce s-a întîmplat cu celălalt sau îi e milă de întrebările ce nu pot fi consolate și preferă să tacă. Totuși, a încercat odată să-mi facă o bucurie: „Era groaznic de gelos că m-ai avut fată!" Această veste, în loc să mă bucure pentru o clipă, produse noi frămîntări, căci se presupunea că fuseseră scene între ei, discuții aprinse, și poate o consolare de a Ioanei spre el, inversă: „Dar asta n-are nici o importanță". Deci, între ei, o legătură mult mai febrilă, de veritabili amanți, decît voia să mărturisească acum Ioana. Poate că și uitase. Și din moment ce n-o mai interesa chestiunea, se mira că mai insist eu. Deseori reflecta: „Ce deosebire! După despărțire, el parcă nici n-ar fi fost, și dacă n-ai fi tu, nici nu m-aș fi gîndit la viața aceea. În timp ce în orice clipă toată am fost impregnată de tine."

Nu pot scoate satisfacții din felul cum mi s-a dat prima oară. A fost o scenă grotescă, de care nu pot să am nici o mîndrie. Am spus cîteva minciuni, căci mă forțase prin firea ei dublă, ce se dăruia și în același timp pedepsea teribil, și apoi au început anumite mîngîieri mai avansate. Dar, după ce permisese aproape tot, s-a retras brusc și a fugit, lăsîndu-mă ridicol. A doua zi m-a întîlnit pe stradă, a fost prietenoasă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. O nouă încercare s-a terminat tot așa

de stupid. După o zi, am găsit-o culcată, în lacrimi. (Locuia, ca studentă, într-o cameră din București, rudele fiindu-i în provincie. După un an, Viky, ajunsă și ea studentă, a venit să locuiască cu dînsa.) I-am vorbit, am consolat-o, i-am explicat, pînă ce, într-un moment de desperare de a nu ști ce să fac și din pricina nervilor încordați, am început să plîng; și atunci s-a dat cu tot corpul, cu tot sufletul și niciodată nu i-a mai părut rău de asta, oricîte lupte ar fi început între noi, oricîte reproșuri ne-am fi făcut. Transformarea ei se făcuse așa de brusc, devenise deodată din rea bună, încît mă așteptam ca nervii să reînceapă pe tema aceasta. Cum cunoștința noastră se întîmplase de-abia de o lună, deprinderile între noi nu se făcuseră încă și posesia se îndeplinise înaintea atîtor alte familiarități mai puțin însemnate, dar necesare. Se întîmplase astfel între noi ce era mai grav și continuam să ne jenăm pentru amănunte. Mi-aduc aminte de un detaliu fermecător și amuzant totodată: exact peste drum de Ioana, fereastră în fereastră, locuiau alții care puteau să vadă pînă în fundul camerei noastre, și multă vreme întîrziam să ne apropiem unul de celălalt — lungeam o discuție ce nu ne interesa, cînd de fapt ne era dor să ne strîngem — numai din pricină că nici unul din noi nu avea curajul să tragă storul

Eu i l-am prezentat Ioanei. In ultimul timp scenele dintre noi deveniseră intolerabile. Urile, deznădejdile, patima se succedau neîntrerupt, fără nici o zi de liniște. Nu știam ce hotărîre să iau, prea slab ca să fug, prea nenorocit ca să rămîn. Ca diversiune, i l-am prezentat, căci era inteligent, putea să o învețe o mulțime de lucruri și să aibă o înrîurire asupra ei, punînd puțină ordine într-o minte așa de chinuită. L-a prețuit imediat și mi-a vorbit cu admirație de el. Îi dasem preocupări noi, dar dragostea subzista întreagă. Îmi amintesc o dată cînd a venit Ioana să mă ia de la gară, cum făcea săptămînal. Era noapte frumoasă, și am pornit spre Șoseaua Kiseleff. Acolo, pe o bancă, s-a strîns febril ca de obicei, și, în mijlocul unei discuții aprinse, cînd ne dam raportul de ceea ce făcusem, mi-a anunțat: „Știi că prietenul tău m-a vizitat; e foarte drăguț!" Vorbe fără nici o însem-

nătate. Chiar acum, după ce s-a întîmplat, îmi dau seama că Ioana a depins mereu de mine. Mai tîrziu (dar totul s-a întîmplat foarte iute), a început să-i descopere o serie de calități, pe care nu le găsea în mine, după cum la urmă, cînd au fost împreună, avea să insiste tocmai pe ce era comun între noi. În special îi exagera virtuțile și îl admira ca pe un om de onoare, căci el știa să-și vorbească răspicat intențiile fără ezitările mele dubioase. (Deziluziile Ioanei trebuiau să fie cu atît mai mari.) Într-o seară, ca să fie exactă la gară cînd plecam, a fugit într-o goană să se îmbrace, și mi-a fost milă de inima ei, ce bătea ca a unei păsărici speriate. Cu un minut înainte de plecarea trenului i-am spus afectuos: „Ce bună ești cu mine uneori și alteori ce rea! Poate ne vedem prea mult, am pierdut orice sfială și destăinuim tot ce gîndim. Ce ar fi să amînăm revederea noastră cu o săptămînă?“ Ne-am înțeles. Totuși, săptămîna viitoare speram să-mi iasă în întîmpinare la gară, după obicei, și cum, negăsind-o, am suferit, m-am dus, cu toată umilința, să o văd. Mi-a trimis prin Hélène cîteva rînduri mînioase (după ce am sunat de mai multe ori). Mă izgonea. Scrisoarea se termina cu: „Pentru că ești un om care nu se poate ține de cuvînt, totul s-a terminat între noi“. Astfel de scene grozave s-au mai petrecut, dar acum am priceput că a vorbit adevărat. Aveam intuiția de importanța ce o căpătase celălalt, chiar dacă știam ce puțin el se potrivește Ioanei și că nu va fi în stare să o facă fericită

În seara aceea teribilă m-am îndepărtat încet de casa ei, am trăit intens fiecare pas făcut, mi-am întors ochii de mai multe ori, am privit pe cei cîțiva trecători și luna turburătoare, la colțul străzii am întîrziat mai mult, și numai după aceea am pornit definitiv, tragic, ca și cum aș fi venit de la o înmormîntare.

Spun:

— Am știut tot ce se petrecea între voi, căci mă vizita deseori. Puteam astfel ști ce se întîmplă. Nu-mi spunea nimic, dar mă pricepeam să-l descos, fără ca să aibă vreo bănuială. Îi pricinuiam neliniști, imaginam evenimente, puteam să-l fac să creadă orice. Aveam imense bucurii ca să-l chinui, dar cine va ști febrilitatea

mea bolnavă producîndu-mi astfel de satisfacții? Eu rămîneam pe multă vreme distrus, în timp ce el se refăcea imediat, fie că — om sănătos — nu-l puteau multă vreme covîrși tristețile, fie că tu, cu care se întîlnea curînd, aveai să-l consolezi prin vorbe sau prin corpul ce-l îmbăta ca un vin. Discuțiile dintre noi evoluau în general asupra literaturii, dar fiecare ascundea alte emoții, căci în fiecare vorbă sau gest ne cercetam, și unul și altul încîntat de ce putea să-i ascundă celuilalt. El — bănuitor, gelos (căci știa că succesul lui era aproximativ. Îi spusese Ioanei cu luciditate: „Dacă te-ar chema, te-ai duce la dînsul ca un cîine!“), amical, deoarece se considera vinovat și avea oareșicare remușcări (ochii speriați, incapabili de a se preface, cu care primea anumite reflecții ce puteau fi cu dublu înțeles, dar eu le atenuam imediat, de frică să nu priceapă ceva, și apoi își produseseră efectul, neliniștindu-l), eu — crispat, gelos la culme, înfiorat în toată ființa, umilit, căci îmi închipuiam că celălalt mi se preferase fiindu-mi superior, dar satisfăcut că mă puteam juca în voie cu el, că în jocul acesta, cel puțin, nu era nici o îndoială de superioritatea mea, și, în același timp, cu speranță nebună că poate nimic nu e adevărat.

Sînt o mulțime de feluri de a putea primi muzica. Lui îi furnizează mai ales idei. Combătea cu vehemență pe Brahms, și pentru a-l combate se găsesc teorii destule. Am cumpărat la patefon *Cocertul opus 77*, pentru vioară și orchestră, ca să-l conving că nu are dreptate, și că primește prea iute păreri emise de alții. Sau, mai ales, pentru a-l obliga față de mine și a-i împiedica sau a-i întîrzia, măcar, planurile perverse.

În curte, la miezul zilei, i-am spus o dată ca să-l încerc:

— Pentru mine, senzualitatea nu joacă rol prea mare.

— Ba eu sînt senzual!

Și-l văd înfiorat, sclipind la soare, umflîndu-se: pe la începutul aventurii, pe cînd căpătase o femeie curată și de familie bună, oricînd la dispoziție, după ce escapadele lui se făcuseră printre dame și printre slugi.

— N-am noroc, îi spusei. Am avut o metresă care îmi făcea cîte un copil la fiecare lună. Ce mai cheltuială!

Drace!

Și a plecat de la mine îngrijorat, probabil să o întrebe pe Ioana și să ia măsuri.

A primit în fața mea un rest de bani la care nu se aștepta. Ce bucurie în ochi! Ca să aibă de hotel chiar pentru ziua aceea? Sau poate ea plătea...

Avusese obiceiul să-și spele lenjurile la servitoarea mea și continua la fel, poate pentru că nu voia să-l bănuiesc, schimbînd ceva sau — ceea ce i se potrivea perfect — nici nu se gîndea să aibă astfel de scrupule. Drept lîngă mine s-au așezat, într-o zi, cămășile lui cu dungi verzi, albastre, roșii și mai păstrînd o urmă din mirosul corpului

La „Carul cu bere" mi-am povestit toate durerile lui Radu. Radu este un adolescent, dar cu umerii destul de puternici ca să suporte o astfel de povestire. Tandru, fără întrebări iscoditoare, compătimitor. Căpătase obiceiul să mă caute săptămînal la gară, cum făcuse odinioară Ioana, și venirea mea nu mi se mai arăta așa de pustie, aveam pe cineva ca să mă sprijine. Cum îmi devenise imposibil să mai tac, confidențele către el nu mi se păreau deloc ridicole. În timp ce, împrejur, chelnerii se agitau, clienții se enervau așteptînd consumația sau plata, se intercalau strigăte din care nu puteai desprinde nimic clar, cu toate că cuprindeau toată atmosfera. În fața noastră, berea din pahare pierduse spuma și orișice tentație. Cum voi fi arătat la chip în clipa aceea? Știu că zîmbeam tot timpul.

Iar după ce Ioana mi-a spus, el a certat-o: „De ce i-ai spus? Habar n-avea!" Ce satisfacție am avut pentru vorba aceea! Nici nu-mi închipuisem că poate să fie așa de incapabil de a înțelege ceea ce se petrece în jurul lui! Liniștit, împăcat cu rolul lui, n-avea nici o grijă și, dacă uneori se purta binevoitor cu mine, o făcea complect gratuit. Și cum i se păreau toți oamenii făcuți după același calapod, a avut impresia că m-am prefăcut

față de Ioana că știu tot. Într-adevăr, Ioana i-a mai spus:

— Știa perfect totul.

— Se lăudă.

Mă tîngui:

— În timpul celor trei ani de despărțire ai devenit parcă o fantomă prezentă oriunde aș fi fost, orice-aș fi făcut, dar destrămîndu-se la orice tentativă de a o prinde. După atîta vreme fără nici o veste, nu mi se părea imposibilă o surpriză și, dacă primeam o scrisoare, îngălbeneam. N-aveam curajul să mă uit la scrisul adresei, o purtam cu mine multă vreme și, la urmă, după emoții prelungite, vedeam că scrisoarea era din altă parte; ceea ce știam de la început, dealtminteri. Dar niciodată n-am avut voința să privesc scrisoarea imediat și să simplific atîtea presupuneri inutile. De ziua mea, cînd îmi venea un teanc de scrisori, telegrame, cărți de vizită, iscodeam pe fiecare în parte, mă torturam pentru fiecare, și apoi, după cîteva zile, după ce parveneam să citesc pe ultima, redevenеam nenorocit, cu impresia că din nou va trebui să aștept un an. Sau pîndeam la fiecare colț de stradă, și toate femeile semănau cu tine, de departe, dar apropiindu-se deveneau străine.

— Trebuia să fiu moartă pentru tine! De aceea nu ți-am mai dat nici o veste.

— Totuși, cînd ne-am întîlnit, erai chiar în centrul orașului, și nu te mai ascundeseși.

— N-am mai putut lupta.

De cîte atîția ani voința ei n-a avut nici o ezitare, dar s-a destrămat deodată într-o zi — părîndu-i-se că orice luptă este de prisos — n-o să poată înțelege nimeni niciodată.

Am întîlnit-o chiar în centru, singură. Era firavă, cu obrazul supt, galben, cu pistrui mulți: așa o transformase munca istovitoare și lupta din ea Un pantof o stringea tare, și ca să meargă își răsucea un picior, penibil A început între noi o scenă artificială, căci vorbeam amîndoi la întîmplare, în prada emoției, ne puneam întrebări neînsemnate, fără să înțelegem bine răs-

punsul, mergeam fără sens, spre Șosea. Distanțele deveniseră o jucărie de copil, căci nu aveam decît teamă să nu apară colțul de stradă unde o să ne despărțim. Singur îmi spusesem : dacă aș putea să o mai întreb numai dacă își aduce bine aminte de *Tristan și Isolda* sau să o mai întreb dacă mai trăiește cățelul ce-mi sta mereu în brațe ! Și atîtea alte curiozități neînsemnate, care în momentul suferinții deveneau deodată esențiale, se excludeau una pe alta, rămîneau singura mea preocupare pe care o extrăgeam din viață. Ceea ce era important, căci îmi cauza, de fapt, suferința, n-aș fi avut curajul s-o întreb. Nu știu cum ar fi primit întrebarea sau cum aș fi suportat eu răspunsul, dar neprevăzutul întîlnirii a simplificat, sau remușcările ei au hotărît-o să-mi spuie la prima ocazie, chiar dacă după aceea spațiul din nou s-ar redeschide între noi, și de data aceasta pînă la moarte. Dealtfel, așa cred că e întotdeauna, un secret trebuie să izbucnească odată. Și după ce te-ai ascuns ani de zile, ai luat toate măsurile să nu bănuiască nimeni nimic, te-ai torturat fără să cauți nici o consolare în afară, ai acoperit neobosit cu noi văluri negre, deodată, fără rost, în locul cel mai nepotrivit, faci confidența totală. Așa de mari și de misterioase transformări se petrec în noi. Ioana a profitat de o vorbă inofensivă de a mea ca să spuie tot. Am întrebat-o :

— Și dacă nu ai păreri rele despre mine, și acum îți pare bine că mă vezi, de ce ai rupt orice relații dintre noi, cît de rare, cît de oficiale ?

— Vezi că s-a întîmplat cu mine ceva ce nu-mi da dreptul să te caut.

— Ce anume ? (Cum n-am înconjurat după obicei, întîrziind ?)

— Știi că spre despărțirea noastră ai adus pe cineva în casa mea

— Și ești metresa lui ? (Încă nu fusese prea tîrziu ca să înconjur.)

— Da !

Un „da" neînsemnat, neschimbîndu-mi poate cu nimic înfățișarea, dar conținînd în el toate chinurile noastre de ani de zile.

Nu m-am prăbușit, n-am plîns, n-am îndepărtat deloc mersul conversației, n-am comentat, dar în mine s-a desfăcut deodată o depresiune în care nu mai exista nici o încercare de a te împotrivi, cînd în sfîrșit ți-e egal totul și accepți orice, cu alt aspect decît ceea ce simțeam zilnic, fără frămîntările cunoscute, semănînd a calm, ca o rană ce devine în culmea durerii insensibilă, și atunci am putut să mă întreb, în fața straniei mele stări, biată epavă umană care totuși pe stradă salută uneori un cunoscut sau, traversînd, așteaptă să treacă un automobil ca să nu fie călcat, dacă nu cumva nu știusem nimic.

Și iarăși discuția continuă neînsemnată, vorbe ce nu pot fi reținute și, uneori, tăceri nesemnificative, aproape plictiseală. Ne-am despărțit fără să ne mai promitem o întîlnire, căci nu-i vedeam necesitatea. Curiozitatea mea și scrupulele ei fuseseră satisfăcute, nu mai rămînea decît să mă deprind cu noua stare de lucruri. Cînd s-a depărtat, am putut s-o privesc iarăși în întregime, căci în conversație ochii nu o observaseră prea mult, și mi-a apărut aceeași imagine cum o descoperisem pe stradă : slabă, tristă, obosită și șchiopătînd dizgrațios

A doua zi m-am hotărît cu tot dinadinsul să mă vindec. Trăiesem prea multă vreme singur, trebuia să ascult de sfaturile ce mi se dau și să ies între oameni, oricît de prost aveam să mă simt. Mi-era teamă, căci nu puteam întreține o conversație, sau, dacă mă căzneam, vorbele ieșeau nenaturale, și oricîtă bunăvoință aș fi arătat, eram un om incomod. Această panică mi-a fost familiară întotdeauna și, mai înainte și mai tîrziu, un amestec de timiditate, de neîncredere asupra importanței mele, și un cuvînt spus greșit mă făcea incapabil să mai continui, năruia toate intențiile, și mulți mă puteau taxa sumar de „prost". Și nu o dată părerea asta abia mascată venea din partea unui om neînsemnat, a unui funcționar inferior, care își omoară anii făcînd mereu același lucru la un birou, sau a unui comisar îngîmfat (citez un funcționar și un comisar fiindcă sînt exemple exacte din întîmplările mele nenumărate, înfipte în memorie pentru eternitate, să mă terorizeze). În momentele grave, această incapacitate de a evolua normal între oameni

se accentuează. Trebuia să încep deci viața mea nouă printr-o luptă împotriva mea de alt ordin, care implica noi suferinți, dar preferabile. Și apoi, această luptă putea fi de folos, căci îmi distrăgea atenția. În prima zi după întîlnirea cu Ioana m-am alipit de un grup de cunoscuți care mergea să se amuze la Moși. Mi s-au perindat în față turta dulce, roata norocului, animalele sălbatice, scrînciobul și totodată chiotele, glumele, muzica stridentă și conversația pe care trebuia s-o duc cu amicii mei, să fac haz de spiritele lor de oameni sănătoși. Cîte o secundă, îmi revenea chipul Ioanei trădătoare și nefericită, dar mă forțam să-mi schimb gîndul. Cînd m-am întors acasă, am găsit această scrisoare de la Ioana : *„Poate îți închipui cu ce emoții m-am hotărît să-ți scriu. M-am convins că amîndoi sînteți puternici, fiecare în felul său, și niciodată nu voi putea avea nici o preferință. Amîndoi îmi sînteți necesari. Vei voi să redevii prietenul meu? Bineînțeles, mă voi transforma, și nimic urît nu va mai fi între mine și voi“*... Scrisoare ridicată. Am suferit mai puțin?

Misterul feminin... Nu este nevoie să asiști, cum am asistat, la întîmplări mari ca să te înfiori. În mijlocul conversației celei mai tandre, cînd femeia este de perfect acord cu tine, și aprobarea ei vine complect, fără să fii deloc vinovat, printr-o vorbă neprevăzută distruge construcția tuturor planurilor. Nici măcar nu-ți face vreun reproș, totul pare o întîmplare. Și atunci, dacă ești gelos, brodezi pe această vorbă și te chinui. De la Ioana eram deprins să-mi vie amenințările cele mai teribile. Mă înștiința deseori că se va da altuia. Nu trăgeam concluzii definitive, căci o clipă după aceea se alipea ca cea mai îndrăgostită dintre fete și despre exploziile ei de mai înainte spunea : „Cum poți să le iai în serios? Mi-era ciudă în clipa aceea pe tine!“ Se contrazicea mereu, căci depindea de cum îi apărusem în ultima clipă. Ar fi fost greu să-mi scot un portret din părerile ei, căci mă caracteriza nu prin mici nuanțe, deseori fără legătură între ele, dar întregind un om, ci prin însușiri exact inverse, reduse la schema „ești bun“ sau „ești rău“, susținută totdeauna cu aceeași violență. Apostrofa însă cu atîta convingere, încît descori te întrebai dacă nu are dreptate, indiferent dacă observai contradicția, mai ales că temperamentul meu nu este în stare de nici o certitudine, orice definire mi se pare în același timp posibilă și imposibilă și n-am încredere în mine. Ioana, extrem de inteligentă, găsea caracteristici precise cînd nu erau instinctele ei în joc; o judecată de felul acelora pe care le aplica asupra unei cărți.

Păcatul ei n-a schimbat-o deloc. Are acum noi sentimente, remușcări, umilință, tragedia celor întîmplate, dar ele, deși o complică, lasă să subziste ciuda ei pe mine, nu o îmbună. Reprosul pentru că nu o iubisem (singura cauză a tuturor celor întîmplate) a reînceput. Cîteodată își amintește de cîte o scenă nerezolvată odinioară, în care suferise mult, și o continuă acum, vrînd să pedepsească pe ceea ce fusese întrerupt atunci. Vorbe sau gesturi îndepărtate devin, în aprinderea ei, iarăși vii, pe care trebuie să le explic și să le scuz pînă la epuizare (pentru o zi, căci a doua zi totul reîncepe, pînă ce discuția pornește tot așa de vehementă în altă parte). Și despre viața noastră prezentă avem tot așa de mari neînțelegeri, căci în clipe scurte de potolire a geloziei, cînd nu mă doare nimic și mă cred vindecat, cu toate că experiența m-a învățat că totul nu se datorește decît unei ciudățenii a naturii, unei acalmii trecătoare, și chinul va trebui să reînceapă, redevin cel pe care îl cunoscuse odinioară Ioana, ușuratec în ceea ce o privește, plictisit, fără să-mi mărturisesc plictiseala, dar trădîndu-mă prin neastîmpăr și prin planuri — cu aspect inofensiv — de a varia atmosfera portului și de a vizita Cavarna. Alerg la tot felul de șiretenii ca să plec, îndelung pregătite, stîngace, căci nu sînt naturale, și vizibile perfect pentru firea bănuitoare a Ioanei. Atunci izbucnesc certuri puternice ca și odinioară, constat că nimic nu s-a schimbat și că păcatul n-a avut cel puțin meritul de a o potoli puțin. Cu infinită ciudă, îi simt despotismul, și mi-e scîrbă de mine că nu am avut curajul să mă degajez, să plec. Plimbarea pentru cîteva ceasuri la Cavarna devine obligatorie, căci îmi permite să cred că mai am oarecare libertate (așa de umilă, că-mi dau seama de asta), și după o escapadă de cîteva ceasuri pe ulițe umile, sa-

tisfăcut de curajul meu, neliniștea să nu se fi întîmplat ceva Ioanei mă invadează tot mai mult, și o pornesc înapoi spre port, mai înainte de ora ce mi-o fixasem, grăbindu-mă tot mai mult pe drum, și ultimii pași făcîndu-i alergînd. De obicei, în astfel de clipe o găsesc străină, fără să fie dușmănoasă, dar nici prietenă, ca și cum suferința ei devenise prea mare ca să mai aibă nevoie de agitații.

În mînia împotriva mea, pierde orice control al vorbelor, mă pedepsește cu orice simte instinctiv că m-ar îndurera mai mult, și nu o dată, în plină vehemență, m-a comparat cu celălalt, cu toate că din pricina celuilalt fusese nenorocită o clipă mai înainte; ne găsește la amîndoi același egoism bărbătesc sau alte asemănări, atrage și asupra mea unele cuvinte rele pe care de obicei le aplică numai lui, și atunci izbutește să mă facă iarăși nefericit, gelos, să-mi alunge tot calmul care i se păruse că mă îndepărtează de dînsa. Reîncep iscodirile mele, deznădejdea ei și împăcarea de la urmă. Astfel, trecutul și prezentul se suprapun în viața noastră, iar gîndul la viitor vine foarte rar, căci sîntem prea preocupați de ceea ce se întîmplă; viitorul nu apare decît ca să ne dea o crispație în plus, și dacă uneori totuși spunem: „cînd vor trece toate aceste și vom fi fericiți", nu ne facem nici o iluzie că ar fi altceva decît o poveste irealizabilă de a adormi copiii și că putem adăuga, în cazul acesta, planurile cele mai neverosimile. Dar ele nu par ridicole, căci se potrivesc cu fantastica noastră existență, cu atîtea întîmplări și suferințe pe care le desăvîrșim, fără ca altcineva să poată pricepe logica lor.

Dacă aș fi pictor, aș picta — și aș fi ocupat pentru toată viața — întregul port Cavarna, casă cu casă, fiecare ungher. Aș încerca să refac pe pînză întregul miraglu. Și pe cei cîțiva oameni de aici. Nimic nu mi se pare de prisos, orice detaliu îmi produce emoții. Cu toată splendoarea soarelui răsfrînt pe mare, pe petricele, pe lut, totuși, aș putea întrebuința cît de mult culorile sumbre. Fiecare tablou va trebui să plîngă. La Balcic, grație, capriciu, prea multe podoabe adunate. Aici numai cîteva linii dure, ca și cum adevărurile esențiale se

exprimă simplu, fără contorsiuni. Dar în timp ce la Balcic sesizezi în scurt timp toate frumusețile, la Cavarna, în primul moment, nu observi nimic, și numai mai tîrziu începi să te impregnezi de atmosferă, să capeți parcă un viciu Uneori, în mijlocul nopții, am impresia că stau de vorbă cu Dumnezeu

Orice preocupare, cît de neînsemnată, este aici îndreptățită. Mi-am pierdut o dimineață întreagă ca să culeg scoici; mă bucuram la orice descoperire mai însemnată și mereu alegeam alt amic din București căruia să i le duc. La urmă, am pus scoicile pe marginea ferestrei și a dispărut farmecul care îl avuseseră în nisip. De cîte ori închideam sau deschideam fereastra, pierdeam cîteva, și mă întreb pînă la urmă ce va mai rămîne din ele. În orice caz, e ridicol să le duc cuiva Timp de cîteva ore am crezut că ar fi normal să fac așa

Corăbiile cu mărfuri ne vizitează foarte rar, iar cele cu excursioniști niciodată. Vameșul n-are mai nimic de lucru. În portul acesta orice muncă stagnează, iar hambarele pline sînt de folos numai pentru șobolani. O dată a sosit o corabie mai mare, care cîteva zile a rămas în fața Cavarnei (corăbiile nu se pot apropia prea mult de țărm) ca să încarce grîne, să le ducă la Constanța Hacik ne-a spus că cunoaște bine pe comandant și ne-a sugerat c-am putea face drumul pînă la Constanța, să rămînem acolo o zi, și cu aceeași corabie să ne întoarcem. Hacik era încîntat că ne poate face un serviciu, iar pe comandant conta aproape sigur. Și într-adevăr, curînd, ne-a adus acceptarea comandantului. Trebuia să plecăm pe la zece seara, deci plecare de noapte misterioasă, și cu atît mai atrăgătoare, iar în ziua ultimă n-am vorbit decît de călătorie, am scos hainele bune ascunse într-un geamandan, am cumpărat provizii, am făcut planuri pentru Constanța, care, văzută din singurătatea Cavarnei-Port, face impresia unui oraș foarte important. Hacik se agita mai mult ca de obicei, ne vizita pentru o minută la fiecare ceas ca să ne aducă noi vești bune, era fericit. Bineînțeles, Charles, care nu plecase încă, venea cu noi. Charles găsise o ocazie și venise la noi numai pentru o zi, probabil ca să aplice o mică lecție Arabellei,

cu care se certase. Dar îi plăcuse locurile noastre, găsise alte ocupații, și chiar o fată de popă frumușică, și întîrzia să se întoarcă. Pe Arabella părea că o uitase complet, și numai Ioana își mai aducea aminte uneori de ea (se temea să nu i se întîmple la fel ?) căci probabil că trebuie să se fi simțit, așteptînd zilnic, foarte nenorocită. Acum Charles era gata să plece mai departe, și s-ar fi dus cu o ocazie pînă la capătul lumii, fără să-l reție nici un scrupul. Dar nici noi nu-l grăbeam să se întoarcă, fiind mai puternică dorința egoistă ca să avem un tovarăș agreabil în plus. La ora zece eram cu toții pe ponton, felinarele abia se luminaseră, Hacik ne spuse că avem să așteptăm pe comandant, care trebuia să sosească din Cavarna. Dar nu eram singuri. La ușa unei magazii mai apărură cîțiva călători : erau cu toții invitați de Viky, fără ca să ne anunțe și pe noi și fără să fi vorbit cu comandantul pentru ei. Și cînd am certat-o pe Viky, explicîndu-i că nu avea dreptul să facă invitații unde era ea însăși invitată, și că aveam teroare văzînd străini în tovărășia noastră, a replicat :

— N-o să spuie nimeni nimic, lasă că vorbesc eu.

Erau două grupe distincte, și Viky făcea naveta între ele, la fel de zîmbitoare. Hacik era încurcat simțindu-se responsabil, dar rîdea ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Și atunci începu o așteptare enervantă, o curgere înceată a minutelor, o atenție încordată, doar vom auzi vreun zgomot de automobil dinspre drumul de la Cavarna care să anunțe venirea comandantului, o discuție în toate chipurile asupra cauzei întîrzierii, uneori glume care nu exprimau decît nervi, în timp ce Hacik, nenorocit, nu-și mai găsea loc, iar comandantul lua aspecte fantomatice, mereu alta îi era înfățișarea. Pe la ora unu ne-am dus la noi, căci bătea vîntul rece, și a rămas Hacik să pîndească și să ne cheme. După alt timp, am adormit cu toții pe cîte un colț al patului. Pe la patru dimineața m-am trezit, m-am dus la ponton și am găsit pe Hacik singur de veghe, tremurînd în haina lui subțire. Nu puteam să-l hotărăsc să plece la culcare, cu toate că noi nu mai eram amatori de mers. Dar el a mai rămas să mai aștepte un ceas. A doua zi la opt, cînd

ne-am trezit, corabia abia plecase, se mai vedea o umbră la orizont.

— Se poate, spune Ioana, să fi fost nedreaptă cu tine, să te fi chinuit, să-ți fi distrus viața, dar un adevăr se desprinde sigur : eu te-am iubit, și tu nu !

Cuvintele acestea sînt urmate în chipuri diferite, de acceptare sau de revoltă. Uneori adaugă : „În definitiv, tu ai făcut enorm de mult pentru mine, căci nu te obliga nimic să faci ceva, m-ai suportat, orice nervi aș fi avut". Și altă dată : „Îți închipui ce deznădejde e mai mare decît a iubi fără să fii iubit ?" Și atunci eu ripostez, refăcînd astfel atmosfera din *Adolphe* (carte, care, împreună cu *L'Amoureuse* a lui Porto-Riche, se găsea deseori în discuția noastră. Ioana afirma că ni se potrivesc.) „Dezastrul este și mai mare pentru cel iubit !"

Dar, rămas singur, simt că vorba mea mai mult servește de pedeapsă, căci Ioana îmi tulburase calmul la care îmi făcusem iluzia că aș putea ajunge, cu toate că experiența mă învățase că orice s-ar întîmpla n-aș putea fi calm și că pretexte voi găsi întodeauna, cele mai neînsemnate nemulțumiri se vor mări suficient ca să-mi devie insuportabile. Atunci mă întreb întrucît Ioana avusese dreptate. O iubisem sau o iubesc pe Ioana ? Se poate da o definiție a dragostei ? Îmi fac socoteala la cîte n-aș face sau n-aș renunța pentru Ioana. Și cu toate că frămîntările dintre noi îmi iau tot timpul, și întrebuințez toate șireteniile ca să aflu un detaliu pueril din viața ei trecută, totuși, simt în mine nostalgii după altă lume și alte locuri și regretul de a-mi fărămița timpul inutil. Am impresia că dacă ar sosi o corabie, oprită o clipă din voiajul ei la capătul lumii, și m-ar chema și pe mine, n-aș avea nici o ezitare să mă urc și aș fi mai vindecat la fiecare kilometru de distanță. Am un dor de ducă, o frenezie după orizontul îndepărtat, care îmi îmbolnăvește toate fibrele și mă face să mă simt nenorocit, orice s-ar întîmpla cu mine. Dar ajuns departe, de unde pot să știu întrucît m-aș calma ? Orgoliul meu e mai presus de dragoste, căci observam odinioară perfect îndepărtarea Ioanei, importanța ce o căpăta celălalt în ochii ei și nu făcusem nici un gest de apărare.

Reîmpăcati, constat același lucru : că dacă continui să nu am mai multă energie și să fac toate nemulțumirile, să nu încerc să o clarific pe Ioana și să o conduc ca pe un copil, dînsa va pleca din nou, fantezia ei va imagina noi posibilități de răzbunare si încercarea unei noi existențe în afară de mine.

Și frica de ridicol e mai presus de dragoste. N-aș suporta nimic pentru Ioana, prin care să devin spectacol amuzant, cu toate că de atîtea ori mă simt ridicol și ar trebui să mă deprind. Dar este înspăimîntător cînd aș încerca să înșir tot ceea ce n-aș face pentru Ioana și cînd o văd alipindu-se cu patimă de mine, fiind în stare de orice nebunie i-aș cere, mă torturează remușcările și găsesc că n-a avut noroc. Și deoarece îmi pun atîtea întrebări, este un motiv suficient să mă conving că dragostea mea nu e extraordinară, dar aceste întrebări le-aș aplica oricărui eveniment ce s-ar întîmpla cu mine, pentru că este o caracteristică a minții mele de a nu savura în voie o clipă de fericire, fără ca în același timp să o examinez, să-i precizez limitele, să mă doară încetarea ei fatală în viitor. Dar dacă în dragoste mă găsesc neînsemnat, depășit de toată omenirea, în nefericirile din pricina dragostei mă consider unic, căci nu sînt în stare să mă refac, să lupt contra acelei stări, și chiar mă complac astfel, îmi găsesc un motiv de orgoliu și sînt mulțumit că îngrijorez pe toată lumea dimprejur, care se înspăimîntă de atîta singurătate funebră. Despărțirea de Ioana a cauzat cea mai fantastică existență, în care conturul dintre realitate și vis dispăruse cu desăvîrșire, mintea creea fantome și credeam în ele, cu toate că țineam minte că eu le-am născocit, și după trei ani de zile nu se ameliorase nimic, căci numai întîlnirea mea cu Ioana pusese capăt acelei stări. Și în portul Cavarna, din pricina Ioanei, mă chinui ziua și noaptea, și uneori cînd valurile mai puternice bat în ponton, îmi vine să urlu odată cu ele. Exclamația Ioanei, „nu m-ai iubit", nu o voi putea rezolva niciodată.

Diferența între dînsa și o femeie obișnuită este că, pe cînd aceasta se contrazice nuanțat, Ioana se contrazice cu violență. Mizeria și orgoliul ei. Este rar să vezi

o femeie apărîndu-și o părere (artistică, sau literară, sau despre dragostea ei) cu atîta înverșunare. Dar cîteodată contrazicerile sînt așa de vădite, că te minunezi că pot să vie de la cineva inteligent. Într-o zi, un negustor ambulant i-a vîndut un parfum admirabil. Deseori ne emoționam de parfumul delicat și ne felicitam de afacerea excelentă După un timp însă, făcînd din nou aluzie la calitatea parfumului, Ioana a protestat vehement : „Dar e oribil, ne-a înșelat negustorul" Nu-și schimbase singură părerea, ci fusese influențată de vreo cunostintă a cărei neînsemnătate era ridicol să influențeze pe Ioana. Și nici nu-i trebuise un argument Fusese de ajuns ca acea cunoștință să strîmbe puțin din nas : „Nu miroase frumos parfumul !" Și dacă dintre o mie de contradictii, uitate după ce mă supărau, păstram numai contradictia cu parfumul și făceam un simbol pentru ce era așa de des pretext de discuții, Ioana se enerva, găsea explicatii și mă făcea meschin să insist pe un fapt fără importantă. Și, într-adevăr, era meschin să aleg dintr-atîtea motive grave pe unul pueril, dar nu mă pot controla în înlănțuirea pretextelor de chin, și reîncepem același repros.

Ioana este extrem de influentabilă și, dacă în gusturi asta nu are o prea mare importanță, în părerea ei despre oameni, rezultatul e dezastruos. Fiecare om devine pe rînd, pentru ea, admirabil sau nesuferit, totdeauna excesiv, și nu-ti permite să o contrazici. Cu toate că se înșelase, tot nu are îndoieli. Cîteodată același om suferă mai multe transformări. Așa a fost extraordinar celălalt și acum nu-l mai poate suferi, în timp ce cu mine s-a petrecut invers, ca și cum am fi în două talere pe care Ioana le ridică și le coboară pe rînd. Și cînd Ioana mă învinovățește că nu am încredere în ea și că i-am distrus orice fericire, înfiltrîndu-i îndoiala și oprind-o de la orice decizie, fărîmițîndu-i avîntul, gîndesc că are dreptate, căci, într-adevăr, așa e firea mea pe care o aplic tuturora și mie îndeosebi și mă împiedecă să izbutesc ceva pînă la capăt. Dar mai gîndesc cu ciudă că o credință a ei nealternată deloc de mine — căci eram prea orgolios să o fac — ne distrusese fericirea : credința în virtuțile celuilalt.

Ioana mea deșteaptă... E uimitoare pasiunea pe care o pune pentru cine știe ce lectură. Atunci nu mai există nici o altă distracție, fuge de lume, nu o interesează nimeni, nu o importă hainele cu care se îmbracă. Creionul nu o părăsește, căci adnotează fiecare rînd, și nu-și permite nici o superficialitate. Discuțiile cele mai aprinse, chiar pentru motive sentimentale, sînt extrem de interesante, la fiecare moment face observații asupra vieții și asupra omului, care pot fi false, dar care îți sugerează o mulțime de gînduri. Pentru susținerea lor, Ioana își pune tot sufletul, se consumă, așa că, privind-o, îmi spun că am avut norocul să mă iubească o femeie excepțională și că grație ei am învățat enorm de multe lucruri, mi-am înmulțit aspectele pe care mi le oferă viața și am descoperit sensuri adînci, care fără ea mi-ar fi rămas necunoscute. A lupta cu dînsa (căci se numește luptă îndelungatele noastre neînțelegeri și veșnica veleitate de a învinge, a pleca dacă nu se poate învinge altfel, ca să te întorci în același timp învins și învingător) e o supremă satisfacție pentru orgoliu (dar lipsită de umanitate, căci ne distruge pe amîndoi), o convingere nemărturisită că am un noroc rar în chiar necazul meu, că soarta mi-a făcut o mare cinste de a mă considera demn de a-i fi Ioanei inamic, și o schimbare de tactică, lăsînd-o în voia ei, de pildă, ar semăna cu o lașitate, cu un semn că sînt un om mediocru, voind să-mi asigur o pace burgheză. Sînt multe cauzele că nu pot trăi fără Ioana. Dar cea mai mare: din orgoliul de a nu apărea în fața mea bicisnic. Ioana a remarcat: „Ce ciudat! ne iubim așa de mult și totuși sîntem mereu în luptă unul cu celălalt. După atîtea grozăvii, am putea înceta lupta și mai bine să fim veritabili prieteni. Sîntem destul de firavi și avem amîndoi nevoie de pace."

Gîndesc: „Tot răul pe care mi l-ai făcut poate să rămîie nepedepsit? Această luptă e ultima satisfacție ce mi-a mai rămas."

Dar nu sînt numai eu vinovatul neînțelegerilor

S-a petrecut o scenă între noi care mă face să mă gîndesc dacă nu cumva trebuie să procedez altminteri cu Ioana. De obicei își susține o idee cu violență, observa-

țiile mele o întărîtă, și, cînd o văd din ce în ce mai istovită, mi-e milă, îi dau dreptate, îmi iau toate vinele asupra mea și caut să o împac, îndurerat că mă umilesc, dar preferînd orice chinului ei, pentru clipa aceea, căci mai tîrziu o să încerc să-mi răzbun umilința (fără rezultat, căci scena o să se repete identic). Mă tem să nu se întîmple o nenorocire, căci o cred în stare de orice. O dată n-am împăcat-o. Cu orice risc, am părăsit-o și m-am dus la plajă. Eram așa de nenorocit, că devenisem insensibil pentru ce s-ar întîmpla și în aceeași clipă, lucid, eram încîntat de această insensibilitate, căci îmi dădea o forță pe care nu o avusesem pînă atunci. Jucau valurile înaintea mea și le urmăream, ca și cum jocul lor ar fi fost singura preocupare ce-mi mai rămăsese. Și atunci am auzit lîngă mine, fără să mă aștept, o voce emoționată spunînd:

— Iartă-mă, Sandule, am fost rea!

Fără explicații, s-a lipit lîngă mine, mi-am trecut mîna de-a lungul mijlocului, mi-am alăturat obrazul și am rămas acolo, în fața mării, multă vreme, pînă noaptea tîrziu, fără să îndrăznim să întrerupem vraja cu vreun gest.

Dar n-am mai putut face la fel ca atunci, căci prima oară fusesem deplin sinceri, și mai tîrziu ar fi părut că întrebuințez un procedeu care îmi reușise, și n-aș mai fi cauzat nici o transformare în Ioana. Dealtfel, Ioana e prea complicată ca să întrebuințez cu ea anumite procedee, cu reușită sigură, iar dacă în paginile acestea apar unele repetiții, le fac numai din sforțarea mea de a simplifica, de a explica, de a vedea de partea cui sînt cele mai multe greșeli, de a pricepe ceva din toată tragedia care s-a întîmplat cu mine, căci parcă destinul meu e să merg într-un palat fermecat, dar fără nici o lumină. Aceeași iluzie a mea, de totdeauna, că dacă aș clarifica, aș fi fericit.

Fuge de oameni, nu poate suporta pe proști. O enervează bărbații făcuți numai ca să fie cavaleri, și, dealtfel, nimeni nu încearcă să fie curtenitor cu ea, căci ea ironizează la prima ocazie, și apoi nici ironia nu o continuă prea mult, neinteresînd-o deloc partenerul. Principial

femeie adevărată, ar vrea să fie frumoasă, elegantă, să placă. Se gîndește multă vreme la aranjamentul unei rochii, dar dacă se gătește, e suficient ca un mic detaliu să nu-i placă și să nu se mai intereseze. Un succes o încîntă, dar mai mult ca să-l aflu eu, ca să mă convingă pe mine de valoarea ei de femeie. Viky se pricepe să farmece, să ducă o conversație cu mai multă lume deodată, să fie caldă în orice vorbă spusă și atentă față de toți. Cavalerii lui Viky, care fatal nu se găsesc prea departe de Ioana, se mulțumesc să fie politicoși cu Ioana, dar numai cu ea nu s-ar putea înțelege. O femeie a cărei singură virtute este feminitatea nu mă interesează multă vreme. Viky rămîne tot timpul drăguță, Ioana apare pe rînd frumoasă și urîtă, parcă fizicul ar fi o reflectare a caracterului ei instabil, evoluînd între extreme. Totul depinde de liniștea mai îndelungată sau de oboseala ce o face străvezie. În momentul supărării devine slabă de tot, capătă riduri pe față, vînăt împrejurul ochilor, pistrui mulți, iar mișcările sînt fără grații. Dar uneori apare minunată cu profilul ei perfect de statuie greacă, fruntea limpede și mare sub arcurile sprîncenilor, ochii profunzi, dar potoliți, fără nimic turbure în ei, gura tăiată de un mare artist, părul bogat, încadrînd-o superb. Și o siluetă elegantă, înaltă, subțire, pe care o prinde admirabil negrul, și căreia i s-ar potrivi rochiile unei regine. Aparițiile Ioanei sînt uneori uimitoare (dar eu o prefer altminteri, căci de prima imagine, a Ioanei nenorocită, mi-e milă cumplită, iar de a doua mă simt umilit, îndepărtat : cînd o găsesc fără să se fi așteptat, și atunci se bucură toată, se grăbește spre mine, o incomodează amuzant vreun pachet pe care îl are în mînă, mă sărută fără să-și dea seama dacă e cineva de față, și întreg sufletul ei e la suprafață, mică provincială, după moda veche, naivă și fermecătoare, ca un obiect vechi păstrat bine în fundul unui scrin). Se entuziasmează pentru oamenii nefericiți, cu un zbucium sufletesc în ei. Dar, pînă la urmă, constată că se entuziasmase prea iute, căci rar se găsesc nefericiri veritabile fără o mare doză de trișare în ele. Dealtfel, oricum s-ar fi prezentat noul ei favorit, nu are nevoie de prezența lui. E suficient ca să cunoască doar cîteva date, și apoi să brodeze singură pe ele. Și așa,

oamenii îi devin niște construcții personale. A fost o bucată prietenă și cu doamna Ghiga. Doamna Ghica face parte din marea boierie (și asta îi mîngîia Ioanei vanitatea) și e încă foarte frumoasă, cu toate că se apropie de cincizeci de ani. Rar am cunoscut o persoană mai artificială decît doamna Ghiga, mereu încercînd să placă, suspinînd și împărțind mici răutăți. Nu e veritabil rea, căci în loc să aibă aventuri, a purtat-o pe Ioana după ea tot timpul, la ceaiuri, la muzee. Mai mult o inconștientă. Îi place să vorbească mereu de frumusețea ei sau să critice vreo cunoștință. Probabil că romanul dintre mine și Ioana a interesat-o enorm, a făcut tot felul de tentative ca să afle detalii, dar Ioana n-a fost prea vorbăreață, nu atît din grija de-a ține un secret, cît din amuzamentul văzînd-o pe cealaltă curioasă zadarnic. Am întîlnit-o pe doamna Ghiga în timpul cît eram despărțiți ; nu-și mai putea ține curiozitatea ca să afle noutăți și nici măcar nu și-a mai început întrebarea cu o conversație piezișe după obicei, ca să-și mascheze gîndurile. Eram la Operă, și ca să mă duc la locul meu trebuia să trec pe lîngă ea. M-am prefăcut că nu o văd, dar m-a chemat dînsa, fără să bage de seamă că rolul ei de mare aristocrată nu se potrivea cu chemarea : „Nu mă mai cunoști, domnule Sandu ?“ Știam ce va veni imediat și, fără să pot să o opresc, speram să înconjur conversația pînă ce va începe spectacolul, ceea ce trebuia să se întîmple în cîteva clipe. Dar doamna Ghiga, care văzuse că nu are timp de pierdut, m-a și întrebat : „Te-ai consolat de Ioana ?“ Ce dureri a răscolit în mine întrebarea aceasta ! N-am mai priceput nimic din *Parsifal*. Cum simțeam prezența doamnei Ghiga în apropierea mea, am plecat la mijlocul actului. Pe drum, mergînd, în neștire, mi-am dat seama ce epavă omenească devenisem.

În lipsa mea, Ioana a fost de multe ori în tovărășia acestei doamne superficiale și insuportabile. Nu era nici o potrivire între ele. Ioana mi-a dat explicații :

— Îți dai seama cît eram de nenorocită ?

O distracție a mea în portul Cavarna e să-mi țin echilibrul pe una din șinele vagonetului (nu-l văd niciodată) ce duc pînă la capătul unui ponton. Încerc să fac cît mai

mulți pași, dar după puțină vreme îmi alunecă piciorul. Cîteodată Ioana se ia la întrecere pe cealaltă șină, și numărăm pașii făcuți de fiecare. Viky s-a distrat văzîndu-ne și chiar a inventat un joc, la care au luat parte toți cavalerii ei. L-a adus și pe Hacik. A fost o întrecere generală. Am uitat complect, pentru ora aceea, prezența mării din față și a necazurilor. Vindecarea devenise posibilă. Atîtea argumente fuseseră inutile, și părea îndestulător, măcar pentru acum, un joc inofensiv

Muzica a jucat un mare rol între noi. Eram pasionat pentru sunete și am voit să o învăț pe Ioana tot ce știam și tot ce mai aflam. Cum educația mea începuse de mult, ea a învățat deodată numai operele bune, a cunoscut pe Debussy, înainte de a fi auzit pe Puccini. Același lucru s-a întîmplat și în literatură, unde a gustat pe Racine înainte de a se fi emoționat de Henri Bataille. Avusese norocul unui profesor bun, pe care nu-l avusesem odinioară eu, și pierdusem mult timp ca să am curajul să cred că anumite opere sînt proaste, indiferent de admirația ce o au încă pentru ele unii critici cunoscuți. O bucată de vreme, la începutul inițierilor, cunoștea la întîmplare numai opere bune, așa cum îmi sugerase cine știe ce preferință sau întîmplare, căci n-aveam răbdare să-i fac un plan. Anumite bucăți neînsemnate, dar esențiale pentru început, i-au rămas totdeauna necunoscute, și cînd a vrut totuși să se apropie de ele, era prea tîrziu ca să le mai suporte. Aș vrea să conving pe toți cum se pricepe de bine să judece o operă literară, fără influența nimănui, neputînd să-i schimb părerile, și ce patimă pune să-ți demonstreze adevărurile descoperite de ea. Minunatele ceasuri petrecute cu ocazia unei discuții asupra literaturii, muzicii, vieții !

Ioana e cel mai priceput critic al meu, de la intuiția căruia am învățat atît de multe, egalul meu în atîtea preocupări subtile și, cînd am eu dreptate, sînt mîndru ca de o victorie, iar alteori trebuie să accept concluziile ei, cu teama de ceea ce crede despre mine. Sînt convins că a sta de vorbă cu o femeie ceasuri întregi ca să-i explici o nuanță a unui personagiu racinian este cu totul excepțional și, în orice caz, cred că nu se mai găsesc doi

îndrăgostiți avînd astfel de preocupări, susținute cu atîta răbdare și pasiune. Pentru cei mai inteligenți, care pun mare entuziasm în chestiuni tot așa de importante, Racine rămîne un inactual, iar noi, preferînd pe Racine, ne îndepărtăm și mai mult de ceilalți. Ioana explicîndu-se prin Hermiona, dînd în mijlocul unei analize personale un argument luat din psihologia fecioarei imaculate, apare și mai ireală pentru cineva care ar cunoaște-o. Dar eu nu înțeleg decît viața aceasta. La primul spectacol al lui *Tristan și Isolda* vibram unul lîngă altul. Apoi, o lună, la pian, am descifrat partitura celebră, încercînd să înțeleg sensul fiecărei note, în timp ce Ioana, lîngă mine, asculta fără oboseală, fără nici o întrerupere. N-a fost o tînguire a eroilor lui Wagner ca să nu se suprapuie perfect emoției noastre celei mai intime. Excesul pe care îl făceam însă de muzică o obosea pînă la urmă. Nu-mi dam seama exact cît era de periculos pentru sănătatea ei, și, mai tîrziu, cînd am devenit mai intimi, avea să mi-l reproșeze. Dar în aceste reproșuri era mai cu seamă gelozia de a-i prefera o ființă nouă, muzica, contra căreia nici nu putea să protesteze, iar eu profitam de muzică pentru că mă puteam retrage în mine, pentru a nu mi se mai părea că ceea ce-mi este mai intim a fost invadat de un străin. Și avea dreptate să găsească atîtea pericole în muzică, căci în muzică îmi găsisem singurele consolări. În despărțirea noastră, Ioana, prin muzică, se simțea mai aproape de mine și dacă din întîmplare (căci ocolea) îi apărea vreo temă, cum ți-ar ieși o ființă încîntătoare pe neașteptate, o floare într-un loc pustiu, atunci, uitînd toate urile, raționamentele, convingerile, ar fi pornit cu orice risc la mine.

Și cînd gelozia mă face să pun mereu întrebări ca să aflu adevărul în toate amănuntele, mă întreb dacă instinctiv nu încerc să reduc acel adevăr, să transform aceste amănunte. Orice aș face, esențialul rămîne intact. Ioana mi-a spus singură adevărul, numai pentru că firea ei era loială și se socotea legată față de dragostea noastră veche să nu-mi ascundă nimic. Și întîrziase mărturisirea numai pentru că nu știuse procedeul prin care să mă anunțe. (O scrisoare deodată ar fi fost caraghioasă. Și apoi, se temea de efectul ei asupra mea de la distanță,

căci de la distanță îți închipui tot felul de grozăvii, pe cînd alături vezi că vecinul tău suportă, oricît ar arăta de nenorocit. Sau, în cel mai rău caz, cînd vezi că produce efecte dureroase, atenuezi adevărul. În același timp, celălalt o implorase să nu-mi spuie nimic, dînd ca motiv că m-ar face prea nenorocit inutil. De fapt, acest motiv conta chiar pentru el, căci avea o oarecare milă, dar i se mai adăuga și lașitatea celor ce aveau să se mai întîmple între noi, căci se deprinsese să mă viziteze și să discutăm literatură. Literatura era doar un pretext pentru mine, iar torturile ce le sufeream și încercam să i le transmit erau mascate prin analiza asupra vreunei cărți.) Ioana îmi mărturisise totul printr-un simplu „da", la întrebarea mea cauzată tot de ea. În clipa aceea ne întîlnisem după trei ani de despărțire, și probabil că nu aveam să ne mai vorbim niciodată ; în orice caz, celălalt era în intimitatea ei, și nu-și închipuia că o să i se mai întîmple în viață o transformare. Atunci aș fi putut afla orice detaliu, dar nu i l-am cerut, căci nu m-aș fi priceput să aleg din mulțimea întrebărilor (pe care nu le-am epuizat încă, atîtea curiozități am) din lașitatea de a nu mă mai chinui sau pentru că acea clipă avea o solemnitate ce nu admitea curiozități puerile, după cum în momentul unei morți e pueril să întrebi pe cel nefericit de felul în care s-a întîmplat această moarte. Dealtfel, nu aveam nici un drept, și ceea ce mi se spusese fusese un dar gratuit și o onoare ce mi se făcea, de care trebuia să fiu recunoscător, căci reconstituiam în parte încrederea în mine, așa de distrusă, deoarece mi se prefesare un altul. Și apoi, era inutil să cer amănunte, căci aveam să mă despart definitiv de Ioana și să încerc să mă vindec spunîndu-mi: „A fost amanta lui, deci s-a petrecut între ei tot ce se poate imagina ; să mă forțez să nu mă mai gîndesc". În timp ce, știind cîteva amănunte, fatal aș limita, și mi-aș închipui, ca să mă consolez stupid, că mai sînt multe care nu s-au petrecut între ei. Dar în clipa aceea situația era cu totul alta decît mai tîrziu, și nu ne închipuiam nici unul, nici altul că s-ar putea schimba ceva. În Ioana, în urma revederii, s-au făcut transformări imense, s-a împlinit într-o zi ceea ce-i dorea întreaga ființă fără să știe, și a terminat prin a-mi trimite scrisoarea care avea

să întoarcă mersul vieții noastre. De atunci în viața noastră comună, știind că totul s-a terminat cu celălalt, adică punînd o limită păcatelor ei, am început să o iscodesc, să mă chinui, să interpretez. Și abia la urmă, din pricina mea, Ioana, așa de sinceră, a început să-mi atenueze adevărul, fie că mă vedea chinuindu-mă și voia să mă consoleze, fie că ea însăși îndrăgostită în brațele mele și îngrozită de ceea ce făcuse, nu îndrăznea să privească acest adevăr în față și căuta să și-l facă mai acceptabil. Acest al doilea motiv contează mai ales, căci Ioana, cînd e nenorocită, nu mai are tăria să se îngrijească de mine, și deseori văzînd ce cataclisme produce asupra ei vreun reproș, rezultatul geloziei pe care numai ea îl cauzase, renunț la orice, și, ascunzînd în fundul inimii disperarea, fac tot ce pot ca să o consolez. Dacă nu mi-aș arăta chinurile, aș putea afla orice, cu toate că punînd multe întrebări, denot că sufăr, oricît de stăpîn aș fi pe mine. Totodată îmi fac o imagine foarte neverosimilă de viața pe care o dusese în lipsa mea, cu toată truda mea de a fi cît mai exact, căci o plăsmuire a imaginației (mai ales bolnave) nu poate să se suprapună unei realități, chiar dacă aș avea explicații precise de la care aș porni. Dar Ioana nu spusese totul cum se întîmplase, sau nu minți tot timpul, după cum remușcările sau sinceritatea o făcuseră să spuie adevărul, sau să mintă. Și astfel, am o mulțime de adevăruri și de presupuneri pe care nu le pot îmbina, sau îmbinîndu-le dau naștere la o construcție arbitrară, ridicolă pentru orice om normal. Într-o zi, cînd, după ce-i luasem o mulțime de detalii îngrozitoare, Ioana a început o frază cu : „Cînd mă săruta", iar eu am întrerupt-o : „Te săruta des ?". „În fiecare zi, cum s-ar fi putut altminteri ?" am suferit îngrozitor ca și cum aș fi aflat un adevăr cu totul nou, neînchipuit, și m-am convins că toate presupunerile pe care le făcusem erau prea la suprafață în comparație cu realitatea.

Mai tîrziu, cînd i-am spus Arabellei tragedia noastră, fiind siguri de discreția ei și de seriozitatea cu care ne asculta, ea a întrebat pe Ioana : „De ce i-ai spus ?" Într-adevăr, aceasta a fost capătul întregii noastre tragedii. Ca să-și liniștească remușcările, Ioana putea să se comporte cu mine ca o vinovată, fără să se trădeze deloc,

să-mi suporte capriciile, să nu mai aibă nici o intenție de luptă. Dar așa n-ar fi putut face, căci durerea ei de a nu se simți iubită durează întreagă, la fel, și izbucnește cu toate că-și mărturisise păcatul. Se simte tot așa de îndreptățită să mă pedepsească. La reflecția Arabellei (rezultat al unei lungi experiențe a vieții, ceea ce demonstrează că un om profund sau altul ușuratic nu au decît un singur sfat de dat, chiar dacă motivele sînt cu totul altele), Ioana spuse tragic: „Cum să nu-i mărturisesc totul? S-ar fi putut să păstrez de el un secret așa de important cînd sînt obișnuită să-i spun cel mai mic gînd al meu? L-aș fi simțit tot timpul inferior, un bicisnic pe care trebuie să-l menajez și n-am vrut asta. Sandu e dragostea vieții mele, îl iubesc cum am impresia că nimeni n-a mai iubit pe lume, orice s-ar fi întîmplat."

Cuvinte pentru care îi sînt recunoscător, căci îmi mîngîie toate neliniștile și-mi dau o mare încredere în mine. Totuși, la sfîrșitul unei discuții, cînd mă găsesc torturat, nenorocit pînă la moarte, reîncepînd zădarnic aceleași întrebări, și cînd, pe rînd, mă simt gelos, rău, îndrăgostit și neînsemnat, frunză pe care o bat toate vînturile, îi țip, întîmplă-te orice s-ar întîmpla: „De ce mi-ai spus?"

Tot ce-a fost trebuie să rămîie un secret, și deci toate aceste dureri trebuie să se petreacă în întuneric, iar în apropierea celorlalți, a lui Viky, care e tot timpul lîngă noi, trebuie să jucăm pe oamenii fericiți, sau să explicăm tristețea pe care nu putem să o ascundem, prin cine știe ce motiv pueril. Astfel, facem impresia de oameni ciudați. În definitiv, nici nu știu cît cunosc ceilalți din tragedia noastră. Eu n-am spus decît Arabellei, căci nu mai puteam în clipa aceea, iar pe Arabella o văzusem numai o zi, și deci nu schimba întru nimic situația ascunsă, și tînărului Radu odinioară, dar acestuia, imediat după împăcarea cu Ioana, nu i-am mai făcut nici o mărturisire nouă, iar el, cu o minunată discreție pentru vîrsta lui, n-a mai încercat nici o aluzie. De aceea nu-i pot suferi pe cei dimprejur că fac mereu impresia că nu știu nimic. Au asistat la venirea celuilalt în viața Ioanei odată cu plecarea mea, la plecarea lui odată cu

venirea mea, la sforțările ei nebune ca să mă uite odinioară, și ei nu știu nimic. Oricît de superficiali ar fi, tot nu mi se pare posibil așa ceva. E drept că sînt burghezi și nu s-au întîmplat între ei astfel de cataclisme... Totuși, îi urăsc și dacă n-au știut și dacă au știut, căci în primul caz au denotat atîta miopie sau indiferență pentru Ioana, încît prietenia cu ei devine inutilă, iar dacă au știut tot, și mai tîrziu au păstrat cea mai perfectă discreție, îi urăsc pentru că n-au făcut nici un gest, n-au spus nici o vorbă ca să împiedice acele fapte, iar acum procedează ca și cum n-ar trebui să am nici un chin special. Și-i văd că-și închipuie că sînt un om curios. Sau poate că nu pricep cum nu mă pot deprinde cu nenorocirea mea, socotesc logic că, deoarece am acceptat să mă întorc la Ioana, e inutil să mai continui cu reproșurile, fie că ei nu sînt în stare de turmente prelungite, fie că nu pot înțelege decît vag ceea ce se petrece în afară de ei, după cum vag poți înțelege pe cel căruia i-a murit cineva scump.

Cîteodată mă duc în lungul mării, pe unde nu vine nimeni, și strig să întrec zgomotul valurilor: „Ioana m-a înșelat! Fie-vă milă de mine!" Secretul regelui Midas.

În mine, Ioana își pierde orice control al vorbelor, vrea să pedepsească pentru toate nenorocirile ei și atunci face imprudențe. Așa, uneori mă aseamănă cu celălalt. Ce ciudată evoluție a stărilor sufletești! Pornind de la un reproș pentru viața ei trecută, gîndul la omul pe care îl urăște, după ce l-a admirat sau i-a fost indiferent, o înfioară. E deznădăjduită că nu poate repara nimic și că păcatul rămîne pînă la moarte, orice am fi făcut. Și din cauza asta caută să lupte, să găsească argumente mai mult pentru ea, chiar dacă depinde de întrebările mele. Și sfîrșește prin a se înfuria pe mine, principalul vinovat de tot ce s-a întîmplat. Iar ca răzbunare îmi aruncă inconștient: „Parcă ești celălalt". Adică apropie o imagine oribilă, o intercalează și mai adînc între noi, cu toate că se silise atît să o îndepărteze. De fapt, își țipă nenorocirea ce durează mereu, orice schimbări ar fi, și vorbele n-au nici o importanță. Dar pe mine mă lovesc, ca și cum fiecare din ele ar avea stricta ei semnificație.

Penibilele complicații ca să nu mă întîlnesc cu celălalt, ocolirea anumitor străzi periculoase sau a unor prieteni comuni. Nimeni nu mai știa cum să interpreteze dispariția mea, și acum mulți mă consideră ca și cum aș fi murit. Neînțelegerea mea cu oamenii s-a exagerat încă. Mi se pare că ghicesc intenții răutăcioase, că mi se fac aluzii. Parcă m-aș simți vinovat de o hoție și bănuiesc pe fiecare să nu fi aflat. Uneori urăsc pe toată lumea și pe Ioana mai mult decît pe toți, căci mă simt umilit de rolul pe care sînt obligat să-l joc. Va dura asta tot timpul? Un vis a venit ca un răspuns, și cred în visuri, căci de multe ori ele mi-au arătat adevărul. E complect diferit de realitate, deci neinfluențat de nimic, și se formase singur. Parcă au venit în camera mea mai mulți cunoscuți, iar Ioana, Viky, soții Axente îmi reproșau: „Îți întinde mîna, de ce nu i-o dai?" Eu voiam să-i dau mîna, dar nu-l vedeam. Ceilalți mi-l arătau surprinși: „Cum nu-l vezi, lîngă tine, acum e în dreapta, a trecut în stînga, în față". Și eu mă zbăteam inutil: „În stînga e un scaun, nu văd decît un scaun... și în dreapta, patul... în față, masa. Văd toate obiectele camerei mele, dar pe el nu-l văd"...

Este acum exact părerea mea asupra celuilalt, dar nu fusese totdeauna așa. Cînd am găsit-o, voiam neapărat să-i descopere o valoare, și avea obiceiul să susțină: „Amîndoi sînteți egali, tot așa de puternici, unul prin sensibilitate, altul prin inteligență". Instinctiv, nu am contrazis-o și m-am prefăcut că sînt de părerea ei. Dealtfel, eu am toate neliniștile, și îmi spuneam că poate are dreptate. Eram încîntat cel puțin că sînt egal. Multă vreme, crezînd că-l preferă, m-am socotit inferior, și asta a fost o mare umilință. Ioana nici nu putea susține altfel, căci numai așa mai avea vreo salvare ca trecutul ei să nu apară monstruos. Cînd am aprobat vorba ei, mi-a fost recunoscătoare: „Niciodată n-am crezut că ești atît de profund și ai să mă înțelegi". Dar, pe măsură ce redevenea îndrăgostită ca odinioară, îl săpam pe celălalt și-mi era ușor, căci găseam destule pretexte ca să o dezgust. Și apoi ea nu-l iubea, îi fusese numai un motiv. Accepta cu ușurință acum ca statuia ridicată cu atîta

ostenelă să se fărîmițeze. Mi-a fost foarte simplu să distrug valoarea trecutului ei, și nu mai rămăsese decît rareori, din nevoia ei de a fi dreaptă, să-i mai susție vreo calitate, dar care, neavînd nici o legătură cu dragostea, nu mă irita deloc. Conversația se schimba îndată, căci aveam ceva mai important de vorbit. În schimb, imaginea mea în absență n-a făcut decît să se înfrumusețeze, Ioana n-a [făcut] decît o sforțare ascunsă să mă reabiliteze, reușind anevoie, căci pornise de la cea mai mare ură, care întunecase orice. Și cum nu era susținută acea încercare de a mă reabilita nici de el — fatal — nici de ceilalți, care văzuseră cît de chinuită a fost Ioana din pricina mea, și acum erau bucuroși că totul s-a sfîrșit, le era egal în ce fel fusese adevărul. Cu timpul, el nu mai putea face un gest fără ca ea să se gîndească la mine și să-mi găsească superioritatea, să-l mai susțină numai prin gîndul (ca să nu se simtă prea vinovată): „Ca om este infect, dar inteligența lui imensă face să suport totul". Evoluția se făcuse încet în Ioana, dar, desigur, dacă eu nu i-aș fi ieșit în cale în ziua acea, ei tot s-ar fi despărțit. Și nici măcar nu era rău. Avea mici socoteli, dar suportabile. Eu o făcusem să sufere pe Ioana, iar el numai întrucît îi aducea aminte de mine. Fiind complect detașată, faptele lui îi erau indiferente, putea să mai aibă metrese, să vie sau nu (dar era foarte punctual), să scrie sau nu, îi era perfect egal totul. Nici nu observa mare lucru, în timp ce la mine observa cele mai mici intenții, și, numai cînd alții îl ironizau prea pe față, sesiza și se mînia mai mult de rușine. Chiar dacă ajung la aceste constatări așa de mulțumitoare pentru mine, totuși, unul din reproșurile pe care i le îndrept mai ales, producînd în mine imensă dezolare: „Să te fi despărțit de el cu un timp înainte de întîlnirea noastră, dacă este exact că-i cunoșteai toate cusururile! Dar ai trecut de la unul la celălalt".

Ioana, iubita mea, m-a refăcut singură și, la urmă, imaginea mea a căpătat proporții fantastice, din pricina tuturor dorurilor, a prezenței mele veșnice în sufletul ei și, totuși, a absenței mele, care îmi dădea un chip de ființă supranaturală.

— Am venit la Cavarna numai cu Viky anul trecut de vacanță. Tot timpul am citit numai din clasicii francezi, mă sforțam să explic lui Viky pe Racine rînd cu rînd, și, cum e ea bună, asculta. Cred că o și amuzam : oricît de superficială ar fi o femeie. are instinctul emoțiilor

Celuilalt nu-i plăceau clasicii, îi cunoștea pentru că era în curent cu orice, iar din Racine scotea cîteva idei interesante și nu explicarea vieții. Cum viața îi era lipsită, nu-l sesizau apropieri cu cele ce i se întîmplau și lui. Se considera uneori personagiul central din vreo carte care îl pasionase pentru cine știe ce teorie ce putuse să extragă de acolo, dar apropierea era complect convențională și totdeauna complezentă. Tot ce explica Ioanei, și o entuziasma, erau interpretări arbitrare ale realității, totdeauna subtile, dar nu se pricepea să sufere fără să-și mai discute suferința. Ioana îl asculta cu admirație, îi repeta deseori, ambițioasă se forța să înțeleagă cărțile lui grele, dar imediat ce rămînea singură, fără nimeni care să-i schimbe preocupările, revenea la Racine.

Mi-a repetat iarăși rolul neînsemnat pe care l-a jucat dragostea între ei, căci așa trebuie să mă consoleze și să-și potolească remușcările. Pretinde că tot ce a fost important între ei erau numai discuțiile interminabile asupra unei cărți. Dar încercările de potolire dau greș, atingînd întotdeauna chestiuni chinuite. Iar dacă continuă numai pe teren literar și vrea să reconstituie o teorie pe care au construit-o ei împreună, eu o las să vorbească, mai puțin din curiozitatea de a afla acea teorie (căci nu mă interesează. Teorii pot găsi oricînd într-o carte, nu-i nevoie să utilizez cunostința cu un om pentru aceasta. Un om nu poate fi interesant decît întrucît aduce o sensibilitate personală, care uneori îți sugerează o mie de priveliști asupra vieții, fără să spuie o vorbă), cît din a afla atmosfera în care au trăit, emoțiile ce au putut să străbată prin vorbele lor, gesturile ce au putut să întovărășească unele conversații. Analiză subtilă, migăloasă, și mai ales nesigură, căci sînt totdeauna nesigure constatările ce le faci asupra unei chestiuni ce te interesează prin toti nervii, în timp ce în alte ocazii, la o analiză

literară, de pildă, pentru care pui cea mai mare sîrguință și dorință de adevăr, tot ajungi la anumite convingeri. Într-o zi, cînd Ioana a insistat după obicei asupra vieții lor comune de ordin intelectual, i-am replicat (cu o neînțelegere perfectă a vieții, dar gelozia era de vină) :

— Atunci de ce mai trăiați împreună ?

— Oameni sîntem !

Cuvinte făcute să mă străbată în întregime și să apară deseori la mijlocul cine știe cărui gînd să-mi punctez toată existența.

Mai tîrziu, Ioana mi-a explicat amplu ciudățeniile senzualității feminine, sentimentul care joacă la ele un rol așa de mare, plăcerea răspîndită în tot corpul, satisfacția îndeplinindu-se rar. O mulțime de detalii pe care nu le știusem decît vag și pe care și ea le aflase între timp, fie că formau un subiect de discuții între ei, fie că nu fusese mulțumită de viața ei, făcuse inutil trădarea și avea nevoie de explicații. Îndeplinise tot ce-și închipuise că-i poate liniști dorințele și nu izbutise nimic, ceea ce cu mine se făcuse fără să-și pună nici o întrebare. Ioana credea că, spunîndu-mi aceasta, gelozia mea avea cîteva consolări. E drept că găseam și unele satisfacții, dar odată cu ele veneau și alte gînduri : însemna că pentru a se potoli întrebuințase toate practicile imaginabile ale amorului, trecuse peste orișice repulsie, prelungise cît mai mult îmbrățișările ; și apoi nu este de închipuit că continua fără să aibă nici o plăcere, numai din complezență pentru dînsul. Suporți un soț oricum, dar nu un amant numai pentru că te învață lucruri frumoase. Dorința de răzbunare împotriva mea se terminase, încercarea de a mă uita și de a se deprinde cu altul era evident că nu reușise. Și dacă susținea toate acestea, căuta mai mult să se mintă pe dînsa. În apropierea unui bărbat care o îmbrățișează, o femeie uită toate plăcerile avute înainte cu altul, după cum în fața unei prăjituri nu te interesează că ai mîncat cu un an mai înainte o prăjitură mai bună. Detaliile pe care eu le provocasem și acum mă înnebuneau, așa deveneau de vizibile scenele... „De fapt, n-aș fi știut cum să plec. Ca să împlinesc timpul, îl întrebam despre cine știe ce carte.“ Aceste limitări ale plăcerilor lor îmi fac suferința și mai

puternică, deoarece reconstitui și mai bine ceea ce făcuseră. Cîteodată îmi zic că e oribil să provoc astfel de destăinuiri, dar nu mai contează în clipa aceea nici o judecată, sînt în voia curiozității nebune de a afla cît mai multe. Ioana nu e în stare să mintă. Așteaptă mai mult o consolare din partea mea. O fată atît de inteligentă și totuși în voia tuturor capriciilor și durerilor mele, ca și cum ar trebui să le epuizăm pe toate ca să putem fi fericiți odată! Dar eu nu descopăr nici o ameliorare. Combin la nesfîrșit, întrucît a fost a lui, sau ce colț din ea a mai rămas neatins numai pentru mine. Și altă dată aș fi crezut că numai dacă ar fi primit o sărutare străină ne-am fi despărțit pentru totdeauna. Ioana pretinde în momente de mînie că totul s-a întîmplat numai din pricina mea, dar eu, scriind aceste lucruri, îmi dau seama că nu voi ierta-o niciodată că chinul va fi etern.

S-au întîmplat multe în viața ei care îmi produc milă de cîte ori îmi aduc aminte, cu toate că nu totdeauna pentru motive însemnate. Era, la începutul cunoașterii noastre, un personagiu important, domnul X. El a invitat pe cîțiva studenți ca să se arate apropiat de tinerețe. Prin nu știu ce ciudățenie, ne-am hotărît să mergem și noi, necunoscuți și în același timp foarte orgolioși, deci trebuind să ne supere cea mai mică neatenție care ni s-ar arăta. Într-un salon mare au intrat vreo patruzeci de persoane. În sfîrșit, a apărut și gazda, grav, zîmbitor, dar distant, și a început să dea pe rînd mîna tinerilor musafiri, oprindu-se mai mult la cei pe care îi cunoștea. La Ioana s-a mărginit cu o strîngere de mînă și cu o ușoară aplecare a capului. Ioana i-a răspuns cu un zîmbet, iar domnul X a trecut mai departe. Curînd Ioana a schimbat locul, domnul X s-a găsit din nou în fața ei și, fără să o recunoască, i-a dat mîna din nou, iar Ioana a trebuit iarăși să zîmbească. Am asistat de la distanță la amîndouă scenele (nu i-am spus Ioanei niciodată, chiar cînd am devenit intimi) și am văzut-o la a doua prezentare, mică, încercînd să zîmbească, dar în fond lovită în orgoliul ei de femeie care se întreabă zilnic dacă este sau nu frumoasă. Am avut o durere

imensă pentru Ioana din clipa aceea, durere ce a rămas identică de cîte ori mi-am adus aminte de scenă, oricare ar fi fost relațiile dintre noi și cîte dezastre veritabile ar fi venit. Acum domnul X a murit, Ioana probabil că a uitat, iar eu transcriu cu aceeași emoție. Pentru multe supărări de ale ei am fost necăjit, cu toate că, mai tîrziu, cînd am urît-o, m-am bucurat că s-a întîmplat așa. Acum, cînd dragostea și ura se succed cu repeziciune și fiecare moment diferă de celălalt și aceleași fapte de ale ei le văd în fiecare clipă altfel, totuși, vizita la domnul X subzistă intactă. Mila este și ea, ca orice sentiment, greu de delimitat, de gradat, începe, se transformă, se schimbă după legi misterioase. Cred încă că exemplul de mai sus e rău ales pentru ca să demonstreze generalitatea acestei legi. Se poate vedea numai bine ciudățenia mecanismului meu interior. Și atunci iarăși mă întreb: cine a fost vinovat? Nimeni n-ar putea să răspundă precis nici măcar cine a fost MAI vinovat. Aceste rînduri sînt complect nedrepte. Ar trebui să-și scrie și ea romanul ei, așa cum îl vede ea și nu cum îl transform eu, căci consider pe Ioana egală cu mine și în stare să-și noteze cele mai impalpabile stări sufletești. Din lectura celor scrise de amîndoi un al treilea ar putea să-și facă o convingere. Poate însă că ar găsi două pledoarii așa de diferite, că orice comparație n-ar avea nici un rost. Dar de ce atunci eu și cu Ioana depindem unul de altul? Nu s-ar putea spune că senzualitatea joacă un rol important. De ce ne torturăm clipă cu clipă, ca să ne împăcăm cu frenezie? De ce o urăsc și o iubesc pe rînd, cu aceeași intensitate? Nu se poate să nu fie între temperamentele noastre puncte de contact.

E precis că sentimentele nu sînt pure și numai nevoia noastră de a simplifica ne face să vorbim de dragoste, gelozie, ură. Vorbesc deseori de „remușcările Ioanei" și mă întreb care e adevărata limită a acestor remușcări. Ele s au iscat dintr-o părere de rău pentru suferința mea? Dar de atîtea ori Ioana îmi pricinuiește noi suferințe sau mi le mărește și mi le întreține pe cele vechi. Incapabilă de un gînd ascuns să mă vindece și chiar dacă are o inițiativă, n-o poate ține multă vre-

me, izbucnește mărturisind secretul ei și făcîndu-mă astfel bănuitor. Iar la orice nouă tentativă o pot imediat descoperi. Acele remușcări nu-mi fac decît rău, nu numai că-mi produc milă pentru ființa ei nenorocită, dar și pentru că în clipa aceea destăinuiește noi amănunte despre cele întîmplate. Milă pentru mine are numai uneori, căci temperamentul ei este ca și al meu, tot așa de bizar și neprevăzut. La sfîrșitul unei discuții în care o pedepsesc cu vorbe grele, ea se face rea, de obicei se depărtează de mine, răspunde. Dar alteori, brusc, o milă imensă o năpădește și, apropiindu-se de mine și îmbrățișîndu-mă disperat, cu un hohot de plîns, spune : „Iartă-mă, iubitule, ai dreptate, fă ce vrei cu mine, gonește-mă dacă nu poți să mă ierți ; să știi că toată viața te voi iubi".

În femeile din romanele rusești găsesc, alături de intensitatea sentimentelor, și capriciul cu care se produc ele. La francezi, agitația Hermionei depinde de Pirus, după un plan matematic. Agitația Ioanei n-are de multe ori nici un fel de explicație. Niciodată nu sînt sigur de ce o să producă în ea vreun gest de-al meu, așa sînt surprizele de mari. Mă simt totuși mîndru că soarta m-a ales că trăiesc viața cu atîta intensitate, că am înțeles atîtea grație Ioanei, și cîteodată reaprind o discuție numai ca să îndepărtez o stare prea limpede, fără nici o semnificație, care durează de prea mult timp...

Dar, în definitiv, e pueril să asemăn pe un om cu un piano, care are un spațiu bine calculat între sunetele clapelor.

În lipsa ei, am fost în excursie cu cîțiva prieteni la acea minune care poartă numele de : Cheile Bicazului. Am mers cu automobilul pînă la Bicazul Ardelenesc și acolo am luat un băiețaș de țăran ca să ne conducă și să ne poarte pachetele prin strîmtoarea miraculoasă, de-a lungul apei clare și sprintene, pînă la lacul Ghilcoș, funebru, lac de plimbare parcă pentru melancolici. Băiețașul se identificase cu noi, împărțeam cu el mîncarea, îl întrebam, căci nu era pisc cît de înalt pe care el să nu fi fost. Două zile de emoții puternice, trăite împreună, apropie distanțele dintre oameni. Cînd ne-am întors din nou la automobil, regretam că trebuie să părăsim pe băiețașul deștept, drăguț și cuminte. El, fluturînd mîna între eternitatea ce se așeza din nou între noi și el, ne-a strigat : „Mergeți cu Dumnezeu !"

Este oribil felul cum se despart doi oameni care s-au iubit. Două rude îndepărtate, doi prieteni, două cunoștințe vagi se pot revedea oricînd, dar între doi îndrăgostiți totul s-a terminat. Te-a interesat cel mai mic eveniment din viața celuilalt, ai suferit sau te-ai bucurat împreună, ți-ai făcut o mie de planuri, și deodată totul trebuie să-ți devie egal. Atîtea emoții împărtășite trebuie acum să le acoperi, căci ele au avut o valoare numai pentru că au vibrat amîndoi, și, singuri, fiecare s-ar fi emoționat în alt chip. Trebuie să arunci cu totul anii aceia și să nu mai păstrezi nimic, după cum la un cancer, dacă vrei să salvezi ceva, trebuie să tai carnea profund, de pe unde nu vezi nici un început de boală. În același timp, despărțirea se face meschin. Au avut atîtea momente admirabile împreună și, totuși, în ultima clipă, neagă totul, murdăresc totul, își spun cuvinte triviale, care nici nu le sînt obicinuite, se pedepsesc cît mai tare ; și aceste clipe, fiind ultimele din viața lor comună, vor fi mereu prezente în minte, oricît ai încerca să te gîndești la ceva mai bun.

— Și cînd eram nenorocit și singur pe lume, dragă Ioana, un lucru mai ales nu-ți iertam, mi se părea cea mai mare vină a ta, cu toate că nici o iubită n-ar fi făcut după pretenția mea. Să-mi fi spus, ca băiețașul din Bicaz, din toată inima : „Du-te cu Dumnezeu !"

În discuțiile noastre, de multe ori mă contrazic, regret ceva neînsemnat din cele ce au fost, faptele nu mai au valoarea lor, ci le colorez după supărarea în fiecare clipă alta. Încep o conversație cu un „era mai bine dacă..." și susțin un lucru arbitrar, deseori prea complicat, fără să corespundă unei realități posibile. Am satisfacții construind aceste închipuiri, mă simt deseori răzbunat prin ele și mi-aduc aminte abia la urmă că am trăit aproape cu fericire o invenție. Ioana încearcă întotdeauna să mă consoleze și să se consoleze spunînd că, dacă îi fusese profanat corpul — și ca să mă vindec tre-

buia să renunț a mai salva ceva din el — în schimb sufletul rămăsese întreg, tot al meu. Văd că aceasta poate fi o consolare de valoare și că e umilitor ca eu, care am pretenția că duc o viață strict intelectuală, păstrez prejudecăți. E drept că joacă și corpul un rol mare, căci îți place să-ți mîngîi iubita, s-o privești, s-o păzești de cald și de frig. Nu poți renunța la toate acestea. Altfel nici n-ai avea nevoie de o apropiere, te-ai mulțumi să-i știi existența și să fii cît de departe. Dar gelozia este un sentiment ciudat. Nu poți fi gelos, de pildă, dacă iubești pe o femeie care a fost odată măritată, pe fostul ei bărbat, chiar cînd l-a iubit. (Dar poți fi gelos pe ce va urma. Dragostea este o chestuine de prezent?) Fără nici o iluzie, pot spune că aș suporta ca Ioana să fi început să iubească pe altul (care a murit sau a părăsit-o) și acum, cu mine, s-o simt mereu cu gîndul la ceea ce ar fi putut să fie, dar corpul să-i fi rămas intact Sau poate fac numai supoziții pe un caz ce-l închipui fără să-l fi trăit. Uneori sufăr nu din pricina că mi se pare că văd urmele păcatului pe carnea Ioanei, ci pentru că îl închipui pe celălalt. Am nenorocul ca el să fie o persoană cunoscută și nu un anonim, pe care l-aș imagina mereu în alt fel, dar niciodată așa de bine conturat. Cu ocazia aceasta îmi dau seama că orice fantezie, cît de oribilă, e mai suportabilă decît realitatea. Uneori discuțiile pe tema aceasta [le] pornesc nelogic, puerile pentru un om calm, de le-ar examina, dar fiecare vorbă conține o picătură de sînge.

— Nu poate să-si facă cravata, i-o făceai tu cînd vă îmbrăcați?

— I-o făceam eu

— Și băgai de seamă ca să-i fie cărarea drept la mijloc?

— Singur, și-o făcea totdeauna strîmb.

— Purta bretele proaste și-i cădeau pantalonii. Tu l-ai învățat să-și cumpere bretele noi?

— Da!

— Tu l-ai învățat să nu vorbească cînd are mîncarea în gură? Cînd am mîncat cu el ultima oară, spre mirarea mea, mînca frumos!

— Eu l-am învățat.

— Vrăsăzică, te interesai de el, voiai să-l transformi!

— Dar aceste erau defecte care săreau în ochi, aș fi făcut la fel și cu un străin!

— Mereu scuze! Totdeauna găsești o vorbă care să te consoleze.

— Altfel aș înnebuni!

În definitiv, ai făcut tot posibilul ca să-l faci acceptabil. Te-ai întors la mine, fiindcă te-ai înșelat. Dacă ar fi fost el om cinstit, nu l-ai mai fi părăsit.

— N-aș fi avut curajul s-o fac!

— Dar făcînd socoteala, tot tu ești mai vinovat față de el. L-ai luat și l-ai părăsit cînd ai vrut, iar acum el suferă, atît cît este el în stare, în orice caz mai mult decît tine. Dacă nu ți-aș aduce eu aminte, nici nu te-ai mai gîndi.

— Pentru că te iubesc pe tine!

— Mă iubești pe mine, dar ai făcut tot posibilul ca să iubești pe celălalt. Aș prefera să te fi făcut cocotă, să fi fost prin viața ta o mie de bărbați; aș ști astfel că ai făcut-o să te răzbuni pe mine și poate m-aș consola. Dar dacă ai ales pe unul singur, ai făcut-o cu gîndul ca să te aranjezi. Știi ce? Du-te și te mai dă și altora, corpul tău tot nu are nici o importanță. În felul acesta nu vom mai avea discuții.

Ioana plînge deznădăjduită, vorba mea m-a înfiorat. Dar văd îndată că Ioana nu m-ar asculta, căci nu mai pricepe nimic din ceea ce s-a întîmplat cu dînsa.

Cum pot să-i reproșez ceva Ioanei de acum, cînd între ea și cea de odinioară, care a greșit, nu este, din punctul de vedere sufletesc, absolut nici o asemănare? Am de atîtea ori impresia că nu sînt un singur om, ci sînt în fiecare clipă altul, și între ei nu există nici o legătură. Ce-mi pasă acum de o boală pe care am avut-o eu un an înainte? De un necaz vechi? Îmi aduc aminte de întîmplările de altădată ca și cum ar fi ale altuia și, pentru o durere de cap actuală, aș dărui toate bucuriile trecutului. Ce-mi pasă dacă cel ce mi-a fost mai scump a murit acum un an sau acum doi ani? Și dacă ar fi să

i se prelungească viața cu mulți ani din trecut dar să moară chiar în clipa aceasta, aș accepta ?

Ioana se înlănțuie de mine cu toate puterile ei interioare, neagă tot ce-a fost rău, trăiește numai din prezența mea, și eu nu pot să am nici o certitudine : și prima oară tot așa de îndrăgostită se arăta ! Ioana răspunde invariabil : „Pentru că te-am iubit tot timpul și am plecat ca să mă răzbun !“ N-am avut dreptate, altul este motivul meu : carnea de lîngă mine a mai fost atinsă. E tot ce reținem din trecut, restul îmi este complect indiferent.

— Eterna scuză pentru cele ce-ai făcut : „Eu nu te-am iubit !“ Într-adevăr, dacă socotesc lucid, sînt o mie de lucruri pe care nu le-aș face pentru tine, dar oricine, cît de îndrăgostit ar fi, poate ajunge la aceleași constatări. Sau, după momente, ar face sau n-ar face Pe timpul bănuielilor mele, aș fi primit să fac ceea ce înainte sau după mi se pare imposibil. Dealtminteri, aș prefera să mă omor decît să fiu ridicol și de aceea, în momentele tragice, am luciditatea să mă ascund bine, să nu mă vadă nimeni. Cît am stat împreună, n-a fost gînd pe care să nu ți-l împărtășesc, am împărțit cu tine toate bucuriile, ți-am citit tot ce mi se părea important dintr-o carte, te-am făcut să auzi orice bucată muzicală mă entuziasmase, în toate plimbările în mijlocul naturii te luam cu mine, cu toate că știam că mergi fără ușurință, obosești ușor și deci mi se ratează excursia. Și, pe cît m-am priceput, te-am păzit, am făcut tot ce am putut pentru sănătatea ta, am tremurat de cîte ori nu mă ascultai.

— Mai puține explicații m-ar face mai fericită. Așa strici și ce-ai făcut bun pentru mine, căci arăți că n-a fost nimic spontan. Toate acestea lasă-mă să le observ eu, fără să-mi atragi tu atenția.

— Dar n-ai observat niciodată nimic. Ai fost o ingrată, altfel nu comiteai atîtea grozăvii.

— Eram liberă să fac ce vreau. M-am despărțit într-un chip loial.

— Adică m-ai dat afară !

— Era singurul mijloc ca să pleci. Știi de cîtă vreme ți-am spus să ne despărțim și tu amînai mereu. Îmi plac situațiile clare.

— Nu se poate spune că a fost ceva clar în cele ce s-au petrecut cu tine mai tîrziu.

— Din pricina voastră, nu din pricina mea !

— Vorbește de claritate cea mai confuză persoană din cîte am cunoscut !

— Poate că tu nu pricepi decît ce e simplu.

— Vrasăzică, dacă ai fi fost măritată cu mine, te-ai fi socotit angajată și n-ai fi făcut la fel ?

— Da !

— Orice femeie, oricît de inteligentă ar fi, se gîndește la măritiș.

— Acesta e un instinct tot atît de puternic ca gelozia sau dragostea. Îl constați, îl taxezi, dar îl admiți.

— Și chiar așa, dacă ți-ar fi venit o fantezie, dacă celălalt ar fi spus că sînt un bicisnic, l-ai fi crezut și ai fi făcut la fel. Argumente ca să te scuzi se găsesc oricînd.

— Dacă m-ai fi iubit, Sandule !

— Iar vorba asta ! Ai dorit să dansez ca o paiață în fața ta și asta mi-a fost imposibil. Am făcut-o uneori, dar numai din lașitate, cu gîndul ascuns de a mă reface la prima ocazie. Nu pot suferi despotismul. La cea mai mică încercare de a ta de a mă convinge, regret că nu am curajul să fug și asta mă face să te urăsc. Îmi place să am impresia că, după voie, mă pot duce, întoarce, rămîne singur sau sta cu tine, fără să-mi ceară nimeni socoteală. Am anumite secrete, preocupări, în care nu-mi place să intre nimeni.

— Egoism bărbătesc.

— Cu puțină șiretenie, ai fi izbutit orișice ! Dar tu nu poți să-ți taci triumful tocmai în clipa cînd mă simt umilit.

— Eu nu pot să ascund nimic !

Imensul merit al Ioanei, care o face așa de diferită de toate femeile, e în același timp motivul prim al dezastrelor noastre. Sînt extrem de bănuitor și nu știu dacă as putea fi mințit. Sau ar fi destul să descopăr o minciună cît de mică, ceva turbure în privirea clară, minu-

nată a Ioanei, ca să nu mai am încredere în nimic, să caut să explic fiecare gest, fiecare vorbă în toate chipurile posibile (chiar dacă nu ajung la realitate). Și Ioana încearcă să mintă uneori. În urma discuțiilor chinuite în care vede ce rău îmi făcuse mărturisirea ei sau în urma sfaturilor unei amice care susține că sînt unele minciuni inofensive, dar necesare pentru pacea dintre un bărbat și o femeie, Ioana se hotărăște să procedeze și ea la fel. Dar spune minciuna cu atîta stîngăcie, se contrazice așa de ușor, încît încercarea ei numai mă amuză și mă face să am și mai multă încredere.

— Întotdeauna îți găsești scuze!

Într-adevăr este așa? E drept că atunci cînd o învinovățesc se scuză, găsește la fiecare tînguire a mea o replică, o explicație. Dar au vorbele o importanță așa de mare? N-o văd în același timp cît e de nenorocită și că totul n-a fost decît o încercare să lupte împotriva mea și a vocilor din sufletul ei? Uneori așa îmi spun, dar alteori ciuda îmi este mai mare și atunci gîndesc că în nici un caz între noi nimic nu poate dura și nu voi ierta niciodată. În multe situații dintre noi sîntem la fel cum am fost odinioară, cu tot așa de distrat, iar ea tot așa îmi reproșează, se chinuie și pedepsește cu vorba această distracție. Dar acum nu mai amenință niciodată că o să plece sau că o să încerce să-și refacă viața în altă parte. Cînd o iscodesc asupra intențiunilor ei ascunse: „Știu ce se întîmplă fără tine! Oricît de rău ar fi, continui viața aceasta.“ Spune așa chiar dacă e mîniată pe mine, și mă mir, căci știu că e incapabilă să profite de o experiență și că rămîne tot așa de instinctivă. În schimb, eu am planuri mari de a fugi. Altă dată mă simțeam prea slab ca să iau hotărîrea, dar nici nu mă gîndeam să-mi educ energia, cu toate că viața cu Ioana se rezolva într-o mulțime de scene. Acum, cu toate că sînt tot așa de firav, și pe deasupra știind ce-am suferit în lipsa Ioanei, fac socoteli ascunse cum m-aș putea vindeca. Par un hoț ce plănuiește la întuneric o mare prădăciune. Îmi spun că poate atunci eu am fost vinovat, dar acum sînt absolvit de toate și e nedrept ca nu fiu crutat. Toată noaptea m-a umilit adînc, mi-a de-

monstrat ce nevolnic sînt și ce puternică este Ioana. Aș vrea să mă răzbun măcar ca să priceapă că-i sînt egal și că nu am acceptat totul numai din slăbiciune. Să nu mai gîndească cum gîndește: „Trebuie să-l admit așa, căci îl iubesc. Dar ce mult aș fi vrut să fie mai puternic!“ Cred că Ioana ar fi trebuit dominată, și, cu scrupulele mele, cu o mie de explicații pe care le sugerează fiecare întrebare, am părut slab. Să fiu destul de tare ca să plec, fără să mă reție fiecare din vaietele ei!

— Cînd mă gîndesc la ce a fost, nu-mi vine a crede. Cu mine s-au întîmplat toate grozăviile?

Așa spune Ioana. Frază feminină prin excelență. Cu noi bărbații nu se pot petrece surprize, chiar dacă am trăi viața cea mai aventuroasă. Sîntem conștienți de ce am făcut sau, în orice caz, ne luăm răspunderea pentru tot ce a fost, pentru noi înșine. De aceea poate sîntem mai puțin proaspeți, purtăm întotdeauna după noi întreg trecutul. Femeile trec prin toate transformările, renăscînd de fiecare dată. Par, în momentul trăirii, că pun toată frenezia corpului și a sufletului, și totuși, după un timp, constați că pentru ele n-a fost decît o închipuire. Nu mai recunosc nimic din propria lor viață trecută și nici nu au ambiția s-o salveze, pentru a avea o scuză. Ca valul fermecat care se apropie de mine, plin de sunete și de scîntei, dar curînd se destramă, ca să încerce o nouă construcție.

Se plînge: „Mai teribil decît orice în dragoste sînt așteptările. Preferam să-ți anunți venirea după un timp mai lung decît să nu vii exact. Mă uitam mereu la ceas sau pe fereastră și, în sfîrșit, mă hotăram să ies pînă la poartă, dar nu te vedeam încă, oricît aș fi cercetat pe strada lungă ce se întindea în fața mea. Încercam să citesc, să cînt la piano, dar renunțam, după cîteva minute. Mă hotăram: «Nu mă voi mai uita pe fereastră pînă ce nu voi număra o sută. Apoi altă sută. Pînă ce nu voi număra toate franjurile de la perdea. Toate florile vopsite pe perete. Pînă ce nu voi prinde cinci muște.» Și iar la fereastră și în stradă inutil. Și, în același timp, toate posibilitățile trec prin cap. Poate ai fost călcat de

un automobil. Ori te amuzi în altă parte. Sau eu n-am observat bine ora întîlnirii. Sau poate tu n-ai fost atent la ea. Poate ai plecat pentru totdeauna. Ne-am despărțit ca de obicei, fără nici o amenințare deosebită, dar poate că aveai planuri ascunse. Mi-aduceam aminte de o vorbă de a ta, care mă amenințase în felul acesta. Ai spus : «Dacă aș avea curajul să plec ! ?» Poate ți-ai ținut amenințarea. Sau poate te-ai omorît. Ești așa de trist, iubitule, uneori, că eventualitatea aceasta nu mi se pare exclusă. Eram pe rînd mîniată pe tine, geloasă sau disperată să nu ți se fi întîmplat ceva rău. Plănuiam cum să procedez în fiecare din posibilitățile închipuite. M-aș fi omorît ; sau de ar fi trebuit să te pedepsesc, m-aș fi dat primului venit. Viky mă vedea neliniștită și încerca să mă potolească : «Ești nebună, dragă, a întîrziat poate pentru că a avut treabă». Vorbă plată, pentru că ea nu mă putea înțelege, pentru că nu iubea sau pentru că avea o fire mai potolită. Întotdeauna, la urmă, se vedea că ea avusese dreptate și că toate bănuielile mele fuseseră nebunii. Realitatea era mult mai simplă. Viky făcea morală : «Ei, nu ți-am spus eu ? !» Ai întîrziat pentru că mergea prost ceasul, pentru că n-ai găsit tramvaiul la timp, pentru că ai făcut înainte o plimbare pe Calea Victoriei. Mă găseai ostenită și rea !"

Trăiești clipe teribile și apoi ele se așează la întîmplare în memorie. Nu le mai retrăiești cronologic și nici nu le alegi pe cele mai importante. Deodată, o scenă neînsemnată prinde proporții, te persecută, o analizezi cu toate puterile tale de interpretare. Ți se pare că ea este vinovată de tot ce ți s-a întîmplat. În clipa aceasta, Ioana e convinsă că m-a părăsit numai pentru că a trebuit să mă aștepte de cîteva ori.

Îmi aduc aminte de multe situații în care am fost vinovat față de Ioana, și nici o altă interpretare nu este posibilă (dealtminteri, nu interpretez în multe chipuri pentru a-mi găsi scuze, ci numai dintr-o necesitate organică). Nu totdeauna suferințele ei erau proporționale cu greșelile mele, de aceea, dacă îmi era milă după cum o vedeam de chinuită, remușcările îmi depindeau de cum îmi cîntăream greșeala. Sau, cîteodată, dintr-o pricină

mică, mă năpădesc tristețile pentru tot ce-i făcusem la un loc, fără să mai disting bine fiecare detaliu ; pentru faptul numai că nu izbutisem să o fac fericită. Pentru un motiv însă remușcarea mea rămîne constantă, căci o trăsătură a caracterului meu observată de atîtea ori zilnic, pe care nu o pot atenua, oricît m-aș căzni, și care, dealtfel, nu e numai un prilej veșnic de neliniște pentru Ioana, dar mă împiedecă și pe mine să fiu fericit. Este un defect funest, căruia unii îi spun, ca să-i dea aparență suportabilă, luciditate. A asculta o bucată de muzică, a citi ceva subtil, a fi în mijlocul celui mai superb aranjament al naturii și totuși a nu-ți uita prezența, a nu fi în stare să exclami ceva fără sens numai din entuziasm, fără să te auzi și să te găsești caraghios, a-ți urmări clipă cu clipă propria-ți emoție și evoluția ei, înseamnă să nu mai ai nici un sentiment pur, nealterat de o cercetare migăloasă și inutilă.

Ioana e febrilă, grăbită să-și satisfacă dragostea, fără nici o judecată a clipei care va veni, credulă în bucuria sau supărarea momentului și nenorocită de ezitările mele, pe care le găsește drept o dovadă a lipsei de dragoste. În clipele cele mai apropiate de Ioana nu-mi pierd pe tovarășul meu interior, care controlează toate gesturile. Poate asta o face să spuie că „n-am iubit-o", dar acest obicei intim îl aplic pe toate fenomenele înconjurătoare. Din el, acum, cînd am început să fiu sigur de traiectoria vieții mele viitoare, nu-mi mai scot nici un orgoliu.

Poate că povestesc aceste gînduri sau scene din viața noastră comună în așa fel, că nimeni n-ar extrage adevărul. Într-o viață de cîțiva ani, s-au întîmplat fatal multe evenimente. Acum aleg la întîmplare, așa cum îmi vin în memorie sau așa cum le retrăiesc într-o discuție cu Ioana, și neînțelegerea începe să se zbată nu totdeauna pe un motiv important, căci chinurile noastre n-au nevoie de argumente însemnate. Un al treilea, citind aceste rînduri, ar putea, chiar fără să fie om simplu sau fără să simplifice o poveste care nu-l interesează, să tragă o concluzie imediată : „Ai fost vinovat, trebuia s-o iai cu tine și, desigur, că nu te-ar fi înșelat. Acum, dacă ai puțină inimă, trebuie să ai și destulă tă-

ric și să nu-i aduci aminte, inutil, de ceea ce a fost. Ești convins că te iubește și tot ce-a făcut e numai din dragoste nemulțumită. Are toate scuzele." Sau poate ar spune : „A procedat ca orice femeie ușurică, cînd i se pare că găsește un bărbat mai bun. Îndată ce s-a convins că se înșeală, s-a întors. Ai prea multă complezență pentru dînsa."

Dar eu, dacă povestesc numai pe fragmente, ca să nu încerc răbdarea ascultătorului, sau pentru că nu-mi aduc aminte în momentul acesta de toate, am sufletul însă format de întreg trecutul din ficcare clipă. Și cu Ioana nici o clipă n-a putut fi banală. Astfel, clar văd că, cunoscînd aceste note, nimeni n-ar putea să ne cîntărească greșelile, să explice care a fost motivul nepotrivirilor dintre noi. Iar eu numai pentru asta scriu.

E foarte vanitoasă, și din cauza aceasta prevăd multe supărări viitoare. Tot ce-a fost m-a îndepărtat și mai mult de oameni. Am panici în fața oricărei întrebări, căci îmi pare a fi o indiscreție deghizată. Aici, ascuns în portul acesta, mi se pare c-am scăpat de curiozitatea celorlalți sau, în orice caz, nu mă interesează ce se vorbește la distanță, atîta vreme cît sînt sigur că n-am să aud nici o aluzie. Întotdeauna m-am căznit să înțeleg cum se explică frenezia pe care o au oamenii de a afla un secret și apoi de a-l transmite vecinului, cînd, de cele mai multe ori, nici nu se trage vreun profit. Putem să-l numim act cu totul dezinteresat dacă voim să compromitem actele dezinteresate. Nu interes psihologic, milă sau bucurie, ci numai anecdotă. Și ești încîntat dacă o poți anunța cel dintîi. În orășelul în care m-am născut era un domn care avea pasiunea să anunțe cel dintîi veștile, și am asistat la o scenă admirabilă. A venit la mine cu [o] noutate și i-am replicat cu maliție : „Știam '" Fața pe care a arătat-o atunci a fost plină de savoare, și mi-am dat seama că sînt multe aspecte esențiale ale sufletului omenesc neexploatate, multe fizionomii nereprezentate de pictori. În spaima mea de a nu fi subiect de conversații e poate o lașitate de a nu trebui să-mi susțin cu tărie părerile și a nu înfrunta opinia publică. Dacă cei dimprejurul meu sînt vinovați de fle-

căreală, eu sînt tot așa de vinovat că dau importanță acestei flecăreli. Obiceiul meu de a exagera cele mai mici neplăceri personale. (Orice faptă e complicată sau simplă, după cum o complică sau [o] simplifică temperamentul tău.) La fel, unul fricos, dacă e singur noaptea într-o cameră, la cel mai mic zgomot al unei mobile i se pare că-și fac apariția din toate ungherile hoți necruțători sau cine știe ce fantome.

Ajunși la București, Ioana n-o să poată păstra un secret. Oricîte remușcări ar avea, orice ar promite (dealtminteri, n-am niciodată curajul să-i cer astfel de promisiuni ; mă mulțumesc să creez un obicei între noi, dar îmi dau seama ce șubred va fi în fața primei ei mînii), imediat ce voi escamota ceva din viața noastră în fața unui străin, vanitatea ei va fi mai puternică și va trebui să izbucnească. Mereu aceeași concluzie, că tot ce s-a întîmplat n-a schimbat nimic, că sîntem în aceeași luptă ca și odinioară, egali în drepturi.

Am un teanc de scrisori de la Ioana ; am încercat, în lipsa ei, să le recitesc, dar am renunțat îndată, căci nu mi-au folosit la nimic, nici rău, nici bun. Poate scrisorile, după multă vreme, la bătrînețe, să aibă o valoare mai mult pentru aducere-aminte, dar deocamdată a le păstra înseamnă pură vanitate. Credeam că, recitindu-le, o să am prilej de melancolie, dar faptele transcrise acolo mi-erau indiferente și de alt ordin ca preocupările torturante de acum. Apăreau ca o suferință veche, în momentul cînd te invadează o suferință nouă. O scrisoare n-are decît o valoare momentană, te bucuri cînd face pe drum cît mai scurt timp, căci înseamnă că-ți aduce sufletul cel mai din urmă al iubitului, iar o scrisoare întîrziată nu te consolează prea mult, dacă ai neliniști că nu mai primești nimic altceva. Este ca și cum o scrisoare datată vechi ți-ar anunța „sînt sănătos" și, dacă nu mai știi noutăți, îl consideri pe acest „sînt sănătos" ca pe o prevestire rea. La fel un „te iubesc" apare tot așa de repede învechit și ai nevoie de noi asigurări. Citind ce-a scris Ioana, aveam impresia că citeam pe altcineva, altă poveste de dragoste, care nu mă putea interesa în clipa aceea. De acolo nu puteam extrage nimic

ce să se potrivească neliniștilor mele. Concluzii asupra sufletului feminin nu mă gîndeam să fac. Poți să ajungi la cîteva observații perfecte, aplicate la nouăzeci și nouă de femei dintr-o sută, dar era totuși posibil ca Ioana să fie tocmai excepția. N-am crezut niciodată că mi s-ar putea întîmpla ceva excepțional, dar în nenoroc am presupus cazul unic pentru mine, și apoi, cu toate neîncrederile mele, am fost convins întotdeauna că Ioana este deosebită de celelalte femei prin inteligența virilă, dar și prin ravagiul care îi turbură tot timpul ființa, prin necesitatea de a fi nefericită O scrisoare poate avea o valoare intrinsecă prin parantezele care se fac asupra epocii, a vieții, a întîmplărilor. Din rîndurile Ioanei se poate construi temperamentul ei : bănuielile, afirmațiile grăbite, dar totdeauna pline de sugestii, patima în ură și în dragoste, încercarea zădarnică de a fi înțeleaptă sau mărinimoasă, naivitățile încîntătoare ; apoi mîniile și remușcările. Dar acum nu mă interesa să o construiesc, ci voiam numai să știu : „Mă înșeală sau nu ?“ Și în urmă, cînd am început să o detailez și să întrebuințez pentru asta toate mijloacele mele de obiectivare, nu înseamnă aceasta o detasare ? O încercare de a mă reface, de a fi iarăși întreg și nu aruncat spre toate vînturile ? Cu toate frămîntările zilnice, se întîmplă în mine o refacere ? Și din pricina aceasta, Ioana e neîncrezătoare la jurămintele mele ?

Întotdeauna, toți cei ce m-au cunoscut mai de aproape mi-au spus : ești un exagerat. Cuvîntul este exact, dar trebuie aplicat numai la necazuri. Bucuriile nu știu să le prețuiesc și nici să le întrețiu. Dealtfel, nu sînt niciodată pure. Odată cu ele, păstrez și conștiința neînsemnătății lor sau le alterez cu bănuieli că poate mă înșel. E greu să crezi într-un noroc special pentru un om. Dar nu se poate să nu te impresioneze un vecin căruia îi reușesc toate, chiar ceea ce pare mai neverosimil. Eu n-am avut niciodată noroc. Ca să mă încurajeze, mama îmi găsea o mulțime de oameni mai nenorociți decît mine, dar asta nu putea să mă consoleze, căci astfel de exemple se pot găsi oricînd. Nu mi s-a întîmplat niciodată o bucurie mare pe neașteptate. Totul s-a îndeplinit în lungi etape, ca și cum soarta a

ezitat îndelung pînă să-mi facă vreun dar. Bineînțeles, la capătul atîtor îndoieli, nu poate fericirea să mai fie mare. Mă găsește obosit, plictisit, hotărît să nu o mai aștept. Mă întreb întrucît toate aceste observații au o valoare obiectivă sau sînt rezultatul caracterului meu întunecat. În orice caz, toată lumea spune că orice neplăcere ia la mine proporții. Toată povestea cu Ioana va fi [fost] numai rezultatul exagerărilor mele ? Totul poate să pară neverosimil unui om normal ? Durerea însă cu care construiesc este certă

— Eu nu sînt gelos !

Stăm unul lîngă altul pe nisip, în fața mării, soarele pătrunde în noi, dar eu, cu această afirmare, am alungat brusc tot calmul. De ce am spus vorba care nu corespunde nici unei realități ?

Ioana nu este în stare să descopere că am vorbit astfel numai pentru că un gînd îmi venise și mă umilea. Poate că în dragoste e imposibil să nu iai pe celălalt în serios. Și apoi în momentul necazului, nu poți să te consolezi cu adevăruri generale. Ioana, în loc să gîndească : „Săracul ! Dacă n-ar fi gelos, poate s-ar potoli“, continuă să discute ca și cum afirmația mea ar fi exactă.

— Cel puțin n-ai delicatețea să nu mi-o spui.

— Nu-mi închipuiam că această mărturisire poate constitui o ofensă. (Nu știam ? Cunoscînd-o pe Ioana ? !)

— Orice femeie ar fi ofensată.

— Credeam că pentru noi este un caz special. După atîtea experiențe putem să avem curajul să privim adevărul în față.

— Sînt adevăruri care nu trebuiesc agitate ca un drapel.

— Dar eu admit să examinez zilnic ceea ce e, într-adevăr, grav.

Un strop de apă cade neașteptat pe pielea caldă. Ioana continuă :

— În definitiv, bărbaților nu le place să facă astfel de mărturisiri.

— Nu cred că ar fi un privilegiu pentru femei.

— Gelozia este cea mai complectă lecție a vieții. O experiență vastă pe care o ai totdeauna la dispoziție.

— Numai producătoare de neliniști, dar nu știu dacă îți dă vreo certitudine.

— Nu-i interesantă certitudinea, ci drumul spre ea. Numai oamenii lipsiți de fantezie nu știu ce-i gelozia.

— Ce tirade, iubită Ioana, parcă ai declama din Victor Hugo!

— Ce știi tu!

Și iar după o pauză:

— Nici eu nu sînt geloasă.

Scene stridente, fără nici o corespondență cu sufletele noastre, pe care le continuăm însă îndelung, punem toată priceperea noastră de demonstrație și pasiune ca să le susținem, să cîștigăm parcă ceva important, și rămînem la urmă epuizați și amăriți pe noi, căci se petrece atîta zbatere inutilă, stupidă, fără să ne intereseze măcar, și nu putem să o înlăturăm.

Te jălui: suferința unui an! Dar nu există numai atmosferă sumbră. Cîteva iluminări, oricît de scurte, îți demonstrează că acest vaiet conține în el și o doză de farsă. Dacă ești surprins de cineva tocmai atunci, acela va păstra din tine o siluetă cu totul opusă celei obișnuite. În timpul despărțirii noastre, un prieten m-a încunoștiințat: „Am văzut pe Ioana cu o fată pe stradă, părea foarte veselă". Am păstrat chipul unei Ioane vesele, am fost multă vreme convins că dînsa s-a vindecat de mine foarte simplu și chiar acum, cînd îi văd toată transfigurarea din pricina mea, tot o bănuiesc, căci îmi amintesc vorba prietenului. Dealtfel, pentru suferință trebuie să ai timp. Cînd ești prea ocupat, te refaci mai ușor. Sau e la fel dacă ai ocazia să călătorești. Am avut impresia că sînt mai indiferent pe măsură ce mă îndepărtam, că există chiar o proporție între durere și kilometrii făcuți. Probabil că este o complacere în trăirea întunecoasă, întreținută de atmosfera aceleiași camere pe care o locuiești, acelorași prieteni ce-i întîlnești fatal, iar în voiaj n-ai timp de gînduri vechi, la fiecare cotitură apare un spectacol nou și viu. (O carte în clipele grave n-o utilizezi căci ți se pare moartă, oricît ar fi suprapusă pe realitate.) Apoi dificultatea ca să te înțelegi cu străinii, ca să te descurci în locuri necunoscute, te preocupă.

În absența Ioanei am fost pentru prima oară la Saint-Malo, și, după ce am părăsit hotelul de lîngă gară, mergeam pe istmul lung aproape de un kilometru, ce ducea la orășelul-cetate. Eram emoționat de priveliștea ce se desfășura în față, căci zidurile trase capricios scînteiau sub soare, iar marea se întindea nesfîrșită, legănînd comori de pietre scumpe. Am avut o clipă în care emoția mea a fost imensă și am spus: „Dar bine că s-a terminat odată toată istoria aceea, îmi sacrificam viața inutil, dădeam atîta importanță atîtor nimicuri. Îmi este egal ce se va întîmpla cu dînsa și, dacă și-a găsit un amant cu atît mai bine, scap de ultimele scrupule ce mi-au mai rămas. Viața e minunată, numai noi sîntem de vină că o urîțim. Cît timp voi avea un copac verde și parfumat în față voi putea fi fericit!"

Străbat uneori în noi astfel de extaze și așa ne turbură, încît credem că trebuie să dureze mereu, oricît experiența ne-ar învăța că ne vom regăsi curînd exact ca mai înainte.

Oricine îți dă aceeași povață: ca un menaj să dureze (și se poate extinde asupra împerecherii în general), trebuie ca amîndoi, să facă multe concesii. Adică să taci anumite preocupări, să minți cînd este nevoie, să renunți la orice gust personal dacă nu se potrivește celuilalt. Dacă cei doi nu sînt oameni proști, își dau seama perfect de falsul în care trăiesc, dar preferă să nu-l discute, să lase o mulțime de chestiuni fără rezoluție, să fie parcă încîntați la capătul fiecărui an trecut că nu s-a stricat mașinăria. Și oamenii încurajează: „Cu vremea se aranjează totul". Adică, apărînd pericolul bătrîneții și al morții, totul se simplifică, nemaiavînd răgazul pentru a reîncepe. Toate aceste sînt exacte pentru un menaj fericit. Eu cu Ioana din pricina asta nu ne-am înțeles: n-am tăinuit nimic și ni s-au părut monstruoase împăcările ipocrite ale celorlalți.

În momentul marilor neliniști ești ridicol, căci ceri deslușiri oricui asupra vieții sau consolări abia deghizate și mînuiești conversația așa ca să ai un răspuns convenabil. Asta nu împiedecă să-ți vezi ridicolul chiar atunci, să știi precis că nu poți să afli nimic de folos și că faci

numai mărturisiri compromițătoare pentru amorul propriu, care va suferi mai tîrziu. Dacă cel ce te ascultă este un om fin, atunci nu-l interesează întrebările tale idioate, ci febrilitatea cu care le pui. Știe că nu poate să extragă nici un adevăr din explicațiile pe care i le dai, dar îl interesează spectacolul atît de rar al tresăririlor din fața lui. Cu domnul Theodoriu, licențiat în filozofie, sînt prieten vechi și ne-a plăcut întotdeauna să discutăm îndelung, în plimbări nocturne. Mare asemănare nu este între noi, el inteligent, orice observație asupra unei cărți sau unui om prefăcîndu-se într-o idee ; eu avînd doar unele intuiții. Prietenia noastră pare multora ciudată, căci domnul Theodoriu este recunoscut ca un om cu replica tăioasă, utilizează ironia și nu-și pierde capul în nici o împrejurare. Dar cu mine a fost întotdeauna extrem de cald și, fără să-mi facă declarații, foarte prietenos, fie că pricepe că la cea mai mică ironie aș fugi, fie că îl interesează panicile care se petrec veșnic în mine. Poate că nici nu face prea multe socoteli, ci numai, după ce se războiește cu toată lumea, se simte bine în tovărășia unuia care se admite învins de mai înainte. Probabil că în lungile noastre conversații asupra vreunui adevăr general omenesc noi nu făceam decît să ne iscodim reciproc, eu ca să aflu anumite explicații asupra întîmplărilor mele tragice, iar el ca să asiste la ciudățeniile vibrațiilor unui om. Bineînțeles, numai el avea un profit, căci nu-l interesează un rezultat precis, ci numai jocul transformărilor, savura toate contradicțiile, luminile și umbrele mereu în succesiune și mereu lipsite de logică (și eram destul de stăpîn pe mine ca el să nu-mi considere disperarea prea mare și să nu aibă remușcări că mă examinează), în timp ce eu aș fi voit explicații precise. Îi puneam tot felul de întrebări generale ca să știu dacă Ioana, cu caracterul ei, m-ar putea înșela, îmi dam seama de ridicolul și zădărnicia investigațiilor, dar totuși continuam. Domnul Theodoriu (ne spunem „domnule", căci relațiile noastre, deși amicale, păstrează o distanță, ceea ce nu se potrivește cu nevoia mea de efuziune) trebuia să mă pună în curent cu Freud și cu încercările lui de a descifra mecanismul omenesc, dar fatal nu putea

să-mi dea decît generalități la cazul povestit de mine sau, mai bine zis, transfigurat de mine

Reîntîlnirea mea, după trei ani de despărțire, cu Ioana, sa întîmplat în timpul plimbărilor noastre, și atunci cu febrilitate am început să pun o serie de întrebări. Nu știu cum și-a explicat el transformarea mea, căci neliniștea și-a mărit intensitatea, și apoi, înainte îl iscodeam cu șiretenie, intercalînd în ceea ce voiam să aflu alte chestiuni, iar acum nu mai aveam timp să întrebuințez nici un subterfugiu. Mărturisirile erau abia deghizate, și uneori mă găseam așa de nenorocit, încît n-aș mai fi păstrat nici un secret dacă domnul Theodoriu nu s-ar fi priceput să ție distanța. Dealtfel, el rostise la începutul cunoștinței noastre o sentință care făcuse imposibilă orice familiaritate între noi : „Confesiunile sînt vulgare". Principial avea dreptate, dar totul depinde de emoția cu care faci acea mărturisire și de clipa importantă și rară pe care o alegi pentru ea. Și poate că păstrez pentru domnul Theodoriu un repros ascuns și o bănuială, indiferent de prietenia care s-a menținut intactă pînă la urmă, că părerea lui n-a fost decît egoism, instinctul de a se pune la adăpost de efuziunile altuia, ca să nu-și turbure liniștea sufletească.

Ioana adusese cu dînsa o mulțime de idei complicate, cu care nu eram deprins și pe care nu puteam să le neg dintr-o dată, pentru că ea pusese toată viața în ele. Se mai adăugau și alte motive. Înțelegînd-o cît mai bine, era și mijlocul cel mai sigur să mă insinuez din nou, s-o fac să se apropie iarăși de mine, să mă prețuiască dintr-o dată, găsindu-mă de aceeași părere, pentru chestiuni care, credea ea, îmi erau complect străine. Mai tîrziu, după acest ocol, aveam să-i transmit credințele mele, s-o recîștig în întregime. Și un al treilea motiv : trăisem tot timpul cu credința neînsemnătății mele și a superiorității celuilalt. Ioana se schimbase, lăsîndu-mă în voia tuturor îndoielilor. Încercarea de a o înțelege era încercarea tragică de a-i reda încrederea în inteligența mea. Semănam cu elevul fără memorie, învățînd ca un nebun ca să fie egal cu unul cu memoria bună, în ascuns, căci e umilit să-și arate inferioritatea. Printre alte păreri susținute cu

pasiune de Ioana, era : „Vă iubesc pe amîndoi, sînteți complect opuși, dar egali". Examinate aceste vorbe de un străin, ele par ridicole, ieșite din vreun roman de George Sand (niciodată Ioana n-a cetit vreo carte de George Sand). Era însă de ajuns să-i privești fața, spunîndu-le, ca orice interpretare ironică să devină o faptă rea. Părea o flacără, așa de fierbinte, de tremurătoare, de miraculoasă și în același timp purtînd misterul stingerii apropiate. Dar se poate explica resortul declarației ei. Voia cu orice preț să salveze ceva din dezolarea în care trăise și pe care o înfăptuise singură, din atîtea iluzii în care pusese tot entuziasmul. Aceasta, ca să-și ascundă remușcările Și acum utiliza, mai ales ca să se potolească (întotdeauna, în nenumăratele noastre discuții, a vorbit mai mult pentru dînsa decît ca să-mi răspundă mie. Deseori am avut impresia că fiecare monologăm. Replica nu e făcută decît ca să ne sugereze noi scuze sau învinovățiri), tot felul de afirmații dubioase. Pornită astfel, trebuia să întregească, printre o mulțime de detalii, calitățile lui și calitățile mele, și teoriile ei deveneau și mai complicate și mai fantastice. Încercare de a se calma, am zis. Un instinct de conservare, dar la un rezultat binecuvîntat nu ajungea niciodată, astfel că situația ei îmi mărea încă mila. Semăna cu un animal sălbatic, închis într-o cușcă și căutînd fără obosire, zadarnic — și va căuta așa, poate, pînă la sfîrșitul vieții — un loc liber pe unde să fugă.

Astfel de surprize omenești i le expuneam domnului Theodoriu. Desigur, el era prea inteligent ca să găsească vreo poveste omenească ridicolă, oricît de stridentă ar părea. Dar ce explicații ar fi putut să-mi dea ?

Cred că, înainte de toate, spiritul ei de dominație și, odată cu el incapacitatea mea de a fi constrîns, au creat toate tragediile dintre noi. În dragoste a avut toate pretențiile. Așa de distrată totdeauna de tot ce o înconjura, nu-i scăpa cea mai mică intenție de a mea de eliberare, chiar cînd ea consta numai în gustul de a face singur o plimbare pe sub teii parfumați, gust pe care nu-l invocam ca să o ofensez, și numai din pricina discuțiilor iscate de dînsa devenea o ofensă : apărea deodată ca ceva esențial pentru firea mea și-i reprosam că sînt împiedecat ca

să-l îndeplinesc. Dacă Ioana ar fi avut nemsemnata șiretenie să-mi spuie simplu : „du-te", poate nu m-aș fi dus. Dar la protestările ei, un eveniment fără importanță de felul acesta devenea singura mea sursă de fericire, renunțînd la el mi s-ar fi părut că fac o lașitate, cu toate că după ce-mi îndeplineam pretenția și o găseam pe Ioana distrusă, voiam să o împac cu orice preț și, fără să mai socotesc că ce făceam acum era tot lașitate, mă învinovățeam singur, puneam cît mai multă convingere ca să-i găsesc ei dreptate. Spiritul ei de dominație era ceva de sine stătător, nu putea fi explicat simplu, numai prin dragostea prea mare. Îl aplica și alteori, cînd dintr-o dată o părere de a ei trebuia să fie luată în seamă. În general însă nu avea prea multe neînțelegeri cu familia (de străini se sfia), căci cu toții renunțau să o contrazică chiar de la început, iar Ioana uita curînd ceea ce pretinsese vehement. Cu mine, însă, își susținea dorința pînă la sfîrșit, iar eu întrebuințam toate șireteniile ca să mă ascund de dînsa. Și dacă îi arătam la urmă nedreptatea, găsea totdeauna un argument ca să se explice, convingîndu-mă că un om inteligent poate să demonstreze orice. Nu voiam să împrumute nimănui nici o placă de patefon și cred că asta nu era încăpățînare. Țineam atît de mult la fiecare placă, trăisem atîtea emoții la muzica ei, avea o poveste fiecare, încît puteam avea pretenția asta. Și totuși, Ioana era incapabilă să-mi facă voia, de aș fi rugat-o sau i-aș fi poruncit, și mereu descopeream cîte-o lipsă printre discuri, deoarece fără să mă întrebe împrumutase cuiva „foarte amator de muzică". Și atunci, discuțiile începeau, întrecînd în violență intențiile noastre. Am observat lipsa din colecție a unui *Coral* de Bach, piesă de mare importanță. De multe ori l-am ascultat cu o puternică vibrație și brodînd pe aceeași idee : „Ce stupizi sînt aceia care fac din Bach un abstract ! Aici sînt cataclismele cele mai personale, țipetele interioare n-au nici o discreție."

— Iarăși n-ai ținut seama de rugămintea mea !

— Nu țiu seama cînd rugămintea nu e decît expresia celui mai feroce egoism !

— Crezusem că ne-am înțeles !

— Numai ca să închei discuția...

— Şi cui i l-ai dat ?
— L-am trimis prin Charles Arabellei.
— Tocmai la Balcic !
— N-avea grijă, am rugat să bage de seamă să nu strice placa şi, dacă ţi-o vor strica, îţi cumpăr eu alta.
— Dar de ce Arabellei ? Te-a rugat ea ?
— Arabella e o fiinţă profundă. Îmi închipui ce vibraţii o să extragă din Bach.
— Poate că n-o interesează muzica.
— O interesează, mi-a spus Charles.
— Ce superficială eşti uneori ! Ştii că toţi se arată amatori de muzică şi, în practică, nu găseşti pe nimeni care să aibă răbdarea să asculte trei ore în sir.
— Arabella e nenorocită şi va avea toate răbdările.
— Ce ştii tu despre oameni ! De cîte ori nu te-ai înşelat şi ţi-ai schimbat părerea...
— Este lipsă de orice pătrundere psihologică, închipuindu-ţi că oamenii se pot prinde într-o formulă şi vor rămîne identici tot cursul vieţii.
— Pentru tine, Ioana, ei evoluează zilnic.
— De ce nu ? Părerea mea e bună numai pentru clipa în care mi-o formulez !
— Ce fantastice afirmaţii ! Îţi poţi scuza astfel toate erorile.
— La urma urmei, ce importanţă are dacă mă înşel ?
— La fel te-ai înşelat şi asupra mea şi m-ai găsit, pe rînd, bun şi rău, prost şi deştept.
— Pentru că ai fost, pe rînd, bun şi rău cu mine.
— După cum ai socotit tu la diferite momente !
— Niciodată n-a fost o socoteală calmă, ci totdeauna rezultatul unei emoţii.
— Tocmai din pricina aceasta convingerile tale n-au o valoare obiectivă, ci sînt simple păreri momentane.
— În dragoste n-are ce căuta obiectivitatea.
— Parcă n-ai făcut la fel, în părerea ta despre celălalt!
Ce departe ne-a adus conversaţia cu ocazia unui disc de patefon ! Am reîntors discuţia.
— Şi cînd o să avem *Coralul* înapoi ?
— Se va găsi o ocazie. Tot îl ştiai pe de rost şi nu-l mai cîntai.

— Indiferent dacă nu-l mai cîntam, îmi era drag să-l ţiu în discotecă.
— Ce meschinărie ! Să-l ţii închis, fără să se bucure nimeni de el !
— O fi meschin, dar e perfect uman ; ia exemplu de la cei care au patima de a strînge cărţi, chiar dacă nu le citesc decît o dată.
— Dealtfel, meschin este tot scandalul care mi-l faci acum !
— În definitiv, îmi este egal cum taxezi pretenţia mea, dar dacă nu vrei să-mi asculţi rugămintea, atunci să ştii un lucru mai simplu : sînt discurile mele, strînse cu multe sacrificii, şi nu permit nimănui să puie mîna pe ele fără voia mea.
— Eşti inconştient, nu-ţi dai seama ce spui. Astfel de ofense nu se uită.
— Eu am fost cel dintîi ofensat !
— Şi dacă-ţi sînt aşa de intime, de ce le-ai adus la mine acasă ?
— Din generozitate, ştiind ce mult îţi place muzica.
— Nu cu preţul acesta !
— Şi din dorinţa de a împărţi cu tine ce am mai scump.
— Gesturile frumoase se fac pe ascuns, nu te lauzi mereu cu ele
— Tu mă forţezi la astfel de mărturisiri, ingrată ai fost totdeauna.
— N-ai avut nici un merit ca să procedez altfel.
— Acum găseşti că tot ce-ai făcut a fost admirabil !
— Nu tu eşti acela care ar trebui să judeci !
— De ce s-au mai întîmplat, Doamne, atîtea grozăvii, dacă nu s-a schimbat nimic !
Discuţie stupidă, nedemnă de nişte oameni care pretind că-şi petrec aproape tot timpul în preajma vreunei cărţi celebre, dar se pare că e fatală în dragostea noastră. Renunţăm pentru clipa aceea la orice gînduri însemnate, ca să susţinem cu pasiune nişte idei fără valoare
Oricine ar face remarca, de ne-ar asculta, că repetăm aceleaşi lucruri fără importanţă, că sîntem lipsiţi de orice logică, şi s-ar mira că nu ne dăm seama că ne agităm inutil pentru motive puerile, uitînd complect ceea ce este grav între noi şi aruncînd astfel chiar bănuieli asupra

posibilității noastre de a fi gravi. Poate însă că, dacă ar fi mai pătrunzător, observatorul ar sesiza că vorbele simple ascund adevăruri profunde, fatalități ale temperamentelor noastre.

Odată am hotărît să facem o excursie în munți și, ca să nu atragem atenția camarazilor clevetitori, am plecat eu mai întîi la Brașov, rămînînd ca Ioana să vie peste trei zile. Am găsit cameră ca să o primesc și m-am bucurat de fiecare copac pe care avea să-l admire și ea în curînd, am făcut o mie de planuri. I-am scris între timp și o dată i-am vorbit chiar la telefon, spunîndu-i mereu cu ce nerăbdare o aștept și cum toate frumusețile naturii nu pot fremăta în mine fără ea, parcă ar fi un disc (aceeași manie) care strălucește alături, îmbie cu o mie de emoții, dar așteaptă încă diafragma pentru a-și spune întreg secretul.

Nu avusesem ocazia despărțirilor, dar oricum, totul nu era prea important, durase abia trei zile. Și, dealtfel, întrevedeam pentru mai tîrziu despărțiri mai lungi, căci îmi plăcea să văd cît mai multe ținuturi, iar Ioana obosea repede ; și știam că dragostea nu ține tot timpul, ci, dimpotrivă, are nevoie de unele recreeri.

La ora fixată am venit la gară să o întîmpin, însă tocmai în clipa sosirii trenului un băiețaș cu ziare alerga pe peron țipînd : „Asasinarea președintelui Republicii franceze !“ A trebuit să mă opresc, să cumpăr ziarul, să-l desfac și să citesc repede telegrama, îndreptîndu-mă înspre trenul care se oprise de două minute. Ioana se dase jos, probabil că fusese tocmai lîngă ușa vagonului, căci nu coborîse încă toți călătorii. Știrea aflată a făcut să existe o ușoară ezitare în mersul meu spre dînsa, o preocupare nouă, care împărțise în două emoția pentru venirea Ioanei. Dealtfel, chiar din pricina Ioanei, am trecut la un nou gînd, însă fără legătură cu bucuria revederii, așa cum pretindea ea : spre surpriza mea, Ioana nu se mai înfățișa întocmai cum o lăsasem cu puțin înainte în traiul nostru comun, ci avea aerul provincial, așa cum o cunoscusem la prima noastră prezentare, și pe care îl mai descopeream cu delicii, extrem de rar. Găseam o savoare nu din transformarea Ioanei, cît mai perfectă în

persoana în curent cu civilizația, ceea ce mă străduiam totuși să izbutesc în fiecare zi, ci cînd o revedeam întoarsă la felul ei prim, naiv și prăfuit, cum ieșise din liceul de provincie. Chip pe care nu-l suportasem odinioară, făcusem tot posibilul să-l risipesc și, în principiu, n-aș mai fi vrut să reapară în fața altora, căci m-aș fi simțit umilit de a-mi fi ales o iubită de modă veche.

Această umilință aveam să o simt de multe ori, dacă nu din pricina aspectului, căci Ioana își făcuse cea mai pariziană siluetă, în schimb, din pricină că în lume nu se vedea tot ce știa, felul cum se pricepea să judece o carte, fie din timiditate, fie din instinctul de a face împotriva dorinții mele, din orgoliu de a se ști iubită numai pentru ea însăși.

Ce ciudată transformare la o persoană pe care de-abia o părăsisem ! Acum, Ioana apărea străină, deși apropiată, mă simțeam invadat de emoții ca și cum n-am fi dus pînă acum viața cea mai familială și de multe ori plictisitoare.

Odată cu aerul ei prim, observam și transformările care se făcuseră în ea de atunci, la fiecare gest descopeream o schimbare nouă, ca și cum în cîteva minute, cel mult o jumătate de oră (după care Ioana trebuia să devină exact cea de la București, doar cu decorul schimbat), aveam prilejul să asist la o repetiție, prodigios de repede, ceea ce se petrecuse lîngă mine în cîțiva ani și nu-mi dasem seama din pricina încetinelii schimbărilor.

Pe Ioana am descoperit-o adolescentă, cu mine crescuse și se împlinise, și din cauza dragostei pentru mine se făcuse femeie. Dacă cineva n-o văzuse de multă vreme, reflecta neapărat : „Cum te-ai schimbat, Ioana !“, înțelegînd prin această vorbă, desigur, și preocupările care se schimbaseră, și obiceiurile, și rochiile cu totul altele, dar mai ales transformările fizicului. Eu nu-mi dasem seama de nimic. Și acum, la gară, după trei zile de despărțire (poate și din cauză că Ioana retrăia emoțiile ca la început), am reconstituit aerul ei provincial, care mă izbise la prima dată, și apoi, pe rînd, tot ceea ce i se întîmplase cu mine, căci se mărise, se îngrășase ușor, avea o prestanță de femeie (am reflectat : „Ce uimitor

i-ar sta într-o rochie de bal !"), și eram mîndru, ca și cum minunea mi se datorește numai mie.

Noutatea dublă a veștii politice și a aspectului Ioanei ce simplu s-au așezat în mine în cîteva clipe și ce complicată e detailarea lor, ce nedreaptă mai ales, căci prin prea multe amănunte distrug o emoție. Și ce reduse sînt mijloacele noastre de exprimare față de stările sufletești. De cîte ori afirmăm ceva fără o mie de paranteze, escamotăm.

Ezitarea mea a apărut un cataclism pentru Ioana. Oricît i-aș fi explicat, îi distrusesem orice bucurie, și acum, dacă i-aș vorbi din nou, ea ar suferi iarăși, indiferent de cîte s-au schimbat între noi, după cum un sensibil suferă după douăzeci de ani de observația pe care i-a făcut-o profesorul în clasă, pe cînd era copil.

— Dar a murit președintele Republicii franceze !

— Ce are a face !

Această vorbă ridicolă (după cum ridicol eram și eu, căutînd să demonstrez) nu putea să aibă replică. Apărea superbă, reprezentînd pe orice femeie din toată lumea. Femeile, de obiceiul lor, mai ales la noi, nu sînt prea în curent cu evenimentele mondiale și sînt rare acelea care au nevoie de ziar în fiecare zi. Ioana nu citea niciodată ziare. Dacă ironizam, găsea argumente destule să mă arate pe mine mediocru, legat de ceea ce e trecător.

Cu ocazia dragostei, femeilor le devine orice indiferent, poate ca lumea să se răstoarne și să-și schimbe forma continentele. Faptul că iubitul a întîrziat cu cinci minute la o întîlnire devine mai important. Și dacă încerc să vorbesc cu Ioana despre asta, în momentele ei calme, atunci dă ample amănunte asupra deosebirii între un bărbat și o femeie : o femeie, în dragoste, uită totul, pe cînd un bărbat păstrează suvenirurile trecutului și planuri pentru viitor.

Cînd era deznădăjduită își începea lamentația obișnuită : „Nu mă iubești, Sandule". Mă irita vorba aceasta, dar nu puteam să mă supăr cînd vedeam că ea crede — cu atîta tristeță ! — în ea. Cînd o observam mai potolită însă, exclamam și puneam tot atîta vehemență ca să o conving, cît și să mă conving. Ceea ce nu înseamnă că nu o iubeam, ci numai că aveam scrupule să dau o calificare unui sentiment căruia îi vedeam limitele. Limite vedeam chiar și acolo unde nu mai exista nici o bănuială, în sacrificiul meu pentru corpul ei sau în viața a doi îndrăgostiți din cine știe ce carte celebră. Chiar și în *Tristan și Isolda*, simbolul dragostei pînă la moarte, aveam prilejul să fac observația : totuși, Isolda l-a lăsat pe Tristan să plece și apoi, fără să mai folosească stratagema prin Brangäne, a acceptat să se culce cu Mark. Cei mai sentimentali, chiar, pot admite adevărul acesta comun. Singura diferență este că, susținînd gîndul acesta cu perseverență, demonstrez că marginile dragostei mele sînt bine socotite, bine marcate.

Mă indignam : m-am chinuit atîta pentru Ioana fără să mă întrerupă nici un amuzament. Am acceptat toate fanteziile ei și acum suport cele întîmplate fără nici o încercare de a fugi. N-am gînduri pe care să nu i le spun, nu aflu nimic fără să o pun în curent, nu trăiesc decît pentru a-i face bucurii. Am convingerea bine socotită (eu nu sînt în stare de afirmări în vînt) că dacă ar muri ea, m-aș omorî E insuportabilă viața fără Ioana, în absența ei nu m-a susținut decît gîndul că, orice s-ar întîmpla, nu e nimic ireparabil atît timp cît mai trăiești.

Și totuși, aceasta nu e de ajuns.

Accepta în feluri deosebite mărturisirea mea sinceră. Sau venea transfigurată în brațele mele : „Sînt fericită, iubitule, totul se va schimba, sînt nebună, nu lua în seamă vorbele mele", dar alteori rămînea tot așa de deznădăjduită : „Te cred, dar poți să-mi demonstrezi ceva ? Vorbești ca să te convingi singur. Sau se poate că ai muri, dar motivul adevărat ar fi altul : tristețile nevindecabile ale sufletului tău ; eu n-aș fi decît un pretext !"

Pot reconstitui toată starea sufletească a Ioanei înainte de sosirea ei la Brașov, căci necazul care o cuprinse văzînd ezitările mele îmi dă posibilitatea să o presupun In cele trei zile n-a făcut decît tot felul de planuri pentru excursia noastră de îndrăgostiți, n-a pus un obiect în geamantan fără să nu aibă o emoție, a trăit clipă cu clipă trecerea zilelor și apropierea de mine. Apoi dimineața ultimă, gara și trenul, și la fiecare stație din lungul călătoriei și-o fi spus : „Pe aici a mers el !" Și pe măsură ce se apropia : „Acum el se uită la ceas, părăsește hotelul,

se îndreaptă spre gară să mă primească, acum trebuie să fie neapărat în gară. Poate că cu o floare, căci așa îi este obiceiul. Sau cine știe ce-a mai plănuit! Desigur că-mi va aduce o noutate. Ajungem (controlorul cere biletele pentru Brașov). Nu ajungem încă. Ce degrabă a luat controlorul biletele. Au început casele. Să-mi cobor geamantanul ca să nu întîrzii... să stau drept lîngă ușă... gara... peronul... unde este el?... trebuie să vie neapărat într-o minută... o secundă... s-a înșelat poate de linie – sau poate n-a venit... a pățit ceva... o nenorocire.... iată-l, vine citind un ziar!" Poate că a fost astfel, cu o mie de detalii noi, căci eu aici nu pot decît să rezum. Niciodată n-am să îndrăznesc pe Ioana să o întreb ce s-a petrecut în fiecare minută în cele trei zile, căci aș umili-o.

Această scenă nu este o invenție. Deseori se întîmplă ca să trăiești îndelung cu un gînd de bucurie pentru celălalt, și dintr-un motiv oarecare, să fii primit fără căldură. Explicațiile poți să le găsești cu ușurință, nu e nimeni vinovat totuși, momentul rămîne în suflet, trist. Între mine și Ioana s-a întîmplat deseori astfel, fie că totul se datora nenorocului, fie că instinctiv ne opuneam unei bucurii ce-ar fi adus, odată cu dînsa, un nou prilej de dominație. Comparam atunci dragostea noastră cu un mecanism admirabil, dar încă nu bine pus la punct.

Descriu această scenă cum fac întotdeauna cînd vreau să vorbesc de ceva din trecut, singur noaptea, în camera mea. Și după ce toată ziua am petrecut-o cu Ioana (întrerupți doar de venirile și plecările grațioasei Viky, căreia îi e dor de noi pentru o clipă și apoi se duce iar pe plajă, prin apă, impregnați de atmosfera miraculoasă ce ne împresoară, de marea în perpetue transformări), schimbînd împreună, amestecat cu fericire sau desperare, momente din trecut și prezent sau presupuneri pentru viitor, începe viața mea de om singur pe lume. Mai întîi merg cu Ioana la izvor să mai beau, pentru ultima oară pentru ziua aceea, apă proaspătă. Plimbare în noapte, de-a lungul mării, prin micul port în întunerec complect, afară de luminița lui Mihali. Apoi Ioana mă conduce pînă în camera mea, aprinde lumînarea sprijinită într-un pahar, trage perdeaua, mai mult în glumă, căci nu trece nimeni

pe drum, aranjează așternutul pus pe podea. Ioana a adus un covor de la Cavarna, el îmbracă toată camera, e singurul lux în pustiul acesta. O ultimă îmbrățișare, apoi Ioana dispare după ce mă roagă: „Să te culci repede (își închipuie că citesc pînă tîrziu), căci aici ai venit să te odihnești". Încui ușa, intru în pat, trag paharul cu lumînarea drept lîngă pernă și, cu un creion pe un vraf de hîrtii, încep să retrăiesc trecutul și să deslușesc prezentul între mine și Ioana. Abia acum pot să refac vechile scene dintre noi fără să le tulbur cu emoțiile prezentului. Trecutul, sub alte forme, continuă și acum. Parcă noaptea și liniștea dimprejur au pus o stavilă neliniștilor, sînt detașat de realitate, ca și cum, bătrîn, m-aș gîndi la întîmplări vechi, cu melancolie, dar fără zbucium. Parcă toate faptele trăite sînt la egală distanță de mine, și n-am decît să aleg între ele și să mă las cuprins de vreo amintire. Și astfel am ales la întîmplare excursia noastră la Brașov și, încercînd s-o refac în toate detaliile, ea a devenit importantă în viața trecută, cu toate că s-ar fi putut să aleg o altă scenă și să degajez tot atîtea vibrații, căci viața între noi n-a fost niciodată banală, și chiar și clipele de plictiseală au avut un sens O luptă neîncetată în care am întrebuințat toate armele, răutate pe față, ironia, șiretenia, tortura. Doi oameni care nu pot trăi unul fără celălalt și totuși se chinuiesc. Ca să-mi replice, Ioana nu-i niciodată obosită, cu toate că ea obosește repede. Dar deseori face impresia de consumată. Marea se zbate fără istovire, ca și sufletele noastre, drept lîngă fereastră, și în zgomotele ei variate pot să presupun orice, toate închipuirile, toate arătările supranaturale. Iar în podul meu, drept pe tavan, guzganii. Podul servește de hambar la fel ca și toată casa noastră, pe care cu multă muncă Ioana a putut-o transforma în vilă, și prin sacii cu făină guzganii trebuie să se creadă la un ospăț. Trebuie să fie o mulțime, căci se aude mersul lor prin toate ungherele, și sînt enormi, după zgomotul pe care îl fac. Ahmed, pisoiul, se ghemuiește lîngă mine de frică, dar desigur că tot așa ar face un motan oricît de mare, fără să aibă curajul să pornească în escapade pe acoperișuri. În port, în afară de Ahmed, pe care l-a adus aici fantezia Ioanei, cred că nu mai

există nici o pisică. Cîteodată, zgomotele guzganilor sînt așa de ciudate, încît mă întreb ce pot ei să facă. Mai departe, ușa unei magazii neînchisă bine se zbate împinsă de vînt. E miezul nopții, mă culc

La Brașov n-am fost fericiți, nu numai din pricina primei impresii, care a planat tot timpul asupra noastră. În cele trei zile de singurătate am preparat venirea Ioanei, dar eram și încîntat de mica libertate ce mi-o ingăduiam Cred că în singurătate și în tăcere se pot trăi clipele într-adevăr profunde, dar nu cu astfel de intenții am venit la Brașov. Pentru o viață serioasă este nevoie de timp mult și de lipsă de decor. Aici făceam mereu descoperiri, perspectivele erau tot altele, abia recunoșteam același om. Eram mulțumit fiind fără Ioana și totuși avînd siguranța că Ioana va sosi în curînd Pe stradă am văzut multe fete drăguțe, îmbrăcate de primăvară, cu bucuria circulîndu-le în tot corpul, și îmi plăceau, cu fiecare aveam în gînd o aventură, chiar dacă nu le-aș mai fi recunoscut. Detașam un chip fără realitate, dar în care se îmbinau toate pe care le observasem, sau și altele pe care le visasem altădată La micul restaurant de desubtul hotelului unde trăsesem am remarcat pe fata care ne servea N-avea deloc impresia de servitoare, poate fata patronului, blondă, zîmbitoare, abia împlinită, fără să fie deloc vulgară. Și chiar odată seara am zărit-o într-o postură impresionantă, pe un scaun, în grădina mică din fața hotelului, privea copacii dusă pe gînduri. O mică aventură cu dînsa mi-ar fi fost plăcută dar n-am făcut nici un gest, n-am încercat nici o conversație Am avut, ca de obicei, un gînd care să-mi distrugă tot entuziasmul : „Sau e usurică și nu mă interesează, sau e serioasă și atunci tentativa mea în timp de trei zile rămîne vană Dar, în orice caz, sînt eu primul care am remarcat-o ? Și cum aș fi eu preferat ? Vorbindu-i despre Proust? Ce ridicol !“ Imediat ce a sosit Ioana, dînsa a și observat prezența fetei, și poate că și fata abia atunci a observat existența mea, căci a interesat-o perechea misterioasă din preajma ei. (Acum a văzut că pînă atunci fusesem singur.) Am lăsat și eu, față de Ioana, puțin să se înțeleagă că aș avea trecere la fată, numai dintr-o

ușoară vanitate, și să joc măcar o aventură pe care aș fi vrut să o trăiesc. (Ce probă de neputință !) Nu mă așteptam la efectul teribil produs, căci n-aș fi glumit și nu ar fi trebuit să mă umilesc mai tîrziu ca să explic de o sută de ori că totul n-a fost decît o glumă. Izbucnirea Ioanei a găsit o ocazie care a complicat încă : din pricina unei timidități stupide, am reținut pentru iubita mea o cameră separată, n-am vrut să o culc la mine deocamdată, din jenă ca să nu explic hotelierului vizita și să-i cer un nou așternut, să întreb dacă prețul sufere o schimbare și mai ales să nu fiu întrebat cine este Ioana.

Îmi repugna să mint și, totodată, nu puteam spune adevărul nici chiar unui străin, pe care n-aveam să-l mai văd, probabil, niciodată. Eu n-am putut să dau toate aceste motive stupide Ioanei și nici n-am avut curajul s-o duc de-a dreptul la camera ei, ca ceva foarte simplu, ci am ezitat, am amînat, am întreținut o atmosferă falsă, și toate s-au adăugat la nemulțumirile pe care le avusese Ioana din pricina mea. Femeile nu se tem să facă nici o imprudență ca să știe toată lumea, sînt în stare să mărturisească oricui amorul, să braveze pe oricine de e nevoie, în timp ce bărbatul — nu mă refer la secături — păstrează discreție, nu ca să nu o compromită pe iubită, cît din timiditate, din oboseala de a da explicații tuturor, poate din ezitarea de a anunța o hotărîre definitivă. Ioana și-a închipuit imediat că fata hotelierului joacă un rol mai important decît las să se înțeleagă. Cînd, în sfîrșit, m-am decis să-i spui despre camera ei (am ținut-o de vorbă în camera mea, unde am intrat deodată, ca să o împiedec să se facă aci comodă, cum mereu voia, și multă vreme după sosire Ioana avea pălăria pe cap), deodată i s-a ridicat în obraz tot sîngele. Fără o vorbă, a plecat trîntind ușa după ea. Am avut un moment de indignare, de încercare de a fi energic și am zis : „N-are decît !“ Dar curînd am fugit pe scări să o caut. Am strigat-o zadarnic. Am încuiat camera, ca nu cumva să-și ia geamantanul lăsat aici, și cu prima trăsură m-am dus la gară. Negăsind-o, am răsuflat ușurat, dar mereu am fost atent ca nu cumva să fie ascunsă, pînă ce va pleca primul tren. Am așteptat

trei ore în șir, ducîndu-mă de la un capăt la altul al peronului. M-am reîntors tot cu o trăsură la hotel și, negăsind-o, m-am dus din nou la gară. După alte două ceasuri, cînd noaptea domnea pe[ste] tot orașul, m-am întors iarăși și am găsit pe Ioana pe o bancă în fața hotelului. Liniștită oarecum, dar străină.

— Unde ai fost ?

— M-am plimbat în pădure. Mi-e somn, mă duc să mă culc. Care e camera mea ?

Sub sumbre auspicii începuse prima noastră călătorie de dragoste.

Mai pe urmă, Ioana mi-a povestit : „Am mers vreo zece kilometri de-a lungul drumului, parcă nebună“ Zece kilometri nu se poate să fi fost. Persoanele cele mai serioase, ale căror frămîntări interioare sînt incontestabile, tot au obiceiul de a exagera, pentru ca să impresioneze. Eu, în același timp, am gîndit : „N-a făcut așa de mult“ și am spus : „Iubito, săraca de tine !“

Cînd, impresionat de farmecele mării, te încumeți să găsești cuvinte care să o sugereze, înșiri imagini. Încerci să găsești echivalențe pentru mișcarea neîntreruptă, scînteile fiecărui val, jocul culorilor sau pentru tînguirile misterioase ce vin de la fund. Cu puțină sforțare, izbutești să imaginezi, pe apă, la diferite ore, orice fantezie. Joc de fete vesele, palate strălucitoare sau catedrale sumbre, armate pregătind război sau o înmormîntare făcută cu tot alaiul și cu toate vaietele. Ca să exprimi grandoarea mării, utilizezi bicisnice construcții omenești !

Dintr-o scrisoare de a Ioanei : *„Îmi spui că mi-ai trimis trei scrisori și n-am primit decît două ; nu mai înțeleg nimic !“*

Ce minunate sînt unele naivități !

În singurătate, o pisică devine foarte importantă și îți revarsă asupra ei toate puterile tale de afecție. În orice caz, Ahmed este un personagiu. L-am găsit la familia Axente, mic de tot, și asist la transformarea lui de fiecare zi. Din primele zile l-am obișnuit să mănînce din farfurioară, ceea ce la Cavarna nu făcea decît rare-

ori, cînd ceilalți voiau să rîdă. La început îl îmbiam inutil, se apropia cu ezitări de lapte și se retrăgea cu frică. A trebuit să-l împingem de cîteva ori cu capul, să se murdărească tot, și, pornind să se curețe cu vitejie, a descoperit că laptele din farfurie e bun. Tot timpul se linge, cred că a făcut meseria asta din prima zi cînd s-a născut, cu pricepere, și acum, dacă vrem să-i dăm o ocupație, îl stropim cu un pic de dulceață. Pentru mult timp pune atîta satisfacție să se curețe, că parcă îi facem un real serviciu. Și formele mereu noi pe care le ia așezîndu-se, închipuind cele mai grațioase poziții... Se încolăcește împrejurul lui de vreo două ori în aer și apoi se odihnește. Sau alteori lenea îl surprinde lăsat pe spate, într-o poziție care pare incomodă, și totuși el se simte foarte bine așa... Cîte o lăbuță pusă sub obraz ca un om sau în sus, rezemată de perete... Și coada lui caraghioasă, care face volute ca un șarpe. Cîteodată, cînd merge, și-o aruncă în sus ca o rachetă. Noaptea doarme pe așternutul meu, drept pe piept, și de multe ori mă simt înțepenit, dar nu îndrăznesc să-mi schimb poziția, căci mi-e milă să-l trezesc din somnul lui dulce de înger transformat în pisic. Oricît l-aș mîngîia, niciodată nu se plictisește. Dacă mă opresc, întinde capul spre mine ca să-l mîngîi mai departe și palpită întreg de voluptate cînd mîna mea se prelinge de la cap, de-a lungul șirei spinării. Cred că, indiferent de unele trăsături comune, fiecare pisică își are caracterul ei, care evoluează și el. Totul este să o privești mereu cu atenție. Muzica nu f[ace] nici o impresie asupra lui Ahmed. Pot să pun în mi[jlocul] somnului lui, la patefon, pe Wagner, care umple cu sunete toată casa, el nu face nici o mișcare, nici măcar nu deschide ochii. E de ajuns ca în mijlocul muzicii celei mai puternice, să scrijilez cu unghia în lemn, imitînd un șoarece, ca să și fie atent, să-și ațintească privirea. Guzganii însă nu-l interesează, cu toate că se aud tot timpul : își cunoaște puterile și-i satisfăcut probabil că pericolul nu poate să vie pînă la el.

Doarme, se spală, se mîngîie, se joacă, la atîta se reduce existența lui. Pe casă nu face nici o tentativă să se plimbe, cu toate că noaptea luna și stelele încearcă toate farmecile ca să-l atragă. Perna pe care se insta-

leză de obicei a strîns în ea, pentru el, toate miragiile. Poate că cele cîteva flori desenate închipuie în capul lui mititel întreg paradisul.

Eu și cu Ioana îl considerăm ca pe un copil, îi facem joacă (Ioana a rugat-o chiar pe *madame* Pitpalac să-i aducă de la oraș o jucărie specială), îi observăm orele de mîncare, păzim să mănînce exact cît trebuie și vorbim tot timpul cu el, schimonosind cuvintele, ca și cum astfel am putea fi mai ușor înțeleși. Atîta căldură degajează din ființa lui, și totuși siguranța că, dacă am dispărea vreunul din noi, el nu va da nici un semn de neliniște, ci va continua să-și facă tabieturile! Și la prima mînă care l-ar mîngîia, indiferent care, poate a CELUILALT, ar toarce din nou.

Toată lascivitatea lui Ahmed nu-l împiedecă să fie la orele cînd e treaz bine foarte vioi. Cînd vrea să prindă ghemul de ață pe care eu sau Ioana îl trecem în toate chipurile pe dinaintea botului, face toate săriturile, utilizează toate șireteniile. Și ochii lui minunați, mari, profunzi, bine deschiși, cu scîntei în ei! Cu ce curiozitate ne privesc uneori, urmăresc toată ocupația noastră și, dacă mîncăm, cu toate că pînă acum nu-i dăm decît lapte, parcă cere de pomană.

Nu sînt un om fericit, am spus. Din orice întîmplare, din orice lectură, găsesc prilejul să scot o interpretare funebră. Nici o bucurie nu rămîne nealterată de gîndul destrămării fatale. Pe toți cei care reușesc să-și găsească un adevăr de viață la mijloc, fără mari oscilații, îi învinuiesc de lipsă de sensibilitate. Entuziasmele mele se darmă imediat, n-am perseverență în nici o hotărîre și, orice plan aș alcătui, am netă prezența timpului care se scurge fără pic de răgaz și deci e ridicol să-l întrebuințez, oricît de important ar fi scopul. Astfel, nu fac nimic, din frica de a-mi pierde timpul făcînd ceva nu destul de însemnat ca să fie plătit cu zile de viață. Am impresia că lîngă mine se găsește un ceasornic mare cu nisip, aranjat exact pentru șaptezeci de ani, vîrsta la care se poate ajunge. E pus în funcțiune din clipa nașterii mele și de atunci curge neîncetat. Privesc cum se apropie de jumătate și nu mai pot face nimic tot privind la el. Asta nu împiedecă să invidiez chiar nisipul care mai rămîne de curs și să am panică că totul se poate termina imediat. Și alteori am impresia că chestiunea aceasta mi-e absolut indiferentă și, dacă n-aș produce turburare și n-aș fi învinovățit de romanesc, m-aș arunca imediat în mare. Aș băga de seamă să fac gestul cel mai simplu, ca să nu par lipsit de simplicitate în gesturile mari. Cu toate că alte instincte din mine pretind să-mi fie indiferent ce-ar cugeta lumea, să iau o barcă la miezul nopții, să merg pînă departe pe valuri și să nu mă arunc decît după ce mă voi impregna cît mai mult de apă și de cer. (Aș lua cu mine și patefonul? Ce plăcă mi-aș alege pentru ultima ascultare?) Cu ocazia morții, aș găsi un prilej de extaz.

Ideea morții a devenit la mine un tic. Apare cu ocazia întîmplărilor celor mai diferite și astfel o amestec printre chestiunile neînsemnate și-i micșorez gravitatea. Unii surîd cînd eu pornesc mereu aceleași obsesii, ca și cum aș da din cap tot timpul sau aș strîmba din ochi și din nas. Am impresia că nu mă interesează nimic altceva. Nici nu sînt capabil să variez tema, ci doar clamez același fior care mă străbate, ca și cum mi-aș fi pus mîna în foc, și țip, indiferent de cuvintele ce aleg. A da explicații mi se pare o impietate și o cădere în banal. O emoție n-are importanță decît fiind susținută de întreg temperamentul.

Într-o zi, pe timpul despărțirii noastre, eram mai nenorocit ca de obicei, și tocmai atunci a venit în vizită celălalt. M-a găsit, înainte de a-mi fi putut lua un aspect mai calm, pe care el l-ar fi acceptat imediat, căci nu era un om pătrunzător în sufletul vecinului, sau instinctul de conservare îl îmbia să escamoteze realitatea pe cît posibil și să nu-și turbure sănătatea sufletească. M-a întrebat, îngrijat: „Dar ce-i cu tine?“ și am răspuns cu toată disperarea: „Sînt un temperament așa de nenorocit, încît mă gîndesc cu toată seriozitatea să mă sinucid!“

Vocea mea a sunat așa de sincer, încît l-am impresionat. I-am făcut mărturisirea, cu toate că știam bine că nu către el se potrivește să meargă mărturisirile. Dar fusesem descoperit pe neașteptate, și sînt clipe cînd ceri

consolare din partea oricui şi-ţi sînt binefăcătoare cuvintele cele mai neînsemnate. Oricît de caraghios ar fi, cuvintele convenţionale pe care ţi le spun străinii cînd îţi moare cineva drag sînt binecuvîntate, şi nu este numai o farsă faptul de a primi în salon pe toţi musafirii. M-am spovedit poate şi pentru că speram ca prin plîngerea mea să împiedic legătura dintre ei sau să distrug tot ce se întîmplase pînă acum. Dar nu era acesta esenţialul. Ioana avusese dreptate : suferinţa din pricina ei a fost un motiv numai, explicaţia se găseşte în caracterul meu nenorocit. Întotdeauna i-am vorbit Ioanei despre moarte. Nu acesta este un subiect pentru doi îndrăgostiţi, oricît aş fi reuşit să o înfiorez pe Ioana şi s-o conving că e singura preocupare care are vreo importanţă.

La strigătul meu, celălalt s-a crezut obligat să mă reconforteze. A găsit la dispoziţie o mulţime de teorii, ca de obicei. Mi-aduc aminte de argumentul care plana : „Dar nu te gîndeşti ce ridicol este ? Aşa ceva nu fac decît croitoresele !“

Într-adevăr, vorba lui mi-a făcut bine, dar nu pentru motivele pe care le credea. Am reflectat cu satisfacţie : „Ce imbecil ! îşi închipuie că nu m-aş omorî, numai din cauză ca să nu seamăn cu croitoresele ! Habar n-are ce se petrece împrejurul lui !“

Cu toate că, de fapt, ar fi trebuit să-l invidiez, căci demonstra că este fericit. Probabil că suferinţa aduce o voluptate şi un orgoliu, deoarece, oricît aş socoti, aş fi incapabil să schimb ceva cu el.

De la mine s-a dus direct la Ioana (care mi-a spus tot mai tîrziu) şi a ţinut-o în curent. (Din gelozie sau din bravare, o ţinea pe Ioana în curent cu tot ce mi se întîmpla şi i se părea că mi se întîmplă, iar Ioana îl iscodea tot timpul, astfel că ea a putut la urmă să-mi spuie : „Am ştiut tot ! Cînd veneai, cînd plecai, ce voiai să lucrezi !“ „Dar ce se petrecea în mine ?“ am reflectat. Căci nu spuneam nimic şi, chiar dacă aş fi spus, celălalt n-ar fi înţeles prea clar.)

I-a spus Ioanei :

— Închipuieşte-ţi, l-am găsit pe Sandu foarte nenorocit.

— Ştie tot, sînt sigură !

— Nici gînd, aşa e firea lui chinuită, dar l-am calmat eu ! I-am explicat ce ridicole sînt gesturile acestea !

Vasăzică, a crezut cu tot dinadinsul că m-a putut linişti astfel !

Ioana a observat, pretinde, toată naivitatea lui. Dar ce a făcut ? Ce măsuri a luat ? L-a îndepărtat măcar pentru o zi ? E natural ca el să-şi închipuie astfel de lucruri. N-am nici o îndoială că acum, după ce Ioana l-a părăsit, este aproape consolat. Va fi găsit la dispoziţie o teorie binefăcătoare. Şi la dînsul e mai grav, căci ştie precis că a fost părăsit cu scîrbă, deci amorul lui propriu e rănit. Probabil că acum spune cu aceeaşi inepuizare, altcuiva, istorii cu strigoi, evenimente amuzante din cine ştie care secol, sau cu jovialitate reface isprăvile lui de copil inventiv în obrăznicii. Să mă chinui atît pentru un motiv la care celălalt ar fi putut renunţa cu atîta uşurinţă !

Ca să-mi bat joc de Ahmed, l-am pus tocmai pe dulap. A mieunat puţin, s-a învîrtit de cîteva ori pînă la capetele dulapului şi apoi, luîndu-şi inima în dinţi, s-a lungit pe una din părţile verticale, cu ghearele bine pregătite la cele două labe dinainte, şi dintr-un salt a fost pe covor. Ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să alerge şi apoi a venit în braţele mele, ale criminalului, care, după ce-l pusese pe dulap, îl chema la dezmierdat.

— Îmi place Ahmed, spune Ioana, pentru că este curagios !

Mă urmăreşte în preocupările mele funebre. Cînd am un gînd prea intim, rezultat direct al firii mele, şi deci fără nici o putinţă de a se generaliza şi mă tem că n-o să fiu înţeles, Ioana mă încurajează : „Nu-mi sînt străine aceste preocupări ! Ştii bine că nu sînt nici eu fericită !“ Prin vorba ultimă nu înţelege numai necazurile pricinuite de dragoste, ci se gîndeşte şi la firea ei însetată de o mie de planuri, care nu au realitate.

Cînd am găsit-o la început, Ioana nu semăna deloc cu o fată de vîrsta ei. Îi plăceau singurătăţile, nu se pricepea să flirteze, rareori şi pentru scurtă durată o interesa o rochie nouă. Fusese eleva cea mai inteligentă

pe care o avusese vreodată școala ei, dar numai la anumite obiecte preferate și, dealtminteri, și acolo cu luminișuri și cu umbre, cu intuiții admirabile și cu incapacitate de a pricepe unele lucruri simple, încăpățînată față de orice constrîngere și surprinzător de neatentă. Avea mai presus de orice patima cetitului, și nici un autor nu o speria, oricît de dificil ar fi fost. Cum nu avea pe nimeni să o învețe, prima educație literară trebuise să și-o facă singură. A cunoscut, de vorbă numai cu ea însăși, toate exasperările, melancoliile. Mila nu era ceva esențial la ea, apărea numai uneori intensă, dar pentru scurt timp. Nu suporta pe oamenii proști și-i pedepsea cu cine știe ce ironie atîta timp cît era obligată să-i suporte. Această viață închisă și-a trăit-o cu deplină sinceritate, fără nici o poză, fără să-și prețuiască cumva propriul ei temperament. Atunci cînd m-a găsit pe mine, transformarea nu i-a fost prea mare, n-a făcut decît să-și examineze mai clar caracterul și să extragă, sub influența mea, orgoliu. Firea ei mereu neliniștită nu o dusese la constante preocupări funebre, ca pe mine. Nu întorcea în toate chipurile ideea morții și a zădărniciei fiecărui gest, dar imediat ce i-am sugerat o mie de catastrofe, s-a simțit ca în elementul ei. Deseori i-am explicat o mulțime de vibratii cu ocazia unui mort, fie că nu puteam scăpa de aceste obsesii și le spuneam oricui avea răbdarea să mă asculte, fie că aveam perversitatea să-i transmit panica mea, după cum un vițios încearcă să transmită viținl lui celui mai bun prieten. Ioana se revolta uneori, dar nu mai putea să se dezobicinuiască. O fi acesta unul din motivele care au ținut-o fidelă, cel puțin sufletește, în tot timpul despărțirii ?

Probabil că vina mea mare este că i-am explicat, sau că am grăbit să-și explice, că nu e fericită. Dar chiar dacă o viață mediocră de provincie ar fi împiedecat-o să-și vadă nefericirea, mulțumită n-ar fi fost niciodată, și deci nu sînt cu totul nimerite reproșurile pe care mi le face.

— Mi-ai distrus viața cu gîndurile tale negre : nu se vorbește unei iubite despre moarte.

— Îmi sînt cele mai esențiale preocupări, nu se putea să ți le tac.

— Ce deznădejde că n-am putut să influențez cu nimic temperamentul tău ! Ai rămas exact acel pe care l-am cunoscut din prima zi. Singura diferență este că pe atunci cu un zîmbet mai îndepărtai vorbele tragice, lăsînd să se înțeleagă că poate glumești : ți-era frică de ridicol, ca de obicei, discutînd astfel de chestiuni cu o fetiță pe care o considerai complect neînsemnată. Tot pe atunci te apropiai de mine cu intenția de a fi a ta și nu s-a petrecut nimic în tine lipsit de luciditate. Ai exploatat puțin gîndurile tale despre moarte, unde colecționaseși atîtea cazuri, pentru ca să mă zăpăcești pe mine. Pe o femeie o zăpăcește totdeauna cineva pe care îl simte trist, își face iluzia că l-ar putea vindeca.

— N-a fost o idee utilizată atunci pentru a te cuceri. Te-ai convins după atîția ani petrecuți împreună că aceasta este preocuparea mea constantă.

— Ce-are a face ! În clipa aceea ai exploatat-o ! (Este exact, dar toată lumea face la fel. Scriitorii cei mai disperați, din moment ce-au descris disperarea, nu înseamnă că și-au exploatat-o ?).

— Un om este mai complect decît îți închipui. Pot subzista în același timp mai multe instincte, unele contrare chiar.

— Contradicțiile temperamentului lui André Gide... Cînd te gîndești că Gide a scris atîtea cărți numai ca să-și scuze viținl. Subtilități se găsesc cu ușurință de un om inteligent, dar reiese o impresie de comod care îmi repugnă.

— Este, dragă Ioana, ceea ce susțin eu despre celălalt.

— Nu putem începe o discuție generală fără să nu aduci aminte de ceea ce a fost

— N-aveam impresia că discutăm o chestiune generală. Reflecția ta semăna cu un reproș.

— Am spus că este oribil să vorbești iubitei despre moarte

— Sînt convins că ai avea astfel de gînduri și fără sugerările mele. Mi-am spus de atîtea ori că nu ești fericită din pricina firii tale.

— Trebuia să încerci tu să mă faci fericită!

Desigur că mă consolez prea repede spunîndu-mi că Ioana ar fi fost nefericită chiar dacă nu m-ar fi cunoscut, că e fatalitatea ei să fie astfel. Eu aș trebui să încerc să o schimb, să lupt împotriva fatalității ei. Cum mă iubește, un ajutor imens am la dispoziție. Niciodată nu simte nevoie de singurătate de cînd mă cunoaște. Dar sînt incapabil să iau astfel de inițiative, nu mă pricep ce să fac. Sînt prea egoist ca să-mi sacrific întreaga mea personalitate și apoi, aș trebui să joc mereu un rol care nu-mi aparține, să mint, să fac inepuizabil pe mulțumitul, să susțin ceea ce mi-e cu totul străin. Și atunci, presupunînd că aș izbuti, poate că Ioana s-ar detașa de mine sau nu i-aș mai fi, ca acum, necesar pentru fiecare clipă.

Să nu încercăm nici o transformare zadarnică, să lăsăm totul în voia soartei, fără împotriviri.

Este foarte mîndră. Poate că acesta este motivul principal al neînțelegerilor. Ca să mă răzbun, o numesc uneori vanitoasă. Mîndria la o femeie este un merit mare și face impresia că e de origină aristocratică. Sînt insuportabile femeile ascultătoare față de bărbați, aprobîndu-i orice ar spune, admirîndu-i din principiu și fiind totdeauna de aceeași părere cu ei. În practică însă, cele mîndre te obligă la o veșnică băgare de seamă ca să nu le ofensezi, și deseori Ioana susține ceva forțat, ceea ce inteligența ei ar putea vedea cu ușurință că nu-i adevărat numai ca să nu se simtă umilită. Dacă citesc o carte mai mult decît trebuie, fără s-o bag în seamă, sau întîrzii, sau îmi fac un plan inofensiv numai pentru mine, e supărată. Îi găsesc pretenția prea mare. Încep o discuție umilitoare, căci e mai presus de puterile mîndriei ei ca să tacă, și astfel, la sfîrșit, mîndria se transformă într-un sentiment exact contrar, în umilință.

La Ioana sentimentele contrare se urmează foarte obișnuit. Persoană făcută numai din contraste, totdeauna bine colorate. La un loc egoism meschin și apoi generozitatea cea mai neprevăzătoare. Mîndria i se poate numi pe rînd dragoste excesivă sau despotism și mă

face să am gînduri dornice de eliberare, dar sînt incapabil de a pleca.

Uneori îl luăm pe Ahmed pe plajă, căci nu ne îndurăm să-l lăsăm singur în cameră. Dar marea și nisipul îl sperie. Se instalează cît mai lipit de noi, pe vreo haină de a noastră, și o bucată privește curios împrejurul lui. La urmă însă închide ochii și doarme după obicei. Într-o zi, ca să ne batem joc de el, l-am dus pînă unde ajungea apa și, prima dată cînd i s-au muiat picioarele, a luat-o la fugă înapoi la culcuș. Apoi l-am dus tot mai aproape de mare, în fiecare zi apa îl cuprindea mai mult. Ioana pretinde că acum poate să înoate, iar eu, din dragoste pentru el, sînt gata să o cred. Noroc că ne-a văzut Viky și ne-a adus la realitate.

— Nu vă e rușine să chinuiți animalul! Și pretindeți că-l iubiți!

În momentul unei discuții aprinse, în care eu, inchizitorial, vreau să aflu noi detalii și întrebuințez toate armele de care sînt în stare, violența, viclenia, sinceritatea și ipocrizia, judecător în fața unui criminal, Ioana îmi aruncă: „În definitiv, nu e singura greșeală a trecutului meu!"

Un timp mi s-au oprit gîndurile de prea multă învălmășeală. A spus adevărat? Sau a fost o pedeapsă? Sau o simplă aluzie la unele greșeli de alt ordin, care prin comparație n-au nici o importanță? Căci, dacă mi-ar mărturisi că a furat, a mințit, a cauzat moartea cuiva sau plănuiește lucruri grozave, aș primi vestea cu imensă ușurință. Nu poți să fii niciodată sigur de Ioana. Cînd ai început să te deprinzi cu un adevăr, oricît de trist, descoperi că misterul a rămas tot așa de mare. O frază cu dublu înțeles îți strică tot ceea ce clădiseși mai sigur. Chiar și aspectul greșelii ei, pe care o cunoșteam bine, e mereu altul, căci cîte o vorbă neașteptată aduce noi neliniști și mă convinge că aventura lor nu se potrivește cu ce îmi închipuisem. Detaliile pe care le aflu la întîmplare, n-au valoarea lor relativă prin comparație unele față de celelalte, ci fiecare colorează pentru un timp trecutul, după cum mi se aduce la cunoștință. Dar ceea ce îmi spune acum Ioana amplifică încă imens ca-

drul neliniștilor. Alături de ce se întîmplase apare acum posibilitatea unor noi aventuri. Din sinceritatea mărturisirii ei prime nu pot scoate o concluzie optimistă, căci pot subzista la un loc o sinceritate și o minciună. Insistase la început numai pe o aventură, deoarece i se păruse cea mai teribilă : se întîmplase cu prietenul nostru, și credea că vina față de mine, e, mai ales, în ocazia aceasta, foarte mare Și acum, cînd greșeala e familiară, apar și celelalte, cu dreptul lor de a fi spuse. Are poate și scuza că voise să se vindece de mine și nu mai păstrase nimic bun în ea, după cum un om care a furat ucide numai ca să nu mai aibă îndoielile unei refaceri posibile, care nu se mai poate îndeplini, oricîte sacrificii ar încerca mai tîrziu. Cu atît mai bine! Acum orice întrebări noi sînt de prisos, căci nu mai este nimic de limitat. A avut cîți amanți i-au stat la dispoziție, și nu conține amorul o practică, fără să fi încercat să profite de ea. Trebuie deci sacrificat tot trecutul și să pornim viața de la capăt, de cînd ne-am reîntîlnit, ca și cum aș fi început dragostea cu o văduvă sau cu o fată cu trecutul dubios, fiindcă și-a pierdut viața fără să întîlnească pe cel ce merita iubit. Va trebui să renunț totodată și la tot ce a fost între noi prima oară. E dureros să arunci ani din viață și e imposibil.

Timpurile cele mai grele le păstrezi, căci ți-au aparținut numai ție și ți-au dăruit o experiență de care ești mîndru, iar eu trebuie să uit un timp cînd Ioana, fecioara, se emoționa, roșindu-și minunat obrazul de obicei palid, sau atîtea ore de comun acord între noi, cînd, tineri de tot, făceam la tot pasul descoperiri. (A face descoperiri în viață nu este decît un privilegiu care nu durează decît pînă ajungi la saturație.) Să fie murdar totul, ca un mijloc de simplificare. Orice gînd, cît de rău, îți devine acceptabil, dacă nu-l știi decît în bloc și nu poți afla amănunte.

Ce susțin este o pregătire ca să pot suporta și noul adevăr ? Căci în loc să mă întristez că toată povestea cu Ioana, dîndu-se unui om din ciudă împotriva mea, s-a schimbat, în a preface pe Ioana în cocotă, găsesc argumente de consolare. Numai dacă aceste argumente nu

demonstrează o crispare în plus, cînd numai din exasperare susții ceva invers decît ceea ce te interesează.

Dar este adevărat ce a spus Ioana ? Căci de la chipul ei chinuit, cu ochii în vag, nu pot desprinde nimic și nici nu mă pricep cum să-i pun noi întrebări, din lașitate sau din teama de a fi prea umilit. Ce monstruoasă este Ioana aruncînd o astfel de vorbă turbure ! Poate a spus-o numai din instinctul de a se răzbuna, pentru pedepsile pe care i le dau zilnic prin întrebări intime. N-a mai avut timpul să facă socoteala că totul pornește la mine nu din răutate gratuită, ci de la un chin pricinuit de ea, și se răzbună imediat, chiar dacă mai tîrziu va regreta. Dar vorba ei este cu dublu înțeles, și, cînd vrei să te răzbuni, spui clar ceea ce trebuie să doară. Ioana e prea spontană pentru a cugeta o pedeapsă subtilă, acea care supără mai precis, cu toate că nu e sonoră și, dealtfel, nu are izbucnirea decît în mijlocul unei discuții înfierbîntate, cînd n-ai răgaz să mai combini ceva.

După o zi am cerut Ioanei să mă lămurească, dar ea a negat că ar fi vrut să spuie ceva deosebit. Poate că aș fi crezut-o, însă la fiecare nouă întrebare găsea o altă explicație și astfel îmi întreținea bănuielile. A înșirat pe rînd : „nu știu ce am vrut să spun, nu mai țin minte“, „am vrut să mă răzbun pe tine“, „mă gîndeam la ceva fără importanță“, și dacă aș fi acceptat unul dintre aceste motive, toate la un loc contrazicîndu-se, adăugau neliniști. Se poate să scot o consolare, fiindcă ea însăși nu mai ține minte ce voise să spună ; sau se poate că ea întîrzie de a mă liniști spunîndu-mi adevărul neînsemnat dintr-un instinct al ei, deseori verificat, de a se opune oricărei voințe străine ce o obligă la ceva. Dar, mai ales, concluzia la care ar ajunge orice judecată normală este : și-a dat seama de ce dezastre produc în noi mărturisirile și, după ce într-un moment de iritare scăpase o aluzie, acum încearcă să o nege. Și neagă stîngaci, contrazicîndu-se ca atunci cînd susții o minciună.

Asistasem la fizionomia ei cînd spusese vorba chinuitoare, știam că totul era mai mult decît o simplă întîmplare. Sînt secrete pe care nu le poți niciodată afla cu certitudine, și fiecare om este un sfinx (oricît ar avea mania confidențelor) atunci cînd te interesezi de el.

Ioana mea este o ființă complexă, deci cu atît mai greu de descifrat. De ce mă tot întreb, din moment ce se strînge lîngă mine și mă ascultă, și mă privește, și amețește cînd o dezmierd ?... Ioana frumoasă și deșteaptă, cea mai frumoasă și deșteaptă din toate fetele pe care le-am întîlnit vreodată. Ioana mea !

Ioana complexă ? Repede spus.

În orice caz, nu din exemplul de odinioară se poate scoate această concluzie. În oricine găsești un amănunt turbure. Nu poți face din el o virtute în plus.

Marea se întinde cenușie, iar soarele, acum spre seară, s-a acoperit de nouri care devin mereu mai întunecați, cu toate că vîntul bate fără putere. Și eu, singur pe plajă, mă gîndesc care ar fi mijlocul să scap de Ioana. Să profit de clipa aceasta cînd sînt calm și nimeni nu mă poate întrerupe. (Ioana și Viky s-au dus în vizită la *madame* Pitpalac, deci pentru două ore n-am nici o neliniște că i s-ar fi întîmplat ceva rău.) Să-mi fac exact socotelile. Oricine ar reflecta : „Nu trebuia să te mai întorci la ea. Acum e prea tîrziu, ai răspunderi ; înseamnă că ai acceptat totul.“ Invidiez temperamentul acelora ce pot lua hotărîri precise, dar bănuiesc că spun așa de decis mai mult pentru că nu e vorba de cazul lor personal și deci nu pot să înțeleagă mare lucru. M-am chinuit atroce trei ani și nu vedeam în mine nici o ameliorare. N-am încercat nici o schimbare. Iar în clipa revederii n-am avut decît un scop : s-o recapăt. Îmi făceam iluzia că despărțind-o de celălalt, în același timp distrugeam și tot ce fusese între ei. Sau poate mă hotărîsem să accept orice, căci starea mea tulbure fusese și mai chinuitoare. Dragoste pentru Ioana, spaimă de singurătatea în care trăiserm, amorul propriu ce pretindea să aibă din nou ceea ce pierduse, gelozia cătînd o răzbunare împotriva celuilalt, toate la un loc — și e imposibil de a face o discernare pentru a vedea partea fiecăruia dintre aceste instincte. În timpul reîntîlnirii eram halucinat. Disperarea cea mai cumplită, cînd nici nu te mai vaieți, iar unui străin i-aș fi făcut impresia de cîrpă răspunzînd la vreo întrebare naiv, dispărînd și apărînd fără nici un sens. Deci prea lipsit de voință ca să nu mă întorc la Ioana de îndată ce s-a ivit ocazia. Ce-ar fi trebuit să fac după părerea oricărui om normal ? Aceeași lipsă de voință face acum să se continue chinul, fără să iau nici o inițiativă. Aș putea să nu mai fac nici o aluzie la trecut. Decît să trec în minte pentru a mia oară aceleași detalii oribile, mai bine să învăț să înot, să plec cu Viky și cu Hacik în largul mării. Ar intra apa și aerul sărat în mine, aș obosi și n-aș mai avea timpul de gînduri rele. Să mă ocup cu ceva important, așa cum voiau toate ambițiile mele de adolescent, și să am răbdare să duc munca pînă la capăt ! Sau să plec, indiferent ce s-o întîmpla în urmă, în lume. Sînt incapabil să iau vreo decizie și să mă dezmorțesc din starea mea. Știu bine că nu va schimba nimic din viața noastră tristă fără o hotărîre drastică. Și cel mai bine pentru amîndoi ar fi să mă duc (căci fiind împreună am avea totdeauna ispita de a ne iscodi). Care ar fi mijlocul ? Să profit de o oră cînd Ioana și Viky dorm, să-mi fac geamantanul ? Ce oribil ar părea faptul că în fuga mea n-am uitat să-mi iau geamantanul ! (Aud reflecția Ioanei : „Și eu, care îmi închipuisem că te-ai aruncat în mare !“)

Totuși, am în valiză lucruri absolut necesare. Dar cum să las plăcile de patefon ? Tovarășile mele de deznădejde în orele cele mai intime. A fost o impietate că le-am folosit mai tîrziu, numai ca să o bucur pe Ioana (deci vecinica mea veleitate de pedagog), cu toate că Ioana, pe vremea cînd ele mă consolau, mă înșela. Avînd în ele căldura, inteligența, palpitarea ființelor veritabile... să le las ar fi o ingratitudine, un semn de neseriozitate a afecției ce pretindeam că o am pentru ele. Dar ce dezastru pentru Ioana cînd va observa că le-am luat ! Și ce mîngîiere cînd va vedea că i-am lăsat ce aveam mai drag ! E în stare însă, într-un moment de mînie (o cunosc de atîta vreme și sînt incapabil să-mi închipui evoluția sentimentelor ei aflînd fuga mea) să le strice. Sau, simbolic și sarcastic pentru mine, să le dea drumul în mare. Dacă va crede că am plecat pentru altă femeie, va spune : „Le-am dat sirenelor să facă ele muzică !“

Ar trebui să plec fără să am o explicație clară cu Ioana ? Aș denota o lașitate de care mi-ar fi rușine toată viața. Și apoi trebuie să pun și pe Viky în curent să

păzească pe Ioana, altfel ea ar putea să-şi facă ceva rău, marea îi sta oricînd la îndămînă. Ce să-i spun lui Viky ? Îmi repugnă să-i fac mărturisiri. Nu ştiu cît cunoaşte viaţa noastră, fie că a fost prea discretă, fie că n-a interesat-o nimic şi nici nu poate pricepe marile tragedii. Să încep să-i vorbesc despre ce i-am tăcut atîta vreme ? Şi ce va pricepe dacă are alt temperament ? O să pună aceeaşi întrebare : „Dar de ce pleci ?“ Şi n-aş putea da nici un răspuns clar. Orice promisiune mi-ar da, nu pot conta că şi-o va ţine cu toată seriozitatea. Tot mai bine cu Ioana să mă înţeleg. Voi minţi-o că este o despărţire de scurtă durată (Ioana poate fi mîntită în dragoste ?), şi dacă voi vedea că nu mă pot vindeca singur, cu toate că de data aceasta voi fi sigur că Ioana mă aşteaptă fidelă, iar celălalt a dispărut definitiv din viaţa ei (prea îi e scîrbă de el), mă voi întoarce din nou De-abia atunci va trebui să suport toate consecinţele, căci, afară de moarte, nu va exista nici o putinţă de salvare. Toată greutatea este să nu-mi fie milă ca de obicei.

Orice discuţie îi produce atîta rău Ioanei, îi slăbeşte faţa, i se turbură ochii, încît trebuie să renunţ şi să-i dau toată dreptatea, ca s-o liniştesc. Dealtminteri, cînd vorbeşte, are totdeauna dreptate. Şi eu, ca şi toată familia ei sînt sugestionat de forţa cu care îşi susţine părerile. Numai rămas singur pot să descopăr că pentru fiecare părere aveam la dispoziţie o replică foarte bună. Într-un singur caz nu poate să mă atingă puterea ei : cînd o văd în minte în braţele celuilalt. Atunci am numai ură. Nici o pedeapsă nu mi se pare prea mică pentru ea. Aş suporta ca să fie flagelată ca în timpurile vechi, aş inventa eu însumi cele mai subtile mijloace de tortură. Aceasta e singura mea posibilitate de a avea curajul să plec. Să-i anunţ plecarea, gîndindu-mă numai la păcatul ei. La una din multele forme pe care le ia păcatul în mintea mea bolnavă de gelozie... şi atunci mi-ar fi absolut indiferente şi argumentele, şi suferinţele Ioanei. Orice s-ar întîmpla, eu nu i-aş vedea decît corpul — de care m-am bucurat atît în toate umbrele şi palpitările lui — în apropierea altuia...

Am simţit deodată, fără să fi auzit nimic înainte, două braţe calde ce se încolăcesc împrejurul gîtului. S-a întors Ioana ! Cu mult înainte de a mă fi aşteptat ! A făcut ce-a putut ca să scape mai iute de vizită şi a venit ! I-a fost dor de mine ! Poate că se gîndea, deoarece mă văzuse îngîndurat : „Ce chinuit este sărmanul din pricina mea ! Şi singur pe lume ! Trebuie cu orice chip să mă transform şi să mă fac bună, ca să nu-l mai irit !“

N-are nici o bănuială de ce unelteam. Crede, dimpotrivă, că făceam şi eu combinaţii de împăcare. Ce groaznice combinaţii ! Dar nu mă mai gîndesc, căci căldura corpului ei m-a calmat deodată. Iar gîndurile rele au devenit ceva neverosimil, un vis rău fără nici o legătură cu realitatea. Credeam că logica mea precisă nu avansase nimic nesuştinut şi acum mi se pare că am fost în voia fantomelor, aduse odată cu noaptea, care în sfîrşit a pus stăpînire deplină pe întreaga lume.

Cîteodată abia îl ating pe Ahmed de frică să nu-i fac rău şi alteori îl apuc de ceafă, strîngînd cu putere, şi-l arunc de la distanţă pe aşternut.

Cînd Ioana este prea rea cu mine şi n-o mai pot opri şi cînd vreau ca starea de armonie să revie cît mai repede, utilizez un mijloc perfect întotdeauna : mă prefac că subit nu mi-e bine, exagerez nervii încordaţi cu ocazia discuţiei sau simulez o durere la inimă. Ioana are panică să nu fiu bolnav şi, oricît ar fi de mînioasă, se transformă instantaneu şi nu ştie cum să mă îngrijească. N-am fost niciodată bolnav mult timp, de cînd o cunosc, ca să ştiu toate sacrificiile pe care le poate face, cît îi permite să reziste oboseala sau dacă temperamentul inegal n-ar face-o să-şi piardă răbdarea. Nici nu ştiu dacă în clipa aceea ar putea să suporte capriciile mele de om bolnav. Dar totdeauna cînd mă prefac că mi-e rău cîteva minute, izbutesc să o împac. Mi-e ruşine de farsa jucată, dar numai aşa pot s-o liniştesc. Cu toate că nu are nici o bănuială, totuşi, poate şi din pricina acestor scene turburi, Ioana păstrează atîta neîncredere în mine.

Cocuţa, iubita mea de adolescent, n-avea sinceritatea Ioanei de a-şi arăta toate gusturile. Nu trebuie tras nici o concluzie din faptul că la urmă şi-a aranjat viaţa

și nu s-a mai întors. Totul s-a petrecut după ce s-a convins bine că eu voiam să mă sustrag, că-i mai bine pentru amîndoi să se mărite. Ori de cîte ori i-aș fi dat ceva, cît de neînsemnat, sau aș fi anunțat-o ceea ce credeam să-i producă bucurie, invariabil i se lumina fața și-și exprima gratitudinea. Numai întîmplător aflam mai tîrziu că vestea sau darul meu nu o interesau. Nu puteam să nu admir caracterul acesta minunat, necesar pentru ca relațiile dintre doi oameni să rămînă bune.

Dar mă inspăimîntam de acea mască constantă care ascundea perfect, oricît de atent aș fi fost, secrete de multe ori importante. Spontaneitatea Ioanei în a-și exprima bucuriile și tristetile e pricina tuturor neînțelegerilor. Cocuța nu mă supăra niciodată. Ce să prefer ?

Ahmed își face deseori căpătîi din vreo carte. Acum doarme tolănit pe patefon, cu capul rezemat de *Albertine disparue !*

Ioana este foarte debilă. Trebuie să-i port mereu de grijă, și cea mai mică oboseală i se vede pe față. La sfîrșitul unei discuții i se trage fața, se fac umbre pe la ochi, parcă n-ar mai fi fata frumoasă cum e atunci cînd e odihnită și voioasă. Nervii întinși o fac să adoarmă oriunde s-ar găsi (cu ce voluptate se învelește cu vreo haină de a mea !), și are nevoie de somn lung. Oricît o forțez să mănînce — atît pe cît izbutesc, căci Ioana nu suportă constrîngerea — rămîne slabă, străvezie, delicată și, deși înaltă, cu corpul de copil. Mereu mă preocupă debilitatea ei, dar nu pot să renunț să-i vorbesc de trecut și nu mă opresc decît prea tîrziu, dar mereu o implor să se învelească bine cînd seara e prea răcoroasă, să mănînce, să ia doctorii. Și acum, cînd îi vorbesc de moarte, totuși îi pui o haină să nu-i fie frig. Teama să nu facă vreo imprudență subzista chiar în timpul despărțirii, cu toate că în același timp doream să i se întîmple toate nenorocirile, ca să fiu răzbunat

În astă seară, la Cavarna, o femeie vopsită și cu pretenții de a fi la modă mi-a făcut semn să o urmez. M-am dus după ea, cu toate că mi-era scîrbă de scările strîmbe

pe care am urmat-o, de încăperea murdară, unde nu voiam să mă uit la nimic mai precis, de frică să nu văd gîngănii, și mai ales să nu văd trupul dizgrațios și impudic oferindu-se. De ce am intrat ? Din perversitatea de a o înșela pe Ioana și de a mă simți, astfel, mai liber ? N-aș fi avut curajul să-i spun ce am făcut. Vedeam că ea, așa de bănuitoare și geloasă, nu presupune nimic. (Nu sînt un om calm și greu de ghicit.) Și atunci : cîte nu poate să facă sau să fi făcut Ioana fără ca eu să fi știut ceva ! Chiar dacă uneori apare atît de sinceră...

De ce scriu această carte ? De ce mă căznesc să refac atmosfera ? Din manie de autor, care profită de experiențele lui intime ca să le dea în vileag și să aștepte laude ? Din nostalgie după vremuri care se duc ? Dar mai ales e un țipăt către oameni ca să mă consoleze și să mă vindece. Să-mi deslușească ce s-a întîmplat cu mine și de partea cui e greșeala. Cu toate că orice sentință ar da ei, nu m-ar mulțumi. Aș găsi-o prea simplă pentru crisparea din mine. Poate însă că numai ceva simplu, spus cu toată tăria și convingerea, semănînd cu o poruncă, m-ar putea calma. Aud interpretarea : doi îndrăgostiți nenorociți din cauză că femeia a avut un păcat. Aceasta e tot ? Și neînțelegerile noastre de mai înainte, pe alte motive ? Sau și acum, atîtea alte motive care ne cauzează neînțelegerile... Sau atîtea sentimente contrarii, imposibil să le analizezi, dar întregind pe un om. Aud ironia omului sănătos, protestînd că lipsește o explicație limpede : „Ăștia se chinuie și nici măcar nu știu de ce. Ce stupid !“ Aș vrea mai bine să se spună : „Doi oameni care nu pot trăi nici despărțiți, nici împreună“.

Am aflat noutăți despre Ahmed : că el poate nu e venit dintr-o mamă pisică, așa cum se întîmplă cu rasa lui. Doamna Axente l-a găsit la malul mării. Poate că ieșise chiar atunci din spuma valurilor, și, dacă ar fi avut alt sex, ar fi fost drept să i se spună Afrodita Dar l-au botezat Ahmed, și nu este cu totul nepotrivit numele în această țară orientală.

Marea calmă, cenușie, cu margini albe De pe dealul unde stăm, parcă n-are nici un val. Cîteva pete negre, altele roșii. Ioana îmi spune dintr-o dată, dar simțim în preajma noastră toate neînțelegerile trecute. „Știi, Sandu, că nu este nimic adevărat din trecutul meu. Am imaginat o poveste ca să te fac să mă iubești'"

Cum aș putea transcrie starea mea ascultînd aceste vorbe? Dacă ar fi o imensă bucurie, m-aș lămuri ce se petrece în mine Ce dezastruos ar fi să învie morții, căci am primi revenirea lor cu aceeași indiferență ca eu acum. Un mort pentru care te-ai tînguit timp îndelungat, i-ai fost fidel la mormînt, l-ai îngrijit, ai dat slujbe la biserică. Și bucuria revederii, chiar dacă minunea ar fi unică, nu s-ar suprapune supărării de mai înainte. N-ar profita decît vanitatea de a se fi întîmplat așa ceva lîngă tine, după cum te-ar amuza să-ți cadă un bolid în curte, numai să nu fie periculos. După cîteva zile, înviatul ar reîntra normal în obiceiuri, după ce aranjezi cîteva complicații. Ești obligat însă să joci o comedie întreagă, să chiui, să bati din palme, să alergi, să topăi, ca să minti și să te minți că ești transfigurat. Acum, lîngă Ioana, cum n-am chef pentru astfel de scene, iau o înfățișare obosită, ca și cum bucuria îmi vine prea îrziu ca să mă mai poată dezmorți.

Nici nu știu dacă e adevărat, și aș părea naiv și ridicol primind dintr-o dată noutatea. Trebuie să-mi aduc aminte încet de o mie de întîmplări, ca să văd dacă din toate se poate trage și concluzia că Ioana a rămas curată O revăd doar pentru o clipă: plîngînd disperată l reprosurile mele Deci nu se poate să nu fie adevărat păcatul ei Nu pot s-o contrazic, să-i pun întrebări, căci ar însemna că am o vagă speranță că nu s-a întîmplat nimic. Mă asemăn prostului, care, nepricepînd bine dacă îi vorbești în serios sau îți bați joc de el, tace asteptînd ca vreo vorbă nouă să-l lămurească. De ce m-ar minti acum Ioana? Deodată, în fața mării liniștite, după o zi relativ calmă, monotonă, fără nici o însemnătate? Poate ca un rezultat al gîndurilor ei ascunse În vreo oră de singurătate, o fi reflectat că viața pe care o ducem împreună este imposibilă și, curagioasă, o fi sperat să poată găsi un mijloc de vindecare. Există un singur mijloc:

despărțirea. Ceea ce am încercat și am dat greș, dar dacă am fi avut răbdare mai mult timp, în loc de trei ani, zece, sau și mai mult, ne-am fi potolit. Am fi rămas cel mult cu un regret, cu o imensă nostalgie pentru ceea ce nu s-a putut îndeplini, dar fără variație de emoții. Și dacă aș fi avut norocul vreunui nou eveniment (o călătorie la capătul lumii sau o nouă dragoste), m-aș fi consolat mai iute.

Ioana încearcă o nouă stratagemă: se va preface că totul a fost o născocire ca să o iubesc. Minciuna, pentru un temperament sincer, va fi grea și va dura la nesfîrșire, va trebui să fie atentă ca să nu bănuiesc nimic. Va atrage după ea alte multe minciuni, căci va trebui să-mi explice tot ceea ce pare turbure, ce-am văzut sau am aflat. Și, mai ales, Ioana va trebui să-și ascundă propriile ei remușcări, să pară tot timpul mulțumită, deci o muncă prodigioasă, asemănătoare cu aceea cînd un bolnav drag trebuie să moară după o boală lungă, și tu îi zîmbești, te arăți vesel, constați zilnic vindecarea și faci planuri pentru mai tîrziu. Și eu sînt sănătos, adică în stare să întreb, să mă interesez, pe cînd de un bolnav apatic poți dispune mai ușor. Desigur, cînd Ioana a făcut un asemenea plan, a arătat un imens spirit de sacrificiu, un suflet ales, dar și stîngăcie, căci și-a închipuit că se poate face ceva în felul acesta. Sau poate că hotărirea nu-i vine la sfîrșitul reflecțiilor, ci dintr-o dată, cum i se întîmplă deseori să hotărască în ocazii importante și cum a decis despărțirea de odinioară. Ea explica: „Există un travaliu în inconștient și într-o bună zi iese la suprafață, se desemnează brusc că trebuie să-ți faci alte socoteli de viață. Ca un butoi în care a curs apă multă vreme, și la urmă o picătură o face să se verse." La orișice gînd mai serios, ar fi înțeles că planul e imposibil de aplicat, dacă voința de a se sacrifica nu-i va fi dat iluzia că totuși se poate îndeplini acest plan. Sau poate că vorbește așa numai ca să mă scoată din amorțeala din ziua asta, să mă facă să redevin febril din cauza ei. Căci este exclus să fie adevărat! Dacă ar fi adevărat, ce bucurie! Sau cuvîntul este prea neînsemnat, nu se găsește nici o expresie care mi-ar putea exprima starea sufletească. Pentru o zi, pentru o oră... Mai

pe urmă, ne vom găsi exact în starea de dinainte de despărțire. Eu neputînd pleca, dar plictisit, avid să-mi cîștig libertatea, ea torturată de indiferența mea, pe care o simte oricît aș nega-o. Aș avea, desigur, mai multă experiență, mi-aș spune în momentul plictiselii : dacă m-ar părăsi sau m-ar înșela, aș suferi imens, deci trebuie să iau toate precauțiile și să nu-mi fac iluzia că mi-aș putea reface viața altfel. Asta nu înseamnă că m-aș plictisi mai puțin. Aș face aceleași imprudențe ca s-o pierd, după cum un bolnav, cu toată dieta strictă la care e obligat, cu orice risc, mănîncă totuși ceva nepermis. Dacă ar fi adevărat că nimic rău nu s-a petrecut cu Ioana, poate ar înceta legătura dintre noi, ce pare a fi pînă la moarte. Sînt un temperament oribil, și numai tristețile mă leagă de oameni, de lucruri. Dacă aș fi mai sănătos, Ioana ar fi mai puțin nenorocită ? Ioana mi-a fost fidelă ! Ce invenții grozave spune Ioana uneori, ca și cum vorbele n-ar avea nici o valoare, ca și cum ar fi doar povești pe care le transformi în voie.

— Dacă tu ai fi fost credincioasă, aș avea curajul să mă arunc în mare !

Ce romantios și totuși ce adevărat mi se pare !

După o zi discutăm cu aprindere despre celălalt Am uitat complect ceea ce încercase să-mi sugereze, cu toate că pentru o clipă avusesem speranța nebună...

Ahmed și-a găsit o nouă joacă : sare după fluturi. Pe perete, în apropierea cuiului unde e atîrnată lampa mică de gaz, se strîng fluturi mulți, și e o minune să privești formele și culorile lor felurite. Parcă sînt stropi de mare Și umbrele lor, care traversează tot peretele... Mă amuz să-i cercetez și cîteodată mă instalez pe scaun, drept în fața lor, și încerc să-i prind, să-i examinez de aproape, să-i admir. Fug o clipă cînd îmi observă mîna, dar vin din nou imediat, ca și cum ar fi hipnotizați de flacăra lămpii. Zboară capricios, pierd timpul în aer, fără altă țintă decît frumusețea zborului. Acum Ahmed mi-a luat locul Este delicios cum urmărește atent, cu ochii sclipitori, pe cîte un fluture. Încearcă să-l prindă, uneori schițează o săritură, alteori sare chiar la înălțime și, dacă prinde vreunul, îi dă drumul, ca să continue jocul.

Un pisic între fluturi. Ce imagine poate fi mai armonioasă ?

Ce ușurică este Ioana uneori ! Preocupări grave, și, deodată, pornită spre cochetării puerile, spre gust de a dansa, de a flirta. Mă dor mult aceste gusturi, destul de importante pentru a nu ne mai înțelege deloc. Oricît de excepțional ar fi construită, nu poate să uite că este femeie. *Madame* Pitpalac i-a spus : „Ce frumoasă ești, Ioana ! Păcat numai că pronunți litera *r* franțuzește."

I-a fost Ioanei de ajuns această vorbă ca să încerce cu frenezie să se corijeze. Numai timp de o zi sau două, căci Ioana începu cu entuziasm un nou plan, dar nu e în stare să-l continue. Scepticismul meu, cu toate că Ioana i se împotrivește și promite să nu se mai lase influențată, sfarmă pe drumuri ascunse noua ei dorință. În orice caz, astăzi toată discuția, în clipele cele mai funeste, e întreruptă de acel *r*, spus cîteodată sau de mai multe ori în șir, cu energie, semănînd de atîtea ori a întrerupere ironică a celor ce spun. Cum își mai aduce aminte de el cînd îi vorbesc lucruri esențiale ? Cînd o cert sau închipui speranțe ? Nici nu pricep uneori dacă *r* este spus numai ca să-l învețe corect sau să mă întrerupă, să-mi deturneze argumentele perfecte, să mă pedepsească. Constatase poate ce exact mă lovește în chipul acesta.

— Ai fost în stare să pleci pentru totdeauna.

— De ce nu ? r, r, r...

— Să începi o viață nouă cu altul.

— Desigur ! r,r...

— Și nu ți-a fost deloc milă de mine ?

— Mila n-are ce căuta în dragoste, ți-am mai spus-o.

— Dacă te-aș fi omorît ?

— Ești prea laș s-o faci ! r, r... Dacă aș fi știut că ești în stare s-o faci, nici n-aș fi plecat, nu din frică, ci din satisfacția că mă iubești.

— Nici așa n-aș fi demonstrat mare lucru...

— Măcar atîta ! r, r, r...

— Eu nu glumesc deloc.

— Nici eu.

— Totuși, te pricepi să ridiculizezi această discuție.

— Ți se pare.

— În orice caz, r mă enervează.

— Vreau să-l învăț, și, cum sînt tot timpul cu tine, e fatal să-l suporți îndeosebi.

— Dar și fără r spui numai ușurințe. (Poate tocmai din pricina acestui r, care întrerupe șirul gîndurilor, și care colorează toată conversația.) Nu găsesc că ai vorbit ceva mai însemnat!

— Orice vorbă este ridicolă dacă insiști asupra ei și-o analizezi. R... al meu e emoție transformată în literă. Ascultă ce frumos sună: r... și ce emoționată sînt! r... Acompaniază perfect tînguirile tale, o vioară și un fagot.

— Voiam să discut cu tine despre ce vom aranja mai tîrziu.

— Iar planuri. Lasă să trăim fără să ne mai gîndim la ziua de mîine. Sînt mereu atîtea surprize!

— Nu vreau decît să fii fericită.

— Atunci nu te-aș mai interesa.

— Totuși, ești fericită că sîntem acum împreună. N-ai dorit toată viața decît să ne culcăm și să ne sculăm unul lîngă altul.

— R...

— Cum vom ajunge la București, ne vom despărți?

— Cum vei crede de cuviință. Eu am renunțat la orice pretenție.

— Ca și cum, cu toată experiența, spiritul de dominație nu ți-ar fi tot atît de excesiv.

— Am avut tot timpul pretenția să mă iubești. Orice femeie ar face la fel.

Ioana deseori dă ca exemplu pe „orice femeie“ dintr-un tic sau din dorința de a fi considerată ca o veritabilă femeie. Pentru tot ce s-a întîmplat se găsesc mai ușor scuze.

— R...r...r...

Spune o mulțime de *r* mai încet, ca și cum n-ar mai vrea să mă supere. Pare o pisică torcînd.

— Vom locui împreună...

— Știi bine că nu se poate.

— Cu toate drepturile legale.

— După cele ce s-au întîmplat?

— Ce-are a face!

— Spui așa ca să mă încerci!

— Îmi bănuiești intențiile mele cele mai bune...

— Tu m-ai învățat așa! r...

— În orice femeie, oricît de superioară, cu gîndurile oricît de degajate de morala comună, se găsește o burgheză.

— Nu prin astfel de reflecții poți demonstra intențiile bune.

— Ne vom aranja artistic o cameră. Vom pune în ea covoarele de preț, piano, radio, patefonul cu plăcile, tablourile scumpe... Și un divan imens pentru dragostea noastră.

— R...

— Și toată viața vom citi, vom asculta muzică, vom scrie fără să ne pese de restul lumii. Vom fi o pereche unică, reușind să realizeze cele mai romantice viziuni. Iar cînd vom fi bătrîni, ne vom retrage într-un colț îndepărtat, ales bine în mijlocul naturii superbe, și alături, mereu de acord, vom aștepta moartea. Dar cu solemnitate, așa cum se cade la o astfel de oră.

— R...

— E tot ce găsești să spui... Ironii oribile.

— Nici nu mă gîndesc să fiu ironică; am pornit să învăț pe r, l-am spus de o mie de ori, și acum îmi scapă involuntar.

— Ai reușit să-mi destrami orice entuziasm.

— Așa de iute? Ce vei face atunci peste o lună la București? Ce conversație ridicolă! R, r,r,r...

Acest *r* sună strident, anunță furtunile apropiate. Dar clar nu pot să pricep ce se petrece îndărătul lui. Pe mine m-a exasperat. Am impresia că Ioana mă găsește tot timpul caraghios. Și altă dată, cînd îmi răspunde cu atîta seriozitate sau mă combate cu atîta îndîrjire, spun lucruri mai importante?

— În definitiv, nici nu pot aștepta altceva din partea unei femei ușurele.

O mică tăcere; apoi: r...

— Căci femeie ușoară se numește aceea care a avut doi amanți

— Mă tentează să-ți arăt exact ce este o femeie ușoară.

— Acum mi-ar fi egal!

— R,r...

— Cel mult, m-ar indispune să capăt din afacerea asta vreo boală.

— R...

— Cînd te gîndești că i-ai mîngîiat burticica plinuță, de om care se pregătește să îmbătrînească cu voioșie... Deasupra și dedesubtul ei, perișor mătăsos, creț! Și tot mecanismul în funcțiune!

— R!...

I-am dat o palmă. După o liniște lungă, Ioana rostește răspicat:

— Așa ceva nu se uită niciodată!

Nici eu nu voi uita niciodată gestul meu. Îmi va fi scîrbă de el, orice s-ar mai întîmpla în viitor, chiar dacă aș afla că Ioana este și mai vinovată.

Abia acum remarc: Ioana și-a făcut sprîncenile subțiri, artificiale. Desigur, tot *madame* Pitpalac a învățat-o să și le facă așa!

Poate ca să-mi placă mie!

Prima carte citită de Ioana de la mine a fost *La femme et le pantin* a lui Pierre Louys. Aveam pentru ea multă admirație, parcă se suprapunea celor mai intime vibrații, și mi-e frică să o recitesc ca să nu fiu dezamăgit. Și acum cînd mi se pare că sînt victima tuturor capriciilor Ioanei și cînd văd că, oricît de vinovată ar fi, tot eu îi cer iertare, incapabil să prelungesc o supărare prea multă vreme, cred că acea carte a fost un simbol al existenței noastre comune.

Pe Ioana am mai văzut-o și înainte de întîlnirea care avea să ne apropie din nou. De trei ori, cu puțin înaintea reîmpăcării. În prima, Ioana era cu celălalt, și asta mi-a întețit gelozia și mi-a întărit siguranța de cele ce se petreceau. Stăteau în fața unui cinematograf din Bulevardul Elisabeta și se uitau la fotografiile filmului. Se juca *Potache și Perlmutter*. El îi explica probabil savoarea artiștilor. Ea asculta atentă, foarte interesată. Păreau de acord definitiv în toate, și acum, cînd Ioana susține că rămăsese cu celălalt o străină, eu din pricina scenei văzute (ce a durat cîteva minute) nu o cred. Am trecut drept pe lîngă Ioana, la o jumătate de metru, și ce emoție aveam! Ce importanță căpăta fiecare milimetru din carnea Ioanei, hainele, gesturile, din care trebuia să construiesc mai tîrziu o mie de presupuneri! Am văzut-o numai puțin și n-am putut memora exact înfățișarea ei, încît mai tîrziu interpretările mele se multiplicau încă. Și acum o am pe Ioana întreagă, la dispoziție, ca și la început, și ca și atunci, de atîtea ori mă plictisesc cu ea! Îmi spuneam lîngă ei: „Pot să-i vorbesc, dar ce să-i vorbesc?“ Aveam atîtea lucruri s-o întreb și totuși nu-mi venea în minte nici o singură chestiune. La fel ai face cu un mort care s-ar întoarce la viață pentru cinci minute și n-ai ști ce întrebare să-i pui. Mă împiedeca și alt motiv ca să-i vorbesc; frica de a nu fi ridicol față de ei, a arăta că sufăr. După o bucată de drum m-am reîntors la cinematograf, cînd am socotit că trebuie să fi plecat, și m-am uitat și eu la fotografii, încercînd să reconstituiesc conversația lor. Fiecare gest al interpreților căpăta o importanță capitală, și-mi storceam creierul ca să fac și eu reflecțiile cele mai inteligente cu prilejul lor. Au admirat? Au ironizat? Au povestit o amintire cu ocazia imaginii? Ce nebun sînt! Dar ce nenorocit! M-am gîndit mult la această scenă, ca și cum toată ființa Ioanei s-a concentrat atunci. Cînd i-am povestit-o de curînd, ea nu și-a mai adus deloc aminte (nu se prefăcea, căci își găsea învinovățiri mai mari) și nu cunoștea existența celor doi comici americani. „Poate că le văzuse fotografia, dacă spun eu, dar îi uitase complect... În orice caz, era imposibil ca eu s-o fi surprins transfigurată, ascultînd pe celălalt“... Ce proporții imense căpătase pentru mine întîlnirea aceea!

Altă dată am zărit-o cu Viky la braț, pe Calea Victoriei, pe la ora șase seara, cînd e lume multă pe stradă. Niciodată nu-i plăcea să treacă pe Calea Victoriei. O fi venit cu dorința ascunsă să mă întîlnească? Imaginea celor două fete la braț m-a calmat pentru ziua aceea, ca și cum mi-aș fi închipuit că totuși nu s-a întîmplat nimic.

Dar, desigur, fiind întîlniri scurte și în aceste două dăți nefiind nici măcar văzut de Ioana, n-au schimbat

nimic între noi. (Și Ioana mi-a povestit mai pe urmă că m-a văzut de cîteva ori. O dată m-a surprins uitîndu-mă la ea, crezuse c-am recunoscut-o. N-am observat-o, căci eram absent și indiferent pentru locul unde mi se îndreptau ochii. N-am observat-o, căci eram cu gîndul în altă parte : la ea !).

A treia oară am schimbat împreună chiar cîteva cuvinte. Mi-a ieșit în cale pe o stradă lăturalnică, am salutat-o și am trecut înainte. După ce ne-am depărtat cîțiva pași, m-a strigat. Mai tîrziu mi-a spus că a visat în noaptea aceea că o să mă întîlnească și înconjura pe cît putea străzile principale spre a mă evita. Am întrebat-o încotro se duce : „La biserică". Ce ciudat, ce să caute Ioana la biserică, unde nu mergea niciodată ? Purta însă acum cu ea o viață atît de străină, că orice mi-ar fi spus ar fi părut posibil. Acum, cînd știu că avusese cu celălalt o epocă de misticism, îmi explic drumul ei. Probabil că era chiar așteptată la biserică, deci un *rendez-vous* deghizat. Poate de la biserică aveau să meargă direct la hotel. Dar în clipa aceea, febril, căutam să spun vorbele cele mai inteligente, reflecțiile cele mai surprinzătoare, înșiram în cîteva minute tot ce gîndisem mai de seamă atîta vreme lungă ca să o impresionez. La o teorie a mea s-a opus cu toată firea, așa cum făcuse întotdeauna, și m-am gîndit, pierzînd orice nădejde ; „Nici acum nu se pricepe să fie mai bună și să nu mă mai umilească !"

Și unul din reproșurile cele mai vehemente pe care i le fac : „Cum ai putut să VEZI în ce hal de disperare eram (căci atunci apărusem pentru cel mai necunoscător în a citi fizionomii o zdreanță) și totuși să te culci cu altul ?" Iar alteori, cînd îmi povestește nefericirea ei lîngă celălalt.

— Ah ! Dacă te-ai fi despărțit de el înainte de întîlnirea noastră. Dacă n-ai fi trecut din brațele lui în ale mele, am mai fi putut încerca să fim fericiți !

Așa mă agăț de iluzii.

O ! prima oară cînd am ținut-o din nou în brațe, goală, după despărțire ! Stîngăcia mea unde s-o duc ! Ca și altădată ? Pentru o clipă așa de mare, același decor ? Să-i aduc aminte astfel de o mulțime de neînțelegeri pe

care le avusesem în locul acela ? Cu atît mai mult cu cît noi nu voiam să refacem vechea noastră existență, ci să încercăm o viață nouă. Sau poate că și ei și-au ales același loc !

Și, în sfîrșit, împreună. Ce dor îmi era de trupul ei ! Ca și cum în lipsa ei nu s-ar mai fi întîmplat nimic cu mine. Aceeași impresie a avut și ea. Era emoționată, ca și cum m-ar fi așteptat tot timpul, fără să se apropie nimeni de dînsa. Dar n-am avut curajul să-i spun tot adevărul în ce mă privește. Cu mine, atîția ani, nu s-a întîmplat, într-adevăr, NIMIC ! În timp ce ea... poate săptămînal ? Mi-a spus, ca să mă consoleze : „N-aveam timpul și nici nu eram amatoare. Amînam pe cît puteam. Poate de vreo douăzeci de ori cu totul"... Numai atît ? Dac-ar fi numai atît ! Să spunem treizeci, mai bine mai mult decît prea puțin. Și, între timp, îmbrățișări ascunse și sărutări cînd nu e nimeni de față. Ea încerca o nouă viață și eu, bărbatul, așteptam ! Ce umilință ! Cum aș putea uita ? Corpul ei fermecător lîngă mine, superb, virginal, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic ! Ce nefericit eram și totodată ce poftă aveam de el ! Și cum voiam să mă conving că nu mă doare, amăgit de dorința puternică de atunci. Am spus la întîmplare : „Fapta noastră de acum e sfîntă. Ea șterge toate profanările de mai înainte și te reface, pură, așa cum te-am cunoscut".

Și acum, în discuții, cînd Ioana vrea să mă pedepsească, îmi amintește vorbele mele : „Fapta noastră sfîntă !" Închiriasem o cameră de hotel special pentru ea ! Făceam același lucru, ca și celălalt ! Și după împlinirea faptei sfinte toaleta de rigoare !

Ioana are dreptate : spusesem cuvinte de roman-foileton, așa cum se întîmplă totdeauna cînd ești nenorocit, oricît de inteligent ai fi.

Lîngă mine, Ioana mîngîie pe Ahmed și-i spune cu o nespusă dragoste : „Are mămica o bucățică de pisică !"

Și mă întreb : „Poate să fie Ioana rea vreodată ?"

Cum azi a fost o zi plictisitoare, i-am sugerat Ioanei : „Ce-ar fi să facem o vizită Lidiei ?" (O vecină mereu invizibilă.)

— Știi bine că s-a eschivat să ne invite!

— Avea o scuză foarte plauzibilă: scutura casa. Acum este totul aranjat, după spusele lui *madame* Pitpalac. În definitiv, o putem lua pe Lidia la plimbare, dacă îi face plăcere.

— Ce umilință, să depinzi de plăcerea acelei fete stupide.

— Nu știu de ce o numești stupidă. Nu poți să o taxezi așa după scurta noastră cunoștință.

— O să vie cu noi cu siguranță, de-abia așteaptă să o inviți. Am văzut ce emoționată este cînd îți vorbește. Eu nici nu existam între voi.

— E normal ca noi să avem unele amintiri — inofensive — față de care tu să rămîi străină.

— Și mai vorbești de sufletele noastre identice!

— Are vreo importanță Lidia mai mult decît un mic amuzament și ar putea schimba ceva dintre noi?

— Nu mă importă. Nu pot s-o sufăr!

— Poate că ești geloasă.

— A ironiza gelozia cuiva este facil și inuman.

— Aceasta echivalează cu o mărturisire.

— N-am toate drepturile?

Cu ce savoare m-am răzbunat! Parcă iscasem anume această discuție ca să mă pot răzbuna:

— Nu mai ai nici un drept, ceea ce ai făcut m-a eliberat complect. Nu cumva ți-ar conveni ca eu să-ți fiu fidel? Și să fiu imbecil pînă la sfîrșitul vieții? Pentru cine aș face acest sacrificiu? Am de gînd să nu renunț la nici o fată frumoasă, dacă mă va accepta, și să n-am nici un scrupul!

Eram încîntat, aproape credeam că am și făcut astfel, și Ioana a plecat fruntea, parcă ar fi aflat despre mine fapte împlinite, pe care ți-e imposibil să le mai schimbi.

Nu mai are dreptul să fie geloasă! Ce nerozie! Ca și cum chinurile noastre depind de drepturi și datorii!

Dar alteori, în momentele ei de remușcare, Ioana pretinde:

— Dacă m-ai înșela, aș suferi îngrozitor, dar n-aș face nici un reproș. Atît de mare este instinctul meu de dreptate.

— Vezi tu, Sandule dragă, pe mine n-ar trebui să mă ici totdeauna în serios: sînt bolnavă.

Desigur, că-i bolnavă. Un doctor, dacă ar cerceta-o bine, i-ar găsi fără îndoială un defect. Un al treilea care ar citi rîndurile acestea s-ar grăbi să reflecteze: „Nu mă interesează eroina, este un caz patologic". Ca și cum asta ar împiedeca pe Ioana ca să fie bună sau rea, să-i simt trupul cald cerînd dreptul la existență, așa cum nu pretind fetele obicinuite, drăguțe și neînsemnate. Ioana este bolnavă, dar dacă examinezi de aproape, orice gest al nostru se poate explica printr-un secret organic și ajung la concluzia că nu avem nici un liber arbitru, că sîntem conduși de fatalitățile structurii noastre. Îmi pot consola cu gîndul acesta gelozia? În iubita mea se poate constata imediat că se găsește ceva anormal. Însăși inteligența ei, care pîlpîie parcă, nu este rezultatul unor raționamente, ci al unor iluminări, intuiții uimitoare, întretăiate cu stîngăcii față de unele întîmplări simple ale vieții. Pare un matematician care pe tablă face cine știe ce socoteli complicate, e pe cale de a demonstra cine știe ce secret al universului și care se încurcă, din pricină că la un moment a înmulțit greșit pe 7 cu 8.

Atunci mă revolt: cum nu mi-am dat seama că Ioana avusese tot timpul febră și că nu e capabilă să-mi suporte jeluirile? Nu pot însă să admit că ea depinde în întregime de boala ce o minează. Pot explica așa plecarea ei cu altul, dar nu și reîntoarcerea la mine. Și chiar în ziua cînd se încolătăcește împrejurul meu și cînd tremură fierbinte, nu sînt în stare să mă gîndesc că este ceva anormal, și frenezia ce o pune îmi place s-o explic: „Așa au făcut toate îndrăgostitele". Și, orgolios, îmi spun: „Am avut prilejul să fiu iubit în mod excepțional". Este posibilă o dragoste veritabilă, în care să nu consideri tovarășul egal cu tine capabil să te înțeleagă? Să te porți ca și cum el ar fi un copil? Adică să-l alinți, să-i dai jucării, să te amuzi de toate capriciile lui, să-i intri în toate voile, să te mîndrești că-ți aparține? Dar de cîte ori ai vreo supărare, nu o împarți cu el, te retragi în locuri ascunse, ca să reflectezi, te îndrepți la străini, ca să ceri o consolare. Iubita mea Ioana e numai o păpușă?

— O să te vindecăm, Ioana, vom face tot ce va fi posibil ca să te vindecăm.

— Ce bun eşti ! Tu eşti un sfînt !

Şi, fără să mă aştept, îmi sărută mîna. Ştiu că lauda ei nu mi se potriveşte, că nu e decît natural să doreşti vindecarea vecinului, oricine ar fi el, iar pînă acum nu contribuisem cu nimic la această vindecare. Vorba ei nu arată decît că se simte bine lîngă mine în momentul acesta, că e îndrăgostită Ioana e deseori excesivă. Cînd e supărată, la fel îmi exagerează vina. Dar deocamdată mă las în voia ei, încîntat că poate, măcar pentru o clipă, să-şi facă o imagine aşa de minunată despre mine. Adoraţia Ioanei se pretează la ridicol, dar e binefăcătoare.

Am fost la Balcic şi am luat pe Arabella cu noi, iar în barcă, fără jenă de ceilalţi, indiferentă la protestările mele, Ioana a ales pentru mine locul cel mai bun. A fost o noapte miraculoasă, pe ape, sub seninul complect, iar noi între vis şi viaţă, confundînd mirajul visului cu al realităţii. Am ajuns la începutul dimineţii acasă. Portul Cavarnei era mai puţin pustiu de cum ne aşteptasem, căci aci oamenii se scoală devreme. Pe ponton, domnul Jianu sta de vorbă cu *madame* Pitpalac. Cum ne-a văzut, domnul Jianu s-a retras timid la el, dar doamna ne-a venit în întîmpinare, ne-a întrebat, a avut păreri. A vrut să apară Arabellei drept o persoană cu distincţie Pe Arabella o cunoşteam de multă vreme înaintea tuturor, şi uimirea mi-a fost mare cînd am descoperit-o (îi uitasem numele), după ce mi se vorbise mult timp de ea. Fusesem cu cîţiva ani mai înainte, ca student la cursurile de vară din Dijon, şi acolo, printre alţi români, se găsea şi Arabella. Apăruse zglobie, vorbăreaţă, ironică, amuzantă, avînd corpul bine împlinit, ochii şireţi, obrazul roz, nasul în vînt, ciripind tot timpul franţuzeşte, cu rochie de voal *rose* cu buline negre Prea de aproape n-am cunoscut-o, dar am păstrat o impresie de primăvară şi o revedeam acum galbenă ofilită, pămîntie, neglijentă în îmbrăcăminte, cu carnea ce nu mai păstrase nici o urmă de prospetime. Iar în vorbe, exagerînd acum un accent tărănesc, pe care nu l-ar fi arătat pentru nimic în lume la Dijon, unde voise să fie cît mai exact franţuzoaică. Îşi luase acest accent poate fiindcă aşa se transformase gus-

tul ei de răsfăţ de odinioară sau fiindcă aceasta o apropia mai mult de ţară — mama ei era ţărancă — către care o poartă uneori dorurile, dorind poate o viaţă mai simplă, dar mai curată. Multă vreme nici n-am recunoscut-o, căci nu mai făcea nici o aluzie la Dijon. Numai ochii ei, cu o strălucire ciudată, mi-au dat bănuieli. În faţa mea apăruseră două fiinţe complect diferite, la fel de caracteristice amîndouă, şi anevoie le pot suprapune. Între ele se răsturnase o prăpastie cumplită.

Ioana reflectează după obiceiul ei :

— Priveşte cum transformă dragostea pe un om. Această femeie care a fost deşteaptă, învăţată, frumoasă, cum e distrusă definitiv, în voia uşuratecului Charles. Cine ar mai putea să o mai readucă la viaţă ? Cum să nu-i fie permise toate fanteziile ? Şi n-avem dreptul să îndreptăm asupra ei nici o judecată burgheză. Fiecare vorbă spusă de ea, cea mai inofensivă, este un gemăt. Ce puteţi pricepe voi, bărbaţii, din toate aceste !

M-am dus pe plajă numai cu Arabella, căci ceilalţi aveau alte treburi şi acolo, fără nici o poză, ca unui vechi prieten, cu un ton de femeie nenorocită, care nu mai păstrează nimic din gluma amuzantă şi artificială de odinioară, mi-a spus amănunte din viaţa ei tristă, la întîmplare, bucurii şi mai ales necazuri, aşa cum îi veneau în minte şi aşa cum le trăise. Şi în clipele acele m-am simţit frate cu Arabella, tovarăş, mi-am adus aminte că noi ne cunoşteam cel mai de demult, că toţi ceilalţi erau veniţi mai pe urmă şi ne complicaseră existenţele începute aşa de suav, eu urmărind cu atenţie, ca ceva extrem de important pentru mine, pe profesorul de la Dijon explicînd tablourile din Colmar şi Arabella rîzînd inepuizabil, în rochiţa roză cu buline negre.

Soarta creează uneori astfel de situaţii, încît oricît de serioşi am fi, trebuie să procedăm superficial. Viki s-a îmbolnăvit pe neaşteptate şi doctorul, chemat grabnic, nu poate da nici o părere. Domnul şi doamna Axente au sosit şi ei, iar Arabella pare de prisos. Toţi [şi]-au pierdut capul, dau o mulţime de sfaturi şi leacuri, dar temperatura lui Viky persistă. În sfîrşit, s-au hotărît şi au dus pe Viky la Cavarna, unde poate fi mai bine în-

grijită. Rămîne ca noi să facem zilnic naveta pînă la Cavarna ca să aflăm veşti. Arabella, stingheră, a plecat. La necazul celorlalţi ea nu prea avea rol, totuşi ne cunoaşte destul de bine şi nu putea fi indiferentă şi, în definitiv, a rîs cu Viky, s-a distrat cu ea. Şi noi am păstrat totdeauna o ciudă că a plecat înainte de a şti ce e cu Viky, dar nu pot spune cum ar fi trebuit să facă altminteri. Ce ridicol este însă să exagerezi părerea de rău, să cauţi s-o faci egală cu a celorlalţi direct interesaţi! Uneori trebuie să te neliniştesti pentru o simplă durere de cap, cu toate că bolnavul a putut în absenţă să aibă o mie de dureri de cap, de care, departe chiar de ai fi ştiut, nu ţi-ar fi păsat deloc.

Zilele în port deveniseră aşa de asemănătoare, încît, ca să nu ascund nimic, pot mărturisi că boala lui Viky mă bucură. Avem să scăpăm pentru cîteva zile de o persoană care ne turbura intimitatea, oricît de discretă ar fi fost şi mereu în tovărăşia altora. (Iar dacă mai trecea pînă la noi, o făcea numai din politeţe, căci cu noi nu putea să aibe nici o distracţie.) Trebuie să ne ducem la Cavarna pînă la vindecare, în fiecare zi, să schimbăm atmosfera, să ieşim puţin între oameni. Ioana, cu toate oboselile ei, e gata să mă întovărăşească şi, susţinută de alte preocupări, nici nu observă cei patru kilometri ce sînt trebuitori să-i facem de cele mai multe ori pe jos. Ajutăm s-o aranjeze pe Viky în automobil, şi apoi pornim la Cavarna, în urma automobilului în care Viky luase loc cu soţii Axente. Cînd sosim, găsim pe Viky în pat în salon, camera cea mai mare a casei. Curat, fiecare lucru la locul său şi peste tot un covor imens, cu o admirabilă îmbinare de culori. Viky pare obosită; după obrajii roşii, se vede că are o arşiţă mare, dar nu uita deloc să se arate politicoasă cu toată lumea. Surîde ca de obicei şi răspunde la toate întrebările noastre, ce nu mai contenesc. Ioana se aşează chiar lîngă dînsa, ca să probeze desigur, cum se obişnuieşte la cazurile acestea, că nu-i este frică de boala sorei sale sau că e oricînd gata chiar s-o împărtăşească. A venit şi un doctor al Cavarnei, bulgarul Petroff. Întunecat, rar la vorbă şi, deoarece chiar vorbele acelea rare nu le spune cu convingere, făcînd o impresie proastă. Constată şi el tempe-

ratura lui Viky, pune cîteva întrebări şi, ca recomandaţie, spune înainte de plecare: „Boala trebuie să-şi urmeze cursul. În orice caz, nu intră în camera bolnavei decît doamna Axente. Poate să fie o boală contagioasă". Ioana încearcă să protesteze, să asigure că ea vrea să îngrijească pe Viky, dar i se demonstrează că ar fi o imprudenţă inutilă. Dealtfel, în cazul acesta n-ar mai şti ce se întîmplă cu mine, rămas singur în vila din Port. Observînd nedumerirea doctorului (oricît de nepriceput ar fi), se prevede o boală care poate dura mai mult. Cu temperamentul meu de a exagera, de a trece de la o limită la cealaltă, acum mă obsedează moartea posibilă a lui Viky. Colecţionez ultimele ei vorbe sau gesturi ca pe relicve de mare preţ. Mă simt la întretăierea misterelor supraterestre. Părăsesc camera cu ezitare, mă uit la toate obiectele ca să le înţepenesc în minte, să ştiu decorul unde Viky se va stinge în fiecare zi. Luîndu-mi rămas bun de la Viky, vocea îmi tremură de emoţie. În antreu îmi dau lacrimile, iar Ioana îmi spune cald: „Ce copil eşti!" Uşa salonului se închide în urma mea, ca o uşă de temniţă, pe unde nu mai poţi pătrunde, pe unde pedepsitul nu va mai iesi niciodată.

Ce încîntată este doamna Axente de rolul important care i s-a încredinţat! Să fie singură „în secretul salonului"! Intră şi iese de două ori mai mult decît trebuie, îşi găseşte treabă şi cel mai mic serviciu îl face în mai multe etape, ca să dureze mai mult şi să o ocupe. Ne spune la fiecare moment noutăţi noi („Viky încearcă să doarmă", „Viky a închis ochii", „lui Viky îi este sete") cu vorbe grăbite şi ca şi cum n-ar avea timp mult de pierdut, dar aceste amănunte făcînd-o mai mult să întîrzie. De fapt, se plictiseşte numai cu Viky nemişcată, iar ajunsă între noi, prin povestirile ample pe care le începe totdeauna singură — căci nu ne mai pricepem ce să întrebăm — vrea să arate că nu şi-a uitat nici un moment datoria şi că se va întoarce cît mai curînd la locul de pază, de unde s-a îndepărtat numai silită. Chiar dacă n-am fi noi, tot aşa s-ar agita, ca să-l ţie în curent pe domnul Axente, sau ca să schimbe pentru moment decorul, să ia în antreu linguriţele de pe o măsuţă şi să le

pule pe cealaltă. Noi sîntem tot timpul în antreu, ca și cum am aștepta noutăți mari în fiecare clipă, sau ca și cum datoria noastră ne obligă să stăm tot timpul acolo, să putem fi astfel oricînd de folos. Doamna Axente este destul de mărinimoasă ca să împartă osteneala cu noi, și pe mine mă trimite uneori după vreo cumpărătură în oraș, iar Ioana trebuie să prepare vreun medicament. Ce multe artificii întrebuințează unele persoane ca să îndeplinească rolul cel mai serios! În definitiv, cu toate agitațiile, ei caraghioase, riscă în orice moment să ia boala.

Venim zilnic la Cavarna, de obicei pe la ora patru după amiază. Drumul îl facem într-un camion de ocazie, care a transportat sacii cu făină la port și apoi se întoarce să încarce din nou. De multe ori ne ducem chiar pe jos, și soarele lovește cu toată forța în noi. Ioana, preocupată de ce o să afle, nu se plînge de drum. Dimineața rămînem în port, căci Ioana are treabă să aranjeze prin cameră (Hélène e zilnic la Cavarna ca să ajute pe doamna Axente) și să facem plaja. Încercăm chiar de dimineață să aflăm vești și atunci, prin bunăvoința vameșului, telefonăm la poșta din Cavarna la ore anumite. Primim de obicei aceeași vorbă: „Tot așa". La ora patru, sosiți la oraș, aflăm iarăși multe amănunte de la doamna Axente, dar din care nu se pot extrage decît aceleași concluzii: că Viky este tot mai slăbită, dar nu și-a pierdut delicatețea obișnuită și, în clipele cele mai rele, tot „nu are nevoie de nimic". Temperatura se menține, la ora șase întrece de 39 grade, iar doctorul tot nu spune o vorbă hotărîtă.

Începem prin a face o mie de planuri pentru Viky, dar renunțăm pe rînd la ele. Fiecare emite tot felul de presupuneri, ne iritățm unul contra altuia și cîteodată ne supărăm chiar pe bolnavă, cu toții în prada nervilor. Numai Viky, după cum ne spune doamna Axente, reușește să rămînă mereu calmă. Noaptea pornim înapoi. Ca să nu mergem prea pe întunerec pe un drum pustiu la oră tîrzie, ne promitem să plecăm devreme, dar totdeauna întîrziem. Nu avem îndrăzneala să părăsim prea iute casa bolnavei, unde la fiecare minut ni se pare că se poate întîmpla ceva neprevăzut. Și mai sînt zile cînd

doctorul vine în întîrziere (ce treabă are în Cavarna minusculă?), iar noi voim ultima lui părere sau așteptăm efectul unei doctorii. Cînd voim să plecăm în sfîrșit, constatăm că noaptea a venit de mult, găsim inutil să ne mai grăbim. Ne așezăm la o masă în fața unei cafenele, luăm o bere și cîțiva mititei, iar un țigan spintecă aerul cu o melodie tărăgănată. Cîntecul lui, cu toate că e fals, căzînd peste sufletele noastre în veșnică emoție, în timp ce cerul se încovoaie miraculos cu stelele strălucitoare, pare plin de nostalgie. Obosiți, spunem numai cîte o vorbă, tot despre bolnavă, și sîntem cu toții (Roza ne întovărășește pînă la colțul de unde drumul o pornește spre cîmpie) pioși, ca într-o biserică. După ce ne luăm rămas bun de la Roza, cu frica morții lui Viky în noi și a singurătății, sub stele și lună, printre umbrele mișcătoare ale vreunui copac, abia vorbind, apropiați, coborîm spre mare.

Doctorul Petroff nu ne inspiră nici o încredere. De cîte ori vine, așteptăm cu emoție decizia lui, dar totdeauna spune cuvinte nehotărîte, se arată încurcat, ca și cum ar fi și el un simplu om, fără cunoștințe medicale. Asta nu-l împiedecă să-și încaseze în fiecare zi taxa. Un tinerel, dar ursuz, încruntat, impresie de prost, cu niște haine cenușii care îl fac și mai sumbru. Am chemat și pe doctorul Abramoff, mai bătrîn, gros, volubil, voind să fie spiritual, dar de fapt și el tot așa de evaziv. Viky are dureri la pîntec și-i trebuie neapărat gheață. Ceea ce este foarte greu de găsit în orășelul acesta. De fiecare dată trebuie o pledoarie întreagă ca să convingem pe vreun cîrciumar să ne vîndă. A găsi gheață este așa de complicat, punem atîta panică înainte și atîta bucurie după ce o găsim, încît avem impresia că numai de ea depinde vindecarea lui Viky. În sfîrșit, doctorul Petroff a spus un nume de boală: febră tifoidă. Cuvîntul e înspăimîntător, dar, în sfîrșit, cunoșteam contra cui trebuie dusă lupta. Nesiguranța medicilor fusese oribilă, cu atît mai mult cu cît ea se întîmpla în timp ce termometrul era mereu aproape de 40 de grade. Avusesem impresia că în tîrgul acesta Viky poate să moară cu zile.

Doctorul Petroff a luat sînge lui Viky și l-a trimis la analiză la Constanța. În două zile, sau cel mult trei,

vom afla adevărul. Avem un moment de optimism, ca și cum am afla că Viky merge spre bine. Doamna Axente este mai elocventă ca niciodată. După ce doctorul Petroff și-a dat sentința, ea s-a dus imediat la Viky să-i spună „vestea bună". A găsit-o dormind și a trezit-o din somn. I-a spus, cu cea mai blîndă voce : „Știi că a aflat doctorul ce ai : (aici probabil că a făcut o minută de suspensiune pentru efect).. tifos... De-acum știm cum să te vindecăm." Fără o vorbă, Viky a deschis ochii, a privit-o o clipă și i-a închis din nou. Doamna Axente a adăugat, la povestirea ce ne-o făcea în antreu, ca și cum ar fi voit să o scuze : „Sărăcuța, nu-și mai dă seama de nimic, așa este de moleșită".

La istorisirea ei am sezisat că bucuria noastră e deplasată, că fusese produsă mai mult de o stare nervoasă ce nu suporta la infinit aceeași neliniște fără nici un moment de discordare, și ne-am posomorît din nou.

Una din impresiile zilnice ale doamnei Axente, pe care ne-o transmite imediat, este că parcă Viky ar fi chemat-o. Atunci își întrerupe povestirea și se duce imediat în camera bolnavei, deschizînd și închizînd cu precauție ușa. Noi rămînem fără suflare, așteptăm să aflăm ce s-a întîmplat. Și, în sfîrșit, doamna Axente vine să ne anunțe că numai „i s-a părut". Și cu toate că Viky nu o strigă niciodată, fie că este prea bolnavă ca să facă un astfel de efort, fie că are răbdare să aștepte, totuși, doamnei Axente continuă să i se pară că aude vocea lui Viky. Prin ușa o clipă deschisă izbutesc să văd interiorul camerei, dar parcă schimbat complect, căci misterul bolii ce se petrece acolo, cît și toate doctoriile, sticluțele și paharele, toate lucrurile care nu mai au ordinea de la început, au făcut transformări. Mirosul doctoriilor invadează toată casa.

Domnul Axente numai incomodează, dar, în definitiv, este în casa lui. Se mișcă de pe un scaun pe altul și vrea neapărat să-și dea și el părerea. Cu mine e ceremonios și în fața mea nu face nici cel mai mic gest de autoritate, dar Ioana mi-a povestit că a fost toată viața lui un despot, înspăimîntă încă pe oamenii cu care are relații și pe cei mai apropiați chiar îi terorizează. Roza

sufere mult din pricina supărărilor lui. Însă am impresia că față de nevastă-sa e foarte supus, și, în orice caz, că ea face din el orișice, cu puțină șiretenie. Pe fața doamnei Axente nu se întrevăd de loc urmele unor îndelungi nemulțumiri, dar ai impresia că nimic n-ar putea să o întunece, iar o moarte cît de apropiată nu i-ar furniza decît un nou prilej de a istorisi cu o bogăție de amănunte. Acum domnul Axente o cheamă tot timpul tînguitor, răsfățîndu-se, și-l auzi „cum uiți tu pe micul tău", „de mine nu vrei să știi nimic", și e anost să auzi astfel de scîncete din partea unui om bătrîn, cu fața toată încrețită. Doamna Axente îl ascultă surîzătoare, cu înțelesuri către noi. Joc cu el tot timpul cărți, reîncep pentru a suta oară „șasezeci și șase" ca să-i întrețin simpatia și să-l răsplătesc oarecum că i-am pus stăpînire pe casă, dar poate și de enervare ca să treacă timpul mai ușor în așteptarea doctorului. Cînd Viky doarme, doamna Axente joacă panțarola cu noi și se antrenează ca și cum nu se întîmplă nimic în odaia alăturată, schimbă spirite cu bărbatul său — „lasă că o să te învăț minte să nu mai ai curaj să joci cu mine", „te-ai îngălbenit de frică" „mă las bătută la început, dar să mă vezi tu mai tîrziu" etc. — și dacă aude vreun zgomot de la Viky, se întrerupe cu destulă neplăcere și, înainte de a pleca, ne face un semn, cu înțelesul : „Mă întorc numaidecît !" Iar noi așteptăm. Cu nerăbdare. De ce n-aș mărturisi-o ? În timpul acesta Roza stă cuminte într-un colț al odăii ca să n-o vadă domnul Axente și să nu-i dea vreo nouă poruncă, iar Ioana, fără rost, se plimbă prin antreu, iese afară, se întoarce iar. Gîndește, desigur : „Ce oribil este să joci tot timpul cărți !" Dar nu spune nimic, din jenă pentru menajul Axente, față de care se simte obligată sau din pricina bolii lui Viky, care face penibilă orice ceartă, iar cînd mai tîrziu plecăm, Ioana, este așa de fericită găsindu-se cu mine pe drumul pustiu, încît nu se mai gîndește să-mi facă reproșuri sau epuizează reproșurile în cîteva cuvinte neînsemnate.

Dimineața parcă nu s-ar scurge tot viața mea, așa diferă de ce se petrece seara. Neliniștea e tot așa de mare, dar nu asistăm la boala lui Viky decît de departe. Marea și tot decorul portului continuă să aibă miragiu

asupra noastră și să se infiltreze în noi. Cum servitoarea pleacă de dimineață la Cavarna, sîntem în cea mai strictă intimitate. Nici o frică de a fi surprinși de cineva. *Madame* Pitpalac, care ne făcea vizite odinioară, acum nu mai vine, căci simte că ar deranja. Curiozitatea și-o calmează de departe, sau acum a trecut la alte întrebări, deoarece despre noi știe tot. Ioana aranjează în cameră, prepară ceva de mîncare, și o face fără stîngăcie, poate pentru că, avînd alte gînduri, nu se mai sinchisește de ceea ce face. Sau pentru că eu lăsînd-o în pace, nemaiobservîndu-i fiecare mișcare ca apoi să-mi spun observațiile răutăcioase, nu-i mai întețesc instinctul ei de împotrivire. Dar nu putem să profităm de singurătate, emoțiile ne sînt mereu întrerupte de gîndul soartei lui Viky. Avem impresia că la fiecare clipă poate sosi vreo veste rea, și ar fi oribil să ne surprindă fericiți. Cavalerii lui Viky par fără rost pe plajă. Vin la noi să ia informații și apoi se retrag, fără chef de amuzament. Nici domnișoara Țurai, care probabil că țipă la fel, nu ne enervează decît uneori, căci nu o auzim decît rar. Hacik stă mult de vorbă cu noi și e deznădăjduit de boala lui Viky. N-am mai văzut un om de omenie mai perfect ca el, îndurerat de tot ce se întîmplă rău în jurul lui. Poți să-i spui toate necazurile fără nici o jenă. Ai impresia, indiferent de ființa lui umilă, că ești consolat. Ajungi la convingerea că oamenii se împart numai în două categorii : cei răi și cei buni. Și marea pare pustie de cînd nu mai văd printre valuri strecurîndu-se grațioasa înotătoare Viky. Iar noaptea ne înspăimîntă orice zgomot, și șobolanii fac tot felul de zgomote ciudate în pod, marea vijiie, parcă ar fi un om care trage să moară, și toate ușile magaziilor se zbat la vînt. Ni se pare că se pregătesc dezastre și toate spiritele ne vizitează.

Mă căznesc să fac o plăcere lui Viky și nu reușesc. Este prea bolnavă ca s-o mai intereseze ceva. I-am trimis un buchet de flori, mi-a mulțumit pentru ele, dar după scurt timp doamna Axente a trebuit să-l aducă înapoi, căci mirosul tare îi făcea rău. Mi-am spus că poate muzica ar distra-o puțin ; Viky prinde cu ușurință toate temele, dar de obicei nu are curajul să refuze vreo

plimbare, vreo escapadă în mare din pricina unei melodii. Acum a trebuit ca doamna Axente să ridice diafragma patefonului înainte de terminarea bucății. (Și doamna Axente, care întredeschise ușa ca să anunțe după primele note : „Ce fericită este ! Parcă s-a vindecat dintr-o dată !")

Cum Viky e bolnavă, are toate drepturile, și mă simt umilit de insuccesele mele. Ioana are uneori, dintr-o dată, remușcări că nu ajută cu nimic pe Viky, și atunci se ostenește pentru vreo treabă neînsemnată.

Complică inutil. O persecută mereu gîndul să intre la Viky, ca și cum ar putea fi de folos, și de fiecare dată trebuie să-i demonstrez inutilitatea imprudenței ei. Discuția se transformă, pe tema aceasta, în ceartă.

La un moment dat, cînd stam într-un colț al antreului, am surprins-o ieșind pe furiș din camera lui Viky (în lipsa doamnei Axente). Era atîta mulțumire pe fața ei, i se părea că desăvîrșește o faptă atît de valoroasă, încît n-am avut răutatea să-i spun că am văzut-o.

Sînt multe mistere între noi...

Atîta timp cît sîntem la Cavarna, nu mai discut cu Ioana de trecut. La fiecare minut am putea fi întrerupți, și nu vreau să escamotez chestiunile importante. Temperamentul meu se împotrivește ca să pun întrebările direct, imediat, am nevoie de îndelungi pregătiri. Totodată, am lașitatea de a afla adevărul și cuceresc pas cu pas acest adevăr. Îmi prelungesc o suferință care altfel ar fi puternică, dar epuizată dintr-o dată. Dimineața însă, pe plajă, suferințele noastre au rămas aceleași. Scene puternice nu se mai petrec, căci le considerăm, instinctiv, ca o impietate. Parcă am fi bătrîni și ne facem socoteala vîrstei pierdute zădarnic, cu multă melancolie, dar fără revoltă. Sărutările între noi sînt rare, frățești, fără perversitate. Ne simțim obosiți. Zilele mai calde ca totdeauna și marea cuminte, legănîndu-se în cadență, ne influențează în această amorțeală. Cîmpie care a fost odinioară plină de flori și de iarbă proaspătă, pe unde a trecut un uragan.

Ioana spune tînguitoare :

— Cred că nimic nu s-ar mai putea întîmpla, că am ajuns la starea în care totul îmi este egal. Asa am dorit

întotdeauna: să nu mă mai impresioneze nimic și să nu am nici o suferință prea mare. E drept că și bucuriile au devenit în aceeași măsură neînsemnate.

— Cred că privești adevărul sub un singur aspect: al dragostei noastre. Urmărești starea lui Viky cu aceeași înfrigurare.

— Mă întreb dacă este așa. Uite, îți fac mărturisirea fără nici o remușcare. Bineînțeles, aș vrea din toată inima să se facă Viky sănătoasă. N-ar fi sacrificiu pe care să nu-l îndeplinesc și, fără ezitare, aș schimba soarta mea cu a ei. Nu mai am nici un optimism pentru viața mea, pe care o socotesc inutilă, nu sper în nimic, nu doresc nimic. S-a prăbușit tot ce-am încercat să clădesc și cred ca și tine: deoarece m-am înșelat de atîtea ori și așa de funest, nu mai pot să mai am nici o siguranță în vreo judecată de a mea. Și în felul acesta poate cineva trăi? Viky îmi este dragă, am copilărit cu dînsa, îi admir sufletul curat, incapabil să supere pe cineva, dar n-avem nici o legătură amîndouă. Să mai insist asupra deosebirilor noastre ar însemna să crezi că iarăși sînt orgolioasă, nu pentru că ocupațiile mele sînt de mai bună calitate ca ale ei, dar pentru că tu nu prețuiești decît ceea ce îmi e și mie familiar: gust pentru viața artificială, închisă în bibliotecă, sau pentru turburările interioare. Și dacă ar trăi Viky și dacă ar muri, față de dînsa aș rămîne la aceeași depărtare.

Cu ce accent a pronunțat Ioana cuvintele „moartea lui Viky", la care mă gîndesc deseori cu spaimă, dar nu îndrăznesc să le aduc în conversație!

Ce disperată trebuie să fie Ioana ca să aibă un asemenea curaj!

— Și eu nu mai am nici o însemnătate pentru tine? Ți-a devenit indiferentă existența mea?

— Tu mi-ai fost tot ce-am avut mai scump pe lume, și oricît nu ne-am înțeles, am fost perfect asemănători. Aceleași aptitudini am avut, aceleași preocupări și aceleași defecte și calități sufletești. Orgoliul ne-a fost egal și, din pricina lui, n-am suportat nici unul nici o înjosire și ne-am răzbunat pentru orice umilință. Asemănarea aceasta a făcut imposibilă o minciună între noi, care e esențială între doi oameni ce vor să se împace și

poartă numele de „menajament": am ghicit imediat tot ce uneltește celălalt. Și acum n-aș putea spune că țin mai puțin la tine, îmi ești tot atît de necesar, dar s-au schimbat multe. Aș fi incapabilă să mai am conflicte, gelozie, ură, patimă. Aș suporta chiar să pleci cu altă femeie și te-aș aștepta cu același calm. Ți-aș lucra flanele ca să nu răcești sau aș băga de seamă ca să ai mîncare bună. Dragostea celei mai devotate mame... Căci am îmbătrînit.

— Îți închipui că într-un timp atît de scurt s-a putut face o transformare atît de mare! N-au trecut decît cîteva zile de cînd îmi replicai, cu vehemență, la orice părere.

— Întotdeauna schimbările în mine s-au petrecut brusc. Probabil că se petrece o lucrătură ascunsă, dar hotărîrea apare deodată. Așa te-am părăsit și așa m-am întors la tine. Am fost bolnavă de dragoste, acum m-am vindecat!

Noutăți grave. Definitive? Sau numai convingeri de moment, așa cum obicinuiește Ioana? Sînt obosit și mi-este indiferent.

Astăzi am venit mai devreme la Cavarna, imediat după prînz, ca să aflăm rezultatul vizitei doctorului Bogdan, venit special de la Bazargic, în toate amănuntele. Era un eveniment prea însemnat ca să ni se transmită numai prin telefon. Doctorul Bogdan fusese de dimineață și, după o cercetare atentă, opinase tot pentru tifos Nu avea mare lucru de ordonat, doar să continuăm cu gheața și cearșafurile ude și, pentru reconfortarea bolnavei, injecții cu ulei camforat. A făcut chiar el prima injecție, fără ca Viky să fi încercat cea mai mică împotrivire. Acum, cînd căpătam siguranța celor ce se întîmplă, ne calmăm puțin. Mi se pare insuportabil de petrecut atîta vreme la casa menajului Axente. Povestirile doamnei Axente au devenit de-a dreptul plictisitoare, iar tonul dezmierdat al domnului mă torturează. Am plecat cu Ioana și cu Roza în orășel și, ca să găsesc un mijloc de distracție, am intrat în cafenele, m-am amuzat la vitrinile sărăcăcioase. Am cumpărat tot ce mi s-a părut bun de mîncare, ca să avem provizii la mare. Am regretat

lipsa oricărui mijloc de distracție, a vreunei petreceri populare sau măcar a unui cinematograf. La urmă ne-am dus în grădina publică, mare dar neîngrijită. Ne-am instalat pe niște fîn și am început să mîncăm cu poftă struguri cu pîine. Ca desert, șocolată. Eu am povestit istorii vechi și am făcut planuri pentru viitorul Rozei. Bine dispuși și complect singuri în locurile acestea, ne-am jucat copilărește, chiar de-a prinselea. La întoarcere, în poartă, ne aștepta doamna Axente. Triumfătoare, își relua rolul mare pe care îl diminuasem zi cu zi și chiar i-l desființasem după vizita doctorului Bogdan.

— Știți, copii, că a venit rezultatul de la Constanța. Și, după o mică tăcere calculată abil : N-are tifos !

Vestea s-a transmis printre toate cunoștințele noastre din Cavarna imediat. Unii ne felicită și vor să scoată din rezultatul acesta argumente de fericire. Cei mai mulți, influențați de figurile noastre, nu știu ce să spună. Am telefonat doctorului Bogdan, de data aceasta enervați și pe el. Și dînsul n-a găsit decît să exclame : „Fir-ar al dracului !“ Pe doctorul Petroff aproape l-am certat, și a suportat cu o mutră imbecilă tot scandalul nostru. Apoi, tot așa bîiguind : „Eu tot febră tifoidă cred că este. Am toată încrederea în analiza făcută la Constanța, dar cine știe ce s-a întîmplat, poate că nu s-a găsit nimic în momentul acela, căci am trimis noi prea degrabă sîngele. Simptomele sînt ca la febră tifoidă : temperatură mare, stare generală de prostrație, lipsă de poftă de mîncare.“

Sîntem exasperați contra lui. Vrasăzică, iar încearcă să ne aducă bănuieli. Nici măcar să nu reușim să avem certitudinea că tifosul este exclus ! După ce pleacă, îl batjocorim între noi din toată inima : „Cine l-a mai făcut și pe ăsta doctor ! Habar n-are ! (Parcă doctorul Bogdan știuse ceva !) Și, pe deasupra, și încăpățînat !“

Ioana e tot așa de indignată ca și mine. Dar printr-un curios joc psihologic al ei, emite tocmai o pretenție, și ea vagă, de a doctorului Petroff.

— Trebuie să ne facem injecții antitifice !

Cum protestez energic împotriva acestei idei, căci e inutil să mai suportăm niște injecții cu efecte dezagre-

abile pentru o boală inexistentă, și pentru că mă irită contrazicerea Ioanei, ascultînd pe doctorul Petroff, pe care îl găsisem pînă atunci imbecil, Ioana, ca de obicei, se încăpățînează cu atît mai mult în gîndul ei. Și o bucată de timp uită complect de boala lui Viky, și toată discuția evoluează numai dacă trebuie să ne facem injecții sau nu.

La plecare am întîlnit pe *madame* Pitpalac. Ea ne-a spus misterios :

— Doctorul Abramoff susține că el a știut totdeauna că nu e tifos. Mai degrabă tuberculoza intestinelor.

Trăind aceste scene și transcriindu-le, îmi dau seama ce ridicole sînt, ce amuzante chiar, parcă imitație după cine știe ce pagină de satiră a lui Molière împotriva medicilor. Dar pe un pat zace de o săptămînă Viky între viață și moarte, fără măcar ca să știm ce să facem ca să-i venim în ajutor. Putem glumi ?

De-abia pe la 11 noaptea, sub un cer superb, ne reluăm drumul spre port. Încep :

— Nesiguranța este oribilă. Poate că numai eu am nenorocul că orice mi se întîmplă, rău sau bine, să-l aflu în etape, să am în fiecare zi, de mai multe ori, speranțe și apoi deznădejdi. Sau poate că alții suportă mai ușor aceste stări. Eu am impresia că mi-e bolnav tot sufletul din pricina nesiguranței, și aceasta e cauza că orice se transformă pentru mine în cataclism. Chiar și o scrisoare întîrziată cu o zi mă distruge. Aș prefera certitudinea cea mai gravă, căci pînă la urmă te deprinzi cu ea.

— De aceea faci tot posibilul să escamotezi adevărul și să îndepărtezi cît mai mult aflarea lui. Dar spui o teorie cu ocazia lui Viky, care-ți este, oricîtă milă ai avea, o străină. Dacă ar fi ceva personal, altfel s-ar întîmpla. Acum vrei să termini în orice chip o chestiune ce nu te interesează decît vag și care te împiedecă de la atîtea planuri : să privești marea în tihnă sau să pleci, căci a trecut data pe care o hotărîseși pentru plecare.

— Aceste sînt răutăți gratuite. Sau mai degrabă sînt observații valabile pentru orice om, dacă are curajul să se examineze fără menajamente. Poate că ai dreptate : aș vrea să pot privi marea în tihnă. Cred că privind

marea sau ascultînd muzică bună, parvin să ajung, numai atunci, la extaz, să nu mă mai întrerupă spiritul critic ce-mi distruge de obicei orice bucurie.

— Mă întreb uneori dacă ești om. Am iubit o mașinărie. Oricît de subtilă ar fi, îi lipsește singurul lucru care interesează în dragoste : umanitatea.

— Tragi concluzii prea grăbite, după obicei. Din moment ce sînt în stare, și încă cu vehemență, să mă entuziasmez și să mă deprim, nu pot fi numit mașinărie. Dealtfel, cred că nu se potrivește acest termen nici unui om. În fiecare se găsește o altă structură a instinctelor, o altă combinare a lor. Deci, dacă mă iubești, trebuie să mă accepți cum sînt, fără să mă numești mașinărie, oricîte contraziceri ai găsi. Aceste contraziceri există în orice om. De pildă, vezi pe unii foarte repezi în toate și totuși mîncînd extrem de încet. Am avut din pricina ta trei ani la dispoziție ca să-mi verific caracterul.

— Mereu revii la aceleași fapte.

— Pentru că mi-au fost esențiale. Toată experiența mea de viață pornește de acolo. Nu vei vrea poate să iau argumente din grija mea de student, cînd voiam la vreun examen să iau bilă albă în loc de roșie !

— Dar devine intolerabilă tovărășia dintre noi, dacă discutăm numai despre ce s-a întîmplat !

— Nu trebuia să se întîmple nimic !

— Totul a fost numai din pricina ta !

— Bine că te poți consola așa de iute !

— Și, în definitiv, puteai să împiedeci de la început orice. Dimpotrivă, ai avut perversitatea să ne împingi unul spre celălalt. Cine îmi făcea mai multe elogii despre el ?

— Sînt încîntat, căci cu atît mai scîrnavă apare fapta lui de mai tîrziu.

— Ești prea bun observator al celor ce te interesează ca să nu fi observat că între mine și el se făceau trăsături de care NOI pe atunci nu ne dădeam seama. (O ! Acest plural „noi", care îi leagă pe amîndoi !)

— Nu-ți dădeai seama... Se potrivește asta pentru tine. Dreptul acesta ți-l dau, dar nu se potrivește deloc cu el, care s-a gîndit de la început că trebuie să încerce. (Analizînd fraza aceasta, îi descopăr mai multe motive

despărțeam pe pluralul „noi", care mă durusc ascuțit, în timp ce toată conversația mă doare numai molcom, cum, jucîndu-te cu un foc care numai te dogorește, ți-ar sări pe piele o scînteie chiar ; în același timp, cred că așa este obiceiul lui : avea însă și scuza căci abia o cunoștea pe Ioana și proceda cu ea cum procedează oricine cu o fată ce nu i se împotrivește prea mult ; mai este și un al treilea motiv al vorbelor : vreau să o umilesc pe Ioana.)

— Un bărbat trebuie să conducă pe femeia lui, s-o povățuiască. Întotdeauna ai fost lipsit de orice autoritate.

— Nu ești o zdreanță, te poți administra singură ! Poate că am privit dragostea noastră dintr-un punct de vedere romantic. Nu m-am deprins cu ideea că tu nu mă înșeli numai pentru că te împiedec eu să ai ocazia ! De-acum înainte voi ști cum să procedez ; nu voi aduce în casă pe nimeni, căci s-ar putea întîmpla o catastrofă !

— Cum mă pedepsești !

— Dar cum mă doare !

Și cum aș putea înregistra întunerecul ce ne împresoară, umbrele pomilor, cerul albastru cu stele și cu luna pe jumătate, plutind ca o barcă, pornită poate de pe marea ce se zbate tot mai aproape ! Atmosfera strecurîndu-se printre noi în toți porii... Și cum Ioana a tăcut, semn că e grozav de nenorocită (mai mult ca mine ?), și că picioarele o duc la întîmplare, spun, apăsînd pe cuvinte, cu imensă tristețe :

— Abia cîteva zile au trecut de cînd pretindeai că ai ajuns la o stare sufletească definitivă și că nimic nu te-ar mai turbura !

— Și Viky, care ar putea să moară !

În noaptea următoare, după ce la Cavarna am văzut că n-a fost nici o schimbare, pe același drum, aproape la aceeași oră continuăm conversația. Ioana spune :

— Ce oribilă am fost ieri ! Cînd Viky este așa de bolnavă, noi am uitat-o perfect (nu mai era către ea nici un gînd), ca să ne certăm pe neînsemnatele noastre neînțelegeri. Căci nu sînt neînsemnate, comparate cu moartea ? Și cînd te gîndești că, indiferent de luciditatea noastră, am fi în stare să pornim aceeași discuție !

— Nu trebuie să ne iritäm, căci ce am făcut este profund omenesc. Nu poți să susții tot timpul o stare funebră fără să intercalezi preocupări puerile. Educația noastră tîmpită ne-a dat iluzia absolutului, și de aceea sîntem mereu nenorociți, descoperind că orice sentiment nu este decît aproximativ.

— Aceasta nu-i decît o scuză deghizată, pentru a-ți împăca conștiința. Deci nu mă poți învinovăți pe mine că mă scuz. Atît timp cît ai curajul să trăiești, îți aranjezi în folosul propriu tot ceea ce e convenabil Cazul tău e curios : ești mereu atent la tine și la vecini, încerci să nu fii deloc binevoitor cu tine și totuși îți scapă observații esențiale, pe care le poate face din întîmplare omul cel mai puțin fin !

Sînt convins de nereușita finală. Înseamnă că nu fac observații cu un scop, ci dintr-un viciu temperamental. O fi avînd acum Ioana dreptate ? Numai în cazul acesta ? Sau și în alte cazuri ? În care ? Există o trăsătură atît de esențială în mine, pe care eu n-am examinat-o niciodată ? Mereu alte perspective ale omului.

— Ce îngrozitoare este nesiguranța în care ne ține boala lui Viky !

— Exact subiectul de la care am pornit ieri. Ce savoare pentru tine, care extragi fiori din moartea altora !

— Ce inutile ofense, pornite într-o clipă cînd nu sînt vinovat cu nimic.

— Sînt convinsă că, cu ocazia lui Viky, de o mie de ori te-ai gîndit la moarte, ai imaginat o mie de cortegii funebre, dar te-ai ienat ca să mi-o spui.

— Același lucru făceam și cînd Viky era sănătoasă.

— Atunci gîndul tău era inofensiv, pe cînd acum apare oribil.

— Am trăit cu aceeași intensitate și atunci și acum. N-am fost farsor niciodată.

— E ușor de imaginat dezastre pe socoteala altora !

— La fel imaginez și pe seama mea

— Totuși, Viky este aproape să moară și tu ești sănătos tun

— Tot sufletul meu este bolnav. Mă vezi în fiecare clipă chinuindu-mă.

— Cînd te gîndești că dacă aș muri eu, în loc să țipi sau să te arunci în mare, ai combina scene funebre și apoi le-ai scrie, bineînțeles, pricepîndu-te să le gradezi cum trebuie, ca să ajungi la punctul culminant și la efectul dorit.

— Orice scriitor, cît de sincer ar fi, își aranjează suferințe reale.

— Și apoi publici volumul, vezi cum se vinde, te bucuri dacă ai o presă bună.

— Exact.

— Ce mediocru este acest „exact", care nu explică sau nu scuză nimic, și care împacă totuși conștiința.

— Nu pot împiedeca nimic din cele ce se petrec în mine, cel mult le pot observa și taxa ce e bine și ce e rău.

— Și tu, care te crezi pedagog, adică avînd pretenția de a ameliora !

Urmează o lungă tăcere și ni se aud pașii sonori lovind pietrele. Apoi Ioana reîncepe :

— În definitiv, ai dreptate. Trebuie să ne închipuim și moartea lui Viky. Vom suporta-o mai ușor dacă ne deprindem cu ea.

Ce dezastru ar fi ! Moartea nu i se potrivește deloc grațioasei Viky, care niciodată nu și-a pus întrebări prea profunde. Cu silueta ei delicată, îmbrăcată cu cel mai bun gust, cu nasul puțin în vînt, cu rîsul frumos, care îi luminează întreaga față, mereu în tovărășia băieților, glumind cu toții, dar știind cum să păstreze distanțele, așa am știut-o pe Viky ! Și acum, deodată, s-o imaginez țeapănă, galbenă, plecînd în călătoria fără capăt, singură, descifrînd taine sau strecurîndu-se, strigoi, printre umbrele nopții. Acum altă Viky, și la fiecare moment iarăși o schimbare, aceeași ființă multiplicîndu-se la infinit și noi încercînd inutil să explicăm toate aceste aspecte.

Ce ciudate sînt capriciile soartei sau ale lui Dumnezeu ! De ce a ales-o tocmai pe mititica Viky să joace un rol atît de important ? Și eu, care mă crezusem predestinat pentru un astfel de rol și care, alături de Viky, sînt un nevolnic, clovn într-un mic circ de provincie pretinzîndu-se actor !

— Ce bucurii ne propuneam pentru Cavarna și ce sfîrșit lugubru închipuim acum !

— În nici un caz n-a fost o bucurie! (Am simțit ochii Ioanei căutîndu-mă prin noapte, să ghicească ce gîndesc. M-am simțit obligat să spun :) A fost totuși singura posibilitate de a suporta viața!

— Cred că sîntem identici! Și alipindu-se de mine : Te iubesc, Sandule!

În noaptea aceea n-am adormit decît tîrziu, atîtea preocupări m-au obsedat și așa de puternic se zbătea marea drept sub fereastră.

Am întîlnit pe Hacik în ușa cafenelii lui Mihali. Are obiceiul să-mi pună ca primă întrebare : „Ce mai face duduia Viky?“ Azi, ca să mai variez programul, i-am vorbit eu mai întîi despre Viky : „Știi că Viky a întrebat de dumneata. Spune că îi e dor să-i cînți.“ Toată povestea era inventată numai ca să-i fac o mică plăcere. Am fost rușinat de minciuna mea, așa i s-a luminat fața de bucurie, dar nu puteam să-mi mai schimb vorba. Pentru oamenii simpli orice cuvînt are o semnificație exactă, nu sînt în stare să bănuiască nimic îndărătul lui. Ce admirabili sînt acești oameni și ce reconfortanți! S-a oferit imediat să se ducă la Cavarna să-i cînte lui Viky la fereastră, și n-am putut să-l opresc decît mai adăugînd o minciună că la ora asta Viky doarme. De fapt, ea stă zi și noapte în letargie și nu mai poți deosebi cînd e trează și cînd doarme. Dar Hacik va veni neapărat după amiază... Trebuie deci să plecăm noi mai devreme, înaintea lui de e posibil, și s-o anunțăm pe Viky prin doamna Axente să nu se mire cînd va auzi la fereastră sunet de vioară. Și, dacă se poate, să-l suporte un sfert de oră. Deci trebuie să pretindem lui Viky, aproape de moarte poate, să ia parte la combinațiile noastre convenționale de oameni teferi!

Seara, cu Ioana și cu Hacik pe prispă, fac planuri pentru Viky, deoarece temperatura e scăzută. Ioana e preocupată dacă Viky trebuie să se mărite la vîrsta asta sau e bine să mai aștepte. Și apoi, ce fel de bărbat s-ar potrivi mai bine cu dînsa. Dar deocamdată o vom lua pe Viky din nou la port. O vom păzi, Hélène îi va face mîncare bună și multă, vom ține-o toată ziua pe plajă, și prietenii ei desigur că o vor amuza cît mai bine. O singură frică are Ioana : ca nu cumva Viky, profitînd de un moment de neatenție, să intre în apă ca să înoate.

— Înotul este pasiunea ei! E o mică zăpăcită și e în stare de o asemenea nebunie!

Plimbarea noastră de noapte înspre port e o plimbare de tineri îndrăgostiți care nu au nici o experiență, se amuză de toate naivitățile, cred în jurămintele eterne. Complectă refacere interioară, fără nici o spaimă pentru viitor.

S-a terminat tot chinul. Îmi este egal tot ce s-a întîmplat, căci știu că în clipa aceasta Ioana tremură pentru mine și ar fi în stare să facă tot ce i-aș propune, să fugă cu mine, să-și renege familia, să trăiască cu mine nemăritată, în văzul tuturor, indiferentă la bîrfeala lumii, să se arunce în mare fără de nici o ezitare. Starea care o cuprinde în întregime (o simt în toate fibrele vibrînd) este extazul.

Ce magnifică noapte! Ce parfumat e aerul, stelele ce sclipitoare și luna halucinantă, pe razele căreia coboară și urcă fără oprire strigoii și toate arătările. Ursitoarele torc firul vieții noastre din raze de lună! Iar marea! Tot mai aproape se simte mirosul, i se aude neîncetata ei legănare, neobosita ei încercare de a construi miracole și apoi destrămarea înainte de a porni din nou. Simbol al tuturor planurilor omenești, construcții mereu reîncepute, inutile poate, căci știi perfect că nu vor ajunge la vreun rezultat, dar ce superbă lucrătură! Este admirabilă îndeosebi dezinteresarea acestor osteneli!

— Te iubesc, Ioana! Nu trebuie să crezi că vorbesc numai din pricina unui entuziasm momentan. Logica cea mai strictă îmi dă dreptate. Ai făcut o greșeală fără ca dragostea pentru mine să-ți fie deloc alterată. Ai avut toate scuzele : m-ai văzut indiferent! Poate că nu corespundeam cu febrilitatea ta de îndrăgostită și cînd îmi simt acum sufletul în așa mișcare, obicinuită la tine, îmi dau seama ce bicisnic am fost, ce stupid, ce nevoie ai avut să te vindeci cu orice preț. Ai încercat ceea ce ți-a stat la dispoziție. Îmi închipui cu ce amar! Ai o educație prea burgheză, prea cinstită, ca să nu ți se pară gesturile acestea oribile, chiar dacă inteligența ta are

toate curajurile. Te văd acum : suferi în orice moment, nu atît din milă pentru mine — ai dreptate, în dragoste n-are ce căuta mila — cît din scîrba că ți s-a putut ție întîmpla așa ceva. Ești umilită în orgoliul tău. Iubita mea orgolioasă, mi-e dor de buzele tale fierbinți („fierbinte" nu este pentru tine, pasionată, un cuvînt convențional ?) și de toate principiile înrădăcinate în tine, orice teorii ai susține. Și poate că fericită ai fi nu avînd la dispoziție biblioteca cea mai imensă, ci un șort și cu picioarele fără ciorapi în papuci, cu părul în dezordine, în fața unei căsuțe de țară aruncînd grăunțe la o mie de păsări. Am învățat atîtea, am chibzuit atîtea, și încă să nu fiu în stare să diferențiez sufletul de corp ! Sufletul, care a rămas tot așa de intact ca și în prima zi de cunoștință, căci ai rămas tot așa de naivă în dragoste, pe rînd deprimată și entuziastă, interesată de orice aș face eu, iubita mea, care, după ce citește cinci ceasuri în șir o carte grea, găsește extraordinar un spirit prost de al meu și rîde dacă mă strîmb !

Și corpul a fost profanat ? Cînd fiecare scenă era susținută cu o voință încordată și lăsa un gust amar, iar uneori un imens dezgust ? Ce cunoaște el din corpul tău ? Oricît l-ar fi examinat, oricît se va fi încercat să-l murdărească, să limpezească toate misterele lui ? Ce știe el de vibrațiile corpului tău, starea ta normală pentru mine ? Ce interes poate avea corpul tău fără acele vibrații ? Putea să te înlocuiască, fără nici o diferență. Ți-aduci aminte de Tristan și Isolda. Isolda, ca să nu fie obligată să se culce cu Mark, a pretins ca împreunarea să se petreacă în întuneric, și trimitea pe Brangäne în locul ei. Din această stratagemă, Mark n-a observat nimic. Desigur că Tristan ar fi observat imediat dacă într-o noapte n-ar fi fost Isolda în brațele lui numai după freamătul iubitei, acum absent !

Ce fericit sînt ! Ce rar i se întîmplă unui om să aibă o astfel de superbă ocazie în viață ! Să cîntăm, să ajungă pînă la bolta cerului !

— Dacă ar dura tot timpul așa !

— Dar ce ne pasă ce se va întîmpla mîine ! Nu trebuie să aduci tocmai tu neliniște în beția noastră, așa cum mă învinovățești pe mine de atîtea ori. Se poate ca

mîine să murim noi sau să moară Viky, să nu ne mai iubim, să ne despărțim iarăși. Și chiar avem siguranța tragediilor viitoare ! Este fatal ca emoția noastră de oameni tineri să nu rămînă identică și ca, în cel mai bun caz, dragostea să se transforme în prietenie, așa cum știm că s-a întîmplat cu toți oamenii, în toate timpurile. Apoi vom îmbătrîni, ne vom urîți, ni se vor ofili fețele. Ce frumoasă ești, Ioana, în seara aceasta ! Și la urmă, oricît de tîrziu, fatal, unul va părăsi pe celălalt, prin distrugerea totală, care este la capătul oricărei sforțări omenești ! Poate că și în lună au fost odată oameni și se vor fi găsit și acolo îndrăgostiți tot așa de febrili ca și noi. Dar ce ne pasă ! Ce contează ce a fost și ce va fi în clipa aceasta de o așa de intensă trăire !

— Ce transformări în tine !

— Probabil că totul a depins de boala lui Viky, s-au amestecat neliniștile geloziilor mele cu neliniștile morții lui Viky, care la fiecare moment apărea amenințătoare. Poate că teroarea, din pricina soartei lui Viky, a grăbit consumarea chinurilor din cauza trecutului. Și dintr-o dată am descoperit că vindecarea mea depinsese de coborîrea temperaturii lui Viky. Nici măcar n-a fost boala ta, ci a lui Viky, adică a unei persoane care mi-e foarte agreabilă, dar, în definitiv, destul de indiferentă, numai în funcție de existența ta. Și tot timpul cît am fost despărțiți m-am gîndit doar de cîteva ori la ea și atunci cu ciudă : aveam convingerea că ea continuă să surîdă spre toți vecinii, să aibă ochii luminoși și fruntea fără nici o cută, ca cineva care nu cunoaște ce e supărarea, continuînd discuțiile ei neînsemnate cu tot soiul de cavaleri.

— Nici nu s-a vindecat complect, și ai și început s-o critici.

Ioana spune asta glumind, fără intenții de a-mi face vreun reproș.

— Pentru că și Viky redevine ceea ce a fost. N-am văzut-o, dar aș putea paria, căci în toate cazurile se petrece la fel. Boala și apropierea morții n-au învățat-o nimic, natura s-a căznit cu dînsa dîndu-i o experiență absolut inutil. Să vezi că mîine o să reînceapă să surîdă ca de obicei. (Dar oare cu mine nu se petrece același lucru, indiferent dacă mă consider mai profund decît Viky?

Se va schimba ceva, așa cum cred în momentul acesta? Nici acum, cînd mă simt invadat de bucurie, nu s-au potolit întrebările, semn că nu sînt complect vindecat.)

Ca să-mi înăbuș bănuielile care se ridică în mine, spun: „Te iubesc, Ioana! Pot să ți-o afirm fără nici o ezitare. Ce să socotesc? Să precizez? La socoteală desigur că oricărei dragoste i-ai găsi limite. Trebuie să ai încredere în tot sufletul meu, ce freamătă pentru tine și mă îndeamnă să-ți fac această mărturisire."

— Sînt fericită, Sandule!

Noaptea, îmbrățișarea cu Ioana a fost frenetică, așa cum nu mai fusese din primele timpuri.

A doua zi, doamna Axente ne-a anunțat că Viky își recăpătase temperatura mare. Chiar mai dinainte noi redevenisem la starea noastră obicinuită

Se lasă seara, copacii se subțiază și, printre ramurile lor, cerul e aproape alb. Doctorul Petroff a trecut pe la noi și a constatat pe Viky tot așa de rău, ceea ce se putea constata fără nici o știință specială. Ne-am așezat pe pridvorul casei, eu și Ioana, în voia melancoliei orei, și Hacik, venit să ia informații despre Viky, a acceptat invitația și s-a instalat lîngă noi. Îl simțim așa de apropiat, că nu mă sfiesc să-i spun:

— Tare sîntem necăjiți, Hacik!

Această vorbă cuprinde multe dureri fără legături între ele și totuși împletite așa de bine, înlocuindu-se una pe alta, suprapunîndu-se.

— Și eu sînt atît de supărat!

Are curajul, umilul Hacik, să se jeluiască, poate pentru că accentul meu arată că am răbdare să-l ascult puțin sau pentru că el vrea să ne încurajeze pe noi. Omul, în egoismul lui, își găsește o consolare că se mai găsesc și alții în aceeași situație, sau chiar mai rău.

— Dar ce-ai pățit, Hacik?

— Cîte n-am pățit!

Este atît de amuzant spunînd aceasta, încît îmi vine să rîd. Deseori nu ne interesează o durere adevărată numai pentru că se prezintă caraghios.

— Și nu poți să ne spui și nouă necazurile?

— Mașinka ne-a făcut familia de rîs.

Hacik are o mulțime de frați și surori mai mici decît el, care foșnesc cu toții pe drumurile portului. N-aș putea să recunosc pe nici unul, dar cînd văd vreun copil dezmățat cu părul roșu și cu pistrui (Hacik, singurul din familie, e negru ca un țigan), sînt sigur că e un reprezentant al familiei prietenului nostru. Hacik nu-i iubește, cu toate că face sacrificii imense pentru ei, își împarte mica lui leafă ca să-i hrănească și să-i dea la școală (știm asta de la *madame* Pitpalac). Sau poate că-i iubește, căci ei e tot numai nevoie de a iubi și de a se sacrifica, dar nu mărturisește, de rușine, căci știe ce impresie proastă ne face această droaie de copii obraznici și fără de nici o delicatețe. Nu l-am văzut pe Hacik stînd de vorbă cu vreunul din ei. El se strecura pe cărările portului ca și cum ar fi fost singur pe lume, dar *madame* Pitpalac pretinde că în fundul unei magazii se petrec deseori sindrofii de familie. Pe Mașinka am remarcat-o, roșie și pistruiată ca și ceilalți, însă domnișoară care nu umblă cu picioarele goale și care-și păstrează o ținută de fată ce se crede frumoasă. Cu *madame* Pitpalac se salută, dintr-amîndouă părțile o înclinare delicată din cap și un zîmbet fin, și cred că le-a persecutat mult timp chestiunea care trebuie să salute mai întîi, iar acum fac tot posibilul să dea din cap în aceeași clipă.

Și iată că Mașinka păcătuise și ea în misterul vreunei magazii sau poate chiar pe pămînt, la jocul razelor de lună. Cu cine? Hacik n-a vrut să ne spună decît vag: „Cu un parizian"

Faptul se întîmplase de multă vreme, nu se mai putea face nimic să se împiedice venirea copilului, ce avea să aducă rușinea familiei. De un mariaj care să acopere păcatul nici nu putea fi vorba. Tipul o ștersese și nu aveai cum să-i dai de urmă. Și apoi, cum să aduci în casă pe un derbedeu! „Cîte planuri îmi făcusem eu pentru Mașinka! Îi cumpărasem o casă la Cavarna și pusesem și ceva bani deoparte. Ce s-a ales din toate acestea!"

Ce triste aceste mărturisiri! Dragostea lui Hacik pentru soră-sa spusă deodată! Dar cum putuse strînge acești bani din leafa lui neînsemnată? În cît timp și cu ce sacrificii?

— Și acum trebuie să stau aici să păzesc pe Mașinka să nu-și facă seama și să-i viu în ajutor la ceea ce se va întîmpla. Aș vrea s-o ascund undeva, să nu afle nimeni. Dar unde? Și ce vom face cu copilul? Lumea e rea, bagă de seamă orice. *Madame* Pitpalac trebuie să și fie în curent.

Ce prieteni trebuie să ne socoată Hacik că ne spune astfel de lucruri! Și mai ales ce singur trebuie să se simtă!

— Și eu, care voiam să plec imediat. Niciodată n-am avut noroc!

— Unde să pleci? Aveai intenția să ne părăsești fără să ne spui nimic?

— Nici eu nu știam nimic pînă astăzi. Am primit o depeșă care m-a chemat la Ada.

Hacik ne spusese odinioară, la o oră tot așa de melancolică, despre dragostea lui fără nădejde pentru o fată frumoasă, Ada. Cînd încercasem să-l consolez (cu ce argumente facile te mulțumești ca să consolezi pe alții!), „de ce nu încerci s-o uiți, căci nu te iubește", mi-a ripostat: „ce-are a face, o iubesc eu!" Ada îl chinuise, căci făcuse dragoste cu diferiți tineri, numai pe Hacik nu-l băgase niciodată în seamă.

— Acum te cheamă? Asta înseamnă că te iubește. S-a prefăcut numai că nu te observă. Un mijloc de cochetărie, la care a renunțat imediat ce a văzut că te retragi dumneata.

— M-a chemat pentru că acum e bolnavă greu și are nevoie de mine. Dar ce-are a face? Are toate drepturile.

Hacik nu poate să fie iubit, dar e necesar în timpurile de deznădejde. Ada știe să se folosească bine de generozitatea lui.

— Ce să fac?

Întrebare pe care mi-o pun și eu adeseori. Am egoismul să cred că numai în mine se petrec cataclisme.

Uneori, la Cavarna, rămîn singur în antreul de lîngă bolnavă; doamna Axente nu poate părăsi pe Viky, domnul Axente citește vreun ziar și fetele sînt duse după

cumpărături. Și atunci fac pasiențe și sînt așa de nenorocit și încurcat în atîtea presupuneri, încît pun în reușita pasienței dovada vreunui mic amănunt din existența trecută a Ioanei (de pildă, dacă a dat celuilalt o anumită sărutare) de care n-am curajul să o întreb.

Întotdeauna sosim cu frică, după-amiaza, la Cavarna. Ne temem de o veste proastă. Ne e frică să schimbăm vreo vorbă ca să ne spunem temerile, dar discutăm, pe măsură ce ne apropiem, tot mai molcom, tot mai distrat, ca odată cu apariția primelor case ale tîrgului să ne întrerupem de tot. Tremurăm amîndoi. La colțul străzii de unde se poate vedea casa familiei Axente, ne înfiorăm să nu vedem doliu. Și apoi, după ce scăpăm de această groază, îmi mai spun încă în restul drumului: „De fapt, nici n-ar fi avut timpul să pună doliu! Poate s-a întîmplat ceva de curînd!" Și cînd, în sfîrșit, doamna Axente, totdeauna prima la întîmpinare, ca și cum ne-ar fi văzut că venim, ne anunță spunîndu-ne: „Viky e la fel. Temperatura a fost 40 grade", răsuflăm ușurați. Totuși, moartea posibilă a lui Viky nu ne-ar apărea ca ceva cu totul neașteptat. De la timpul cînd ne temeam să ne gîndim la așa ceva pînă acum, cînd facem chiar unele aluzii, a trecut mult. Cînd sînt numai cu Ioana, în călătoriile noastre nocturne spre port mai ales, dacă nu pronunțăm chiar numele lui Viky, vorbim de moarte în general, mereu ca și altădată, dar acum se simte că avem în noi o panică imediată. În noaptea miraculoasă, numai noi pe drumul pustiu, printre umbre, în apropierea mării prezentă în noi tot timpul, chiar cînd n-o vedem, discuțiile grave par la locul lor, și spunem multe gînduri pe care ziua le ascundem cît mai bine! Cîteodată, aceste generalități triste pe care le vorbim mi se par o impietate dacă mă gîndesc a doua zi la ele: am impresia că exploatez cazul lui Viky. Taina în care se săvîrșesc ele îmi mărește impresia că fac un lucru nepermis. Alteori îmi iau apărarea: găsesc o dovadă că soarta lui Viky mă impresionează mult, indiferent de anumite clipe în care am convingerea că totul mi-ar fi egal. În Ioana probabil că se petrece ceva similar, dar ne e penibil să ne facem mărturisiri.

Cîteodată sînt cuprins de poftă de inițiativă. Orice plan, cît de mare, nu mă înspăimîntă. Clădesc o viață fericită cu Ioana sau mă indignez împotriva atîtor trîndăviri, pricina tuturor necazurilor, în timp ce o lume întreagă muncește și nu mai are timp să se tînguie.

Sînt convins că-mi voi susține energia și că-mi voi pune în aplicare proiectele, cu toate că experiența ar trebui să-mi aducă aminte că nu e prima oară cînd sînt invadat de astfel de stări și că froamăt inutil

Discut cu Ioana despre trecut, pe pridvorul casei familiei Axente. Am luat temperatura la ora 6 — mare — a fost doctorul tot așa de evaziv, și, cum știm că pînă mîine nu putem avea nici o noutate în ceea ce privește pe Viky, putem să ne ocupăm puțin și de noi.

— Aș fi curios să știu cum s-au petrecut faptele în primele zile. A fost curînd după despărțirea noastră?

— Vreo două luni jumătate.

— Mi-ai spus vreo trei luni.

Niciodată nu poate să-mi spuie ceva exact. E drept, nu ții minte exact decît ceea ce te interesează. Dar cu patimă luptam cu Ioana ca să aflu că între ei intimitatea a durat cu o zi mai puțin.

— Reduci timpul ca să mă consolezi. Și cum a fost? Tipul și-a pledat mult timp cauza?

— Nici unul din noi nu bănuia nimic din ceea ce o să i se întîmple. Vorbeam literatură, artă. La un moment dat, a spus, tot cu ocazia unui subiect literar, cuvintele: „ei se dorcau". Deodată am tresărit amîndoi, ne-am întrerupt și am înțeles că se putea să ni se întîmple și nouă la fel.

— Numai tu iai hotărîrile dintr-o dată.

— Atunci am aflat numai că lucrurile ar fi posibile. Hotărîrea definitivă am luat-o mai tîrziu.

— Cînd? După o lună?

— Cam o lună...

— A avut răbdarea să aștepte el atîta? Și în timpul acesta ce făceați? Discutați tot literatură?

— Da... Dar mai stînjeniți.

— Și la urmă?

— La urmă m-a întrebat dacă vreau să mă dau lui.

— Te voia gratuit! Nici măcar nu ți-a propus să te ia de nevastă! O femeie nu se dă gratuit decît în două cazuri: cînd iubește sau cînd este o cocotă.

— Probabil că există și cazul meu, dar nu s-au priceput oamenii să-l puie în cazurile posibile. Nici n-am făcut observația c-ar fi trebuit să mă ceară de nevastă. Cum n-aș fi primit așa ceva pentru nimic în lume, de aceea probabil că nu m-am gîndit la procedeul lui.

— De ce nu te-ai fi măritat cu el?

— Ai fi auzit tu.

— Mi-ar fi fost egal dacă aș fi aflat că te-ai măritat cu el sau că trăiești cu el. Sau chiar m-ar fi durut mai puțin dacă aș fi auzit că te-ai măritat cu el. Aș fi presupus atunci că m-ai părăsit numai pentru că nu-ți oferisem căsătoria și te-ai dus la altul imediat ce ți s-a ivit ocazia. Deci ai fi semănat cu toate fetele ce vor să se aranjeze, și nu m-aș fi chinuit din cauza ta sau n-aș fi fost invidios de norocul lui. Aflînd numai că ești metresa lui și cunoscîndu-ți temperamentul burghez, aș fi presupus că te-ai dat din dragoste. Ceva asemănător cu ce-ai făcut pentru mine odinioară. Și aș fi auzit și de asta, după cum aș fi auzit de căsătorie. Lumea e avidă să te ție în curent. Tu însuți căutai prilejul să-mi spui ce s-a întîmplat cu tine.

— Îți închipui că vedeam în mine așa de clar? E drept că voiam să-ți spun ce se întîmplase și să-ți arăt că te stimez și nu te mint, chiar dacă în același timp considerăm că n-am nici o obligație față de tine.

— Dar n-o făceai și pentru el? Îl vedeai ce puține scrupule are, știai chiar că continuă să vie la mine ca și altă dată, foarte amical, și încercai să nu-ți apară laș, să-l reabilitezi. O faptă e urîtă mai ales dacă n-ai curajul să ți-o susții. De fapt, cinismul de a-ți susține imoralitățile denotă un adînc instinct de moralitate.

— Poate și pentru el. Nu-mi surîdea să-mi fie atît de apropiat un personagiu dubios. Totuși, pot să afirm că el mă interesa extrem de puțin. Mi-era rușine să-ți tăinuiesc hotărîrile mele. Mărturisindu-ți-le, mi se părea că fapta [mea] e mai puțin urîtă. Și apoi, poate că de la distanță continuam lupta cu tine și voiam să mă consider învingătoare. În orice caz, voiam să afli. L-am ru-

gat de o sută de ori pe el să-ți spuie tot și n-a vrut. A pretins că nu e în stare să-ți facă inutil rău.

— Putea să nu mă fi înșelat de la început dacă nu voia să-mi facă rău.

— Așa sînt toți bărbații. Și tu ai face la fel!

Gîndesc: „Aș face la fel? Dar cum să reflectez la ceva ce-mi este complect străin în clipa aceasta?“

— Să-mi spuie el! Îți dai seama ce oribil ar fi fost? Ce umilință! Din mărturisirea ta mă pot consola cu gîndul că totuși mi-ai păstrat stimă. Dar altfel? Aș fi suferit îngrozitor! Și mai ales, văzîndu-l ce cavaler se poartă, fiind sincer! Aș fi suferit și dacă aș fi descoperit pe figura lui dispreț (avea dreptul să se răzbune, căci îl supăra gîndul că fuseși odată a mea și știa că nu m-ai uitat încă) sau dacă ar fi arătat milă. Iar tu absentă, fără să știu intențiile tale bune... Și ce trebuia să fac? Să rîd, să mă prefac că știu totul de mai înainte? Și apoi să continuăm conversațiile noastre despre literatură? Și peste cîteva zile să mă viziteze ca de obicei? Sau să primesc vestea ca pe o surpriză, să par un tont care habar n-avea de nimic? Sau să plîng? Să mă umilesc? Să-l rog să te lase în pace? Nu, hotărît, gîndul tău demonstrează că ești lipsită complect de orice umanitate. Instinctul singur, și nu demonstrația mea de acum te-ar fi putut învăța că e hain acest procedeu.

— Ce mare rol joacă orgoliul la tine!

— Asta e tot ce găsești să spui: vorbe, numai vorbe! Dar vezi că tot sufletul meu țipă de durere. Dacă mă iubești, înduioșează-te. N-are nici o importanță de partea cui e dreptatea.

Și după o tăcere:

— Noroc că lașitatea lui m-a salvat. A fost mai blînd el cu mine decît tu!

— Nici eu n-am avut curajul să ți-o spun în față!

— Fiindcă nu ai avut ocazia, dar mi-ai spus-o prima oară cînd m-ai întîlnit!

— Pretindeai că a fost cel mai frumos gest al meu și că pe el se sprijină toată dragostea noastră viitoare!

De ce vorbele cauzate de suferințe, deci cele mai autentice, se contrazic între ele? Orice logică le lipsește. Poate că în momentul suferinței vorbele ies la întîmplare, nu trebuie să pui mare valoare pe sensul lor. Uneori întrebuințezi numai interjecții. Eu o surprind deseori pe Ioana contrazicîndu-se cu toate că se chinuie veritabil. Ioana, dacă ar fi mai calmă, n-ar putea să facă aceleași constatări asupra mea?

— Am acceptat ca totul să se petreacă iute, să nu mai prelungesc o situație turbure.

— Și pînă în ziua aceea nu te sărutase, nu te mîngîiase, nu pătrunsese cît mai adînc sub hainele tale?

— Tu știi cum se face întotdeauna. De ce mă chinui?

— Eu te chinui pe tine? Povestesc numai ceea ce tu ai înfăptuit!

— Poți face unele lucruri, dar nu poți vorbi despre ele!

— Asta e bun pentru cei mediocri.

— Cu o zi înainte, mi-aduc aminte, eram singură în toată casa. Ți-am luat scrisorile și le-am recitit încet pe toate. N-am găsit un rînd care să-mi arate că mă iubești și să mă oprească din drumul meu. Numai grabă, preocupări străine de mine sau cîte o declarație convențională, pusă acolo din jenă de a trimite o scrisoare prea rece. Una cîte una le-am aruncat în foc. Aruncam în foc întreg trecutul meu de îndrăgostită. La urmă, ca o încheiere, ți-am distrus fotografia.

Fotografia mea, care mă reprezenta „frumușel, elegant, făcut să cpatez pe domnișoare“ (tot vorbele Ioanei) și acum arzînd pînă la scrum!

— A doua zi m-am dus cu el!

— Ai fost în stare să te duci cu el, special pentru act? Și în momentele mele de speranță nebună, îmi spuneam: „Poate că nu s-a întîmplat nimic, căci nu au avut unde“. În casa ta sînt rude, la el la fel, și e imposibil să-ți propună să mergeți la hotel. La noi a fost norocul că locuiai singură pe atunci. Iar gesturile de la început sînt oribile dacă n-ai dragostea care să le susție și decorul, pentru clipa aceea, favorabil. Să nu trebuiască să pregătești nimic. Cu propuneri explicite nu se procedează decît cu fete versate în amor.

Ce copil am rămas! Ca să nu spun vorba care mi se potrivește: ce naiv! Am ajuns așa de mare și așa de complect lipsit de orice experiență a vieții!

— Și în ziua aceea... (ce voi fi făcut eu în ziua aceea) s-a terminat tot ?

— Nu încă. Mergeam amîndoi pe stradă și vedeam cu groază că mă duce tot spre hotelul unde ne întîlnisem și noi. De la un colț al străzii am început să plîng și m-am întors spre casă, în goană. El se ținea după mine și tot cerea explicații. Ce ușor pricepea unele chestiuni dificile, din cărțile cele mai subtile, și ce străină îi era o problemă de viață. A doua zi am pornit iarăși. Ca în La Fontaine : *„Les voilà donc derechef en chemin"*... I-am pus condiția să nu mă mai ducă tot acolo, și el a fost încîntat că nu i se strică socotelile, așa cum crezuse un moment, și că totul n-a fost decît un capriciu de femeie. Dar, după ce am plecat, a devenit foarte încurcat. Nu cunoștea decît locul acela, nu mai știa unde să mă ducă. Este foarte timid — timiditatea la astfel de oameni apare grotească, nu mai păstrează nimic din prospețimea ei — cu toate laudele lui și povestirile prin care pretinde că a făcut toate poznele din lume. (Ioana arătînd că-i cunoaște caracterul și sugerîndu-mi intimitatea lor !) Mă ducea pe o mulțime de străzi necunoscute, pretinzînd că cunoaște o adresă sigură și discretă, dar, de fapt, ca să mai amîne. Eram ostenită, disperată, iar el în fața fiecărui hotel îmi spunea că : „Aici nu putem intra, dar mai avem puțin". În sfîrșit, în fața unui hotel nou i-am pus condiția : „Acum ori niciodată !"

L-am văzut bicisnic, ezitînd caraghios, încercînd încă să rîdă și să glumească, și am urcat eu scara ca să întreb, lăsîndu-l pe el să aștepte în stradă pînă ce l-am chemat. După o jumătate de oră plecam ! Eram în sfîrșit calmată, aproape fericită. Se îndeplinise fapta scîrboasă, situația se clarificase, începeam în sfîrșit viața mea nouă, cu toate riscurile ei. (Calm pe care ți-l dă vreo rudă apropiată, care, după ce se zbate să moară îndelung, în sfîrșit moare. Cu toate că în viață, oricît de bolnavă ar fi fost și condamnată de medici, tot mai era o vagă speranță de salvare.)

— Cred însă că chiar de atunci îți [dădeai] seama perfect de toată persoana lui, indiferent dacă nu era încă cu nimic vinovat față de tine.

— Știam totul cu precizie, căci nu m-am înșelat niciodată asupra lui. Voiam numai să mă mint, ca să nu apară dezastrul meu în toată tristețea. Poate că este la fel cu toți, dar, neiubindu-l, nu-i găsesc nici o scuză, în timp ce spre tine trimeteam toate învinovățirile și scuzele. El îmi este complect indiferent și n-aș mai vorbi de el dacă tu nu m-ai întreba. Și mă doare ce s-a întîmplat numai pentru că te doare pe tine. În brațele tale uit complect tot ce-a fost urît. Ne-am regăsit, sîntem siguri că ne înțelegem perfect. Sîntem tineri, nu este prea tîrziu pentru a ne construi o nouă fericire. Marea, cea mai perfectă lucrare a naturii, ne este în preajmă, dîndu-ne mereu noi spectacole admirabile. Trebuie să voim să fim fericiți. Oare Viky este într-adevăr așa de bolnavă ?

Am întîrziat, toată Cavarna e în întuneric, numai de la fereastra bolnavei vine o lumină slabă, arătînd că acolo se petrec ciudățenii. Domnul Axente nu se mai vede în antreu făcînd pasiențe, probabil s-a dus la culcare. Roza a dispărut în camera ei. Doamna Axente poate că a ațipit puțin lîngă bolnavă. O iau pe Ioana de braț, o string bine, și încet, prin liniște și umbre, fără să mai spunem nici o vorbă, ne îndreptăm spre mare

Ce încet trece timpul ! Gestul meu de a mă uita mereu la ceasul de la mînă a devenit un tic. Nu mai avem posibilitatea unei discuții lăsată în voia ei căci mereu trebuie să ne aducem aminte că se apropie ora uneia din noile noastre îndatoriri. Dimineața, Ioana nu poate să stea fără grijă la plajă, căci e gospodină. După amiază, la patru, trebuie să plecăm. Apoi, la Cavarna, așteptarea doctorului, care întîrzie regulat, și ora plecării îndărăt. Avem deci multe ocupații, dar, tot așteptîndu-le pe fiecare să le vie rîndul, sîntem nerăbdători. Odinioară, cînd n-aveam nimic de făcut, lăsam să treacă ziua, lîncezînd la soare. Acum împărțim fiecare clipă, și cu uimire am observat că de la îmbolnăvirea lui Viky abia dacă au trecut două săptămîni. Parcă am avea un drum greu de mers și, după o imensă oboseală, am constata că n-am ajuns încă la jumătate. Atmosfera portului nu mai este așa de obsedantă pentru mine. Cunoscînd prea bine fiecare ungher, nu mai pot să-mi dau seama de multe nu-

anțe, totul a devenit banal, și uneori sînt așa de plictisit, încît mi se pare că nici mai tîrziu, după ce mă voi despărți de aceste locuri, n-o să mă gîndesc cu nostalgie la ele, oricît aș ști că am avut dese momente de puternică emoție. Preocupările noi cu ocazia bolii lui Viky au făcut imposibilă vreo meditație mai îndelungată asupra colinelor uscate sau a mării Gelozia și dragostea mea se integraseră perfect cu legănarea mării, se complectau parcă Ce se petrece cu Viky nu are nici o legătură, și deseori, cînd vin pe ponton cu intenția să stau cît mai mult, sînt întrerupt de gîndul ca să nu uit să duc vreun pachet doamnei Axente, așa cum fusesem rugat.

Așteptăm cu încordare să treacă timpul, să scăpăm de situația asta turbure atît de obositoare Ce va aduce ziua de mîine? Moartea lui Viky sau vindecarea ei? Primul caz ar constitui un dezastru, în al doilea, Viky ar redeveni grațioasă și neînsemnată și eu aș aștepta cu nerăbdare să mă descotorosesc de ea. Ființa ei n-ar mai putea să-mi furnizeze nici o reflecție profundă. Oricum ar fi, mai tîrziu voi regreta clipele actuale de trăire intensă pe care fac toate sforțările să le alung

Aștept să treacă timpul, căci așa sîntem predestinați. Și la urmă, bătrîni, bolnavi, cu moartea alături, constatăm că nu mai putem opri timpul în loc.

Ce încet trec zilele și ce repede trec anii!

Și dacă ar muri Viky?

Gîndul acesta îmi vine uneori, chiar dacă nu ia o formă netă și n-am curajul să-l mărturisesc întotdeauna. Nu trebuie, cînd vrei să te reprezinți în fața oamenilor, să-ți dăruiești virtuți, ca să capeți elogii pe care nu le meriți și nu ți se potrivesc. Ca și cum ai înșela lumea într-o țară străină că ești autorul unei cărți celebre din țara ta sau că te tragi din vreo familie însemnată și te-ai bucura tu singur de minciună Toată truda trebuie să-ți fie să te cunoști cît mai exact și să nu porți cu tine, toată viața, pe un străin. Eu surprind în mine în prima clipă, în fața unei nenorociri, o savoare. Și numai mai pe urmă îmi pare rău. Fac această declarație cu riscul ca ea să fie o micime personală și nu un joc psihologic obișnuit pentru cei mai mulți oameni, care trec ca foarte de

treabă Nu mă îndoiesc că dacă ar muri Viky, aș avea în primul minut o bucurie și la fel procedez și cînd mi se întîmplă mie însumi ceva rău, cînd, de pildă, nenorocul îmi spulberă în mod stupid un plan la care lucrasem cu crispații timp îndelungat. Asta înseamnă că din pesimismul meu temperamental trag satisfacții. Am uneori o stare sufletească asemănătoare cu a copilului care se amuză să omoare o muscă, îi rupe pe rînd și fără să se grăbească aripile, apoi picioarele și la urmă capul. Cred că instincte similare se găsesc în orice om. La mine iau forme oribile. Și acum îmi imaginez moartea lui Viky, prelungesc scena și-mi multiplic detaliile, ca să nu-mi epuizez prea repede spectacolul. Asta nu mă împiedecă să fiu terorizat zilnic de această posibilitate și aș face tot ce e posibil ca să împiedic această moarte, așa de adînci sînt scrupulele săpate în mine de educație. Dacă ar muri Viky? S-ar duce importanța doamnei Axente! Ar căuta să se despăgubească din plin, în cele două zile pînă ce merge la mormînt. Ar face tot ceea ce se obicinuiește, fără să uite un detaliu. Chiar ar inventa, ca să îmbogățească decorul și să-și găsească ocupație. Ar reuși să fie peste tot locul în același timp, și lîngă mort, și lîngă noi, să ne consoleze; prin camere dînd ordine și făcînd mereu noi aranjări, iar în oraș după cumpărături. Ce haine de doliu ar purta! Ce voaluri! Sînt convins că indiferent de truda ei imensă de femeie de treabă, care vrea să salveze pe Viky, a întrezărit hainele negre pe care le va purta cu toată prestanța (după cum ca fată, cosînd de dimineață pînă seara pentru gospodăria grea întrezărea vreun prinț din poveste venind să-i ceară mîna). Moarta va fi așezată în antreul din mijlocul casei. E loc mai mare acolo, și poate încăpea cît mai mult public. Viky va fi gătită cu rochiile cele mai elegante și la față va apărea frumușică, roză, așa cum o cunoscuse toată lumea.

Căci a îngrijit doamna Axente de toate și e încîntată de surpriza pe care a putut-o face tuturor, tăcînd numai pentru ca mîndria ei mare: tot ce-a lucrat ca să refacă pe Viky. Va reflecta la fiecare vizitator în parte: „Priviți-o ce superbă este! Parcă n-a zăcut atîta vreme!“ Ca și cum Viky de-acum s-a înțepenit pentru totdeauna

în această frumusețe, astfel va vizita spațiile interplanetare, și viermii nu vor începe travaliul lor de alterare. Împrejurul lui Viky, flori multe, toată Cavarna a fost epuizată de flori și puse în valoare, pentru ca fiecare să fie văzută. La un capăt, loc pentru colive și lumînări, iar în preajmă, cît mai mulți musafiri. Să vie toți cei ce au cunoscut pe Viky. Și cunoștințele ei mai vagi sau ale doamnei Axente. Și chiar străinii. Toți n-au decît de cîștigat văzînd o fată așa de frumoasă, de care doamna Axente poate spune cu mîndrie : „Este nepoata mea !“ Ca să nu se întîmple încurcătură, oamenii să intre pe o parte și să iasă pe alta. Și doamna Axente se gîndește cu emoție că așa a citit în ziare că s-a făcut la regele Carol I. O să avem lume multă, de asta nu trebuie să ducem grija. Moartea unei fete așa de frumoase se întîmplă foarte rar la Cavarna. Gingașă, bună, surîzînd tuturor. Iar intimii vor avea o cameră alăturată, preparată special, unde vor putea sta mai multă vreme, comozi, fără să se amestece cu poporul. Domnul Axente va face onorurile. Va fi îmbrăcat în redingotă. Nu și-a mai purtat redingota de la nuntă, adică de 30 de ani. Îi ședea foarte bine atunci. A fost strînsă în naftalină, desigur că-i tot așa de perfectă, dar trebuie scoasă din vreme la aer. Numai dacă, cu reumatismele lui, n-ar fi prea bolnav în ziua aceea. Se va face cum va fi mai bine, nu te poți împotrivi soartei (și doamna Axente, după ce asistase în gînd la moartea lui Viky, abia acum, cu ocazia reumatismului domnului Axente, constată că nu te poți împotrivi soartei). Bineînțeles, printre primii vizitatori, *madame* Pitpalac pozînd ca totdeauna în persoană remarcabilă, cu toate că probabil nu mănîncă decît o dată pe zi acasă. Domnul Jianu nu va veni decît o jumătate de oră mai tîrziu. Așa cer convenințele ca nu cumva lumea să bănuiască ce se petrece între ei. Ca și cum lumea nu a văzut totul de la început. Ce diferență e între ei doi ! Pe cît e *madame* Pitpalac de agitată, de bună de gură, de voluntară, pe atît domnul Jianu este moale, timid, incapabil să spuie o frază pînă la capăt. Fără îndoială, ea s-a agățat de capul lui ! L-o fi dezbrăcat ea, căci lui trebuie să-i fie rușine să se dezbrace în fața unei femei. Trebuie să-l fi găsit fecior. Poate

că nici nu știa bine ce se întîmplă între o femeie și un bărbat ! I-a explicat *madame* Pitpalac ! La urma urmei, n-au decît să facă după pofta lor. Tot erau singuri pe lume, și, dealtfel, domnul Jianu e mai îngrijit, mai periat. Orice se poate spune despre *madame* Pitpalac, dar e bună gospodină. N-ar putea veni la înmormîntare și domnișoara Lidia ? Ar fi chiar obligatoriu, oricît de mare boieroaică s-ar ține. Trebuie să aibă recunoștință către Sandu, și Sandu a fost intim cu Viky. De la moară pînă aici nu sînt decît doi kilometri. Trebuie să vie neapărat, chiar dacă n-a văzut-o încă nimeni ieșind din casă. Nu poate scăpa cu un bilet de condoleanțe. În momente grave se cunosc prietenii, și Sandu și Ioana au nevoie de prietenia ei. Hacik nu arată prea elegant, dar va fi nevoie de dînsul. Cunoaște bine Cavarna și va putea face multe servicii, fără să mă mai ostenesc eu. Ce-ar fi oare dacă ar cînta din vioară la căpătîiul lui Viky ? Atunci, cînd se va aduna toată lumea ? Ar fi un păcat ? Dar ce impresionant !...

Îmi imaginez toate gîndurile doamnei Axente. N-am nici o probă că în capul ei se petrece tocmai așa, dar cunoscîndu-i firea romanțioasă și rolul prim pe care îi place să-l joace în tîrgușorul ei (face parte din mai multe comitete, care n-au decît păcatul că nu sînt de nici un folos) e precis că în capul ei se petrece sau se va petrece așa. Asta n-o împiedecă să fie o femeie foarte de treabă, să fi slăbit cu două kilograme de cînd o îngrijește pe Viky, să nu mai aibă oră de somn și nici timp măcar ca să se spele cum trebuie, iar noaptea nu poate să se dezbrace complect ca să se odihnească în așternut. În timp ce eu, cel care ironizez, nu sînt în stare de astfel de sacrificii și în cazul morții lui Viky, m-aș ascunde pe cît mi-ar fi posibil, ca să escamotez toată acea situație penibilă și m-aș jena tot timpul de gesturile convenționale ale celorlalți. Și dacă doamna Axente și-ar arăta prea multă importanță, poate că nu m-aș putea opri, cu toate că moarta ar fi alături, s-o pedepsesc cu vreo mică răutate. Dar numai imaginînd acest spectacol și descriind-o pe doamna Axente în toate transformările ei posibile la o ocazie gravă, chiar dacă aș imagina realități, nu dau dovadă de incapacitate de a simți o durere mai

multă vreme fără întrerupere? Cine va suferi mai mult de moartea lui Viky, eu sau doamna Axente? Multă vreme după aceea, doamna Axente va povesti la vecini, în toate amănuntele, ceea ce s-a întîmplat, va reface boala lui Viky, și apoi dispariția și punerea în mormînt, clipă cu clipă. Iar eu voi cugeta asupra morții, a dezastrului iremediabil al tuturor planurilor și la ceea ce mi se pregătește mie. Și unul, și celălalt vom exploata pe Viky.

Pe cer, un șirag de berze. *Madame* Pitpalac glumește: „A venit toamna, se duc sezoniștii!"

Preocupați cu boala lui Viky, care ne ține jumătate din fiecare zi la Cavarna, Ahmed nu mai are pentru noi importanța de odinioară. Noaptea ne întoarcem obosiți, copleșiți de soarta lui Viky și de discuțiile noastre de pe drum, și-l găsim adormit pe covor, în camera mea. Îl las acolo. Dimineața abia îl mîngîi, căci mă grăbesc să mă duc la mare, în fața căreia sînt la fel de artificial, căci nu mai am timpul de singurătate la marginea ei. Și dimineața, cînd căldura e mereu mai puternică, n-ai gustul melancoliilor. Azi îl găsim pe Ahmed ușor amorțit, parcă bolnav, și de-abia astfel ne aducem aminte de el. Ahmed fusese amator de toate trîndăviile, dar la ocazii și foarte vioi, cu ochii rotunzi privind tot ce se petrece în jurul lui cu curiozitate, jucîndu-se cu vreun canaf și fugind cu coada în vînt prin ungherele camerei. Acum nu se mișcă de la locul lui (cînd mă îmbrăcam totdeauna mi se încurca printre picioare), nu toarce dacă îl mîngîiem, nu atinge laptele pe care i-l întindem, ne privește nenorocit. Glumesc, dar numai pe jumătate:

— Trebuie să chemăm pe doctorul Petroff să-l examineze.

— Pățește ca și Viky.

— Ce importanță ar avea pentru noi boala lui dacă Viky ar fi sănătoasă! Și acum de-abia avem timpul să-l observăm. Ce s-ar mai agita Viky pentru el! Chiar ar fi în stare să cheme doctorul, să-l examineze. Am fost niște ingrați cu Ahmed, nici nu l-am mai băgat în seamă. Ai observat ce mare s-a făcut? Cavaler adevărat! Nu trebuie să-l închidem în cameră, poate din cauza asta tînjește.

Îi luăm coada și i-o întindem, ca să ne amuzăm puțin, căci nici eu, nici Ioana nu credem prea mult în boala pisoiului.

În astă seară, întorcîndu-ne de la Cavarna, am vrut să mai întîrziem pe ponton. Dar la capătul pontonului, pe neașteptate, s-a ivit o umbră: domnișoara Țurai. Prezența ei ne-a schimbat dintr-o dată toate gîndurile.

În fața casei, lîngă rîuleț, Ioana îmi spune: „Ți-aduci aminte cum dădeai de mîncare gîștilor?" Uitasem gîștele! Mă amuzasem zilnic cu ele. Parcă istoria aceea s-a întîmplat în alt an. Și cîteodată, cînd îmi apare iarăși în minte Ioana goală, căutînd satisfacții cu altul, mi se pare că nu s-a schimbat nimic.

În casă, Ahmed, și mai jalnic decît îl lăsasem, ne aduce aminte de boala lui. Îl uitasem de tot și eram pe punctul să mai întîrziem vreme multă pe ponton, și numai prezența domnișoarei Țurai ne-a alungat. Laptele din farfurioară a rămas neatins. Cînd îl mîngîiem, nu face nici o mișcare, dacă îl ridicăm puțin de labele de dinainte cade la loc. Numai ochii îi sînt tot așa de mari. Nu mai are însă nici o bucurie în ei. Vrasăzică, Ahmed e bolnav cu adevărat! M-am revoltat și am început să țip, în timp ce lacrimile îmi veneau în ochi: „E oribil în aceste locuri păcătoase! Mori cu zile! Nu sînt decît doi doctori imbecili care să te îngrijească! Dar pentru un animal mititel nici nu poți face nimic. Mi-a devenit viața aci insuportabilă. De-aș pleca odată!"

Luam instinctiv, ca pretext, boala unei pisici, ca să mă războiesc cu soarta pentru neliniștea în care trăim mereu din pricina lui Viky sau din pricina trecutului Ioanei. Poate că să plec e dorința mea cea mai intimă, fără să mi-o mărturisesc nici mie, poate că vorbeam astfel numai din exasperare. După ce suportasem situatii grave fără explozii (cuvintele, ca să lovească bine, trebuie să aibă și sonorități), acum țip din pricina unei oi-sici. Neg toată încîntarea ce pretindeam că o am în Cavarna, în viața comună cu Ioana. Măcar ridicolul situației ar fi putut să mă oprească.

A trebuit să veghez toată noaptea pe Ioana, nenorocită ca să încerc să o consolez: „Nu trebuie să dai nici

o importanță vorbelor spuse într-un moment de exasperare, văzînd atîta nenoroc !"

A doua zi, Ahmed puse capul pe o lăbuță și închise ochii. Dar încă respiră. Încercăm să-l dezmorțim puțin, să-i dăm lapte cu de-a sila, la urmă ne dăm seama că facem o barbarie gratuită. Așa stă, pînă ce plecăm la Cavarna.

Parcă moartea a intrat în casă și s-a oprit o clipă să se odihnească lîngă culcușul mic, înainte de a porni la lucru.

Sărman pisic, care poartă tot atîtea mistere cu el ca și grațioasa Viky.

Cum îl vom găsi astă-seară ?

Ajunși la Cavarna, am aflat că Viky a avut 39° grade de dimineață chiar, ceea ce nu i se mai întîmplase. Seara la 6 termometrul s-a urcat pînă la 41 grade.

Și aici moartea stă la căpătîi ?

La înapoiere, vorbesc cu Ioana despre moartea lui Viky fără nici o sfială. Văzînd că Ioana suportă discuția cu destulă tărie, mă bucur, căci mă tem de mari disperări.

— Ce tragedie pentru toți cei care o cunosc pe Viky ! Minunată fată... Niciodată nu ne-a supărat. Și rămîne aci pentru totdeauna, în acest pustiu ! Tocmai ea, căreia îi plăcea societatea ! Ce amuzant se strecura printre tineri ! Ce trebuie să fie iarna aici !

Apoi ne aducem aminte deodată de Ahmed.

— Și pisicul ? Ce se va fi întîmplat cu el ? O fi murit ? Ce să facem cu el ? Să-l zvîrlim ? Unde ? Cum să punem mîna pe el ? Să aducem un străin să-l ducă ? Atîta lașitate pentru Ahmed, al cărui suflet mi se păruse uneori apropiat de al nostru ! Să-i facem înmormîntarea mîine ? Cum să dorm cu un pisic mort în cameră ? Dar cum să dorm, chiar dacă îl ia cineva, numai cu gîndul că a stat mai multe ore mort în cameră ? Sau, indiferent ce s-ar face, numai cu gîndul că a murit ? N-am văzut niciodată un pisic mort. Ce să fac, Doamne !

Întîrziem cît mai mult pe drum, pe treptele casei, în fața ușii. Și imediat ce ne uităm pe deschizătura ușii, înțelegem : Ahmed a murit !

Pricepem că este o imensă diferență în a presupune moartea, oricît de serios ți-ar fi temperamentul, și între a asista la ea. Și pricepem că orice presupuneri, oricît de cumplite, facem despre moartea lui Viky, ele rămîn la suprafață, și nu știm nimic ce o să se întîmple cu noi, cu Ioana mai ales, în cazul unui deznodămînt tragic.

Ahmed, poate emisar al lui Viky în tinuturile sumbre... Ahmed ! Viky !

Ce păcat că n-am introdus religia și printre animale ! Nu pentru a asigura un loc în paradis sufletului lui Ahmed, căci sînt sigur că, dacă există vreun aranjament după moarte, pisicile, păsărelele și alte gînganii vor fi instalate înaintea tuturor oamenilor. Dar aș fi dorit o înmormîntare pentru Ahmed făcută cu tot dichisul. Dacă aș fi trăit în Franța, în secolul al 17-lea, aș fi rugat pe La Fontaine să scrie o fabulă tristă, în care toate animalele ar conduce la groapă un pisic. Ar fi îndurerate foarte toate lighioanele pămîntului, și chiar și leul s-ar fi crezut obligat să nu lipsească.

Așa, la miezul nopții, eu singur a trebuit să organizez ceremonia. L-am găsit pe Hacik și apoi, împreună, am trezit pe Cadîr. Într-un șervet am luat pe Ahmed și ne-am urcat în barcă, eu, Ioana, Hacik și Cadîr. Barca a lunecat ușurel pe ape, iar lumina lunii se revărsase pe toate ținuturile. Hacik a început un cîntec de jale și era așa de transfigurat, că ai fi crezut că este în legătură directă cu tainele cerului și ale mării. L-am aruncat pe Ahmed în apă. O imagine groaznică a apărut atunci, la care nu mă gîndisem, arătînd calitatea dubioasă a întregii scene, gusturile mele romantioase și farsa care se desprinde din emoțiile cele mai sincere : la lumina lunii, am văzut pe Ahmed plutind în voia valurilor, ca o mustrare de a fi organizat un spectacol din tragedia lui. Am spus lui Cadîr să lopăteze spre mal, să fugim de imaginea grozavă. Toată noaptea n-am putut să dorm, căci mi se părea că fiecare val care se zbătea sub fereastră ar putea să-l aducă pe Ahmed înapoi. Și dimineața mi-era frică, pășind pe plajă, ca nu cumva să-l fi aruncat marea pe nisip...

A doua zi m-am înțeles dintr-o vorbă cu Ioana, fără să mai fie nevoie de discuțiile obicinuite : mergem la București ! Pregătirile au trebuit să se facă foarte repede, ca să nu pierdem trenul de la Bazargic, astfel că am făcut cu automobilul de mai multe ori naveta între port și Cavarna. Am plecat întîi la Cavarna, ca să spunem ce-am hotărît și ca să fim siguri că nu există nici o împotrivire din partea familiei Axente. Nu s-a opus nimeni, numai au imaginat altă combinație : eu cu Ioana vom pleca îndată, și la București vom alege spitalul, vom vedea pe doctor, vom tocmi pe cei ce-aveau să ia pe bolnavă din gară. După o zi, aveau să aducă soții Axente pe Viky și vor găsi totul aranjat. Cu toate că Viky continuă să aibă temperatură, ne-a înviorat decizia noastră. Ne-am reîntors în port ca să facem în fugă bagajele, și noroc că vestea plecării noastre s-a răspîndit imediat, și toți cunoscuții au venit să ne ureze drum bun, altfel n-am fi avut timpul să-i vizităm, cu toate distantele mici de aici. *Madame* Pitpalac s-a înființat cea dintîi, și chiar ne-a ajutat la împachetat. Domnul Jianu asista și el mai la o parte, cu un zîmbet plin de încurajare. Am descoperit lipsa lui Hacik, dar *madame* Pitpalac, cu o privire șireată, ne-a spus misterios : „Lăsați-l în pace, s-a dus la Ada. Vine el îndărăt."

De ce să vie îndărăt ? Din cauza Mașinkei sau pentru că-l expediază Ada ?

În schimb, Mihali, cafegiul, personagiu ursuz, s-a prezentat și a dorit toată sănătatea pentru Viky. Cum nu poți cunoaște pe oameni ! Ce anost ni se părusese !

Speram să-mi iau rămas bun încet de la fiecare loc familiar. Numai întîmplător m-am uitat la mare. Pînă la șipotele ce făceau delițiile noastre nu ne-am adus aminte să ne ducem. Nici la ponton, nici pe plajă, nici printre magazii. Și acum repede, în fuga automobilului, spre oraș, pe un drum pe care vibrasem la fiecare casă în călătoriile noastre nocturne. Măgărușii, prietenii, acum ne indispun dacă împiedică drumul. Și împrejurul nostru geamantane prost făcute, patefonul cu plăcile și o mulțime de cutioare fără rost. Cîteva minute la familia Axente și mai departe, spre Bazargic. În sfîrșit, putem fi siguri că nu vom pierde trenul, căci mai avem la dispoziție tot timpul necesar. Lăsăm pe șofer să conducă în voia lui, și eu mă alipesc de Ioana. Ioana, pe care a obosit-o enervarea plecării, se odihnește, a închis ochii, doarme pe jumătate. În poziția aceasta, rezemată de umărul meu, e fermecătoare. O fericire imensă mă invadează și vorbesc Ioanei, însă numai cu ochii, căci nu vreau s-o trezesc și mi-e frică să-mi aud vorbele.

— Ioana, frumoasa mea iubită, s-au terminat toate necazurile, de acum vom începe o viață nouă. Vom aranja astfel existența ca să fim oameni întregi, vom risipi atmosfera artificială în care trăim. La București vom face pe Viky sănătoasă și apoi ne vom îngriji de dragostea noastră. Singuri pe lume, alături, cu atît mai puternici.

Ioana scîncește, își întrerupe somnul :

— Am visat pe Ahmed..